

T 141

Sendt-brief

RIJKS GESCHIEDKUNDIGE PUBLICATIËN

Gerardus Libius Predi-

KLEINE SERIE

111

cant tot Nymeghen / gheschreven aen Henricum Brimanijs Predicant tot Arnhem / Aengaende 'tghene daer ghepasseert is.

Classicale Acta 1573-1620

Tuytgen van sommige Bloemen uyt den Sendt-brief ghepluckt.

IX

Met een Liedeken.

Provinciale synode Gelderland

BAND 2

BEWERKT DOOR C. RAVENSBERGEN

Ghedruickt na de Copie van den Brief uyt Nymeghen gheschreven Anno 1618.

2586

8

Rijks Geschiedkundige Publicatiën
uitgegeven door het
Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis

Kleine Serie

111

Classicale Acta 1573-1620

IX

Provinciale synode Gelderland

Band 2

Classis Zutphen 1593-1620

Classis Over-Veluwe (Arnhem) 1598-1620

Classis Neder-Veluwe (Harderwijk) 1592-1620

Bewerkt door C. Ravensbergen

Huygens ING (KNAW)

Het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (Huygens ING) is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

© 2011, 2018 Huygens ING (KNAW), Amsterdam
Postbus 10855 · 1001 EW · e-mail info@huygens.knaw.nl
www.huygens.knaw.nl

2^e druk 2018

Uitgegeven door Sidestone Press, Leiden
www.sidestone.com

Gezet door Frans Aussems grafisch ontwerp, Haren

978-90-8890-667-1 (Softcover)
978-90-8890-668-8 (Hardcover)
978-90-8890-669-5 (PDF e-book)

ISSN 0921-90 / NUR 680
ISBN 1ste druk: 978-90-5216-170-9

Het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (Huygens ING) maakt deel uit van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever, without prior written permission from the publisher.

Inhoud band 2

- 463 Acta van de classis Zutphen 1593-1620
- 627 Acta van de classis Over-Veluwe (Arnhem) 1598-1620
- 751 Acta van de classis Neder-Veluwe (Harderwijk) 1592-1620
- 919 Bijlage 1: gemeenten in de classes Nijmegen, Tiel/Bommel, Tiel, Bommel, Zutphen, Over-Veluwe (Arnhem) en Neder-Veluwe (Harderwijk) 1592-1620
- 930 Bijlage 2: predikanten in de classes Nijmegen, Tiel/Bommel, Tiel, Bommel, Zutphen, Over-Veluwe (Arnhem) en Neder-Veluwe (Harderwijk) 1592-1620
- 949 Glossarium
- 951 Bibliografische handreiking
- 966 Algemene index
- 1026 Illustratieverantwoording

1593 I Classis. Doesburg, 24 april

Inv. nr. I, fol. 1-2v.

1 Aanwezigen

Acta classis, gehouden tot Doesborgh anno 1593, den 24. aprilis. In den name des Heeren iss in der stadt Doessborgh, op dach ende jaer als boven geschreven, die classicaell vergaderinge der graffschap Zutphen versamelt geweest. Ende sijn geweest vanwege der kercken tot Zutphen die dienaer des Worts Petrus Gellius de Bouma ende der Edele ende welgeleerde Jacob Winsshem, burgemeyster ende olderlingh; vanwege der kercken tott Doessborgh die dienaer des Worts Henricus Dibbetzius ende Willem Herberts, ouderlingh; vanwege der kercken tott Deutechom die dienaer des Woorts Matthias van Recht ende Jacob Fausten, ouderlingh. Ende om goede correspondentie te houden so sijnt op erforderingh uyth den consistorie van Arnhem erschienen Hermannus Phrygio, dienaer des Woorts aldaer, ende Ernst Joesten, ouderlingh. Nevens dien sijn daerbij geweest Johannes Langius ende Johannes Dibbetzius.

2 Leiding

Ende sijn nae aenropinge des namens Godes tot eenen praesidem gekoren, doch daervan protestierende, Petrus Gellius de Bouma, tot een scribam D. Johannes Luntius, rector, die ohn dat om sijn affairen te doen alhier gekomen was.

3 Credenties

Ende sijn die credentzbriefven neffens den instructiën van de affgeveerdichde dienaeren ende ouderlingen gevordertt, ende die credentz eerstlijck voergeleesen worden, neffens den excusationschriefften die van andren kercken deeser graffschap sijn gesonden worden.

4 Lochem

Ende is eerstlijck voegenommen worden dat schrijven des paters van Lochem, in welcken hie sijnen dienst resigneertt. Ende daerop beschloten dat men het advys des Edelen Hoffs sall begheren, ende haer om aldaer Johannem Dibbetz te promoveren voerstellen.

5 Absentie

Wijders iss ock voergeleesen die ontschuldige Pibonis Ovitii, pastoren Ter Borgh, welcke van geender weerden geacht, nadien grove ende schendtlijcke stucken, beyde die leer ende leven betreffende, van hem bewijslijck sijn voertgebracht. Insgelijcken die ontschuldige des pastoren van Etten ock van geener weerden geweest, ende wederom sijnes unehelijcken standes gedacht worden. So ist beschloten dat men sulcke faute Ihr Gnaden der gravinnen van den Berghe schryfftlijck soll remonstreren, ende begheren dat sij op sulcke informatie nemende, mit den van Der Borgh na gebur des rechttes procedieren, ende den van Etten daerhen constringeren wille dat hie dieselvige bijhebbende persone solde opentlijck voer der kercken trouwen. Ock sal men in sulcken schryfften aen Ihr Gnaden gedencken dat Haer Gnaden gelieven will haer ondergeseetene pastoren daertho te houden, dat sie meede op onsen classem ofte classicael vergaderinge erschienen om gelijkheyt met onss in den dienst Godes te holden. Item, dat Haer Gnaden gelieven wille sorge voer denselven pastoren te dragen dat sij

1593 I Classis Zutphen

daghlijx onderholt ende middel des levents hebben mochten. Ende is den praesidi sulcken schrijvens te vervaten uperlegt. Ende die copie des brieffs den schrijven, so ock der praeses uyth last des classis verferdigen sall, aen 't Edele Hoff inleggen om des Hoff's advyss daarvan te hebben.

6 *Absentie*

Wijders in naestkomende vergaderinge den dienaer des Woorts tot 's-Herenbergh aff tho fragen oersaecke sijns uythblijvens, ende wettlijcken hem bij anderen in tijds te verschrijven. Ende dat iss soveel den credentzen ende anderen brieven aengaett.

7 *Instructies*

Soveell den schwaricheeden in den instructiën der affgeverdichten vervatet belangen doett, so bevindt sich dat dieselve veelderley sindt, eensdeels die den ganschen vorstendomb ende graffschap Zutphen gemeen sijn.

8 *Synode*

Als ten eersten, off synodus provincialis te holden, ende van wien dieselve sall uythgeschreven worden. Iss daerop geresolvert dat die classis laet beyden stucen bij den decreett jongstgehouden synodi in Niebrock berouwen.

9 *Correspondentie*

Ten andren, iss die classis sehr well geneygt tot allen tijden goede correspondentie met den classibus des Velowschen quaertiers te holden, niet alleen in leer ende kercklijck ceremoniën, maer ock tott allen tijden wan sie mochten gefordert worden te comparieren.¹

10 *Gravamina*

Veerder ende ten derden, sullen dieselve die tottem synodum naestkommende sullen affgeferdicht worden, van den classe ernstlijck aenholden dat die pointen in jongstgehouden synodo vervatett in 1. all die 3., 4., 5. ende 10. in 't werck eenmaell mochten gerichtet ende bevordert worden. Dessgelijck die poncten negen ende thiene der acten der vergaderinge jongst tot Zutphen gehalten inverlijfft.

11 *Financiën*

Eintlijck ende ten laesten. Naedien die besoldingen der dienaeren in den steden vast geringh ende sober sijn, die betalinge lancksam geschiet ende die huissholdingen groet ende in deesen duiren, geschwinden tijdt kostlijck sijn, so heeft classis voer goett aengesien, bij 't Hoff aen te houden dat hen gelieven wille seekere ordonnantie op den rentmeyster der geestlijcken goederen te geeven, om solcke kosten die sij doen mochten die classicaele ende synodaele vergaderingen te besoecken, te refunderen.

12 *Gravamen*

Ock iss voer goet gevonden deenen die affgeferdicht sullen worden tot den synodum particularem, dat in haere instructie die frage meede inverlievet worde,

¹ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

hoe men best met den papen, die hen ende weder sitten, om die recht ende well te examineren datt sij fruchtbaerlijck die kercken dienen moegen, handelen sall.

13 Vergadering

Anderdeels, die so deeser graffschap concernerende sijn als aenlangende die onderholdinge des classis, nae luit der synodaelen acten, so tot Doerdrecht, so tot Middelborgh gehouden, iss voer raedtsaem gevonden dat men bij requeste te Hove versoecken sall dat deese classis, niet weyniger als die twee in der Velouwen, authoriseert mogen worden om niet altooss op het nieuwe sodane autorisatie te versoecken.

14 Gedeputeerden ter synode

Voer 't ander zijn vanwege des classis deeser graffschap deputeert ende verordnet om op den particularem synodum te verschijnen: aen dienaren des Worts Henricus Dibbetzius ende Petrus Gellius de Bouma, die ouderlingen sullen die consistoriën Zutphen ende Doetechum naemhafftich maecken.

15 Propositiones

Ten laesten iss voer goett gevonden dat men dem dienaer die op die classicael vergaderinge predigen sal, eenen locum communem te verclaren sall voestellen, hetsij in der kercken der stadt daer die versaemlinge is, offte in der vergaderinge van eenen ander, die op die dorpen wohnen mach. Ende sall ten aenfanck onsen medebroder Matthias beginnen ende den locum van de Heylige Schryfftuire verklaren.

16 Doesburg ~ Beroep ~ Rooms-katholieken ~ Scholen

Derdendeels diegeene die seekere kercken deeser graffschap concerneeren, als ten eersten der kercken tot Doessborgh, diewelcke gevordert ende begeert hefft tot eenen dienaer des Woorts, nevens Henricum Dibbetz, Johannem Langium, welcken nadien het classis haer niet hefft konnen te weder sijn. Also hebben se met allen ernst caveert, ende so bij den magistraett der stadt ende den consistorio aengehouden ende erholden datt sulckx geschieden sall sonder verkortinge der ehren, autoriteit ende jaerlixen inkomsten Henrici Dibbetz. Wechgenomen sijnde alle quade suspitie van enige heimelijcke practicke, sullen sij Johanni Langio provisie doen voer een jhaer teemlijcker onderholt, om alsdan, off noch ehr, nae Goedes verhenckenis, een beters tho erlangen. Ten anderen hebben ock die magistraet beloofft die papen- ende monckenschoell met de tijdt ganschelijck aff te schaffen.

17 Doetinchem ~ Traktement

Die kercke van Deutechum geefft voer die beschwaringe van haeren dienaer sijn-der onderhoudinge halven. Ende is beschloten sulks aen 't Hoff te laten gelangen ende dieswegen aen die magistraett der stadt Deutechom te schrijven.

18 Doesburg ~ Kerkgebouw ~ School

Ock iss voergegeven van der verfallinge der kercken ende des schoelhuses tot Doessborgh. Ende is voer goett gevonden dat men daarvan met den magistraet spreken solde. D'welcke geschiet, ende hebben beloofft haer beste te doen wan sij maer watt van der kerckenrenten oder -goederen krijgen konden.

1594 I Classis Zutphen

19 *Doesburg ~ Traktement ~ Schoolmeester*

Voer het vierde, betreffende etlijke personen des classis, als ten ersten Henricum Dibbetz, d'welcke fordert sijne restanden. Van welcker vragen ock mit der magistraet gehandelt worden, ende heeft die alle bevordringe beloefft. Daerna den schoelmeyster Johannem tot Doessborgh, welcke vordert onderholt ende wonungh, ende sall daerin glijckfals doer den magistraet versien worden.

20 *Sluiting*

Ende is tot besluit deeser handelinge censura morum gehouden, ende op den naestkomenden 3. septembris te Doetechom, na der wille des Heeren, te verschijnen besloten worden.

21 *Ondertekening*

Petrus Gellius de Bouma, classis praeses

Johannes Luntius, classis scriba²

1594 I Classis. Doetinchem, 1 oktober

Inv. nr. I, fol. 3-4v.

1 *Aanwezigen*

Acta classis, gehalten tott Deutechum den 1. octobris anno 1594. In den name des Heeren is in der stadt Deutechum up dach ende jahr als boven geschreven die classicael vergaderinge des graffschap Zutphen versamelt geweest. Ende sijn daerhen gesonden worden wegen der kercken tot Zutphen Petrus Gellius de Bouma, dienaer des Woorts, ende der Achtbaere ende erentfeste Jochum van Eck, borgemeyster ende olderlingh; vanwegen der kercken tott Doessborgh Johannes Langius, dienaer des Worts, Rotger Everts, maer is uythgebleven; vanwegen die kercke tot Deutechom Matthias van Recht, dienaer des Worts, ende Jorgen Hoffsteede, schepen ende olderlingh, ende Andreas van Lochum, gasthuissmeyster ende olderlingh; van Zutphen ende Vorst Gerhardus Verstegus, dienaer des Worts; van Sellem Johannes Tremoniensis.

2 *Leiding*

Ende sijn nae aenropinge des namens Godes tot eenen praesidem gekooren, nae gelegentheyte der saeke, Petrus Gellius de Bouma, tott eenen scribam Gerhardus Verstegus.

3 *Absentie*

Volgens sijn die credentzbreven neffens die instructiën van den affgefertigten dienaeren ende olderlingen gefordert worden. Ende sijn die credentzen neffen die excusationschriften derer uythgeblevenen voergelesen worden, ende bevonden dat offwell Johannis Venatoris, dienaren des Worts tot 's-Herenbergh, ontschuldigungh voer sijn persoene vanwegen der kranckheyt sijner huissfrouwen enigermaten gelden mochte, iss ehr dannoch te beschuldigen dat hie niet, daer het so nae geweest, eenen olderlingh, die doch anders daer te komen plegen, uythgesant hebben. Ende iss derwegen Matthiae van Recht, neffens oversendin-

2 Deze acta zijn geschreven in het handschrift van N.N.

ge deeser acten, van classe uperlecht hem deswegen te vermanen, dat hie sijne gaven dem classe niet enttrecken wille.

4 *Anholt ~ Predikant ~ Propositie*

Ock iss voergeleesen hopman Spaens schrijvent vanwegen haeres nie entfangenen dienaers, der in den Pfaltz verreyset was.

Volgents iss die gedaene predige Matthiae van Recht, des dienaers tot Deutechum, geëxamineert worden, ende iss vermaent tot lancksaemer uytspraeke ende bequamere allegation der getuichnissen der Heylige Schriftuire ende tot flijtigen studieren. Der locus averst is geweest: de Sancta Scriptura 2 Tim. 3 v. penultimus.

5 *Doesburg ~ Zelhem ~ Doop*

Ende sijn also vort die gravamina, den instructiën inverlivet, te discutieren voegenomen. Ende eerstlijck gehandelt van lehr ende ceremoniën, dat in den gelijkheit sall gehalten worden. Ende nadien bevonden worden dat Henricus Dibbetz, dienaer des Worts te Doessborgh, tot verscheiden maell kinderen buiten den dienst gedopett, iss dem praesidi uperlecht hem daerinne te vermanen. Ock Johanni Tremoniensi bevolen sick daerin te holden nae luidt jongstgeholdenen synodi tot Arnhem.³

6 *Overheid*

Van den profanatiën der sabbathen ende andren dagen sal men schrijven aen het Hoff van Gelderlant omb een seeker edict, daermit het generalijck moege verboden worden, te erlangen. Dessgelijcken ock vanwegen des dienaers tot Doessborgh ende der scholen daerselffs, alsock vanwegen des dienaers van Deutechum undt Theodorici, geweesenen dienaers, achterlatene wedouwe tot Deutechum.

7 *Indringers*

Wijders sijn die dienaeren in den steden vermanet, dat nae erledigungh der Graffschap dorch die genade des Heeren, sie goede thoversicht dragen sullen voer den omlopenden ende inschlickenden dienaeren, ende sullen sie daerhen vermanen datt sie sich eerstlich der kercken in der hoefftstadt Zutphen praesenteeren.

8 *Doetinchem ~ Doesburg ~ Trakementen*

Van bestedigungh des dienaers te Doetechum in sijnen dienst sall breeder gehandelt worden wan die live Godt mehrder vrijheytt weert verlehnet hebben. Item des dienaers tot Doesborgh, Johannis Langii, wanneer bescheytt op der onderholdinge van den Hoven sall gekomen sijn.

9 *Anholt ~ Predikant ~ Synode*

Iss dem praesidi operlecht aen D. Fontanum te schrijven vanwegen des dienaers tot Aenholt, welcker maten hie daerhen gekomen, met begherte man der gerechticheytt unses classis geen inbroeke doen, neffens den oersaeke te vernehmen waeromme der synodus nae den decreto postrema synodi niet sij uythgeschreven ende gehalten worden.

3 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1594 I Classis Zutphen

10 *Voorst ~ Predikant*

Inssgelijcken den van Harderwijck wederomme te antwoorden vanwegen der beschwaringe, so sie voerwenden, betreffende die kerck van Gardren.

11 *Steenderen ~ Bronckhorst*

Vanwegen Steenren ende Bronckhorst kan voer ditmael niet gehandelt worden vanwegen des groten verderffs dorch den leger geschiet.

12 *'s-Heerenberg ~ Kerkenraad*

Soveell die olderlingen ende diaconen betreffet is te vernehmen off ock t'Scherenbergh olderlingen ende diaconen nae ordeninge der kerken gekoren ende bestediget worden.

13 *Doesburg ~ Kerkenraad*

Item off die van Doessborgh ordentlijcke bijsamenkomste holden, ende ock een boeck daerinne die acta verteyckenet worden, hebben.

14 *Doetinchem ~ Armenzorg*

Iss dessfals ein diacon tot Doetechum vermanet dat hie sich niet schamen solde die almoesen in der kercken voer den armen te samelen.

15 *Doetinchem ~ Anholt ~ Trakementen ~ Schoolmeesters ~ Kosters*

In saeken van geestlijck goederen iss befunden dat die van Deutechum ende van Aenholt moeten die papen ende monnicken, ok begijnen, haere onderholdinge van den thokomen laten, daer die dienaeren des Worts sampt schoolmeesteren ende kosteren moeten honger ende mangel lijden, desswegen aen den Edelen Hove te schrijven.

16 *Huwelijk*

In ehestantsaecken der veelvoldige accidenten dachlijcken voervallen, is wederomme voer goett aengesehen dat men ock des in den schrijvent aen der hoge overicheydt sall gedencken.

17 *Huwelijk*

Neffens dien dat een generael edict uthgaen muchte vanwegen derer luiden, die sich laten opropen ende so blijven sitten offte ock gants niet laten opropen, dat sie daer mochten hen gehouden worden, op een seekere tijdt na der opropinge te kercken te gaen offte in der Heeren boete te vallen.

18 *Zutphen ~ Huwelijk*

Ende naedien een persoen te Zutphen gevonden wordt, die in onweetenhey, so hie secht, een frow tho Dansick getrouwet, die noch eenen echtenman in levende heeft. Heeft classis daerop erkent, sofern hie sijner onweetenhey gnugsam kondtschap oder averst die mit dem ehede te bestedigen willen, dat hie van derselve persoen frieh, loss ende ledig sij, ende hem sonder beschwar mach thogelaten werden eene wetlijcke frouwe te trowen. Ende daer haer eheman ock scheidung begeert, konde hem vermoege der lehr Christi, Matth. 19., sulckes niet geweygert worden. Maer die loose Peeke, andren tot een exempell, gestrafet offte ten weynichsten van allen gebruik der mannen sick te entholden oper-

lecht werde, unde deswegen het consistorium te Zutphen te vermanen dat het bij haere magistraet aenholde om aen die magistraet te Campen te schrijven, dat sie na rechte op sulcke personen te letten hebben.

19 *Volksfeesten*

Van missbruicken, so vast in allen steden verlopen, is bevonden dat het vastel-avontspill den christenen onbetaemlijck. Derwegen voer goett aengesehen dat-selve in den schrijven aen den Edelen Hove te vermelden. Ende is nevens dien dem praesidi operlecht particulierlijck daervan aen den magistraten der steden te schrijven, alsock van den bieren voer den gildendagen.

20 *Censura morum*

Wider is censura morum gehouden worden, ende der ponct uyth den jongestgehouden synodael acten voergeleesen. Ende hebben wij krafft derselven van Matthiae van Recht alles gefordertt, ock tuichnisse haeres consistorii ingenomen, ende befonden, dat hie met attestatiën, wie van andren diensten also ock sijnes dienstes op Tecksell, well versehen ock ordentlijck doer thodoen D. Fontani op Deutechom beropen, gesonden en aengenomen sij. Geven hem ock gants geene getuichnisse van dronckenschap, maer dat hie wel wat te veele uythhuisich is, daervan hie dan vermanet ende beterschap belovet.

21 *Agenda*

Vorder is die plaetze om wederomb classem te holden, op hopeninge dat der algomogende Godt door het voergenomene middell mehr frijheyte in die Graffschap verleenen sall, tot Scherenbergh verordinert worden op den 8. dach na Paeschen.

22 *Sluïting*

Ende is na dancksegginge die gantze handellinge in den name des Heeren beschloten.

23 *Ondertekening*

Petrus Gellius de Bouma, classis praeses
Gerhardus Verstegus, scriba⁴

1595 I Classis. Zutphen, 2 juli

Inv. nr. 1, fol. 5-6v.

1 *Leiding*

Acta classis, gehouden tott Zutphen den 2. julii deeses loopenden jahrs 1595. Undt sindt na aenropinge des namens Gottes tot eene praeside Petrus Gellius de Bouma, avermaels protesterende, ende tot eenen scriba Johannes Venator mit gemeynen stemmen verkoren.

2 *Aanwezigen*

Undt sijndt vanwegen der kercken tot Zutphen Petrus Gellius de Bouma, Verbi minister, unde jonckher Evert van Linteloh, burgemeyster ende olderlingh, ne-

4 Deze acta zijn geschreven in het handschrift van N.N.

1595 I Classis Zutphen

vens Sergio Brumano, rectore scholae Zutphaniae; van Doessborgh Henricus Dibbetz, Verbi minister, ende Berent ten Grotenhuiss, olderlingh; van Scheerenberghe Johannes Venator, Verbi minister, der vanwege des oploeps geen en olderlingh hefft meedebrengen konnen; van Bronckhorst Johannes Weede, Verbi minister; van Selm Johannes Tremoniensis, erschienen.

3 *Absentie*

Folgens sijn die credentsbrieven affgevordert undt voergeleesen worden. Maer naedien vanwege der kercken tot Deutechom geen dienaer noch geen olderlingh erscheinen, maer een ontschuldigonghbrieff sonder onderteyckinge eniger handen gesonden, iss die wel voergeleesen worden, maer geensins approbiert. Derwegen classis dat berusten laet beth tot den nahesten classe.

4 *Absentie*

Ock is ingebracht enige ontschuldigungh voer den papen van Lochum, welcke belovet tot allen tijden, wan man hem vorderen werdt, te erschejne. Ende sall daerop, nae gehouden synodo, eerstedages van den kercken tot Zutphen ende Doessborgh verschreven worden.

5^s *Absentie*

Die van Hengel ende Almen sijn contumaciter uythgebleven.

6 *Propositie*

Wijders is die gedaene praedige van Johanne Weddaeo geëxamineert undt heefft den classi tamlychen gefallen, alleene dat hie vermaent is allen flijth ende naersticheyt aen te wenden.

7 *Examen*

Iss der locus communis geweest de Deo, verklarende dat dictum Sanctae Scripturae Epistola 10 ad Cor. cap. 18. v. 15. Wat sijnen examine betreffen doet, iss het opgeschort tot dat der synodus verklaert heefft off het bij den classe offt bij dem Hove te Arnhem geschieden sall. Soferne het bij dem classe geschieden werdt, so hefft die classis die kercke tho Zutphen ende van Doessborgh geauthoriseert sulx in namen dessen te verrichten.

8 *Gravamina*

Nagest dem sijn die acta laestgehouden en classis the Deutechom voergeleesen, ende daeruyth die capita so tot den synodum gehoren werden, verteycknett worden.

9 *Gravamina*

Undt also sijn verner voergenomen die ingebrachte instructiën, ende ock uyth dien gecolligiert instlijcken die gravamina so tot den synodum gehoren, daerna die alle kercken deeses graffschaps in 't gemein, ten derden die ettljcke kercken ende lestlych die eenige kercken offte dienarn des Wordts concernieren.

5 In de marge is hiervoor geschreven: 'l.:

10⁶ Gravamen

Dat der point, den actis jongstgehouden synodi tot Arnheim inverlijfft, van eyner ehe-ordnunge, sol repetiert, ende om allerhande inconuenienten die hen undt weder voerfallen, ende sonderlich aen enige raetspersonen sich tho gedragen hebben, nevens den dat veele sich laten opkondigen ende blijven also bij een ander sitten, andere sich tesamen doen fuegen undt gantzlich sich niet laten opkondigen, ernstlich sol repetiert werden.

11 Gravamen

Item der ponct van den monnichen-, papen- ende anderer heghscholen, mit welchen so Doessborgh met groten nadeell dess daer sijnde schoelmeysters sehr behafftet off beschwaert; dat der synodus aen den magistraet daerselffs schrijven woll.

12 Gravamina

Item der ponct van den prophanationibus sabbathorum, undt daerin noch wijders tho bedencken off niet ock sehr nodich sij, aengesehen noch veel mehr abusen, so op vastelavontstijden mit suipen undt vreeten, ock missbruicken des Heyligen naems Gottes, alss op Pingstfesten sich vinden laten, dat eene bequeme politie-ordnunge ingestelt werde. Item der ponct van der Nederlandschen kirchenbekentnisse. Item der ponct van den wedouwen der verstorven dienaern des Wordts, diewijle nu drie in deeses graffschaps Zutphen kercken gefonden worden.

13 Gravamen

Ende nadien een gebruck iss vast in allen steeden deeses graffschaps gildenmaeltijden tho holden, die in den derden, jahwel in den achten dach geduiren, undt bij den viele schattingen, ock over die die sulcken geselschap niet gehrne bijwohnen, geschieden, off gantzlich dorch autoriteett hogher overicheyt moegen affgeschaffet off op een christlicker wijze moegen thogelaten ende gebruicket werden.

14 Gravamen

Alsock niet weyniger ergerlijck iss datt die pape tot Wilp in sijnen ergerlijcken dienst, tot groten naedeel der benaberten kerken, gelaten wertt, wolde der synodus bij hogher overicheyt aenholden, dat hie muchte eerster gelegentheyt affgeschaffet werden.

15 Gravamen

Undt nadem dat nimmermeer recht sijn kan dat die monichen, bagijnen unde papen, die buiten der graffschap in papistischen oerden wohnende, danner uyth haere klosteren alimentatie entfangen, daer die dienarn des Worts unde schoelmeysteren mangell lijden, so woll der synodus bij hogher overicheyt aenholden dat voerall die dienende persohnen mit underholt versehen, undt dan van den overygen hen wat thokommen laten, so het recht is. Undt heeft hierin der synodus tho bedencken D. Henrici Dibbetzii standt unde gelegentheyt.

6 In de marge is hierbij geschreven: 'Van den 1.'

1595 I Classis Zutphen

16 *Gravamen*

Nicht weynigers is het te bedencken off het bestaen kan dat die magistraten in die steeden hen undt wedder canonicesyën undt vycaryën tho sich trecken, daer sie doch niet voorhebbens sijn haere kinderen tot nutte der kercken studieren te laten.

17 *Gravamen*

Ock woll der synodus den articull van den onkosten so op classen als synodos te reysen weder verhaelen.

18⁷ *Acta*

Hefft der classis nodich erachtet, tot profijth aller der Graffschap kercken undt onderholdinge des classis, twee papieren boeken te laten maeken, in welkerer eyne die acta sowell der nationalium als provincionalium synodorum, in dem anderen die acta classium sullen geschreven worden. Undt soll die kercke van Zutphen dat eene boek, Doessborgh unde Doetechum dat andere maeken laten.

19⁸ *Doesburg ~ Doetinchem ~'s-Heerenberg ~ Volksfeesten ~ Zondagsheiliging*
Aen den magistraten Doessborgh, Doetechum undt Scherenberghe tho schrijven des onordentlijcken vastelavontsspills ende ontheylygungh Pingstfeestes wegen, undt sol der praeses sulcke schrijven verfertigen.

20⁹ *Doesburg ~ School*

Dessgelijcken een schrijvent aen den magistraet tot Doessborgh vanwege der bow der scholen.

21 *Hengelo ~ Huwelijk*

Unde diewijll die pastor van Hengelo eenen leevendigen menschen met einen doden tesamen gegeven heefft, undt sich noch beromen darff als wan hie het uyth raet Petri Gellii de Bouma gedaen hadde, so heefft der classis voer goet aengesehen dessen gewissen kondtschafft van den tot Deutechom tho vorderen, unde folgents te handelen na behoer.

22 *Gedeputeerden ter synode*

Undt sijn a classe umb ad synodum na Harderwijck the gaen gedenominert: van den dienarn des Worts Henricus Dibbetzius undt Petrus Gellius de Bouma, undt soll die kercke te Zutphen eenen olderlingh ende die kercke tot Deutechom ock eenen olderlingh denomineren.

23 *Censura morum ~ Agenda*

Naeh affhandtlungh dessen is censura morum gehalten, undt locus omb wederomb classen tho holden Doessborgh denominert. Und soll Johannes Langius den locum de providentia Dei nehmen ende den text dien hie will verklaren.

7 In de marge is hierbij geschreven: 'Van den 2.'

8 In de marge is hierbij geschreven: 'Van den 3.'

9 In de marge is hierbij geschreven: 'Van den 4.'

24 *Sluiting*

Undt sijnt nae gedaner dancksegginge in freeden gescheyden.

25 *Ondertekening*

Anno et die ut supra, secundo julii,

Petrus Gellius de Bouma, classis praeses

Johannes Venator, scriba¹⁰

1596 I Classis. Doesburg

Inv. nr. 1, fol. 7.

Opening

Acta classici conventus, gehouden binnen Doesborgh anno unses Heren J. Christi 1596¹¹.

1597 I Classis. Doesburg, 18 januari

Inv. nr. 1, fol. 9-10v.

1 *Leiding*

Acta classici conventus, gehouden binnen Doesborgh den 18. januarii anno unses Hern J. Christi 1597. Na aenropinge des namens Gottes is praeses verkoren Petrus Gellius de Bouma, scriba Jacobus a Winshem, senior undt burgemeyster der stadt Zutphen.

2 *Aanwezigen*

Sijn op deesen classe verschenen volgende personen: vanwegen der kercken tot Zutphen Petrus Gellius de Bouma, dienaer am Worde Gottes, undt Jacob a Winschem, senior undt burgemeyster; Doesborgh, Henricus Dibbetzius, dienaer am Wordt undt Johannes Langius, ock dienaer am Wordt, undt Hanss van Merrickhusen, senior; Doetechom, der dienaer am Wordt Matthaëus van Recht undt senior Jacob Foist sijn leyder am 17. januarii op den wegh van den vijandt gevangen worden¹²; 's-Herenbergh, Johannis Venator, dienaer am Wordt end Engelberth Poer, senior.

3 *Aanwezigen*

Het sindt om der geringheit des talz willen die broders dess gehelen consistorii tho Duissborch daertho geforderth.

4 *Credienties*

Volgentz sindt die credentiales litterae gelesen sampt den instructiën.

10 De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van N.N.

11 In plaats van: '1597'. In de marge is hierbij geschreven: 'NB'. Deze acta zijn geschreven in het handschrift van N.N.

12 In het handschrift van N.N. is geschreven: 'Acta classici (...) worden'.

1597 I Classis Zutphen

5 *Nationale synode*

Und eerstlick is van den schrijven des consistorii Arnheimiensis und dem schrijvent dess kerckenraetz tot Amstelredam gehandelt, end goetgevonden, angesehen het classis vreesde dat die heren Staten door sodanich begeren (alsz dat die classes allomme an hare handen sollen leveren ofte overgeven die gravamina, so tot den nationalem synodum sullen komen ofte mogen gehoren) sollen die kercken hare vrijheith te benemen onderstaen, end also in 't gehele nationalem synodum op te heven voernemen, und daeromme goetgevonden, men solde schrijven an het consistorium tot Arnhem, dat men bedacht solde wesen op gude middelen den heren Staten tho remonstrieren die nootwendicheith der synoden. Und daer sie redenen end oersaken ja wilden weten, so wehren leider Godess mehr redenen alss ja menigerley kercken, ja schier meerder alss Constantinus Magnus gehat Nicaenam synodum an te stellen. End konden Utrecht, Hoorn end andere plaetzen tot exempelen angetogen worden. Daer het anders goetgevonden worde, so wehren die gravamina der kercken des furstendombs Gelre end graefschaps Zutphen den actis synodorum inverleift, allwaer sie die lichtliken uthsammelen konden. Dit schriiven te verveerdigen is praesidi und scribae opgelecht.¹³

6 *Bijbelvertaling*

Daerna ende ten anderen, nadien gevordert weerden twe dienaren am Woort Gottes die tot Arnhem erscheinen sullen totter denominatie eines die der correctie Bibliorum sollde bijwohnen, is geresolviert dat die classis hett late bij der resolutie geschiet in synodo Zutphaniensi berusten.

7 *Gravamen*

Ten derden. Man soll nu synodo den punct van ehordnunge wederomme driven.

8 *'s-Heerenberg ~ Predikant*

Ten vierden sindt oorsaken van Johanne Venatore sijnes vertreckens van 's-Heerenberge op Nimwegen gevorderth. Welcke angehoort hebbende end ten deel wichtigh erkennende, doch nadien die sake the vehr gekomen wass und niet welle terugge konde gebracht worden, is besloten man solde hem verlaten, oeck om erholdinge des stipendii hett Hoff schrifteliken versoecken, und an Casparum Solingium schrijven datt hie eerstedages quame dem wat hem opgelecht was luit der synodale acten genoech te doen, ende nadien die plaetze Johannis Venatoris annemen. Item oeck te schrijven an D. Christophorum Copium, dat hem gelieven wilde Antonium Perizonium te verschriiven om hyr in dit quartier te komen, daermede hie ofte te Lochem ofte anderzwaer tot den dienste gepromoviert mochte worden.

9 *Didam ~ Predikant*

Folgentz is Pibo Ovitius met den koster van Deem (non vocatus ego) erschienen end heeft audiëntie begeertt, welck hem gegunnet. Ende nadien hie redenen gegeven sijnes aftreckens van ons ende tuichenissen der plaetzen daer hie gestaen hadde getoont hadde, item ho hie tot Deem angenomen end van Harer Graffeliken Genade geadmittiërth wass, geopenbaert hadde, hebben wij hem na voor-

¹³ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

gaende deliberatie gesecht, wie konden voer dit pas niet veele daertho seggen. So lieten wij het gaen. Alleine hie solde hem beneerstigen reiner lehr und lewendes, gelijkheit in bedieninge der ceremoniën met ons holden, hetwelcke so wij te geschieden vernamen, worden sij hem voer ein bruder end litmate onses classis geerne weder erkennen, op- end annemen.

10 Doetinchem ~ Predikant ~ Ouderling

Het heft sick insgelijken gepraesentiert ein ouderlinck van Dotinckhem mit namen Henrick Jolinck, die onder contributie is wonende, end heeft ons verhaelt die bedroeflike gevankenisse Matthaei van Recht end Jacobi Foisten, ouderlinck, begerende in namen der huissfrouwen troost ende raett. Maer wij konden hem weinich mededelen, angesien wij noch nicht wusten waerhen sie gebracht und ho hoge het rantsoen mochte gemaket sijn. Onder desen is praesidi und scribae opgelecht in namen classis getuichnisse te geven daer die mochte versocht worden.

11 's-Heerenberg ~ Zondagsheiliging

Johannes Venator heft voergebracht dat an son- und ander feestdagen grove onordninge daer geschieden sowell van den borgeren als inliggenden krijgesvolck. Daerop is geresolviert men solde met raetzheer Hellen daervan handelen und is hetselve praesidi und scribae opgelecht.

12 Gedeputeerden ter synode

Het is oeck voer raetsaem angesien dat angesieken het voll gevaerlicheitz wehre thosamen te komen, men solle nu einige uth den classe verordenen die op den synodo tho Nimwegen erscheinen mochten, und iss praeses voereerst genomineert als dienaer am Wordt Godes und isz dem consistorio tot Zutphen vrijgelaten einen olderlinck te nomineren, hetwelck in der instructiën solde gesettet weerden om ad particularem synodum te brengen, unde dan der kercken tho Duessborch einen dienaar am Wordt Godes, und sall Engelbert Poer, ouderlinck tho 's-Herenberg, uth desen classe op den synodo tot Nimwegen erschijnen.

13 Agenda

Locus futurae classis non est nominatus, neque ecclesia quae vocabit fratres ad futuram classem ut neque minister qui habebit concionem.

14 Sluiting

Eintlick is censura morum geholden geworden, und iss die handlunghe met dem gebet besloten.

15 Ondertekening

Petrus Gellius de Boumah, dienaar Godes Wordt tot Zutphen, classis praeses
Jacobus a Winshem, senior, classis scriba¹⁴

14 In het handschrift van N.N is geschreven: 's-Herenbergh [art. 2] (...) scriba'

1598 I Classis Zutphen

1598 I Classis. Zutphen, 30 mei-1 juni

Inv. nr. I, fol. 11-15.

1 *Leiding*

Acta classis Zutphaniensis, gehouden den 30., 31 maii end 1. junii anno 1598. Na anropinge dess namens Godess is tot einen praesidem Petrus G. de Boumah, end Jacobus Fredenrijck tot einen scribam met gemeiner stemme verkoren.

2 *Aanwezigen*

Vanwegen der kercken tot Zutphen sijn op desen classe vorschenen Petrus Gellius de Boumah, Wilhelmus Baudartius, Joannes Bergerus, dienaers am Wordt Godes, end Henricus a Bra, doctor medicinae, alss olderlinck; vanwegen der kercken tho Duissborch Henricus Dibbetz, dienaer am Wordt, end Willem Muller, diacon, bij gebreck dess olderlinx; van Doetinckhem Matthias van Recht, dienaer am Wordt, Henrick¹⁵, olderlinck; vanwegen der kercken tho Lochem Johannes Overnei, dienaer des Wordts, Jochim Duimen, olderlinck; vanwegen der kercken tot Groenloh Jacobus Fredenrijck, dienaer am Wordt, heft sick olderlinx wegen ontschuldighet; vanwegen der kercken tot 's-Herenberge Casparus Salingius, dienaer am Wordt, end Balthasar Beckers an stat dess olderlinx; vanwegen der kercken tot Bredefoort Johannes Sutorius, dienaer am Wordt, genen olderlinck hebbende; vanwegen der kercken tot Steenderen Johannes Tremoniensiis, dienaer am Wordt, end meister Henrick Kloeck alss ouderlinck, van Selm Rotgerus Henskerus; van Ruerloh Joannes Wigelius; van Almen Godefridus Bucherus, dienaer dess Wordts.

3 *Aanwezige*

Und iss van den Edelen Hove van Gelderlandth und der graefschap Zutphen tot desen classen gecommittiert worden der Edele erentfeste hoecheleerde joncker Gerlach van de Capelle met volcomen commissie den classi bij te wonen.

4 *Aanwezigen*

Oeck hebben die broderen des classis einige uth haren midden gedeputiert om den magistraet deser stede te begroten, dat het haer believen wilde einige uth haren midden te deputeren die den classi bijwonen konnen. End hefft dieselve den Edele joncker Jacob van Winshem end doctor Henricum a Brah gedeputiert.

5 *Rooms-katholieken ~ Pastoors*

End sijn alle angekomene nye pastoren end vicariën ingekomen, end hefft haren raetzher sijne hebbende commissie voergelesen. End sijn erstlick die vicariën gevraecht of sie sick mettertijt tot der reformation niet solden willen vorstaen om Got, het ware in der kercken oft schole, einige diensten te doen. Ende heft Andreas Warnsinnck in nhamen der vicariën van Grol geandwort nheen. Sie verhopten men solde haer niet meer angesinnen als die vicaryën alhyr, uthgenomen den jonckman Louwen genandth, heft sick verklaerth he begeere sijne studia up die vicarie te persequeren ende sick te begeven na Steinforden. Die vicarius van Breeforth, unduchtich toth einem ampte sijnde, is vermaent he solde sijne concubinen legitimeren, maer hefft corth afgeslagen, hares olders halven. Die vicarius

15 Hier was ruimte open gelaten.

van Sellem heft belovet sijn concubine te echten. Die pastor van Breeforth is wel erschienen, maer gevraecht sijnde heft sick tot der waerheit nielt willen bekennen ende sijne concubinen te legitimeren geweigert. Die pastor van Gorsele heft sick wel ettlicker maten presentert, maer strackx sick weder wechgemeaect ende bi eenige laten verluden he wilde bi sijne meenige bliven.

6 *Rooms-katholieken ~ Pastoors*

Die van Vorden, Hengelo, die uth der graffschap Berge, Dinsxburloe sint in 't geheel uthgebleven, maer de pastoren als van Wenterswick, Alten, Ter Borch, Silvolden end Versevelt en Hummelo sint erschienen, ende gefraecht sijnde hebben se sick verklaerth te willen in allen sick der reformatie onderwerpen. Daerup haer ten irsten afgevraecht of se haere frowen legitimiert hadden, hebben se, uthgenomen den van Der Borch, geandtwort jha. Maer die van Der Borch heft belovet hetselve irstsdags te doen. Volgens hebben se ingewilliget end mit handtastinge belovet sick tegens den 20 deses maents junii weder in te stellen, den examini te onderwerpen, ende andre gude ordenunge an te nhemen. Darup geresolvert is dat se solen in hare plaetzen mogen bliven mit de conditie dat eene ofte twee uth unsen classe sick darhen vogen sollen end opentlick in der kercke confessionem fidei doen, na welcker se gefraecht sijnde solen andtworden met ja¹⁶, dat se dieselfde voer recht bekennen ende beloven deselve haer gemeente hervorder reinelick end trowlick voer te dragen. Neffensdien solen se sick onderwerpen judicio classis so se na een ander plaetze te transfereren werden, hetwelcke se hebben angenomen te doen end sint darup gedimmitherth.

7 *Anholt ~ Pastoor*

Het is ock eene erschienen van Anholt, Hermannus Arnoldi genaemt, met tuichnissen van hopman Spaenn end der magistraet aldaer. Maer nadien sijne saecken, uth relation der afgesandten van den Hove van Gelderlant, als Henrici Dibbeti ende Matthiae van Recht, ock sijns eignes mondes bekenntenissen, seer stinckend bevonden is, is he met consent des heren raetsheeren van den classe in 't geheel unduchtich erkent, ende heft dat classis voerg. testimonia beholden updat he met denselven andere kercken niet mochte bedregen, end is hem opgeleecht irstesdages sick van daer te begeven. End heft heth classis van D. Henrico Dibbetio begeert he solde den dienst ankompstigen sondage aldaer versien updat met fuiglicker wijse Johannes Wigelius daer mochte hengesandth worden, ende sol van den decreto classis Henrico schrijvens an den hopman undt magistraeth medegedeilet worden.

8 *Credenties ~ Rooms-katholieken ~ Pastoors ~ Combinaties*

In der twieden action sindt den angekommenen broderen deses classis haere credentiën end instructiën afgevorderth worden, welcke so se voergelesen sindt is nichts daer strafbaer in bevonden worden. Ende nadien die van Grollo ende Breeforth geene mitgebracht, sindt se, overmits geene bestelde consistoria daer sijn, voer dit mael geëxcusert gehouden.

Volgens sint de gravamina in ordnungh gebracht undt ist voeryrst gehandelt worden van den ungehorsamen pastoren, wie mit den tho doen si, daermede autoritas Aulae undt classis mochte beholden sijn. Und is met advys der heren

16 Onderstreept: 'solen (...) ja'.

1598 I Classis Zutphen

raethsheren besloten worden dat se de facto solen gedepossesteert ende van haeren diensten verstecken sijn. End daermede het gefuichlicker mochte in 't twerck gestelt worden, so sint bij provisie volgende plaetzen also gecombineerth, als Almen end Gorsele, Ruyrlho end Vorden, Anholth end Dinxberlo, Gendringen end Netterden, 's-Herenberge end Seddam.

9 *Proponenten*

Het is ock beslotenn worden dat Christianus a Porta und Joannes Brumlevius solen befordert und beropen werden.

10 *Rooms-katholieken*

Vorders sal men goede achtunge hebben up de umlopende ende indringende pastoren, insgelicken up de heimlicke conventiculen der papen undt ander sec-tarissen.

11 *Rooms-katholieken ~ Doop*

Ock solen die dienaers flitige neersticheit dragen dat in allen plaetzen die ghe-doep verhindert und in allen upgehouden werde.¹⁷

12 *Kerkdiensten*

Angaende de lhere des catechismi sal de in den steden als Zutphen, Doesborch, Dotichum, Locchum, Grolle, Brefort, Anholt end Heerenberge des namiddages, und up de plathelanden voer de verclaringe des evangeliï, also daer der prediger irst den textum evangeliï end volgens die shondages quaestiones den volcke voerstellen sal, und dan eerstlick van den quaestionibus kortelick end vortz van den evangeliï handelen, ende dat bij provisie tot up de vergaderinge des naest-folgenden classis.

13 *Doop*

Het is um seeckere redenen goetgevonden dat de olderen der kindren die daer solen gedoept worden sick solen irstlick bi den prediger verfoegen, haere, der kindren ende der gevadren nname¹⁸ upteickenen, ende sullen de vaderen vermaent worden bi den Heiligen doep tegenwordich to sijn. Und daer eenige kindren van buten inquemem, dese ordeninge niet wetende, solen wel gedoept worden, maer die vrommoderen solen vermaent worden sick der ordeninge gemeiss te verholden. End up die plathelanden solen de dienaers des Wordts de luden ernstlick vermanen dat se an seeckere dagen in der weecke hare kindren ter doepe brengen updat alle orsaecke der lasteringe haer benomen worde.¹⁹

14 *Kerkgeraad*

Neffensdien is het hoechnodich erachtet bi den Edelen Hove an te holdenn, updat de afgodische altaren ende alle pauslicke reliquiën in 't geheel mochten wechgedaen wordenn.

17 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

18 Hierna is doorgestreep: 'laten'.

19 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

15 *Geestelijke goederen ~ Scholen ~ Zondagsheiliging*

Item dat de derde parth der vicariën, na Landtags recess, bi der kercken und scholen gelecht worden. Item dat de kindren so bi den jesuïten um te studieren gesonden worden, genietende giestlicke beneficiën, weder tehuys geforderth end tother der scholen der hofstadth deser graffschap gesonden. Item daer die gruwlicke abusen so des sondages under die predige, hetsi in steden oft in plathenlande, mit bier ofte brandewijn tappen, kopen end verkopen, afgeschafft mochte worden, ende dat doer vernewerunge der placaten daarvan voermaels in der Veluwen uthgegangen.

16 *Lochem ~ Groenlo ~ Bredevoort ~ Anholt ~ Traktementen*

Men sal bi den Edelen Hove versoecken dat den steden Locchum, Grolle, Breforth, Anholt seeckere stipendia mocht thogelecht worden, end solen dese puncten in een besunder schrijvent den Edelen Hove vogebracht werden.

17 *Huwelijk*

Verner wort besloten dat geene luiden, se sijn korth oft langh bij eenander geweest, sullen in den Heiligen ehestandt befestigt worden, hetsi dan dat 3 ordinari-sche shondags proclamatiën sijn tevoren gegaen. Ende sal geen copulatie, na luyt der synodale acten, buten der versamlinge der gemeinten gescheen.²⁰

18 *Predikanten*

Het is ock seer stichtelick, hoechnut end -nodich geachteth dat die dienaren des Wordts die in haren kercken genoechsam probert sijn, oentlick in den anschijn der gantscher gemeente, die tevoren in dienste gestanden ende wethelicken thogelaten sijn met handtastinge, ende die so irst daerto gepromoverth sijn oft werden met handtuplegginge, geconfirmert end bestediget worden.²¹

19 *Gedeputeerden ter synode*

In der derden handlung sint de puncten begrepen, die den gecommitherden ad synodum in der instructie solen metgegeven worden. Ten irsten sint gecommithert D. Guilhelmus Baudartius, dienaer des Wortz, und Joannes Langius, dienaer te Doesborch.

20 *Gravamen*

Volgens, dat im jungsten gehaltenen synodo toth Nimwegen die articul van den deputatis synodi in 't werck mochte gestelt worden, ende se goede correspondentie met den anderen mochten hebben.

21 *Gravamen*

Dat ock die articul van den inspectoren classis wider in betrachtunge mochte genomen ende besien wordenn, of het niet stichtelick sijn solde dat in een ider classe twie die inspecture mochte upgelecht worden, ende of de designatie derselven niet bi den classe behorth te sijn.

20 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

21 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

1598 I Classis Zutphen

22 *Gravamen*

Nadien wederum met volen redenen bi den classe is versocht lijkpredigen te holden, ende ock in eenigen plaetsen deser graffschaft in 't gebruck gefunden worden, of die niet konen thogelaten wordenn.

23 *Gravamen*

Nochmals worth versocht end voer hoechnodtwendich geachtet een algemeine ehe-ordenunge, na dewelcke sick alle dienaers te richten hadden in allen voerfallenden saecken.

24 *Gravamen*

Bovendien te vernemen of het niet stichtelick geschieden solde, dat na gedaene openbare waerschuwinge, die eheluden so terstondt op gedane ondertrowe tesamenlopen, opentlicken van den predigstoel van den dienaer bestraft werden.

25 *Gravamen*

Dat dien synodo gelieven wilde exemplaria der Nederlandtschen kerckenbekenntnisse, ock der examinum te bestellen.

26 *Gravamen*

So het moge geschieden dat het punct van die giestlicke goedren moge gerepetert wordenn, d'wil het seer unstichtelick is dat wi de vianden der warheit die butenlandts sijn spisen solenn. Item die met krigshandlunghe ofte andre hanterunge ummegaenn, in welke de pastorie te Brunckhorst missbruickt worth, solen foeden en underhouden.

27 *Gravamen*

Het sal vele der broderen bewust sijn woe dat dese kercke toth mhermalen angholden heft, updat si non academia saltem academica schola hyr in deser stede moge upgerichtet worden, updat also den jesuïten, die hen und weder in benaberten Munsterschen undt Clevischen lande inrijten, mochte tegenstandth end afbroecke geschiedenn.

28 *Gravamen*

Het were ja toth underholdinge der classicale undt synodale vergaderingen hoochnut end -nodich, so niet billick end recht, dat die so van hare husen af zijnn end reisen moten noch kosten doen solen, dat daerto seeckere penningen mochten verordineert worden, want sick hir befinden doet dat, so niet de kerckendienaers, doch die olderlingen beswaren up hare budelen ad classes aut synodos te gaenn.

29 *Gravamen*

Vorder bi den synodo te vernehmen of ock een gewesen soldaet under capitein Werdenborch, Guilhelmus genannt, sick nicht waer in Over- ofte Neder-Betuwen ingedrunge hebbe. So to repeteren den articul des jungstgehouden synodi van Adamo Billichio. Hactenus 3. actus.

30 *Classis*

Die vierde handlunghe in sick verfatende die particularia.

31 *Doesburg ~ School*

Te schrijven an die magistraet te Doesborch dat haer gelieven wil beeter order in haer scholen an te stellen.

32 *Lochem ~ Koster ~ Schoolmeester*

Ock an den magistraet tot Lochum dat de coster afgeseth, end een gereformiert koster, die ock de schole bedienen konde, angestellt mochte worden.

33 *Lochem ~ Kerkgebouw*

Van erbowinge der kercken toth Lochum bi den Edelen Hove an te holden, dat die gecommitterde van 't Hoff mochten geciteert worden harer inventerizatiën anwisinge te doen.

34 *Groenlo ~ Geestelijke goederen*

Neffensdien bi den Edelen Hove te versoecken dat die vicarie Trium Regum bi der kercke toth Groll in 't geheel mochte gelacht worden.

35 *Groenlo ~ Schoolmeester ~ Koster*

Daer die schoolmeester end koster toth Groll haer toth die reformatie niet willen verstaen, solen se afgeseth end reformeerde an haer plaetze angestellet worden.

36 *Groenlo ~ Huwelijk*

Het sal ock in den casu der ehesaecken toth Groll up einer partie wethlicke be-gheerte scheidunge, vermoge godtlickx Wordts, thogelaten worden.

37 *Groenlo en Lichtenvoorde*

Van wederbrenginge der gerechticheit de Groll hefth an Lichtenvorde, sal in den schrijven an de Hove van Gelderlandth gedacht wordenn.

38 *Doetinchem ~ Predikantsweduwe en -wezen*

Ock sal men schrijven mededeilen an den Hove der weduwen Theodorici Grevelingii, des gewesenen dienaers tot Deutechum, updat se sijn welverdiende gasie eenmael mochte bekomenn, ende sick alsock haere vaderlose arme kindrenn daarmede konde troesten. Desglicken behort men ock niet te weigeren der armen weduwen D. Henrici Dubbelingii.

39 *Bredevoort ~ Kerkgebouw*

Die van Bredeforth solen met request an desen Quartier versoecken assistentie toth reparatie haerder capellenn.

40 *'s-Heerenberg ~ Traktement*

So die van 's-Herenberge versocht heft verschriven te geven an 't Hoff um 4 maent gagye, sal 't hem niet geweigerth werdenn.

41 *Aalten ~ Geestelijke goederen*

Dewile befunden wort dat die pastorie van Aelten geschoeret, waruth dan onderholden wort een olth pastor whonachtich the Bockholt, diewile he een viant

1598 I Classis Zutphen

is der waerheit, sal men handelen dorch versoeck bij den Edelen Hove dat die redivus den arbeidenden pastori mogen in gehell fallen.

42 *Aalten ~ Geestelijke goederen*

Ahngeseen die richter toth Aelten een vicarie toth hem treckt up een kint van 4 jhaerenn, sal den Edelen Hove remonstrertt wordenn.

43 *Steenderen ~ Kerkgebouw*

Om toth reparatie der kercken toth Steenderen te komen, is den pastori uperlacht een register der giestlicken guderen te maecken undt dat den Hove te overandwordenn, ende sijnen volcke an te dienenn off niet etwas van der gemeenten ofte anklervenden burschappen te verkopen where. Item tho vernemen wath die erfgenamen darbi doen willen end van sulcken allen den Edelen Hove remonstrantie te doen.

44 *Zelhem ~ Kerkgebouw*

Die Selmer kercke hadde ock hoechlicken reparatie van doen, derhalven die gemeente te vermanenn dat se up goede wegen ende middelen bedacht willen sijn eenige ordeninge te melden hoe se konnen geholpen worden.

45 *Zelhem ~ Geestelijke goederen*

Sal ock den Hove remonstreerth worden hoe dath borgemeister Dunsborch tot Duisborch toth sick treckende is eene vicarie uth Selmer kercke voer sijnen sher jungen shone.

46 *Zelhem ~ Armenzorg*

Item dat den Hove believeen wille middelen te finden, hoe dat die versegelde brieff die vicarius Bloemingh in sijner bewharunge gehadth heft, toth profijth der armen toth Sellem wederom tho handenn gebracht mochte wordenn.

47 *Propositie*

Heft het classis propositionem Joannis Brochusii gehoerth end heft haer temelick behaecht, hem vermanende neersticheit an to wendenn, ende is hem upgelacht een neue propositie tegens den 20 huius om te verclaren de erste vrage des catechismi end sich den examinandis pastoribus bi te foegenn.

48 *Vergadering ~ Agenda*

Ten besluit is besloten end veraccorderth dath het classis driemael in 't jaer, als in maio, in septembri et januario sal gehouden wordenn. Ende sal nu de volgende classis toth Locchum sick versamelen, alwhaer ock die uthschrijvinge sal geschiedenn.

49 *Sluiting*

Laestlick ist censura morum geholdenn, undt sindt de broders na gedaene dancksegginge eendrachtelick van eenander gescheidenn.

50 *Ondertekening*

Petrus G. de Boumah, praeses
 Jacobus Fredenrick, scriba²²

1602 I Classis. Zutphen, 1 juli

Inv. nr. 1, fol. 20-23v.

1 *Leiding*

Acta classis Zutphanienis, 1 julii 1602. Na anropinge des nhamen Godts is toth een praeses verkoeren Petrus Gellius de Bouma, ende toth een scriba Georgius Molnerus.²³

2 *Aanwezigen*

Vanwegen de kerck toth Zutphen sijn up desen classe verschenen Petrus Gellius de Bouma, Wilhelmus Baudartius, als dienarenn des Words, end D. Henricus a Bräe, doctor end schepen der stadth Zutphen, als olderlinck; van der kercken toth Doesborch Joannes Langius, dienaar des Wordts, en Derck Rates als olderlinck; vanwegen der kercken toth Dotichum Georgius Molnerus, dienaar am Worth, end Willem van Megen als olderlinck. Vanwegen die kercke toth Lochum Joannes Overnaeus; der kercken toth Grollo, Joannes Vigelius; der kercken tho 'z-Herenberge, Casparus Salingius, dienaar am Worth; sint vermaent vordan hare olderlinge met te brengen. Vanwegen Bredevorth Joannes Petri Verschage, dienaar; Warnsfelth, Joannes Tremoniensis; Steendren, Vincentius Schultien; Ruerlho, Henricus Meilnck; Forden, Andreas Warrensinnck; Almen, Henricus Brumanus; Sedam, Hieronymus Garropaeus; Aelten, Antonius Keppell; Wenterswick, Joannes Rawers; Dinxtpurlho, Christophorus Buesman; Versefelth, Godefridus Bucherus; Hummel, Henricus Raesfelth; Silvolde, Joannes Wolteri; Hengelho, Joannes Paell. Die van Etten, Gerardus Borscheise, is wederom uthgebleven. Genderinge, Joannes de Vrede, is vanwegen sijns olderdom entschuldiget. Vanwegen Aenholt sal men de gelegentheit bi den Edelen Hove vernemen.

3 *Graafschap Bergh ~'s-Heerenberg ~ Vorden ~ Bronkhorst ~ Steenderen*

Het is voer raedtsam befonden een schrijven te verferdigen an den Wolgeboren graven van Culenborch, sick tho excuseren ende te bidden dat Sijn Genade wil believe die handt daran te holden wat toth reformatie der kercken der graefschap Berge dienlick sal sijn. Ende ock te gedencken in denselven schrivent des schulmeisters tot 'z-Herenberge. Insgelicken an Sijn Genade den graven van Styrum, dat Sijn Genade believe wil henforder sijnen prediger toth unsem classen af te ferdigen. Benevensdien sint inspectores classis gedeputerth bij Sijn Genade irster gelegentheit haer te verfugen, um mundtlick met Sijn Genade te spreekken van die pastorie to Brunckhorst end die reparatie der kercken te Steenderen.

4 *Aanwezigen*

Vanwegen des Edelen Hoves van Gelderlanth ende der graefschap Zutphen ist wel der Erentfeste end welgelherte joncker Geerlich van der Capell, raedtsher,

22 De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van N.N.

23 De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van N.N.

1602 I Classis Zutphen

genomineert geworden alhyr te verschijnen, maer vanwege der crijchtochten heftet niet konen gescheden. Ende so uth het midden des classis twee afgeverdigd sijn den Ersamen magistraet alhyr te begroten om eenige uth haer midden te deputeren de den classi mochten bijwhonen, end sindt Henricus a Bra, doctor, end Gerardth Vieracker daerto gedeputert worden.

5 *Pastors*

Folgens sint die acta des voergeholdenen classis alsock des synodi voergelesen, ende hebben weder gehandelt met den pastoren alss van Aelten, Wenterswick, Dinxburghlo, Sedam, Ter Borch end Silvolde, also dat se nochmaels angenomen ende verklaert hebben denselven vorigen 4 articul des voergeholdenen classis na te komen. Den van Der Borch end Hengel is dese maent junius vrijgesteld haer concubinas te legitimeren. Ende so der van Der Borch voerwende dath sijne concubina sick daerto niet wilde verstaen, so sint a classe Georgius Molnerus et Henricus Raesfelt daerto gedeputert om se daerhen te induceren. Ock is die van Hengelo end Vorden tijth gegeven een maent lanck haer te verklaren of se sick der reformation willen gemeess holden. Dien pastor tho Dinxberhlo heft classis beloft behulpelick te sijn dat he pastoratum aldaer in 't geheel moge bekomen.

6 *Etten ~ Pastoor*

Heft D. Wilhelmus Baudartius de excusen des pastors van Etten den classi voergesteld, maer unduchtich befunden unde so he noch in concubinatu is sittende sal men hem noch ten overfloet alhyr up Zutphen citiren om sick ganslich bij inspectorem classis te resolveren watt he te doene si gesinneth.

7 *Varsseveld ~ Predikant*

Godefridus Bucherus is sijns unordentlicken leevens ernstlick weder vermaent, und so het beterschap met handtastunge belovet heft, heft der classis angenomen sijnentwegen bij synodo te willen intercederen dat he geheel totten kerkendienst weder mach thogelaten worden, met de restrictie dat sovernn he insgelicken sick weder verlopen werth, alsdan geheelicken sijnes diensts sal entsettet werden. Ende so befunden worth dat die drost Henrichs Fredericks hem die pastoriënhuysinge alsock eenige landen is enthoudende, sal de saecke an de geborlicke overicheit gerefierieth wordenn.

8 *Kerkklokken*

Sindt forder de pastoren, so tovoeren genoemth, ernstlick vermaent, dat se dat overgelovich cleppen dess morgens end avents solen afschaffen.

9 *Financiën*

Men sal darover uth sijn ende bij den hern Gedeputierden dienstlicken versoecken omme de costen te finden daermee de gedeputerten sick niet beswaren mogen ad classes, ad synodos te reisen, luyth den 23 articul des voergeholdenen classis.

10 *Kerkgeraad*

Ende so in laestgeholdenen classe luyt den 12 art. geresolveert is den Edelen heern te begroten vanwege den altaren, beelden ende andre pauslicke reliquiën, is nu voer goet gefunden, in ansehen eenieder quatier de dispensatie der giest-

licken goderen iss beholdende, hetselve an den hern Gedeputeerden te versoeckenn.

11 *Gravamen*

Den deputatis ad synodum sal mede in der instruction gegeven worden, hoe te doen sij dat uth steden ende dorperen deser graefschap vele lopen na Emmerrick unde an die papistische plaetzen, om te bichten, hare kindren laten te dopen, ende ofschoene de vertrowde personen sick wel laten opkundigen, danoch gaen end laten hen bij haer bestedigenn. Off niet nodich sij een ander middel alss in jungstgeholdenen synodo luyth 18 art.²⁴ besloten, in ansehen gespoert end befunden werth dat enige respective overicheiden sick der ehesaecken niet willen onderwinnen ofte selven ock wel gebrecklick befonden worden.

12 *Gravamen*

Ock sal hem mede belastet worden tho verrichten wath up den 7 articul jungstgeholdenen synodi te Zutphen²⁵ mach gedaen sijn, ende sonderlinck up den punct der capellen te Lichtenforde ende Vrageren, daer nu sonderlick up te letten is, angesehen de olde blinde vicarius verstorven ende se daromme sick onderwinden, sonder advys haerer capittelkercken, eenen duvelsbesweerder, diewelcke tot Zutphen wonende vele superstitiën met verkopinge des wijwaters ock in die grafschap gebruickt heft. Wat sal he dan nu doen nadien he in de graefschap sal whonen. Ende tot meerder verklaringe deses puncts sal den deputatis een schrivent des magistraets van Grollo metgegeven worden.

13 *Gravamen*

Ock solen die voernhemen wat in den 14 end 23 art. lestgeholdenen synodi tot Zutphen²⁶ gedaen is.

14 *Gravamen*

Sullen insgelijcken den synodo remonstreren dat in desen classe twee dienaers, als Henricus Meilinc toth Roerlo end Henricus Brumanus to Almen, gepromoverth zijn. Item dat noch Gorsel, Sylvolde, Drempte, Angerlho, Diem, Westerfort, Baer, Latum, end Keppel-Binnen sijn vacierende.

15 *Gravamen*

Neffensdien sal den deputatis intercession schrijvent voer Godefrido Buchero metgegeven worden.

16 *Gravamen*

Ock mede hoe te doene sij met der armengoederen, die vast hen ent wedder onderslagen oft niet betaelt worden, van welcken weinich rekenunge geschiet, oft so die gedaen wort, wort se gedaen bi den richters ende eenige kerspelluden, sonder

24 Het betreft hier artikel 17 van de synode van Gelderland, gehouden te Zutphen, op 26 en 27 mei 1601.

25 Het betreft hier artikel 6 van de synode van Gelderland, gehouden te Zutphen, op 26 en 27 mei 1601.

26 Gezien de twee artikelen hiervoor, ligt het voor de hand dat het hier de artikelen 13 en 22 van de synode van Gelderland, gehouden te Zutphen, op 26 en 27 mei 1601 betreft.

1602 I Classis Zutphen

weetenschap hares dienaers am Worth. Oft het niet behoerde datt die ock present waren om, de so daer schuldich waren tot betalunge end de andren dat se niet so unnuttich dier armengoederen verteeden, te vermanen. Oft het an der geboerlicker overicheit te remonstreren.

17 *Groenlo ~ Geestelijke goederen ~ Schoolmeester*

Folgets solen die inspectoren classis den heeren Gedeputeerden remonstreren, voerirst hoe ettlicke vicariën tot Groenlho misbruickt werden, als die Joannes Lawen heft, welcke sijne beloftenisse darup te studieren niet nha en kumpt. Item de Lieco, eens hopmans shone van den viandth, welcke ock geen landsate gewesen. Insgelicken die Wildenman heft, welck is een dachhuyrder. Ende de Christianus, diewelcke sick na Emmerick in der papendienst begeeven heft. Item die Loehuus heft, studierende in de papistische scholenn. Dan het beklaechlick is, dat sodanige giestlicke goederen solen genieten, daer die schoelmeesters binnen Grol lestmael schyr armoetshalven verlopen waren. In ansehungh dat geen inhibitie geschiet in dem dat die papisten aldaer haer kindren na Lichtenforde ter scholen sint schickende.

18 *Overheid*

Sie solen insgelijcken den 36 art. laestgeholdenen classis haer Ersamen lieven voorstellen.

19 *Wijhe ~ Predikant ~ Bathmen ~ Pastoor*

Het sal der classis een schrivent verferdigen an den synodo in Averijssel, end van den broderen dienstlick begheren dath die pastoren van Wijhe end Bathmen sick niet²⁷ buten haere limiten enige superstitionse diensten te doen begeeven, hetwelcke Guilhelmus Baudaert sal in 't werck stellen.

20 *Doesburg ~ Rooms-katholieken ~ Zondagsheiliging ~ School ~ Traktement*

Insgelijcken sal 't classis an die magistraet van Doesborch schriuen end dienstlick van haer begeren, voeryrst, dat se hare kercken geëigenet tothen waren kercken-dienst also niet misbruicken willen. Item, flitige upsicht hebben dat de heimlicke conventicula die in 't grote convent ende in den weduwenbehusinge geschien, niet thogelaten worden. Item, datt die profanation der sabbathen met supen, koeopen, verkopen, vaeren met karren end wagenen under de predicatie, end voeral dat godtlose wesen up des vastelaventsdagen, wie in die hoeftstadt geschiet, met ernst mach afgeschaffet wordenn. Item, dat se haeren borgemeister in der tijth, wacht- end ammonitiemeister daerhen vermanen willen dat he sijnen shon, uth der scholen to Emmerick nemende, in die welbestelte schole der hoeftstadt Zutphen, ofte andre toth welcken van andere provinciën kindren gesonden werden, wilde bestellen. Ock in 't schrijven te gedencken der gagie Joannis Langii.

21 *Laag-Keppel ~ Predikant*

Item, to schriuen, an den hern van Keppel vanwegen der pastoriën Keppel-Binnen, also dat bij provisie van Henrico Raesfelt sal bedient worden, ende Sijn Edele lieve believeen wil den rentmeister te constringeren hem voer sijnen dienst van der pastoriën geboerlicke verehringe te doen.

27 Boven de regel geschreven.

22 *Hummelo ~ Geestelijke goederen ~ Koster ~ Kerkgeraad*

Het is ock goetbefunden den heeren Gedeputeerten an to dienen, dat hem gelieven wilde informatie te nemen van der gelegenheit der costerije te Hummel ende ock des custodis, ende of niet raedtsam waer dat he hyr gecitert worde om anwijnsinge te doen waer he den kelck ende andre kerckengereetschap hen gefluchtet hebbe, updat die ter handen gebracht ende verkoft sijnde, die kercke tho Hummel daermede gerepareert worde.

23 *Vergaderingen*

't Is ock besloten dat men tot deser tijth, die noch gefhaerlick, twiemael classem sal houdenn, als den 1 mhaendach in maio end ock den 1 mhaendach in septembri, end in de hoofstadt Zutphen, beth solange dat Godt die Heere friheit geven wert.

24 *Acta*

Neffensdien is besloten dat up costen des classis drie papyren boeke solen gemaect worden, in welkeren eene de acta nationalium, in 't ander acta deser provintzie synodorum, in 't derde acta classium solen verteeckent worden.

25 *Gedeputeerden ter synode*

End sijn a classe up den synodum to Nimwegen tho erschinen Wilhelmus Baudartius, Georgius Molnerus, dienaers am Wordt Godes, geordonert. Ende neffensdien dat consistorium tho Zutphen end Doesborch te belasten dat se olderlinge nominerenn.

26 *Traktementen*

Insgelicken den hern Gedeputeerdenn tho remonstrerenn den sober underholth up die plaetelandenn, ende to bidden dath darinne versehungh mocht gescheenn.

27 *Inspectoren*

End heft het classis an plaetze D. Guilhelmi Baudartii, Petrum Gellium de Bouma tot eenen inspectorem ob het believe des synodi verordnet.

28 *Sluiting*

Lestlick is censura morum gehalten, undt sijn die broderen na gedaene anropinge tot Godt van eenander gescheidenn.

1603 I Classis. Zutphen, 29 maart

Inv. nr. 1, fol. 24-29.

1 *Leiding*

Acta classica Zutphaniae, congesta anno 1603, 29 martii. Heth sijn na anropinge Gods met gemeiner stemme toth eenen praesidem verkosen D. Joannes Langius, toth een scribam D. Joannes Wigelius.

1603 I Classis Zutphen

2 *Aanwezigen*

Vanwegen der kercken toth Zutphen Petrus Gellius de Bouma end Guilhelmus Baudartius als dienaren des Wordts, end der Edele Joachim van Eck, raether end olderlinck; van Doesborch Joannes Langius, dienaer am Wordt, end Arent Franck, olderlinck; van Dotichem Georgius Molnerus, dienaer, ende Jan ten Pol, borge-meister end olderlinck; van Lochem Joannes Overneius, dienaer, end Laurents Friese, olderlinck; van Grollo Joannes Wigelius, dienaer am Wordth, end Gerrit Harbers, olderlinck; van Bredeforth Joannes Verschage, dienaer am Wordt, heft noch geen rechte bestellinge der kercken; vanwegen 's-Herenberge Casparus Salingius, dienaer, end Henrick van Dalen, olderlinck; Warnsfelde, Joannes Tremoniensis; Gorssel, Henricus Winckelius; Almen, Henricus Brumanus; Steeneren, Vincentius Schultien; Hummel, Henricus Raesfelt; Ruirrho, Henricus Meilnck; Verveelt, Godefridus Bucherus; Vorden, Andreas Warnsinck; Hengelho, Joannes Pael; Wenterswick, Joannes Rawers; Aelten, Antonius Keppel; Dynsxburlo, Christopherus Buschman, heft sick wegen sijner krankcheit entschuldigt, end ist angenomen; Zeddum, meister Hyëronimus Garripaeus; Syllefolde, Joannes Wolteri; Gendringen, Joannes de Vreede, isz wegen sijns olderdoms entschuldigt; Etten, Gerhardus Broeckhese; Ter Borch, Theodorus a Groen. Die van Netterdum heft sick schriftelick willen entschuldigen, maer he up 't new geciteert end d'wijn nochmals te komen geweigert, so is besloten het den Edelen Hove te remonstreren. Didam, daer heft hem eener uth begeerte des richters gepresentert, hetwelcke so den classi verwittigt, heft die hem ock laten vordren, maer nadien he van daer wedrom vertrocken war, heft de richter geandtwort, he wol met sijn frowe rathnemen of he die plaetze annemen wilde ofte niet, end so he weder quame, so wilde he met hem an den grave van Culenberch trecken.

3 *Silvolde ~ Pastoor*

Johannes Wolteri, pastor te Sylfolde, heft a classe verlaetinge om sick na Neer-Elten te begeven versocht, darin der classis geconsentirt heft.

4 *Etten ~ Terborg ~ Hengelo ~ Vorden ~ Pastoors*

Die van Ethen, Terborch, Hengelho end Vorden, nadien die articulen der reformation gelesen hadden, end gefragt of se hen denselven conform wilden verholden end darup hen wilden laten horen, examini subiicieren, item hare concubinas legitimeeren, so hebben haer dessen beswert. Synt derhalven haers diensts entsath, end isz besloten dat het den Edelen Hove sal geremonstriert end van haer bevestigungh desselven sal versocht worden.

5 *Winterswijk ~ Aalten ~ Zeddum ~ Pastoors*

Die van Wenterswick, Aelten end Ziddam hebben sick alls dings vorsz. conform te stellen beloft, end begeerth dat se irster gelegenheit mochten bekenntnisse haers gelovens doende, bestedigt worden, hetwelcke classis den inspectoribus te verrichten oft up eenen shondach oft ander festdach upgelecht heft.

6 *Varsseveld ~ Schoolmeester ~ Terborch ~ Kerkklok*

Ock mede den Edelen Hove te remonstreren, de unordentlicke annheminge des schoelmeisters toth Verzevelt, diewelcke doer besluit des drosten Hendrick Fredericks und eenige kerspelssluiden, sonder voerweeten des pastoren aldaer, sick

heft annemen laten. Item, hoe dat die koster Ter Borch dath unbehorlicke kleppen des avendts end 's morgens niet wil underlatenn.

7 *Aanwezigen*

Vanwege des Edelen Hove van Gelderlant iss up desen classe erschienen de hochgelerde Gerlich van Capelle, raedsheer, end vanwegen des magistrats van Zutphen sint gecomparierth Henricus à Brah, doctor, end Joannis Wijnhoff, licentiaath.

8 *Overheid*

Na desen isz de acta lestledenen classis gerevideert, end besloten dat men bi den Edelen Hove anholden sal dath die beelden, altaren toth Ruyrlo, Verschevelt, Aelten end Steeneren, end so noch in eenige andre plaetzen sijn, in 't geheel mochten henwechgenomen werden. Item, dat de pastorenhuyse ten plattenlande dar geen en sijn, upgebowt, ofte daer se sijn, sonderlinck toth Zeddam, weeder gereparierth mogen worden, updat de pastoren te beeter bij haren kercken whonen end bliven kunnen. Insgelijcken sal weder gedacht worden der saecken van Lichtenforde, also dat se haer olde kerckenrecht te volgen gehalten werden. Dath die duvelsbender, die doer het geheele lant beruchtigt isz, ja uth den stift van Münster darum vertrecken moten, end voel volckx ten overgeloven iss wider leidende oft darin holdende, van daer vertrecken moge. Het solen neffensdien den Edelen Hove remonstriert worden die nhamen deren so haer kindren bi den jesuïten in studiis holden, end tho versoecken dat den Edele Hove believeen wil met se, andre tot een afschreckinge, na het uthwisen dess gepublicerten placats te handelen, ja dat dieselfde kindren so bij hen begeeren te bliven, mogen van haeren patrimonialgudren enterft worden, daermede de rechte erfgenamen hars guds niet berovet, end andren, die nummer te versadigen sijn, in handen gebracht worde, hetwelcke tho volemeer alhyr behorde te geschieden nadien hetselve in papistische plaetzen, so wi verstaen, gedecretirt end publicert isz. Neffensdien, dat hen believeen wilde den wachtmeister toth Doesborch darhen te constringeren, dat de garfkamer van der ammonitiën geledigt end toth gebruick des consistorii weder mochte gestelt worden, nadien het ergerlick end niet sonder gefhar isz so midden in der stadt, dar ander bequamer plaetzen genoeg waren sodanige dingen te hebben. Dath haer ock believeen wil anordeninge te doen, dat alle gudren so juris patronatus sijn solen, end niet na uthwisen des gepublicerten placats²⁸ angegeven sijn, mogen angeslagen end in 't openbaer verpacht end toth den kerckendienst gelecht worden. Dat ock nemandt so jus patronatus voerwendt, moge thogelaten worden gudren na haeren believeen van der never kercken te nemen end bij der anderer te leggen, maer die te laten bij der kercken daer se bij gehoren, als te Verschevelt geschieht isz.

9 *Armenzorg*

Up den 16 articul lestgeholdenen classis isz voer guyth angesehen dat die kerckendienaren, olderlingen end diakonen voraf in den steden end volgens up den dorperen bij haere respective overicheden solen anmhanginge doen, dath der ar-

28 Het plakkaat uit 1600 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...) Placaet-boeck*, kol. 79 en 80.

1603 I Classis Zutphen

menigueren trowlick geïventhoriseert end dat pertinente rekeninge alle jaer daarvan geschieden moge in bijsijn der dienaren.

10 *Groenlo ~ Geestelijke goederen*

Up den 17 art. isz Joanni Wigelio, pastori tho Groll, lastgegeven die abusen, so mit den vicario aldaer vorlopen, up 't papier te brengen end den heeren Gedeputierten te remonstreren, hetwelcke he angenhomen heft te doen.

11 *Bathmen ~ Pastoor*

Up den 19 art. isz inspectoribus classis belastet an de brodere van Overijssel te schrijven vanwege des pastoren to Bathmen, dat de moge geremovierth worden.

12 *Hummelo ~ Wichmond ~ Varsseveld ~ Kerkgeraad*

Up den 22 art. Nadien niet allein van Hummel, maer ock Wychmonde end Verschevelt de kleinodiën der kercken vorhanden end in fremde plaetzen gefluchtet sijn, den Edelen Hove 'tselfde te remonstreren dat haer gelieven wil emand te commitheren, die haer werck eervan macken om de bij die handt te krijgen, end tot betेरonge der kercken, oft een klokke darmede te tuygen, mochten verkofth worden.

13 *Vergaderingen*

Up den 23 iss wederom twiemal in 't jaer classem te holden besloten, also dat die irste voer dem synodo altoosz hier to Zutphen, end de andre up den irsten septembris in eene der kleine steden gehouden worde. End isz dem praeside uperlecht de verschrivinge te doen, dat de bi haer in den kompstigen maent septembris moge gehouden end uthgeschreven worden.

14 *Acta*

Up den 24. art. sindt de papiren boecken bestelt end sullen irstedags verferdigth worden, diewelcke, nadien se gemackt sijn sollen, dan tho handen gestelt worden om de acta darin te schrijven, end solen die bij den inspectoribus classis bewaerth end up den classe end daarvan gebracht worden.

15 *Gravamen*

Vorth so sijn acta jungstgehoudenene synodi toth Nimwegen vorgelesen geworden. End so darin befonden wort dat den deputatis synodi te laste gelecht wort end se nummermeer tesamenkompst hebben oft holden van den saecken te communiereen, of hoe die in 't werck te brengen sijn, isz besloten 'tselfde den synodo te remonstreren, updat daer beeter ordre, gelick in Hollandt, gemaect werde.

16 *Gravamen*

Angaende het schriftelick versoeck van D. Petro Gellio de Bouma gedaen, sick beklagende over den 28 art. der synodael acten anno 1602 binnen Nimwegen gehouden, isz a classe goetgefunden dat 'tselfde den naesten sal worden oversonden an 't synodum, mit bidde dat se darin sodanige versheninge willen doen, al tott christlicke liefde end vortplantinge der kercken Christi end vermidinge aller differentien sal befunden worden te behoren.

17 *Gravamen*

Ock den synodo voer te gheven dath haer gelieven wille den deputatis synodi up te leggen om bi den Edelen Hove end volgens bi der Landschap an to holden, dat doer een placæet ordre moge geseth worden over kindelbieren, alsock brulachten te holden, want darin ten platenlande sonderlich abusen geschien, also dat tyn oft meer tonnen biers up kindelbieren, willen geswigen up bruloften, verteert worden. Insgelix, dat de vastelavendts overdaet ock afgeschafft mach werden.

18 *Gravamen*

Neffensdien, dat den deputatis synodi mochte upgelecht worden te instiren bi hoge overicheit end also der Landschap, dat die ehe-ordeninge²⁹ wat ampler mochte gestellet wordenn, end sonderlicken dat in der mochte gelethet worden van tweër broeder, suster ofte broeder end suster kindren. Want so befunden wort dat die ehelicke verbindinge in Hollant, Zhelandt, Overissel end andre geünieerden provinciën togelaten worth, end dat up den voet dat het weder met Gods noch keiserlicke wetten is strijdende, dat het hyr, um gelijkformicheit met den naber provinciën te holden, ock mochte thogelaten worden. Offte daer unse overicheith beeter reden hadden het haere staende te holden, dat men arbeiden konde dat het ock in den naber provinciën mochte verboden worden.

19 *Gravamina*

Volgen nu andre, up het newe ingebrachte gravamina, als ten irsten in synodo te vernemen ofte die newe ankommende ende unbestedigte dienaren behoren van den inspectoribus classis ofte andren in den dienst godtlicks Wordts bevestiget te worden. Ock te vernemen hoe het met den te holden, die in andren plaetzen met handtoplegginge bevestigt sijn.

20 *Predikanten*

Het isz besloten dat nadien men doer des Heren genaden nu meerder vrijheit heft in d’Graeffschap te spaetzieren, dat de unbestedigte dienaren met handtoplegginge irster gelegenheit in haren kercken bevestigt worden. Ende sint de so bevestigt solen worden: Joannes Langius, Joannes Wigelius, Henricus Meilincq, Vincentius Schultgen, Henricus Raesfelt, Godefridus Bucherus.

21 *Correspondentie*

Bij den benaberten classen wiederen te versoecken de voerwelangestelte correspondentie, welcke doer irruptie dies viandts, dat bij uns geen heft konnen geholden worden, isz nagebleven.³⁰

22 *Pastors*

Die pastoren, so sick allerdings toth der reformation verklaerth, solen van die inspectoribus classis doer bekentnisse desz gelovens opentlicken voer den anschijn haerder kercken in haren dienst bestedigt worden, end dat sal irster gelegenheit oft up eenen shondach, ofte enen bequamen festdach geschieden. Also, dat ock

29 *Ordonnantie ende decreet van Ridderschap ende Steden des Vorstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen aengaende den houwelicken staet.* Nijmegen, 1597; Van Loon, *Tweede deel (...) Placæet-boeck*, kol. 57-58.

30 In de marge is hierbij geschreven: ‘NB’.

1603 I Classis Zutphen

classis bi den Edelen Hove versoecken sal dat een uth haren midden geauthoriseert worde der handeling bi te whonen, updatt het met autoriteit geschiede end de luden beeter contentement hebben können.

23 's-Heerenberg ~ Schoolmeester

Nadien D. Casparus Solingius heft ingebracht D. Brantii, desz rectoren toth Neder-Wesell begeerte alsdat der classis solde den scholmeister den he wuste voer de van 's-Herenberge beropen, so heft het classis het D. Casparo end den consistorio 's-Herenberge upgelecht, se solen hem beropen. Underdes sal der classis met den heeren Gedeputeerten handelen vanwegen het underholt, end dienstlicken versoecken dat haer gelieven wil bi den Edelen Hove, dar het nodt sin worde, an tho holden dat den bestalten rentmeister der giestlicke goederen 's-Herenberge sijn commissie geëxtendeert moge worden, niet alleen die giestlicke goederen binnen 's-Herenberge, maer ock buten der stadt ten platenlande in te vorderen.

24 Varsseveld ~ Predikant

End so Johan ten Pol, burgemeister van Doticum, voerbrachte dat de drost Hendrick Frederick in sijner tegenwordicheit Godefridum Bucherum voer eenen ehebrecker end landtloper geschulden hadde, so heft het classis uth haeren midden gedeputierth Georgium Molnerum end Henricum Raesfelt, dat se sick irster gelegentheit darhen verfoegen solen, end den drosten af te fragen of he sodaner scheltworden wilde gestendich sijn end annemen te bewijsen, darnae se den inspectorebus classis weder bericht brengen solen om na gelegenheit der andtworde den Edelen Hove te remonstreren.

25 Bredevoort ~ Schoolmeester ~ Doeticum ~ Pastorie

Joannes Verschage, dienaer am Wordt te Bredefort, heft versocht eenen schoelmeister, end voergegeven dat een vicarie daer sij, dewelck Derck Holtstein, die noch bij den viandt isz, geniete, dat de bi de schoele mochte gelacht worden. End isz besloten dat het classis 'tselfe den heren Gedeputierden remonstreren sal, alssock dat hen gelieven wil anordeninge te doen dat tot Doeticum weder up der pastorie een huysz getimmert werde, end de kelder, so noch goet, bebout worden mochte.

26 Warnsveld ~ Predikant ~ Wichmond ~ Keppel ~ Geestelijke goederen

Ende so Joannes Tremoniensis sick beklaechede der sober underholdunge, end remonstrierde dat he weinich van Wychmonde bequeme, so isz besloten dat der classis bi den heren Gedeputierden anholden sal, dat hen gelieven wil bi juncker Capelle in den Dam te vernemen, uth wat redenen he een vicarie, tot der kercken te Warnszfelt gehorende, tot sijner taffelen gelecht hebbe. Item, to vernemen van den theinden tot Wychmonde gehorich, wie dat den in vorigen jaren upgeboert hebbe, end te sien of de niet tot restitutie können gebracht worden; ende darbi ock te gedencken eener vicariën tot Keppel gehorich, diewelcke eener geheet Giginck, de rijck end vermogen isz, brucketh.

27 Attestatie

So nu Henricus Brumanus dem classi betonet heft dat he den van Vorst wass beloved end thogesezt, eer end bevorens he tot Almen een jaer diensts aldaer te verwalten angenhomen, end darop verlatinge van desen classe versocht neffens

tuichnisse sijns examinis, so heft der classis doch unwillichlicken in sijner verlatinge consentirt end willen hem examinis testimonium mededeelen, hem dankende voer geleisten dienst end wenshende Gods segen.

28 *Aalten ~ Predikant ~ Didam ~ Schoolmeester*

End so der pastor van Aelten sick beklagde dat he seer beswart worde met soldaten wan ock maer 20 te foreeren waren, end ock andre extraordinarisz swaricheden, isz besloten dat der classis 'tselve ock an den heren Gedeputerden remonstreren sal, und begheren dat he wie andre pastoren geburlicke vrijheit genieten moge. Inngelix vanwegen des schoelmeesters tot Deym.

29 *Anholt ~ Classis ~ Vorden ~ Bronkhorst ~ Geestelijke goederen*

Het heft de classis voer goet geachtet bi den Edelen Hove bericht te versoecken hoe men hinfort met Anholt hem holden sole, of niet de dienaar aldaer mede up unseren classen behoere te verschijnen, end te begeeren dat het Edele Hoff gelieven wille doer goede midlen den grave van Styrumb daerhen te bereden, dat Sijn Genade sijnen hoffprediger ock liete tot unseren classen komen. End wedrom den Edelen Hove te remonstreren dat de pastorie tot Brunckhorst van eene unduchtige persoen, naemlick van eens capiteins schrijver, gebrueckt worde.

30 *Gedeputeerden ter synode*

Solen ad proximam synodum particularem die tot Harderwick sal gehouden worden, reisen, Petrus Gellius de Bouma end Joannes Overneius, pastor in Lochum, of so he sick sijns olders wegen entschuldigen werth, so sal sijn dochter man, Joannes Wigelius, in sijn plaetze medetrecken. Ende solen de kercken Zutphen ende Lochum ieder eenen olderlinck nomineren end medeseinden.

31 *Gravamen*

Het solen dieselve afgesanten anmeldunge doen, dat dit jaer D. Henricus Winkelius tot Gorsel gepromoverth sij, ende dat Vorden, Hengel, Selm, Sylvoldt, Ter Borch, Etten und Gendingen, Westerfort, Dyem, Bar, Latum, Angerlho undt Netterdum noch vacierenn.

32 *Inspectoren*

Ende heft de classis in plaetze Joannis Langii Georgium Mollnerum tot inspectorem up believeen des synodi verkoren.

33 *Sluïting*

Laestelick is censura morum gehouden end sijn de broderen na anropinge Godts in freden gescheiden.

34 *Ondertekening*

Joannes Langius, praeses

Joannes Wigelius, scriba, manu propria³¹

31 De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van N.N.

1604 I Classis Zutphen

1604 I Classis. Zutphen, 22 mei

Inv. nr. I, fol. 30v-36.

1 *Leiding*

Acta classica Zutphaniae, congesta anno 1604, 22 maii. End sint na anropinge Gods met gemeiner stem in praesidem D. Petrus G. de Bouma, in scribam Casparus Solingius verkoerenn.

2 *Aanwezigen*

Alle ministri toth desen classe gehorende sijnt met haren olderlingen erschenen na behorlicker wijze, upgenomen dat die van Doesborch in plaetze des olderlings haren tweden dienaer Joannes Langium medegesonden hebben, hetwelcke der classis vor dit mael om wichtige orsaecke willen heft togelaten, maer begeert dat sulcx niet meer en geschiede. Ende isz datselve te verstaen daer rechtmetige bestellungh der kercken iss. Die van den platenlande sindt ock erschenen, uthgenomen die van Wenterswick, die vanwegen sijner gevanckniss entschuldigt is, ende de van Dinxburlho, de sick wel doer een missive, van den vogt-, kerck- und gildemeister onderschreven, heft willen entschuldigen, maer het isz van den classe niet angenommen.

3 *Etten ~ Terborg ~ Pastoors*

Die van Ethen end Ter Borch sindt wel erschenen, doch gefragt sijnde of se buten desz Edelen Hoves befhel gepredigt oft kindren gedoept hadden, hebben se bekendt ja. Darvor se sindt van den classe gestraft, end isz hen gesecht dat men hetselve den Edelen Hove remonstreren worde. End men heft se, nadien se halszsterrich in haer meenunge verbleven, laten gaen, met ernstlicke inbeldunge dass se sick desz kerckendienstes solden enthoddenn.

4 *Gendringen ~ Netterden ~ Pastoors*

Die van Gendringen heft sick wegen sijn elders entschuldigt, maer het iss bi den classe niet angenommen. Insgelicken die van Netterdum uthblivende, heft voerschrijven an den hern Gedeputerden gesonden, welke classis haer toegestelt, end darbi gebeden, nadien die Edele ratsher na Arnem worde trecken, dat Sijn Edele dese twe articulen den Edelen Hove wilde remonstreren, hetwelck Sijne Edele te doene heft angenommen.

5 *Zeddam ~ Predikant*

Die van Zedam isz wegen sijns unordentlicken leevens und wandels, ock gegeven groter erchgenisse in der stadt Embrick, van sijnnenn dienst gesuspendieret, tot der tijt dat de hern gedeputerden darhen gaen werden, an welcker, so men vernhemen wert sijns leevens beterschap, sal he doende oentlicke boetbekennisse end sijns geloves belideniss, weder bi provisie tot sijnen dienst thogelaten werden, welckes den praesidi upgelecht.

6 *Credenties*

Folgensdien sint de credentzen voergelesenn end geapprobeerth.

7 *Correspondentie*

Die welangevangene end van den Over-Velusche classe versochte correspondentie, de dit classis angenommen ende darup haren medebroder Petrum G. de Bouma nevens eenen olderlinck, Jan Weentholt, tot se gesonden, heft deselve classis, doer reden die in der waerheit niet gegrundet waren, weder rescindiert. Darup dese classis besloten dat man sick desselven bi haer schriftelick worde beklagen, ende hen de noodwendicheit sodaniger correspondentie uth haren acten articulo 31 remonstreren, alwaer se tegen die bruderlicke liefde, end politicker, wi willen geswigen kercklicker, ordenunge, Henricum Meilinch met unwarheit sindt belastende, hetwelcke niet solde geschiet sijn, wanneer die gewuntsche correspondentie haeren vortganck gehat hedde.

8 *Didam ~ Warnsveld ~ Hengelo ~ Predikanten*

Het sijn van den classe, vernomen hebbende het report der inspectoren classis, end gehort hebbende haere gaven, toth membra classis up- end angenommen Lambertus Leopoldus, welcke of he wel niet sufficiant getuichenisse gebracht, niet te weiniger met sodanigen reden den classi begegnet, end der belofteniss tegens den kumpstigen classsem mehrder in te brengen, genoechedaen. Item Gellius de Bouma, welcker sick ock presentirt heft, van den classe Neomagense mherder getuichnisse te brengen. Und Hermanus Brumanus, dienwelcken ofwel die faute die hem thogemeten ist worden voer der tholatinge des ministerii geschiet, niet te weiniger irster gelegentheit sijne unschuld mher end mherder tho Steinforde te doen blijcken, uperlecht.

9 *Geestelijke goederen ~ Hummelo ~ Varsseveld ~ Wichmond ~ Kerkgeraad*

Den Edelen Hove te remonstreren, hoe dattet unbehorlick sij dat der pastoringoederenn so tot underholdinge der pastoren gehoren, verfremdet, unde den personen overgelevert worden, die den ministerio niet alleen niet bijstandich, maer ock viandt sijn, end met politycke handelinge ommegaen. Niet weiniger te gedencken Lamberti Ansinck, canonici et custodis in Hummell, diewelcke noch eenige geestlicke kleinodiën, die wel wat weert sijn, in handen ofte bewharinge hebbende. Item Adam te Boeckholt, de vanwegen der kercken te Verzevelt ock dergelijcke kleinodiën iss bewharende. Also sint ock eenige goederen te Embrick gefluchtet, die der kercken van Wigmondts behoeren, updat die weder terechte gebracht sijnde tot reparatie der kercken mogen gebruckt worden.

10 *Rooms-katholieken*

Insgelicken den Edelen Hove te remonstreren, hoe dat up hoechtijdtlicke end andre shondagen end feesten voele deser steden end plaetzen inwhondren lopen na papistische plaetzen, haren overgeloven te stercken, hetwelcke gereecht toth mercklicke archerrnisse der fromen christenn.

11 *Predikanten*

Het heft der classis voer goet angesehen, dat wie die predicanten in den steden niet behoeren van haere respective kercken ettlicke weecken uth te bliven sondren voerweeten der consistoriën, also behoeren die dienaers ten plattenlanden van hare kercken niet uth te trecken sonder consent der inspectoren.³²

32 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1604 I Classis Zutphen

12 Vergaderingen ~ Agenda

End het is ock besloten dat die classis hinthort niet altoest sal gehalten in der stadth Zutphen, maer ock in den andren steden deser graeffschap. End sal thokumpstijg jaer te Doesborch dor Gods genaden gehalten worden.

13 Gedeputeerden ter synode

Het findt ock dat classis voer goet end raedtsam, dat na ordeninge des nationalis synodi, hoe die particuleeren synodi, also ock der classis end die consistoria blijven bij haere gegevene vrijheit, also dat eenieder gelaten werth wat hen tokumpt, unde die eene den andren niet vertrede. Neffensdien dat die electio der dienaarren am Worth Godts end olderlingen om ad synodum te gaen sal frij sijn ende geene pre-eminentie hinfort sal gestadt worden. Alleene solen die van die electie exempt sijn, die het jaer tevorens in synodo gewest sijn.

14 Gravamen

Gravamina, diewelcke solen den deputatis so up synodum gaen werden, medegegeven worden, alsz ten irsten die untheiligungh des sabbaths, die sick gemeinlick in den steden befinden doet, also dat de koechlers end desgelicken lichtverdige personen vergunt wort haere koechelijn under des namiddags predicatie ock in den raethuysen te drijven.

15 Gravamen

Ten twieden, dat doch middelen mochten gefunden worden dadorch der pastori-enhuysen, so in den steden als ten platenlanden, wider upgebowt unde verbeteret wordenn. Item, dath die afgodische altarenn und andre reliquiën, godshuysen end wath des mher ist, mochten wechgerumet worden.

16 Gravamen

Ten derden. End so noch befunden werth, dath vole sijn die giestlicke prebenden genieten, end schicken haere kindren toth jesuwiten- of andre papsche scholen, dath dem mochte voergekomen wordenn. Want het niet alleen een orsaeck isz dat het pausdom mherder in dese landen geplanted worde, maer dat ock die olderen der kindren oersaek nemen die waerheit af ende den pawpstumb bij te fallen, alsz ten exempelp tot 's-Herenberge met Alberth Custer sick heft toegedragen, dewelcke so wyder up het nye met een vicarie begiftiget worden, isz hij nu haer te gefallen den pawstum togefallen.

17 Gravamen

Ten vierden, dath wij doch eenmalh des godtlosen duvelsbender toth Lichtenforde mochten entslagen worden, want desz lopens na hem sick noch tachlicken, so uth steden alsz plattenlande, isz vermherende.

18 Gravamen

Ten vijffden, synodo te refereren dath die deylunge des classis noch niet kan noch mach geschieden, niet alleen darum dat alle plaetzen deser orth noch met ministris niet versehen sijn, maer ock vanwegen desz perickels.

19 *Gravamen*

Ten sesden. Het erkent ock het classis recht te sijn dat die commissie der deputaten synodorum limitations sij, end daerin besta umb utherichten hetselve wathen van synodo belastet wort. End um hettselfde te vorderlicker te doen, dat se binnen jaers eenmal oft mher t'samen mochten komen end met eenander daerover communicereenn.

20 *Gravamen*

Ten sevenden. Nadien ock in eenigen steden befunden worth dath van den kerckhoven spiel- end katzplaetzen gemaect wortt, daerdoer groten schaden in den glaesfinsteren und andren deelen der kercken togefoegt worth. End ock dat die misbruick der publicatiën, so in eenige plaetzen tusschen het singen end lesen des text so verklaert sal worden, in eenige plaetzen tusschen het dopen end het gebeth ofte segen, moge afgeschaffeth wordenn.

21 *Gravamen*

Heth sijnt voer dith jaer tot den Heiligen ministerio in dese graeffscap gepromovert, end van 't classe na gehorten gaven geapprobert: Gellius de Bouma te Warnsfelt, Lambertus Leopoldus te Didam, Hermanus Brumanus te Hengelho, Zacharias Wolfius te Vorden; also dat noch Ter Borch, Sylvold, Etten, Gendringen, Dinxberlho, Netterdum, Westerforth, Selm end Tremp vacceeren. Ende so voel sijn die punten die toth denn synodo gaen solden.

22 *Predikanten*

Forder isz der classis niet wel tefredenn, dat luyt vergangener acten die ministri so te confirmeeren stonden, niet confirmeert sijn. Wil derwegen classis dath irster gelegenheit van den dienaren der kercken te Zutphen geschiede, ende sint de namen derselver: Joannes Langius, Joannes Vigelius, Henricus Meilnck, Godefrius Bucherus, Henricus Raesfelt, Vincentius Schultgen, Zacharias Wolfius.

23 *Gedeputeerden ter synode*

Het sal hinforder de ordenungh in den classibus geholden worden, dat den gedeputeerden so ad synodum solen gaen, die gravamina des classis eher end bevorens der classis scheyde ten handen gestelt worden. Ende die het classis om ad synodum te gaen eligeeret, solen altorst sodanige sijn, welcke of tevoeren mhermals in synodo gewest, of dat eene van denen daer mhermals gewest sij, updat niet twie die voerhenen niet presentes gewesen (luydt synodale acten), daer gesonden werden.

24 *Kerkorde*

Het laet sick ock classis gefallen dath die forme der bedieninge der kercken van D. Petro upgerichteth, eenen iederen dienaer ten platenlande worde toegestelt, um nieth alleen glijckheit te holden, maer ock dat se sick tegen die, die up 't selve te criminerenn hebben, verdedigen mogen.

25 *Acta*

Het isz ock voer goet befunden, dat diewijle de dry papyren boecken ten handen gestelt, dath die Nederlandtsche confessie in dat boeck in welcken die classicale acten solen geschreven worden (um te beeter die nomina der dienaeren end ou-

1604 I Classis Zutphen

derlingen darin te teickenen), geschreven werde. Also heeft men ock des to weiniger boecken ad classes te brengen.

26 *Groenlo ~ Schoolmeester*

Particularia. Groll begeerth eenen goeden reformeerden scholmeester. Ende nadien geene middelen der underholdinge sijn, of het niet raedtsam were dath tot dien ende Joannes Lowen, die vicarie genietende, mochte gerecommendiert werden, in ansehen he eenige jaeren in reformirte scholen, blijkende der professoren goede testimoniis, gewesen isz.

27 *Bredevoort ~ Avondmaal*

Johannes Verschage, dienaar toth Bredeforth, heft bij den classe versocht dat hen een uth het classe mochte toegefogt worden, die met hem dess Heeren Avendtmall bedienen mochte, den goeden herten niet alleen te Brefort, maer ock Wenterwick end Aelten te gefalle. Heft darup de classis Petro belastet dat he te gelegener tijdt sijnen wech darhen solde maecken, om hem darin behulplick te sijn, hetwelcke Petrus up believeen des classis heft angenomen.

28 *Ruurlo ~ Traktement*

Die van Roerlho beklagt sick dat hem sijnn stipendium niet betaelt en worde, ende dat een stuck van den kerckhoff versettet end een stuck van der costerij verkoft sij. Darup der classis resolverth dat die dienaar, die daer om hen in ministerio te confirmeeren sal gesonden worden, met der gemeente darvan sal reden, se toth bethalinge vermhanen, end van den versathen end verkoften lande goede informatie genomen hebbende, den heren Gedeputeerden refererenn.

29 *Wichmond ~ Warnsveld ~ Combinatie ~ Kerkgebouw*

Nadien die van Wychmond met die van Wernsfelt combineert sijn, versoecken se for billick eenen kerckenwech na Wernsfelt. Ende nadien die kercke aldaer seer verdesttrueert isz, ende geene middel hefth der upkomsten om wederom geres-taureert te worden, heft der classis voer goet angesehen dem praesidi deswegen te belasten bij den heern Gedeputeerden an te holden, dat van der verfallender kerckenrenthen ende inkompten te Wychmond haer mochte, to vorderunge der tymmerazie, ietz bij- ofte thogelecht worde.

30 *Hengelo ~ Schoolmeester ~ Koster*

Vorts begeerth Hengelho eenen reformirten schoeldiener ende custodem, hetwelcke der classis voer recht bekenth end hen behulpelick te sijn daerto te komen belofft hefft.

31 *Zondagsheiliging*

Unde so het classis bericht isz, dath die unfanger van die contributie des shondags, under de predicatie, in des richters oft ander huysen sittende om die contributie te ontvangen, so heft het classis angenommen hetselve den he'en Gedeputeerten te remonstrerenn.

32 *Epse ~ Gorssel en Almen ~ Combinatie*

Die van Almen heft te erkennen gegeven, ho dat die van Eps, tusschen Gorssel end Deventer gelegen, te Gorssel meestendeels te kercken komen, of man niet

maecken sol konenn dat se Gorsel annectirt sijnde, mede etwas geven toth underholdunge des pastoren. Darup praesidi belast isz mit den hern Gedeputerden te handelenn.

33 *Zelhem ~ Predikant*

Selm versoeckt eenen dienaer am Wordt Gods, belovende hem nodtdruftige underholtung te schaffen. Heft het classis beloeft hen wederom te schrijven, om alle versehnungh te doen dath hen eenen mochte thogeson den worde.

34 *Classis*

Heft ock classis sick laten gefallen dath man schrijven solde an Sijn Genade grave Floris van Culenborch, om de kercke Weerd end Weerdenbroeck desen classis in te lijven.

35 *Varsseveld ~ Schoolmeester*

Heft der classis raedtsam befonden te schrijven an den drost te Versevelt, vanwegen ihrs scholdieners, dat he den niet alleen in sijnen dienst wilde voerstaen, maer ock wilde sijne gazye hem laten thokomen, en hem bi sijnen rechte beschuthen end handthaven, updat mherder inconveniënten, die daruth rijzen mochten, vermidt blijven, want der classis hem tot bedieninge der scholen duchtich end bequaem achtet.

36 *Lochem ~ Doesburg ~ Rooms-katholieken ~ Scholen*

Vanwegen die van Lochem und Doesburch an den Edelen Hove an te holden, dat den pater aldaer, ende den hinckende paep te Doesborch, den schoeldienst mochte interdicert werden.

37 *Westervoort ~ Predikant*

Die van Westervoerth hebben ock angeholden om eenen dienaer, belovende teemlick stipendium. Heft het classis hen toegesegt irster gelegenheit hen iemandt te senden.

38 *Beek ~ Didam ~ Combinatie*

Het heft het classis voer goet gevondenn dat de kercke te Beeck gecombineert worde met Dedam. End isz darup den praesidi upgeleit dat he, tot heren Gedeputeerten gaende, anholde dat het stypendium tot der pastoriën gehorende moge thogelecht worden.

39 *Steenderen ~ Bronckhorst ~ Kerkgebouwen ~ Armenzorg*

Nadien het classis met droefnisse vernhomen hefth die verfallentheit der kercken toth Steendren ende Bronckhorst, ende den misbruck der almissen, heft classis den praesidi uperlecht sick darhen te verfoegen, ende doer goede middelen alls wederom in goede ordeningh te brengen.

40 *Gedeputeerden ter synode*

End heft dat classis voer ditmal genominert om ad synodum te gaen Georgium Molnerum, dienaer te Deutchum, end Casparum Sollingium, dienaer tott 's-Herenberge. End sindt de kercken van Zutphen end Doesborch belastet dat eenieder in haere consistorio eenen olderlingh ordonnere om nevens den dienaren am Wordth bij zu whonen.

1605 I Classis Zutphen

41 *Inspectoren*

End isz in plaetze Petri Gellii de Bouma Wilhelmus Baudaert tot een inspector classis verordnet, up het believen des synodi.

42 *Sluiting*

Habita censura morum isz de action met den gebeede toth Godt besloten ende sijn de fratres in namen des Heren gescheiden.

43 *Ondertekening*

Petrus Gellius de Bouma, classis praeses
Casparus Sollingius, scriba, manu propria³³

1605 I Classis. 9-11 april

Inv. nr. I, fol. 36v-38v.

1 *Leiding*

Acta classis Zutphaniensis, inchoatae 9 aprilis anno 1605. Is met eendrachtiger stemmen, nae aenroepinge Godes naem, in praesidem vercoren D. Wilhelmus Baudartius, ende in scribam D. Gellius de Bouma.

2 *Aanwezigen*

Sijn alle de dienaren, soo tot dezen classen gehooren ende geciteert zijn, gecompereert, uytgenomen D. Johannes Verschagen ende Hieronymus Garripaeus, welcker excuse aengenomen. Ende noch die van Genderingen ende Dinxparlo, welcke haer wel hebben soecken te excuseren, maer bij den broederen niet aengenomen.

3 *Credenties*

De credencen gelezen zijnde, zijn in debita forma bevonden.

4 *Vergadering*

Is voorts tot de action getreden, ende die articulen des voorgaende classis voorgelezen, in welcker eerste gevonden dat die van Doesborg in laestgehouden classe twee dienaren gesonden, daerover zij bestraft dat zulcx niet meer mochte geschieden. Ende is besloten dat daer twee dienaren zijn, zij voortaan beyde comen zullen zooverre het mogelijc is, oft zoo niet, in plaetze van den eenen dienaar eenen olderling, de kercke zulcx vrijstellende.³⁴

5 *Dinxperlo ~ Predikant*

Die van Dinxparlo hem wel excusiert hebbende zijnes uytblijvens, is bij den classe niet aengenomen, maer goetgevonden hem ten derden mael te citeren voor den kerckenraed der stad Zutphen, welcken bijgevoecht zijn de inspectores classis, om met hem te handelen na behooren.

33 Deze acta zijn geschreven in het handschrift van N.N.

34 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

6 *Dinxperlo ~ Vacature*

Gothofredus Bucherus heeft op hem genomen ten 14 dagen oft 3 weken eens tot Dinxparlo (zoo de andere zal removeert zijn) den dienst te bewaren, midts hebbende voorschijvens van den Edelen heeren Gedeputeerden oft van den Edelen Hove.

7 *Gendringen ~ Predikant*

Bij den classe goetgevonden dat men noch dien van Isem verwachten zal om tot Gendingen gepromoveert te worden.

8 *Zeddam ~ Predikant*

Is bij den 5den art. des laestgehouden classis, wegen Hieronymi Garripaei, verbleven, dat namentlijk Garripaeus voors. noch bij provisie in den dienst zal tolereert worden. Ende zijn D. Casparus Solingius end D. Georgius Molnerus belast hem ernstelijc tot beterschap te vermanen.

9 *Correspondentie*

De correspondentie van den Over-Velusche classe zelff gebroken ende voor superflua geacht, is van dezen classe dan ooc onnoodich gehouden.

10 *Didam ~ Predikant*

Is Lambertus Leopoldus noch bij provisie in den dienst geleden ende meerder getuychnis van hem gevoordert. Ende zal Leopoldus 't Avondmael niet administreren, noch olderlingen stellen sonder voorweten inspectorum classis ende der benabuerde dienaren.

11 *Lochem ~ Schoolmeester*

Die aengecomen schoolmeester uyt het sticht van Munster is den van Lochem gevoegt, met voorgaende examinatie der principaelsten hoofdstucken der religie. Daertoe gecommiteert zijn Sebastianus Damman, Johannes Langius ende Casparus Solingius.

12 *Gedeputeerden ter synode*

Resolveert classis dat die election dergener die ad synodum gaen zullen, staen zal bij den classe, alzoo dat dezelfde die noemen zal in volle vergaderinghe.³⁵

13 *Doetinchem ~ Groenlo ~ Kerkdiensten*

Worden die broederen van Deuticom ende Groll vermaent aen te holden bij haere respective magistraten dat ze de misbruycken, van het lezen der politiqe dingen tusschen singen ende textlezen, affschaffen.

14 *Predikanten*

Resolveert classis dat men degene die zoo lange in den classe gedient ende door oplegginge der handen niet geconfirmeert en zijn, alzoo niet corfirmeren en zal, maer zoodanige bevestinge metten aencomenden voortaan stricte onderhouden werde.³⁶

35 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

36 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

1605 I Classis Zutphen

15 *Acta*

Sullen in de ontfangene boecken geschreven werden van Sebastiano Damman acta synodorum nationalium, van Henrico Winckelio acta synodorum particularium, van Gellio de Bouma acta classica.

16 *Ruurlo ~ Predikant*

Sal geschreven werden aen den classe van Leeuwaerden ende aen Henricum Meyling wegen zijnes vertrecks van Rurlo, sonder wettelijke attestatie te hebben van den classe, ende hem te vermanen weder hier te comen.

17 *Doop ~ Huwelijk*

Sullen die dienaren vlijtige ende neerstiche opsicht hebben der kinderen die gedoopt worden, ende de namen derzelfden, mitsgaders der olderen ende der gevaderen, opteeckenen, alsooc die personen die men copuleert, op wat dach ende jaer.

18 *Ruurlo ~ Predikant*

Zaccharias Wolffius zal bij provisie te Rurlo getolereert worden, midtsdien dat hij zijne beloftenis, in consistorio Zutphaniensi gedaen, neerstich nacomt.

19 *Winterswijk ~ Predikant*

Is bij den classe goetgevonden dat Johannes Rauwert van Winterswijk hem des rentmeesterampt ontslae ende zijnes dienstes wachte.

20 *Anholt ~ Classis*

Sal dat consistorium Zutphaniense nevens de inspectoren geauthoriseert zijn, wanneer die van Anholt der graeffschap zich onderwerpen, den dienaar derselfst te verschrijven ende met hem te handelen.

21 *Spankeren ~ Predikant*

Te schrijven aen de inspectores classis Arnhemensis wegen Abrahami, dienaar tot Spankeren, dat hij eenen copuleert heeft zonder getuygenis te hebben van den dienaren daer zij opgeroepen zijn.

22 *Vorden ~ Traktementen*

Is tusschen Zaccharia Wolffio ende Johanne Volkero vergeleken, dat zooverre Johannes het geheel jaer gagye trecket, hij dan Zacchariae dry maenden uytkeeren zal. Zoo niet, is hij zulckx ooc niet schuldich.

23 *Overheid*

Te remonstreren aen den Edelen heeren Gedeputeerden, dat die van Etten boven 't bevel der heeren heeft gaen kinderen doopen, gelijk mede andere die van den dienst ooc affgeset zijn. 20. Van den bewaringe der cleynodiën der kercken tot Hummel, daarvan wetenschap hebben Jan Lettync, Berent Stoeldrayer ende Hendric Post, alsooc der cleynodiën van Varsevelt, daer de bewaerder derzelfde die weder overgeven wil, hebbende de hand van de drost Keppell. 30. Den 16en art. classis superioris, vanwegen der kinderen die in de scholen der jesuïten gehouden worden, als namentlijk etlijke tot Groll. Item art. 25, 31, 32 ende 38.

24 *Classis*

Sal in 't werck gestelt worden den 34en art. classis superioris.

25 *Hengelo en Zelhem ~ Vorden ~ Predikanten*

Sijn tot membra classis op- ende aengenomen, na voorgestelde gaven D. Petrus Wilbrenninck tot Hengelo, ende D. Johannes Volkerus tot Vorden.

26 *Predikanten*

Is D. praesidi opgelegd de nieuwe aengecomene eerstes daechs in haren dienst te confirmeren.

27 *Varsseveld ~ Armenzorg*

Nadien Gothofredus Bucherus te kennen geeft de onduchtheyt der personen die de aelmoesen vergaderen, vint classis goet dat den schoolmeester die voorten versamelen ende reliqua doen zal.

28 *Gedeputeerden ter synode*

Sullen totten synodum gaen: Sebastianus Damman, Johannes Overneius ende een olderling van Zutphen ende Grolle.

29 *Inspectoren*

Is in Georgii Molneri plaetse tot inspector gecosen D. Gellius de Bouma.

30 *Agenda*

Is geresolveert den classem voorten, zoolange het zoo periculeus is, tot Zutphen te houden.

31 *Censura morum ~ Sluïting*

In censura morum is geen zwaricheyt gevonden dan dat den richter tot Steenderen Vincentium gescholden heeft, daerin hij hem purgeren zal ende de dienaers zullen hem hand houden. Ende naer dancksegginge is de vergaderinge in de vrede des Heeren gescheyden, den 11en aprilis 1605.

32 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius, classis praeses
Gellius de Bouma, classis scriba³⁷

1606 I Classis. Zutphen, 26 mei

Inv. nr. 1, fol. 39-40v.

Leiding

Wilhelmus Baudartius praeses; Gellius de Bouma scriba.

1 *Leiding*

Acta classis Zutphaniensis, 26 maii 1606. Is den 26en maii forma aliqua classis, van den broederen zoo tot Zutphen geweest (overmits de andere vanwege des

37 Deze acta zijn geschreven in het handschrift van Wilhelmus Baudartius.

1606 I Classis Zutphen

vijants niet comen condon), gehouden. Ende is van den broederen, zoo vergadert gewesen, goetgevonden dat praeses ende scriba superioris classis in haer officio zullen continueert zijn, totdat classis mach volcomen gehouden worden.

2 *Traktementen ~ Pastorieën ~ Kerkgebouwen*

Is voorts tot de gravamina gecomen, ende bevonden aller broederen eenerley clachte te wesen (welcke ooc voor deze reyse niet connen remedieert worden), als van quade betalinge, vervallen des pastoryën ende der kercken.

3 *Kerkdiensten*

Belangende art. 13 superioris classis, betreffende het afflezen der politycke dingen voor het lezen des text, zal geremonstreert worden aen den heeren landdrosten, om denzelvigen door Zijn Edele zoo doenlijck te remediëren, anders te schrijven aen 't Edele Hoff.

4 *Ruurlo ~ Predikant*

Is raedsaem gevonden dat men wegen Zacchariae Wolffii bij den Edelen heeren Gedeputeerden sal aenholden, dat hen gelieve t'en aensien der veelvoldige schulden zoo hij Wolffius heeft, oft van den vruchten zoo tot Ruurlo staen, oft anders, waarvan hem een hondert gulden toe te leggen, opdat die schuldenaren mochten contenteert worden.

5 *Hummelo ~ Varsseveld ~ Kerkgeraad*

Te verschrijven den pastoor van Hummel ende Varseveld om te vragen na die kerckelijcke juweelen, zoo van voorgemeldet, ende voorts zulcx den Edelen heeren Gedeputeerden aen te dienen.

6 *Doesburg ~ Traktement ~ Rooms-katholieken ~ Scholen*

Aengaende de betalinge Johannis Langii, ende de kinderen zoo van Doesborg bij den jesuïeten studeren, is daerover broeder Swaeffken aengesproken, dewelcke zijn beste hierin te doen beloovet heeft. Ende is goetgevonden dat sich de inspectores classis derwaerts vervoegen end soecken die zaecken te dirigeren, dat ze tot goeden eynde gebracht mogen werden.

7 *Gravamen*

Sal den synodo aengedient worden oft niet recht dat die so eenige geestelijcke goederen besitten ende ledematen der gemeente zijn, van die Tafel des Heeren gewesen werden. Wat den synodo daarvan duncke.

8 *Aalten ~ Huwelijk ~ Hengelo en Zelhem ~ Predikant*

Sal Keppelius van Aalten verschreven worden, om te vernemen na begangen feyt in 't copuleeren van den joncker op Walvaert, etc. Insgelijcken ooc Petrus Wilbrenninck van Hengelo omwegen zijns dronckenschaps gecensureert te worden.

9 *Gravamina*

Sal mede den synodo voorgesteld worden den noot der dienaren dezès classis ten plattenlande, wegen haerer betalinge ende onderlatinge haeres dienstes. Alsooc deze vrage, soo twee persoonen sponsalia gehouden ende met malcanderen ondertrout zijnde, de man zelff eebreuck beginck, oft om eenige andere oorsaecke

die persoon met dewelcke hij vertrouwt was verliet, hij dan noch met een ander zoude mogen ondertrout worden.

10 Gravamen

Noch den synodo voor te stellen de vrage oft ooc de kinderen der wederdooperen, welcker olderen affsterven, zij noch cleyn zijnde, ende die vrienden, derzelfde de religion toegedaen zijnde, haer begeerden gedoopt te hebben, sonder voorgaende confessie wel souden mogen gedoopt worden. Oft dat men se zoo lange zal ongedoopt laten blijven, totdat ze tot haren jaren gecomen zijnde, eenige belijdenis des gelooffs doen connen.

11 Gravamen

Noch te vragen oft men op den dorperen daer geen dienaeren zijn, den kosteren oft andere gequalificeerde personen wel zal mogen toelaten dat zij een postille, die men hen voorschrijven mach, den volcke voorlezen, met psalmen te singen ende gebeden te spreken.

12 Gravamen

Item, oft het oock raedsaem dat men den nieu aencomende dienaers eenige stipulatie holde van jaren die zij in haer bestelde plaetse schuldich souden zijn te blijven, ende zoo jae, hoe veel jaren dat ze behoorden verbonden te zijn.

13 Gedeputeerden ter synode

Ad synodum te gaen zijn gedeputeert D. Wilhelmus Baudartius ende D. Henricus Winckelius, met eenen olderling van Zutphen ende van Doesborg.

14 Inspectoren

Inspectores classis blijven alsnoch gecontinueert D. Wilhelmus Baudartius ende D. Gellius de Bouma.

15 Sluiting

Na gehoudene censura morum onder diewelcke tegenwoordich waren, is de vergadering met een aendachtich gebed tot God in goeden vrede gescheyden.

16 Ondertekening

Wilhelmus Baudartius, praeses
Gellius de Bouma, scriba³⁸

1607 I Classis. Zutphen, 27 en 28 april

Inv. nr. 1, fol. 41-42.

Leiding

Wilhelmus Baudartius preses.

1 Aanwezigen

Acta classis Zutphaniensis, den 27en ende 28en aprilis 1607. Sijn nevens de predican- ten der stad Zutphen alhier verschenen: D. Johannes Wijnhofius ende D. Herman-

38 Deze acta zijn geschreven in het handschrift van Wilhelmus Baudartius.

1607 I Classis Zutphen

nus Hugo, olderlingen; D. Casparus Solingius van 's-Herenberge; D. Johannes Langius van Doesborg; D. Sergius Brumanus, rector scholae Zutpheniensis; D. Petrus Wilbreninck van Hengelo ende Selum; D. Vincentius Schultgen van Steenderen.

2 *Proposities*

Des woensdaechs heeft Vincentius Schultgen die ordinarise predicatie gedaen, uyt oorsake van dewelcke goetgevonden is dat die predicanten van die plattelande per vices hier in den stad op den vrijdach zullen verschijnen om haer te laten hooren ende haer te oeffenen. Ende dat zal dueren van Paesschen tot Michaelis.

3 *Propositie*

Johannes Meylingius, gedestineert tot den kerckendienst te Rurlo, heeft geproponneert na die ordinarise predicatie uyt Rom. 5 vers 1, 2.

4 *Ruurlo ~ Predikant*

Des namiddaechs is hij geëxamineert geworden, ende heeft op alle voorgestelde stucken zoo bequamelijc uyt Gods Woort geantwoort dat die broederen een zeer goet genoeg aen hem hebben gehad. Is derhalven met gemeyne stemme toegelaten tot den ordinarisen dienst der kercken ende aengenomen voor een lidmaet des classis, uytstellende hem solemnelijck in dezen dienst te bevestigen coram facie ecclesiae totdat men sonder peryckel zulcx tot Rurlo oft andersints zal connen doen.

5 *Archief*

Is goetgevonden aen D. Gellium te schrijven, nomine classis, dat hij ons late toecomen alle acta classica et synodalia. Item, alle andere schriften dezen classsem, synodum ende kercke aengaende, die bij hem berusten.

6 *Synode*

Acta synodi nuperae zijn gelezen.

7 *Gravamina*

Is genomineert D. Wilhelmus Baudartius om te overlezen synodalia acta ende daeruyt te colligieren wat ad nationalem synodum mochte best gerefereert worden, dienende tot die regeringe der kercken. Ende zal dan D. Johannes Meyling ditzelfde schrijven, om den naesten synodo tot Bommel overgelevert te worden. Is ooc genomineert D. Sebastianus Damman om te overlezen acta classica, ende daeruyt insgelijcx te trecken wat tot regeringe der kercken dienende ad nationalem synodum zal behooren gerefereert te worden, om zulcx oock in den naesten synodo tot Bommel te worden overgelevert.

8 *Gravamen*

Op 't 15 art. synodi, de sigillo, men zal bedencken wat het classis van Zutphen voor een secrete segel nemen zal, ende dat ad synodum te Bommel refereren, opdat niet 2 ofte meer classes een segel en gebruycken.

9 *Gravamen*

Articulus 16us, de tradendis iisdem praeceptis in scholis omnibus, refertur ad synodum nationalem.

10 *Gravamen*

Is goetgevonden dat men met de broederen op den naesten synodo zal handelen ende spreken om bij het Edele Hoff te vercrijgen onderhoudinge voor eenen gewesenen predicant, die nu in zijnen sinnen van God geslagen zijnde door het land loopt, levende in groote armoede, dat hij mochte gesloten ende bewaert ende ooc met nooddruft versocht worde.

11 *Gravamen*

Sijn dit jaer in dezen classe totten kerckendienst gecomen: D. Johannes Volkerus, Ter Burcht ende Etten, D. Johannes Meylingius tot Rurlo.

12 *Inspectoren*

Inspector classis is voor dit jaer noch gecontinueert D. Wilhelmus Baudartius, ende is hem bijgevoegt D. Casparus Solingius.

13 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum is gedeputeert D. Johannes Verschage ende eenen olderling van Deuticom. De kercke te Zutphen zal ooc een predicant ende een olderling derwaerts zeynden.

14 *Terborg ~ Pastoor*

Dirck Groen, gewesene pastoor Ter Burgt, heeft wederom versocht ten kerckendienst toegelaten te worden, maer is hem zulcx affgeslagen, om vele redenen.

15 *Censura morum ~ Sluïting*

Petrus Wilbrenninck, alzoö hij in dronckenschap hem menichmael verlopen hebbende, daerover ernstelijc is gestraffet geworden, heeft beloofst voordere hem daarvan te onthouden ende zijn leven te beteren. Ende alzoö is de vergaderinge met dancksegginge tot God in vreden gescheyden.

16 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius, praeses³⁹

1608 I Classis. Zutphen, 19 april

Inv. nr. 1, fol. 43.

Opening

Acta classis Zutphaniensis, inchoatae 19 aprilis anno 1608.⁴⁰

39 Hierna is geschreven en wellicht doorgestreept: 'Gell'. De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van Wilhelmus Baudartius.

40 In het handschrift van Wilhelmus Baudartius is geschreven: 'Acta (...) 1608'.

1609 I Classis Zutphen

1609 I Classis. 2 mei

Inv. nr. I, fol. 55-57.

1 *Leiding*

Acta classica Zutphaniae congesta, anno 1609 postridie calendae maii. Nae anropinge Gottes Heiligen name iss met eendrachtiger stemme in praesidem D. Wilhelmus Baudartius, ende in scribam Godefridus Bucherus vercooren.

2 *Aanwezigen*

Alle broderen totten classe gehorig sindt compareert. Vanwegen der kercken J. Christi van: Zuitphen, D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammanus, D. Bernhardus Steedemeierus, der Edle erentveste Everhardus van Linteloe als ouderling; Doesborch, D. Johannes Langius; Lochum, D. Johannes Overneius; Bredevoort, D. Johannes Vershage; Doeticum, D. Georgius Molnerus, Erasmus Grapenis, olderling; 's-Herenberg, D. Casparus Sollingius; Varseveld, D. Godefridus Bucherus; Borch end Etten, Johannes Volcerus; Wenterschwick, Johannes Rauwertz; Ruerloe, D. Johannes Meilingius; Warnsfeld, Johannes Bouillet; Gendringen, Johannes Rochlinius; Didam, Johannes Jorlingius; Altten, D. Antonius Keppelius; Hengelo end Selm, D. Petrus Wilbrennius; Steenderen, D. Vincentius Scultken; Almen, D. Andreas Suavius; Seddam, D. Conradus Sagelius; Vorden, D. Bernhardus Hollius.

3 *Credenties ~ Acta*

Die credentzen gelesen end in debita forma befonden; de acta classis praeteritae gerepeteert end ter actie getreden.

4 *Dinxperlo ~ Predikant*

Die van Dinxperloe iss siner absentie wegen nyt geëxcuseert. Daerom classis art. 5 et 6 laestgeholttene classis⁴¹ resumeert, naamlich dat Godefrido Buchero incumbeerden sal ten 14 dagen oft 3 weecken eens aldaer den dienst des Heeren te verwaltten, mits hem neemende een vorschripen van den Edlen heeren Gedeputeerten, door welcker autoriteit minister loci removeert, he Godefridus desto liever angenommen ende pro qualitate getollereert, werde.

5 *Kerkdiensten*

De 8n art. laestgeholttenen classis, van de afschaffinge dess lesens der politicque saecken vor oft under dem gottesdienst, word resumeert, namlich dat in inspectura solche disordre so veel mogelic geremedieert werde.

6 *Predikanten*

Die 9. art. van 't bevestingen der dienaeren de corttelic ad ministerium gecomen, blift in sin geheel end sal van inspectoribus classis geëffectueert werden.

7 *Acta*

Scriba classis pro tempore sal vortaen classica acta te boec stellen, maer indien men noch eenige andere der vorigen jaren vinden can, sullen van D. Suavio inscribeert werden.

41 Het betreft hier de vergadering van de classis Zutphen van 9-11 april 1605.

8 *Proposities*

Heeft classis gutt befonden dat de dienaeren ten plattenlande het predigen per vices t'Zutphen sullen continueeren.

9 *Vergaderingen*

Vindet classis gutt dat men ante conventum synodi, als alle gravamina t'samen sullen gebracht sin, noch eene classicale vergaderinge utschrijven sol.⁴²

10 *Gorssel ~ Vacature*

Resolveert classis dat de kercke tot Gorsl, opdat se nit geheel mochte ledig staen, ten 14 dagen per vices van den naestgeseetenen dienaeren bedient werde, op dee-se ordre: Zutphen, Doesborch, Lochem, Vorden, Warnsfeld, Ruerlo, Steenderen, bij so veer de heeren Gedeputeerten de oncosten tragen sullen.

11 *Rooms-katholieken ~ Scholen ~ Biddagen*

Sal an het Edlen Hoff geremonstreert werden de negligentie van 't vercondigen oft oversenden der placaten, aengande denjenigen de in der jesuïtenscholen sin studeerende, alsooc der beeedagen.

12 *Proponent*

Compareert Georgius Clapouwer, begeert geëxamineert end ad ministerium toegelaten worden, maer wordt alsoch nit raetsam befonden.

13 *Kerkdienst ~ Doop ~ Huwelijk ~ Avondmaal ~ Armenzorg*

De 16. art., van het leesen der 5 hoofdstucken christlicher leer, wordt pro confesso wederom angenommen. Insglicken de 17. van den doop der kinderen. Item van het trouwen. Item de 18. aengande de opteckeninge der namen van den gedoopten kinderen sampt gevatteren. Item den 19. van 't utdeilen des Heiligen Avontmaels. Item den 20 van 't colligeeren der almoesen.

14 *Kerkgebouwen ~ Geestelijke goederen*

Classis achtet hoochnodig an die Edlen heeren Gedeputeerten te supplicieren, dat Haer Edlen wilde geliefen an de respective jonkeren end erfgenamen der dorperen te schriften, om in den reparatiën der kercken meerderen vlijt als suslang geschien an te wenden; ooc reckenschap der reliqua van den kercken- end armengoederen te doen, ut latius in 32 art. praeteritae classis.

15 *Examen*

Bernhardus Hollius sal eerstes dages geëxamineert werden. In examine bestaende sal bij provisie getollereert werden, met de restrictie, so he sich wederom compt te verlopen oft eenich scandalum an to richten, daetlich afgesett werde.

16 *Gravamen*

Sindt dit jaer totten dienst des Heiligen ministerii in deser graefschap angenommen und toegelaten, als namlich in de kercke J. Christi tot Zutphen, D. Bernhardus Stedemeierus, Doesborch, D. Bernhardus Spannaeus, Seddam, D. Conradus Sagelius.

42 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

1609 I Classis Zutphen

17 Synode

Acta synodi provincialis, Harderwica habitae 14, 15, 16 junii anno praeterito, sint fratribus met gut contantement vorgelesen.

18 Zelhem ~ Predikant

Op het versoec deren van Selm angaende eenen eegenen predicantten, iss geresolveert dat de dienst des Heeren aldaer noch alss gewoonlich tempore consueto verricht werde, totdat in progressu temporis geremedieert can worden.

19 Anholt ~ Classis

Bij den Edlen Hove an te holtten dat Anholt, ter cause in 't stuck van contributie deser graeffschap annex verclaert wordt, het Edle Hoff de gnadige voorsieninge mochte thun, opdat oc aldaer de christliche religie ingevoert mochte werden.

20 Doetinchem ~ Doopsgezinden ~ Zondagsheiliging

Insglicke dem Edlen Hoff te remonstreren wie dat di mennonisten (door seecker doleantie des kerckendienaers tot Doetecum) haer versterckende, dachlix in 't heimlich predigen, stoltter werden, dat sulchem quaed end anderen darut errisenden inconveniënten voorgebouwet werden. Insglicken dat Haer Edlen wilde geliefen an die respectieve drosten, richteren, vogten te schriften, renoveerende den articulum end bijgevoechte poenam in der reformatie der landschap⁴³ van de profanatie der sondagen⁴⁴.

21 Terborg, Silvolde en Etten ~ Predikant

Ut redenen van D. Volcero, dienaeren tot Etten end Borg, heeft classis gutt gefonden dat he den plaetse sal veranderen, doch dat he met patiëntie sinen dinst aldaer so lang verwalte totdat een ander stichtelic broder hem mochte succederen. End dat he in hac classe blife.

22 Lochem ~ Rooms-katholieken

An die Edlen heeren Gedeputeerten te remonstreren de derttelheit der beginen tot Lochem, end wie dat de pater van Groll misse bij haer doet.

23 Harfsen ~ Geestelijke goederen

Item te remonstreeren wie dat Willem op den Oort van den erfgenaemen te Harfsen als collatoribus vor etlichen verflotenen jaren eene vicarie aldar voor sinen soon empfangen end tot noch toe iss gebruckende. Maer vermits den soon studiis gevaldiceert, dat he Willem bofeng, deselfige vicarie widerom an die erfgenaemen transportiere, resignerende om in pium usum getransferiert te werden.

24 Zeddam ~ Westervoort ~ Predikant

Conradius Sagelius, d'welc tevoren totten kerckdienst te Seddam geadmitteert, sal, omdat he aldaer keene oft gantz weinich vrucht schaffet, na sin eigen begeren end instantie na Westervoort getransporteert werden, oc eerstes dages geëxamineert werden. Sal D. Casparus Sollingius Seddamensibus haere ongeregeltheit

43 Hierna is ruimte open gelaten en geschreven: 'folio'.

44 Deze resolutie uit 1603 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...) Placaet-boeck*, kol. 90 en 91.

vorstellende, har de vermaninge scherpende, opdat se tot meerdere ijfer Gottes Heiligen Woort te hooren verwecket mochten werden.

25 *Angerlo ~ Drempt ~ Vacatures*

Resolveert classis dat Doesborgenses ministri per vices sullen bedienen den dienst des Heeren tot Trempt und Angelaer.

26 *School*

De schola illustri achtet classis behorlichster te wesen dat het classis van Zutphen bij sine respective Gedeputercten befordere om die bij haer te krigen.

27 *Bijbelvertaling*

Resolveert classis dat indien men wurde vermercken D. Plantium eenige translatie der Bibliën te willen in 't licht brengen, 'tselfe opgehouden werde tot kennisse des synodi, ende de ergerliche caertten te suppremeeren.

28 *Gravamen*

Vindet classis geraeden dat nomine synodi bij het Edle Hove angeholcten werde om ein underschit te maecken tuschen de gagie der predicanten.

29 *Gravamen*

De macht deputatorum synodi ende classis behort groter te wesen, glick oc den tijt haerer bedienige, maer hoe lang. Item hoe wijt sulc sich behoort te verstrecken sal synodus adviseeren, om darna iederen classi vor te tragen end den naesten synodo te presentereen.

30 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum te gaen sin gedeputeert: D. Sebastianus Damman, Johannes Verschage, Andreas Suavius.

31 *Inspectoren*

Inspectores classis: D. Wilhelmus Baudartius et D. Casparus Sollingius.

32 *Sluïting*

Habita censura morum ist de action met den gebede tot Gott beschloten und sind fratres in den namen des Heeren gescheiden.

33 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius, classis praeses
Godefridus Bucherus, classis scriba, manu propria

1609 II Classis. Zutphen, 27 juni

Inv. nr. I, fol. 58-58v.

Aanwezigen

Acta classialia, 27 junii anno 1609 Zutphaniae congesta. De namen der broderen welcke op dese classicale vergaderinge voceert end compareert, sind dese: van der kerck J. Christi van Zutphen D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Damman-

1609 II Classis Zutphen

nus, D. Bernhardus Stedemeierus; Doetecum, D. Georgius Molnerus; Lochum, D. Andreas Suavius; Warnsfeld, D. Johannes Bouillet; Hengelo, D. Petrus Wilbrenning; Ruerlo, D. Johannes Meilingius; Vorden, D. Bernhardus Hollius; Steenderen, D. Vincentius Schultken; Etten, D. Johannes Volcerus; Varseveld, D. Godefridus Bucherus.

1 *Leiding*

Na anroeping Gottes Heiligen name ist Wilhelmus Baudartius in officio praesidis, end Godefridus Bucherus in officio scribae gecontinueert.

2 *Aanwezigen*

Doesborgenses ministri, 's-Heerenbergensis, Gendringensis, Bredevordensis sind haeres utblivens geëxcuseert. Altensis end Wenterswicensis sind nit voceert.

3 *Gravamen*

Geresolveert dat deputati ad synodum in synodo renoveren endt ernstlic triven sull articulum decimum nonum praecedentis classis, angaende de invoeringe der christelicke religie tot Anholt.

4 *Winterswijk ~ Traktement*

Classis erachtet stichtelic bij den Edlen heeren Deputeerten te versoecken stipendium pro ministro d'welc Wenterswicensi adjungeert sal mogen worden.

5 *Vergadering ~ Examens*

Classis vindt ut redenen nodig end gutt dat de nuwe ankommende dienaeren fratribus classis voor een intre in fiscum sullen erleggen een pond groet. De examineert werden sullen de costen examinatorum tragen.⁴⁵

6 *Kerkgeraad*

Bij den Edlen Hove an to holdden dat de versienunge geschieden mochte om alle beelden end altaria ter plaetse dar se noch in deser graeffschap gevonden worden af to brecken.

7 *Kerkdiensten*

Het afleesen der vijff hoofdstucken christelicker religie sal in posterum strictelic van allen dienaeren ten plattenland voor de predicatie onderholdden werden.⁴⁶

8 *Gravamina*

Deputati ad synodum sullen in synodo anholdden dat synodus gecelebreert mochte worden 14 dagen na Pinxteren. Insglicken dat gravamina classium bijtijts deputatis ad synodum over- ofte togesonden werden.

9 *Examen*

Conradus Sagelius ist geëxamineert; in examine wel bestanden, vor membrum classis angenommen, end sal eerster occasie in ministerio per impositionem manuum geconfermeert werden.

45 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

46 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

10 *Examen*

Bernhardus Hollius heeft hem insglick examini subiiceert, maer examinadoribus nyt gedaen, resolveeren derwegen dat he noch bi provisie in sinen dienst tot het naeste examen getolleriert werde, indem welcke, so he werdt bestaen, vor oerdinarium ministrum angenommen sal worden.

11 *Sluiting*

Sin also de broderen in den name des Heeren gescheiden.

12 *Ondertekening*

Godefridus Bucherus, classis scriba, manu propria

1609 III Classis. 9 augustus

Inv. nr. 1, fol. 59.

Leiding

Wilhelmus Baudartius.

1 *Scholen*

Acta classica, 9 augusti 1609. De predicanten ten plattenlande sullen haer de-voir doen om copye te lichten van den schoolordeningen op nieus bij den classe ingestelt ende bij de Edele heeren Gedeputeerden geaprobeert, om die voor- ders den schoolmeesteren te insinueren.⁴⁷

2 *Didam ~ Schoolmeester*

Den schoolmeester van Dhiem zal eerstes daechs verschreven worden, ende ver- maent zijne gegevene ergernis (door een onbehoorlijcken handel met den pre- dicant aldaer ende zijne oneerlijck houwelijck) met schultbekenis voor de gemeynte ende andersins wech te nemen. Oft zoo hij sulcx weygert, zal hij gere- moveert worden.

3 *Zeddam ~ Beroep*

D. Johannes Lucae is totten kerckendienst tot Seddam beroepen.

4 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius⁴⁸

1609 IV Classis (extraordinaris). Zutphen, 4 december

Inv. nr. 1, fol. 59-59v.⁴⁹

Aanwezigen

Classis extraordinaria, convocata die 4 decembris anno 1609. Sijn gecompareert binnen Zutphen, nevens D. Wilhelmo Baudartio, Sebastiano Damman, D. Bern-

47 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

48 De acta van deze vergadering zijn geschreven door Wilhelmus Baudartius.

49 De acta van deze vergadering zijn geschreven door Sebastiaan Damman.

1609 IV Classis Zutphen

hardo Stedemeyero, dienaren des Woorts tot Zutphen ende joncker Evert van Lintelo, olderling; Joannes Langius, Bernhardus Spanaeus, dienaren des Woorts tot Doesborch; Casparus Solingius, dienaer tot 's-Herenberge; Georgius Molnerus, tot Deutecom; Andreas Swavius, tot Lochum ende Almen; Joannes Bouillet, tot Warnsfelt; Joannes Jourlingius, tot Didam; Gothofredus Bucerus, tot Varsefelt; Johannes Roglingius, tot Genderyngen; Petrus Wilbrennyck, tot Hengelo ende Sellum; Joannes Volcerus, tot Etten ende Ter Burcht; Conradus Sagelius, tot Westerfoort.

1 *Beroep*

Alzoo D. Gellius de Bouma, nu eenen tijd lang gesocht heeft in aller manieren tot eenigen kerckendienst in dezer graeffschap te comen, ende de predicanten van Zutphen (die deshalven insonderheyt zeer gemolesteert ende geïmportuneert werden) hem weygerden ergens te beroepen sonder voorweten ende believe des classis, ende dat om vele redenen hen daertoe moverende, soo is eyntlijck den broederen hier vergadert zijnde in bedenckinge gegeven: 10. Oft ooc sonder haer consent D. Gellius had mogen ende behooren beroepen te worden van den voors. predicanten van Zutphen; 20. Oftet haer docht graden hem nu selfs te beroepen; 30. Oft zij hem dan consenteren wilden, als hij ten plattenlande dienen soude, dat hij in de stadt mocht woonen blijven. Ende is na vele woorden ende wederwoorden dit ten laesten tot antwoorde gegeven: Op 't eerste, dat die van Zutphen wel hadden gedaen, niet willende in den classen invoeren op haer eygen autoriteyt iemanden, metten welcken zij wisten dat alle fratres classis niet even weltevreden waren. Op 't tweede, dat men D. Gellium beroepen soude, dewijle het alzoo den meesten deel der broederen belieffde, verhopende dat ooc de andere, die hierin groote zwaricheyt maecten mettertijd alle dingen beter bevinden soudan dan se meynden. Ende alzoo geene plaetse tegenwoordich en vaceerde als Angeler ende Dremt, is besloten dat men hem daer beroepen soude. Op 't derde, dat men niet en conde verstaen behoorlijc te wezen dat een herder, connende woonen bij zijn schapen, zoude ergens anders woonen om zijn gemack, profijt oft genuchte, ende dat men derhalven aen D. Gellium eerstes daechs schrijven soude, hem affvragende oft hij niet en soude willen buyten woonen wanneer hem op het eene oft ander dorp een bequame wooninge soude gestelt worden. Seyde hij jae, dat men dan de beroepinge terstont hem seynden soude. Seyde hij neen, dat men dan de beroepinge soude inhouden. Ende alzoo D. Gellius geseyt had dat hij van zijnen classe belofenis had om terstont te sullen mogen vertrecken als hij eenige beroepinge soude hebben ('twelck den broederen alt'samen zeer wonder gaff, ende niet weenich suspect was), is goetgevonden te schrijven aen den classen van Edam om te vernemen hoe het met deze zaecke mach gelegen zijn.⁵⁰

2 *Attestatie*

D. Conrado Sagelio is op zijn versoek van den classe eene schriftelijcke attestatie gegeven zijnes examinis ende bevestinge in den kerckendienst.

50 Dit artikel is eerder gepubliceerd in Blanson Henkemans, p. 189-190. In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

3 *Doesburg ~ Predikant*

D. Bernardus Spanaeus, dienaer der kercke te Doesborch, is met aller bewillinge aengenomen pro membro et ordinario ministro classis.

4 *Overheid*

Is gedeputeert D. Wilhelmus Baudartius om op den aenstaenden lantsdach te Nimmegen te versoecken, dat den patronis niet vrijgelaten en werde de vicaryën indifferenter te confereren aen eenen ichelijcken, in wat faculteyt hij ooc studere, gelijk albereets in 't bewerp van de instructie, die den Staten van Gelderland soude gegeven werden, sulcx haer vrijgelaten is. Item, dat gagye geordineert werde voor eenen predicant te Sellum, Baer ende Latum, Ter Burg ende Syllevolde. Item, dat der predicantenweduwen eenich onderhoud toegeleyt werde. Item, dat ordre mocht gestellet worden om de kercken ten plattenlande te repareren ende in eeren te houden. Eyntlijc, dat verhindert werde het trouwen ende doopen buytenslants. Finis.

1610 I Classis. Zutphen, 24-26 april

Inv. nr. 1, fol. 60-63.

Aanwezigen

Acta classicialia, gearresterth bennen Zutphen den 24, 25., 26. aprilis anno 1610. Die nhamen der broderen die up desen classe gekomen end comparert sijn, sint dese nafolgende: van Zutphen D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Bernhardus Stedemeierus; van Doesborch D. Bernhardus Spanaeus; van Dotechum D. Georgius Molnerus, D. Gerhardus Jolinck, olderlinck; van Lochum D. Joannes Overneus, D. Andreas Suavius, burgemeister Bertolt Schoemacher, senior; van 's-Herenberch D. Casparus Sollingius, Balthasar Jansen, senior; D. Joannes Verschage van Brefort; D. Vincentius Schultgen van Steendren; D. Joannes Buliet van Warnsfelt; D. Joannes Meilingius van Ruirlo; D. Bernhardus Holl van Vorden; D. Petrus Wilbrenning van Hengelo; D. Joannes Volcerus van Etten; D. Joannes Rawert van Wenterwick; D. Antonius Keppelius van Aelten; D. Godefridus Bucherus van Versevelt; D. Albertus Lomeierus van Dinxburlo; D. Joannes Jurlingius van Diem; D. Conradus Sagelius van Westervort; D. Joannes Lucae van Seddam.

1 *Leiding*

Na anropinge van Gods Heiligen naeme is D. Sebastianus Dammannus in praesidem, end D. Andreas Suavius in scribam classis verkosen worden.

2 *Credenties*

De credentzen sinnen gelesen end in debita forma gefunden.

3 *Absentie*

D. Joannes Langius isz wegen sijner swaechheit van den broderen geëxcuserth.

4 *Absentie*

Meilingius isz wegen sijner absentie uth de irste vergaderinge gemulctert, desgelix D. Joannes Overneus cum seniore.

1610 I Classis Zutphen

5 *Verzoek om standplaats*

Arnoldus Grevingius, een kerckdienst a classe soeckende in deser graeffschap, isz hem met gemein advys der broderen de vacerende plaetze Hummel end Koppel gewesen, met dese restrictie, so he in examine, 'twelck he sick sal onderwerpen, bequam sal gefunden worden, welcker tijth hem met den irsten sal verstediget worden.

6 *Kerkdiensten*

Die classis verstaet niet dat enige predicanten deser graeffschappen solen gehalten sin eenige polyticke, oft dergelicke schorfde commissiën, uth last der schultheisen, richtren ofte dergelicke officieren, voer ofte na den godsdienst, voleweini-ger onder denselven, te publicieren.

7 *Doetinchem ~ Kerkdiensten*

Also te Dotechum in 't proclameren der politike dingen onder prediciën noch abusz befunden wort, sal darto a classis inspectoribus in inspectura gearbeit worden om sulx te impedieren, end bialdien sulx niet van haer doer goede redenen kan afgeschafft worden, solen se 'tselde an 't Edele Hoff remonstreren om darin pro auctoritate te versehen.

8 *Acta*

Den 7 art. laetsgehouden classis, van het uthschrijven der acten in 't classicale boeck van den scriba pro tempore, wort in 't geheel gehouden. Desgelix ock den 9 art., van het uthschrijven des particuleren classis ante synodi conventum, om de gravamina classium ad synodum deferenda te oversehen. Doch solen de verschreven dienaren up haer eigen kosten overkomen, end so emant niet verschijnt sal wel niet gemulctert worden, maer sijn stemme voer datmael verliesen. Is ock den 10 art. indien de van Gorsele 'tselve urgeren end darum anholden in den 13 art. prioris classis.

9 *Graafschap Bergh ~ Biddagen*

Van publicatie der bededagen te doen in de graefschap Berge den Edele Hove te remonstreren, dat de belastet worden allen respectiven officieren.

10 *Absentie*

Dewijl D. Roechlingius, predicant tot Gendringen, absent gebleven isz, sal verfallen sijn in de mulcta darup staende, end sal irstsdags verschreven worden tot Zutphen, nevens enige naestgesetene predicanten, om met hem te handelen van 'tgene hyr isz voergefallen end gesproecken worden.

11 *Kerkgebouwen*

Te urgeren die Edelen hern Gedeputerden dat het haer believeen wil de kerckmeesteren end erfgenamen der dorperen in beide graeffschappen te verschrijven, om rekenschap te doen van de kercklicke gudren, updat de verfallene desolate kercken met meerdren vlijth gerepareret worden.

12 *Examen*

Bernhardus Holl sal irstsdages met Arnoldo Grevingio, secundo, a fratribus classis geëxaminert, darin bestaende, pro ministro ordinario angenomen worden. Vide articulum 15. prioris classis.

13 *Zelhem ~ Predikant*

Theodorus Wyrman, catechetes Hasselensis, dan classi gerecommandert sijnde, sal irstes dages verschreven worden om hem te horen spreekken, end met hem te handelen vanwege den kerckendienst toth Selm.

14 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum te gaen sijn genominerth: D. Sebastianus Damman, D. Albertus Loimeierus, D. Joannes Buliet.

15 *Inspectoren*

Aefgaende D. Wilhelmus Baudartius, inspector classis, wort bedanckt van de broderen voer sijnen sonderlicken vlijth end moyte, de he een tijt van 4 oft 5 jaeren gehath end bewesen heft in inspectura. End wort D. Sebastianus Damman met gemijen advys in sijne plaetze verkosen. D. Casparus Solingius wort noch voer een jaer gecontinuert.

16 *Lochem ~ Rooms-katholieken*

Gravamina. Angaende de paep Schemmelpenninck, die sick onderstaen hefft eenige infractie te doen tegens kerckenordnungh, so binnen Lochum als andre gemeinten krancken beswerende, vole afgoderiën introducerende, ja ock kindren dopende, so isz goetgefunden om sulx te impediëren, schriftelick te versoecken dat den magistraet van Lochum believen daerover te doleren an den magistraet van Zutphen, sijne respectieve heeren, om darin te versehen na behoren.

17 *Lochem ~ Kerkgeraad*

Dewijl de reliquiën desz pausdoms van beelden end altaren in des groten conventskercke te Lochum noch niet binnen semoverth, end de heren des magistraets uth seeckere consideratiën sick beswaren, des Edelen Hoves ordonnantie⁵¹ nafolgende, de te semoveren, so sal sulx met gelegentheit van den Edelen hern Gedeputerden oft den landtdrosten begert worden, haer tonende de commissie des Hoves an de hern van Lochum darvan gedaen.

18 *Vergadering*

Also het classis twiemael in 't jaer ordinarisz sal gehouden worden, eens in maio, ten twieden in initio septembris, so sal het irste tot Zutphen altijth, het ander per vices in de kleine steden ordinaris (niet in de dorperen) gehouden werden. Doch solen de dienaren in loco habendae classis voer de uthschrijvinge bi de hern Gedeputerden anholden om de kosten te doen.

51 Het plakkaat uit 1596 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...)* *Placaet-boeck*, kol. 52-54.

1610 I Classis Zutphen

19 *Huwelijk*

Die kercke van Duisborch fragt: Wat te houden sij van de natuir van weddingen up howlijcken tusschen broder en broder, sonderlicke wanneer se mit questie endigen. Darup advysert het classis sodanige weddingen tegen de liefde, unchristelick end tot kleinachtinge des howlickx staets te wesen.

20 *Angerlo, Drempt en Laag-Keppel ~ Predikant*

D. Gellius Bouma, nomine classis beropen wesende tot Angelaer end Dremt, heft sijn testimonia so kerckelicke als classicalia den classi geëxhibert, die dieselve heft approbert. End is D. praesidi et scribae belastet Gellium te vermanen dat he met allen, als insonderheit met de broderen van Doesborch bi wien he sal wonen, soecke onderlinge vrientschap ende vrede te onderhouden, gelick ock de van Doesborch, dat se in goede vrede, enicheit end liefde met hem willen leven.⁵²

21 *Doetinchem ~ Predikant*

Up het versoeck deren van Dotechum van den twieden dienaer te beropen end Molnero te associëren, so andtwort het classis dat se irsten verkrijgen solen gagie voer denselven, end darna beropen, met voerweten der inspectoren des classis, went haer believe sal in oft buten desen classe.

22 *Aalten ~ Koster*

Sal den hern Gedeputerden angedient worden die overgrote godtlossheit des kosteren van Aalten end sijns shons, om vorder te versoecken dat Haer Edelen believe wil met den irsten hem te removeren end den shon de praebende af te sniden end beter anleggen.

23 *Huwelijk*

Angaende het versoeck Johans Kruysen van Hengel om Aeltken Wijntkens, verlatene huisfrow van Henrich Beuls, timmerman te Gendringen, wetlick te trowen, so decretert classis dat de voerg. Aeltken end Henrich, anstaender vergaderinge ante synodum verschreven sijnde, a classe solen verhort worden end dan na behoren darinne gedaen.

24 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Heth solen alle predicanten end dienaren des goddelijcken Worts der graefschap Zutphen end Berge, nu sijnde end namaels komende, gehouden sijn den Heildenbergschen catechismo end Nederlandsche confessie te onderschrijven in maniere als dese nafolgende acte isz medebregende, die aldus luyth:

Dewijle geen dinck nodtwendiger en is om de kercken ende consequentelick de polytie in stedige ruste end vrede te holden als overeenstemminge in allen stucken der christlicker religie, tot welcken einde van de tijden der apostelen af gemaect sijn symbola, confessiën end catechismi, so isset dat wi hironder geschrevene kerckendienaren des furstendoms Gelre end graefschap Zutphen met der herten bekennen, met den monde belijden ende met dese onderschrijvinge betugen, dat wi den Heidelbergschen catechismus, de hyr te lande in de gereformirte kercken gelhert end gepredigt wort, alsock de Nederlandsche confessie, begrepen in de 37 articulen, geheelick en in allen deelen houden en kennen te sijn

52 Dit artikel is eerder gepubliceerd in Blanson Henkemans, p. 191.

sommaria der gantser christlicker religie end conform Gods Heilige Worth, belovende derhalven dat wi niet anders en sullen predigen, spreekken noch schrijven, publice oft privatim, dan 't gene dat met den boveng. catechismo end confessie isz overeencomende. Also help uns Goth.⁵³

25 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Also⁵⁴ in voerg. acte verboden wort anders te spreekken end te schripen als conform met de voerg. confessie, heftth classis dat also verstaenn dat daerdoer niet verboden worden privatae disputationes, de in des Heeren vreesse ter behorlicker tijt end plaetse geschieden, streckende tot ondersoekinghe der waerheit end wechneminge aller swaricheden so emant in eenich stuck der religiën mochten voerkomen. Maer sodanige propoosten, redenen oft schriften worden alleenlick verbodenn, die tot erchermissie der fromen end quetzinghe der swaecten eenichsins konden gereeckenn.⁵⁵

26 *Censura morum*

In censura morum isz D. Conradus Sagelius ernstlicken vermaent dat he het predigen te Hoesum, buten de limiten unses classis alsock unser provincien, sonder voerweeten der broderen noch consent der inspectoren classis angefangen hebbende, sal datelick nalaten, end sal vordan sijnen dienst te Westerfort waernemen.

27 *Bahr en Lathum ~ Westervoort ~ Combinatie*

Is goetgevonden van den broderen dat, ten overstaen end mit believen der heren Deputerten, Baer en Latum met Westerfort eenen tijtlanck gecombineert sijnde, van D. Sagelio bedient worde.

28 *Censura morum*

Also befunden worth bijna in alle censuren dath (nietegenstaende voelvoudige end ernstige vermanigen) evenwel bij volen dienaren geenn conformiteit in de uterlicke ceremoniën end verrichtinge des godsdiensts gehouden worth, als te weten in 't dopen der kindren, in 't copulieren, in 't voerlesen der vijff hofstucken der christlicker religie end andre dergelicke uterlicke instellingen end ceremoniën. Is goetgevonden dat vordan een ieder die in fout wederom gefonden worth, elcker reise een rijxdll. sal verborren, welcke broeckpenningen tot des classis profijt solen geamployeret worden.⁵⁶

29 *Sluiting*

Endtlick, na vole trowhertige vermaningen toth enigheit in 't gelove, toth christlicke liefde under den andren, isz dese action in des Heren naem besloten. End sinnen de semplicke broderen, na anropinge van Gods Heilige majesteit, in den vrede des allerhogsten gescheiden.

29 *Ondertekening*

Sebastianus Damman, classis praeses

Andreas Suavius, classis scriba, manu propria

53 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

54 Hiervoor is gedeeltelijk in de marge geschreven: 'NBota'

55 'Dewijle geen dinck nodtwendiger (...) gereeckenn' is eerder gepubliceerd in Broek Roelofs, p. 227.

56 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

1610 II Classis Zutphen

1610 II Classis. 31 juli

Inv. nr. I, fol. 63v.⁵⁷

Aanwezigen

Op den 31 juli 1610 zijn alhier vergadert in den naem des Heeren: Sebastianus Damman; Bernhardus Stedemeyer; Georgius Molnerus; Casparus Sollingius; Andreas Suavius; Gellius de Bouma; Joannes Bouillet; Joannes Jourlingius; Joannes Lucae; Johannes Rochlingius; Johan Schutte.

1 *Zeddam ~ Predikant*

Vooreerst is Johanni Lucae over luid⁵⁸ voorgehouden verscheyden beschuldige daer hij mede beswaert werde, als dat hij in dronckenschap ende andere onbehoorlijcheyt hem verliep, dat hij ooc den classem versmadende, wilde wederroepen zijn belofte die hij gedaen had van conformiteyt te willen houden in 't stuck der leere, zoo ze begrepen staet in de Nederlansche confessie, etc. Daerop voors. Joannes hem heeft zoeken te excuseren, maer en is de excuse geensins aengenomen. Is hem derhalven aengezeyt dat men wel wilde dat hij hoe eerder hoe beter hem versage van een ander plaetse ende zijn afscheyt van ons name, alzoo wij niet en connen hopen oft ons versekeren dat hij hem met ons voortaan wel verdragen zoude. Doch wilden wij alles den classi te kennen geven, dat die daer voorder van oordeele. Ondertusschen zoude hij hem still ende ingetogen dragen.

2 *Didam ~ Predikant*

20. Johannes Jourlingius is gemulcteert op 2 daelders, vanwege de ergernis gegeven deur hem ende D. Joanne Lucae.

3 *Absentie*

30. Rochlingius is gemulcteert op 4 daeld., vanwege zijns uytblijvens van den classe. Ende zijn deze beyde mulcten betaelt tot verlichtinge der onkosten deze reyse bij den broederen gedaen.

4 *Terborg, Silvolde en Etten ~ Predikant*

Op het ernstich aenholden ende gewichtige redenen D. Joannis Volkeri is hem zijn afscheyt geconsenteert, midts dat hij van de Edele heeren Gedeputeerden hetzelfde met vrientschap ooc sie te becomen. Finis.

1610 III Classis. Zutphen, 1 oktober

Inv. nr. I, fol. 64-65v.

Aanwezigen

Acta classica, gedaen binnen Zutphen, 1. octobris anno 1610. De naemen der broederen welcke tegenwoerdich gewest sijn: van Zutphen D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Bernhardus Stedemeierus; van Doesborch D. Bernhardus Spanaeus; van Doetechum D. Georgius Molnerus,

57 De acta van deze vergadering zijn geschreven door Sebastiaan Damman.

58 In de marge is geschreven: 'over luid'.

Mattias van Celst, ouderlingk; van Lochum D. Andreas Suavius, Willem ten Oelickhoeve, stathouder ouderlingk; van 's-Herenberch D. Casparus Solingius; D. Verschaegen van Brevort; D. Vincentius van Stenderen; D. Gellius de Bouma van Angeler ende Dremte; D. Johannes Bulietus, minister te Warnsvelde; D. Johannes Jurlingius in Diem; D. Johannes Rochlingius van Gendringen; D. Godefridus Bucherus van Versevelt; D. Johannes Volckerus van Ettem end Ter Burcht; D. Hollius te Vorden; D. Conradus Sagelius van Westervort; D. Johannes Meilingius van Ruerlo.

1 *Leiding*

Nae anroepenge van Gods Heiligen naeme sijn verkoesen tot praesidem D. Wilhelmus Baudertius, tot scribam Bernhardus Stedemeyerus.

2 *Absentie*

D. Albertus Loemeyerus is vanwege siner absentie geëxcusert ten ansien van het quade ende ongestuimige weder, ooc vanwege sins ouderdoms, end verheit der reise.

3 *Absentie*

D. Spanaeus wierde sins langen uutblivens halven bi de broeders met 3 gulden gemulteret.

4 *Absentie*

D. Grevingius met een rixsdaeler om deselve orsaeke.

5 *Absentie*

D. Wenterwicensis excuse propter absentiam worde niet angenoemen, maer hij worde gemultert, ooc omdat hij geen conformitet en hout in ceremoniën, de quo latius proxima classe.

6 *Absentie*

D. Vincentius worde ooc om sin laete ankoemen op een gulden geset.

7 *Zeddam ~ Predikant*

D. Johannes Lucae sont een brief an de vergaederinge, vermeldende: 1. Dat toch de broeders wilde gelieven hem propter absentiam vor geëxcusert te houden, overmets hij om de swackheit van sin jonge kint niet en mochte van huiss sijn. Maar de vergaederinge heft sulxs niet angenomen, velemer voer een frivole uutvlucht gehouden. 2. Beklaegende sin voergaende leven met beloffte van beterschap, begerende dat de Eerwaerde broeders solden retracteren 'tgene om sinen onordentelicken wandel met hem iss gehandelt, blickende bi de acte hiervan in dit booc getecken. Maer de broeders bleven bi haere vorige resolutie, hettwelck vorgedachten D. Johanni Lucae sal verwittiget worden.

8 *Attestatie*

Also D. inspectores den classi voerenstelden hoe dat die caspelslieden van D. Johanne Volckero sine clachten ende reden (dewelcke hij tot noch toe den heeren Gedeputerden, ooc den broederen vorhaelt, al se hem tot vertrecken moverende) ontkenden. Iss D. Volckerus hierop gehoort end heft vele argumenta gebruikt om sin voerige seggen te bevestigen. Maer dewille die broeders om sine onordente-

1610 III Classis Zutphen

licke handeling in dese saeke tegen kerclige ordinantie waeren geërgert, wierde gevraegt oft men hem attestatie solde geven offte niet. De broeders resolverden dattet geschieden solde, maer mit een restrictie.

9 Ruurlo ~ Huwelijk ~ Doop

D. Meilingius proponerde hoe dat bi haer woenachtich enen geheten Henric Volckeringk van Statloen sine proclamatie versochte met Engele ten Rijckenborch, bi dewelcke hij nu al een kint verworven heft ende huisshielt. Vraeche: 1. Oft hij hem deselve proclamatie in sine kercke solde geven, naedien vorgedachte Henric hem belooft hadde dat hij Willemtjen Lintvelt, bi dewelcke hij ooc een kint gehat, solde trouwen. 2. End oft hi sin basterskint, bi gedachte Engele gehat, solde doopen. Op 't 1. achten de broeders raetsaem te sijn dese saeke den heern droste te kennen te geven, om daerin met sulcke lichtverdige personen te handelen nae behoeren; 2. Wat het kint angaet werde D. Meilingio belast 't selve te doopen, quoniam filius non portabit iniquitatem patris.

10 Vorden ~ Schoolmeester

Also noch niet geblecken heft dat Johan Klotss sufficient is om te Vorden den schoeldienst te bedienen, weert de saeke suspent gehouden. End is gedachte Johan vermaent hij solde te Aelten in sinen dienst bliven end hem eerlic ende wel draegen.

11 Gorssel ~ Predikant

Dewile de kerckmeister van Gorsel uut den naemen van de caspelslieden aldaer continuele bedieninge voer haere kercken bi den classen versochte, hebben die broeders om haeren goeden ijver goetgevonden haer te geriven, end is sulxs den broederen te Zutphen bij provisie opgeleit geworden.

12 Doesburg ~ Predikant

D. Bernhardus Spanaeus sal metten ersten in sinen dienst te Doesborch worden bevesticht, naedien nu sijn proefjaer geëspirert end hij hem stichtelic aldaer heft gedraegen.

13 Predikanten

Het bevint sich dat die broeders op die dorpen altemet om haere particulere affaeren vortrecken end substitueren sodaene alst haer belieft. Iss daarom besloeten dat hetselve niet sonder weten end consent D. inspectorem en sal geschieden.

14 Graafschap Bergh ~ Biddagen

Sal den Edlen Hove geremonstrerert worden dat die publicatiën van die bededagen te doen in de graeffschap Berge allen respectiven officieren belast werden, waervan ooc articulo 9 in de vogaende acten.

15 Geestelijke goederen

Bliven D. inspectores belast om an te houden bi de Edle heeren Gedeputerden om die reekenschap te doen bi den kerckmeesteren, daervan articulo 11 in de vergaende acten.

16 *Beroepen*

Men sal D. Wyermannum te Hasselt in onse graefschap, als hij 't begerde, noch meugen beroepen, ende ooc Henricum van Gelemuiden⁵⁹.

17 *Steenderen ~ Vorden ~ Westervoort ~ Kerkdiensten*

D. Vincentius, D. Holle ende D. Conradus sijn elck met een rijksdaeler bi den classem gemulcteret omdat sij de 5 hoofdstucken der christelicker religie in haeren gementen niet en hebben vorgelesen.

18 *Gendringen ~ Kerkdiensten*

D. Rochlingio is vreigelaeten in de weeke te predigen.

19 *Kerkdiensten ~ Proposities*

Naedien in de visitatie is bevonden dat sommige der broederen geen conformitet en houden in de ceremoniën, ooc sodaene neersticheit in 't studeren niet en doen als 't wel behoerde, is 't raetsaem geacht, ende met aller believen besloeten het olde exercitium van in de weeke hier te Zutphen te komen predigen wederom te beginnen, end sal omtrent Paschen in 't werc gestelt worden. End wat de vices belangt sal 't selve staen tot discretie der inspectorum classis. D. Verschaegen te Bredevoert sal mede sijne boerte waernemen.

20 *Avondmaal*

Sullen de broeders, elc in sin plaetze daer het noch niet en is geschiet, neersticheit doen om het Aventmael des Heeren uut te deilen, ooc het volck bijtijts daer-toe vermaenen.

21 *Lochem ~ Schoolmeester*

Henricus Winandi te Lochum, van D. Suavio tot schoelmeister gerecommendert, sal hem bi de inspectoren voervoegen, dewelcke met sullen handelen nae behoeven.

22 *Lochem ~ Kerkklok*

Men sal an de magistrat van Lochem versoeken dattet ongerelde beyeren end nachtkleppen van de gilden⁶⁰ afgeschafft worde.

23 *Harfsen ~ Geestelijke goederen ~ Silvolde ~ Schoolmeester*

D. inspectores sullen letten op die vickereye te Herfsen, welcke Willem op den Oort tot noch toe in possessie gehat heft. Item op den schoelmeister bi de van Silvolde angenoemen, genamt Henric Keteler, sinde en bitter papiste.

24 *Zelhem ~ Predikant*

D. Theodorus Rompius end Theodorus Schrunderus sin beide met goede attestatie voer den classe vorschonen, ende is met D. Theodoro Romphio gehandelt dat hi sal komen te Selm, also nochtans dat hij om de anderde weeke ad tempus hier te Zutphen een propositie sal doen op sulcken text also hem D. inspectore sal vorstellen.

59 In de marge is geschreven: 'ende (...) Gelemuiden.'

60 In de marge is geschreven: 'van de gilden.'

1611 I Classis Zutphen

25 *Sluiting*

Ende sin also de broederen in den naeme des Heeren gescheiden.

26 *Ondertekening*

Praeses classis, D. Wilhelmus Baudartius
Scriba, Bernhardus Stedemeyer

1611 I Classis. Zutphen, 27 maart

Inv. nr. 1, fol. 66-68.

Aanwezigen

Acta classica, angevangen binnen Zutphen den 27. martii anno 1611. Die naemen der broederen die teegenwoordich geweest sijn, sijn deese: van Zutphen D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Bernhardus Steedemeierus, ministri, Johan Schutten, ouderlingh in absentie Johannes van Luchteren⁶¹; van Doesborgh D. Johannes Langius; van Doetinchem D. Georgius Molnerus, minister, Jan te Borcken, ouderlingh; van Lochem D. Andreas Suaff, minister, Henrich Vriesen, borgemeyster, ouderlingh; D. Casparus Sollingius van 's-Heerenbergh; D. Johannes Verschage van Breedevoertt; D. Johannes Bouillettus van Warnsfelst; D. Vincentius Schultgen van Steenderen; D. Bernhardus Holle van Vordenn; D. Johannes Meiling van Ruerloe; D. Johannes Jaurlingius van Diem; D. Petrus Wilbrenningh van Hengeloe; D. Johannes Rauwertt van Wenterswijck; D. Antonius Keppelius van Aelten; D. Goedefridus Bucherus van Verssevelt; D. Albertus Lomeierus van Dinsperloe; D. Conradus Sagelius van Westervoertt; D. Arnoldus Grevingius van Hommel ende Keppell; D. Theodorus Romphius van Sehelem; D. Gellius de Bouma van Drempt ende Angeler.

1 *Leiding*

Nae aenroepinge des naemens Goeddes iss tot praesidem gekoesen D. Sebastianus Dammannus, tott scribam D. Gellius de Bouma.

2 *Absentie*

D. Johannes Meilingius van Ruirloe versocht te vertrecken omdat sijn broeder tegenwoordich sijnde met haeren vader beyde te doen hadden, 't welck hem geconsentiert iss.

3 *Absentie*

Daernae sijn die acta dess voerleeden classis voergeleesenn worden. Ende gecomen sijnde aen die 5de, aengaende het uitblijven D. Wenterswijcensis ende die inconformiteit in ceremoniën, iss bij die mulcte van een pondt groet verbleeven.

4 *Winterswijk ~ Aalten ~ Predikanten*

Iss met de Edele jonckheren Evert van Linteloe gesproeken aengaende die van Wenterswijck ende Aelten om die elck noch met een diender versien te moegen worden. Iss sulx om reedenen noedich geacht ende goetgevonden dat men op den quartiersdach offte landtdach gagie daervoer begeere ende versoecke.

61 In de marge is geschreven: 'in (...) Luchteren.'

5 *Terborg en Silvolde ~ Etten ~ Predikanten*

Hoe ock van die van Der Borch, Etten ende Silvolden. Iss ock raetsaem gevonden dat Der Burcht ende Silvolden bij malkanderen blijvende, ende Etten alleen, elck met een bequaem dienaer sulle versien worden, ende 'tselvige eerst die Edele heeren Gedeputeerden te remonstrieren.

6 *Gorssel ~ Predikant*

Inssgelicken van die van Gorssell om ock met een dienaer versien te worden, iss ock goetgevonden dat men ock voer die gagie bij die Edele heeren Gedeputeerden versoecke.

7 *Varsseveld ~ Schoolmeester ~ Koster*

Also ock van een schoelmeyster ende koster tott Verssevelt, sal sulx ock aen die Edele heeren Gedeputeerden remonstriert ende die van Santen aldaer gecommandiertt worden.

8 *Varsseveld ~ Terborg ~ Kerkgeraad*

Noch te versoeken bij die Edele heeren Gedeputeerden dat die ornamente der kerken tot Verssevelt, Ter Borch, in des graven camer in bewaering sijnde, mochten van daer gehaelt ende tot des kerken profijtt aengelecht worden.

9 *Varsseveld ~ Armenzorg*

Meede sall versocht worden bij die Edele heeren, dat Haer Edelen gelieven wille aen die van Verssevelt te schrijven dat sij die reekeningen des armengelts gereet maecken ende doen sullen.

10 *Biddagen*

Aen den Edelen Hoeve van Gelderlandt te remonstrieren, dat Haer Edelen gelieven wille die uitschrijvinge der beededagen te doen aen die respectieve richten van Westervoort, Gendringen, hoocheit Wiss ende Diem.

11 *Geestelijke goederen*

Blijven noch D. inspectores classis belast om aen te houden bij die Edele heeren Gedeputeerden dat die rekenschap van die kerckmeysters op die dorpen moege gedaen worden.

12 *Lochem ~ Kerkklok*

Iss ock die borgemeyster van Lochem gebeden ende vermaent dat doch dat godlosen beyeren ende luiden⁶² moege binnen haere stadt affgeschafft worden.

13 *Pastorieën*

Sal ock op den quartiersdach versocht worden die optimmeringe des wedemen ten plattenlande.

14 *'s-Heerenberg ~ Kerkgebouw*

Heefft D. Casparus Sollingius vertoent seecker memoriael van die kercke van 's-Heerenberghe, diewelcke remonstrierende den drovigen tostant haerder ker-

62 In de marge is geschreven: 'ende luiden'.

1611 I Classis Zutphen

cken, versochten dat het classis intercedieren wilde bij die Edelen heeren Gedeputeerden dat sij enich subsidie tot optimmeringe haerder vervallener kercken mochten bekomen. Is die saecke met denn Edele jonckheren Linteloe gecommuniert ende raetsaem gevonden dat sulxs op den quartiersdach remonstriert ende versocht worde.

15 *Doetinchem ~ Predikant*

Die ouderlinck der kercken van Deutinchem heefft voorgesteld dat die gemeente aldaer gants dienstlick was versoeckende dat dieselve met een tweeden dienaer mochten versocht worden. Iss hen geaccordiert indien sie gagie voor dienn erlangen konden.

16 *Doetinchem ~ Avondmaal*

Heefft noch dieselve advyss begeert van die Ehrweerde vergaderinge, off man eene vrouwe diewelcke sick van haeren man gescheiden heefft, bij denwelcken sie sick niet weder heefft willen bijvoegen, tot die Taeffel des Heeren weder soude moege toelaeten. Heefft die Ehrweerde vergaderinge geadviseert dat aengesien die persoen desertrix iss, niet en kan toegelaetenn worden dan met opentlicke bekentnisse haerer sonden.

17 *Vergadering*

Die kerckenraedt van Lochem heefft voorgesteld off men niet, aengesien tevoeren besloeten dat het classis in initio septembris ock in die kleyne steeden soude gehouden worden ende dewijle sulx niet geschiet, die acta soude resumieren. Ende off niet van Doessborgh van haer boerte behoerden ontsteeken te weesen. Iss bij die voorgaende resolutie des classis verbleeven ende die van Doessborgh vermaent bijtijds die kosten bij die Edele heeren Gedeputeerden te versoecken.

18 *Lochem en Laren ~ Predikant*

D. Andreas Suavius heefft voorgedragen hoe dat nae tenoer ende inhoudt van sijn voorgaende beropinge die van Lochem sijn persoen voor haeren absoluten dienaer versocht hebben, d'welck, also hie haer niet heefft willen weygeren, versoeckt dat hie sijns dienstes tot Almen ontslagen sijnde, dien van Lochem gevolgt ende die van Almen weder met een ander bequaem dienaer souden moegen versocht worden. Iss hie sijns dienstes tot Almen ontslagen ende dien van Lochem toegelaeten. Ende die saeke met jonckher Linteloe gecommuniert sijnde heefft Sijn Edele lieve dat aengenoemen end sulx die gemeynte tot Almen voor te dragen belovet.

19 *Zeddam ~ Predikant*

Johannes Lucae op sijn begeerte gehoort sijnde, wordt op sijne ernstige ende onderdaenige bede bij provisie in sijnen dienst getolereert, hoewel niet pro membro classis aengenoemen, maer blijvende in haer geheell die vorige acta classis, mits ock dat hie bekennen goet te kennen sijne ende onser aller subscriptie des catechismi ende Nederlandscher confessie, alsock dat hie betaele die mulctam daerin hie voor deesen gecondemniert is. Ende dit alles sal met den Edelen heeren Gedeputerden, diewelcke hie meede geoffendiert heefft, gecommuniert ende met haerder approbatie gearrestiert worden.

20 *Lochem ~ Kerkgeraad*

Den heeren landdrost te versoecken dat die reliquiën der beelden binnen Lochem mochten wechgenomen worden.

21 *Scholen*

Iss meede geresolviert dat aengesien die scholen appendices des kerckendienstes sijn, dat ock in die kleynen steeden uyt den kerckenraett twee scholarchen om goede opsicht op die schoelen te dragen sullen gestelt worden.⁶³

22 *Begrafenisgebruiken*

Aengaende die lijckpredigen iss besloeten dat men bij die acta synodi nationalis blijven.⁶⁴

23 *Kerkdiensten*

Ende aengaende dat predigen op den dinxsdag nae die twee feestdagen iss ock besloten dat men sulx laeten sall.⁶⁵

24 *Zelhem ~ Schoolmeester*

D. Romphius heeft uith der gemeente name van Sehelem versocht eenen schoelmeester ende sullen versien worden.

25 *Gendringen ~ Huwelijk*

Heeft D. Rochlingius advyss versocht, off man een man die sijn wijff ontgaen is, ende tot Delfft een ander man genomen heeft, die man insgelijcken een concubine, met dieselfde concubine soude moegen trouwen. Iss besloeten dat men ontbieden sall ende hooren die saeke self uith sijnen monde ende hem dan met voorschrijvens naer Delfft sendenn om, wederschrijvens gesien hebbende, te doen ende statueeren naer behoeren.

26 *Varsseveld ~ Diaconie*

Ist D. Goedefrido belast te stellen diaconen die ledematen der kerken Christi sijn, ende goede sorge voer den armen dragen. Ende sal hie in faulte van naelatenheit over sulx gecensuriert worden.

27 *Lochem ~ Schoolmeester ~ Proponent*

Everhardus Westhoff, aengenoemen sijnde van die van Lochem tot schoelmeester, heeft confirmatie in sijn dienst versocht, 'twelck hem consentiert is. Heeft dieselve versocht off hie niet soude ondertusschen privatim moegen proponieren. Iss hem toegelaeten.

28 *Predikanten*

D. Wyermannus tot Hasselt ende Henricus van Gelemuiden sullen in deesen graeffschap ten dienste beroepen worden. Ende indien sie niet willen volgen sal men naer andere bequaeme mannen ommesien.

63 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

64 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

65 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

1611 II Classis Zutphen

29 *Schoolmeester*

Iss gesproecken van den rectore Wismariensi om hem met een schoeldienst te versien, ende sal op die saecke gelett worden.

30 *Inspector*

D. Casparus Sollingius iss in inspectura noch voor den tijdt van twee jaer continueertt.

31 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum sijn gedeputeert: een dienaer met een ouderlingh van Zutphen, Georgius Molnerus van Doetinchem ende Casparus Sollingius van 's-Heerenberge.

32 *Sluiting*

Ende nae gehoudene censuire morum sijn die broederen in den naeme des alderhogsten gescheyden.

33 *Ondertekening*

Sebastianus Damman, praeses classis
Gellius de Bouma, scriba classis

1611 II Classis. 10 september

Inv. nr. I, fol. 69-71.

1 *Leiding*

Acta classicaia Zutphaniae, congesta anno 1611, 10 septembris. Na anroepinge van Gods Heilge naem isz doer advys der broederen D. Bernardus Stedemeierus in praesidem, D. Andreas Suavius in scribam classis verkoerenn.

2 *Aanwezigen*

Die naeme der verschenen broederen sint dese: van Zutphen D. Guilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Bernhardus Stedemeierus, Jan van Luchtren, borgemeister end olderlinck; D. Joannes Langius van Doesborch; D. Georgius Molnerus van Dotichem met borgemeister Jan van Romunde, olderlinck; D. Andreas Suavius, predicant te Lochum, joncker van Harffsen, olderlinck, emansit et excusatus; D. Casparus Sollingius van 's-Herenberge; D. Joannes Verschage van Bredefort; D. Joannes Buliet van Warnsfelde; D. Godefridus Bucherus van Versevelt; D. Vincentius Schultgen van Steenderenn; D. Joannes Rawert van Wenterswijck; D. Antonius Keppelius van Aeltenn; D. Petrus Wilbrenning van Hengelo; D. Albertus Loimeierus van Dinxburlo; D. Arnoldus Grevingius van Hummel en Keppell; D. Theodorus Rumpius van Selm; D. Gellius de Bouma van Angeler en Dremtt; D. Joannes Jourlingius van Diem; D. Lambertus Rotarius van Almen; D. Joannis Roechlingius van Gendingen; D. Conradus Sagelius van Westervoertt; D. Theodoricus Petri van Aelten end Wenterswijck.

3 *Absentie*

D. Joannes Meilingius van Ruirlo isz wegen sijner absentie a classe met een pondt groett gecensurert end gemulctert worden.

4 *Vorden ~ Zeddam ~ Predikanten*

Die van Vorden end Seddam sint uth seeckere reden voer desen tijdt ab inspecto-ribus ad classem nielt voerschreven wordenn.

5 *Almen ~ Predikant*

D. Lambertus Rotarius, tott den kerckendienst van Almen beroepen sijnde, is gecomparert end a classe pro membro classis angenomen. Ende is in plaetze D. Sua-vii in den dienst te Almen voertt succederett ende ingetredenn.

6 *Predikanten*

Nadien befunden wortt dat summige dienaren so lichtverdelick van plaetzen veranderen end sonder wetlicke redenen haere kercken verlaten, so wort hyrmede goetgevonden end gearrestert dat alle ankomende predicanten behoren, na ordre der kercken bij de nationale synode gemaectt, bij hare kercken end gemeinten te verblijven so lange als se daer wonen end met stichtunge leven können. Immers verstaen die broderen des classis dat die voors. ten weinigesten den tijdt van vier jaeren bij haere gemeinten behoren te blijven, tensij dat se evidētisimas rationes te vertrecken ex classe oft oock van plaetze te veranderen hebben.

7 *Varsseveld ~ Kerkgeraad*

Te resumeren den articulus praecedentis classis, van de ornamenta der kercken tott Versevelt te recupereren end tott profijt der kercken an te wenden.

8 *Geestelijke goederen*

Te versoecken executie van 't recess des Landages angaende de rekeninge der kerckengoederen an die Edele heren Gedeputierden, dattet Haer Edelen gelieven wil die respectie jonckeren ende geërfden darto ernstlick te vermanen. Doch soveren Haer Edelen sick darin beswaren, sal men sulx an 't Edel Hoff versoeckenn.

9 *Doesburg ~ Doetinchem ~ Lochem ~ Kerkklokken*

Wort geresumert den articul van het volfoldich godtlose luden, beyeren ende nachtkleppen tegens die gilden in den kleinen steden, Doesborch, Doetichem end Lochum. Ende sal deswegens ab inspectore in den naeme des classis an dieselfde geschreven worden sulx t'eenenmael te willen naerlaten end afschaffen.

10 *'s-Heerenberg ~ Kerkgebouw*

Casparo Sollingio wortt belastett, den Edelen herenn Gedeputierden de novo wederom t'remonstrerenn den bedroefden staett sijner kercken om dieselve te repareren middelen te soecken.

11 *Zeddam ~ Predikant*

Joannes Lucae tott Seddam sal a classis inspectoribus vanwegen seeckere fouten verschreven wordenn, om met hem, in presentie der naestgesetene broderen die tott sulcken einde solen voceret worden, na behoren te procederen. Doch voryrst sal men totten predicant end kerckenratt van Emmerick schrijven, om te verne-men hoe he hem laestmael in 't gehoudene dispuitt aldaer gedragen hefft.

1611 II Classis Zutphen

12 *Westervoort ~ Predikant*

Conradus Sagelius isz vanwegen sijnes uthblijvens om Zutphen te predigen, sonder wetlicke redenenn darvan te kunnen geven, item tegens kercke ordre et clas-sicale acten dickwils gedaen te hebben overtuget sijnde, a fratribus gemulcteret met 8 g. 8 st.

13 *Dinxperlo ~ Kerkgeraad*

D. Loimeierus, dolerende over die overgeblevene pauszlicke reliquiën, schilderiën end beelden, versoeckt dat classis dat dieselve uthgewisschet end t'eenenmaell cura et opera inspectoris mogen afgedaen end semoveret wordenn.

14 *Vorden ~ Predikant*

D. Bernardus Hollius, pastoer te Borculo, in classe verschijnende, hefft pro filio, pastore in Vordenn, om in ministerio bij uns getollerert te worden, geïntercederet. So hefft het classis door sijn voelfoudige fouten, als door vechten, droncken drincken, spelen end falszlic sweeren genodtsaecht sijnde, geresolvertt end t'eenenmael besloten bij die vorige acte van affsettinge, van hem geteickent, vul-lenkomelick te blijven, daerbij hem belastende dat he tusschen dit en Paeschen ten langsten, hem soecke met eenen andren dienst te versorgen, sonder langer te verblijven enige hoope hem te geven. Daerentusschen sal he coram toto fratrum consessu culpam deprecere, end ock opentlick in sijne gemeente e suggestu die bekennen end om remissie bidden end dat in praesentie des inspectoris⁶⁶, updat also die openbaerlicke gegevene archernisse ock openbaerlick gestraft sijnde, mach wechgenomen wordenn.

15 *Vorden ~ Koster*

Dieselve maniere van procederen sal met sijnen koster, Jan Klots, als dieselve sunden begaen hebbende, ock achtervolget end gehouden wordenn.

16 *Vergadering*

Resumirt articulus 18, de loco habendae classis, die anno 1610 den 24 aprilis, in pleno fratrum consessu, gearrestert end resolveret is.

17 *Varsseveld ~ Schoolmeester ~ Hummelo ~ Pastorie*

Te procureren een whoninge voer den schoelmeister te Versevelt. Item an te holden datt die wheme te Hummel mach gerepareret worden.

18 *Ruurlo ~ Predikant*

Joannes Meilingius van Ruirlho sal sijnes uthblijvens om te predigen t'Zutphen gemulcteret wordenn, tensij dat he sufficiënte redenen om hem te excuseren hebbe end bijbrengen moge.

19 *Zelhem ~ Schoolmeester*

Die van Selm eenen schoeldienaer versoeckende, wortt van Suavio gerecommanderet eener met naemen meister Merten Kesselbaur, die niet alleen wel lesen end perfectelick schrijven kan, maer ock in verscheiden spraecken teemlich geoeffent end ervaren is end sick ten schoeldienst presentert.

66 In de marge is geschreven: 'end (...) inspectoris'.

20 *Terborg, Silvolde en Etten ~ Predikant*

Joannes Carolus Heisius, beropen sijnde Ter Borch, Etten end Sylvolde, is pro membro classis angenomen, end overmitz men gemerckht heft dat he wel lichtlick soud komen te vertrecken heft hett classis goetgevonden dat he hem een seeckeren tijdt van jaren soude verbinden, na luyt des sesten articuli deses geholdenen classis. So isset dat he voersz. voryrst angelovet hefft desen winter tot Paschen to te willen blijven bij sijne angenomene kercken, end inmiddels delibereren oft he den genoemten 6 articul wil subscriberen ofte niet. So nochtans dat he van uns niet en wil noch sal⁶⁷ trecken, tensij dat he sulcke redenen (die he, dewijl se secrett sijn, alleen viere der broderen wil geopenbaert hebben) sijnes vertrecks bijbrenge, die genoeghsam end sufficient van den vier gecommitterden broderen solen gehouden end approberet worden.

21 *Sluiting*

Endtlick is censura morum gehouden, end sint die broderen tott diligentie end getrowicheit a praeside vermaent, end na anropinge van Gods Heilige naem in frede end broderlicke enicheit gescheiden.

22 *Ondertekening*

Bernhardus Stedemeyer, praeses classis
 Andreas Suavius, scriba classis, m.p.

1612 I Classis. Zutphen, 16 en 17 maart

Inv. nr. 1, fol. 72-77.

Leiding

Acta classis, gehouden binnen Zutphen den 16. martii anno 1612. Nae aenroepinge des Heyligenn naemen Goeddes sijn bij advyss der broederen gecoerenn tott eenen praesidem D. Wilhelmus Baudartius, tott eenen scribam Gellius de Bouma.

Aanwezigen

Die broederenn onder deesenn classe gehorende, so met credents ende anders verscheenenn sijn, sijn deese naevolgende: van Zutphen D. Wilhelmus Baudartius, minister, D. Sebastianus Dammannus, minister, D. Bernhardus Stedemeierus, minister, mr. Hermannus Wijnbergen, senior; van Doesborch D. Bernhardus Spanaeus, minister; van Doetinchem D. Georgius Molnerus, minister, Gerhardus Joeling, senior; van Lochem D. Andreas Suavius, minister, die ouderlingk iss uythgebleeven; van Warnsfeld D. Johannes Bouiliet, minister; van Dremptt ende Angerloe D. Gellius de Bouma; van Hummel D. Arnoldus Grevingius, minister; van Almen D. Lambertus Rotarius, minister; van Hengel D. Petrus Wilbrenninck, minister; van Selm D. Theodorus Romphius, minister; van Reurloe D. Johannes Meilingius, minister; van Diem D. Johannes Joerlingius, minister; van Westervoert D. Conradus Sagelius, minister; van Gendringen D. Johannes Rochlingius, minister; van Versevelt D. Godefridus Bucherus, minister; van 's-Heerenberge D. Casparus Sollingius, minister; van Breedevoert D. Johannes Verschage, minister; van Aelten

67 In de marge is geschreven: 'noch sal'.

1612 I Classis Zutphen

D. Antonius Keppelius, minister; van Wenterswick D. Johannes Rauwert, minister; van Steenderen D. Vincentius Schultgen, minister.

1 *Absentie*

Albertus Lomeierus van Dinxperloe ende Theodoricus Petri van Aelten ende Wenterswijk sijn wegen haerder crankheit excusiertt.

2 *Vorden ~ Zeddam ~ Predikanten*

Die van Vorden ende Zeddam sijn uyth seeckere reeden⁶⁸ van den inspectoribus niet beschreeven.

3 *Absentie*

Iss volgens bij den classe geresolviert ende besloten dat die uythblijvende broders voer ieder sessie dess classis sulle geeven een schellingk.

4 *Absentie*

D. Johannes Meilingius, in voergaenden classe vanwegen sijnes uythblijvens met een pondtt groett gemulteriert geweest sijnde, heeft hem geëxciert wegen lijves swackheit. Ende die excuse aengenhomen sijnde, iss van die mulcte ontlaset.

5 *Geestelijke goederen*

Nochmaels te versoeken aen d'Edelen heeren Gedeputeerden exequitie van 't recess dess Landtsdages nopende die reekeninge der kerckmeysteren, dat doch Haer Edelen gelieve die jonckheren wederomme van nieuus te vermaenen dat die reekeninge der kerckengoederen van den kerckmeysteren mochte geschieden.

6 *Laag-Keppel ~ Geestelijke goederen*

Te remonstrieren aen die Edelen heeren Gedeputeerden dat die heer van Keppell gegeven heeft die pastorye van Keppell-Binnen aen eenen Lichtenhorst, soene dess gewesenen rentmeysters van Keppel, niet bequaem, nochtans tott dem studiën sijnde, mits te versoeken dat een bequaeme daermeede mochte versien worden.

7 *Doesburg ~ Doetinchem ~ Lochem ~ Kerkklokken*

Die inspectores classis blijven belast te vermaenen ende te schrijven aen die magistraten der kleine steeden Doesborch, Deutinchem ende Lochem, dat het onnoedich luiden ende kleppen op gilden- ende feestdaegen moege affgeschafft worden.

8 *Doesburg ~ Rooms-katholieken*

Iss bij die kerke vann Doesborch der vergadringe voergedragen, hoe dat in haere stadt, so in hett cloester alsoick in het wedtwenhuiss, veele conventiculen ende oick affgodische diensten geschieden, gelick voerleeden kerstdach eenen paep van Amsterdam aldaer geweest ende in het cloester misse gedaen, hoe ock dess sondachs veele ende groete vergaderingen gehouden worden. Ende ock in het wedouwenhuiss een oude frow haer onderstaet in vergaderingen van eenige oude mannen ende vrouwen ein postille voer te leesen, ende diergelijcke dingen meer,

68 Hierna is doorgestreept: 'van deesen tijdt'.

daervan die van Doesborch ein pertinente acte den inspectoribus behandigen sullen, om sulxs den Edelen Hoeve te remonstrieren ende te versoecken dat den majeur moege belast worden sulcke vergaderingen te verhinderen ende beletten.

9 *Doesburg ~ Huwelijk*

Sijn bij occasie die van Doessborch vermaent dat sij eenparicheit sullen houden ende geen inbreuck laeten geschieden in het opteyckenen van die houlixse proclamatiën.

10 *Bahr en Lathum ~ Predikant*

Iss volgens bij die van Doessborch aengegeven dat die van Lathum een dienaar versoecken. Sullen dieselve, wanneer die wedeme sal getimmertt sijn, daermeede versien worden.

11 *Doetinchem ~ Predikant*

Die van Deutichem hebben versocht een tweeden dienaar. Sullen ock geholpen worden wanneer sie gelage voer dien sullen verworven hebben.

12 *Doetinchem ~ Doopsgezinden*

Noch hoe sij het maeken sullen met die vergaderinge der mennisten. Worden inspectores belast benevens den dienaar ter plaetsen die magistraet aldaer te vernahen aenordeninge te doen dat sulcke vergaderingen moegen verhindertt worden.

13 *Volksfeesten*

Worden alle broederen dess classis gants eernstelick vermaent dat een iegelick bij sijne kerke ende lidtmaeten voer so veele moegelick arbeide, dat sie haer van vastelavontsbieren ende gelagen onthouden.

14 *Kerkdiensten*

Die acte dess tweeden voergaenden classis, noepende dat laeten dess praedigens op den derden feestdagh, blijfft classis bij voergaende resolutie ende vermaent sulx naer te laeten op poene van een pondt groett te verbeuren daertegens gedaen te hebbenn om also eenparicheytt te houden.⁶⁹

15 *'s-Heerenberg ~ Geestelijke goederen*

Versoeckt die kerke van den Berge dat bij die Edelen heeren Gedeputeerden versocht moege worden, dat Haer Edelen gelieven wille eernstelick te schrijven aen die magistraet ten Berge om den tegenwordigen kerckmeyster Groene te doen rekenschap geeven sijnes ontfanckx ende uytgeeven der kerkengoederen, ende volgens hem van het kerkmeysteramptt te deportieren ende ein andere in sijn plaetse te stellen. Heefft classis aengenhomen sulx te doen.

16 *Steenderen ~ Predikant*

Iss der vergaedinge mett droeffnisse verhaelt hoe D.Vincentius Schultgen sick grofflijcken verlopen, een oneerbare frouwe trouwende tegens alle getrouwe vermaninge, die ock voer die tijdt beslapende, onseker sijnde off die man daer

69 In de marge is hierbij geschreven: 'NB':

1612 I Classis Zutphen

sij het kindt gehadtt heeft levendich offte doett, so verstaet classis ende heeft geresolveert dat hem Vincentio niet sal toegelaten worden te trouwen dieselve, voer ende aleer sie sal gelofflick beweesen hebben dat dieselve man waerbij sie dat kindt gehadtt heeft, doett sij. Daerbenevens, dat hij Vincentius, noch het Avontmael bedienen, noch selffs gebrucken sal, voer ende aleer hij publicklick sijnes feyts leetweesen sal hebben betoent ende beweesen. Ende sullen inspectores classis ock vorder haer op 't stuck bevragen ende dan handelen in die saecke met die naestgelegene broderen, naedat dieselve vereysschen sal.

17 Vorden ~ Predikant

Belangende Hollium tott Vorden blijft classis, vanwege sijne veele groeve ende enorme delicten in voergaende acten verhaelt, bij die resolutie laestmael genohmen. Maer also veele edele ende oneedele, jae ock die heeren Gedeputeerden selffs (quorum orare et iubere) voer hem bidden, wordtt hij Hollius noch voer een tijdt bij den classe getoleriertt. Ende hebben d'heren Gedeputerden ende alle andere, so voer hem intercediertt, belooft dat indien hij in 't minste hem weder koemt te verlopen, niet meer voer hem te intercedieren.

18 Avondmaal

Sijn in die vergaderinge verscheenen beide Engelsche ende Schottsche predicant, vragen, dewijle ein soldaet, om dieffstal veroerdelt sijnde, begeertt het Avontmael te gebrucken voer sijn doet, hoe sij haer daerin te dragen hadden. Heeft classis geantwordt dat sulx niet gebruecklick in deesen lande, ende om niet in exempelpetrocken te worden, best sulx te laten.

19 Almen ~ Westervoort ~ Pastorieën

Noch aen te holden op den landtdach dat die wedemen op den dorpen Almen, Westervoertt ende andere moegen opgetimmertt worden.

20 Terborg, Silvolde en Etten ~ Predikant

Aengaende Carolo Heisio blijft classis bij voergaenden resolutie, dat indien die reeden sijns vertreckx voer die vieren geopenbaertt wichtich bevonden sullen sijn, men hem verlaten sal.

21 Zeddam ~ Predikant

Noepende die saecke Johannis Lucae, gehoert sijnde veele ende verscheidene beschuldigingen, diewelcke op naerstich ondersoek meer als te waer bevonden, deportiertt het classis de facto denselfden Johannem Lucae van sijnen dienst, hem onweerdich dess kerckendienstes hiermet verclarende ende dadelick te verrecken belastende.

22 Bredevoort ~ Winterswijk en Aalten ~ Predikanten

Die classis, verstaen hebbende dat D. Verschage ende D. Theodoricus Petri binnen Vreeden gaen predicken ende doepen, verstaet classis niet te behoeren, maer dat een iegelick in sijn provincie blijven sal.

23 Winterswijk en Aalten ~ Predikant ~ Avondmaal

Theodoricus Petri tegens die ordre des classis meermaels gedaen hebbende als met een anderwegen gaen predicken, het Avontmael sonder voerweeten der in-

spectoren dess classis tegens ordre ende vermaninge hefft bedienet ende lichtelick ter Taeffel des Heren onstichtelicke luiden toe te laeten, sal hie hiervan in naesten classe gehoert worden. Ende indien hie daervan geen goede reden geven kan, sal nae voergaende articul mulctiert worden.

24 *Inspectoren*

In inspectorem classis iss in plaetse D. Sebastiani Dammanni verkoren D. Bernhardus Stedemeierus, ende iss D. Dammannus voer sijn inspectura wegen des classis bedanckt.

25 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum sijn gedeputert: D. Wilhelmus Baudartius met een ouderlingh van Zutphen, D. Johannes Langius ende D. Gellius de Bouma.

26 *Vergadering*

Ende aengaende het houden des classis in den kleinen steden sijn die broeders van Zutphen tevreden dat het ock in die kleine steden gehouden worden, mits dat die dienaers derselve steden die kosten versoecken sullen.

27 *Sluïting*

Eindelick is censura morum gehouden, ende nae vermaninge tot eenicheit in der leere ende broderlicke liefdde iss die vergaderinge in vrede gescheiden.

28 *Ondertekening*

Gellius de Bouma, scriba classis

29 *Vorstius⁷⁰*

1. Also die vergaderinge dess Zutphenschen classis verstaedt ende bevindt dat D. Conradus Vorstius niet alleen seekere drie articulen handelende van die Heylige Drie-eenicheit, persoen Christi dess middelaers ende voldoeninge desselven voer die sonde dess menschelicken geslachts beraempt ende uythgegeven heefft, alss inhoudende die belijdinge sijns gelovens dieselve punten betreffende, ten einde hie daerdoer soude moegen vernietigen alle contrarie getuichnissen tegen hem bijgebracht, maer oick dieselvige articulen⁷¹, met een seer vreemde formula⁷² van onderschrijvinge, in praejudicium niet alleen der kerken deeser landen, maer oick der algemeyner kerke Christi selffs, hier ende daer verscheyden praedicanten heefft doen voerleggen ende met haer onderteyckinge confirmeeren, waerdoer men bevindt dat hij hem soeckt tegens Godts kerke te wapenen, ende men sick roemt dat eenige praedicanten dess Gelderschen synodi die voergemelde onderteyckeninge souden hebben gedaen, so iss het dat (nadien diese wijze van doen niet kerckelick en is, jae grotelickx tott praejuditie van dien streckt) dies voergemelde vergaderinge 't samentlick ende een ieder persoen van dien

70 De punten 1 tot en met 5 komen min of meer overeen met de artikelen 3 tot en met 7 van de vergadering van de classes Over-Veluwe en Neder-Veluwe, gehouden te Barneveld op 12 en 13 februari 1612.

71 Een Nederlandse vertaling van deze drie artikelen is gepubliceerd in Baudartius, *Memoryen*, boek II, p. 89-90.

72 Deze 'formula' is gepubliceerd in Nairac, p. 44.

in 't besonder nodich geacht heeft te ondervragen oft iemandt hieraen schult soude mogen hebben. Ende hebben die broderen t'samentlick ende een ieder in 't besonder heilichlick ende rondelick verclaert ende geantwoertt neen, daerbij voegende dat hem allen sulx groetelixs misshaegden.

2. Die christelicke vergaderinge voerss. verstaende, met oevergroete droeffnisse haeres herten, hoe dat die nieuwicheden, stridich met het Woortt dess Heeren, die Neederlandsche confessie ende Heidelbergschen catechismo (gelijk dieselve duslange gestadichlick ende met groete stichtinge, in die reformeerde kerke verstaen ende geleertt sijn) meer ende meer inrijten, scheuringen ende ergernissen verwecken, so is 't dat die broderen dieser vergaderinge, alle in 't gemeen ende een yeder van dien in 't besonder, heilichlijcken, met oprechter herten voer den Heere verclaert hebben, dat sie aen alle sodaenige nieuwicheden een groet missnoegen hebben, beloevende met hertt, mont ende handen in die eenicheit dess gelovens, met alle uytheimsche ende inheimsche kerken staende te willen blijven ende daerin door Godts genaede te volherden, met naemen wat aengaet die kerken so in Engellandt, Franckrijk, Duitslandt ende onse genabuirde, diewelcke gelijcke missnoegen met diese vergaderinge aen die voerss. nie'icheeden te hebben so schriftlick als andersins betoenen, ende met onss bij die suiverheit dess gelovens (daervan die summa in die Neederlantsche confessie ende Heidelbergsche catechismo vervatet iss) stantvastelick te willen blijven, doer die genade dess Heeren soekende die waerheit te vorderen nae haer vermoegen. Diese vergaderinge sich hierin altijdt referierende tot een wettelick ende kerkelijcke nationale synode.

3. Wat aengaet die kerckenordeninge diewelcke tott noch toe met groete stichtinge volgens Godts Woortt ende die acten nationalis synodi onderhouden ende gevolgt sijn, betreffende die geheele regeringe der kercke Christi, so in 't gemeen als in 't particulier, verstaen die broederen dieser vergaderinge alle ende besonder dat men bij dieselve kerckenordeninge blijven sall (achtervolgende die acta nationalis synodi Hagensis daervan sijnde), ter tijdt dat in een wettelick ende kerkelick nationael synode (in diewelcke men nochtans gantschelick vertrouwett dat dieselve als eens well gestelt sijnde van nieuws sal worden geratificiertt) anders sal moegen gestelt worden, verwerpene ende missprijsende daerentusschen op het hoogste alle die schriftten ende handelingen diewelcke daertegens strijdende, uythgegeven ende gepractisieret souden moegen sijn, ofte hiernaemaels souden moegen worden.

4. Deese vergaederinge ock bevindende ende erkennende den christelijcken ende prisslijcken ijver der broederen in onse benaebuirde provintiën, om, so die gereesene niewicheeden in 't gemein, alsock in 't particulier die misshandelingen D. Vorstii ende die swaericheeden diewelcke sijn beroepinge tot die professie der gereformeerde religie inn die universiteit van Leyden veroersaectt heeft, christlick ende prijslick haer tegengesteld hebben ende noch teegenstellen, ten eynde om die voerseyde swaricheiden te dempen, roemt ende prijst gantsch hooghlick den iver voerseytt, beloeven ock t'samentlick ende besonder den broderen voerseitt op alle moegelijcke wijze te assistieren ende in haer godtsalich voernemen die goede⁷³ handtt te bieden.

5. Diewijle men befindtt (in deese conjuncture van tijdt mett naemen) dat met sonderlinge doertraptheitt sommige bevonden worden die sich tot den dienst der

73 Boven de regel geschreven.

kerken erbieden, ende in 't examen met dubbelsinnige woorden die rechtsinnige soecken te vercloecken, waertoe alle voersichticheydt van noeden iss om sulx te keeren ende te weeren, accordiertt diese vergaderinge dat deese onse classis van nu voertaen in 't examinieren ende aennehmen van nieuwe aencomende predicanten (hetsij dat sodaenige tevoeren in den kerkendienst geweest sijn offte niet) daertoe versoecken sullen die respective gedeputeerde deeses synodi, denwelcken nochtans (welverstaende versocht sijnde tott het examen in welcken classe het voerval) sal vrij staen te verschijnen offte niet, vertrouwende dat sulckes van den anderen classibus ock ingewilliget ende naegevolgt sal worden om dess toe beter correspondentie onder den classen te moegen onderhouden ende naekommen.

6. In orcondtt der waerheyt so hebben wij onderschreeven kerkendienaeren ende olderlingen deeser vergaderinge heilichlick ende oprechtelick voer den Heere met eygener handt ditt onderteykent, geensins twijvelende off onse affwesende broderen sullen hetselve inssgelix goetwillichlick doen, waerthoe sie ock sullen versocht worden. Actum Zutphen in onse classicale vergaderinge, den 17. martii, stylo antiquo, anno 1612.

7. Wilhelmus Baudartius, ecclesiastes Zutphaniensis, classis praeses
Gellius de Bouma, V.D.M. in Drempt et Angerloe, classis scriba
Sebastianus Damman; Bernhardus Stedemeyer; Herman van Wijnberghen, senior; Bernhardus Spanaeus; Georgius Molnerus; Joannes Langius; Casparus Sollingius; Andreas Suavius, m.p.; Joannes Verschage; Godefridus Bucherus; Johannes Meylingius; Joannes Joerlingius; Joannes Bouillet; Johannes Rochlingius; Lambertus Rotarius; Arnoldus Grevingius; Johannes Rauwittz; Conradus Sagelius; Theodorus Rumphius; Antonis Kepelius; Johannes Fontanus manu propria scripsit; Ellardus van Mehen⁷⁴; Albertus Lomeierus; Petrus Wilbrenninck; Vincentius Schultghen; Jacobus R. Revius; Georgius Claphouwerus; Henricus Fabricius scripsit; Matthias Zelhorst; Bartoldus Wentholt; Theodorus Petri, ecclesiastes; Bernhardus von Hollen junior; Henricus Brinckmannus; Petrus Valenzin Aquensis; Daniell Swaven; Bernherdus ab Holle senior; Andreas Suave junior; Thomas Cumin; Warnerus Wentholt; Johannes Palmerius; Casparus Keidtwerdius; Matthaes Caesarius; Albertus Brielius.⁷⁵

1612 II Classis (extraordinaris). 24 juni

Inv. nr. 1, fol. 78-79v.

Leiding

Gellius de Bouma scriba.

Aanwezigen

Acta classis extraordinarie, uyth die naestgeleegene broederen t'saemen geroepen op den 24. junii anno 1612. Sijn gecompariertt vann denn broederen: D. Wilhelmus Baudartius; D. Bernhardus Stedemeierus; D. Johannes Langius; D. Geor-

⁷⁴ Hierna is doorgestreept: 'Matthias Zelhorst'.

⁷⁵ De ondertekeningen 'Wilhelmus Baudartius (...) Brielius' zijn met eigen hand geschreven. Deze verklaring ('Die christelicke vergaderinge voerss. verstaende (...) Brielius.') is eerder gepubliceerd in Broek Roelofs, p. 228-230.

1612 II Classis Zutphen

gius Molnerus; D. Casparus Solingius; D. Andreas Suavius; D. Johannes Bouillet; D. Gellius de Bouma; D. Godefridus Bucherus; D. Lambertus Rotarius.

1 *Gravamina*

Sijn in die vergaderinge voergeleesen die uythgeschrevene gravamina so tott den synodum sullenn gebracht worden.

2 *Gravamen*

Ende aengaende het 1e vindt deese vergaderinge raedtsaem dat alle moegelijcke vliedt aengewandtt worde dat die classes Nieumegen ende Thyell met die andere moegen vereenicht worden.

3 *Gravamen*

Noependo het 2e achtenn ock die broderen, so tegenwoordich vergadertt, raedtsaem ende best het advyss dess synodi daerop te vernemen ende dan te handelen nae gelegentheit.

4 *Gravamen*

Het 3e aengaende bekent classis Zutphaniensis dat alle costers ende schoelmeysters behoeren lidtmaeten der kerken te sijn, maer wat middel voer te nhemen dat die paepsche⁷⁶ ende andere rouwe costers ende schoelmeysters daertoe geïnduciert ende gebracht moegen worden, weet classis geen ander dan dat alle dienaers in haere respective kerkenn haer beste daertoe doen.⁷⁷

5 *Gravamen*

Het 4e aengaende, indien dat gravamen spreeckt van sodaene persoenen die inderdaet keurmeedigh sijn, weet classis geen ander raedtt, dan dat sulcke persoenen ten haestichsten soecken met haere heeren te componieren ende hen vrij te maecken. Ende indien dit een gemeine costume in Velouwen offte andere quartierien over alle van buiten incomende waere, vindt classis voer goett dat bij hogher overicheit bearbeydtt worde sulx aff te schaffen.

6 *Gravamen*

Het 5e belangende, verstaen die meeste broederen dess classis dat die man sijns oeverleeden huissfrouwen stieffmoeder niet sal moegen trouwen.

7 *Gravamen*

Vincentius Schultgen ingestaen sijnde heeft begeertt vergeevinge sijnes schults ende bevestinge in den ehestandtt. Iss hem aengesecht dat naedien sijn saecke alss een gravamen aen den synodo uythgeschreeven wass, men die sententie dess synodi sal moeten verwachten.

8 *Zeddam ~ Predikant*

D. Johannes Lucae, op sijn versoek ingestaen sijnde, heeft voereerst ingenue bekentt dat het classis rechtmatige oersaecke gehadtt hem te deportierenn. Ende volgens versocht dat die voergaende sententie sijnes deportements mochte ge-

⁷⁶ Hierna is doorgestreept: 'costers'.

⁷⁷ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

moderiertt ende hie noch een tijdt getolleriertt worden, 'twelck nochtans die broederen niet hebben kunnen verstaen, maer blijven bij voergaende resolutie om veele verscheidene groeve feyten die hie selve rondelick bekendt waer te sijn, hoe dieselve hierna volgen, gelijk dieselve hem affgevraecht sijn:

1. Voereerst off hie niet, naedat hie die confessie ende catechismum, hoe ock daeraen gevoeghte acte onderteykent hadde, tegens beloffte, so hier, so daer daertegens gedisputiert, ende geseyt sijn subscriptie te willen retracteren. Ende off hie niet Johannem Joerlingium met eenen stock geslagen, omdat Joerlingius hem een boeck, so hie hem affgenohmen hadde, weder affnemen wilde. Affirmavit.

2. Off hie niet en bekent hem meenichmael in groeve ende swaere dronckenschap verloepen te hebbenn. Affirmavit.

3. Off hie niet en bekent dat hie gecitertt is geweest van den classe, maer omdat dieselve niet uythgeschreeven was van D. Casparo alss primo inspectore⁷⁸ niet heeft willen koemen, daer doch dieselve om sijner saecken wille uythgeschreeven was. Affirmavit.

4. Off hie niet op een seecker tijdt nae Weell gaende ende droncken sijnde sijnen mantell aldaer verlohren. Ende off niet die luitenant Hessels hem geschulden voer een lichtmisse. Ende indien hie het niet om sijnnes dienstes wille en liete, hie wilde hem wat anders lehren, hem tegelijck vermahnende dat hie hem soude voersien, hie was eenmaell swartt genoegh, dat hie niet swarter en wierde. Item off hie niet bij duister avendt bij den staddienaer ten Berge gekomen, daer alderhande papisten saten drincken, begeertt dat hie voer sijn gerechticheitt, der injuriën halver, den luitenant soude gaen arrestieren. Primam partem affirmavit, alteram negavit.

5. Off hie niet sijn huissfrouwe, als sie hem die caerte genohmen hadde, met een kanne wijns ende kanne biers nae het lijff geschmeeten heeft. Affirmavit.

6. Off hie van den droste van Montfordt niet gelt ontfangen om Bruins den wijn te betalen, maer 'tselvige lange gehouden ende tott sijnen profijte aangewendet. Affirmavit.

7. Off hie niet meermaels van den classe ende inspectoren vermaent sijnde die reekeninge der almoessen so hie ontfangen, te suiveren, nochtans sulx versuimt heeft. Affirmavit.

8. Off hie niet met Bombesijntgen tott vechtens toe gekeeven, daeroever met hem weder versoent ende in eenen somer omtrent 20 dall. in die herberge verteertt heeft, alle man vast schuldig blijvende. Affirmavit.

9. Off hie niet voer Embrich in een herberghe met eenige papisten heeft quaestie gehadt, ende met sie, gants droncken sijnde, nae Embrich gegaen. Ende aldaer met sie in Polmans huiss veele woorden gehadt, waeroever veele ergernisse gekomen. Affirmavit. Ende heeft beloofft dat hie nae Embrich soude gaen ende vergiffenisse van dengeenen die geërgertt sijn begeren.

10. Off hie niet sijn wijff meermaels geslagen. Affirmavit.

11. Off niet eenige kinderen van Zeddam tott Embrich bij die papisten gedoept sijnde, hie dies niettegenstaende des anderen dages daer te kinderbier gegaen is. Affirmavit.

78 In de marge is geschreven: 'alss primo inspectore'.

1612 III Classis Zutphen

12. Off hie D. Dammannum niet voer ein lichtmisse ende een oneerlick man gescholden. Dubitavit⁷⁹.

13. Off hie niet nae sijn deportement noch het hoofft niet in die schoett willen leggen, maer den classem voerbijgaende, tot die Gedeputeerden gegaen is. Affirmavit.

14. Off hie niet selff geschreeven heeft eene valsche voerbeede aen die heeren Gedeputerden, dieselve laeten uytschrijven ende onderteyckenen vann alsulcke luiden daervan eenige vijanden der religie, eenige infaem ende eenige groete dronckaerts sijn, welcker principaele van hem selffs voer eenen bacchus gescholden wordtt. Affirmavit.

15. Heefft bekent dat sijn huissfrouwe in Bombesijntgens huiss hem om sijns veel drinckens wille van die trappe gestoeten heeft. Affirmavit.

16. Bekent ock meede dat hie geseytt heeft wanneer wij al groevelick gesondicht hebben, ende onse schult maer bekennen ende malckander die handt langhen, so iss het daermede all gedaen. Affirmavit.

9 *Ondertekening*

Gellius de Bouma, scriba classis, manu propria

1612 III Classis. 13-15 oktober

Inv. nr. 1, fol. 80-84.

1 *Leiding*

Acta classis Zutphaniensis, inchoatae 13 octobris 1612. Nae aenroepinge van den name Godes is met gemene stemmen in praesidem vercoren D. Casparus Sollingius, ende in scribam Bernhardus Spanaeus.

2 *Aanwezigen*

Sijn alle de dienaers die tot den classem gehorende verschreven ende geciteert sijn, gecompareert, uytgesondert D. Joannes Verschaghen. De excusen van de te laat gecomene broederen sijn bij den classe aengenomen, uytgenomen D. Theodori Petri daervan latius suo loco.

3 *Vorden ~ Predikant*

Bernhardus Hollius, predicant tot Vorden, (gheen nieuwe clachten tegens sijn persoon voortgebracht wordende) zal tegens den naesten classem mede werden verschreven.

4 *Absentie*

De absentes welcker excusen niet en werden bij den classe geaprobeert zullen naer ouder gewoonte werden gemulcteert met een pont groot.⁸⁰

79 In plaats van: 'Negavit'

80 In de marge is hierbij geschreven: 'NB!'

5 *Geestelijke goederen*

Daer de faulten zijn van de kerckenreeckeninghen sal alsoch iterative, na den artyckel daarvan in voorgaenden classe gemaect, tot bevordering derzelver aengehouden werden.

6 *Laag-Keppel ~ Geestelijke goederen*

Alsoo het is tegens 'slants reces'⁸¹ pastoriën te vergeven, zal den Edlen heeren Gedeputeerden naer bericht werden gedaen van de onwettelicke vergevinge der pastorye tott Keppel-Binnen.

7 *Doesburg ~ Doetinchem ~ Lochem ~ Kerkklokken*

Alsoo tot afschaffinge van het paepsche superstitieuse luyden, beyeren ende kleppen op de gilden- ende hoochtijden in de mindere steden deser graafschap bij de respective magistraten tot noch toe weynich heeft kunnen uytgericht werden, zal nomine classis wederom aen dezelve werden geschreven, ende zal dit schrijven door D. Gellium binnen Doesburch ende D. Casparum Sollingium tot Deutechem ende den heer burgermeyster, als olderlingh den tegenwoordigen classi bijwonende, tot Lochem, nevens de respective kerckendienaeren, den Eersaemen magistraat⁸² behandicht ende het effectueren van dien mondelicken werden bevoordert naer uysterste vermogen.

8 *Huwelijk*

Ghenen personen sullen vergunt werden proclamations ten houwelick tenzij eerst blijcke het volcomen consent van den ouderen ende vrunden ten wederzijden, die tot dien eynde haer nevens den bruidegom ende bruyt bij den respectiven dienaer zullen vervougen ende 'tzelve haer consent mondtlick verclaeren, ende die niet in loco wonen sullen 'tzelve doen schriftelick.⁸³

9 *Huwelijk*

Sullen oock geen personen in verscheyden plaetsen wonende werden gecopuleert, tenzij eerst blijcke dat de drie proclamatiën volcomelick sijn gegaen.⁸⁴

10 *Bahr en Lathum ~ Predikant*

Den artyckel, nopende een predicant te stellen op den dorpe van Latum, blijft noch in sijn waerden.

11 *Doetinchem ~ Predikant*

Belangende den tweden predicant voor de kercke van Deutechem blijft classis alsoch bij den artyckel daarvan gemaect.

12 *Doetinchem ~ Doopsgezinden*

Aengaende de vergaderinge der mennoniten binnen Deutechem, die dagelicks vermeerdert, ordonneert classis dat nevens D. Georgium Molnerum een van de

81 Dit plakkaat uit 1604 is gepubliceerd in Van Loon, Twede deel (...) Placaet-boeck, kol. 97 en 98.

82 Hierna is doorgestreept: 'melden'.

83 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

84 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1612 III Classis Zutphen

dienaeren binnen Zutphen sich te Hove sal vervougen bij den Edlen raetsheer Kappel ende de heer Martini om dese saecke met Haer Edlen, ende soo 't gera-den wert gevonden met den Edlen Hove, te communiceren.

13 *Volksfeesten*

Blijven alsoch de broeders gelast om sichselven van de onchristlicke vasten-avontsfeesten te onthouden, ende oock den lidmaten daervan door openbaer predicken ende particulier vermanen affkerich te maecken.⁸⁵

14 *Kerkdiensten*

Den derdendaechsche predicatiën op ten hoochtijden van Kersmisse, Paesschen ende Pynxten werden in der kercken tot Doesburch ende Doetechem, alwaer deselve tegens de generale kerckenordninge in gebruick sijn geweest, volgens de resolutie der classis naegelaten.⁸⁶

15 *'s-Heerenberg ~ Geestelijke goederen*

Alsoo den ouden kerckmeyster tot 's-Herenberge, Groen genaemt, noch tergiverseert met sijn reeckeninge te doen, vindt de classis goet den Edlen heren Gedeputeerden te versoucken dat Haere Edlen gelieve andermael te schrijven aen den Edlen magistraa[t] van den Berge, alsmede aen den voornoembden Groene, daerbij deselve metten eersten reeckeninge te doen gehouden werde.

16 *Terborg ~ Etten ~ Silvolde ~ Predikant*

D. Carolus Heisius, op sijn ernstich aenhouden alsoock des Edlen heren van Hardenberge, is nomine classis gedimiteert ende sijns diensts in de kercke Ter Burcht ontslaghen.

17 *Financiën*

Het versoucken van de oncosten nopende het houden der classis in de mindere steden blijfft noch in sijn waerden, soodat het der kercke van Doesburch sal staen in haeren keure off zij daerom meer sullen willen solliciteren oft niet. Classis haer vanwegen haeren aengewenden vlijt in 't versoucken voorgemelte oncosten gecuseert houdende.

18 *Gorssel ~ Predikant*

Den kerckmeyster van Gorsler heeft bij de vergaderinghe om enen eygenen predicant aengehouden. Beloofd classis dese saecke ten besten van de gemeente van Gorsler bij de Edlen Gedeputeerden te remonstreren.

19 *Vergadering*

Die acta synodi voorgelesen sijnde, is den 22 artyckel in classe geventileert, belan-gende off de deputati synodi tot de respective classe deser graafschap komende behoren geadmitteert, gehoord ende hun bisittinge gegunt te worden. Is dese clas-sis weltevreden voor soo veel alleen geduirende de verhandeling van de saecken die de deputati synodi den classi hebben voor te dragen ende voorder niet.⁸⁷

85 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

86 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

87 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

20 *Steenderen ~ Predikant*

Aengaende den 24en artyckel des synodi, spreekende van de schultbekenninge D. Vincentii Schultgen voor den classe alhier ende in de kercke tot Steenderen, alsmede off deselve sijnen dienst daer ter plaatse langer met stichtinge sal kunnen betreden, so is 't dat D. Vincentius sijn schult voor den classe ende in de kercke tot Steenderen heeft bekent, vergevinge begeert ende beterschap beloofd; daerop hem oock dese sijne grove faulten sijn uyt christelicke lieffde vergeven ende tot betrachtinge van de belooffde beterschap ernstlick vermaent. Vint oock de classis goet dat D. Vincentius in zijnen dienst tot Steenderen sal continueren soolange het met goede stichtinge kan geschieden.

21 *Winsterwijk ~ Aalten ~ Predikant*

Alsoo verscheydene clachten tegens den persoon D. Theodorici Petri, predicant tot Wenterwijk ende Aelten, werden ingebracht, ende voornamelick over sijn ongeruste bijwoninghe ende onvriendlicke conversatie met ende nevens den pastores tot Wenterwijk ende Aelten, alsoock met met D. Joanne Verschagen, dienaar tot Bredevoort. Item, dat hij hem oock tegens d'inspectores classis gantsch onbeleeffdelick ende ongehoorsaemlick heeft gedraghen. So is 't dat de classis, dese dingen met droeffnisse aenhorende ende rijpelick overwegende, oordeelt dat den dienst D. Theodorici Petri in de voorsejde plaatsen van Aelten ende Wenterwijk langer niet en sal met stichtinge kunnen geschieden, maer meer tot ruïne ende onderganck der kercken aldaer te gedijen. Belast oversulx classis D. Theodorico Petri dat hij hoe eer hoe liever na een ander plaetse in een ander classe sal uytzien, off indien hij hierinne weygerich ware, ende de oude clachten door nieuwe wierden verswaert, sal classis genootsaectt sijn om hem met affsettinge van sijnen dienst uyt den classe te verwijzen.

22 *Gendringen ~ Huwelijk*

Op 't versouck D. Johannis Rochlinii wat voorders sij te doen in de saecke van Harmen te Loo, hiervoormaels oock gemoveert, om in de plaetse van sijn wechgelopen vrouwe ende met een ander man getrouwt wesende, oock wederom met een ander vrouwe getrouwt te mogen werden, heeft classis, Harmen te Loo ingeroepen sijnde, geantwoort dat hij hem moet vervougen te plaatse daer oock sijn wechgelopen vrouwe mogen werden gehoort, ende daer voorts sijn saecke met haer te transigeren, waervan den classi, blijckende autentycq bescheyt, sal wijders ordonneren in der saecken naer behoren, ende is hem tot dien eynde vergunt voorschrijven aen den kerckenraat van Delfft.

23 *Kerkdiensten*

Is geproponereert off het niet nodich en ware dat in de kercken op ten dorpen deser graafschap des namiddachs catechismus gepredickt werde. Heefft de t'zamenlick classis geoordeelt 'tselve hoochnodich ende proufijtelick te sijn, ende hebben de broeders alle ende een iegelick beloofd haer mogelickste vlijt aen te willen wenden om 'tselve te practizeren.

24 *Scholen*

Is oock goetgevonden ende ingewillicht dat de dienaeren des Woorts in alle steden deser graafschap sullen ten minsten eenmael alle maenden gaen in de scholen, soo Duytsche als Latijnsche, om den kinderen in de tegenwoordicheyt der

1612 III Classis Zutphen

schooldienaeren te catechizeren boven d'ordinaire predicatie des catechismi, opdat alsoo de jonge jeucht wat familieerlicker in de fundamenten der christlicker religie soude mogen werden onderwesen.⁸⁸

25 *Gendringen ~ Huwelijk*

D. Joannes Rochlingius vraecht off een man, trouwende een huisfrouwe meynende dat sij een maacht is, ende getrouwt hebbende bevint dat se bevrucht ende dienvolgens een hoere is, deselve persoon niet en soude mogen verlaten ende een ander trouwen. Renvoeyert de classis dese saecke aen 't Edle Hoff van Arnhem.⁸⁹

26 *Winterswijk ~ Huwelijk*

D. Joannes Rauwart vraecht off een man, hebbende een vrouwe die een toversche is, niet en soude vermogen deselve te verlaten ende een andre te trouwen. Classis antwoordt: neen.⁹⁰

27 *Ruurlo ~ Diaconie*

Op het versouck D. Meylingii, nopende de disordre in de diaconie, vint classis goet dat D. inspector Stedemeyerus nevens D. Meylingium dese disordre op 't gevoechlickste sal helpen wechnemen ende remedieren.

28 *Examens*

Om den examinibus, dewelcke de naeste weecke sullen voorvallen, bij te wonen sijn bestemt, nevens d'inspectores classis ende deputatos synodi, D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Georgius Mollnerus, D. Andreas Swavius, D. Gellius de Bouma, D. Harmannus à Wijnbergen, senior, D. Joannes Boulietus.

29 *Winterswijk ~ Predikant*

In een censura morum is voorgekomen dat Sijn Genade graaff Wilhelm Henrick, grave tot Steenfort, tegens verscheydene eerlicke luiden sware clachten maect tegens den persoon Joannis Rauwart, pastoor tot Wenterswijck, als dat deselve buyten Sijn Genaden voorweten ende believeen veel houts soude hebben affgehouden ende hem daerover, als een die niet en is waerdich den predickstoel te betreden, scheldende. Vint classis goet met advys der Edlen heren Gedeputeerden aen Sijn Genade van Stenfort te schrijven. Item, alsoo oock enen Romp in den dorpe Wenterswijck denselven Rauwart van gelijcke houtaffhoudinge heeft beschuldicht, ende voor den classe, alsoock voor den Edlen heren Gedeputeerden, voor enen dieff uytgeroepen. Ende offwel dese saecke tusschen parthijen is gecomponeert ende Romp de voornoembde scheldinge laat vallen, nochtans alsoo de schriftlicke beschuldigingen deses Romps noch blijven levende, vint classis goet dat den voornoembden Romp van de compositie tusschen hem ende Rauwart geschiet versocht sall werden een schriftlicke acte onder sijn hant gepasseert te verlyën, bij dewelcke hij Romp verclaert op Joannem Rauwart niet te hebben te seggen als alles goets ende dat hij de actie tegens Rauwart geïnstitueert heeft laten vallen. Oordeelt classis wijders dat Joannes Rauwart om deser oor-

88 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

89 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

90 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

saecken, alsmede ende sonderlinghe vanwege sijn geduirich ongebonden ende ergerlick leven van droncken drincken, vloucken, schelden, vechten ende slaen, als anderssins de onstichtelicke wandelinghe van sijne dochteren in lichtvaerdich dansen ende springen, van sijnen dienst in de kercke tot Wenterswijck soo lange sal desisteren. Ende ten langsten tusschen dit ende Kersmisse toecomende de voorseyde acte in debita forme te procureren, binnen welcken tijt D. Theodoricus Petri den kerckendienst tot Wenterswijck sal verplegen.

30 *Varsseveld ~ Predikant*

D. Godefrido Buchero, predicant tot Versevelt, wert te laste geleyt dat hij een van sijn kerckmeesteren, genaemt Plant, over den overlast ende schaden die des Plants verckenen ende beesten hem Godefrido in saategewasch als andersins meermaels souden hebben gedaen, soo met vuisten als met een steel van een bijl hebbe, alsoock des Plants sone, geslagen, ende sonder voorgaende versoeninge het Avontmael des Heren uytgedeilt ende selfs genoten, tot ontrustinge van de gemeyne lidmaten aldaer. D. Godefridus, hierop gehoort sijnde, bekent wel van hem gesondicht te sijn in modo, maer sus tot dit slaen veelvoudige ende gewichtige oorsaecken te hebben gehadt. Classis heeft tot dien eynde geordonneert dat D. inspector Sollingius ende D. Molnerus van deser saecken naerder informatie sullen nemen om daerna tot wechneminghe der geresene ongerusticheden gestatueert te worden naer behooren.

31 *Winterswijk en Aalten ~ Predikant*

Belangende de mulcten die D. Theodoricus Petri sal betaelen, ter oorsaecke dat hij driemaal insciis D. inspectoribus het Avontmael des Heren hebbe bedient, twemaal om binnen Zutphen te predicken verschreven sijnde niet gecompareert ende twe sessiën te laet gecomen in classe, hebben hem de broeders uyt sonderlinge gratiën, sonder nochtans 'tselve in consequentie te trecken, met de somme van acht gln. ontslagen ende vrijgelaten.

32 *Propositie*

D. Lambertus Rotarius is onbereyt om te predicken verschenen, verschreven sijnde, doch daerna hemselves bereyt te sijn presenterende, is hem met goet believen der broederen de mulcte quyt gelaten.

33 *Dinxperlo ~ Aalten ~ Predikanten*

D. Wilhelmus Baudartius, D. Dammannus, D. Suavius ende D. Gellius van deser vergaderinge tot de Edlen heren Gedeputeerden om met Haere Edlen over de transportatie D. Lomeyeri van Dinsperlo, ende D. Anthonii Keppelii van Aalten op den ander plaatse te communiceren affgevaardicht sijnde, hebben voorseyde broederen der vergaderinge gerapporteert dat de Edlen heren Gedeputeerden nevens den classe voor goet insien dat D. Lomeyerus sich van Dinsperlo op Aalten ende D. Keppelius sich van Aalten tot Dinsperlo met der woninghe sal transportereren om den kerckendienst in de respectie gemeenten te betreden.

34 *Nationale synode*

D. Wilhelmus Baudartius heeft der vergaderinge verthoocht 'tgunt hij met D. Fontano nevens de deputatis van de andere provinciën in 't bevorderen des nationalen synodi in 's-Gravenhage bij den heren Staten-Generael heeft uytgericht,

1613 I Classis Zutphen

ende is soo veel onsen classen aengaet D. Boudartius sijns aengewenden vlijts hoochlick te bedancken.

35 *Kerkorde*

Is besloten dat de dienaers van de kleyne steden de acta classium uytgeschreven mede dragen tot haere kercken, insgelijcks oock de dienaeren ten plattenlande dien het believen sal te doen.⁹¹

36 *Sluiting*

Censura morum gehouden, de broeders haers ampts vermaent, ende naer aenroepinge van den name Goodts ende dancksegginge is de vergaderinge in christelicker enicheyt gescheyden op ten 15en octobris anno 1612.

37 *Ondertekening*

Casparus Sollingius, classis praeses
Bernhardus Spanaeus, classis scriba

1613 I Classis. Zutphen, 13-15 april

Inv. nr. I, fol. 85-88v.

Leiding

Acta classis, gehouden binnen Zutphen den 13en aprilis 1613. Naer anroepinge des Heyligen naems Godts sijn met bestemmen der broederen tot eenen presidem vercoren D. Sebastianus Damman, tot scribam Joannes Verschage, dienaer des Woordts te Bredevoort.

Aanwezigen

De broederen tot desen classe gehorende, soe met credentz ende anders verschenen sijn, sijn dese navolgende: van Zutphen D. Wilhelmus Baudartius, minister, D. Sebastianus Dammanus, minister, D. Bernhardus Stedemeyerus, miniser, d'Eedele erentfeste joncker Lintelo; van Doesburch D. Bernhardus Spanaeus, minister, Arent Baecken, olderlinck; van Dotinchem D. Georgius Molnerus, minister, burgemeyster Dirck Cantzeler, olderlinck; van Lochum D. Andreas Suvius, minister, Gijsbert Carket, olderlinck; van Warnsfelt D. Joannes Bouiliet, minister; van Dremt ende Angerlo D. Gellius de Bouma; van Hummel D. Arnoldus Grevingius, minister; van Almen D. Albertus Rotarius, minister; van Hengel, vacature; van Sellem D. Theodorus Rompius, minister; van Ruerloe D. Joannes Meylingius, minister; van Diem Joannes Jorlingius, minister; van Westervoort D. Conradus Sagelius, minister; van Genderingen D. Joannes Rochlingius, minister; van Varssefelt D. Godofridus Bucherus, minister; van 's-Herenberge D. Casparus Solingius, minister; van Bredevort D. Joannes Verschage, minister; van Aelten D. Antonius Keppelius, minister; van Wenterswijck D. Joannes Rauwert, minister, Theodorus Petri, minister; van Steenderen D. Vincentius Schultgen, minister; van Gorssel Hendricus Fabricius, minister; van Vorden D. Bernhardus Hollius, minister; van Dinsperloe D. Albertus Lomeyerus, minister; van Der Burch D. Georgius Claphouwer, minister; van Seddam D. Jacobus Revius.

91 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

1 *Zeddam ~ Terborg en Silvolde ~ Gorssel ~ Predikanten*

Is Jacobus Revius ende D. Georgius Claphouwer van de gecommiteerde des vorigen classis geëxamineert, ende haer testimonia gevisiteert sijnde (daervan an den tegenwoordigen classis is rapport gedaen), sijn pro membris classis aengenomen, alsoock D. Henricus Fabricius, die op sijne seer goede attestatiën totten kerckdienst te Gorssel bij provisie was geropen.

2 *Geestelijke goederen*

Alsoe op verscheiden plaetsen die kerckmeesters hare reeckeninge noch niet en hebben gedaen noch doen willen, sal een yder bij dewelcke sodanige faute is, per memorie daarvan een anteeckeninge maken ende overleveren, ten eynde nomine classis an de Edele heeren Gedeputierden 'tselve nochmaels worde geremonstreert.

3 *Laag-Keppel ~ Geestelijke goederen ~ Lathum ~ Pastorie*

Sall oock den Edelen heeren Gedeputierden werden geremonstreert van de pastorie van Keppel, die an den rentmeyster van den heren van Keppel vergeven is tegens 'slants ordenonge ende reces. Item dat den amptman van Baer ende Lathum moge ernstelicken vermaent worden de woninge voor den predicant te Lathum te laten maecken.

4 *Kerkdiensten ~ Scholen*

Blijven de predicanten op ten dorpen in der Graeffschap belast haer uuterste beste te doen om de cathichismi predicatie des sondaechs namiddaechs in haeren kercken in te voeren. Ende de predicanten in den steden om de catechesatie bij den kinderen in de Duytsche ende Latijnsche schole neerstelicken te continueren ende vervolgen.

5 *Winterswijk en Aalten ~ Predikant*

Alsoe die classis, jae Theodoricus Petri selffs, oordeelt dat hij, om vele ende verscheidene voorgevallen oneenicheden, twisten ende ontstichtingen tot Wenterswijk, Aelten ende daeromher in de heerlickheyt van Bredevoort (daervan hij sijn schult bekent), sijnen dienst aldaer voortaan nyet stichelicken can wesen, soe is 't goet jae gants nootwendich geacht dat Theodoricus voors. van daer sall vertrecken, ende dat dadelicken. Ende offwel de classis redenen ende oorsaken genoeg hadde om hem uut de classe te wijsen, soe is 't nochtans dat om nyet t'ennemale het pondt dat Godt die Heere hem gegeven heeft onvruchtbaer te maken, ende om die voorbede van verscheydene goede heeren ende eerlicke lieden, alsoock om consideratie van sijnen ouderdom, vrouwe ende kinderen, de classis ingewillicht heeft dat Theodoricus voors. als bij provisie te Etten sall gestelt worden om aldaer het predickamp te bedienen, met desen expressen bedinghe dat bijaldyen sich die opgemelte Theodoricus Petri ergens in, oock in 't minste nae desen quame te verlopen, hetsij door twist ende oneenicheyt metten benabuyerden predicanten off andere eerlicke luyden, ofte sus ergens anders in, soe sall hij daetlicken van sijnen dienst affgesettet ende uutten classe verwesen worden, sonder dat men deshalven sall behoven de classe daerop te convoceren. Ter oirconde hiervan, is dese acte in de volle vergaderinge des classis opgericht ende soe van eenige der broederen, als van Theodorico selffs onderteeckent. Actum Zutphen desen 14en aprilis 1613.

Theodorus Petri

1613 I Classis Zutphen

Me praesente aliisque,
Wilhelmus Baudartius
Bernhardus Stedemeyerus
Andreas Suavius, m.p.
Bernhardus Spanaeus, m.p.⁹²

6 *Winterswijk en Aalten ~ Predikant*

Alsoe door 't vertrecken D. Theodorici Petri naer Etten om aldaer den kercken- dienst te vertreden (volgende des classis resolutie) die kercken te Winterswijk ende Aelten souden moeten vaceren ende ledich staen, hetwelcke tot ontstichtin- ge soude strecken van den inwoonders daerselbst, heeft het classis goetgevonden D. Jacobum Revium van Seddem te nemen ende te Winterswijk ende Aelten te transporteren, om den dienst per vices (gelijck voor desen van D. Theodorico gedaen is) aldaer te vertreden, hetwelcke D. Jacobus Revius voornoemt, op 't ver- soecken ende begeren des classis, heeft angenomen, doch begeert die plaetsen eerst te besichtigen, ende twijffelt classis nyet off d'selve sullen hem wel anstaen ende behagen.

7 *Doesburg ~ Rooms-katholieken*

Die van Doesburch clagen dat heimelicke conventicula der papisten gehouden worden in den clooster ende weduwenhyus aldaer, ende mispapen in boerenclede- ren comen, ende dat oock vele burgers, alsoock soldaten, voornamelick francoisen uutten garnisoene, gaen in paepsche kercken ter predicatie ende sacramenten, over welke menichmael an de magistraet gedoleert is, diewelcke, oock nyettegenstae- nde meermaels inhibitie gedaen den bagijnen van 't clooster om geen vergaderinge van buyten in te laten, evenwel geen beterschap vernemen, hetwelcke dan saken sijn van quader consequentie tot vermeringe ende sterckinge der superstitiën ende onruste der kercke aldaer is streckende, soe heeft classis goetgevonden dat D. Dam- manus ende Bernhardus Spaneus sich sullen vervoegen voor den Edelen Hove van Gelderlandt om dese saecke aldaer voor te dragen, dat doch in deser saecken een- maal mocht worden geremedieert naer behoeren.

8 *Lochem en Laren ~ Huwelijk*

Andreas Suavius, dienaer der kercken te Lochem, vraecht off een man die met sijne maecht vleeschelicken geconverseert ende te doen gehadt heeft bij den le- ven van sijne echtvrouwe, off d'selve naer doot ende overlijden der vrouwen sodanige maget mach ten echten nemen. Daerop antwoordt classis neen, maer verstaet 'tselve te sijn continuatie adulterii, strijdende tegens Godts Woordt.⁹³

9 *Lochem en Laren ~ Avondmaal*

Noch heeft D. Suavius gevraecht hoe men handelen sall met eener die een lidt- maet der kercken gewesen ende ten Avontmale gegaen heeft, ende daarvan hem nu een tijtlanck heeft onthouden, nochtans men niet can mercken dat hij hem opentlicken totter afgoderije ende vianden der waerheyt heeft begeven, ende na vermaninge der kercke hem noch niet bekeert, maer in sijn sonden voortgaet. Daerop antwoordt classis dat men denselven noch broederlicken sall vermanen,

92 De ondertekeningen 'Theodorus Petri (...) Spanaeus' zijn met eigen hand geschreven.

93 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

voor hem smeecken ende bidden, off Godt sijne genade mochte verlenen ende sodanigen berouw geven ende tot kennisse der misdaet ende beteringe des levens te brengen.

10 Hengelo ~ Vacature

Is goetgevonden van den classe dat die broederen per vices dan kerckendienst te Hengelo sullen verwaren, tot bevorderinge der weduwe, ende dat een yder sijne beurte sall waernemen. Ende wie in versuymenisse blijft, sal met een boete van een pondt groot gemulcteert worden.⁹⁴

11 Synode ~ Arnhem ~ Predikanten

Is gevraecht worden op 't schrijven D. Eilardi, eersten, off niet goet sij dat dese classis die kercke van Arnhem vermane dat se tijtlick verneme off men sich heeft te verlaten tottet houden des synodi tot Tyell, ende ingevalle neen, dat sij aldaer dan den synodum te houden besorgen. Verclaert het classis jae, ende dattet selve nodich sal sijn. Ten tweeden, off niet nodich sij datt den deputatis ad synodum speciale last sal gegeven worden om te blijven bij de acta superioris synodi, ende dat d'selve niet en behoren geretracteert ofte yet gedecerneert te worden 'twelcke daer directelick ofte consequentelick tegens mochte strijden. Verclaert classis ja, ende dat in 't minste geene veranderinge sal toegelaten worden. Ten derden, off men die saecken te Arnhem met beyde die Henricis alsoe sal laten berusten ende voortgaen? Verclaert classis neen, ende vindt goet dat men twee broederen uut desen classe sall autoriseren om sich toecomende weecke in den Arnhemsen classe (dat te Voorst sal gehouden worden) te vervoegen, om communicative van de saecke te spreecken ende handelen als tot eenicheyt der kercken sal dienen.

12 Inspectoren

In inspectorem classis is in plaetse D. Caspari Sollingii vercoren D. Georgius Molnerus, kerckendienaer te Dotinchem, ende heeft classis Casparo Sollingio bedanckt van sijnen arbeyt ende vlijt, tijt sijnes dienstes angewent.

13 Gedeputeerden ter synode

Ad synodum te gaen worden gedeputeert: D. Bernhardus Stedemeyer⁹⁵, Godofridus Bucherus, ende Gellius de Bouma, met eenen olderlinck van de kercke te Zutphen te deputeren.

14 Vacatures

Wanneer eenige bequame plaetsen, hetsijn dan steden off groote dorpen, in desen classe quamen te vaceren, hetwaer door versterff off vertreck des dienaers, ordoneert classis dat sodanige plaetsen wederom met eenen bequamen dienaer uut desen classe (ende niet van buyten beropen) sullen versien worden.

15 Sluiting

Censura mora gehouden, ende tot eenicheyt in der lere ende broederlicke lieffde vermaent sijnde, soe sijn die broederen, naer gedane danckseggingen, in vreden gescheyden op ten 15en aprilis anno 1613.

⁹⁴ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

⁹⁵ Hierna is doorgestreept: 'joncker Evert van Lintelo, olderlinck'

1613 II Classis Zutphen

16 Ondertekening

Sebastianus Damman, classis praeses

Joannes Verschage, classis scriba

1613 II Classis. 21 en 22 september

Inv. nr. I, fol. 89-93.

1 Leiding

Acta classis Zutphaniensis, gehalten den 21. septembris anno 1613. Nae anroepinge des Heiligen namen Gottes sein mit eindrachtigen stimmen der samptlichen anwesenden broderen tot eenen preside verkoren D. Wilhelmus Baudartius, ende in scribam D. Casparus Sollingius.

2 Aanwezigen

Die broderen tot diesem classe gehoorende zijn diese naefolgende: van Zutphen D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Bernardus Stedemeierus, Reyner van Hekeren, burgemeister, ouderlingh; van Doissburgh D. Johannes Langius ende Henricus Bierman, ouderlingh; van Deutchum, zijnes afwesens geexcusirt; van Lochum D. Andreas Suavius; van 's-Herrenberg Casparus Sollingius ende Lambertus Priester, ouderlingh; van Warnssfelt D. Johannes Bouiliet; van Drempt ende Angelo D. Gellius de Bouma; van Almen D. Lambertus Rotarius; van Selm D. Theodorus Rumpius; van Ruhrlo D. Johannes Meilingius; van Didam D. Johannes Jorlingius; van Westerfort D. Conradus Sagelius; van Gendringen D. Johannes Rochlingius; van Bredenfort D. Johannes Verschage ende D. Jacobus Revius; van Hummel D. Arnoldus Grevingius; van Altten D. Anthonius Keppelius; van Varssevelt D. Godefridus Bucherus⁹⁶; van Winterschwick Johannes Rauwart; van Goersselen D. Henricus Fabritius; van Steineren D. Vincentius Schoelgen; van Vorden Bernardus Hollius; van T'burgh ende Selvolt D. Georgius Klaphouerus.

3 Aanwezigen

Ist vertoont ein credentz van D. Bartholdo Wintholdt van den classe van Arnhem omme Seine Waerde unsserem classe bey t'woonen, ist acceptirt ende angenomen.

4 Absentie

Ist vertoont ein⁹⁷ schriftlicke excusatie D. Alberti Lomeieri, d'welcke verlesen (allerhand genomen), belangende zijn uytblijven, mit einige schampere versen darbey. Die samptliche broderen hebben geresolvirt hem ernstlick hierop mit schreivens t'vermahnen ende te zijner teit in classe te censureren. Hoe auck van zijnen uytgegeven boecken, sonder dat d'selffde a deputatis synodi gelesen.⁹⁸

96 In het handschrift van N.N. is geschreven: 'van (...) Bucherus.'

97 Hierna is doorgestreept: 'credentz.'

98 Later is bij dit artikel geschreven: 'Hoe (...) gelesen.'

5 *Kerkdiensten*

Resumirt classis art. quartum superioris classis, aengaende die predigt des catechismi ten plattenlanden; die broderen vermahnt hetselvige (alwaer het mueglick) ordentlich te achtervolgen.

6 *Doesburg ~ Rooms-katholieken*

D. Sebastianus Dammannus heeft gerapporteert wat in die saicke van Doesburgh, darvon articulo septimo in lestledenen classe gehandelt is, gepassirt sij, als nemlich dat die pausche conventicula aldaer nu cesseren, waerbij het classis vor ditmael lait berusten, ende so vorder klachten commen, sal darin gehandelt wurden gelick damals gestatuiert is.

7 *Hengelo ~ Vacature*

Ist order gestelt op die kercke van Hengelo, also dat die naebeschrevene broders den dienst ter plazen van den 10. octobris aengaende bedienen sollen tot newjairstagt to, alss volgt: Johannes Meilingius den 1 octobris; Georgius Klaphouerus den 17 octobris; Theodorus Rumphius den 24 octobris; Georgius Molerus den 31. octobris; Arnoldus Grevingius den 7 novembris; Lambertus Rotarius den 14 novembris; Johannes Verschage den 21 novembris; Jacobus Revius den 28. novembris; Bernardus Hollius den 5 decembris; Godefridus Bucherus den 12 decembris; Anthonius Keppelius den 19 decembris; Johannes Langius den 25 decembris; Bernardus Spaneus den 26 decembris; Gellius de Bauma den 1 januarii anno 1614.

8 *Verzoek om standplaats*

Ist umfraegh gedaen of Wilhelmus Molnerus in unserem classem sol admittirt ende angenommen wurden. Ist die resolutie gefallen ja, hem guitt befunden seinde in examine, alss dan eenen bequamen ortt so veel moegelick hem t' verleyhen.⁹⁹

9 *Etten ~ Predikant*

Die samptliche broderen dieses classis, niemandt uytgesondert, oordeelen dat Theodoricus Petri (om zijn groete unstichtelicke ende leelicke misshandelingen so vor ende nae begangen, alss vornamentlick die seder den letst gehoudenene classe zijn an den tag gecommen ende gerichtlick bewiesen, ja van hem selst mit onderschreivinghe zijnes nams beleden in extraordinaria classe, zijnes dienstes geheelich sij ontsettet.

10 *Zeddam ~ Predikant*

Die Ersame Reyner van Hekeren, raedtsfrund der statt Zutphen, in deser vergaeringhe verschienen als ouderlingh der kercke van Zutphen, heeft der vergaeringhe ingelangt eene missive van den Edlen Hove, geschreven aen die Edle herrn Gedeputirden ende herren des magistrails deser graefschap Zutphen, mutatis mutandis, waervan die copie hier volgt:

Copia. Edle, eherentfeste, ersame, wise end vorsichtige besonders gude frunden. Sijnde an ons door Johannem Lucae gepresentirt inliggende supplicatie, ende daerbey geclacht over de unerhoorde remotie van zijnen dienst tot Zeddam in die graeffschap van Berghe, hebben Uw Lieve ende ersame wel willen tocom-

⁹⁹ Hierna is doorgestreept: 'Im gelicken t'handelen mit D. Brinckmanno'.

1613 II Classis Zutphen

men laeten ende versoecken om uyt Uw Lieve ende erssame respective collegiën eenen te committeren, die neffens den gedeputirden van dem classe ende andere predicanten die Uw lieve ende erssame goitvinden sollen, den suppliant verhooren, hen informerende op der sacken van zijn remotie ende bearbeiten die saicke so doenlich te beschlichten, andersins uns to te laeten comen, 'tgeene Uw lieve end erssame sal vorcommen ende begegnen met derselve goit bedencken ende avyss wat in der saicke soude dienen gedaen. Sulx verwaichtende sollen Gott bidden Uw Lieve ende erssame te nemen in sein Heilige hoede. Geschreven t'Arnhem, den 15 septembris anno 1613. Uw Lieve ende erssame goede vrunden, die Raeden des furstendoms Gelre ende graeffschaps Zutphen. Ter ordinantie van d'selve,

E. Engeln, scripsit

11 Zeddam ~ Predikant

Hiernae beygefuegt een supplicatie Johannis Lucae, an die bovengenoemte Edle herrn des Hofffs, ende een ander an die Edle herrn Gedeputirden, eenes inhouts als hier volget:

Aen mein Edle Mogenden herrn, Mein herrn Cantzeler ende Raeden des furstendoms Gelre ende graeffschap Zutphen. Geeft oitmoedelick ende in aller eerbietinghe te kennen, Johannes Lucae, dat hij suppliant geleden geruim den teit van vier jharen uyt den classis van Nimwegen wettelic is beroipen worden totten kerckendienst binnen Zeddam, welcke plaitze hij suppliant omtrent den teit van drey jaren met goet genoegen zijner toehorderen (blickende bey goede getuignuss zijner gemeente) bedient hebbende, heeft het den classis van Zutphen belieft hem suppliant geruim den teit van een jar geleden van zijnen dienst te deporteren. Waerover, alhoewel hij suppliant mitsgaders zijne gemeente bey den Edlen herrn Gedeputirden des graeffschaps Zutphen gedolirt, ende hij suppliant aen den synodum geappelliert heeft, gelic hij noch appellert mits desen om aldaer op behoerlicke maniere hem te purgeren, so is 't nochtans dat zijns suppliants platze, midlerteit bey ein ander geoccupirt zijnde, oic daetic sonder verhoeringe is verworpen, hetwelcke alle naedien groete beschwaeringe ende schade hem suppliant inbrengt, oic mede groet bedenken geeft dengenem daer hij suppliant hem soude mogen adresseren. So is 't dat hij suppliant (nu gewaicht hebbende op den synodum die noch neet en is gehauden geweest, nochte schijnlich om gehouden t'worden) genoetigt is om zijnen toflucht tot Uw Edlen Mogenden t'nemen, alss tot zijnes suppliants wettige overicheit, oittmoedelic versoickende dat (nadien inaudita causa, ende op onbehoerlicke maniere zijne deportatie bey den classe is angewendt) hij suppliant wederom in seinen voerigen dienst mach gestelt, ende dat die schade die hij midlerteit heeft moiten mit zijn familie lijden, vergoedet ende gereparirt werde. Daerbenevens oic dat hem bey Uw Edlen eene wettige vergaderinghe mach geordinirt worden, in d'welcke suppliant unpartijdelic tegens seine partie ende beschuldigers moge worden gehoort. Hopende sick also te purgeren, dat die unbehoerlicke maniere van procederen tegens hem bey dem classe besteemp't, blicken sal. Dit doende.

12 Zeddam ~ Predikant

Om den bovengemelten herren ende den onlangts aengecomen broderen van dieser saicke bericht te geven, so sein vorgelesen alle die acta, depositiën ende bekentnussen tot deser saicke gehoorende, ende wort befonden dat Johannes

Lucae sich so leelicken, meermaels, langhe ende op verscheidene plaetzszen verlooppen heeft mit worden ende wercken, dat die broderen nae zijne afsettinghe tot onse classe gecommen sein, alsoic de bovengemelte Reynard van Hekeren, raedtsvrundt alhier, bekent ende geordeelt hebben dat die broderen des classis genoechtsame ende duppelt vaste redenen gehadt hebben den obgemelten Johannes Lucae van zijnen dienst af to setten.

13 Vergadering

Is geresumirt die acta vor desen in die classe geresolvirt belangende het houden der classen sowel in die kleyne steden deser graefschap als in die hoofstadt, ende is eenparelick bewilligt dat hetselffde in den naestvolgende jaren sal in het werck gestelt worden.

14 Zeddarn ~ Predikant

Die inspectoren des Utrechtsche classis hebben oic eine missive an desen classen gesonden, berustende onder die pampieren der classicale saecken, op d'welcke geantwort is alss volgt:

Ehrwerdige, welgelerde, lieve broderen in den Herre. Wij hebben vor etliche dagen Uw Ehrwerdigen brieff, den 20 julii an uns geschreven, wel ontfangen, denwelcken wij vor diesen soudn beantwortt hebben, ten ware dat onse classicale beynecompt vor die deurre waere geweest, die diesen dagh is angefangen, in d'welcke wij Uw Ehrwerdigen brieff den samptlicken broderen hebben vorgelesen, d'welcke of wel verstaen ende weeten dat het gene wijze van doen is dat die eene classe den ander, insonderheit in verscheidenen provintiën gelegen, soude reckenschap geven van sulckes als bey haer verhandelt wort. So ist het dat nochtans om sekere consideratiën die broderen goetgefunden ende verwilligt hebben, dat wij desen an Uw Ehrwerdigen soudn schreiben, belangende de saicke Johannis Lucae, die van zijnen dienst neet gesett en is omdat hij mit uns in het stuck van die predestinatie ende anclve van dien neet einerley gevoelen en heeft, mar omdat hij is overtuigt ende overwonnen, neet van vijffe ofte sesse, mar meer dan vijfftiën oft seesstien leelicke, unchristlicke misshandeligen, die in ein gemein lidmait der kercke, geschweige in eenen predicant, neet to dulden noch te lijden sein, welke sodanige zijn dat hij, in eenen brieff an D. Dammannum geschreven, bekent nullum excusationi esse locum, ende daerna in classe bekent heeft dat dieselffde rechtmaitige ursacke hadde hem te deporteren. Indien het Uw Ehrwerdigen believen sal hier te commen ofte einighe gottselige discreten broderen te deputeren hier bey uns te erscheinen, wij sijn willich ende bereit uns classicale boick op te schaen, ende d'selffde vor te lesen die gantze procedyure mit hem gehauden, die neet eenen monat ofte twee, mar wel ein jaer ofte twee gedeuret heeft, welke wij meinen sodaenige t'sein dat alle redelicke ende onpartijdige mannen sullen ordeelen dat wij viele groitwichtige ursacken gehadt hebben om hem van zijnen dienst af to setten ende sonder attestatie te dimitteren. Wij hebben hem geseyd, indien hij meinde dat wij hem onglick deden, die synodus was fur die deurre, hij moechte de saicke daer bringen. Wij wouden ons gern het ordeel dessellden onderwerpen, mar hij en is neet verschienen. Het pleegt in de gereformirde kercke orsack genoech te wesen eenen predicant af to wijsen als hij geen attestatie conde vertoonen van die classe daer hij laest gestaen hadde. Datum Zutphen in onse classicale vergaderinghe desen 22 septembris anno 1613. Uw Ehrwerdige dienstwillige in den Heren.

1614 I Classis Zutphen

15 *Attestatie*

Robertus Parkerus, Engelse predicant te Doessburgh, heeft ein attestatie van leere ende leven vertoont, darmede hij den classi genoeg gedaen heeft.

16 *Westervoort ~ Doop*

Man sal an den richter van Westervort schreiven ende Seine Edle lieve vermanen den predicant die goide handt te bieden, dat die kinderen der hausslieden aldaer met erster gelegenheit ten christlickden doope gebracht worden moegen.

17 *Ruurlo ~ Predikant*

Mit den Edlen herren Gedeputerden te communiceren die saicke van Johanne Meilingio, d'welcke begert dat hij zijne plaetze soude mogen veraenderen, bleivende nochtans in classe, also hij to Ruerlo bleivende jhaerlix terugge moet teren, om redenen die hij dem classi heeft angedient, welke die classe meynt wychtich t'zijn.

18 *Vorden ~ Huwelijk*

Hollius voorgesteld hoe dat man sick houden sal in saicke dae'in man, eins wetelick getrowt, daernae ein ander beschlapende, wil sick mit derselven laiten proclameren. Is 't geanttwort dat sulx neet en mach gescheden.

19 *Attestatie*

D. Hollius heeft versoicht attestatie examinis; d'welcke geweygert, als neet noedigh noch gebruicklic zijnde.

20 *Proponent*

Henricus Brinckmannus gehoort zijnde, heeft den broederen neet queelich befallen, verhopende dat hij so lang so meer, sein idioma sal cunnen muteren. Ende met de Edle herrn Gedeputierden in communicatie gelegd worden of hij ergens plaetze soude mogen krijgen in nostra classe.

21 *Sluiting*

Endtlick is censura morum gehouden, ende seind die broderen tott diligentie end getrowicheit a preside vermaent, ende nae aenroepinge van Godtes Heilige naem in vrede ende broederlicher einigheit gescheiden.

22 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius, praeses classis

Casparus Sollingius, classis scriba

1614 I Classis. Zutphen, 15 maart

Inv. nr. 1, fol. 94-98.

Aanwezigen

Acta classica, gearrestert binnen Zutphen den 15 etc. martii anno 1614. Die nhamen der broderen die up desen tegenwordigen classe vergadert end verschenen sijn, sijn dese: D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Bernhardus Stedemeierus, dienaren des Worts toth Zutphen, joncker Evertt van Lintelo als ouderlinck; D. Joannes Fontanus, dienaar des Worts tott Ahrnem, D.

Alardus Maenius, predicant tot Harderwick, uth last end vanwege des synodi, als deputati desselven; D. Bernardus Spanaeus, dienaar des Worts tot Duisborch, Derck Albertzen, ouderlinck; D. Georgius Molnerus, dienaar des Worts to Dotichem, burgemeister Derck Cantzeler, ouderlinck; D. Andreas Suave, dienaar des Wortz to Lochum, Derck Slosen, ouderlinck; D. Casparus Sollingius, prediger tott Herenberge; D. Joannes Boliet, dienaar tot Warnsfeltt; D. Lambertus Rotarius, dienaar tot Almen; D. Joannes Meinlingh, dienaar tot Ruirlo; D. Bernhardus Hollius, dienaar tot Vorden; D. Vincentius Schultgen, dienaar tot Steendren; D. Henricus Fabricius, dienaar tot Gorsell; D. Arnoldus Grevingius, dienaar tot Hummel; D. Theodorus Rumpius, dienaar tot Selm; D. Joannes Verschage, dienaar tot Bredefortt; D. Joannes Rawert, dienaar tot Wenterswick; D. Jacobus Rhevius, dienaar tot Aelten; D. Joannes Jourlingius, dienaar tot Diem; D. Joannes Roechlingius, dienaar tot Gendringen; D. Godefridus Bucherus, dienaar tott Versevelt; D. Albertus Lomeierus, dienaar tot Dinxburlho; D. Georgius Claphowerus, dienaar tot Sylvolde end T'Borch; D. Gellius de Bouma, dienaar tot Angler end Dremtt; D. Conradus Sagelius, dienaar tot Westervortt.

1 *Leiding*

Nae anroepinge van Godes Heilige nname sintt met gemeinen advyse der presente broderen tott praeses D. Sebastianus Dammannus, end tot scriba Andreas Suave wetlick geëlikeret end verkosen worden.

2 *Bahr en Lathum ~ Predikant*

D. Guilhelmus Molitor, in vortijden van seeckere daerto a classe gecommiteerde broders ad ministerium geëxamineret sijnde end darin wel bestaende, is in pleno fratrum consessu pro legitimo ecclesiae ministro et classis menbro angenomen, end is geordonnert die plaetze van Baer end Latum te vertreden end den kerckendienst aldar te verwalten.

3 *Zeddam ~ Predikant*

Insgelijcken is D. Henricus Brinckmannus, na voergaenden examine end darin den broderen des classis genoech gedaen hebbende, ock in plena classe pro menbro classis angenomen, end de gemeente van Seddam te bedienen geordonneret.

4 *Overheid*

Also de heren des magistraets der stadt Zutphen instantelick versocht hebben dese classicale vergaderinge doer twee derselver gecommiteerde bij te wonen, om te hooren end te sien watter passierde end daervan te rapporteren an haren principalen, so hefft sulx den anwesenden broderen niet alleen vreemt maer ock gans ongefundert geducht te wesen, verstaende sulcx ganslick tegens kerckenordre end alle usantie end over sulx tegens haren eedt, daermede se an sodane kerckenordeninge sijn verplichtet, te strijden, end darum met goeder consciëntie tot een quaet exempel van andren niet te kunnen up haerselvest, sonder naerder ordre des synodi, te consenteren. End sijn enige uth dese vergaderinge, te weten D. praeses, scriba end de deputati synodi, D. Fontanus end D. Alardus Maenius¹⁰⁰, gecommittert om den Eersamen raett van alle inconveniënten die uth dese procedure untstaen mochten, wijtloftiger met alle beleeftheit te berichten, ende

¹⁰⁰ Onder aan deze foliozijde is geschreven: 'te (...) Maenius'

1614 I Classis Zutphen

Hare Ersaemheiden te bidden dattet haer gelieven wilde van haeren gedaenen versoeck te desisteren. End hebben de voerseide gecommiteerde des classis so voel verkregen dat den Ersamen raet belovet hefft voer ditmael noch van haer versoeck te supersederen.¹⁰¹

5 *Vergadering*

Nadien seeckerlick bevonden wort dat voele¹⁰² secrete dingen, in classe geacordert end verhandelt, geëliminert end mondelinge end schriftlick geopenbaert worden, 'twelck dan niet anders als door dengenen die in de classe verschijnen geschieden en kan, verstaett de classis dat sulcx te geschieden gans unbehorlick end unehrlick is. Hebben oversulx de samptlicke broderen belovet henforder silentium te praesteren. End bij so verre van emandt het contrary wort befunden, sal sodanige als inhabyt end unbequaem om den classi bij te wonen van nu vordan niet verschreven worden.¹⁰³

6 *Censura morum*

Dewijl in censura morum befunden wort datt dickwils verscheidene haren broder end mededienar coram classe beschuldigen end beschamen, ock over heimlicke sonden, sonder dat se dieselve eens privatim darvan broderlicker wijze souden vermaent hebben, dardor dan vole schandalen end erchernissen geausert wort, so ordinet classis dat sulx als een unwetlicke maniere van procedierenn henforder niet meer geschieden en sal, mar solen sodanige fouten alleen coram classe in 't public verhaelt worden van d'welcke den delinquant in 't privee broderlick end christlick vermaent sijnde niet hefft willen desisteren, ten ware datter enige fouten geduirende de classicale vergaderinge begaen waren.

7 *Kerkdiensten*

Resumitur articulus quartus superioris classis, van 't predigen des catechismi ten plattenlande.

8 *Rooms-katholieken*

Het loopen der inwoondren der steden Doesborch, Dotichem ende Herenberch, end deren van 't plattelandt na paepsche godsdiensten te Weel, t'Emmerick, t'Anholt, sal den Edelen Hove geremonstret worden om darin te verseen na behorenn.

9 *Vergadering*

Wortt in weerden gelaten die 13 articulus prioris classis de loco habendae classis, sowel in de kleine steeden als in de hoofstadt. End sulx sal den Edelen hern Gedeputierden geremonstriert worden om nomine classis up den ankomen den landsdach sulx voer te dragen end so voel mogelick te bearbeidenn.

10 *Etten ~ Predikant*

Also daer seeckere requesten derer van Etten schriftlick sijn ingelevertt, end darto ser instanelick van vole ansienlicke ehrlicke lieden is versocht dat D. The-

101 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

102 Hierna is doorgestreept: 'ock'

103 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

odoricus Petri, die vanwege seeckere grove delicten ende fouten a classe met grote redenen a ministerio was gedeportertt, wederom a classe ganslich in integrum gerestituertt, ofte tenminsten bij provisie in sijnen dienst vor een tid lanck mochte getolereret worden, so hebben de anwesende gedeputierde des synodi, nevens enige andre, bijna de helfte der broderen, verklaert dat se, quytende hare consciëntiën, geen redenen en sien hare voer desen genomene resolutie te kunnen veranderen, alssnoch verstaende dat de voerss. Theodoricus Petri om de bewuste excessive fouten behort gedeportert te sijn end blijven. Doch dies niet tegenstaende so sinnen der meerendeels broderen vota also gefallen dat voerseide Theodoricus Petri alleen vor een tidlanck bij provysie noch in sijnen dienst te Etten sal getolerert worden, darto gemoveret sijnde, so dor sijne hoge olderdome, alsock om sijne schamele frow end kindren, die nu albereit in droefzalige elendte end behoevicheit steecken, niet t'eenenmael tot de uterste miserie end ruïne te brengen, alsock insonderheit dor sijn hoge, duyre end volfoldige beloften van werkelicke beteringe van leven, die he met vole tranen heft gedaen. Edoch met dese expresse restrictie dat Theodoricus voerss. sal gehalten sijn alhyr, coram toto fratribus consessu, sijne schult opentlick te bekennen, culpam te deprecere, ock rondelick verklaren, dat het classis tot sijnen deportement meer als reeden genoeg gehadt hebben; end heilichlick darbij in goeder consciëntie als vor Gode alhyr beloven datt he anders niet tot enigen tiden oft plaetzen van den classe in 't generael oft eniger broder in 't particulier wil getuygen. Sal ock verbonden sijn de gegevene getuichenisse van enigen deses classis broderen end andre datelick te restitueren. Ock in presentie des deputati classis vor sijne gemeine te Etten sijne mishandeling, sonder nochtans die te specificeren, tot justificatie des classis end excuse aller broderen in 't particulier te bekennen, hem ernstlick verbindende, ock heilichlick belovende dat bij soverre he wederom, ock in 't alderminste quame te verlopen met worden oft wercken, qualick spreekende van den classe oft enige broderen over dese met hem gepassierde handeling (dar de naestgesetene predicanten dan nerstlick solen na vernemen), he alsdan de facto sonder enich dispuyt te maecken sijnen dienst wil verlaten end ex classe vertrecken. Dess tot warer orkunde end unverbreecklicke onderhoudinge aller deser articulen, hefft voerss. Theodoricus Petri dit met eigen handen in presentie aller broderen underteickent.

Theodorus Petri, ecclesiastes tho Etten

11 Examen

Also Matthias Selhorst, theologiae studiosus, irstes dages tot den kerckendienst van Hengelo verwacht wort, end dieselve tot sulcken einde na den eisch der kercklicke ordre moet ende sal geëxaminert worden, so sint darto a classico hoc nostro conventu met gemeinen advyse gedeputeret, nevens die dienaren des Worts tott Zutphen end Duisborch, D. Georgius Molnerus, D. Andreas Suaven, D. Henricus Fabricius, D. Joannes Bolietus, om den examini des voerss. Selhorsts bij te wonen.

12 Huwelijk

Die classis, gevraecht sijnde of emandt, sijnde een lidtmaet der gemeente¹⁰⁴, na het overlijden sijner huisfrowen sijnen overledener huisfrowen suster trowende,

104 Boven de regel is geschreven: 'sijnde (...) gemeente'.

1614 I Classis Zutphen

end bij hem ten wijve behoudende, sal mogen dies versoeckende totten Heiligen Aventmale des Heren toegelaten worden. Oordelt classis sulx, als sijnde 'tselve howlix tegens landts ordonnantiën¹⁰⁵ end unses gevoelens¹⁰⁶ met Gods Wortt strijdende, niet te kunnen noch behooren te geschieden, immers so lange niet als men geen mercklicke teickenen van waere poenitentie an den delinquant befin-det, end van desen unwetlicken howlick niet en desisteret.

13 *Kerkgebouwen*

Inspectoribus classis wortt belastet den Edelen heren Gedeputierden de novo wederom et quidem serio te erinneren, dat de rekeninge der kerckengoederen ten plattenlande van den kerckmeisterenn mochten geschieden, updat also die kercken die allenthalven vast desolaet end vervallen liggen, mogen enichsins ge-repareert wordenn.

14 *Lathum ~ Schoolmeester ~ Koster ~ Voorzanger*

D. Guilhelmus Mullerus, predicant te Latum, versoect a classe eenen persoent tot schoeldienaer, koster end voersanger sijner kercken. Sal die inspector classis bij de Edele heren Gedeputierden sulx versoecken om gagie darto te willen con-senteren. End so sulx geschiede, als men ganslich verhopet, wort tot sulcke einde representert end gerecommandert een seecker borgersshone van Lochum, wiens vader een sonderlick liefhebber der religie, ja ock een ouderlinck der kercken al-daer lange is gewesen. Van sijne bequaemheit om die voerss. diensten na behoe-ren te verrichten sal door sijne getuichnisse den heren Gedeputierden, den classi oft derselven inspectoren genoechsam blijcken.

15 *Angerlo, Drempt en Laag-Keppel ~ Predikant*

D. Gellius de Bouma, versoeckende uth seeckere den classi geproponierde re-denen van sijnen dienst tott Angeler end Dremt tot Gorsel getransportertt te worden, hebben de broderen des classis, na overweginge sodaniger redenen, sulx nochtans mett advys der heren Gedeputierden te accorderen goettgevonden, met die restrictie dat D. Gellius voerss. sal gehouden sijn, so vroech daer enich huysz getimmert, sick met die woninge aldaer te begeben, ock nielt alleen sodanige tim-meringe niet te retarderen, maer ock selvest so voel mogelick te beforderen.¹⁰⁷

16 *Zutphen ~ Beroep*

D. Henricus Fabricius, dienaer des Worts te Gorsell, heft den classi eenen schrift-licke beropinge der gemeinten van Zutphen overandtwort, versoeckende van Gorsel te gaen end haer komen te bedienen, end heft sick geheelich den judicio classis in dese an hem gedaene vocatie onderworpen. Het classis sulx gesien end sijn redenen gehort hebbende, die hem van dar tot de van Zutphen te trecken moveren, consenteren in de gedaene kercklicke beropinge, na luyt den 14 articuli des gehouden classis den 13 aprilis des jaers 1613, verhopende dat Sijn Waerden

105 *Ordonnantie ende decreet van Ridderschap ende Steden des Vorstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen aengaende den houwelicken staet.* Nijmegen, 1597; Van Loon, *Tweede deel (...)* *Placaet-boeck*, kol. 57-58.

106 Boven de regel is geschreven 'unses gevoelens' in plaats van het doorgestreepte: 'die eerlick'.

107 Dit artikel is eerder gepubliceerd in Blanson Henkemans, p. 191.

binnen Zutphen, als een grotre gemeente sijnde, meer stichtonge als te Gorsel te kunnen doen.

17 *Synode*

Die Edele heren Raden om consent tot het houden des synodi a deputatis synodi voerleden jaer angesprocken sinde, hebben dien wel niet geheel afgeslagen, maer also Haer Lieven irst begeerde te hebben copie van de gravamina die op den synodum souden gebracht worden, om deselve te communiceren met Sijn Excellentie, hebben deputati synodi, omdattet een saecke was noyt vor desen in dese provincie gesien noch gehortt, swaricheit gemaect sodanige conditie an te gaen, end darup den synodum an te nemen sonder naerder last des synodi oft der respective classium. Daran dan dese classis gehadt hefft goet genoeg. Sijnde nochtans bedroeft dat den synodus isz uthgebleven. Ende also dan tot allen tijden de synodale vergaderinge voer heel nut end nodich is geachtett, end insonderheit in dese bedroefde tijden darvoer te achten is, begeert dese classis ser ernstlick dat doch deputati synodi ter erster gelegentheit sick de novo bij het Edele Hoff wilden angeven om met aller instantie wederom van Hare Lieven den synodum te versoecken. Also nochtans dat denselven niet en worde angenomen dan up de ouden voett, totdat in eene nationali synodo door eenpaerlicke resolutie anders mocht worden gestatueret.

18 *Borculo*

Nadien men seeckerlick verhopet dat de herlicheit Borculo t'sijner tidt deser graeffschap annex gemaect sal worden, end de kercken aldar dieshalven ock solen moten worden gereformert, so hefft classis van haerentwegen darto geauthorizert inspectores classis, nevens enige andre die de inspectores up 't bequaemtste darto solen kunnen bekomen end gebruikken.

19 *Gravamen*

Den synodum te vragen oft een kint, van eenen afgesetten end verdreven paep gedoopt sijnde, in facie ecclesiae, na gedaener predicatie (de he op eniger particulieren versoek publice heft gedaen) voer wetlick gedoopt te achten sij.

20 *Proponenten*

D. Joannes Sartorius end D. Adolphus Broeckhusen, beide studiosi theologiae, den classi tot den Heiligen ministerio gerecommandert sijnde, sijn voer gerecommandert angenomen, om ter bequamer tidt end plaetze na behoeren an haer gedacht te worden.

21 *Gedeputeerden ter synode*

Deputati ad synodum worden gecontinuertt.

22 *Correspondentie*

Om correspondentie te onderhouden met die beide Velavische classibus isz committiert D. Sebastianus Dammannus, die nevens datt he is deputatus synodi, ock als deputatus huius classis aldaer, verschreven sijnde, sal verscheinen.

23 *Inspectoren*

Inspector classis blijft noch voer een jaer D. Georgius Molnerus, end in plaetze D. Bernhardi Stedemeieri (die twie jaren na order des classis hefft gedient end

1614 II Classis Zutphen

van den classe sijnes diensts is bedancket) D. Molnero bijgevoeget D. Sebastianus Dammannus.

24 *Sluiting*

Na gehoudenene censura morum, end trowhartige vermaninge tot iver end nersticheit in 't bedienen harder officie, sijn die christlicke broederen in goeder friede end enicheit gescheidenn.

25 *Ondertekening*

Sebastianus Damman, classis praeses.
Andreas Suave, scriba classis, m.p.

1614 II Classis. Zutphen, 20 september

Inv. nr. 1, fol. 98v-99.

Leiding

Sebastiaan Damman.

Aanwezigen

Anno 1614 den 20en september sijn binnen Zutphen gecompareert ende vergadert deze navolgende, repraesenterende formam classis, dewijle de geheele classis niet en conde t'samen comen voeralsnoch: Wilhelmus Baudartius, Sebastianus Damman, Bernhardus Stedemeier, Henricus Fabricius, Georgius Molnerus, Andreas Suavius, Gellius de Bouma, Johannes Bouillet, Bartholdus Wentholt, Jacobus Reefsenius. Die van Doesborg, verschreven zijnde, hebben haer geëxcuseert, belovende nochtans tevreden te zullen zijn ende voor welgedaen te houden wat op deze vergaderinge zoude gedaen worden.

I Beroep

De oorzaecke dezer bijeencomtste is geweest deze, dat den kerckenraed van Deventer, met kennis ende approbatie eenes Eersamen raedts aldaer, beroepen hadden tot den dienst haerer kercke D. Jacobum Reefsensium, ende versochten zeer instantelijc dat men hem uyt onse classe zoude dimitteren ende metten eersten laten tot Deventer comen. 'tWelck alzoohet niet en conde geschieden, ten waer om zeer gewichtige redenen, door dien D. Reefsenius nu noch twee jaren aen dezen classe was verbonden volgens art. 6 classis Zutphaniensis, gehouden anno 1611 den 10 septembris. Soo is deze vergaderinge aengestemt om dezelffde rationes met malcanderen te overwegen. Ende waren deze: dat die van Deventer principelijc daerop drongen dat D. Reefsenius haeren alumnus was, aen haer oversulcx verplichtet. Item, dat zij door de blindheyt D. Joh. Gosmanni gantsch genootsaecht waren noch eenen methulper te zoeken, die zij dan tegens den winter qualijc op andere plaetzen zouden vinden connen. Ende dat de gemeynte van Deventer ongelijc grooter was als daer D. Reefsensius tegenwoordelijc dienst dede, daeruyt vastelijc te hopen stont dat hij meerder profijt in Gods kercke doen zoude van hier na Deventer treckende dan hier bij ons blijvende, etc. Op welck alles de aanwezende broederen rijpelijc lettende, eyntlijc verclaert hebben, dat D. Reefsenius, denwelcken zij sus anders geern zouden bij haer hebben gehouden, de beroepinge deren van Deventer wel aennemen ende volgen mochte, sonder dat nochtans iemant an-

ders in toecomende tijden zulcx in consequentie trecke, die niet zoo gewichtige redenen mede en hebbe als de voorschrevene zijn. Edoch, dewijle der Edelen heeren Gedeputeerden consent voornamentlijk hierin mede vereyscht wort, ende dan de respectieve gemeynten daer D. Reefsenius tegenwoordelijc dienet hiervan wel behoorden ooc eenige kennisse te hebben, soo zal deze zaecke met den gemelten Edelen heeren Gedeputeerden ter eerster vergaderinge worden gecommuniceert, ende de redenen deren van Deventer favorabiliter worden voorgedragen, dewelcke, zoo zij van meergemelten heeren zullen aengenomen ende geapprobeert worden, daer men niet aen en twijfelt, zal alsdan D. Reefsenius ten vollen gedimitteert zijn ende blijven. Ende zal ooc hem na behooren eene eerlijcke attestatie ende dimissie schriftelijc medegedeelt worden. Daerna zal door iemand ex fratribus classis 't gepasseerde aengedient worden den van Wenterswijck ende Aelten, ten eynde dezelffde mogen verstaen dat bij den Edelen heeren Gedeputeerden ende den classe in de voorss. zaecke niet anders en is gehandelt dan als na reden ende kerckenordeninge behoorde gehandelt te worden.

2 *Zutphen ~ Tucht*

Het hebben de predicanten van Zutphen, uyt last haers kerckenraeds, ooc te kennen gegeven verscheydelijcke zeer godslasterlijcke woorden die doctor Marcellus Franckheim dicwils bij d'een ende d'ander uytspoude, nu op den catechismum in 't particulier, ende dan op de leere in 't generael, die noemende een duyvelsche leere, een Calvinus praatken, genomen uyt het woort des Heydelbergschen Godts, etc. Ende zulcx alles nadat hij professie van de gereformeerde religie bij ons gedaen heeft, mede gaende tot de Tafel des Heeren, 'twelc[k] hij nu niet alleen niet langer en dede, maer, gelijc men sekerlijc wort bericht, communiceert met den jesuïeten. Ende is overzulcx gevraecht, wanneer Marcellus voorss. in geenderley maniere van zijne nieu aengenomene pauselijcke, superstitieuse, valsche religie ende lasterspreken aff te brengen en waer, oft men niet na kerckenordeninge tegens hem met excommunicatie en zoude mogen ende oock behooren te handelen, om alzo alle ergernis, zoo veel des mogelijc, wech te nemen ende voor te comen. Is van allen eenpaerlijc geantwoort ja. Maer dat men eerst alle vlijt met patiëntie zoude aenwenden om hem te winnen.

3 *Ondertekening*

Haec ita acta esse, die, anno, loco suprascriptis, affirmo,
Sebastianus Damman, manu propria

1615 I Classis. Zutphen, 6 juni

Inv. nr. I, fol. 100-102v.

Aanwezigen

Acta classis, gehouden binnen Zutphen den 6. junii anno 1615. Sijn verscheenen die broederen dess classis, so dieselve met naemen volgen: D. Wilhelmus Baudartius, minister, D. Sebastianus Dammannus, minister, D. Bernhardus Stedemeierus, minister, D. Henricus ab Hel, consul et senior, van Zutphen; D. Johannes Langius, minister, Arent Baerkens, ouderlinck, van Doesborch; D. Georgius Molnerus, minister, Jan Froelick, ouderlinck, van Deutecom; D. Andreas Suavius, minister, Jan Toenhuis, ouderlinck, van Lochem; D. Casparus Sollingius, minister, Lambertus

1615 I Classis Zutphen

Priester, ouderlinck, van 's-Herenberghe; D. Johannes Bouilietus, van Warnsfeldt; D. Gellius de Bouma, minister tot Gorssel; D. Godefridus Bucherus, minister tot Verssevelt; D. Lambertus Rotarius, minister tot Almen; D. Bernhardus Hollius, minister tot Vorden; D. Johannes Verschage, minister tot Bredevort; D. Vincentius Schultgen, minister tot Steenderen; D. Arnoldus Grevingius, minister tot Hummel; D. Theodorus Rumphius, minister tot Selm; D. Johannes Joerlingius, minister tot Didam; D. Johannes Rochlingius, minister tot Gendringen; D. Johannes Rauwert, minister tot Wenterswijck; D. Georgius Claphouwerus, minister tot Borcht; D. Conradus Sagelius, minister tot Westervort; D. Antonius Keppelius, minister tot Aelten; D. Wilhelmus Molnerus, minister tot Lathum; D. Henricus Brinckmannus, minister tot Seddam; D. Bartholdus Wentholt, minister tot Drempt ende Angerloe; D. Matthias Selhorst, minister tot Hengel; D. Theodoricus Petri, minister tot Etten.

1 *Absentie*

D. Johannes Meilingius ende Albertus Lomeierus sijn weegen haerder cranckheit geëxcusiertt.

2 *Aanwezigen*

Vanweegen ende in naeme des Over-Velouschen classis iss met behoerlijcke credentie in deese vergaderinge verschenen D. Hermanus Keckius, dienaer des Wordts tott Vorst.

3 *Aanwezigen*

Vanwegen des Neder-Velouschen classis iss verscheenen ende thogelaten D. m.¹⁰⁸ Johannes Urbanus, Verbi minister tott Hattem.

4 *Leiding*

Sijn nae aenroepinge dess Heyligen namens Goedes tot eenen praesidem vercoeren D. Henricus Fabritius, tott eenen scribam Gellius de Bouma.

5 *Angerlo, Drempt en Laag-Keppel ~ Hengelo ~ Predikanten*

Sijn nae visitatie van attestatiën pro membris classis aengenhomen: D. Bertholdus Wentholt tott Drempt ende Angerloe, ende D. Matthias Selhorst tot Hengeloe.

6 *Examens*

Iss bij occasie van 't spreekken des examinis D. Selhorst voergeleesen die verclaringe des Harderwijckschen classis oever den 7 articull des Berneveldtschen classis aengaende het examineeren der predicanten, so aencoemende nieuwe, als andere die tevoeren in dienst geweest sijn. Neemt classis dieselve verclaringe aen, naemelick dat dieselve niet generalick van alle, so van verdachte als onverdachte plaetsenn aencoemende dienaren te verstaen sijn, maer van dengeenen die off selffs suspect sijn, offte van suspecte persoenen ende aen suspecte plaetzen mochten geëxaminierdt sijn offte gedient hebbenn, alles blijvende in het oordell des classis.

¹⁰⁸ Later toegevoegd.

7 *Kerkdiensten*

Gekomen sijnde in het herleesenn van de acten superioris classis tott den 7 articull, noepende het predigen des catechismi ten plattenlande, sijn die broderen weederomme vermaent haer beste te doen.

8 *Rooms-katholieken*

Blijven die inspectoren des classis belast den 8 articull superioris classis weederomme den Edelen Hoeve te remonstrieren, om daertegens te doen dat enichsins moegelijk. Sullen ock die broderen in steeden ende dorpen, een iegelijk in 't sijne, die meeste faulte deesen, alsock het kinderdoepen ende incommen der papen schrifttelick vervaten ende den inspectori classis te handen stellen.

9 *Etten ~ Predikant*

D. Theodoricus Petri, in voerigen classe bij provisie doer veele intercessiën tot den dienst weder thogelaeten sijnde, ende nu goet getuichenisse van hem gehoertt hebbende, wordtt hie alsoch tot op den naeste classe bij provisie in sijnen dienst getolereertt.

10 *Kerkgebouwen*

Blijven die inspectoren classis alsoch belast met den 13 articull dess voergaenden classis.

11 *Synode*

Die 17 articull dess voerigen classis, aengaende het houden dess synodi, blijfft in sijn geheell.

12 *Vergadering*

Die 9 articull prioris classis, handelende de loco habendae classis, wordt in sijn geheell gelaeten ende voer deese tijdt in stilheidtt gehouden.

13 *Armenzorg*

Iss den classi voergesteld, off niet practicabell dat in den dorpen, tot stuur der gebreckelick, in denselven een ommeganck offte collecte mochte gestadet worden, om watt in voorraet te hebben tegens den aenstaenden noedtt. Hebben die broderen aengenhomen een iegelijk bij sijnn gemeente het beste te doen ende sulckx te bearbeydenn. Ende sal dieselve collecte geschieden omtrent Martini.

14 *Zondagsheiliging*

Den Edelen Hoeve te remonstrieren, wat dissordre doer het schieten der papegaien in den steden ende dorpen op den sondagen is komende, ende te versoucken dat doch 'tselve mochte affgeschafft worden.

15 *Hummelo ~ Koster*

Die classis, gehoertt hebbende die verscheiden groete ende groeve feyten ende delicten dess costers van Hummel, ende genoechaem daervan, so doer request als anders, bericht ende veerseeckertt sijnde. Oordelt classis denselven tott sulcken dienst gants ende geheell onduchtick, dat men diesweegen die Edelen heeren Gedeputeerden sal versoecken om hem te removieren, offte, so sulx doer

1615 I Classis Zutphen

Haer Edelen niet geschieden konde, dat men versoecke den heren landtdrost hem oever sulx te straffen ende doen delogieren.

16 *Kerkdiensten*

Aengaende het predigen op den derden feestdach blijft classis bij den 14 articull, in den classe den 16 martii anno 1612 gehouden, bij ernstige vermaninge sulx naer te laeten op poene van dubbelt gestrafft te worden.

17 *Dorth ~ Predikant*

Iss van D. praeside der vergaderinge voergedragen hoe dat doer vervolgh der vijanden uyth het landt van Guilich heeft moeten wijcken D. Petrus Valencijn, ende tot een dienaer dess Worts van den heer van Dort op het huiss toe Dorth is beroepen ende aengenohmen, versoeckende pro membro classis aengenohmen te worden, so is 't dat classis, naer voergaende communicatie met den gedeputeerden des synodi ende des heeren mombers, alsock der heeren Gedeputeerden deeses quartier ende die Eersaemen magistraet der stadt Zutphen, die daer alle¹⁰⁹ geen swaricheyt in en vonden so die Landschap henvoerder geen swaricheit daerin quaem te maeken, D. Petrum voernss. pro membro classis heeft aengenohmen, also nochtans dat sijne kerke daer hie dienen sall, sowel als sijn persoen, den classicale ordinantiën in alles meede als andere kercken sall onderworpen sijn. Ende sall den inspectoribus so daer gaen sullen, een beleefft schrijvens tot Sijn Edele meede gegeeven worden.

18 *Zevenaar ~ Predikant*

Die gemeynte van Sevenaar hebben schrifttelick van den classe versocht, dat diewijll sie consent van de hertoghe van Brandenborch erlanght hebben om den dienst des Woordts op het huisz te doen, ende sie giene middelen alsnoch hebben om eenen eygen predicant te houden, denwelcken sie nochtans eerstes dages te krijgen verhoepen, dat D. Johannes Joerlingius hun voer een tijdt mochte geguntt worden den dienst aldaer te vertreden, totdat sie een eygen predicant becomen mochten. Heeft classis het versoeck geaccordertt, niet nochtans ten aensien van die gemeente, maer dess garnisoens, so daer van der Staten weegen is liggende; daerom ock, die capitein doer schrijvens aen den inspectoren dess classis sulx versoeckende, Johannes den dienst een tijdtlanck aldaer sall vertreeden moegen, alles nochtans buiten laesie ende quetsinge van sijn gemeente.

19 *Terborg en Silvolde ~ Varsseveld ~ Armenzorg*

Den predicanten der hoogheitt Wiss hebben den classi te kennen gegeeven wat gestalt mercklijcke disordre in 't stuck der armenrenthen ende dependentiën van dien in haere gemeinten gespoertt worden. Begeeren derowegen dieselve wolle gelieven eenige uyth haer midden te committeren om sulx ende diergelijcke aen Sijn Genaede grave Joest van Limborch Bronckhorst te remonstrieren ende verbeeteringe te versoecken. Heeft classis tott dien einde committiert D. Wilhel-mum Baudartium om die voernss. broderen te assistieren, voerdragende in specie Sijn Genaede al sodaene gravamina als die broderen hebben voer te wenden.

109 Boven de regel geschreven.

20 *Correspondentie*

Om ad classes Veluanas te gaen iss committiert D. Wilhelmus Baudartius.

21 *Inspectoren*

Iss in plaetse D. Georgii Molneri, die sijns diensts bedanckt is, tot inspectorem vercoren D. Andreas Suavius.

22 *Sluiting*

Nae geholdene censura morum ende dancksegginge tot Godtt almachtich sijn die broederen in goede vrede ende eenicheit gescheyden.

23 *Ondertekening*

Henricus Fabricius, classis praeses
Gellius de Bouma, classis scriba, manu propria

1616 I Classis (extraordinaris). 6 maart

Inv. nr. 1, fol. 103-105.¹¹⁰

Aanwezigen

Acta classis extraordinarie, convociert den 6 martii anno 1616. Sijn verscheenen die broederen, so verschreeven ende geroepen, naemelijck: D. Wilhelmus Baudartius, Sebastianus Dammannus, Bernhardus Stedemeierus, Henricus Fabritius, Georgius Molnerus, Andreas Suavius, Johannes Bouilliet, Gellius de Bouma, Petrus Valencijn.

Absentie

Die van Doessborch, ock verschreeven sijnde, sijn uythgebleven.

1 *Heerlijkheid Borculo*

Die oersaecke deeser verschrijvinge iss geweest datt, diewijll die heerlickeitt van Borculoe nu weederom doer Godts genaede ende hulpe met der Graffschap vereenight, die pastoeren, schoelmeysteren ende costerenn van die Edelen heeren Gedeputeerde ten dage voerss. waeren bescheiden te comparieren, om te ondersoecken wie haer met die leere ende kerckenordeninge deeser landtschap ende aller reformierder kercken souden willen conformieren.

2 *Heerlijkheid Borculo ~ Indringer*

Iss also, nae aenroepinge des naemens Goedes, ten eersten van den inspectore classis verhaelt die inbroeck, so Henricus Meilingius niet alleen voer deesen, maer ock nu nae die reductie in die heerlickeitt Borculoe, niettegenstaende hie sulx te laeten vermaent was in die kerckenordeninge, was doende. Ende daernaes versocht advyss watt hierin te doen, mochte sijn sulckx voertaen te weeren. Iss voer goett gevonden dat men soude instellen een narree van deeses Meilingii doen, ende 'tselfe den heren Gedeputeerden remonstrierende oeverbrengenn, versouckende dat hierin versien mochte worden naer behoeren, tott onderhoudinge van goede ordre ende eenicheit ende weeringe van alle confusiën. Dat men

¹¹⁰ De acta van deze vergadering zijn geschreven door Gellius de Bouma.

1616 I Classis Zutphen

ock gelicke schrijvents ten selven fine doer D. Dammannum aen den kerckenraett tott Arnhem soude oversenden. Die remonstrantie aen die Edele heren Gedeputeerde is deese naevolgende:

Aen die Edele, erentveste, wijse ende seer voersienige heeren Gedeputeerde der Graffschap ende die Eersaemen magistraet der hoefftstadt Zutphen. Remonstrieren met gebeurlicke reverentie ende erbiedinge die aenweesende predicanten des Zutphenschen classis welcker gestalt Henricus Meilingius, predicant tott Arnhem, niet alleen voer deesen in onsen classe tott Lathum, gelick oock tot Borculoe selffs hem stoutelick, sonder datt hie geroepen offte ontboeden was, met predigen indringende, indracht ende inbreuck gedaen heeft, maer oick nue, nae reductie der heerlicke Borculoe tot der graffschap Zutphen, den Wolgebornen grave van Bronckhorst, als here van Borculoe, die gecommittierde heren des Edelen Hoeses, der heren Gedeputeerden, der heren des magistraets der stadt Zutphen ende oick den Woledelen gestrengen here van Dorth als krijghsoverste aldaer, met groete ongestuimicheit, jae met groeve onverschaetheit tott traenen toe is naegelopen, versouckende so in 't gemein als in 't particulier van dieselve te moegen in die heerlicke voerss. gaen predigen. 'tWelck respectivelick hem bij die Edelen heren affgeslagen sijnde, oick niettegenstaende die inspectoren classis, daer presentt ende sulckx te doen bereydt, diewelcke oick met last des classis om sulckx te doen haer deerwaerts verfoeget hem van sulck een voernemen te desistieren vermaent, diewijle hem doch sulckx van die Edele heeren geweygertt, onaengesien hie Haere Edele met traenen hadde gebeden ende gesocht daertoe te beweegen, 'twelck hie niet alleen wel stoutelick heeft darven negieren, seggende dat die sulckx sechten het loegen als eervergeetene, maer oick deesen allen ongeacht sick eevenwell nae Neede vervoet ende den kerckendienst aldaer te verwalten hem onderstaen, alwaer hie aentreffende D. Petrum Valencijn, predicanten des Woledelen heren van Dorth, diewelcke om te predigen van den inspectoribus deerwaerts gesonden was, heeft hie, Meilingius, met hem oever deesen veele reedenen gehadtt, hem affeyshende sijne schrifttelijcke commissie ende last, seggende datt hie van Sijn Genaede te reformieren waere gebeden, oick van die Edele heren des Edelen Hoeses als een patrioet derselver heerlicke daertoe gelastet (gelick hie oick des dages tevoeren tegen seeckere andere predicanten met veele sick dies beroemt, ende met openbaere bij hem hebbende patent te bewijsen gepraesentiert heeft, daer doch Uwe Edelen beter bewust, ende verscheydene van ons selfs uyth den mondtt sommiger heren raeden anders verstaen hebben). Voerts oick dat hie sick bij die Edele heren des Edelen Hoeses beclaegende over die inhibitie so hem van den inspectoribus classis tot Borculoe was geschiet, hem ter andtwoortt gegeeven, hie soude in sijn voernemen voertgaen, Haere Edelen wilden het verdedigen. Nae lange reedenen ende veele propoosten, oick protestatiën, heeft hie Petrum voernoemt des voermiddages laeten predigen, doch also dat hie nae den middach predigen wilde, waarvan hie oick doer giene reedenen hem heeft willen laeten affmaenen, maer 'tselve heeft gedaen ende vollenbracht. Boeven deesen allen noch soeckende muyte ende twist tusschen den Wolgebornen heren graeven, die Edelen heren Gedeputeerde, also oick den classe te stiften, van selffs hem beroemende Sijn Genaede geraden te hebben dat Sijn Genaede in den beginne wel soude willen toesien dat Sijn Genaede het jus patronatus niet ontnomen worden, dat oick met die geestelicke goedere ende collatiën van dieselve niet en geschiede gelick in die graffschap Zutphen gebruickelick. Also nu ditselvige niet alleen en streckt tott vilipendie ende kleinachtinge van die recessen der landts- ende quartiersdagen, maer

oick tegens goede ordre des classis diewelcke met stichtinge ende goede eenicheit in deesen quartiere tot noch toe onderhouden, iss strijdende, dat eener uyth een ander quartier ende classe, van selfs ongeroepen comende, sulcx hem soude onderwinden, insonderheyt een sodaenige die sick inderdaet betoent ende verclaert in die leere ende ordre des classis deeser graeffschap ende anderer gereformierder kercken niet eens te sijn. Ende also oick dit een seer gewichtige saecke, diewelcke een vorder insieken heefft, so hebben die aenweesende predicanten voernoemt niet konnen naelaeten oetmoedichlick te versoucken dat Uw Edelen gelieven wille deese saecke in acht te nehmen ende te behartigen, om dieselve supplianten bij die goede ordre te maitenieren, ende den Meilingium voerss. te doen corrigeren, ende satisfactie doen daer ende doer die Haere Edelen sal goetvinden te behoeren, opdat alle vorderen onheyll ende missbruicken, streckende tott confusie ende verwerringe, moegen geweeret ende die kercken deeser graffschap bij goeden vrede ende eenicheit moegen onderhouden worden. Dit doende.¹¹¹

3 *Heerlijkheid Borculo ~ Rooms-katholieken*

Ende also die herlickheit van Borculoe weder aen 't landt gebracht sijnde, alle pastoren, papen, scholmeysters ende costers verschreeven waren te comparieren, ten fine als boven verhaelt, maer dieselve van Sijn Genaede verboeden is geweest te comen, iss bij die vergaderinge goetgevonden Sijn Genaede te besenden, om indien het moegelijk te inducieren sick des landts recessen te onderwerpen. Ende sijn hiertoe genominiertt D. Wilhelmus Baudartius ende D. Sebastianus Dammannus.

1616 II Classis. Zutphen, 18 juni

Inv. nr. I, fol. 107-109v.

Aanwezigen

Acta classis Zutphaniensis, gehouden binnen Zutphen den 18 junii 1616. Sijn verschenen op dese vergaderinge, deze naervolgende: D. Wilhelmus Baudartius, minister, D. Sebastianus Damman, minister, D. Bernhardus Stedemeyer, minister, D. Henricus Fabricius, minister, joncker Evert van Lintelo, ouderling, tot Zutphen; D. Bernhardus Spanaeus, minister, D. Georgius Hartung, ouderling, tot Doesborg; D. Georgius ter Meulen, minister, Mathijs van Breslo, ouderling, tot Deuticom; D. Andreas Suave, minister, Jan Toenhuys, ouderling, tot Lochum; D. Casparus Solingius¹¹², minister tot 's-Herenberge; D. Johannes Verschage, tot Bredevoort; D. Bernhardus ab Holle, tot Borkelo; D. Johannes Bouillet, tot Warnsvelt; D. Gellius de Bouma, tot Gorsel; D. Lambertus Rotarius, tot Almen; D. Bernardus ab Holle junior, tot Vorden; D. Daniel Suave, tot Geisteren; D. Andreas Suave junior, tot Nede; D. Matthias Zelhorst, tot Hengelo; D. Theodorus Rumphius, tot Selum; D. Joh. Rauwers, tot Wenterswijck; D. Anthonius Keppelius, tot Aelten; D. Gothofredus Bucherus, tot Varsevelt; D. Georgius Claphouwer, tot Sylvolden ende Ter Burg; D. Joh. Roglingius, tot Genderingen; D. Theodoricus Petri, tot Etten; D. Henricus Brinckmannus, tot Seddam; D. Joh. Joerlingius, tot Dhiem; D. Conradus Sagelius, tot Westervoort; D. Bartholdus Wentholt, tot Angeler ende Drempt; D.

¹¹¹ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'. Deze remonstrantie ('Aen die Edele, erentveste, wijse (...) Dit doende.') is eerder gepubliceerd in Broek Roelofs, p. 225-227.

¹¹² In de marge is hierbij geschreven: 'obiit'.

1616 II Classis Zutphen

Arnoldus Grevingius¹¹³, tot Hummel; D. Vincentius Schultgens, tot Steenderen; D. Petrus Valenzijn, tot Dorth.

Absentie

D. Wilhelmus Mollerus tot Lathum, D. Joh. Meilingius tot Rurlo, uytgebleven zijnde, d'een om de crancheit zijnes vaders, d'ander om de crancheit zijner huysvrouw, werden geëxcuseert.

Aanwezigen

Om de correspondentie met dezen classe te onderhouden is gecompareert, met behoorlijke credentie, uyt den classe van Over-Veluwen D. Hugo Halewegius, minister tot Wilp. Van den Neder-Veluwsche classe is gecommiteert D. Joh. Urbanus, minister tot Hattem, maer en is niet gecompareert.

Leiding

Nae aenroepinge van Godes Heyligen naem is tot praeses vercoren met de meeste stemmen D. Wilhelmus Baudartius, ende tot scriba D. Sebastianus Damman.

1 Borculo ~ Geesteren ~ Neede ~ Predikanten

D. Bernhardus ab Holle senior, D. Daniel Suave ende D. Andreas Suave junior, zijn pro membris classis aengenomen, en hebben voltrocken alles wat na ordre ende gebruyc dezis classis van haer is versocht geworden.

2 Borculo ~ Schoolmeester

Jacobus Matthaei, aenhoudende om eenen schooldienst binnen Borculo, is afgewesen dewijle hij geen Neder-Duytsche hand van schrijven en heeft, noch de psalmen Davidts in onse sprake en can singen, daer nochtans die gelegentheit van Borculo wel vereyschte een man die zulcx beyde bequamelijc doen conde.

3 Borculo ~ Lichtenvoorde ~ Schoolmeesters

Johannes Ornitander tot Borkelo ende Henricus Kemner tot Lichtenvoort den schooldienst betredende, zijn daerin van den classe geconfermeert ende gecontinueert, nadat se opentlic voor de volle vergaderinge verclaert hadden dat zij de gereformeerde religie van herten toegedaen waren, ende daerbij belovet te willen volharden, door Godts genade, haere discipulen in dezelfde ooc altijts trouwelijc onderwijsende, ende sich na de ordre der scholen, in classe beraemt ende bij de Edele heeren Gedeputeerden geratificeert, comporterende.

4 Remonstranten ~ Contraremonstranten

Is goetgevonden uyt de confessie ende catechismo in een cort formulier tesamen te brengen 't gevoelen der gereformeerde kercke van de vijff controversse articulen, welck formulier allen dengenen die pro membris classis voortaan zullen aengenomen worden, hetzij dat¹¹⁴ zij tevoren in dienst geweest zijn ofte niet¹¹⁵, zal voorgehouden worden om 'tzelfde aen te nemen ende t'onderteekenen. Ende

¹¹³ In de marge is hierbij geschreven: 'obiit'.

¹¹⁴ In de marge is geschreven 'hetzij dat' in plaats van het doorgestreepte: 'indien'.

¹¹⁵ In de marge is geschreven: 'ofte niet'.

wort Dammano te last geleyt dit formulier te maecken ende den classis, om gevisiteert te worden, over te leveren.

5 *Eibergen ~ Predikant*

D. Vinckius, zijnde voor desen van Zijn Genade van Bronchorst gepraesenteert tot den kerckendienst van Eybergen, zal verschreven worden eerstes dages om zijne gaven eens te laten hooren, ende dan voorts met hem te handelen dat hij hoe eer hoe liever te Eybergen hem transportere.

6 *Lichtenvoorde ~ Predikant*

D. Thomas Cumingius zal, zoo haest mogelijke is, geëxamineert ende in examine bestaende, tot den kerckendienst te Lichtenvoort beroepen worden.

7 *Gelselaar ~ Predikant*

D. Henricus ab Holle, zijnde gepresenteert van Zijn Genade van Bronchorst tot den kerckendienst van Gelselaar, wort van den classe niet aengenomen, alsoo men meynt gantsch onbetamelijc ende onredelijc te zijn dat een leeraar, wel ende in een groote gemeynte zijnde, daer hij bemint, geern gehoord ende zeer eerlijcken wort onderhouden (gelijc het dan met D. Henrico voorss. alsoo gelegen is), om zulcke redenen als hij heeft (die voor geen redenen geacht en zijn geworden) zoude tot een minder gemeynte, gelijc daer is die van Gelselaar, getransporteert worden. Is overzulcx goetgevonden dat men D. Warnerum Wentholt aen Zijn Genade zal recommenderen, om zoo hij Zijn Genade geviel, geëxamineert ende tot Gelselaar beroepen te worden.

8 *Zevenaar ~ Predikant*

Op 't versoeck D. Conradi Markinii is D. Joerlingio toegestaen de kercke van Zevenaer voortaan voor een tijdlang noch te bedienen, midts dat het geschiede sonder schade zijner gemeynte.

9 *Heerlijkheid Borculo ~ Indringer*

Is rapport gedaen van 't gene gepasseert is bij den classe van Aernhem in de zaecke D. Meylingii, van dewelcke in postrema classe anni 1616 den 6 martii is gehandelt. Desgelijcx is gelesen den brieff Henrici Brumanni, uyt den naem (zoo hij zeyt) des kerckenraets van Aernhem aen dezen classen geschreven, aengaende dezelve zaecke. Verclaert de classis niet gecontenteert te zijn in 't gene op haere clacht gedaen. Reserveert overzulcx haere voordere actie tot gelegener tijd.

10 *Synode ~ Armenzorg*

Articulus 11 superioris classis blijft noch in zijn geheel, alsmede den derthieden.

11 *Terborg en Silvolde ~ Varsseveld ~ Armenzorg*

't Gene art. 19 superioris classis D. Baudartio ende den predicanten der hoocheyt Wiss opgeleyt wert, zal bij denzelven wederom bij de hant genomen ende zoo lang vervolgt worden, totdat daerin na behooren zal wesen versien.

1616 II Classis Zutphen

12 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Is voorgelesen seeckere acte bij de laetste landtsvergaderinge tot Zutphen gemaect, luydende aldus:

De Landschap, lettende opte tegenwoordige kerclijcke misverstanden ende alteratiën, heeft, om voor te comen wijder verloop, goetgevonden die van den Hove te lasten om die gedeputeerden van de respective classen aen te schrijven, ten eynde diezelve haere classes doen vergaderen om uyt elcke van dezelve twee geleerster ende vreedlievenste persooenen te deputeren, die tegens eenen bequamen dach sich sullen vervoegen bij den Hove, daer alsdan mede sullen bijgeroepen worden die Landschaps-gedeputeerden hieronder genoemt, om met advys van de voorss. classicale gecommiteerden te beraemen eenich bequaem middel van accommodatie, soo doenlic, 'twelck volgens den synodo soude mogen voorgesteld worden om bij denselven aengenomen ende gevolgt te worden, ende daer men die verschillende partijen niet en soude connen accommoderen, zal 't Hoff met der Landschaps-gedeputeerden voorder bedacht wesen op een bequaem interim. Ende sullen ter noot 't Hoff ende die voorss. Landschaps-gedeputeerden, neffens die voorss. classicale gecommiteerde, noch sulcke andere theologen ofte kerckendienaren om 't adviseren daer mogen bijroepen, die se daertoe zullen die bequaemste achten.

Over welcke acte zeer veel ende verscheyden consideratiën zijn gevallen, verstaende de broederen aen d'eene sijde wel dat men niet lievers en behoorde te soecken als dat dienen mochte om den vrede, daertoe de voorgemelte bijeencomste bestemt ende deze classis t'eenemael geneycht is, te bevoorderen, maer vreesende nochtans ooc wederom aen de andere sijde, ende dat om gewichtige redenen, dat de rechtsinnige kercken niet alleen geen profijt bij soo eene bijeencomste ende voorgeslagene accomodatie connen hebben te verwachten, dat zij wel merckelijcke schade daerbij lijden mochten, jae zelfs dat zij de goede ruste, die zij door Godts genade noch tegenwoordich hebben, apparentelijc wel stonden quyt te worden. Daerom dan de classis haer beswaert heeft gevonden vooralsnoch te verclaren off zij haer soude inlaten ofte niet inlaten connen om de gemelte bijeencomste bij te wonen. Temeer, dewijle de Edele heeren dezses quartiers ooc geen geringe swaricheyt gemaect en hebben eer zij dezelfde bijeencomste hebben willen toestaen. Is overzulcx besloten bij den classe dat men over deze saecke wijders hem bedencken, ende met den classibus van Over- ende Neder-Veluwe, mitsgaders ooc andere daer het de gelegentheyt geven mochte, naerder communiceren zal, om daarna dan, op alles rijpelijc gelettet hebbende, te doen soo men in consciëntie bevinden zal tot besten van Godes kercke te behooren. Ende zijn om deze saecke met den classe van Over-Veluwen te communiceren gedeputeert Sebastianus Damman ende D. Johannes Bouillet, gelijk dan om met den classe van Neder-Veluwen te communiceren zijn gedeputeert D. Wilhelmus Baudartius ende D. Andreas Suavius, welcke gedeputeerde, gehoort ende verstaen hebbende het advys ende de resolutie der beyden classen, daarvan zullen rapport doen aen diegene die vanwege des classis volcomentlic daertoe zijn geauthoriseert, wende deze naervolgende vijftiene, te weten de vier predicanten van Zutphen, een predicant van Doesborg, Deuticom, Lochum, 's-Herenberge ende Borculo, D. Gellius de Bouma, D. Joh. Bouillet, D. Petrus Valenzijn, D. Bartholdus Wentholt, D. Matthias Zelhorst ende D. Lambertus Rotarius, dewelcke dan zullen macht hebben uyt naem des classis de beraemde bijeencomste toe te staen oft aff te slaen. Ende zoo zij dezelfde toestaen, zullen zij mogen twee predicanten depute-

ren om op die bijeencomste te erscheinen, commissie ende instructie te geven na dewelcke sich die twee gedeputeerde sullen in aller manieren hebben te dragen, ende voorts in alles wat diesaengaende meer voorvallen mocht te ordineren ende te handelen, niet anders dan oft de geheele classis daer tegenwoordich waer, ten waer datter soo iet voorviel daerin zij haer op den gantschen classen wilden beroepen. Ende soo de Edele heeren des Hoves, uyt dezen classe eenige andere als de afgesondene van den classe verschreven, gelijc bij de voorss. acte haer voorbehouden wort, mogen die verschrevene compareren, doch niet eer voordat se met de voorss. vijfthiene zullen hebben gecommuniceert, van dewelcke zij zullen zulcken commissie ende last alsdan ontfangen als de noot ende gelegentheyit voordere zal, na welcken last zij haer dan ooc zullen volcomentlijck hebben te reguleren, sonder buyten oft tegens dien ietwas ooc in 't geringste te doen.¹¹⁶

13 *Overheid*

Verscheydene gravamina, bij den respectiven broederen ingebracht, zullen den inspectori classis behandiget worden om aen de Edele heeren Gedeputeerden overgelevert, ende zoo voorts bij dezelfde ofte geremedieert, ofte aen 't Hoff overgesonden te worden.

14 *Doesburg ~ Huwelijk*

Te Doesborg is een vrouw die, meynende dat haer man doodt was, haer bij een Engelsman in onechtschap heeft geleyt, 'twelck haer man, wederom thuys gecomen zijnde, haer vergeven heeft, midts dat zij haer voortaan eerlijc drage, belovende hij ooc aen zijne zijde haer zulcken abus als bij haer begaen was nimmermeer te zullen verwijten, maer haer te houden in weerde ende respect, gelijc een eerlijc man zijn vrouwe schuldig is te houden. 'tWelc hij dan ooc eenige maenden lang heeft gedaen, totdat bij zeeckere occasie hij haer haere vorige mishandeling verwteten heeft. Daerover zij, gestoort zijnde, sich wederom bij den Engelsman voorss. heeft gevoecht, bij hem sittende ende levende alsoft sij echteluyden waren. 'tWelc den vorigen rechten ende echten man nu vernemende, van de vrouwe wilt ontslaen zijn, ende een ander trouwen. Wort overzulcx gevraecht oft dezen man een ander vrouwe, nu de eerste in overspel haer verloopt, nemen mach. Ende oft de vrouwe ooc dezen Engelsman oft eenigen anderen man trouwen mach. Wort geantwoort dat de vrouwe, als de schuldige partye, niet en mach noch den Engelsman, noch iemant anders trouwen, maer den man aengaende, die mach wel een ander vrouwe trouwen, midts dat hij bij het Edele Hoff daertoe consent eerst become.

15 *Synode*

Alsoo D. Johannes Fontanus, piae memoriae, deputatus synodi sijnde, gestorven is, ende de ordre des synodi medebrengh dat altijts tot Aernhem een deputatus synodi hoorde te zijn, daerom de classis van Aernhem den anderen classibus in bedencken stelt off men in D. Fontani plaetse niet eenen anderen deputatum synodi en behoorde te verkiesen. Verstaet deze classis zulcx tegens d'ordre des synodi te wesen, alsoo deputati synodi niet a classe maer a synodo moeten gestelt worden.

¹¹⁶ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1616 III Classis Zutphen

16 *Inspectoren*

In inspectorem classis is vercoren in plaetse Sebastiani Damman, die nu twee jaeren gedient heeft, D. Henricus Fabricius.

17 *Correspondentie*

Om correspondentie te onderhouden met den classibus van Veluwen is gedeputeert D. Henricus Fabricius ad classem Hardrovicenam, ende ad classem Arnhemensem D. Bernardus Spanaeus.

18 *Censura morum*

In censura morum is verstaen dat tot Vorden grooten twist is, ende lang geweest is, tusschen den pastorem ende den custer; zijnde, na het getuychnisse der gemeynthen aldaer, de herten dezer beyden aen wedersijden zoo gestelt dat geen vrede noch ruste tot Vorden wel zijn oft blijven can, zoo lange zij tesamen bij malcanderen blijven. Daerom dan de classis, tot besten der kercken van Vorden, goetgevonden heeft den custer zijnes dienstes te ontslaen, alsoo hij doch nimmermeer den classi en heeft connen welgevallen vanwege zijnes onordentelijken levens, handels ende wandels, daervan in voorgaende classicale acten meermaels wort vermaen gedaen. Ondertusschen is den pastoor ooc ernstelije vermaent sich allerdingen altijts soo te gedragen dat ooc de aldermintste clachte over hem voortaan niet en werde gehoort, opdat men niet genoodsaect en worde met hem te procederen als nu met den custer wort geprocedeert.

19 *Sluiting*

Na geholdene censura morum ende dancksegginge tot Godt almachtich zijn de broederen in goede vrede ende eenicheyt gescheyden.

20 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius, praeses classis
Sebastianus Damman, scriba classis

1616 III Classis. 22 november

Inv. nr. I, fol. 110.¹¹⁷

Leiding

Sebastiaan Damman scriba.

Aanwezigen

Anno 1616, den 22en novembris, daer bijeen waren: D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Damman, D. Bernhardus Stedemeyer, D. Henricus Fabricius, D. Gellius de Bouma, D. Johannes Bouillet, joncker Herman van Wijnbergen.

¹¹⁷ Een concept met acta van deze vergadering bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek: Officiële stukken betreffende de Nationale Synode te Dordrecht in 1618-1619, de bijbelvertaling (1632-1635), en stukken van verschillende provinciale synoden, grotendeels correspondentie van de Gelderse synode met die uit andere gewesten; 1607-1646. Bijgeenbracht door Sebastiaan Damman (ca. 1580-1640), predikant, fol. 72-72v.

1 *Eibergen ~ Predikant*

Is verschenen D. Henricus Meylingius ende heeft overgegeven zijne attestatie van de Edelen heeren des magistraets ende des kerckenraets tot Aernhem, versoekende dat men die wilde lesen ende dan voorts hem aenseggen om wat redenen men niet en conde gestaden dat hij voortvaren soude in sijnen aengevangen dienst tot Eybergen, alsoo hij wettelijke (soo hij seyde) tot dienst van de voorss. gemeynte van Eybergen was beroepen¹¹⁸ ende van Sijne Genade met de pastorye begiftiget.

2 *Eibergen ~ Predikant*

Hebbende gelet op dese propositie D. Meylingii, is goetgevonden, eer men met hem verder ende ten principalen handelen soude, eerst hem aff te vragen off hij sich der verclaringe ende het oordeel van een deel der classicale broederen wel soude in desen deele ondergeven willen, dan oft hij niet anders als den geheelen classi sich woude submitteren? Name hij het eerste aen, dat conde geschieden eerstes daechs ende sonder sijne costen. Name hij het tweede aen, zoo mocht hij off den ordinarischen tijt des classis afwachten ende zoo lang van predicken supersederen, off hij mocht den classem extraordinarie op zijn eygen costen laten bijeencomen, off hij mocht bij de Edele heeren Gedeputeerden versoecken de costen tot dese extraordinarische vergaderinge.

3 *Eibergen ~ Predikant*

D. Meylingius desen voorslach gehoort hebbende, heeft verclaert sich niet te willen ondergeven een deel der classicale vergaderinge maer wel den geheelen classi. Doch alsoo het hem niet doenlijk op zijne eygene costen den classem extraordinaris te laten t'samencomen, ende ongelegen de Edele heeren Gedeputeerden om de costen aen te soecken, ooc onstichtelijke waer dat hij van predicken supersedeerde tot den ordinarischen classe, versochte hij dat men hem toeliete in 't predicken tot Eybergen voort te varen totdat de classis soude bijeencomen.

4 *Eibergen ~ Predikant*

Dan dit versoeck werde D. Meylingio affgeslagen, alsoo de aenwesende broeders verclaerden des geen macht te hebben dat sij iemant den ordinarischen kercken-dienst souden vertreden laten die sich den classi oft des classis inspectoribus niet eerst en had na behooren ende volgens des classis ordre geprobeert. Vermaenden oversulcx D. Meylingium dat hij, sonder verder moyte te maecken, den dienst tot Eybergen soude t'eenmael aenstaen laten, totdat hij den classi voldaan hadde. Maer hij zeyde¹¹⁹ sich daerop te moeten bedencken. Ende is alsoo vertrocken. Dan 't werde goetgevonden van dit gepasseerde een cort narré over te zeynden aen Zijn Genade van Bronchorst. 'tWelck ooc is geschiet.

5 *Ondertekening*

Sebastianus Damman, scriba classis

118 In het concept uit de Koninklijke Bibliotheek is hierbij in de marge geschreven: 'zoo hij zeyde.'

119 In het concept uit de Koninklijke Bibliotheek is geschreven: 'Ende is dienvolgende van D. Meilingio versocht hem te willen verclaren off hij den dienst tot Eybergen zoo lange wilde gewillichlijc staen laten totdat hij de ordre des classis hadde voldaan, ofte dat hij wilde voorvaren? Daerop hij geantwoort, sich daer te moeten op bedencken.'

1617 I Classis Zutphen

1617 I Classis (extraordinaris). Zutphen, 29 januari

Inv. nr. I, fol. 110v-112.¹²⁰

Leiding

Sebastiaan Damman scriba.

1 *Aanwezigen*

Acta classis extraordinariae, gehouden tot Zutphen den 29 januarii 1617. Sijnde bij het Edele Hoff de classes overal in dese provincie gelastet tesamen te comen om te deputeeren twee predicanten die, nevens de gecommiteerde heeren der respectieve quartieren, tot Aernhem souden vergaderen om te handelen van bequame middelen tot kerckelijcke vrede. Soo sijn verschreven ende gecompereert alhier, als volmachtige van den geheelen classe¹²¹, dese navolgende: D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Damman, D. Bernhardus Stedemeyer, D. Henricus Fabricius, van Zutphen; D. Joh. Langius, van Doesborch; D. Georgius ter Meulen, van Deuticom; D. Andreas Suave, van Lochum; D. Gellius de Bouma, van Gorsel; D. Joh. Bouillet, van Warnsvelt; D. Bartholdus Wentholt, van Angeren ende Drempt; D. Lambertus Rotarius, van Almen; D. Matthias Selhorst, van Hengelo; D. Petrus Valentijn, van Dorth¹²². D. Casparus Solingius was in den Heere ontslagen. D. Bernhardus ab Holle, van Borculo, en is niet verschenen noch verschreven, ten aensien zijnes olders ende de onbequaemheyte des weechs ende des weeters.¹²³ D. Wernerus Wentholt, in privata causa hier te doen hebbende, is van de broederen genoodicht om mede bij te comen.

2 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

De brieven van verschrijvinge, bij 't Edele Hoff gesonden, zijn voorgelesen, alsmede het reces van de Landschap aengaende de bijeencomste tot Aernhem. Ooc sijn bij occasie van desen verhaelt verscheydene advisen, consideratiën ende oordeelen, gevallen bij treffelijcke soo politicque als ecclesiasticque personen, betreffende het stuck van accommodatie, die bij 's Lantschaps reces gevoordert werde, op al hetwelcke neerstelijc ende in de vreesse Godts gelettet zijnde, hoewel men bevreest was voor geen geringe swaricheyt die uyt sulcken handelinge van accommodatie ontstaen conde, is desniettegenstaende eenpaerlijc geresolveert¹²⁴ twee uyt onsen midden te deputeeren, die met behoorlijcke commissie ende instructie souden den dach te Aernhem respicieren, mits conditie nochtans soo de

120 Een afschrift van de acta van deze vergadering bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek: Officiële stukken betreffende de Nationale Synode te Dordrecht in 1618-1619, de bijbelvertaling (1632-1635), en stukken van verschillende provinciale synoden, grotendeels correspondentie van de Gelderse synode met die uit andere gewesten; 1607-1646. Bijeengebracht door Sebastiaan Damman (ca. 1580-1640), predikant, fol. 40-40v.

121 In het afschrift uit de Koninklijke Bibliotheek is geschreven: 'Sijn op het aenschrijven des Edelen Hoeves verschreeven die vijffthien broederen so in den laesten gehouden classe tott deese saecke genominiert sijn'.

122 Tussen de regels is geschreven: 'D. Petrus (...) Dorth'.

123 Hierna is doorgestreep: 'D. [***]'.

124 In het afschrift uit de Koninklijke Bibliotheek is geschreven: 'hebben die broederen geene cleyne noch geringe swaricheydt gevonden theologico politicum conventum bij te woenen. Maer gelett op andere saecken ende reedenen, hebben evenwel, om niet in gebreeke te blijven, goet gevonden'.

gecommitteerde heeren van de Ridderschap ende Steden deses quartiers (zijnde onse respectieve hooge overheyth, tegens ende buyten dewelcke wij in soo een gewichtige ende verre siende saecke, billijcken, ons beswaert vinden mochten iet aen te vangen) denzelfden dach mede respicieerden.¹²⁵

3 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Sijn dienvolgens genomineert ende gedeputeert tot dese aenstaende vergaderinge D. Wilhelmus Baudartius ende D. Sebastianus Damman. Ende is haer gegeven dese navolgende commissie ende instructie:

Commisie, den twee broederen die na Aernhem reysen zullen, mitgedeelt. Alsoo Canceler ende Raden des furstendoms Gelder ende der graefschap Zutphen (in aensien des lastes op den laestgehouden lantdach Haere Edelen ende achtbaeren bij Ridderschap ende Steden gegeven) belastinge hebben gedaen, dat de respectieve classes deses furstendoms ende graeffschaps tegens den 27en januarii souden uytgeschreven worden, om uyt het midden van haer te nomineren ende deputeren twee de geleerste ende vreedelievenste kerckendienaren haeres classis, om tegen den laetsten derzelfder maent binnen Aernhem te verschijnen ende aldaer bij te woonen alsoodaene vergaderinge als bij de aelinghe Landschap is beraemt. Soo hebben wij, om niet in gebreke bevonden te wesen, om tot dien ecclesiastico-politicum conventum te gaen genomineert ende gedeputeert, nomineren ende deputeren mitsdesen de Eerbaere, welgeleerde, onse lieve medebroederen D. Wilhelmum Baudartium ende D. Sebastianum Dammannum om derzelfder vergaderinge bij te woonen ende in dezelfde te helpen verhandelen de voorvallende saecken. Doch alles (na 't gebruyc der gereformeerde kercken) op het behach ende goetvinden der broederen des classis, die bestendich bij de eenmael aengenomene waere gereformeerde religie volharden. Wij wenschen allen den heeren ende broederen deser vergaderinge de crachtige bijwooninge ende werckinge des Heyligen Geestes. Amen. Actum Zutphen desen 29en januarii 1617.

Instructie, den twee broederen die na Aernhem reysen sullen, mitgedeelt.¹²⁶ Sullen de broederen die nomine classis ad ecclesiastico-politicum conventum gaen, wel nauwe toesien ende goede sorge dragen dat sij niet in en willigen, ooc niet het alderminste, dat tot quetsinge der eenmael aengenomene waere christelijcke gereformeerde religie (begrepen in de Nederlantsche confessie ende de Heydelbergschen catechismo) ende kerckenordeninge soude mogen strecken, maer wel allen vlijt ende neersticheyt aenwenden om de affgedwaelde broeders wederom op den rechten wech te helpen brengen, ende alsoo den verbrokenen vrede te helpen herstellen. Indien de afgesondene broeders (d'welc Godt behoede) mochten versnelt oft overstemt worden in eenich point, oft poincten, daermede de aengenomene waere, gereformeerde religie, oft aengenomene kerckenordeninge in 't mintste soude gequetst ofte gewachet worden, soo en sal dat den classen om nae te volgen geentsints verplichten noch prejudiceren, maer sal als voor nul, ongedaen ende van geener weerde gehouden worden.¹²⁷

125 In het afschrift uit de Koninklijke Bibliotheek is geschreven: 'doch also dat indien die politii niet solden derwaerts gaen, sie oick alsdan sullen te huis blijven, ende dan die samptlicke gedeputierde broederen vorder ordonneren dat sie sullen [***] te [***]'.

126 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

127 Deze commissie en instructie ('Alsoo Canceler ende Raden (...) 29en januarii 1617' en

4 *Eibergen ~ Predikant*

Is voorder den broederen verhaelt in 't lang ende breed wat met D. Henrico Meylingio was gepasseert, ende het affgescheyt dat hem alhier in minder vergaderinge was gegeven. 'tWelck alles den broederen wel gevallen heeft, verstaende dezelffde mede dat men op sulcken voet voortaan, soo daer meer om te doen viel, met hem moeste ende behoorde, ja niet en conde anders, handelen.¹²⁸

5 *Ruurlo ~ Predikant*

Daerna is ooc verhaelt dat D. Joh. Meylingius, zijnde beruchtet dat hij de universali gratia ende wat daer meer aen mocht cleven hadde beginnen te sustineren het gevoelen der Hollandsche remonstranten, ab inspectoribus classis is verschreven hier te comen om uyt hemselven te verstaen wat van de saecke was, maer dat hij sonder een recepisse te geven aen den bode oft eenige mondelinge oft schriftelijcke excuse te doen was uytgebleven. Daerom men dan de Edelen heeren Gedeputeerden had versocht, 't geliefde Haere Edelen pro autoritate hem te citeren, opdat de saecke metten eersten mocht verhoort ende daerin gedaen worden na behooren. 'tWelc dan zijnde geschiet, heeft Meylingius voors. eerst eenen brieff aen de Edele heeren gesonden, beclagende sich daerin over de inspectores alsof sij wraeckgierich waeren, ende vergeten hadden de lesse Nicodemi, die daer zeyde: oordeelt onse wet ooc iemant eer sij hem gehooft heeft. Daerna is hij zelfs gecompereert, ende zijnde doen overtuycht dat hij met disputeren hem vergrepen hadde, heeft men gearbeyt hem van zijn gevoelen (want hij zeyde zulcx te gevoelen als hij had gesustineert) aff te trecken met Godes Heyligen Woort, ende hij is ooc so wijt gebrocht dat hij coram omnibus bekende het stuck niet te verstaen. Daerom men hem voorder vermaent heeft daer dan van te swijgen ende hem eerst beter te bedencken, begeerende daerbij dat hij over 't gepasseerde sijne schult bekennen ende beloven soude voortaan in leere ende kerckenordeninge hem, volgens zijne gedaene belofte, met ons eens te houden. Ende dat dede hij mondeling, maer alsoo men voorderde, soo t'zijner eeren als tot onser meerder versekertheyt, dat hij ons daarvan een acte onder zijne handt geven soude, weygerde hij dat in den beginne seer hart, doch nam het eyntlic in zijn bedencken, daermede wij voor dat mael scheyden. Ontrent dry weken daarna werde ons geschreven dat Meylingius voornoemt een kint hadde te Rurlo gedoopt in een huys sedert dat hij laetst van hier was getrocken. Daerop hij dan weder ontboden zijnde ende gevraecht oft zulcx waer was, seyde jae, daerbij voegende dat hij meermaels dat gedaen hadde ende niet wel en conde beloven dat hij het voortaan niet en soude meer doen omdat hij verstont dat men de luyden in haer swacheyt moest tegemoete comen. Dit alsoo van hem verstaen hebbende, ende daerbij bevindende dat hij noch weygerde de voorgemelte schriftelijcke acte, die wij ten tweeden mael nu voorderden, ons te geven, niet anders daeruyt connende mercken dan dat hij de malo in peius

'Sullen de broederen (...) worden.') zijn eerder gepubliceerd in Broek Roelofs, p. 230-231.

128 In het afschrift uit de Koninklijke Bibliotheek is geschreven: 'Iss daernae den broederen voergesteld die handelingen so met den beiden Meilingiis voergenoemen geweest sijn bij den 7 aenweesenden broederen. Henrico Meilingio aengaende blijft noch alles in statu pristino.'

ende ab uno absurdo in aliud delabeerde, zijnde boven maten ongeseggelijc, wat men voor redenen, vermaningen, biddingen ende smeekingen aenwende (een saecke, daer lichtelijc meer onheyls conde uyt ontstaen), soo heeft men dit alles met de Edele heeren Gedeputeerden gecommuniceert, dewelcke hem, coram bescheydende ende verhoorende, bevel deden dat hij den classis contentment soude geven. Maer bij ons comende bleef hij even hart persisterende bij zijne gedane verclaringe, wel uytdruckelijc seggende wij mochten doen wat wij condon ende wilden, al casseerde men hem schoon, hij en soude nu, noch in der eewicheyt geene acte ons geven oft onderteekenen. Soo lieten wij hem dan wederom na huys gaen, met vermaninge sich wel te houden ende op alles naerder hem te beraden ende te bedencken. Werde dan gevraecht, in gevalle Meylingius van zijn voornemen niet en desisteerde, oft men (om principiis te occurreren, siende albereets hoe hij daechlijcx stouter ende ongeseggelijcker wort) niet en behoorde tegen hem met cassatie te procederen? Is geantwoort jae, temeer alsoo men albereets gespeurt hebbende dat hij de onbehoorlijcke proceduren zijnes broeders Henrici (die hem tegens d'ordre des classis in den kerckendienst tot Eybergen socht in te dringen) genochsaem approbeerde¹²⁹ (denzelfden tot Rurlo in zijne aenbevolene kercke latende predicken, ende zelfs tot Eybergen, sonder last der inspectoren classis, tegens het uytgedruckte bevel der Edelen heeren Gedeputeerden, als in zijns broeders name gaende predicken), men niet anders dan alle onordentelijcheyt ende moyte van hem te verwachten en had. Ende allen broederen des classis zeer wel bewust was wat veelvoudige clachten etlijcke jaeren herwaerts over zijn rouw ende ongebonden leven gecomen ende aengebracht waeren. Edoch, hebbende hem zijn deportement aengezeyt, zoude men wachten tot Paesschen om te sien hoe hij sich ondertusschen droech. Ende indien hij binnen dien tijt met berouw ende leetwesen niet en versoeckt vergevinge aller ouder ende nieuwer faulten, met belofte (ende soodanige versekeringe als de broederen zullen meynen behoorlijc ende bequaem te zijn te eysschen) van in voordere tijden in leere, leven ende kerckenordeninge sich niet meer te sullen verloopen, soo soude hij alsdan gecasseert zijn ende blijven. Ende D. Hermannus Rappaeus, connende met stichtinge van zijne gemeynte scheyden, sal in zijne plaetse tot Rurlo wederom beroepen worden.¹³⁰

6 Ondertekening

Sebastianus Damman, classis scriba

129 In de marge is geschreven 'genochsaem approbeerde' in plaats van het doorgestreepte: 'prijssende genoc[h]saem'.

130 In het afschrift uit de Koninklijke Bibliotheek is geschreven: 'Maer also Johannes Meilingius sick in leeren, kerckenordeninge ende met beswaeringe sijnen meedebroederen, ock die heeren Gedeputierde, haere auctoriteet ende bevel [***]treedende ende verachtende seer [***], seer swaerlick verloopen heeft, iss adviss gevraecht hoe dat men met hem behoerde te handelen. Is geadvisiert ende resolviert dat Meilingius van Ruerloe behoerett gedeporteert te worden ende tegens Paesschen sall gedeportiertt zijn. Is voerts geresolviertt dat indien Johannes Meilingius naedat hem sijn deportement sal geïnsinueertt sall sijn ende hie hem niet weder soeckt met leetweesen sijnjer faulten vergevinge te begeeren, sal D. Rappaeus in sijn platse weeder gestelt worden.'

1617 II Classis Zutphen

1617 II Classis. 18 februari

Inv. nr. I, fol. 112v-113.

Leiding

Sebastian Damman scriba.

1 *Aanwezigen*

Anno 1617 den 18 februarii zijn gecompereert: D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Damman, D. Bernhardus Stedemeijer, D. Henricus Fabricius¹³¹, D. Joh. Bouillet, D. Gellius de Bouma, D. Petrus Valentijn, D. Wernerus Wentholt, D. Wilhelmus Molnerus. Is mede verschreven ende gecompereert D. Ellardus a Mehen, als synodi deputatus. D. Henricus Lepflerus, mededeputatis synodi sijnde, en is niet verschenen hoewel hij tijts genoch verschreven is geweest.

2 *Examen*

De oorsaecke dezer bijeencomste was dat men te spreken hadde van het examen D. Joh. Palmerii, welcke gedestineert was tot den dienst der kercke to Eybergen. Hebbende dan dezelve verthoont testimonium D. Abrahami Sculteti, daeruyt bleeck dat hij tot Heydelberg in verscheydene articulen der christelijcker religie geëxamineert ende in examine wel bestaen hadde, soo ooc dat hij duchtich gekent werde tot het Heyligen predickampt, ende dat hij in de resterende articulen soude voorder zijn geëxamineert geworden, ende waer hij niet in siecte gevallen ende en hadde D. Scultetus niet moeten uytreyen. Is gevraecht oft het, de articulen daerin hij ondervraecht was overslaende, niet genoch en was hem in de noch overige articulen alleen te ondervragen? Werde gezeyt jae, 'twelck dan ooc geschiet is. Ende heeft D. Palmerius den aenwesenden broederen goet contentement gegeven. Daerop voorder geresolveert werde (zijnde albereets met de Edele heeren Gedeputeerden, nadat D. Palmerius tweemaal alhier met goet genoegen geproponereert hadde, van zijn persoon ende aenneming gesproken) hem op Eybergen te brengen om sich daer te laten hooren, ten eynde hij de gemeyntheit aldaer behagende, van dezelfde Zijne Genade van Bronchorst voorgeslagen, gerecommendeert ende van Zijne Genade (als collatore) met de pastorye begiftiget, ende voorts van den classe met believen der Edelen heeren Gedeputeerden beroepen mochte worden tot den dienst der kercken aldaer.

3 *Ruurlo ~ Predikant*

Was mede verschreven D. Joh. Meylingius, dewelcke als hij was gecompereert ende nu instont, vraechde men hem oft hij noch niet naerder ende beter hem bedacht hadde om den classi contentement te geven vanwege begangener ende bij hem bekender fauten dan hij tot noch toe hadde gedaen? Seyde neen, maer hij wilde blijven bij zijn gevoelen, ende niet alleen daerbij blijven maer ooc soo wilde hij 'zelfde, daer 't te pas quam, zijnen toehoorderen voorstellen, leeren ende predicken, men dede hem dan ooc wat men hem dede. Over welcke sijne verclaringe hij ernstelijc bestraft werde, ende daerbij vermaent te gedencken wat hem over sulcke ongeregeltheit wel mochte bejegenen; hij soude zulc quaet voornemen, dat niet dan tot onvrede gerycken en conde, affstaen. Hadde hij eenich bedencken op eenich stuck der religie, hij soude 'tzelfde bij sich houden,

131 Hierna is doorgestreept: 'D. Andreas Suave'.

sonder anderen (dewijle hij doch zeyde dat hij 't selfs¹³² niet en verston) daerdoor 't onrusten, ende ons hier alsoo ergeren ende verwerringe tewege te brengen, etc. Maer 't en holp al niet. Meylingius bleeff vast bij zijn gesproken woort. Soo werde dan goetgevonden hem zijnen dienst op te zeggen ende dat tegens Paesschen, gelijc onlanx sulcx bij de laetste vergaderinge der classicael broederen mede goetgevonden was. Ende is dan D. Meylingio dit aengeseyt, die 'tzelfde heeft aengenomen.

4 *Sluiting*

Daermede dese vergaderinge gescheyden is in goeden vrede.

5 *Ondertekening*

Sebastianus Damman, classis scriba

1617 III Classis. Zutphen, 15 april

Inv. nr. I, fol. 113 – 113v.¹³³

1 *Ruurlo ~ Predikant*

Anno 1617 den 15 aprilis, op dyncxdach voor Paesschen, is D. Joh. Meylingius, geciteert zijnde, wederom gecompareert. Ende met hem de Edele erentfeste joncker Joost van Hekeren, Alphardus N., de richter van Rurlo ende N. Bensynck, op 't versoeck der Edelen heeren Gedeputeerden, ten eynde men eens finaliter met Meylingio soude affhandelen ende oorsaken zijnes deportements voor zijn joncker ende kerspelslieden verhalen mogen. Want hebbende nu gewacht, bijcants twee maenden, oft Meylingius sich tot schultbekentenis ende affstant zijnes voornemens soude hebben willen verstaen, zoo en heeft men niet alleen geen leetwesen oft beteringe aen hem gespeurt, dat hij oock soo publice als privatim grootelijcx geclaecht heeft over de onrechtveerdige proceduren tegens hem gebruyct, leelijck mede smaddende op de leere der gereformeerde kercken ende oversulcx dagelijcx sich erger ende bitterder vertoonende. Soo is dan om soodanige lasteringen te wederleggen den voors. joncker ende kerspelslieden, in 't bijwesen Meylingii ende ten overstaen der Edelen heeren Gedeputeerden, in 't lange ende breet verhaelt alles wat met Meylingio gehandelt ende gepasseert is, sulcx dat Meylingius bekende opentlijck alles soo warachtich te zijn gelijc werde verhaelt, in dier voegen dat de samtlijcke aenwesende heeren, joncker ende kerspelslieden niet alleen verclaerden dat Meyling ons valschelijc hadde nageredet, maer ooc dat wij wel ende na behooren met Meyling geprocedeert ende hem zijnes dienstes ontsettet hadden. Ende dewijle dan Meyling noch evenseer bleeff persisterende bij zijne eens gedane verclaringe ende genomene resolutie, sonder dat hij eenich, oock het aldermintste woort maecte van beclach over zijne abusen, ofte vergevinge sijner fauten, oft restitutie in integrum, oft beteringe in toecomende tijden, soo is zijne vorige ontsettinge geconfermeert ende hem van nu voortaan in desen classe eenigen kerckendienst sich te bemoyen verboden. Van

132 In de marge geschreven.

133 De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van Sebastiaan Damman.

1617 III Classis Zutphen

alle hetwelcke alsoo hij acte voorderde, hebben de Edele heeren Gedeputeerden hem ad fratres classis gewesen.

2¹³⁴ *Ruurlo ~ Predikant*

De aenwesende broeders des classis, versocht zijnde van Meylingio om acte van zijn dimissie, en hebben hem die wel niet geweygert, maer alsoo zij niet dan na waerheyten en condon oft en behoorden te getuygen, ende dat sulcke getuychenis weynich tot zijner eeren strecken conde, rieden sij hem dat hij liever die ongevorderd soude laten. Doch 't en mocht niet wesen. Hij hiel zeer instantelijc daerom aen ende en wilde hem niet laten vergenoegen voor ende aleer hij sulcken acte hadde. Is oversulcx dese navolgende beworpen ende hem voorgelesen, met vrage oft hij iet daerop te seggen ende daerin van onwaerheyten te bestraffen hadde? Item, oft hij zulcken acte wel begeerde, alsoo men hem geen ander en conde geven? Hij seyde tot tweemaal, hij en had niet daerop te seggen, ende begeerde men soude hem deselve laten toecomen. 'tWelck dan ooc geschiet is. Acte van dimissie, D. Joh. Meylingio mitgedeelt:

Sijnde gebleken uyt de eygene belijdenis D. Joh. Meylingii, predicant tot Rurlo, eerstelijc, dat hij opentlijc geleert, gepredict ende gedaen heeft (ende dat meermaels) tegens de leere ende kerckenordeninge, die niet alleen in deser graefschap publica autoritate eenmaal aengenomen ende dus lange gevolgt is, maer ooc die hij zelfs heeft met hert, hant ende mont, oprechtelijc ende als voor den Heere heeft goet gekent ende belovet altijts dezelfde te zullen onderhouden. Ten anderen, dat hij niet en was gedacht zijn particulier gevoelen tegens de vooraengetogene leere strijdende, al en verstont hij het niet genoetsaem (zoo hij zelfs zeyde) bij sich te behouden (in welcken gevalle men gesint was hem te tolereren) maer veel meer dat hij wilde ende voorgenomen hadde hetzelve, als 't te pas quam, in 't publyc ende privé, zijnen toehoorderen voor te stellen, te leeren ende te predicken. Zijnde mede den gemelten D. Meylingio (omdat men hem, gelijc hier bevoens meermaal, ooc alsoo nu, liever tot beterschap gebrocht als van zijnen dienst ontsettet sach) meer dan dry maanden respijts gegeven om hem naerder op alles te bedencken ende te verclaren, binnen welcken tijt nochtans hij (meermaels verhoort ende alle mogelijcke middelen om hem tot afstant van zijn voornemen te brengen aangewent zijnde) even hert blijft persisterende bij zijne eens gedaene verclaringe. Soo is 't dat de predicanten des Zutphensche classis, sorge dragende voor de vrede, eenicheyten ende stichtingeden der kercken Godes in haeren quartier, dewelcke sij voorseker houden dat niet en can gevorderd worden soo een ieder predicant mocht leeren ende doen wat hem goetdunct ende behaecht, na lange ende verscheydene delibratiën, eyntlijc¹³⁵ hem (Joh. Meylingium voorss.) sijnes dienstes tot Rurlo ontsettet ende voortaan Godes Heyligen Woort te predicken, de sacramenten te bedienen ende alles ende ieder stuck dat tot het predickamp

134 Een gelijkluidend afschrift en een klad van dit artikel bevinden zich in de Koninklijke Bibliotheek: Officiële stukken betreffende de Nationale Synode te Dordrecht in 1618-1619, de bijbelvertaling (1632-1635), en stukken van verschillende provinciale synoden, grotendeels correspondentie van de Gelderse synode met die uit andere gewesten; 1607-1646. Bijeengebracht door Sebastiaan Damman (ca. 1580-1640), predikant, fol. 29-30 en 69.

135 In het klad uit de Koninklijke Bibliotheek is hierna geschreven: 'uyt cracht van den 73en art. synodi nationalis Hagiensis'.

gehoort sich in desen quartier te bemoyen, verboden hebben, ende zulcx alles met advys ende goetvindinge der Edelen heeren Gedeputeerden deser graefschap. Daervan alsoo hij (Meylingius) heeft acte begeert, is hem dese tegenwoordige op zijn ernstich aenhouden medegedeelt, om hem te dienen na behooren. Actum Zutphen, dezen 15en aprilis 1617¹³⁶.

1617 IV Classis. Zutphen, 17 juni

Inv. nr. 1, fol. 114-119v.

Aanwezigen

Acta classis ordinariae, gehouden binnen Zutphen den 17 junii anno 1617. Op deese vergaederinge sijn verscheenen deese naevolgende: D. Wilhelmus Baudartius, minister tot Zutphen; D. Sebastianus Dammannus, minister tot Zutphen; D. Bernhardus Stedemeierus, minister tot Zutphen; D. Henricus Fabritius, minister tot Zutphen; Reinerus ab Hekeren, consul et senior tot Zutphen; D. Johannes Langius, minister tot Doesborch; D. Georgius ter Meulen, minister tot Doetinchem; Jan Vroelick, senior tot Doetinchem; D. Andreas Suave, minister tot Lochum; burgemeyster Barthelt Schoemaecker, senior tot Lochem; Herman Westhoeven, senior tot 's-Herenberge; D. Johannes Verschage, minister tot Bredevoert; D. Bernhardus ab Holle, minister tot Borculoe; Arnoldus Rothuis, senior tot Borculoe; D. Johannes Bouilliet, minister tot Warnsvelt; D. Gellius de Bouma, minister tot Gorssel; D. Lambertus Rotarius, minister tot Almen; D. Bernhardus ab Holle junior, minister tot Vorden; D. Vincentius Schultgen, minister tot Steenderen; D. Daniel Suave, minister tot Geesteren; D. Andreas Suave junior, minister tot Neede; D. Matthias Zelhorst, minister tot Hengeloe; D. Theodorus Rumphius, minister tot Selmh; D. Johannes Rauwerts, minister tot Wenterswijck; D. Anthonius Keppelius, tot Aelten; D. Gothofredus Bucherus, minister tot Versevelt; D. Georgius Claphouwer, minister tot Sylvolden ende Borcht; D. Johannes Rochlingius, minister tot Gendringen; D. Theodoricus Petri, minister tot Etten; D. Johannes Joerlingius, minister tot Didam; D. Henricus Brinckmannus, minister tot Zeddam; D. Conradus Sagelius, minister tot Westervoert; D. Bartholdus Wentholt, minister tot Drempt ende Angerloe; D. Wilhelmus Molnerus, minister tot Baro Lathum; D. Petrus Valencijn, minister tot Dorth. D. Albertus Lomeierus, minister tot Dinxperloe, is vanwege sijner cranckheyt geëxcusiertt. Die dienaeren van den Berghe, D. Casparus Sollingius, ende van Hummel ende Keppel, D. Arnoldus Grevingius, sijn in den Heere gerust. Die van Reurloe, Johannes Meilingius, iss om reedenen in voergaende acten verhaelt van sijnen dienst gedeportiertt. Die eenmael wel aengevangene correspondentie te onderhouden, is mett behoerlijcke credentie uyth den Over-Velouschen classe verscheenen D. Wilhelmus Nage, minister tot Twell; dan, diewijll die Heere God sijner huissfrouwen broeder ende kinderen met die pest besocht heeft, sijn afscheytt geëyschet ende is hem geerne gegunt. Deputatus dess Needer-Velouschen classis heeft om diergelicke reedenen hem geëxcusiertt.

¹³⁶ In het klad uit de Koninklijke Bibliotheek is deze acte als volgt gedateerd: 'Actum Zutphen, dezen 23en februarii 1617'.

1617 IV Classis Zutphen

Leiding

Nae aenroepinge dess duiren ende weerden naemen Gods iss met gemeyne stemme vercoeren in praesidem D. Andreas Suave senior, in scribam Gellius de Bouma.

1 Lichtenvoorde ~ Gelselaar ~ Eibergen ~ Predikanten

Nae gedaene examen ende exhibitie van attestatiën is Thomas Cumingius tot Lichtenvoerde, D. Wernherus Wentholt tot Gelsler, D. Johannes Palmerius tot Eybergen gestelt, ende voerts pro membris classis aengenoemen.

2 's-Heerenberg ~ Predikant

Die van 's-Herenberge haeres dienaers D. Caspari Sollingii, piae memoriae, doer den doett beroefft sijnde, hebben wederom sonder eenich voerweeten der inspectoren classis ende recht, tegens die acten nationalium synodorum ende den 14. artyckel onsses classis, gehouden in anno 1613, beroepen totten kerckendienst aldaer D. Casparum Keitweert, waerover het classis qualick tevreden sijnde, ende op alle inconveniënten daeruyth rijsende rijpelic lettende, heeft groete swaricheytt gemaect in deese beroepinge te consentieren. Edoch, diewijle naderhandt die inspectores ende eenige aenweesende broederen, op behach des classis, die beroepinge hebben gestaedet, ende die saecke so verre gecomen dat hie, Casparus, albereyts sijnn afscheytt van den classe van Nimmegen become ende den kerckendienst tot 's-Herenberge aengevangen, heeft die classis, om verder onheyl te vermijden, die beroepinge gestadet ende geconsentiert, doch heeft hem pro membro classis voer ditmael niet konnen aennehmen, totdat hie sal aldaer met der woeninge gecomen ende geconfirmiert sijn sal. Sal ock so veel mogelijk nae die persoen D. Caspari worden vernoemen.

3 Vacatures

Ende worden die inspectoren classis belast, so haest eenige plaetse coemt te vervallen, dat sie die gemeynen aldaer sullen waerschouwen niemants sonder kennis der inspectoren ende tegens den voergenoemden actum te beroepen.

4 Almen ~ Predikant

Lambertus Rotarius, tot Herffsen op den buirdach weesende ende hebbende veele reedenen gehadtt tot beschuldiginghe dero van Deventer, omdat sie Assuerum van den kerckendienst hadden affgesett, dat naulickx vijffe souden sijn diewelcke wisten waerom sie hem affgesett hadden, dat ock hie die vijff artyckelen bij den remonstranten gevoelt soude konnen verdedigen, iss daerover in den classe beschuldicht, ende veel ondervraecht sijnde heeft soecken te verbloemen, ten deele ock te verlochonen, maer is derwegen met eenen genaemt Suchtelen, borger tot Deventer, ende lidtmaet der gemeynen aldaer, geconfrontiert worden, diewelcke oick in sijn praesentie gepresentiert heeft selfs derde hem sulckx te overtuygen. So iss evenwell D. Rotarius daarbij gebleeven dat hie alles also niet geseytt en hadde ende sulcx noytt sijn gevoelen geweest te sijn. Hefft evenwel het classis, volgende Gods Woort ende alle rechten, het getuichenis der driën aengenoemen, ende hem, Rotario, opgeleytt een kortt begryp van sijn gevoelen per theses et antitheses op pampier te stellen ende den classi, aleer die scheidt, oever te leveren, 'twelck hie gedaen heeft. Ende also dieselve gesien ende voergeleesen sijn, hadde wel watt daerop te seggen geweest wanneer man

dieselve wat nauwe hadde willen siften. Edoch dieselve nae aertt der christelicker lieffde ingesien¹³⁷ ende aengenoemen sijnde, heeft het classis voerder geordonneert dat hie met een gecommiteerde uyth den classe so tot Deventer als Zutphen sal gaen bij diegeene so doer sijn gespreck geërgertt sijn geweest, ende dieselve soecken gerust te stellen ende culpam te depreciëren. Ende is om sulx te doen uyth den classe genomineert Gellius de Bouma.

5 *Ruurlo ~ Predikant*

D. Matthaeus Caesarius den classi gerecommandiertt, ende so van sommige broederen, alsock van die van Reurloe, gehoertt sijnde, iss denselven wel bevallen. Ende is gecoemen jonckher Joest van Heeckeren mett den richter ende kerckmeyster van Reurloe, versoeckende dat, diewijl Johannes Meilingius van den dienst aldaer deportiert was, hunluiden deese Caesarius mochte toegesonden worden. Heeft het classis die recommandatie aengenoemen, ende sal hij dien van Reurloe gevolght ende eerstes dages aldaer tot een dienaer des godlijcken Woorts beroepen ende gestelt worden.

6 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Sijn voerts die acta classis praecedentis voergeleesen ende 'tgeene in voerigen classe D. Dammano was te laste geleytt. Heeft D. Dammannus verclaert sulcx begonnen te hebben, maer heeft naergelaeten omdat ondertusschen die t'saemencomste tot Arnhem is gehouden, ende aldaer seecker Affgescheytt¹³⁸ beraemt, daerin den remonstranten van den Nieuwegischen classe wort te laste geleytt statum controversiae te stellen ende oever te leveren. Heeft classis goetgeacht so lange te wachten totdat sulckx sal geschiet sijn, om also hetselve formulier perfecter te stellen.

7 *Synode*

Articulus 10 superioris ende diergelicke voergaende classis, aengaende het houden des synodi, blijftt alsnoch in sijn geheel.

8 *Armenzorg*

Sijn die broederen ten plattenlande wederom vermaent dat sie den 13. artyckel des classis, gehouden in anno 1615, aengaende die collecte voer den armen, willen achtervolgen.

9 *Vagebonden*

Worden die inspectores belast te versoecken aen die Edele heren Gedeputeerde ende Sijn Genaede van Brunckhorst, dat Haere Edelen ende Genaede gelieve te belasten die wachtmeysteren ende respective voegden der dorpen, dat sie vlijtjge achtjnge nehmen op die vagebonden ende beedelaers, doer welcker loepen die arme gemeynten seer belast ende beswaertt worden, om dieselve also uyth den lande te weeren.

¹³⁷ Hierna is doorgestreept: 'sijnde'.

¹³⁸ *Afghescheyt Van Weghen de Heeren Staten van Gelreant den Kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven.* Arnhem, 1617.

1617 IV Classis Zutphen

10 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Den 12. artyckel superioris classis ende watt daerop gevolget is voergeleesen sijnde, hebben die samplicke broederen een goet genoegende contentement daeraen, ende bedancken den tween affgesondenen, alsock den vijffthien gecommittierden, voer haere gedaene moyte.

11 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Bij occasie dat die remonstranten in haere remonstrantie¹³⁹ aen die Landschap, oevergeleverd tott Nieuwegein in anno 1617, seggen dat oick in andere classen deeses furstendoems ende graffschaps Zutphen souden sijn, diewelcke die vijff artyckelen mett die remonstranten souden toestaen, iss ommegevraecht off iemants van sodaene meyninge soude moegen sijn. Hebben die broederen alle tegelick ende elck in 't besonder voer hemselven rondelick ende heylichlick voer God ende deese vergaedinge verclaert dat sie in het geringste niet en gevoelen noch toe en staen hett gevoelen der remonstranten in die vijff artyckelen, maer dat sie volstandich blijven bij die eenmael aengenomene suivere ende reyne leere ende kerckenordeninge der gereformierder kercken, in sulcken sin ende meyninge also dieselve in deese Neederlanden ende andere coninckrijcken ende landen aengenoemen, geleertt ende tott noch toe gepredickt is geworden. Verclaeren ock hiermeede gants ende geheell¹⁴⁰ een affkeer te hebben van het gevoelen der remonstranten, ende diergelijcken verhoepen ock door die genaede des Heren daerbij totten eynde te volherden.

12 *Overheid*

Die 13. artyckel des voergaenden classis wort noch voer goet gehouden, ende den broederen belast haere gravamina specificce aen die inspectoren oever te leveren, om vorder te versoecken daer 't sal behoeren.

13 *Zeddam ~ Koster ~ Schoolmeester*

Sijn voergeleesen seeckere requesten van tween sollicitierende, beyde om die costerije ende schoelldienst tott Zeddam. Iss bij die vergaedinge goetgevonden die saecke van beyden eersten den heren Gedeputerden voer te dragen ende communicieren, ende met Haer Edelen advyss den bequaemsten aldaer te promovieren.

14 *Eibergen ~ Predikant*

'tGeene bij sommige broederen des classis mett D. Henrico Meilingio gehandelt was, iss den gantschen classi voergeleesen, diewelcke alles heeft voer goet gekent ende aengenoemen.

15 *Ruurlo ~ Predikant*

Die proceduire met D. Johanne Meilingio, ock bij sommige broederen des classis gehouden, iss den samptlijcken broederen verhaelt ende voergeleesen, diewelcke den samptlickien lieff geweest ende wel bevallen is.

139 Deze remonstrantie is gepubliceerd in Baudartius, *Memoryen*, boek IX, p. 4-6.

140 Boven de regel is geschreven: 'ende geheell'.

16 *Verzoek om standplaats*

D. Albertus Brielius, versoeckende dat hie bij den classe voer gerecommandiert mochte gehouden worden om tot gelegener tijdt tott den kerckendienst bevordert te worden, heeft classis hem voer gerecommandiert aengenoemen, ende sal hem nae gelegenheyt van saecke, tiedt ende plaetse promovieren.

17 *Verzoek om standplaats*

Gelijck ock insonderheyt ende voerall voer gerecommandiert wort gehouden ende aengenoemen D. Daniel Goickerus, theologus studiosus, ende wie op sodaene wijze ende maeniere verlegen sijnde, soude tott onss koemenn.

18 *Studenten*

Iss ock den classi voergedragen, aldewijll die jonge studenten, koemende uyth verdachte plaetsen offte universiteiten als insonderheyt Stenfurt¹⁴¹ ende diergelijke, duck ende meenichmael worden met deese nieuwicheyden ingenoemen aleer ende bevoers sie noch eenich judicium van alsulke saecken hebben, off niet raetsaem dat alle predicanten deeses classis haere kinderen op sodaene academiën die suspect sijn, niet en senden. Ende die sie tott allsulcke gesonden hebben, dieselve revocieren ende op andere academiën schicken, offte dat sie niet voer gerecommandiert en behoeren aengenoemen te worden offte altijdt andere postponiert. Heeft classis besloten dat niet alleen giene predicanten haere kinderen op alsulcke suspecte accademiën voertaen end sullen senden ende die gesondene weeder teruggeroepen, maer dat ock elck die in sijn gemeynte sal vermaenen haere kinderen van alsulcke schoelen te roepen ende op andere die suyer sijn te schicken, offte indien sie sulckx niet en souden doen, dat alsdan haere kinderen offte niet aengenoemen, offte anderen sullen postponiert worden.

19 *Varsseveld ~ Predikant*

D. Gothofredus Bucherus, doer seekere saecken in suspitie gecoemen sijnde van onsuiverheyt der leere, iss hem bij die classicale vergaederinge opgeleyt sijn confessie van die vijff poincten rondelijck te stellen per theses et antitheses ende den classi oever te leveren, 'twelck hie heeft gedaen. Dan heeft den classi niet genoeggedaen, waerover hem dieselve gerestitueert sijn om hem naerder bedenkende tegens het scheidt der vergaederinge beter te verclaeren. Heeft rondelick verclaert die quaestiën gantsch ende geheel niet te verstaen, maer verclaert alsnoch heylichlick te willen blijven bij die eenmael aengenoemene leere der gereformerder kercken, derowegen hem classis vermaent heeft sick met spreken ende anders stille te houden, naerstich te studieren, ende alsulcke saecken leeren kennen ende verstaen om den tegenspreckers den mont te kunnen stoppen, ende hem selfs voer die listige verleyders te bewaeren. Ende worden inspectores classis gelast, met advyss van eenige naestgeseetene, hem, Gothofredum, ter gelegener tijdt van die plaetse tott een andere, welke naerder bij der handt is, te transportieren.

20 *Gelselaar ~ Predikant*

D. Wilhelmus Baudartius heeft versocht dat sijn lieve schoonsoon D. Wernherus Wentholt van Gelsler tott Hummel ende Keppel, als van een minder tot een

141 In de marge geschreven.

1617 IV Classis Zutphen

meerder soude moegen transportiert worden, indien het met stichtinge konde geschieden. Heefft classis om reedenen groete swaricheytt daerin gevonden. Dan heefft in dit transportament, omdat die acta classis seggen dat die in een minder plaetse staet een meerder mach begeeren, ende omgevraecht sijnde niemants in den classe die plaetse en begeertt dan Wernerus Wentholt alleen, geconsentiert, doch mett deese conditiën ende anders nielt. Indien naemlijck Sijn Genade ende gemeynte hem goetwillich willen verlaeten, ende hie nae beproevinge die gemeynte van Hummel ende Keppel soude moegen aenstaen ende die gemeynte van Gelsler met een ander predicant datelick weder versien worde.

21 *Kerkdiensten*

Aengaende het publiceren in der kercken van alle schorffde dingen, 'twelck bij sommige kerckendienaeren in der Graffschap gedaen wortt, sullen diegeene so het noch doen daeroever gestrafft worden, als diewelcke doen tegens die acten des classis. Ende sulckx affgeschafft sijnde in der Graffschap, sal aen Sijn Genade van Brunckhorst door die inspectores classis versocht worden, dat Sijn Genade doch den dienaeren in die heerlickheytt Borculoë met deese moyte, als den kerckendienst onbetaemelijck, niet en wille beswaeren.

22 *Heerlijkheid Borculo ~ Kerkgeraad*

Op versoeck der predicanten in der heerlickheytt Borculoë dat doch die beelden ende altaeren uyth der kercken aldaer geruimt mochtenn worden, heefft classis den inspectoren belast bij die Edele heren Gedeputeerde ende Sijn Genade sulx tewege te brengen.

23 *Neede ~ Huwelijk*

D. Andreas Suavius tott Neede heefft voergestelt hoe dat in sijn plaetse was een jongman, diewelcke getrouet ende beslapen heefft een jongedochter, ende begeert met dieselve getrouet te weesen, daer doch die ouderen des bruidigoms sulck houwelick niet en willen gestaeden, ende vraecht hoe hie hem daerin te dragen heefft. Antwoort classis dat diewijll die autoritteyt der olderen groet oever die kinderen, derwegen die jonge persoenen ernstlik behoeren gestrafft te worden, dat sie so verre tegens die wille der ouderen geprocediert hebben, ende dat D. Suavius die olderen des jongmans sal soecken te bewegen dit houlick te consentieren. Ende indien sie niet en willen, noch behoerlijcke ende sufficiante reedenen haeres weygerens geeven, die saecke eerst met den voeght ende richter communicieren ende daernaë die jonge luiden copulieren.

24 *Terborg en Silvolde ~ Armenzorg ~ Diaconie*

D. Claphouwerus, claegende oever sijne provisoren der armen ende quaede collecte der almoessen, wortt den inspectoribus classis belast D. Claphouwero behulplick te sijn dat diaconi uyth die lidtmaeten der gemeynten aldaer gestelt, ende dien die collecte der almoesen in die kercke toevertrout worden.

25 *Winterswijk ~ Avondmaal ~ Predikant*

D. Johannes Verschage vraecht, aldewijll die predicant tott Wenterswick noch in quaestie staet met eenen Rump, ende daeroever het Avontmaal aldaer niet en bedientt, ende hem hiermeede belast wort sulckx geduirende niet te doen, off niet die lidtmaeten der gemeynten aldaer tott Bredevoert ende anderswaer ten

Avontmael sullen moegen gaen. Seght classis jae. Ende worden die inspectores gelast bij die Edele heren Gedeputeerden te versoecken dat Johanni Rauwerts moege alimentatie toegelecht ende een ander aen sijn plaetse gestelt worden.

26 *Schoolmeester*

Iss den classi gerecommandiert Anthonius Munsterus om t'sijner tijdt totten schoeldienst in der Graffschap offte anderswaer gepromoviert te worden.

27 *Inspectoren*

Tot inspector classis iss in plaetse D. Andriae Suave, diewelcke twee jaeren gediend heeft ende sijnes dienstes bedanckt is, vercoeren Gellius de Bouma.

28 *Correspondentie*

Om die aengevangene correspondentie te onderhouden met den classibus van Velouwen, iss om te gaen ad classem Arnhemianam genominiert D. Sebastianus Damman, ad Harderwicenam D. Johannes Bouillet.

29 *Sluiting*

In censura morum is, Godt sij geloofft, geen swaricheytt voergevallen. Ende sijn dan die broederen, nae dancksegginge tott Godt, in goeden vrede ende eenicheytt gescheyden.

30 *Ondertekening*

Andreas Suave, classis praeses, m.p.

Gellius de Bouma, scriba classis, manu propria scripsit

31¹⁴² *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Wij onderschrevene dienaers des godlijcken Worts verclaeren mitsdeesen oprechtelick, in goeder consciëntie voer den Heere, dat wij houden ende gevoelen datt die leere vervattet ende begreepen in die confessie ende catechismo deeser Nederlantsche ende gereformierde kercken, gelick dieselve voerdeesen eendrachtelick in deese kercke iss gepredickt geweest, in alles schriftmaetich is ende met Gods Woort oevereen coemt. Ende beloven dieselve leere opentlick ende in 't besonder nae ons vermoegen te leeren ende voer te staen, ende alle dwalingen tegen die voerss. leere strijdende te verwerpen, te willen helpen weren ende tegenstaen. Ende indien wij tot eenigen tijden souden moegen krijgen eenich gevoelen offte bedencken tegens die voerss. leere, dat wij hetselfste gevoelen offte bedencken niet en sullen noch met¹⁴³ predicken, schrijven offte anderssins, noch opentlijck, noch in 't besonder leeren, drijven offte verbreyden, maer hetselve ordentelijck ende volcoementlijck den classi openbaeren, ende ons altijdt in deesen het oordel des classis off des synodi te onderwerpen. Wij beloven ock mitsdeesen dat wij ons sullen onderwerpen ende onverbreeckelick onderhouden die gebrueckelijcke ordre der kercken, so dieselve in synodis so nationalibus als particularibus van deese provincie geordonniert ende in deese kercken onderhouden worden. Sijnde tevreden dat indien wij hiertegen in leere off in ordre ons sou-

142 Dit artikel is geschreven op fol. 114.

143 Hierna is doorgestreept: 'leeren'.

1617 V Classis Zutphen

den moegen coemen te verlopen, dat wij bij oordel des classis off des synodi van onse diensten, nae eysch der saecken, suspendiert ende deportteert worden.

Thomas Cumin

Warnerus Wentholt

Johannes Palmerius

Casparus Keidtwerdius

Matthaeus Caesarius

Albertus Brielius¹⁴⁴

1617 V Classis (extraordinaris). 11-13 augustus

Inv. nr. I, fol. 120-122v.

1 *Opening*

Acta classis extraordinarie, den 11. augusti anno 1617 geconvociert. Also het laeste Afscheydt¹⁴⁵ des Edelen Hoves ende Landschaps Committeerde geresolviert dat die classes van Zutphen ende Velouwen in augusto souden gehouden worden, so is 't dat dienvolgende het classis deeses Zutphenschen quartiers is tegens den 11. augusti uythgeschreeven worden.

2 *Aanwezigen*

Ende sijn alle die broderen (exempto Johanne Langio) tot deesen classe gehorende compariertt.

3 *Aanwezigen*

Sijn ock van die classicale vergaderinge versocht te comen die Edele here van Dorth, jonckher Evert van Linteloe ende jonckher Hendrick van Hel om met advyss die classicale vergaderinge bij te woenen, also dieselve tevoerens bij die alinge Landschap genominertt geweest om in deese saecke, alwaerom deese classis vergadertt is, te besoigneren.

4 *Aanwezigen*

Ende om die correspondentie te onderhouden sijn gecompariertt uyth den Arnemschen classe D. Wilhelmus Nagge ende D. Henricus Schrammius, uyth den Harderwijckschen classe D. Jacobus Medenbachius ende D. Fridericus Curtenius.

5 *Leiding*

Nae aenroepinge des Heyligen naemens Godes sijn praeses ende scriba superioris classis continueertt.

6 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Ende alleer ende bevoerens man tot die action getreden, iss wederom, om te be-toenen die eenicheytt in die leere onder den broderen deeses classis, den samptlicken broderen hoeyft voer hoeyft affgevraecht off iemants die nieuwicheeden

¹⁴⁴ De ondertekeningen 'Thomas (...) Brielius' zijn met eigen hand geschreven.

¹⁴⁵ *Eerste ende tweede Af-ghescheyt, Van weghe de Heeren Staten van Gelrelant den Kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven.* Amsterdam, 1617.

der remonstranten soude mogen toegedaen sijn. Hebben alle broderen rondelick verclaertt neen, maer blijven bij haere verclaringe in den laesten classe gedaen.

7 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Volgents sijn die thien positiën, welke die remonstranten die gereformeerde kercken te laste leggen ende in haere declaratio¹⁴⁶ hebben oevergelevertt, voergeleesen, ende daerbij die antwoorde, diewelcke bij die gecommiteerde broderen der respective classen van Zutphen ende Velouwen daerop is oevergegeeven, ende gevraecht sijnde off dieselve antwoort genoeghsaem, dan off iemants noch yett hadde daerbij te doen, so hebben die samptlicke broderen verclaertt dat sie voer goet aennehmen ende genoeghsaem houden die antwoorde bij die commiteerde broderen aen Cantzeler, Raeden ende Landtschaps Committeerde is oevergegeeven. Also dat sie daer nielt hebben bij te doen, maer laeten het tegenwoordich daerbij berusten totdat die remonstranten sullen genoemt hebben diegeene, welke sulckx in onse classen souden leeren, van welke die broderen samptlick alsoe groeten affkeer hebben als die remonstranten selfs.

8 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Vorder gecomen sijnde tot den statum controversiae, also dieselve bij die remonstranten geposiert ende overgegeeven is bevindt classis dat status controversiae niet recht bij die remonstranten en is gestelt. Ende vindt dieswegen goet dat het gevoelen der gereformeerde kercken in het breede doch naecktelick over deese vijff poincten gestelt ende voorts met andere kercken als in Hollandt ende andere 'tselve gecommuniertt worde. Ende dat ondertusschen die van Nimmegen versocht worden dat hun gelieve eens tot Arnhem offte anderswaer een bijeenkomste van weynigen meede te houden om onderlingen met een ander over den statum controversiae te communicieren ende naerder te deliberieren. Ende deese communicatie met die Nimmeghsche te houden sijn nevens die gedeputeerde des synodi gelast die deputati ad classem Arnhemiensem. Ende hett project onses gevoelens in te stellen is daertoe D. Dammannus gebedden, die 'tselve te doen aengenomen heeft.

9 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Eindelick op die middelen van accomodatie, bij die remonstranten voergeslagen, blijven die broderen bij het advyss van die gedeputeerde broderen aen die Edele heeren Cantzeler ende Raden overgelevert.

10 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Hoe ock bij 'tgeene van dieselve is geadvysiert aengaende die vijff veranderde theses den remonstranten voergestelt.

11 *'s-Heerenberg ~ Predikant*

D. Casparus Keitweert iss naer visitatie van tuichenisse ende gewoenlicke onderteykeninge pro membro classis aengenomen ende tot den dienst der kercken van 's-Heerenberge toegelaeten.

146 De tien posities zijn gepubliceerd in *Schriftelicke Conferentie*, p. 5-21.

1617 V Classis Zutphen

12 *Ruurlo ~ Predikant*

D. Matthaeus Caesarius, beroepen sijnde totten dienst der kercken van Reurloe, iss wel toegelaeten tott die vergaederinge ende pro membro classis aengenomen, maer en sal geen stemme hebben totdat hie sal nae ordre geconfirmiert sijn.

13 *Almen ~ Predikant*

Also D. Lambertus Rotarius langen tiedt eenigen onlust gehadt heeft, ende, so hie tegenwoordich verclaerde, noch hadde mett sommigen in sijn kerspel, daerover hie wenschte van sijn plaetse op een ander getransportiert te moegen worden, ende men verseekert was dat een groet deel sijner kerspelluiden ock seer qualick met hem tevreden, sodat sie meede wel wenschten een ander predicant te hebben, heeft classis tot gerieff van beyden, ende insonderheytt tott bevoorringe der stichtinge der gemeynte geconsenteert dat D. Rotarius van Almen sal vertrecken. Aengaende van hem te transporteren op een ander plaetse in deesen classe, dat heeft groete swaricheytt, also D. Rotarius voerss. niet alleen door verscheydene stucken hem voordeesen verdacht gemaect heeft als dat hie der remonstranten gevoelen toestonde ende 'tselve sochte opentlick te drijven, maer noch onlanckx, tegens ordre sijne kercke verlatende, eene predicatie in Overijssel gedaen heeft, op een proeve, om daernae ter selver plaetsen beropen te worden, welck alles so toegegaen ende beleytt is dat hem nae geschreeven wort dat hie op een wolffs wijze gesocht heeft in die plaetse in te coemen, ende in den beginne hem so gedragen dat men qualick konde hopen dat hie voortaen die kercke soude soecken nae behoeren te stichten. Evenwell, om so veel moegelijk nae der leiffde in deese saecke te handelen, iss goetgevonden dat D. Rotarius sal gaen nae die inspectores des classis van Vollenhove met seecker schrijven dat men hem meede gaven sall, ende sich daer purgieren bij dieselve van sulx als hem nae geschreven is. 'tWelck gedaen sijnde ende daarvan overgebracht hebbende goett schriftelick bescheytt, sal hie Rotarius getransportiert worden op Gelsler, doch provisie alleen als op een proeve, ende mett deese expresse conditie dat hie daer ter plaetsen woenen sall, ende so hie mett disputeeren, predicken offte andere manieren hiernaer sich in 't minste coemt tot ergernisse offte ontrustinge van iemandt te verlopen, daerdoor die voorgaende suspicie geconfirmiert mochte worden, dat hie dadelick dan uyth den classe geremoviert ende van sijnen dienst sal gedeportiert worden.

14 *Lichtenvoorde*

Thomas Cumingius heeft door request in naeme sijns ende sijner gemeynte tott Lichtenvoorde versocht hulpe ende bijstandt tegens het placat bij die van Groll aengeslagen, daerdoor die thoehoorders van het gehoor des godtlicken Woorts affkeerich ende den kerckendienst vruchteloos gemaect worden. Sijn die inspectores gelast 'tselve met die Edele heren Gedeputeerden te communicieren ende te versoeken dat Haer Edelen gelieve soveel doenlick daerin te versien.

15 *Biddag*

Iss vorders den inspectoribus belast aen die Edele heren Gedeputeerden te versoeken dat eenen beededach ten aensien van die groete swaricheytt in kercklike saecken ende die groete sieckte der pestilentie, welcke Godt die Heere vast overall uythseindett, moege uythgeschreeven worden.

16 *Correspondentie*

Ad classem Arnhemiensem te gaen sijn gedeputeert D. Wilhelmus Baudartius, D. Johannes Bouillet; ad Harderwicenam D. Andreas Suavius, D. Gellius de Bouma.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum te gaen sijn gecommiteert D. Wilhelmus Baudartius, D. Andreas Suavius, D. Gellius de Bouma ende een ouderlinck van Zutphen. Ende sal denselven volgende instructie offte commissie meedegegeven worden:

Also die synodus provinciael dess vurstendoems Gelre ende graffschaps Zutphen uythgeschreven is om tegens den N.N. bijeen te comen, ende tot dien eynde versocht is dat wij vanwege onsen classe met behoerlicke credentie, genoechaeme instructie ende volcomen last affveerdigen souden diegeene die wij daertoe gedeputeert hebben, so is 't dat wij, om in geen gebreecke gevonden te worden in deesen deele, hebben gedeputeert ende genomineert, veerdigen nu ock aff die Ehrweerdige godtsalige welgeleerde onse seer lieve meedebroders D. Wilhelmum Baudartium, D. Andream Suavium, D. Gellium de Bouma nevens N.N. ouderlinck der kercken van Zutphen, om nae oude gewoente die synodale vergaderinge bij te woenen, gevende denselven, onses classis gedeputeerden voornoemt, volcommen macht in onser aller naeme te helpen verhandelen, resolvieren off concluderen alles wat op deesen synodo voorvallen sall, belovende alle ende een ieder punct dat deese onse voorss. gedeputeerde hebben voor goett gekent ende geavoyeert aen onse siede meede voor goet te kennen ende te avoyeren, niet anders alsoff wij alle hoofft voer hoofft in deese synodale vergaderinge tegenwoordich selfs waeren geweest ende aldaer dieselffde poincten hadden goett gekent ende geavoyeert. Mett deese conditie alleen, indien sulckx als sie voer goet kennen sullen niet en gereickt directelick offte indirectelick tott eenigen nadeell van die waere eenmael aengenomene ende bekende leere der waarheyt, die in conformite van Gods Heyligen Woort in die Nederlantsche confessie ende Heydelbergschen catechismo (verstaen ende genomen sijnde in sulken sin ende meyninge als dieselffde tot noch toe hier te lande in onse kercken genomen ende verstaen sijn) begrepen is, off ock tot verswackinge ende inbreuck der kerckelicke ordre, die in die kercken deeses vurstendoms ende graffschaps in conformite van die nationale, provinciale ende classicale resolutiën tot noch toe onderhouden ende geobserveert, sijn. Actum Zutphen, in onse classicale vergaderinge den 13. augusti anno 1617.

18 *Sluiting*

Nae dancksegginge tot Godt ende getrouwe vermaninge tot eenicheytt ende volstandicheytt in die eenmael aengenomene waere ende bekende leere der reformeerder kercken, sijn die broderen in goeden vrede ende eenicheytt gescheyden.

19 *Ondertekening*

Andreas Suave, classis praeses, m.p.

Gellius de Bouma, scriba classis, manu propria scripsit

1618 I Classis Zutphen

1618 I Classis. Zutphen, 27 mei

Inv. nr. I, fol. 123-130v.

1 *Aanwezigen*

Acta classis ordinariae, gehouden binnen Zutphen den 27 maii anno 1618. Alle de broederen tot desen classem gehorende ende verschreven zijn gecompareert, exceptis D. Joanne Verschagen, die vanwege de sorchlicke craem sijnder huisvrouwen is geëxcuseert, alsmede D. Albertus Lomeyerus, vanwege de indispositie sijns persoons.

2 *Leiding*

Naer aenroepinge van den Heyligen name Goodts sijn, om de gantsche actie te dirigeren, met de meeste stemmen der broederen vercoren in praesidem D. Henricus Fabritius, ende in scribam Bernhardus Spanaeus.

3 *Aanwezigen*

Sijn mede op desen classe, versocht sijnde tot onderhoudinge der aengevangene nodige ende vruchtbare correspondentie, met behoorlicke credentiën uyt den classe van Harderwijck verschenen de Waerde ende lieve broederen D. Ellardus Menius, synodi deputatus, ende D. Rutgerus Vittaeus, dienaer des Woorts tot Eep, ende uyt den classe van Arnhem, benefens D. Henricum Magirum, deputatum classis, D. Wilhelmus Nagge.

4 *Hummelo en Hoog-Keppel ~ Almen ~ Gelselaar ~ Predikanten*

De transporteringen D. Lamberti Rotarii van Almen tot Hummel ende Keppel, ende D. Warneri Wentholdi van Gelsler tot Almen, ende het stellen D. Alberti Brieliï tot Gelsler, bij den inspectoribus classis ende aenwesende broederen gedaen, is bij den gantschen classe geratificeert ende geapprobeert.

5 *Ruurlo ~ Gelselaar ~ Predikanten*

D. Matthaeus Caesarius ende D. Albertus Brielius, na vercregene investiture van den Edelen Hove ende wettelicke bevestinge in haren dienst, sijn pro membris classis aengenomen om voortsien mede bijsittinge ende stemme neffens anderen broederen te genieten, gedaen hebbende de gewoonlicke onderteyckeninge ende stipulatie volgens de ordre deses classis.

6 *Lichtenvoorde*

D. Thomas Cumingius, dienaer tot Lichtenvoort, claecht dat niettegenstaende 'tgene bij het Edele Hoff tegens 't placcaat van die van Grolle, aengaende 't verbieden sijner luiden om niet bij hem ter predicatiën noch oock ten gebruycke der Heyligen sacramenten, doop ende Nachtmæl, hebben gedaen, hij evenwel daerinne geen verbeteringe, maer door een nieuw placcaat van die van Grolle meerder swaricheyt bevindt. Derhalven oordeelt de verghaderinge dat dese saecke andermaels den Edele Hove per inspectores classis sal werden geremonstreert.

7 *Heerlijkheid Borculo ~ Varsseveld*

D. Bernhardus ab Holle senior, dienaer tot Borculo, claecht dat Sijn Genade van Bronchorst aldaer op 't huis tot de exercitie van de luthersche religie toelaat verscheydene burgeren ende huisluiden, niet wesende van Sijn Genades huisgesin,

tot nadeel van den ordinairen kerckendienst aldaer, dewelcke Sijn Genade te willen hanthaven sonderlinge belooft heeft. De classis vint goet dat Sijn Genade hierover in der goede bij D. Wilhelmum Baudartium ende D. Dammannum, daer toe sonderlinge gebeden, sal werden aengesproocken, ten eynde 'tselve voortsaan mochte werden naergelaten ende den ordinairen dienst in de gereformeerde religie aldaer, door de Genade aengesteld, behoorlick gemainteneertt. Sullen mede de voornoemde broeders Sijn Genade aendienend dat doch de beelden die noch in de heerlickheit van Borculo ende in andere plaats en onder 't gebiet van Sijn Genade in deser graafschap opgericht blijven, gevoechlick mochten werden gremoveert. Item Sijne Genade wijders verthonen het misbruyck bij den tappers bij naest in allen plaats en der heerlickheit Borculo gepleecht met tappen ende dryncken onder de predicatiën, tegens de placcaten bij het Edele Hoff desen ter contrariën gemaect, ten hetselve eenmael generalick affgeschafft werde, alsmede het afflesen van prophane saecken in der kercken voor off na de predicatiën, ten welcken eynde oock alle de dienaers der heerlickheit Borculo nomine classis gelast 'tselve soo veel mogelick te beletten. Noch Sijn Genade aen te dienen hoe dat seeckere keuterstede tot Versevelt, toebehorende den armen aldaer, tot groot nadeel ende schade derselver sij verpandet, ten eynde Sijn Genade in faveur der armen believe dese saecke te laten ondersoucken ende ten besten verbeteren.

8 *Winterswijk ~ Predikanten*

Alsoo de classis seeckerlicken is bericht dat D. Petro Valencijn, dienaer tot Winterswijk, grote verhindernisse aengaende de vruchten sijns diensts geschiet door de ongeriembde predicatiën van D. Joanne Rauwart ende de ongebruyckelicke ceremoniën bij hem tot noch toe tegens de algemeyne kerckenordeninge geobserveertt, de vergaderinge considererende de lanckwijlige grote moeyten die bij naest in allen classibus met D. Joanne Rauwart aengaende sijn persoon ende dienst sijn voorgevallen, evenwel oock aensiende sijnen hogen ouderdom ende hem sijne ruste gunnende ende souckende, ende dat nu D. Petrus Valencijn tot Winterswijk als ordinair dienaer in debita forma is bevesticht, belast bij desen wel uytdruckelick ende ernstlick D. Joanni Rauwart dat hij sich van nu voortsaan sal des diensts met den aencleven van dien in de gemeynte tott Winterswijk onthouden ende D. Petro Valencijn denselven volkomelick ende alleen laten betreden, sonder hem daerinne te doen enigen inbreuck offte hinderinge in eniger manieren. Ende soo tot eniger tijt desen last quame te overtreden, 'tselve den inspectoribus classis door D. Valencijn ('twelck hem mitsdesen wert belast) te kennen gegeven sijnde, sal den Edelen heren Gedeputeerden werden geremonstreert ten eynde hem sijn tracctement affgesneden werde, also die classis dese hare resolutie tot stichtinge der kercke van Winterswijk ende gerusticheyt van den persoon D. Joannis Rauwart oordeelt te strecken.

9 *Proponent*

D. Geuckero, proponerende op het huis van den Weledelen here van Dorth, is op sijn begeerte veroorloofft voor enigen tijt aldaer in 't proponeren te mogen continueren, mits dat D. Geuckerus sich (gelijck hij belooft) op het aenschrijven der inspectoren classis praeparatorie sal laten examineren.

1618 I Classis Zutphen

10 *Gravamen*

D. praeses heeft in den name des kerckenraats van Zutphen voorgesteld 't goetduncken desselven, nopende de kinderen die soo indifferenter ten doop gepresenteert werden van personen die in onechte leven ende daerinne continueren, den ouderen van dien den doop te weygeren, totdat se tevoren boete doende, alsoo uyt dat onsuivere leven scheyden, ende den doop te eerlicker gehouden werde; off het niet goet, ja nodich sij, alsoo dese saecke de gantsche kercke concerneert, dit den provincialen ende oock, indien nodich, den nationalen synodo voor een gravamen voor te dragen. Oordeelt classis 'tselve gantsch nodich te wesen.

11 *'s-Heerenberg ~ Huwelijk*

D. Casparus Keudewerdius, dienaar tot 's-Herenberge, heeft voorgegeven dat twee personen, lidmaten der gemeente wesende, malsanderen hebben getrouwt met believen der ouderen van de dochter, doch claecht nu de dochter sodanige trouwinge tegens haeren wille geschiet ende haer opgedrongen te wesen, ende oversulx onwillich den jongman te trouwen. De moeder, oock teruggewijkende, vraecht D. Keudewerdius off dese saecke den kerckenraat voorquaem, off die deselve sullen aennemen ende hoeverre die daerinne souden mogen gaen. Oordeelt classis dat die ehesaecken mede tot den kerckenraden gehoren ende daerom deselve sullen ende moeten aennemen om te verhoren ende daerinne te doen na gelegentheyte der saecken, volgens oock in desen casu.

12 *'s-Heerenberg ~ Kerckenraad*

D. Keudewerdius vraecht mede hoe hij sich houden sall in het verkiesen tot ouderlingen ende diaconen van sulcke personen die sich mede laten vinden bij het papegayschieten ende onordentlick wesen omtrent hetselve. Oordeelt classis, alsoo dit een polityc gebruik is, dat D. Keudewerdius soodanige personen, om soo veel mogelick alle onordentlicks wesens te vermijden, ten besten sal vermanen.

13 *'s-Heerenberg ~ Gendringen ~ Joden*

Noch vraecht D. Keudewerdius wat te doen sij, alsoo den jode, tot 's-Herenberge gehuirt hebbende, aldaer apparentlick sal kommen wonen. Vint classis goet 'tselve mede met de saecke van den jode tot Gendringen den Edelen Hove te remonstreren.

14 *Gendringen ~ Huwelijk*

Aengaende het verschil des houwelicks, geresen tot Gendringen tusschen Jan Ansen ende Geesken Sluiters, bij D. Rochlinium, dienaar aldaer, voorgesteld, vint de classis goet, alsoo men geen genoechsamen probatie deser saecke kan hebben, hoewel Jan Ansen rondelick bekent soowel voor als na het bijslapen gesegt te hebben dat hij noch haer noch ymans begeerde te bedriegen, oock bekent dat hij niet oneerlicks van Geesken voornoemt en weet dan met hem begaen, het kint oock voor sijn kint hout, ende beloofft eerlick te sullen onderhouden, dat men in dese vergaderinge dese twee personen, tegenwoordich sijnde, in der goede (soo 't doenlick)¹⁴⁷ daerhenen sal arbeiden te berichten om dit houwelick goetwillich te

147 In de marge is geschreven: '(soo 't doenlick)'

voltrecken; indien niet, deselve met hare saecke aen het Edele Hoff te remvoyeren, gelijk oock heeft moeten geschieden, alsoo den jongman, noch door den classe noch door sijne vrunden, hierover meermaels aengesproocken sijnde, tot gene solempnisatie van houwelick met de voornoemde Geesken heeft kunnen werden geïnduceert. Ondertusschen is evenwel Jan Ansen ende Geesken, vader ende moeder van het kint, bij den classe belast 'tselve met den eersten te laten dopen.

15 Winterswijk ~ Avondmaal

D. Petrus Valencijn, dienaer tot Winterswijk, heeft den classis voorgedragen dat seeckeren persoon, sijn eygen vrouwe dootgeslagen hebbende ende met der overheyt ende met den bloetvrunden versoent sijnde, nu oock door een boetvaerdich leeven sijn leetwesen bethoont, ende tevoren een lidmaat der kercken geweest sijnde, nu wederom versouckt tot den Avontmael des Heren toegelaten te werden. Vraacht darhalven D. Valencijn hoe hij sich in dese saecke sal dragen. De classis oordeelt dat die persoon noch voor enen tijt van den Avontmael sal werden affgehouden, ende middelertijt sal D. Valencijn nairstelick letten op het comportement van sijn leven ende oock met wat stichtinge hij soude kunnen tot de Tafel des Heren werden geadmitteert, om daervan den classis te berichten om wijders daerinne te ordonneren naer behoren.

16 Eibergen ~ Recken ~ Combinatie ~ Neede ~ Avondmaal

Alsoo de Edele heren Gedeputeerden in de combinatie van Recken ende Eybergen goedichlick hebben geconsenteert, sal deselve bij D. Palmerium, tot troost van de goede ingesetenen van Recken, op het gevoechlickste werden aengevangen.

D. Andreas Suave junior, dienaer tot Nede, voordragende dat een vrouwe, berucht sijnde van toverie, daarvan, alhoewel sij haer polityckelick (daervan hebbende acte) heeft gepurgeert, evenwel bij alle werelt daervoor wert gehouden, ende gebruikt noch dagelicks veel seltsame manieren die haer seer verdacht maecken, versouckt niettemin tot den Avontmael des Heren toegelaten te mogen werden. Oordeelt de classis dat de vrouwe, totdat daer beter teyckenen ende getuichenissen haeres welhoudens sijn, terugge sal gehouden werden.

17 Didam ~ Avondmaal

D. Jourlingius, dienaer in Didam, de vergaderinge raat vragende off een man, een lidmaat der kercken sijnde, sijn overspelige vrouwe haer faulte vergevende ende in de bijwoninge vredelicken duldende, ende tot een teycken van misnoegen den schuldi-gen knecht uyt den huise gedaen hebbende, tot den Avontmael des Heren sal mogen toegelaten werden. Oordeelt de classis dat den man, ten ware hij selfs oorsaeck van onthoudinge gave, van den Avontmael niet en behoort geweirt te werden.

18 Hummelo en Hoog-Keppel ~ Vacature ~ Predikantsweduwen

De vergaderinge overwogen hebbende hoe qualick de gemeynthen van Hummelo ende Keppel, tot groot nadeel derselver ende menigerley opspraeck, na dode D. Arnoldi Grevingii, ende dat bij faulte veler broederen die haer beurte niet en hebben gehouden, bedient sijn geweest, tot apparente praesjuditie van andere toekomende weduwen, hebben de t'samptlicke broederen hoofft voor hoofft beloofft ende ingewillicht dat van nu voortsaen een iegelick in sodanige bedien-

1618 I Classis Zutphen

gen sijn buerte sonder faulte sal waernemen, ten ware hem eenige hoochwich-
tige saecke tot verhinderinge voorquame, als sware kranckheyt oft diergelijcke,
in welcken val hij sal bearbeyden dat sijn buerte door een ander werde vervult
off, soo hij dat ummers niet en konde, sal 'tselfe bijtijts, oock met kosten van enen
expressen, den inspectoribus classis te kennen geven om sodanigen dienst op het
gevoechlickste te versorgen. Ende soo bij faulte van dien ymant sijn beurte liete
voorbij gaen, ende sodanigen dienst quame ledich te staen, verbinden haer alle
de broeders dat se goetwillich ende sonder enich tegenspreecken sullen betaelen
de boete van ses guldens, ende ymant hierinne weygerich sijnde sal het staen bij
den classe desselven weduwe van alsulcke nadieninge, als tot troost der weduwen
in desen classe geschiet, te beroven.¹⁴⁸

19 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Sebastianus Dammannus heeft in de vergaderinge gebracht ende voorgelesen
het concept, 'twelck hij uyt begeerte der classe in vijff articulen gestelt hadde,
ende heeft hetselve den t'samptlicken broederen seer wel gevallen als den Woord-
de Goodts in substantie gelijkformich sijnde. Behoudende de broeders hare vrij-
heyt om yetwat tot naerder verlichtinge van de manieren van spreecken bij te
vougen oft te verstellen.

20 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Alsoo apparentlick door het houden des synodi enige bijeenkomsten der broede-
ren sullen voorvallen om te verhandelen 'tgene daerover deliberatiën sullen mogen
te houden sijn, ende dat het beswaerlick soude wesen de gantsche classsem te con-
voceren, soo heeft deselve tot eynde gecommiteert de broederen der stat Zutphen
ende der kleyne steden, daerbij vougenden degene dien het den inspectoribus be-
lieven sal om alles in haeren naem te verhandelen. Ende so ymant sonder gewich-
tige oorsaecken uytbleve, sal gemulcteert werden met de boete van drie guldens.

21 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Is den classi verthoont ende voorgelesen seecker wijtlufftich geschrift van de ge-
deputeerden der Nimmegschen aen Cantzeler ende Raaden overgegeven, daerop
de resolutie deser classis aenvangt pagina sequenti.

22¹⁴⁹ *Correspondentie*

Tot onderhoudinge van goede correspondentie sijn ad classsem Arnhemensem
gedeputeert D. Sebastianus Dammannus ende Bernhardus Spanaeus, ad classsem
Hardewicenam D. Bernhardus Stedemeyerus ende D. Joannes Buliet.¹⁵⁰

23 *Gedeputeerden ter synode*

Alsoo de synodus provinciael van Gelderlant, die enige jaeren is verbleven ge-
weest, nu in junio¹⁵¹ deses jaers 1618 wederom, ende dat binnen der stadt Arnhem
sal werden gehouden, sijn op denselven, nomine huius classis, te reysen gedepu-

148 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

149 In plaats van '21'.

150 Hierna is in de marge geschreven: 'Zie het laetste van de acte van dit jaar'. Het betreft hier artikel 23 van deze vergadering, geschreven op fol. 130v.

151 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'septembri'.

teert D. Wilhelmus Baudartius, D. Andreas Suavius, D. Gellius de Bouma, dienaeren des Woorts tot Zutphen, Lochum ende Gorssel respective, mitsgaders Jan Wentholt, olderlinck der kercke tot Zutphen.

24 *Inspectoren*

In inspectorem classis, in de plaatse D. Henrici Fabricii¹⁵², is met believen der broederen verkoren Bernhardus Spanaeus.

25 *Sluïting*

Hiernaer censura morum gehouden ende met aenroepinge ende danckseggenge Goodts is de vergaderinge in vreden gescheyden.

26 *Ondertekening*

Bernhardus Spanaeus, scriba

27 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Resolutie des classis van Zutphen, aengaende het wijtlufftich geschrift bij de gedeputeerden der Nimmeegschen classen aen Cantzeler ende Raaden overgegeven.

Het classis hebbende horen lesen in 't openbaer seecker wijtlufftich geschrift, bij den gedeputeerden der classen des Nimmeegschen quartiers gemaect ende aen die Edelen heren des Hoves in januariario lestleden overgelevert. Nae genoechsame examinatie van alle stucken die in 't gemelte schrift verhandelt worden, kan niet bevinden dat door 'tselffde het bevell ende de goede intentie deser Lantschap naegecomen, ende getracht wort tot bevreedinge der bedroeffder kercken in dese provincie. Redenen hiervan sijn verscheyden.

Vooreerst bevint men in 't gemelte schrift doorgaens van vooren tot achteren toe niet dan al te veel seer bittere schimpredenen ende lieffdenloose bedenckingen, die niet dan om haere mitbroederen te verachten, te tergen ende tot ijver te verwecken dienen en kunnen. Doch dit trecken wij ons sooseer niet aen. Godt wille het haer vergeven.

Ten anderen worden seer sware beschuldigen voortgebracht tegens niet weynige eerlicke ende godtlievende predicanten, soo in dese als andere classibus sijnde, om haer van grouwelicke misleringen ende lelicke gepleechde handelingen bij de Edele heeren van die Lantschap verdacht te maecken, dat se qualick oft weerdich oft bequaem souden voortaan sijn te houden dat men met haer onderstaen soude van vrede te handelen offte sprecken. Als bij exempel dat sommige gedeputeerden uyt die quartieren van Zutphen ende Veluwen, als dictatores perpetui usurperende den name der classen ende kercken, vele saecken verrichten sonder haeren principaelen te doen hebben behoerlicke kennisse. Item datter sijn die door haere twistschriefften, tegens d'ordre des synodi uytgegeven, ende notoire oproerige predicatiën allen verstandigen kleyne hope geven van accommodatie ende vrede. Epistola¹⁵³ Bommelensis de¹⁵⁴ february anno 1618.¹⁵⁵

152 In plaats van het doorgestreepte 'Andreae Suavii' is boven de regel en in de marge geschreven: 'Henrici Fabricii'.

153 In plaats van het doorgestreepte: 'Exemp'.

154 Hierna is ruimte open gelaten. Het betreft een brief van de gedeputeerden van de classis Bommel aan het Hof van Gelre en Zutphen van 3 februari 1618.

155 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 10, linea 10'.

1618 I Classis Zutphen

Dat sommige leraers ten huidigen dage, oock binnen dese provincie, usurperende onbehoorlick den naem van de gereformeerde kercke, door haere onbuichsaemheyt die gemeente jammerlick ende gevaerlick doen turberen. Datter (niettegenstaende contrarie verclaringe) oorsaeck genoeg is om bedencken te hebben off niet sommige van ons de tien poincten¹⁵⁶, off die meeste van dien, houden voor 't gevoelen der kercken.¹⁵⁷

Dat sij vrijwat op ons souden weten te segghen aengaende dat wij iemant in consciencie souden hebben beswaertt, iemant opgedrongen als nootsaekelick te geloven 'tgeen die gereformeerde kercke altoos heeftt vrijgelaten ende ongedecideertt, iemant uyt den dienst te weiren gesocht om verscheydentheyt van onse gevoelens, iemant beswaert met sinistre rapporten bij de Edele heren van den Hove offte elders, in onse classibus in 't beroepen offte examineren der predicanten off andersins ons enige onbehoorlicke auctoriteyt tot iemants nadeel aengenomen, gewoonlicke kerckelicke ordeninge geïnfingeert met calumnieuse, oproerige prediciën ende licentieuse schriften tegens ordre des synodi uytgegeven, iemant gesocht bij hoge ende lege odieus te maecken.¹⁵⁸

Dat wij dese nieuwichheit (van wederom, offte ten tweden mael te examineren) alrede hebben begonnen in 't werck te stellen aen predicanten die tevoren wettelick nae ordre der kercken geëxamineert ende enen ruymen tijt in den dienst geweest waeren.¹⁵⁹

Dat wij tot demponge der waarheit ende verstoringe der christelicke vrede gebruycken gantsch onbehoorlicke middelen.¹⁶⁰

Dat wij met onse vreemde handelingen haere gemeynten soucken dagelicks in onrust te brengen.¹⁶¹

Dat wij hebbende ter quader trouwen gehandelt, soo vele hebben verschuldet dat sij ons te gevalle niet een woort meer van die saecke behoeven te spreeken, maer alle voorder handelinge billick mochten affbreecken.¹⁶²

Dat onse gevoelens soude sijn dat Godt de Here ontallicke jonge kinderkens, oock der gelovigen, eeuwichlick wil tormenteren met de helsche pijn, alleenlick om der erfsonde, sulx dat die voornoemde kinderen niet meer hope van zalicheyt en hebben als de bose affvallige engelen.¹⁶³

Dese ende andere meer diergelijcke beschuldigen (die om der kortheyt hier niet werden verhaelt), welcke tesamen openbare onwaarheyden sijn, voor sooveel sij ons aengaen, en konnen ummers niet dienen om vrede te bevoorderen, maer veel meer om denselven te verachten in aller manieren. Daerom dan de classis haeren gedeputeerden ad synodum belast met alle instantie aen te houden dat, om alle impedimenten des vredes wech te nemen, in synodo ende voor den Edelen heren Cantzeler ende Raeden mitsgaders der Lantschaps-gecommitteerde behoorlicke kennisse hiervan genomen ende genoegsame satisfactie haer gedaen werde van dengenen die alsulcke beschuldigen uytgesett hebben.

156 De tien posities zijn gepubliceerd in *Schriftelicke Conferentie*, p. 7-9.

157 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 6, linea 6, ende pag. 5, linea 7, ende p. 8, linea 5'.

158 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 12 tota'.

159 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 40, linea 14'.

160 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 55, linea 3'.

161 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 56, linea 9, ende pag. 68, linea 4, 8'.

162 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 78, linea 1'.

163 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 108, l. 6'.

Ten derden. Alsoo bij den Edelen heren van den Hove ende die Gecommitteerde van de Lantschap den gedeputeerden der classen van 't quartier¹⁶⁴ van Nimmegen met die andere dienaeren van dezelve classen in 't laatste Affgescheyt belast was over de antitheses te bedencken ende haere verclaringe schrifttelick over te leveren, ten eynde men verstaende waerin wij met malcanderen eens offt oneens waeren, teffens ende tegelijck alle strijdende artyculen ende verscheydene opiniën hadde mogen sien sooveel mogelick tenerde te leggen offte te verminderen, off, den staat des geschils recht getroffen hebbende, deselffde ad synodum nationalem bequamelick te brenghen. Soo en wert niet alleen bij dit geschrift gene sodanige verclaringe niet gedaen, dat oock een acte des classis van Nimmegen (daer die andere classes haer na reguleren) ingebracht wort, bij welke goetgevonden wort dat men sich niet voorder inlaten sal tot verhandelinge van de voorss. antitheses, jae oock dat men voortaan gene theses noch antitheses sal beantwoorden voor ende alear 't stuck van de onderlinge verdraachsaeemheynt in de vijff verschillige leerpoynten volcomelick sal wesen affgedaen. Wert dienvolgens de goede meyninge der Edelen heren directelick genoeg verachttert ende den gewunschten vrede terugge gehouden, so niet alle hope om bequamelick ten vrede te geraecken geheelick affgesneden en wort, doch men verhoopt dat de Edele heeren haere auctoriteyt in desen interponeren sullen.

Aengaende die redenen daermede die van 't quartier van Nimmegen dese haere weygeringe van gehoorsaemheynt soucken te excuseren, 't classis oordeelt die soo impartinent ende slecht te sijn dat het schijnen mochte meer dat men de Edele heren sochte te eluderen, als in rechten ernst met behoorlicke respect te bejegenen, hetwelck licht wesen sal in synodo te demonstreren. Behalven dat uyt haer tweede reden die sij allegeren ende andersints dit te noteren staat dat sij, hoeseer sij alle onwaerheynt die tegens de theses strijtt geachtet willen sijn te verwerpen, evenwel haerselven niet geheel vrij en kennen van enige dingen die in antithesibus verworpen worden, dewelcke sij dan billick nu oock behoorden te openbaren, opdat men deselve vougen mochte bij de andere controverse artyculen, te weten de vijff der remonstranten. Item van de providentie, beelt Goodts, erfsonde ende sacramenten (want in dit haer schrift seggen sij dat de sacramenten alleen 't gelove betuigen ende versegelen, 'twelck die wederdoperen ende socinianen drijven, daer die confessie, art. 33, aldus daarvan spreeckt dat de sacramenten oock onsen gelove onderhouden ende voeden, ende in onse herten de zalicheyt bondich maecken, ende de catechismus, quaestio 65, dat se het gelove in ons verstarcken, ende, quaestio 66, de belofftenisse des evangeliums te beter te verstaen geven ende versegelen, 'twelck wat het beteyckent is te sien quaestio 69 ende 78). Ende so eens tot bevoorderinge der vrede enen aenvanc maecken. Dat sij in dit schrift klagen dat onse gedeputeerden tot Arnhem niet distinctelick en hebben aangeweesen waerin den staet des verschils van die van 't quartier van Nimmegen quaelick gestelt was, sijnde classis bericht dat om sulx aen te wijsen haere gedeputeerde niet en waeren versocht, ende dat oock de classen van Zutphen ende Veluwen den staet des geschils selfs te stellen bij 't Affgescheyt in februario 1617 niet en waeren gelastet, oordelt bij deselve hare gedeputeerde niet onredelick ende oneerlick (gelijck het schrift schijnt te willen seggen) in desen gehandelt te sijn. Hebbende dese classis redenen genoeg verstaen waerom haere gemelte ge-

164 In de marge is geschreven: 'van 't quartier'.

1618 I Classis Zutphen

deputeerde sodanich advys tot Arnhem hebben gegeven, daarvan tot een proeffken dese navolgende alleen goetgevonden is aen te teekenen.¹⁶⁵

1. Articulo 1. Daer 't verschil gestelt wort § 3 en 7. Dit is buyten controverse, maer wort als controverse aengetrocken om ons te beswaeren. Ibidem daer de eenstemmicheyt gestelt wort § 3. Dit houden sij buyten controverse om haer gevoelen te verschonen ende nochtans is 't controversss.

2. Articulo 2. In de enicheyt § 3. Dit is controversss. Ibidem in 't verschill, de questie en wert daer niet dudelick voorgesteld, want die vrage niet eygentlick en is off Christus voor alle off voor weynigen gestorven is, maer off hij voor alle ende een ieder gestorven sij.

3. Articulo 30. Wort geseyt geen questie te sijn ende nochtans isser questie, welcke verborgen wort onder de woorden affectie offte wille, voor affectie ende wille sijnde der remonstranten gevoelen dat in de affectie ongeregeltheyt is, maer niet in de wille, daer wij seggen dat de ongeregeltheyt in beyden is.

4. Articulo quarto. Wort alleen in questie getrocken de onwederstandelickheyt. Nochtans in 't artyckel wort ooc geseyt dat Godt allen dengenen die hij roept ende nodicht door d'Woort genoechsamer genade geeft om de nodinge te kunnen gehoorsamen, d'welck wij ontkennen.

5. Articulo 50. In de enicheyt, dit is in 't verschill. Ibidem in 't verschill de questie en wort niet volcomen gestelt, behoorde alsoo geformeert te worden. Off een gelovich mensche, wanneer sijnen opperherder Jesus Christus, die volkomen willich ende machtich is om hem te bewaren, hem gestadelick ende getrouwelick bewaert, evenwel danoch uytvallen kan.

Belangende die klachten die voorder in dit schrift gedaen worden over de twee laatste schriften bij den gedeputeerden der classen van Zutphen ende Veluwen in julio 1617 aen die Edele heren Cantzeler en Raden mitsgaders den Gecommitteerden van de Lantschap overgegeven, can de classis, de gemelte schriften nu wederom gelesen ende geëxamineert hebbende, niet verstaen dat deselve klachten sijn gefondeet, sullende door blote lecture ende collatie gemelter schriften ende dit wederschrift lichtelick sulx konnen bewijsen worden in ipsa synodo. Onnodich derhalven 'tselffde alhier wijtlufftich te deduceren.

Dat men in 't eynde voortbrengt enen groten hoop vragen, begerende dat daerop werde geantwoort, leggende ten fundament dat sij soo veel rechts behoren te hebben over ons als wij over haer, ende specialick dat haer bij de Edele heren toegestaen was sodanige vragen ons voor te stellen ende ons gelastet daerop te antwoorden, comt den classi vreemt voor, alsoo het nergens uyt blijcken kan dat onser iemant sich heeft aengenomen haer te vragen de theses ende antitheses, aengaende dat en sijn geen vragen, maer affirmativae ende negativae verclaringen van ons gevoelen, ende deselve en sijn haer van onse gedeputeerde niet voorgeleyt, maer van de Edele heren des Hoves ende der Lantschap. 't En bevint sich oock, noch bij het eerste noch bij het tweede Affgescheyt, dat ons op enige vragen bevolen sij te antwoorden, maer wel op andere schriften dier van 't quartier van Nimmegen, daerop wij oock geantwoordt hebben ende antwoorden noch mitsdesen. Soodat, indien sij van gelijk recht spreecken willen, sij dan dese haere vragen eerst behoorden assertiën te maecken, die aen te nemen off te verwerpen, ende dan last uyt te brengen van die Edele heren des Hoves ende Lantschaps-gecommitteerde om onse verclaringe daerop te moeten doen, hetwelck geschiet

¹⁶⁵ In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 31, linea 7'; 'pag. 118, l. 11'; en 'pag. 17, linea 11'.

sijnde, sullen wij alsdan met meerder respect ende gehoorsaemheyt onse overicheyt bejegenen als sij hebben gedaen, latende de saecke soo lange berusten, met vaste hope dat dit ons dilay van antwoord niet qualick en sal genomen werden bij degene die dese vragen ons doen, al en waer het maer omdat dieselffde sooseer bevreesst sijn voor meerdere disputen ende dat uyt onse antwoord niet anders als disputen en kunnen ontstaen.¹⁶⁶

Tot een besluyt lastet de classis haere gedeputeerde ad synodum met allen ernst aen te houden om de redenen te weten waerom die van't quartier van Nimmegen den synodum Harderwicenam dorven soo vrijmoedichlick illegitimam noemen¹⁶⁷, opdat men dieselffde verstaende ende niet bestendich sijnde, sij nae behoren over dese haere vrijmoedicheyt gecensureert worden, offte andersints dat daerop gelettet worde dat ommers deselve voor legitima moge erkent worden, niet kunnende de classis verstaen dat men vruchtbaerlick in den synodo can conveniëren met sodanige die sonder bundige redenen weygeren, als 't haer te passe komt, voor wettelick aen te nemen 'tgene wettelick is, ende oock voor wettelick is erkent van de Edele heren van den Hove ende andere wettelicke overicheden.

28 *Ondertekening*

Henricus Fabricius, praeses, scripsit

Bernhardus Spanaeus, scriba

1619 I Classis. Zutphen, 9 en 10 augustus

Inv. nr. 1, fol. 131-135v.

1 *Aanwezigen ~ Leiding*

Acta classis ordonariae, gehouden binnen Zutphen den 9. augusti anno 1619. In deese vergaderinge sijn gecompareert deese naervolgende: D. Wilhelmus Baudartius, V.D.M. tot Zutphen; D. Sebastianus Dammannus, V.D.M. tot Zutphen; D. Henricus Fabritius, V.D.M. tot Zutphen; D. doctor Johannes Kaldenbach, senior tot Zutphen; D. Bernhardus Spanaeus, V.D.M. tot Doesborch; Hendrick Taemelinck, senior tot Doesborch; D. Georgius ter Moelen, V.D.M. tot Deutinchem; Hans Rogge, senior tot Deutinchem; D. Andreas Suavius, V.D.M. tot Lochem; Johan Moiderman, senior tot Lochem; D. Casparus Keitweerdus, V.D.M. tot 's-Herenberge; Hendrick van Daelen, senior tot 's-Herenberge; mr. Johan de Rhode, ouderlingh tot Borculoe; D. Johannes Verschage, V.D.M. tot Bredevoert; D. Johannes Bouilliet, V.D.M. tot Warnsfeldt; D. Gellius de Bouma, V.D.M. Gorsel; D. Wernerus Wentholt, V.D.M. tot Almen; D. Vincentius Schultgen, V.D.M. tot Steenderen; D. Matthias Zelhorst, V.D.M. tot Hengel; D. Theodorus Rumphius, V.D.M. tot Selm; D. Lambertus Rotarius, V.D.M. tot Hummel ende Keppel; D. Bartholdus Wentholt, V.D.M. tot Drempt ende Angerloe; D. Daniel Suave, V.D.M. tot Geesteren; D. Petrus Valenzijn, V.D.M. tot Wenterswijck; D. Anthonius Keppelius, V.D.M. tot Aelten; D. Andreas Suavius, V.D.M. tot Neede; D. Johannes Palmerius, V.D.M. tot Eybergen; D. Matthaes Caesarius, V.D.M. tot Reurloe; D. Johannes Joerlingius, V.D.M. tot Didam; D. Thomas Cuimingius, V.D.M. tot Lichtenvoerde; D. Henricus Brinckmannus, V.D.M. tot Seddam; D. Godfridus

¹⁶⁶ In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 46, l. 6' en 'pag. 122, l. 11'.

¹⁶⁷ In de marge is hierbij geschreven: 'Epistola Livii, 24 januarii 1618'.

1619 I Classis Zutphen

Bucherus, V.D.M. tot Versevelt; D. Georgius Claphouwerus, V.D.M. tot Sylvolden ende Borcht; D. Conradus Sagelius, V.D.M. tot Westervoort; D. Theodoricus Petri, V.D.M. tot Etten; D. Johannes Rochlingius, V.D.M. tot Gendrongen; D. Albertus Brielius, V.D.M. tot Gelsler; D. Gerhardus Nijenhuis, V.D.M. tot Dinxperloe; D. Bernhardus Hollius, V.D.M. tot Vorden; D. Johannes Rauwerts, benevens Petrum Valenzin meede tot deese vergaderinge gecomen sijnde, iss hem aengesecht dat, also hie rude doniert was ende van sijnen arbeyt rustede, hie voertaen ock wel tehuiss verblijven mochte. Uyth deese vergaderinge sijn met gemeyne stemmen vercoren in praesidem D. Wilhelmus Baudartius, in scribam D. Gellius de Bouma.

2 *Dinxperlo ~ Predikant*

Gerhardus Nijenhuis, totten dienst der kercken van Dinxperloe beroepen sijnde, iss nae visitatie sijner attestatiën pro membro classis acceptiert ende aengenomen.

3 *Bahr en Lathum ~ Predikant*

D. Wilhelmus Molnerus, predicant tot Baer ende Lathum, beroepen sijnde tot Brummen ende Hall ende sijne dimissie bij minder getall der broderen vercreegen hebbende, iss dieselve dimissie bij den classe geratificiert. Ende also dieselve Mollerus compareerde in die vergaderinge uyth naeme ende vanwege den classe van Arnheim om die gewoenelicke correspondentie te onderhouden, iss hie nae exhibitie van credentie aengenomen.

4 *Predikanten ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

Vanweegen 't Edele Hoff sijn in die vergaderinge verscheenen die Edele heeren Hendrick van Essen ende Carl Bentinck, ordinaris raeden desselven, om die classicale vergaderinge bij te woenen, ende te dirigeren dat die definitiën op synoden so provinciael als nationaal genomen mogen werden geacceptiertt ende nageleefft, volgens haere commissie in classe geëxhibiert ende geleesen. Ende hebben dieselve Edele heeren raeden der vergaderinge gepresentiertt die canones over die vijff controversse pointen, in den synodo nationali beraemt ende gestelt, gesinnende dieselve te willen leesen ende subscriberen. Iss eenen iegelicken der broderen een exemplaar gegeeven ende die canones voergeleesen, waerop die broderen haer bedencken tot des anderen daghs genomen hebben. Nae welcken tijdt van bedenckinge die Edele heeren raeden voerss. weeder gesinnett die samptlicke broderen des classes die canones voernoemt te willen acceptieren, ende seekere acte in den synodo nationali beraemt te willen onderteycken, 'twelck sonder eenich tegensprecken van allen die tegenwoordich geweest sijn gedaen is, gelick ock alle die affweesende ende aencomende daerna in classe doen sullen.¹⁶⁸

5 *Schoolmeesters ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

Die rector ende¹⁶⁹ praeceptores der Latijnschen scholen, ontboden sijnde door last der Edele heren raeden, hebben meede 'tselve gedaen. Ende iss geauthorisiertt den kerckenraet van Zutphen om die Duitsche meysters der stadt daer-

¹⁶⁸ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

¹⁶⁹ Boven de regel is geschreven: 'rector ende'.

toe te holden, hoe ock die inspectores classis gelastet sijn die schoelmeysteren van andere steeden ende dorpen onder den classe resortierende sulckx te laeten doen.¹⁷⁰

6 *Kerkorde ~ Correspondentie*

Iss meede voergeleesen die kerckenordeninge van anno 1586 in Den Haghe be-raemt ende wat in dieselve verbeert was in synodo nationali tot Dordrecht. Bij welcken voergeleesen iss deese quaestie gemoviertt, dat off die synodus van Overijssell versochte mett deesen synodo correspondentie te houden, men 'tselve doen soude, ende wie dan soude deputeren eenen ad synodum illam te gaen. Iss geantwoortt dat soverre sij 'tselve versoecken mochten, men dieselve correspon-dentie sal aennehmen ende onderhouden, autoriserende voer deese reyse die deputatos synodi in conformite van andere classen om te doen dat sall behoeren.

7 *Vorden ~ Predikant*

Het heeft die Edele gecommiteerde raeden geliefft die vergaderinge gesament-lick te doen uyth staen, ende hoofft voer hoofft elck lidtt desselven aff te vraegen off sie iemants onder die vergaderinge wisten die clameus offte anderssins in die leere als remonstrant sich solde hebben betoent offte ock in het leven geëxorbi-tiertt, also dat hie deportierens weerdich waere. Iss Godt sij gelooftt geene van tweeñ bevonden, dan alleen iss gedacht des pastoers van Vorden, desswelckes dienst den 9. februarii bij minder getall van broderen geordelt was niet stichtich meer in sijn gemeente te sijn. Daerover die saeke in praesentie der Edelen heeren des Hoves, die de judicature desselven geheelick den classi bevoelen ende gela-ten hebben, weder bij die handt genohmen. Ende overwogen hebbende alles watt van den beginne tot noch toe over sijn persoen was gevallen ende voergeloopt, heeft die classis eendrachtich geresolviert den dienst Hollii niet meer stichtich te weesen tot Vorden, ende well oersaeke te hebben hem datelick te deporteren. Maer om noch eens het uytherste te versoecken, consentiert het classis het trans-port van die plaetse op Baer ende Lathum, also nochtans dat hie hem also com-portiere ende drage dat in 't minste niet van hem weeder gehoortt worde, 'twelck, so het soude geschieden, sullen die inspectores gelastett sijn hem datelick te de-porteren. Bij gevalle ock hie daer niet commen en konde, sal hie, nae versoeninge met diegenige hie tegenwoordich in twist staet, tot Paschen aencomende in sijnen dienst getolereert worden, nae welcken tijdt hie van daer ende uyth den classe sonder tegenspreken sall vertrecken. Ende door intercessie van eenige hoghes standes ende notabele personen iss hem, Hollio, weeder affgevraecht, also hie hem beclaeght hadde sijn defensio niet genoegh gehadtt te hebben, off hie wilde dat men die saecke tegens hem soude resumeren, dan offte hie het wilde bij die sententie, hem voer die middage gegeven, berusten laeten. Heeft hie daerop sijn beraedt versocht tot morgen toe, 'twelcke hem gegunt sijnde, heeft hie daernae verclaert die veranderinge van plaetse hem geconsentiertt te willen aennehmen, bedanckende die gesamentlicke broderen dat sie so gratieus ende beleefft noch tegenwoordich met hem gehandelt hadden, verhopende voorts met een nieuwe plaetse een nieu leeven te leyden, 'twelck geschiedende versouckt hie dat men nae aert der christelicker lieffde die voorgaende faulten wille bedecken, 'twelck die broderen, so veere het geschieden mochte, geerne te doen beloefft hebben.

170 In de marge is hierbij geschreven: 'NB':

1619 I Classis Zutphen

8 *Volksfeesten*

Gecomen sijnde tot het voorleesen der acten superioris classis totten 12. articull, aengaende dat papegayschieten, clagen sommige broders dat het placæet¹⁷¹ des Edelen Hoves desaengaende bij haer niet en is gepubliciertt, jae schoen gepubliciertt sijnde daertegens wort gedaen. Derhalven alle die broders daer sulckx geschiet 'tselve schryfflick aen handen der inspectoren sullen overgeeven, hoe oock haere andere gravamina, om dieselve den Edelen Hove te remonstreren.

9 *Overheid*

Also oock die placaten voernaemelick in religionssaeken aen die officiers overgesonden, somtijdts worden gepubliciertt, somtijdts nielt, daerover dan dieselve niet offte weynich worden naegeleeft, wort goetgevonden aen den Edelen Hove te versoecken dat die placaten sulckx betreffende aen die respective dienaers moegen gesonden worden, om door beetere kennisse der saeken tot executie die officiers te vermaenen.

10 *Biddagen*

Ende also oock die brieven van uytschrijvinge der beededagen meede niet ter handen van die predicanten en komen, daeruyth sie die oersaken van instellinge derselven solden moegen verstaen om haere predicatiën daerna te regeleeren, maer alleen een briefcken aen den coster offt predicant dat men 't sal publiceren, meede te versoecken dat die brieven offte copia, ten eynde voerss., aen die predicanten moegen behandicht worden.

11 *'s-Heerenberg ~ Gendringen ~ Joden*

Aengaende die jooden tot 's-Herenberge ende Gendrongen, in den 13. articull gementioniertt, worden die dienaers der plaetsen belast Sijn Gnaden van den Berghe daerover te versoecken ten eynde sie mochten geremoviert worden, ende sulckx niet geschiedende, sullen dieselve hen met den inspectoribus beraden wat verder daerin te doen sij.

12 *Correspondentie ~ Borculo ~ Predikant*

Bij het leesen des 22. art. wort dengeenen die om correspondentie metten anderen classen te houden affgesonden worden, belast in den naestvolgenden classe van alles goede rapporten te doen ende die acten desselven classis meede te brengen. Aengaende die dimissie D. Bernhardi Hollii van Borculoe, bij het minder getall den 9. februarii ende 27. aprilis gedaen, laeten sich die samptlicke broderen welgevallen.

13 *Nationale synode*

Die gecommiteerde ad synodum provincialem sullen worden belast in synodo te eysschen volcomen rapportt van alle 'tgeene in synodo nationali iss gepassiertt, ende voernaemelick wat resolutie over die gravamina gevallen.

171 Het plakkaat uit 1619 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...) Placæet-boeck*, kol. 169 en 170.

14 Nijmegen ~ Predikanten

In het voerleesen der acten des synodi gecomen sijnde totte sententie over die predicanten tot Nijmegen uytgesproken, hebben die samptlicke broderen versocht dat die stucken des process mochten bij die handt gekregen worden, opdat een iegelijk distincte kennisse daarvan moge becomeen.

15 Kerkgeraad

Te versoucken aen die Edele heeren Gedeputeerde dat die beelden ende altaeren, noch in deeser graffschap ende voernaemlick in die heerlickheyt Borculoe overich sijnde, moegen wechgenomenn werden.

16 Huwelijk

Iss der vergaderinge voergesteld hoe sich die predicanten hadden te dragen in het schrijven van hylickxvorwaerdencontracten, maeghgescheyden ende anders, also die magistraten sommiger plaetsen sulckx niet wel konnen verdragen ende voernaemlick Sijn Gnaden van Bronckhorst, die sulckx gantschlick niet will gestaden. Verclaert die classis dat 'tgeene die gantsche werelt vrijstaet ock eenen predicant niet is verboeden, also dat sie mogen, daertoe versocht sijnde, sulcke hylickxvoerwaerdencontracten, maeghgescheyden ende anders schrijven ende onderteykenen, doch als privépersonen, laetende alle dingen ende acten die publick souden moegen sijn ende gerichtlick behoerden te geschieden. Worden nochtans die broderen vermaent dat sie hierover met haere overicheydt niet en sullen twisten, maer daer sie het verbieden onderlaten. Ende haer wachten dat sie bij deese occasie haer niet en comen te verlopen ende anderen een exempel van dronckenschap ende giericheydt te geeven.¹⁷²

17 Vergadering

Iss meede voergeslagen, also veele broderen clagen dat bij die inspectoren ende minder getall veele dingen gedaen worden daarvan die andere geen kennisse krijgen, ende sie in volgende classe sullen ratificieren 'tgeene voer hen gedaen is, daer doch 'tselve albereyts iss geëffectuertt ende niet kan heerdaen worden. Heefft die classis goetgevonden dat voer dit jaer alleen seeker getall, benevens die inspectoren, sullen worden gedeputeertt, die in swaerwichtige saecken, als predicanten te examineren, in ende aff te stellen, ende wat anders gewichtichs voervallen mochte, sullen gelastet sijn ende verschreeven worden op kosten van 't quartier, ende seekere poene, in voergaende acten gementioniertt, so dieselve niet en compareren. Sal ock alle den anderen broderen door een boede verwiticht worden, den dagh ende saeke die te verhandelen is. Ende sullen dieselve mogen tehuiss blijven offte compareren nae haer believen, doch op haer eygen kosten, so reyskosten als verterongen. Ende sijn beneevens die inspectoren ende predicanten der stadt Zutphen deese achte genomineertt, naemlick: Georgius ter Molen, Andreas Suavius Lochemensis, Casparus Keitweerdus, Johannes Rochlingius, Petrus Valenzijn, Theodorus Romphius, Johannes Palmerius, Matthaeus Caesarius.

¹⁷² In de marge is hierbij geschreven: 'NB':

1619 I Classis Zutphen

18 *Vorden ~ Predikant ~ Proponenten*

Iss van D. praeside voergesteld D. Albertus Nienhuiss, predicant in Vriesslandtt, om denselven totten kerckendienst tot Vorden, in plaetse D. Hollii, gestelt te mogen worden. Iss sulckx bij den classe voer goett aengenomen.

Ende aengaende die proponenten iss geresolviert dat niemant te proponeeren van eenigen broder des classis sal moegen toegelaeten worden, dan mett kennisse der inspectoren ende der andere gedeputeerde. Ende die daertegens doen, sullen gecensurert worden.¹⁷³

19 *Proponent*

D. Valentinus Weideman, pro tempore scholae Borculoensis rector, versoeckende voer gerecommandiert gehouden te worden om, naedat hie een tijdtlank gepromiëert soude moegen hebben, totten kerckendienst gepromiëert te worden, heeft die vergaderinge hem voer gerecommandiert aengenomen ende sal mogen proponeeren, somtijds tot Lochem, somtijds tot Zutphen, daer hie van den inspectoribus toe verschreeven sal worden.

20 *Eibergen en Rekken ~ Volksfeesten*

D. Palmerius heeft voergesteld hoe hie hem hadde te dragen tegens diegeene diewelcke, lidtmaeten sijnde, sweertdancers ende schuttenbierdrinckers in haere huisen ophouden ende herbergen, alwaer dan allerley ijdelheyt ende lichtveerdicheyt mett trommelen, danssen undt springen bedreven wortt. Antwoordt die classis dat hie dieselve sal vermahnen sulckx te laeten, off dieselve van den Avontmael suspendieren.

21 *Gelselaar ~ Huwelijk*

D. Albertus stelt voer dat een knecht, beslapen hebbende seeker dochter, daerbij een kint gewonnen, welckers olderen niet hebben willen in 't houwelick consentieren. Daerop die knecht een ander getrouwt, beslapen, versoeckende sijne proclamatiën ende bevestinge des houlickx, waerop drie proclamatiën gevolgt sijnde, hebben des eersten olders begeertt dat men niet wilde voertgaen, totdat hie het kint yet solde gegeeven hebben, doch, door andere opgereytt sijnde, die laeste weeder wil verlaten ende die eerste nehmen. Vraecht welcke hie van beyden behoerde te nehmen. Antwoordt die classis dat hie die laeste behoerde te houden ende te trouwen.

22 *Zeddam ~ Pastorie ~ Rooms-katholieken*

The versoucken bij die Edele heeren Gedeputeerde dat voer den pastoer tot Seddam een huiss mochte gebouwt worden, also een paep van Emmerick aldaer bij sijn vader sich meerendeels ophoudtt, daarvan die kercke geen cleynen schade lijdet.

23 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum provincialen te gaen sijn gecommittert D. Wilhelmus Baudartius, D. Hendricus Fabritius, Casparus Keitweerdus ende een ouderling van Zutphen.

¹⁷³ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

24 *Correspondentie*

Om die correspondentie mett die classen van Velouwen te onderhouden iss gecommiteert ad classem Arnhemensem D. Bartholdus Wentholt, ad Harderwicenam D. Petrus Valenzijn.

25 *Inspectoren*

In plaetse D. Gellii de Bouma, die sijnes neerstigen dienstes bedanckt, iss in inspectorem more solito verkoren D. Wilhelmus Baudartius.

26 *Sluïting*

Ende nae gehoudene censura morum sijn die broders in goeden vrede ende eenicheytt gescheyden.

27 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius, praeses classis
Gellius de Bouma, scriba classis, manu propria scripsit

1619 II Classis (extraordinaris). Zutphen, 9 november

Inv. nr. I, fol. 136-137v.

Leiding

Wilhelmus Baudartius preses; Gellius de Bouma scriba.

1 *Aanwezigen*

Acta classis extraordinariae, gehouden tot Zutphen den 9. novembris anno 1619. Sijn verschreeven ende gecompareert tot deese vergaderinge die gecommiteerde broderen als D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Henricus Fabritius, D. Bernhardus Spanaeus, D. Georgius ter Mollen, D. Andreas Suavius Lochemensis, D. Casparus Keitwerdt, D. Johannes Rochlingius, D. Petrus Valenzijn, D. Theodorus Rumphius, D. Johannes Palmerius, D. Matthaeus Caesarius. Ende benevens dieselve Gellius de Bouma, als scriba classis, D. Johannes Bouillet ende D. Bartholdus Wentholt.

2 *Borculo ~ Predikant*

Ende sijn van D. praeside voergesteld die oersaken deeser vergaderinge. Ende erstlick. Also D. Theodorus Havenbergius van die gemeynte tot Borculoe, met voorweeten der inspectoren classis, totten kerckendienst aldaer beropen ende nu aldaer aengekomen was, off men niet soude eerstes dages tot die confirmatie treden. Die broderen, gesien ende gehoertt hebbende die brieven van collatie ende testimonialia doctrinae et vitae, sijn met die confirmatie D. Havenbergii weltevreden, also nochtans dat hie voldoe 'tgeene die acten des classis verheyschen, 'twelck hie te doen beloefft heeft, ende is also pro membro classis huius aengenomen.

3 *Borculo ~ Predikant*

In 't leesen der brieven van collatie Sijnes Gnaden van Bronckhorst iss gelett op seekere woorden als: qualificatie, so isz dat, ehrweelet onzers hebbende juris patronatus et praesentandi, voorts ordonerende. Meynen die broders dieselve

1619 II Classis Zutphen

niet in behoerlijcker forma gestelt te sijn, doch 't selve voer ditmaell excuserende, diewijle D. Havenbergius alreede in effectuelen dienst getreeden is. Vinden goet dat Sijn Gnaden in toecomenden tijden, wanneer sulckx weeder soude moegen voervallen, daarvan geadvertiertt worde, opdat voertaen niet en geschiede dat tot praejudicie des classis soude moegen strecken.

4 *Vorden ~ Predikant*

Iss voorts voergenomen die saecke Holii tot Vorden, aengaende sijn transport op Baer ende Lathum. Ende hebben die inspectores gerapportiertt hoe sie tusschen hem, Hollium, ende die missnoegende over hem, ene reconciliatie hadden getroffen, noch sonder praejudicie desgeenen tevoeren bij den vollen classe over hem was gedecretiert. Voerts hoe hie, Hollius, aldaer tot Lathum gepredight, ende wat daerop gevolght was. Hollius, ingevordertt sijnde, naedat D. praeses in 't korte verhaelt hadde wat met hem was voergelopen, ende hie, Hollius, verclaert hadde sulckx waerachtich te weesen, iss hem affgevraecht off hie yet hadde daerbij te doen, offte watt anders voer te stellen. Heefft begeert dat men alles ten besten wilde duiden ende hem laeten daer hie was, also hie sich so solde dragen dat die broderen een goet genoeg daeraen souden hebben. Die broderen, gelett hebbende op alles dat gerapportiert is, ende voorts op die acten des voorgaenden classis over hem geresolvertt, ock op 'tgeene Hollius selve der vergaderinge heefft voergedragen, hebben niet anders kunnen verstaen als dat hie van beyden plaetsen gefrustriertt was, also dat men hem wel behoorde datelick te doen desisteren van sijnen dienst. Maer uyth medelijdentheyt sal noch moegen getolerert worden tot Paesschen toe, naer welcken tijdt hie sijnen dienst aldaer sall verlaten sonder tegenspreken offt tergivisatie, ende dat hie sulckx te willen doen bij onderteyckeninge van seeker acte sall beloven. Welcke acte gestelt ende hem voergeleesen sijnde, heefft hie geweygertt dieselve te onderteyckenen, waerover die broders niet anders en kunnen resolveren als 'tgeene voer in plena classe is geresolviert, naemlick dat hie sall gedeportiertt sijn ende blijven, ende van den kerkdienst tot Vorden tegens Paesschen, sonder eenigh tegenspreken, datelick sal desisteren. Ende off hie inmiddels sich noch quaeme in 't minste te verlopen, sijn die inspectores ende die naestgeseetene geauthorisieret datelick hem te doen desisteren. Sullen ock die inspectores gelastet sijn terstont nae een ander vroem man omme te sien die in dieselve plaetse mach gestelt worden.

5 *Bahr en Lathum ~ Predikant*

Hollius niet willende het transport van Vorden op Baer ende Lathum volgen, hebben die inspectores voergeslagen eenen Valentinum Lindenbornium, also dieselve aen haer lieven was gerecommendiertt, ende dieselve uyth sijnen dienst door den bishop van Ments was verdreeven, om tot dieselve plaetse gepromoviertt te worden. Die broderen, gehoortt hebbende het rapport van die gaven D. Lindenbornii voerss., ende die gesintheyt der gemeynte tot Baer ende Lathum tot denselven, ock gesien hebbende die litteras testimoniales, laeten haer welgevalen dat dieselve op die plaetse gepromoveert worde, doch also dat hie meerdere attestatie doctrinae et vitae van den graven van Waldeck, offte eenige andere dier plaetsen daer hie gestaen heefft, sal brengen ende voorts doen 'tgeene die acten des classis vorderen.

6 *Neede ~ Predikant*

Also aen D. Wilhelmum Baudartium, als inspectorem classis, doer D. Theodorum Coster, secretarius van Sijn Gnaden van Bronckhorst, overgebracht sijn seekere depositiën eener jonger maget, Jorrien Bruntinck genaemt, dochter van Gerryt Bruntinck, bij diewelcke D. Andreas Suavius, pastor tot Neede, beschuldicht wordt van geattenteerde oncuissheyt met dieselve, so is 't dat die vergaderinge D. Suavium voornoemt daerop hebben gehoortt, diewelcke het geallegierde genegierrt ende tot sijner purge overgeleevert heeft seekere stucken ende kondtschappen daeruyth sijne onschult genoehsaem soude blijcken, diewelcke gesien ende geleesen sijnde, iss hem noch daerbij operlechts, in preesentie der aenweesende broderen, in goeder consciëntie als voer Godts aengesicht, in plaetse van eede welck hie tott allen tijden gehouden sal sijn, dies noot sijnde, gerichtelick te doen, hem op elcken artickel in die depositie des maeghts verhaelt te verclaeren, gelick hie dan, nae goede ende getrouwe vermaninge voor die samptlicke broderen, in goeder ende oprechter consciëntie als voer Godes aenschijn in plaets van eede verclaertt, geene van alle die positiën waer te sijn, jae in 't minste niet gedacht te hebben, dies God sijn getuige sijn soude. Die broederen, op alles gelett hebbende daerop te letten stonde, oordelen dat also uyth den actis et probatis niet kan blijcken dat hie daeraen soude moegen schuldig sijn, hie vooralsnoch onschuldich behoertt gehouden te worden. Ende dat men Sijn Gnaden dienstich sal versoucken, ten eynde dieselve wille gelieven, tot reparatie der eehre D. Suavii ende des gantschen ministerii, die persoen also te castigieren dat andere een exempel daeraen moegen dragen. Alss deese saecke soude dienen heeft D. Suavius van Lochem versocht te moegen uyth staen, also hie niet geerne in het sententieren soude present sijn. Iss hem 't selve gegunt.

7 *Huwelijk*

Also men verstaet dat in Veluwen enich¹⁷⁴ predicant¹⁷⁵ buiten der kercken op den huiseren gaet trouwen ende copuleren, daerdoor geen cleyne confusie in onsen classe iss ontstaende, vindt die vergaderinge raetsaem daarvan aen die gedeputeerde des Arnheimschen classis te schrijven, om te vernehmen wat voer gebruik daerin bij haer gehouden worde, ende sie te vermaenen sulckx aff te schaffen. Ende hiermeede iss deese vergaderinge gescheyden.

8 *Ondertekening*

Wilhelmus Baudartius, praeses classis
Gellius de Bouma, scriba classis, manu propria scripsit

1620 I Classis. Zutphen, 1-3 mei

Inv. nr. 1, fol. 138-146

1 *Aanwezigen*

Acta classis Zutphaniensis ordinariae, gehouden binnen Zutphen den 1., 2., 3. maii anno 1620. In dese classicale vergaderinge sijn gecomparierth dese nafol-

174 In plaats van het doorgestreepte 'tot Voorst' is boven de regel geschreven: 'in Veluwen enich'.

175 Hierna is doorgestreept: 'D. Hermannus Keckius'.

1620 I Classis Zutphen

gende personen, so dienaeren des Worts als ouderlingen der respective gemeenten deser graefschap Zutphen: D. Wilhelmus Baudartius, D. Sebastianus Dammannus, D. Henricus Fabricius, respective kerckenndienaeren, end daerbenevens joncker Harmen van Wijnbergen als ouderlinck tott Zutphen; D. Bernhardus Spanaeus meth Arndtt Baerken, kerckmeister, kerckendienaer end ouderlinck tot Doesborch; D. Georgius ter Moelen, Verbi minister, Geerlich Luibe, senior, tot Doetichem; Andreas Suave, V.D.M., Gijss Karquett, senior, tot Lochum; D. Joannes Bouillet, V.D.M. tot Warnsfeltt; D. Casparus Keitwerdius, Verbi minister tot 's-Herenberge, Balthasar Backer, senior, ibidem; D. Joannes Verschage, Verbi minister tot Bredeforth; D. Theodorus Havenbergius, Verbi minister, Hendrick van Eiberge, senior, tot Borculo; D. Gellius de Bouma, Verbi minister tot Gorsell; D. Vincentius Schultgen, Verbi minister tot Steendren; D. Johannes Roechlingius, Verbi minister tot Gendringen; D. Johannes Joerlingius, Verbi minister tot Didam; D. Antonius Keppelius, Verbi minister tot Alten; D. Bertholdus Wentholt, Verbi minister tot Anger en Dremt; D. Daniel Suave, V.D.M. in Giestren; D. Andreas Suave junior, Verbi minister in Niede; D. Joannes Palmerius, Verbi minister in Eiberge; D. Thomas Cumingius, Verbi minister in Lichtenfort; D. Petrus Valencijn, Verbi minister in Wenterswick; D. Mattheus Caesarius, Verbi minister in Roerlho; D. Theodorus Rumphius, Verbi minister in Sellem; D. Matthias Zelhorst, Verbi minister in Hengelho; D. Lambertus Rotarius, Verbi minister in Hummel et Koppel; D. Wernerus Wentholth, Verbi minister in Almen; D. Godefridus Bucherus, Verbi minister in Verselvelt; D. Georgius Claphowerus, Verbi minister in Borcht et Sylvolt; D. Henricus Brinckmannus, Verbi minister in Seddam; D. Theodoricus Petri, Verbi minister in Etten; D. Conradus Sagelius, Verbi minister in Westerfortt; D. Albertus Bryelius, Verbi minister in Gelselar; D. Gerhardus Nijenhuisz, Verbi minister tot Dinxberloe; D. Valentinus Lindenborn, Verbi minister tot Bar et Lathum.

2 *Aanwezigen*

In dese vergaderinge sijn met genoechsamen credentziën verschenen, om die gewontlicke correspondentie tusschen dese end die Over- end Neders-Velusche classes te onderhouden, D. Hermannus Keckius vanwege die Arneemsche, end D. Georgius Ernesti wegen die Neder-Velusche classis, end sinnen tot plaetze end¹⁷⁶ stemme na ouder gewoonte toegelaten worden.

3 *Leiding*

Uth dese samentlicke christlicke classicale vergaderinge sijn met gemeine advysen der broderen verkooren in praesidem D. Sebastianus Dammannus, in scribam D. Andreas Suavius senior, respective kerckendienaren tott Zutphen ende Lochum. Ende sinnenn na anroepinge van Godes Heilige nhaem tott die actie eendrachtelick getreedenn.

4 *Borculo ~ Predikant*

Die anneminghe D. Havenbergii in ministrum ecclesiae Borculoënsis end consequentelick in menbrum classis, van die gedeputierde broderen in laestledene extraordinarische thesamenkumpst gedaen, is van die samentlicke broderen

176 Hierna is doorgestreep: 'sessie'.

t'eenenmaell geapprobiert ende consequentelick voer sodanich plenarie aangenomen.

5 *Bahr en Lathum ~ Predikant*

Insgelijcken is 't rapporth gedaen an den classe van die anneminge D. Valentini Lindenbornii ten kerckendienst van Baer end Lathum, dewelcke a tota classe pro menbro desselven is aengenommen.

6 *Vorden ~ Predikant*

Daernae iss voergeleesen 'tgene in classe superiore end die volgende extraordinarische t'samenkumpst in novembri sick meth D. Hollio hefft toegedragnen. Ende verstaet alsnoch de classis meer als genoechsameredenen doemals gehadht te hebben om hem, Hollium, van den kerckendienst tot Vorden te deporteren, datt ock naederhandth van voors. Hollio noch meer redenen gegeven sijn om bij voergaende resolutie van sijn deportement te blijven, vermits he in sulcken staeth sijnde die goede meinonge des classis, hem van Vorden toth Baer end Lathum wisende, geweigert hefft, oick daer he bequaemlick konde ende sulx te doen beloofft end met dancksegginge aangenomen hadde, naer te koomen. Edoch, also het ogenmerck des classis voernaemlick geweest is door haere censura gemelten Hollium tott beterschap te brengen, ende den classi nu verতোont sijn attestatiën van die lidtmaetenn der kercke ende kerspelsluiden vann Vordenn, daeruth aff te nemen isz dat he nu eenen seeckeren tijth hem tot meerder contantement end stichtonge sijnder toehoorderen in sijn leeven end dienst hefft gequeeten, sodatt die classis na denn aertt der liefden hooppt ende vertrouwt datt meergemelte Hollius nu vordann meer end meer contantements den classi end sijn gemeente geven sall. Ende hefft die classis an haere zijde nieth willen naerlaten hem Hollio die handt te bieden, end so voell in haer is hem toth continuatie sijnder beterschap beforderlick to sijn, oversulx verstaen hebbende van hem sijn leedtwesen over sijn voergaende fouten ende met namen oick over die laestgepleegde, sijnde mede gebedden van hem dat men die alle tesamen hem ten besten houden ende vergeeven wilde, is 't met groete swaricheith geaccordeerth dath he, Hollius, in sijnen dienst toth Vorden, end dat alleen bij provisie, sal continueeren, solange als he in die angefangene beterschap continueret. So nochtans, datt indien gemelte Hollius enichsins hyrnae met woorden oft met wercken hem komt te vergrijpen ende erchernisse te geeven, dath die inspectores classis geauthorizert solen sijn (gelijck se met desen ten vullen daertoe geauthorizert worden) alsdan met hem datelick te procedeerenn gelijck in den voerigen extraordinarischen classe op den 9 novembris geresolviert isz. Ende sall dese resolutie door eenen der inspectoren des classis met yrster gelegenheit die gemeente van Vorden geïnsinueret ende dese acte in haer kerckenboeck geteickenth worden.

7 *Vorden ~ Predikant*

Dese bovengemelte acte Hollio openbaerlick in plena classe voergeleesenn sijnde, so hefft he dieser christlicker ende favorabeler resolutiën sick gehoorsamlick onderwerpene, dierselver hem ten hoogsten bedancket, ende ser ernstlick belooft hem vordan in here end leeven also te comporteren, datt die geheele classis end idereen der lieve broderen een seer goett contantement an sijn persoon dragenn wierde. Ende isz hem Hollio voersz. in classicali conventu plaets end stem te hebben, desen sijnen provisionielen dienst geduirende, met redenen

1620 I Classis Zutphen

gedenegereeth. Hem oick daerbi angedienet datt he wel doen soude, ende versien hem hoe eerder hoe liever van een ander plaetze buiten den classe, also men hem, indien he in de angefangen beterschap continueerde, enige attestatie toth sijnen vordell soud konnen mededeilen, welck men hem niet soude konnen mededeilen indien he eenige erchernisse quame te geeven ende daerover dan gedepoortert wierde.

8 *Schoolmeesters ~ Kosters*

Also alle schoeldienaeren, kosteren ende voersangeren professie der gereformierde religie te doen behooren, so worden alle respective predicanten deser graeffschap a classe belastet nerstige voersorge te dragen datter giene van contrarie religie bij hen angenommen wierden, off bij gebreck van sulx propria autoritate niet te konnen beletten, solen se geholden wesen sulx intijts den inspectoren te remonstreren, om darin, 'tsij in die visitatiën oft andersins, sodanige versehenige te doen als tot die meeste stichtonge bij goeden raede te behoeren sall befunden wordenn.¹⁷⁷

9 *Schoolmeesters ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

Is van D. Dammano angenommen exemplaren van confessie postremae editionis yrster gelegenheit pro singulis classis menbris te procurieren end ider een toe te seinden. Dewelcke, nevens de canones end catechismum, ider predicant sijnenn schoeldienaer om gelesen te worden in handen sal stellen. Ende sulx geschiet sijnde, ad inspectorem tot Zutphen, om dieselve volgens den last nationalis synodi te mogen onderteickenen, ablegeeren.

10 *'s-Heerenberg ~ Bredevoort ~ Gendringen ~ Joden*

Also in deser graeffschap in verscheiden plaetzen, als te weeten 's-Herenberge, Bredevortt end Gendringen, jooden mett der woonst inbreecken, so worden om sulx voer te komen die inspectores classis gelast sulx het Edele Hoff, oft ock, indien het die noodt vordert, heth Quatier deser graeffschap, nu tegenwordich tot Nimmegen vergadert, oft de geheele Lantsvergaderinge, te remonstrieren, om dit hyruth onstaende onheill intijts voer te komen end te preveniëren.

11 *Kerkgeraad*

Also op 't versoeck an die Edele heeren Gedeputierde, ab inspectore gedaenn, van het wechnemen dier ergerlicke beelden, altaren end ander superstitioese pauslicke reliquiën in verscheiden plaetzen deeser graeffschap, voeralsnoch niet en ist gefolgt noch gedaen wiertt, so worden die heeren inspectoren seer serieuselick a classe gelasteth sulx hett Edele Hoff, Quatier oft Lantsvergaderinge toth Nimmegen tegenwordich te remonstrieren end met alle diligentie ende getrowicheith an te houden, darmede dit lange versochte werck ende die volerhande daruth onstaende ergnissen eenmaell afgedaen wierden mochtenn.

12 *Vergadering*

Die deputatie der acht broderen, om benevens die inspectoren end dienaren der stadt Zutphen alle voerfallende swaerwichtige classicale saecken te verhandelen verschreven te worden, wortt om redenenn niet gecontinueert, maer solen so-

¹⁷⁷ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

danige, oick allerhande den classi aengaende dingen, ab inspectoribus, ten overstaen van eenige predicanten min oft meer na gewichtigheit ende gelegentheit van saecken, stylo et more consueto, end in conformitee van ander unsere benaeberte classen, tott die meeste stichtonge affgehandeltt wordenn.

13 *Dorth ~ Predikant*

D. Andreas Loederus van den Weledelen heere van Dortt totten kerckendienst op 't huysz te Dortt bij seeckere missive den classi om sijn qualificatie t'ondersoecken gepresentiert sijnde, is dieselve D. Andreas voerss. coram classe tott sulckenn einde gecompert. Diewelcke, gesien, gelesen ende overwoegen hebbende vitae, doctrinae, examinis, ministerii ende dimissionis suae testimonia sufficientia, vindett om seeckere reedenen goeth dath Loederus voersz. op eenen seeckeren hem mitsdeser gepraefigierten text, yrster gelegentheit, wegen sijn gaeven ende deductie desselven, alhyr sal gehoort worden, omme na gehoudene communicatie per inspectores end eenige der naestgesetene, end na gedaene subscriptie, mett hem tot vordere end vullenkomenere anneminge nae vereisch van saecken ende ordre deses classis in ecclesiae Dorthianae ministrum et classis nostrae menbrum te procedeerenn.

14 *Borculo ~ Proponent*

Also D. Valentinus Weidemannus, pro tempore scholae Borculoënsis rector, iterativelick van dese classicale vergaderinge hefft doen versoeckenn dat he folgens den tenoor der acten, in superiori classe sijnentweegen gearrestierth, mochte sijn end blijven den classi dermaten gerecommandiert omme metter tijdt, ter yrster verfallender gelegentheit, nae voergaende genoechsamen qualificatie, totten Heiligen kerckendienst befordert te werden, end datt hem inmiddels in plaetze vann Lochum (gelijck hem bij voergaende classe was toegestaen) toth Borculoe (om sijnen schoeldienst te beeter waarnemende t'minder opspraeck te geeven) in propositiën te exerceeren, neffens Zutphen, ab inspectoribus vocatus, mochte vergunnet werden, so hefft die Ehrwaerde classicale vergaderinge, omme de goede begintzelen sijnder gaeven ende besonderen iver tott so een heilich werck niet uth te bluischen, hem beides ingewilligeth. Edoch also, datt het laetste, te weeten tot Borculoe te proponerenn, nielt dan in praesentie eniger naestgesetene broderen geschieden sole.

15 *Proponent*

Op 't versoeck D. Joachimi Grapenitzii om te mogen in propositiën sich oeffenenn end oick a classe voer gerecommandert gehouden te worden, resolveert classis, gesien hebbende eenige vitae et doctrinae testimonia, dat hem te proponieren, so te Zutphen als te Dotichem, sall vrijgelaten werden, doch niet anders dan in praesentie van vier oft vijf naestgesetene predicanten. Is oick classis hem voor gerecommandiert te houden niet ungeneigen, doch also datt hem aengedientt isz dat he hyrom niet underlaete andre buiten desen clase hem voerkoemende gelegentheiden aen te nemen, vermits doch gien in unsren classe tegenwoordich vaecerren, oick noch andre voer desen voer gerecommandierth in classe angenomen sijn ende diesweegen in ordine voergaen, temeer dewijl men oick die gemeinten buitenn wille emandtt op te dringen onbehoorlick achtett. Opdatt dan D. Joachimus voersz. niet tevergeeffs hyrtoe sick verlaete end daerentusschen ongehopen blijve, maer elders gepromoveerth worde, so praesentiert classis per inspectores

1620 I Classis Zutphen

hen die behulplicke handth te bieden, omme van de Edele heeren Gedeputierde (wiens beneficiën he in studiis enichsins genoeten) gelicentieert te worden buiten deser graefschap dienst end plaets an to neemen, end sunst oick tot sijnder promotie geerne beforderlick te solen befunden werden.

16 Synode

Acta superioris synodi provincialis sijn die samentlicke vergaderinge voergeleesen, end na gedaenen goeden bericht end rapport van alles met goett contantement van den broderen angenommen.

17 Vergadering

Also men niet en kan die gravamina classicalia ad synodum mett den anderen wisselen, bij gebreck van maer eene classis jaerlix te mogen houden, sodatt die classis op dieselve gravamina niet en kan resolveren, noch oock de resolutiën des synodi over die gravamina voersz. (daran doch merckelick gelegen) hoeren, so wort deputatus synodi ex hac classe versocht bij de Edele heeren des Quartiers (die noodwendicheit deser saecken aenwijsende) an te houden dath Haer Edelen wil gelieven die voergaende resolutie, van die bijgelechte twee gulden dages neffens die unkosten van vrachtt, na 't landts ordonnantie, te continueren end van nu vordan volgen laten, offtte susz anders eenen seeckeren penninck bij te leggen, daermede alle classicale ordinarische ende extraordinarische bijeenkumpsten, sonder widars Har Edelen lastich te fallen, solen gehouden worden. End bij soverren een van twier van Haer Edelen mocht geaccordert worden, als wij ganslich vertrowen, so solen die broderen des classis extraordinarie tott examinatie end resolutie over die voerg. gravamina ad synodum te brengen verschreven werden. Edoch bij ontstendtnisz van bovengemelte versoeck, so sal dese saecke ad synodum tott een gravamen gebracht, end advysz, raet end behulp hyrover versocht worden, hoe men in deser saecken doen end procederen sole. End solen in sulcken casz de broderen op die gravamina deses jaers niet kunnen verschreven worden, solen nochtans de gedeputierde ad synodum gelast sijn t'mogen resolveren op alle die gravamina die geen wetten en stellen, noch tott praejuditie der classicale broderen en strecken. Ende bij soverre gienn van driën der bovenverhaelde conditiën souden mogen volgen, so solen die drie gecommiteerde predicanten ad synodum, copye der acten synodael gelicht hebbende, dieselve den classi, ider het derdendeell ongefherlick (darin seluiden hen vergelijken mogen), doen participeren, om also kennisz dier gepassierde dingen hebbende darna ten vullen sick te mogen reguleeren.

18 Kerkdiensten

Worth pro gravamine voergebracht off oick ex libris apocryphis texten pro concione te verklaeren, offt dieselve boecken opentlick dier gemeinten voer te lesen, dieses classis broderen sij toegelaten. Verklaereth dese vergaderinge datt men stichtlicker doen sal darvan sick onthoudende, bij de canonycke boecken der Heiligen Schriftuyre te verblijven, sowel in 'th voerlesen als in 't predikenn.¹⁷⁸

¹⁷⁸ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

19 *Huwelijk*

Wort voargestelt end gefragt offt een frowspersoen, met een seecker man in hoerie gelevet hebbende, daerbij kinder getuiget, end daarna wetlick van een ander getrowt, met denwelcken vole jaeren in legitimo matrimonio gelevet hebbende, so isz den man endtlick overleeden, nu weduwe sijnde, soude mogen trowen des irsten (mett denwelcken se in hoerdom gelevet) witlicke nheve? Removerth classis dese partijen ten Edelen Hoeve om bericht in deser saecken te verkrijgen.

20 *Begrafenisgebruiken*

Is goettgefonden te weeren met die gevoechlickste middelen die superstitieuse gesticulatiën bij die begreffniszen der doeden in verscheiden gemeinten dieser graefschap, van het inbrengen der dooden in die kercke, ommedragen ende nederknielen bij dieselfde. End sijn tot sulcken einde die respective predicanten daer dit gebreck isz, met alle diligentie haere gemeinten hyrover meermaels, in 't privee end in 't openbaer, om daarvan te supersederen, te vermaenen. Ende in casz van weigeronge solen die heeren inspectoren hyrin geudechlick te remediëren versocht end aengesproecken wordenn.

21 *Terborg ~ Koster*

Op 't versoeck D. Claphoweri van den koster Ter Borch Jacob d'Groott, diewelcke, met het doopwaeter op den wech na der kercken sijnde, hem hefft laten terugge houden, sodat het kintt doer eenen jesuwyt vann Emmerick ter Borchtt ten huise van d'weduwe Van der Heide in des koster voersz. praesentie gedoopt isz. Oerdelt classis sodanigen koster in sijnen dienst niet te behoeren getolierit te worden. Ende sall oversulx ab inspectoribus verschreven end naer recht end behoeren daervoer angesehen wordenn.

22 *Geesteren ~ Gelselaar ~ Doop*

Also daer een seecker misverstandtt gereesen isz wegen het doopen eens kints tusschen die benaberte predicanten vann Giestren endt Gelselaer, ider een pretenderende gerechtigheit daeraen te hebben. End die van Gelselaer 'tselve gedoopt hefft, so remittiert die classis dese saecke voer sovoell se polytick an haere respective overheitt, mits verklaeringe (also hett vast overall daechlix sonder enigerhande prejuditie in deser graefschap geschiet datt die eene dienaer uth des andren kerspel kindren dooptt) datt ditselvige factum bij die van Gelselaer voer ditmael gedaen, tott enich nadeel offt prejuditie deeren van Giestren, angaende haere differente limiten giensins en behoorth, noch met redenen en kan getrocken wordenn.

23 *Gedeputeerden ter synode*

Sijn in hoc classicali conventu met gemeine advysen ad synodum gecommittet D. Henricus Fabricius, D. Joannes Bouilletus end D. Georgius Claphowerus, respective kerckendienaeren tott Zutphen, Warnsfelt end Ter Borcht, mett eenen ouderlinck uth dier stadtt Doesborch.

24 *Correspondentie*

Om die gewoonlicke seer profitabele correspondentie der classen van Neder- end Over-Veluwen met diligentie te onderhouden, so sijn ad classen Ahrnemiensem t'sijner tidt te gaen ex hoc nostro conventu gecommittet D. Thomas Cumingius,

1620 II Classis Zutphen

end bij gebreck sijner, D. Gellius de Bouma; end tott Harderwijck D. Godefridus Bucherus, end in casz van absentie sijnder, hem gesubstituert D. Joannes Roehlingius.

25 Inspectoren

D. Bernhardus Spanaeus isz sijnder administratiën in inspectura a classe bedanckett, end in sijn plaetze van dieselfde gesubstitereth, neffens D. Guilhelmum Baudartium (die nu een jaer tot contantement der broderen gedienet ende darin vooralsznoch na ouder gewoonte gecontinuert wiert), D. Joannes Bouiletus, kerkendienaer to Warnsfeltt.

26 Sluiting

Endtlick isz censura morum met alle nersticheit gehouden, de broderen t'samptlick toth iver in haere bedieninge ernstlick vermaneth. End sijn also na gedaene vuyrige danksegginge toth Godtt in seer goeden frede end broderlicke correspondentie in des Heeren naem gescheiden.

27 Ondertekening

Actum anno et die ut supra,
Sebastianus Damman, classis praeses, manu propria
Andreas Suave, classis scriba, m.p.

1620 II Classis (extraordinaris). Zutphen, 18 juli

Inv. nr. I, fol. 147-148v.

Leiding

Sebastiaan Damman preses; Gellius de Bouma scriba.

1 Aanwezigen

Acta classis, gehouden binnen Zutphen den 18 julii anno 1620. In deese vergaderinge sijn verschenen alle die broderen tot dieselve gehoorende, uytgesondert D. Daniel Suave, pastor tot Geesteren, ende D. Lambertus Rotarius, pastor tot Hummel, welcker absentie voer geëxcusiert is aengenomen.

2 Leiding

Ende is aenropinge van Godes Heyligen naem geresolviertt dat in alle extraordinarisse conventen praeses ende scriba des vorleeden ordinariae classis in officio sullen gecontinuert worden. Ende soverre die beyde offte eene van twee absent mochte sijn, 't waere door overliden offte vertrecken, dat in sulcken gevalle die van die voergaende classis sijn plaetse sal supplieren.¹⁷⁹

3 Vergadering

Vorts iss geresolvertt dat die ouderlingen met den predicanten voertaen eenmaal des jaers ad classem, naemlick die nae Paesschen gehouden wert, verschreeveen

¹⁷⁹ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'

sullen worden. Ende sullen dieselve gehouden sijn te compareren, op verboerte ende poene als den predicanten gestelt is.¹⁸⁰

4 *Eibergen en Rekken ~ Predikant*

Sijn in die vergaderinge verscheenen D. Victor Petri, dienaer des Heyligen evangelii tot Swoll, geassisteert met eene uyth den kerckenraett ende magistraet daerselffs, versoeckende dat also sie tot haeren leeraer hadden beropen D. Johannem Palmerium, predicant tot Eybergen, dieselve haer mochte gevolcht worden. D. Palmerius, hierop gehoort sijnde, heeft verclaert in consciëntie hem verbonden te houden die beropinge aen te nehmen ende te volgen. Die van die gemeynte tot Eybergen, hierop meede gehoort sijnde, hebben verclaert dat sie wel hadden gewenscht dat Palmerius bij haer gebleeven waere, maer op sijn versoeck ende begerent hem hadden verlaten. Diesweegen dan gesien ende geleesen sijnde die beropinge D. Johannis Palmerii ende die dimissie van die gemeynte voerss., hebben die broderen in sijn vertreck geconsentiert. Ende sal hem testimonium doctrinae et vitae medeedeelt worden.

5 *Predikanten*

Ende also bij die vercrijginge van dimissie van den gemeynten bij D. Suavio tot Lochum ende D. Palmerio tot Eybergen sonder kennisse ende weten der inspectoren, iss gevraecht off dat voer wettelicke beroppingen ende dimissiën te houden sijn die tegen die acten nationalis synodi souden moegen geschieden (gelick deese), heeft classis geresolviert dat sulcke voertaen voer geen wettelicke beroppingen offte dimissiën te houden. Ende dat die daertegen incomen pro membris classis niet sullen aengenommen, ende die also haere dimissie krijgen geen attestatie sal gegeven worden.¹⁸¹

6 *Eibergen en Rekken ~ Beroep*

Ende also die van Eybergen seker beroep hebben gepreseeentiert op die personen D. Theodori Romphii, predicant tot Selm, welcke bevonden niet geschiet te sijn met kennisse der inspectoren classis, ende also tegens die ordre des nationalen synodi, so en hebben die broderen dieselve niet als eene beroepinge kunnen erkennen, maer alleen als een versouck aengenommen. Op welck versouck, als uyth naeme der ghemeynte aldaer ende met consent van Sijn Gnaden geschiet, D. Romphius gehoort sijnde, ende sich t'eenemaele den oordel des classis onderwepende, heeft die classis goetgevonden om wichtige reedenen dat D. Romphius op Eybergen getransportiert worde. Ende sullen D. inspectores bearbeyden dat sulckx met goet genoegen van sijn ghemeynte tot Selm geschiede.

7 *Attestaties*

D. Andreas Suavius, predicant tot Lochum, beropen sijnde tot Alckmaer ende gedimittiert van sijn kerckenraett, magistraet ende eenige weynige broderen des classis, het versocht testimonium doctrinae, vitae et conversationis a tota classe. Iss dieselve hem te geeven, naedat eenige scrupulen sullen wechgenomen sijn, geaccordiert.

¹⁸⁰ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

¹⁸¹ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1620 III Classis Zutphen

8 *Proponent*

D. Valentinus Weideman, versoeckende totten kerckendienst gepromoverrt te mogen worden, verstaet die classis dat hie nae behoorlicke qualificatie totten dienst der kercken, ende voerts tot Selm, offte anderswaer daer die geleegentheynt soude willen vallen, sal verholpen worden.

9 *Westervoort ~ Predikant*

Vorts hebben D. inspectores rapportt gedaen van D. Sagelio, die van Westervortt naer Dooren in 't Sticht van Utrecht vertrocken is. Ende is sijn dimissie geratificiertt.

10 *Doetinchem ~ Schoolmeester*

Petrus Brinckman, totten schoeldienst tot Deutinchem tegens ordre geholpen sijnde, heeft versocht dat hie mochte toegelaten ende aengenommen worden. Die classis, verstaen hebbende die onbequaemheynt desselven mans in die Latijnsche schoele, laet nochtans denselven bij provisie in sijnen dienst verblijven, tot dat men siet hoe die saeken sick schicken sullen om alsdan, off hem te laten daer hie is, off op een ander plaetse die hem bequaemer soude sijn te helpen.

11 *Gedeputeerden ter synode*

D. Fabritius gecommiteert sijnde tot desen synodum, hoe ock ad synodum Suydt-Hollandicam, die nu eeven met deesen classe¹⁸² concurriert. Iss in plaetse desselven gedeputeert D. Casparus Keitweerdus.

12 *Financiën*

Also die heeren Gedeputeerde tot holdinge des classis toegelecht hebben die summa van sesshondertt gulden, iss ordre beraemt dat men eenen iegelicken present sijnde eenen daler des dages sal toeleggen tot veerder ordinantie nae believen der broderen.

13 *Correspondentie ~ Sluïting*

Ende also is men gecomen totte gravamina van die respective classen aen die kercke synodael overgesonden. Ende na genomene resolutie op dieselve sijn die broderen in goeden vrede ende eenicheyt gescheyden.

13 *Ondertekening*

Sebastianus Damman, classis praeses
Gellius de Bouma, scriba classis, manu propria

1620 III Classis. Zutphen, 4 en 5 oktober

Inv. nr. 1, fol. 149-151v.

Aanwezigen

Acta classis ordinariae Zutphaniensis, habitae Zutphaniae 4 et 5 die octobris 1620. In dese vergaderinge sijn verschenen alle de broderen tot dezelve geho-

¹⁸² Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'synodo'.

rende, uytgesondert D. Georgius ter Mollen met sijn ouderlinck, den ouderlinck van Doesburch, D. Joannes Verschage, D. Antonius Keppelius.

1 *Leiding*

Nae aenroepinge van den Heyligen name Godts sijn om de tegenwoordige actie te dirigeren met de meeste stemmen der broederen vercoren in praesidem D. Gellius de Bouma, ende in scribam Bernhardus Spanaeus.

2 *Absentie*

Den ouderlinck van Doessburch, gecommiteert ad classem, is door D. Spanaeum ten besten geëxcuseert; heeft classis om goede redenen denselven voor ditmael van de boete daerin hij gecondempneret was gerelaxeert¹⁸³.

3 *Absentie*

D. Georgius Mollerus is vanwegen sijner huysfrouws swackheyt, in 't kinderbedde zijnde, geëxcuseert, maer de kercke van Doetechem, genen ouderlinck sendende, in de boete van ses guldens gecondemneert.

4 *Correspondentie*

De acta superioris classis ordinariae voorgelesen werdende, is gevraecht off oock de correspondentien met de Over- ende Neder-Veluwsche classen in de tweede ordinaire classe deser graeffschap zal, gelijk in de eerste geschiet, onderhouden werden. Resolviert de vergaderinge dat de inspectores classium deses aengaende zullen met malcanderen communiceren, offte sullen onse deputati ad praedictas¹⁸⁴ 'tselve suo tempore respectivelick proponeren¹⁸⁵.

5 *Gendringen ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

Alsoo den koster, tegelijk oock schoolmeester sijnde, tot Gendringen sich vint beswaert in het onderteekenen van de acte des nationalis synodi aengaende den schoolmeesteren gemaect; de classis hierover omgevraecht sijnde vint goet dese saecke uyt te stellen usque ad proximam classem, ende sal middeler tijd D. Rochlingius den koster in aller vrintlickheyt onderrichten, sonder nochtans denselven in sijne consciencie te persen.

6 *Lochem en Laren ~ Beroep*

Sijn in de vergaderinge op haer versoeck ingestaen de Edele erentveste joncheer Walraven van Heeckeren van de Netelhorst, joncheer Nagel¹⁸⁶, burgermeester Olinckhaven ende burgermeester Joachim Duim, remonstrerende den classi den tegenwoordigen staet haerder kercken binnen der stad Lochum ten aensien ende door het vertrecken D. Andreae Suavii, ende dat sij tot dienst derselver wederom beroepen hadden D. Casparum Keydewerdium, predicant binnen 's-Herenberge, instanelick aenhoudende dat deselve haer mochte gegunt werden ende volgen. Den classi, deser saecken genoechsamen berichtinge, soo per D. inspectores, D.

183 In plaats van het doorgestreepte 'overmits zijn uytblijven in de boete van een pont groot gecondemneert' is later geschreven: 'om (...) gerelaxeert'.

184 Hierna is boven de regel geschreven en doorgestreept: 'classis'.

185 Onderstreept of doorgestreept: 'offte (...) proponeren'.

186 In de marge is geschreven: 'joncheer Nagel'.

Keydewerdium selffs, alsmede door den heer burgermeester Westhaven, ouderlinck tot 's-Herenberge alhier ad classem gecommiteert, gedaen sijnde, bevint sich de saecke alsoo, dat de voornoemde heer burgermeester in den name der kercke van 's-Herenberge verclaert dat D. Keidewerdus hunluiden niet dan met seer grote schade, ontstichtinge ende bedroeffnisse soude kunnen ontrocken werden. Verclaert oock D. Keydewerdus selffs dat hij de beroepinge van dien van Lochum op sijn persoon gedaen niet dan met conditie van bij sijne gemeynte een goetwillich afscheyt, bij dien van Lochum te procureren, ingewillicht hadde, ende nu, siende 'tselve geensins practicabel'¹⁸⁷, oock daerbenevens speurende de grote affectie sijner tegenwoordiger gemeynte, oock boven verwachtinge, tegens sijnen persoon ende dienst, hem in consciencie beswaert te vinden dese zijne gemeynte te verlaten ende oversulx 't gedane beroep op sijn persoon, dier van Lochum t'enemael affgeschreven¹⁸⁸, gelijk oock deselve alnoch voor den gantschen classe verclaert bij deselve te willen blijven. 'tWelck alles bij den classis overwogen zijnde, vint deselve gene redenen om die van Lochum 't gedane beroep te accorderen, maer oordeelt dat D. Keydewerdus in sijnen dienst tot 's-Herenberge zal continueren, hetwelcke den voornoemden heren joncheren ende burgermeesteren door D. praesidem is aengeseyt, ende daerbij vermaent ende gebeden te willen met den aldereersten dencken op enen anderen bequamen predicant voor hare gemeynte ordentlicker wijze te beroepen. Daertoe de classis door hare inspectores dien van Lochum alle mogelicke behulp is aanbiedende, ten eynde noch de classis noch hare gemeynte, overmits de onbequaemheyd des winters in de bedieninge, werde gediscommodeert.¹⁸⁹

7 *Lochem en Laren ~ Beroep*

Den ouderlinck van Lochum, vanwege der kercke aldaer op dese vergaderinge verschenen, is ernstlick in der name sijns kerckenraets vermaent in 't beroepen van enen anderen kerckendienaer niet anders dan debite ende ordentlick met kennisse ende voorweten der inspectoren classis te handelen, hetwelcke de voornoemden ouderlinck aengenomen ende den kerckenraet¹⁹⁰ te sullen aendien en belooft heeft.

8 *Vacatures*

Alsoo bij seecker abuys de kercke tot Lochum voorleden sondach is geweest sonder bedieninge, vint de vergadering goet dat van nu voortsien alle predicanten deser classe, soowel in den steden als ten plattenlande, elcks hoofft voor hoofft sal waernemen oft doen waernemen sijne beurte om te gaen predicken in de vacerende kercken deser graefschap, volgens de ordre bij den inspectoren daerop te stellen.

9 *Predikanten*

Alsoo den burgermeester Jochim Duim hadde gebruyckt enige propoosten, streckende tot nadeel van alle eerlicke predicanten, als dat ymant door presentatie van mantels off rosennobels aen hem burgermeester gedaen tot den kerckendienst

187 In de marge is geschreven: 'ende (...) practicabel'.

188 In de marge is geschreven: 'ende (...) affgeschreven'.

189 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

190 Boven de regel is geschreven: 'raet'.

van Lochum hadde gesocht gepromoveert te werden. De burgermeester tot naerder verclaeringe deses versocht sijnde, heeft uytstel begeert om sich hierop te mogen informeren, 'twelck hem is vergunt.

10 Zelhem ~ Hummelo en Hoog-Keppel ~ Westervoort ~ Predikanten

Sijn in de vergaderinge ingestaen op haer versouck twe mannen, gecommiteert van de gemeynte ende den dorpe van Zelle, te kennen gevende, alsoo haren kerckendienst door het vertrecken D. Theodori Rumpii tegenwoordich was vacerende, dat se hadden haer ogen wederom geworpen op D. Lambertum Rotarium, predicant tot Hummel ende Olde Keppel. D. Rotarius, hierop gehoort sijnde, heeft verclaert wel gesint te wesen bij sijne gemeynte te blijven, edoch is door bede ende goede berichtinge der gantscher vergaderinge daerhenen bericht ende beweecht om dese wettelick beroepinge op Sellem aen te nemen, gelijk hij inderdaet deselve is aennemende, ende sal sich met den aldereersten derwaerts met der woning transporteren. Ende in sijn plaetsen tot Hummel ende Olde Keppel wederom gestelt werden D. Valentinus Weydemannus, rector der schole tot Borculo, gelijcke mede de vacerende kercke tot Westervoort met D. Joachimo Grabbenitio van Duetichum door de inspectores zal werden voorsien; gemerckt dese twe personen voor desen bij den classe voor gerecommandeert sijn aengenomen om t'sijner tijt in enige vacerende plaetsen totter kerckendienst gepromoveert te worden.¹⁹¹

11 Lochem en Laren ~ Predikant

Alsoo aengaende de dimissie D. Andreae Suavii van Lochum nae Alcmaer den classis a D. Victore, kerckendienaer tot Swoll, enigen scrupulus was ingeworpen, hebben de broederen deser vergaderinge a D. inspectoribus hiervan versocht berichtige deser saecke, dewelcke hun tot contement, gegeven sijner approberen 'tgene tot bevoorderinge van de dimissie D. Suavii, is gedaen.

12 Dorth ~ Predikant

D. Andreas Loderus, beroepinge hebbende van den Weledelen heer van Dorth, blijft alsoch gelast te praesteren ende te voldoen den 13en artyckel superioris classis ordinariae.

13 Vergaderingen

Alsoo op den lestgehouden en lantdach is geresolveert dat voorts aen jaerlix twe ordinariae classes sullen gehouden werden, is 'tselve van den synodo aengenomen. Daerom de classis ordonneert dat op deselve beyde ordinaire vergaderinge de respective ouderlingen, op de boete van de uytblijvende predicanten, sullen compareren, ten ware haer wettelicke oorsaecken¹⁹² ('twel den classis staet te oordelen) excuseerden. 'tselve wert oock verstaen van alle andere vergaderinge, soo wanneer alle de predicanten verschreven werden. Ende om voorts aen de onkosten van uytgeschrijvinge der classen te vermijden, ordonneert de tegenwoordige vergaderinge dat de eerste ordinaria classis altijts gehouden sal worden op den tweden maendach na Paesschen, ende de tweede altijts den eersten maendach in septembri, ten ware enige bededach tusschen quame sal in sulcken val de classis

¹⁹¹ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

¹⁹² Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'excusen'.

1620 III Classis Zutphen

op den navolgenden maendach seeckerlick gehouden werden. Ende indien enige andere impedimenta van lantsdagen off andersins voorvielen, daarvan sullen de inspectores den classsem tijtlick verwittigen.¹⁹³

14 *Attestatie*

Bartholdus Huisman, onwettelick in den schooldienst tot Lathum gecomen ende door het instellen van enen¹⁹⁴ wettelicken anderen van daer geremoveert, heeft meermaels enich testimonium te mogen hebben a classe versocht. De tegenwoordige vergaderinge is tevreden dat de inspectores praedictie Huismanno enich testimonium geven, 'twelck hem soo voorderlick sij dat het den classi niet tot nadeel moge gedijen.

15 *Synode*

In het voorlesen van de acta des laetstgehouden synodi is gelet op den 25en artyckel, aengaende dat men een synopsis actorum synodorum nationalium, provincialium et classicalium in singulis classibus huius synodi sal extraheren. Sijn bij dese vergaderinge ad synopsis synodalem genomineert D. Gellius de Bouma ende D. Bernhardus Spanaeus, ende ad synopsis classicalem extrahendam D. Thomas Cumingius, D. Petrus Valenchijn.

Op den 26en artyckel, nopende de catechisatie ten plattenlande, werden a novo alle de broederen deser classe belast in dese hoochnodige saecke voor de jonge jeucht, ende ten dienste haerder gemeynen, tot quytinge haerder consciëncien, sich te uystersten te bevljigten.

Op den 40en artyckel, oft niet nodich en waere dat een historisch verhael werde beraemt ende gemaect van alle voorgevalle kerckelicke saecken sedert den jare sestienhondert, oordeelt classis 'tselffde wel nodich te wesen.

16 *Borculo ~ Huwelijk*

Gecomen sijnde tot omvraginge van de gravamina heeft D. Theodorus Habenbergius, kerckendienaer tot Borculo, voorgesteld hoe dat een seecker publycq persoon versoeckt te mogen, sonder voorgaende proclamatiën, trouwen ene persoon met dewelcke hij tegenwoordich huishout. Resolveert classis, alsoo vermogens 's lants ordonnantie nymant sonder voorgaende proclamatiën mach trouwen, dat dieselve persoon sich na gemelte ordonnantie moet reguleren. Ende alsoo deselve noch tot Borculo is in actuelen dienst van ouderlingschap, ende sodanige manier van huishoudinge ende trouwen met sodanige persoon is tegens den regel Pauli, wert D. Havenbergius ende de aenwesende ouderlinck gelast de gemelte persoon geen sessie meer in den kerckenraet in qualite als ouderlinck te vergunnen.

17 *Lathum*

D. Valentinus Lindenbornius, predicant tot Lathum, clagende over de quade comportementen van de huysvrouw van den tegenwoordigen schoolmeester aldaer, heeft de classis de ondersoeckinge ende beslichtinge deser saecke den inspecto-ribus classis bevolen.

¹⁹³ In de marge is hierbij geschreven: 'NB':

¹⁹⁴ Hierna is doorgestreept: 'anderen'.

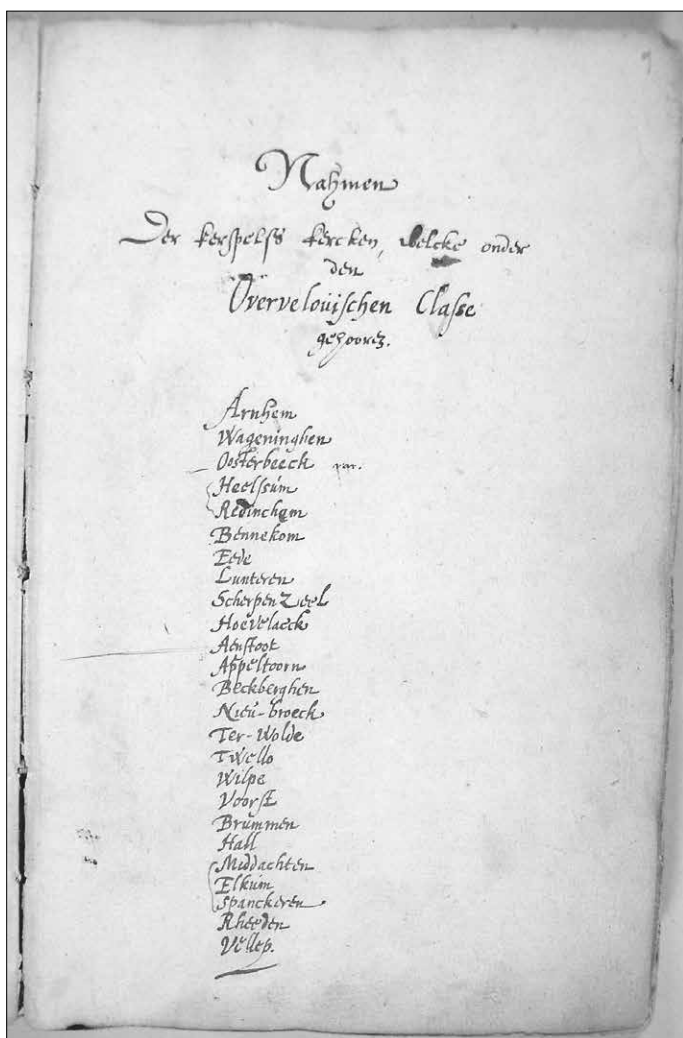
18 *Sluiting*

Hierna censura morum gehouden sijnde ende de broeders tot betrachtige haeres ampts vermaent, is de vergaderinge, met dancksegginge tot Godt voor sijnden tegenwoordigen classi verleende genade, in goeden vrede gescheyden ende des Heren geleydinge bevolen.

19 *Ondertekening*

Gellius de Bouma, classis praeses, m.p. scripsit
Bernhardus Spanaeus, classis scriba

Acta van de classis Over-Veluwe (Arnhem) 1598-1620

Inv. nr. I, fol. 8.

Titelblad

Acta classis Veluviae-Superioris ab anno Domini 1598.

Inv. nr. I, fol. 9.

Classis

Nahmen der kerspelskercken welcke onder den Over-Velovischen classe gehooren: Arnhem, Wageninghen, Oosterbeeck vacceert, Heelsum, Redincham¹, Bennekom, Eede, Lunteren, Scherpenzeel, Hoevelaeck, Aenstoot, Appeltoorn, Beckberghen, Nieubroeck, Terwolde, Twello, Wilpe, Voorst, Brummen, Hall, Middachten, Elkum, Spankeren², Rheeden, Vellep.

1598 I Classis. Apeldoorn, 30 mei

Inv. nr. I, fol. 10-11v.

1 Leiding

1598. Acta dess classis van Over-Velowen, gehalten tot Apeldorn den 30 maii anno 1598³. Na gehaltenem gebett ist tot eenem praeside wederom gekoren Johannes Fontanus (dewelcke op anhouden dess samptlicken classis sulcks met dem bescheit heefft angenomen, dat sulks hernae niet tot eene consequentz sall angenomen werden), ende Petrus Sonnius tot een scriba.

2 Propositie

Concio habita per ministrum loci ex cap. 16 Joh. v. 23, ende ist geëxaminert, ock goetgevonden worden, exceptis paucis singularibus admonitus.

3 Aanwezigen

Naemen der dienars gehorende onder den Over-Velowschen classen: ecclesia Arnhemensis, ex qua nunc Johannes Fontanus et consul Henricus Wintgens, senior, comparuerunt; Wagningensis ecclesia, ex qua comparuit Joannes Plettenborch, sed Jorden van der Lawijck, etsi deputatus, emansit; Osterbeeck sonder ordentliken kerckendienaer; Renckum, Hubertus Heinsbergensis; Bennekum sonder ordentliken dienaer; Eda, Petrus Sonnius; Hoefflaken, Adrianus Vossius; Scherpenzeel, Henricus Mommius, staet noch in proeb; Anstoot, Jacobus Waelvin; Apeldorn, Georgius Bucerus; Niebroek, Carolus Gallus; T'wolde vacceert; Twell, Gerhardus⁴ Keppelius; Willip, Georgius Mollerus⁵; Vorst, Sergius Brumanus; Brimmen et Hall, Johannes Wedaeus; Dieren, Spankeren, Ellenkum, Leonhardus Holtzbutgen; Reede, Ahasverus Holtzbutgen, expectans; Vellep, Joannes

1 In de marge is om de plaatsen Heelsum en Redincham een accolade getekend.

2 In de marge is om de plaatsen Middachten, Elkum en Spankeren een accolade getekend.

3 Boven de regel is geschreven: '15'.

4 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Henricus'.

5 In plaats van: 'Mullerus'.

1598 I Classis Over-Veluwe

Drielandus; Begbergen, Henricus Essenius, staet in proeb; Lunteren, Fredericus Tatz, staet in proeb; Doerwerdensis, tergiversans.

4 *Absentie*

Carolus Gallus, Scerpenzelensis et Begbergensis verschreven sed non comparuerunt.

5 *Credenties*

Commissiones et instructiones sijn overgelevert ende angenome worde.

6 *Absentie*

Angesien classicus conventus, door het spaede ankommen sommiger dienaeren, verhindert ist worden, so sijn de broderen vermaent op eene andere tijdt tijdeliker an te komen. Ende indien sulx hiernamals niet geschiede, so ist den overtrederen en halff daler, den tweede ein heel daeler in poonam operlegt, ende sulx vor die armen.

7 *Apeldoorn ~ Pastoor*

Het sijn van Cornelio Voeth, ouden pastor tot Apeldorn, sulcke getuignisse dem classi vorkomen, dat men hem onduchtig achtet wederom tot dem ministerio to te laten, maer hem vel mehr te vermaenen geenen affbreuck der kercken Christi te doen, sovern hij niet in grotere streffe vallen en will.

8 *Apeldoorn ~ Predikantsweduwe*

Ende overmitz alssnu der Heilichdoms Vicarey dem kerspel Apeldorn verfalte door affsterben herrn Johann Wilhelms, gewesen oem van de weduwe dess overledenen predicanten tot Apeldorn (dewelcke weduwe, hebbende een goet getuigniss, een seer gebrecklik kindeken behouden heefft), so vint de classis vor goet dat de weduwe vorseid recommendert werde om iet in harer bedroeffnisse van der vaccarey vorss. te genieten.

9 *Beekbergen ~ Predikant*

Overmitz classis verstaet dat Henricus Essenius, pastor tot Begbergen, noch concubinarius ist, ende sich met den reformerten kerken, hoewell lange gedult met hem gedragen, niet conformert, ist vor goet angesien dat hij door autoriteit des Hoeffes so lange van zijnem ministerio et stipendio suspendert werde, totdat hij zijne delicta in deugden door Godes genade verandere. Ende inmiddels van Georgio Bucero, dienaer des Wortz tot Apeldoorn, versocht werde den dienst tot Begbergen pro honorario te vertreden, welkes hij op begeren des classis angenomen.

10 *Scherpenzeel ~ Visitatie*

Classis nimpt an de excusatie des pastors te Scherpenzeel gedaen, met eener missive overgesonden door den scholtess ter platzen, beheltelik dat men die kercke visiteren ende alles darop te letten staet an de handt nemen sall. Welckes door tegenwordegen scribam classis et Hadrianum Vossium op eenen dach dessen zij eens werden sullen, geschieden sall, daervan sey ock op den naesten classem raepert doen sullen.

11 *Examen*

Peregrinus de Hiert, door 't Hoff bij dreiging van suspensie zijnes ministerii ende stipendii in desem classe tot eenem examine theologico te verschijnen belast zijnde, hefft hem passerende geëxcusert niet te connen blijven, overmitz hij met joncker Marten van Isendoorn op Arnhem verreisen moeste, toenende andere brieven hem sulx opleggende. Het ist hem glikwell ter antwort gegeven dat het vorgenomen examen tot andern tijden zijnen vortganck moste hebben.

12 *Apeldoorn ~ Kerkgebouw ~ Kerkgeraad*

Het zijn de kerckmesteren tot Apeldoorn, in praesentie des scholtes, ernstlik vermaent worden hare kerck vortaen te repareren ende hetgene te bestellen welcks ter administrariën der Heiligen sacramenten van nooden ist, welx sij ock beloofft hebben te sullen doen vor den winter.

13 *Attestatie*

Ingewilliget dat men Petro Kintzio classicae attestacione geven sall vanwege zijner translation in den Neder-Veluwschen classe. Factum.

14 *Attestatie*

Attestacione te geven an den classsem van Harderwijck, belangende Jacobum Schonhovium, dienarn te Herde. Factum.

15 *Spankeren ~ Geschil*

Betreffende de quaestion staende tuschen Leonhardum Holtzbutgen t'eener, ende den kerspeliëden van Spankeren ter ander zijden, wordt versocht van dem kerckenraeth tot Arnhem dieselbe ten beiden zijden an to hooren, ende het voeglixte middel tot decisie derselben an de handt te nemen.

16 *Avondmaal*

Die ministri an welcker plätzen het Avontmael des Heren noch niet ist uitgedeelt worden, zijn vermaent darinn niet langer suimich te wesen, tenware dat schweere impedimenta voervielen.

17 *Kerkgebouwen ~ Pastorieën*

Wordt alnoch geclagt vanwege verfallinge der kercken ten Anstoot met dess predicanten huiss, glik ock de kercken tot Vellep, Willip, Vorst, Renkum ende derselber huissen, so inwendich als uitwendich. Remedie hiertoe kan wesen dat kerckmestern tot reckeninge et reliqua gedreven worden.

18 *Schoolmeesters ~ Kusters*

Wort naemals alss vorheneen vor goet gevonden dem Hove te remonstreren dat an velen plätzen sowell schoelmesters alss kusters der reiner lehr affgongstich zijn ende derhalben notwendige veranderinge behoert te geschieden, alss naemkundich tot Renkum, item Ellekum ende Spankeren; waarom an Middachten sall geschreven worden.

1598 I Classis Over-Veluwe

19 *Brummen ~ Armenzorg*

Des testamentz te Brimmen, belangende de tweehondert daeler tohorede den armen, meldinge geschiedt, ende dem diener ter plätzen operlegt alle circumstantiën darvan an die kercke tot Arnhem over te schrijven.

20 *Doorwerth ~ Pastoor*

Belangende den paepen te Doerwerde sall men in memorie houden om na eenige omstandigheden te vernemen.

21 *Wilp ~ Predikant*

Ist goetgevonden dat met erster gelegenheit Georgius Mollerus, minister tot Wilp, in sijnem ministerio per impositionem manuum confirmert werde. Ende tot sulcks ist om orsacken verordinert D. praeses.

22 *Rheden ~ Predikant*

Ist Ahasverus Holtzbutgen Coloniensis door die gedeputerden dess classis in examine theologico middelmatig befonden; heefft glikwell beloefft alle twe offte dry maenden hem verners ter collation met den dienaren tot Arnhem te begeven. Ende achtet derhalben classis dat hij in zijnem ministerio tot gelegener tijdt sall mogen confirmert werden, et hoc per praesidem.

23 *Gedeputeerden ter synode*

Het zijn gedeputert ad synodum nostram: Jacobus Burschetus, Joannes Plettenborh et Johannes Wedaeus, ministri, ende D. Voeth als senior.

24 *Agenda*

Het sall der naeste classis in 't beginsel septembris deses jaers op Middachten offte tot Eda gehouden, ende door die kercke van Apeldorn tijdtlik uitgeschreven worden.

25 *Inspectoren*

Worden praeses et scriba classis inspectores gestelt totdat der naeste classis gehouden sall werden.

26 *Absentie*

Ist goetgevonden dat een vermaenschriventz an de kerke van Wageningen werde ingestelt, vanwegen het uitbliven Wilhelms van Estvelt verleden jaer op den synodem na Nijmegen, ende nu Jordens van der Lawijck op desen classsem, ne in posterum ita negligentis sint. Factum.

27 *Acta*

Op den naestkomenden classsem sall men het gemackte boeck medebrengen om darinn te schrijven alle die acta der geholdene classen. Faciet ecclesia Arnhemensis.

28 *Correspondentie*

So vern die Neder-Velowscher classis balder dan de onse gehouden wurde, sullen op denselben alss gecommitterde gaen Georgius Bucerus et Gerhardus Keppelius.

29 *Absentie*

Carolus Gallus, verschreven zijnde, ist niet gecompareert ende sall derhalben op naestkomede classe censuram verwachten.

30 *Censura morum*

Ist censura morum gehouden.

31 *Sluiting*

Factis precibus cum admonitionibus pacifice discessum est.

32 *Ondertekening*

Johannes Fontanus, praeses

Petrus Sonnius, scriba

1598 II Classis. Middachten, 5 september

Inv. nr. 1, fol. 11v-13.

1 *Leiding*

Acta classis van Over-Veluwen, tot Middachten gehouden den 5 septembris anno 1598. Ist den act deses classicael vergaderinge angefangen worden met dem gebede tot Gott, ende darop ist tot eenem praeside met gemeenen stemme verkoren Jacobus Burschetus, tot eenem scriba Georgius Bucerus.

2 *Propositie*

Concio habita per ministerum loci ex 11 cap. Matth.: Venite ad me omnes etc. Ende ist examinert ende taemelik bevonden, jedoch ist vermaent zijne predigten beter te disponeren ende vlitiger op des textess oogmerck to letten.

3 *Aanwezigen*

Dese nafolgende dienaren zijn in classe verscheenen: van Arnhem Jacobus Burschetus, Herman Cunradts, ouderlinge; van Vellep Joannes Drielandus; van Rede Ahasverus Holtzbutgen; van Middachten Leonhardus Holtzbutgen; van Brimmen Johannes Weddaeus; van Willip Georgius Mollerus; van Twell Gerhardus Keppelius; van Beckbergen Henricus Essenius; van Apeldorn Georgius Bucerus; van Renckum Hubertus Arnoldi.

4 *Absentie*

Dese nafolgende beschreven gewest zijnde maer uitgebleven, als Johannes Plettenberg, dessen excusation niet angenomen wirdt, insonderheit dewijle Wagningensis ecclesia, na luit dess naestvogaenden classis, door een besonder schrijven ist vermaent geworden den classicael vergadering vlitiger bij te wohnen. Also ist ock die excuse Jacobi Walwijn insufficient bevonden. Scherpenzelensem ende Sergium Brumanum hett classis passeren met harer ondschuldigunge. Petrus Sonnius, Adrianus Vossius, Fredericus Tatz sijn uitgebleven sonder haer te excuseren, sulle derowegen na behoer mulctert ende censurert werden.

1598 II Classis Over-Veluwe

5 *Nijbroek ~ Predikant*

Carolus Gallus, gelick in vogaenden classe also ock nu wederom sonder excusatie uitgebleven zijnde, hefft de classis van dem dissidio, so tuschem hem ende dem richter in 't Nijebroek ist, nictes decernerem konnen; hefft doch vor goet gevonden hem door een schriventz sijnes ampts to erinnern. Ende woveer hij van dem twisten ende ergernissen hem niet werde onthouden, dat alsdan in naestvolgendem classe van sijner suspension a ministerio offte translation an andere plätzen sulle deliberert ende concludert werden.

6 *Credenties*

Commissiones et instructiones zijn overgelevert ende angenohmen.

7 *Apeldoorn ~ Predikantsweduwe*

Angesien die weduwe van saliger Theodoro, gewesen kerckendienaer tot Apeldorn, haren ellendigen staet wegen hares gebreckliken Kindes alnoch wederom schriftlik to kennen geefft, so ist dat de broderen samtlick begeren dat ecclesia Arnhemensis der weduwen sacke dem Edele Hove wille remonstreren, opdat haer mochte geholpen werden, overmitz nu middelen vorhanden zijn door het affsterben eenes vicarii tot Apeldorn.

8 *Acta*

Dewijle classis bevonden dat op die articulen lestgehouden classis weinigen gedaen sey, ende nu veel broderen haer absentert denen eenige particuliere dingen operlagt waren, so vinden die anwesende brodern vor goet dat men dieselve acta in proxima classe sulle revideren.

9 *Spankeren ~ Geschil*

Overmitz die quaestion, staende tuschen Leonhardum Holtzbutgen ende dem kerspel van Spankeren, noch niet decidert ist, ende het niet langer dient darmede still te staen, wirdt nochmals van dem presbyterio Arnhemensi versocht dat het die voeglickste middel wilde an die handt neme tot decision derselver, dewijle Leonhardus wederom geclaget over den huissman, woonende op die pastorye tot Spankeren, die hem gantzelik weigert die pacht to betalen.

10 *Kosters ~ Schoolmeesters*

Also sall wederom door die kercke van Arnhem den Edele Hove remonstrert werden de onordenungen der custorijen ende scholen, welcke in velen plätzen, ende sonderling tot Renckum ende Ellekum, gefonden wirdt, dat die affgonstige ende vianden der lehre affgeschafft ende andere stichtiglike personen opgesteld mochten werden.

11 *Wilp ~ Predikant*

Belangende Georgium Mollerum sall deselbe den 13 huius den broderen tot Arnhem sich praesenteren om zijne gaven laten te hooren, ende dat alsdan met zijner confirmation vortgefahren werde, gelikerwijse den 21 art. des lestgeholve classis medebrenge.

12 *Agenda*

Die naestvolgende classis sall tot Wagningen gehouden werden, om ettelike inconveniënten daer sijnde. Ende ecclesia Arnhemensis sall Leonhardum Holtzbutgen adverteren van der bequaemster tijdt, omdat door hem classis soude mogen uitgeschreven worden.

13 *Agenda*

Ist goetgevonden dat in proxima classe inter fratres locus communis de S. Scriptura colloquendo et placide disserendo tractert werde.

14 *Proposities*

Also ist vor raetsam geachtet dat vortaen die classicael predigt uit dem 17. cap. Johannis sulle gedaen werden. Ende in wat versken Plettenberg, dat capitel beginnende, wirdt ophooren, daer sal 't die nafolgende continueren.

15 *Inspectoren*

Inspectores classis werden noch vor ditmal gecontinuert.

16 *Velp en Rozendaal ~ Predikant*

De classis, angehoort hebbende die clagte Joannis Drielani vanwege zijner elenden wooninge ende onderholtes, begert van der kercke te Arnhem dat dieselbe doch op dit stuck wilde letten, opdat hem moge geholpen werden ende hij niet endelik, tot nadeel des Heiligen ministerii, in 't verloope komme.

17 *Beekbergen ~ Predikant*

Henricus Essenius ist door den classem ernstlik vermaent worden in allen poincten der gereformter religion sich conform te holden ende die lehr met eene godsaligen leven te verciren; heefft die vermanunge met danck angenommen ende ock beloefft te gelegener tijdt tot Apeldorn offte tot Arnhem sich mede tot dem Heiligen Nachmael te begeven ende in dem catechismo sich vlitiglik te exerceren, opdat hij in proxima classe goeden bericht van den fondamenten religionis, daerom gevragt zijnde, moge geven.

18 *Loenen ~ Geestelijke goederen*

Het beclagt hem vorss. Henricus Essenius dat die erffgenamen ende kerckmestren van Lunen die goederen derselbigen capellen onder sich gebruiken ende als haer eigendom beholden, also dat hij nichts daarvan kann genieten. Begert dat sulx dem Edele Hove remonstrert werde om geremediert te worden.

19 *Attestatie*

Ist vor dem classe verscheenen Hieronymus Coetwick, ende begert eene recommendation an de kercke van Harderwijck om te mogen gepromovert te worden in den schoeldinst tot Barnefelt. Maer overmitz vorss. Hieronymus dem classi onkondich, maer sich op D. Fontanum beroept, so stelt de classis sulcks in arbitrium presbyterii Arnhemensis oft hem hirinnen soude konnen gedient worden.

20 *Huwelijk*

Ist schier van allen brodern hochlik geclagt worden over die ataxiam des Heiligen echtenstaets, datter so vele personen in huerdom bliven sitten met haren vrowen.

1599 I Classis Over-Veluwe

Ende overmitz daher vel quaetz erfolget, so begeren die broderen dat de kercke van Arnhem ter bequamer tijdt ende platze om deses te verbeteren met vlijte wolle arbeiten.

21 *Sluiting*

Ist censura morum geholden ende na dem gebett ist de classis in vreden gescheiden.

22 *Ondertekening*

Jacobus Burschetus, ut praeses

Georgius Bucerus, scriba

1599 I Classis. Wageningen, 8 en 9 mei

Inv. nr. I, fol. 13-14.

1 *Leiding*

Acta classis Wageningensis, celebriert anno 1599 den 8 end 9 maii. Electus in praesidem D. Johannes Fontanus, in scribam Johannes Wedaeus.

2 *Aanwezigen*

Comparuerunt: van Wageningen Johannes Plettenbergius ende Wilhelm van Esvelt; van Arnhem Johannes Fontanus ende juncker Henrick van Brien, rekenmeister. Van het plattelandt Johannes Rodingensis, minister Ter Wolde, Gerhardus Keppelius, Georgius Mollerus, Johannes Wedaeus, Leonhardus Holtzbutgen, Hubertus Arnoldi. Reliqui zijn uitgebleven.

3 *Absentie*

Scherpenselensis, Rhedensis, Vorstensis hebben sich excusert per literas, ende hare excusen angenomen; reliqui hebben sich niet excusert, darum tegen se statuert dat se graviter in proxima classe censurert ende per notabilem mulctam puniert sulle werden. Anstotensis excusatio accepta. Velpensis consensum fratrum abfuit, ut quaereret commodiorem conditionem, comparuit tamen ante descensum classis. Vanwegen des magistraetz van Wageningen hebben dem classi bijgewoont Jordan van der Lawick et judex.

4 *Propositie*

Minister loci hefft eene sermon gedaen ex primis 5 versibus 17. cap. Johannis, over welcke censura als behoorlick ist ergaen.

5 *Wageningen*

Sijn ock protocollen, doop- ende uproepingeregister, als glickfals rekenunge der aelmosen oversien worden, ende dem presbiterio operlacht alle 14 dagen eens (tenware dat die noot kortere tijdt verheishte) consistorium te holden, ock decretiert dat alle jars die ziele-ofrekeninge publice geholden worde.

6 *Credenties ~ Acta*

Nadien commissiones et instructiones overgenome sijn geworden, hefft men die acta beider voorgaender classen revidiert. Ende ist op het nieuwe wederom statu-

ert dat de catechismus alomme ten plattenlande alsnu op de sondage geprediget sulle werde, ende waer sulx niet konte geschieden de jeugt ten weinigt in haer gebeden tot Gott informiert werde. Item dat Coena Domini celebriert, ouderlingen ende diaconen constituert, volgentz disciplina ecclesiastica introdusert werde. Item, dat op die schoel alomme goede acht genomen werde, ende dat ene vornehme op Velowen angerechet werde.

7 *Doorwerth ~ Huwelijk*

Decretiert dat gene ministri hernamals op dem heuse Doorwerdt predigen sulen, maer den here van Doorwerdt wordt vermant mede te reformeren. Ende overmitz Johannes Plettenberg, contra ordinem ecclesiae, D. de Hemert et domicellam de Muckenhuisen in matrimonio daselbst confirmert hefft, ist graviter censurert worden, end hem operleidt hetselve in facie ecclesiae tho belijden end ene vrijwillige amende den armen to geven.

8 *Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten ~ Predikant*

Leonhardus Holtzbutgen, overmitz accusationes contra ipsum allatae in velen circumstantiën anders sijn befonden geworden, wordt in sijn ministerio gecontinuert.

9 *Velp ~ Doop*

Ahassverus Holtzbutgen te censurieren dat hij, pastor ordinem, op dem huise Baljuwe, tot des Velpensis parochie gehoorende, ein kint gedopt hefft. Ende ist ernstlick an alle dinars vermanunge geschiet dat sulx offte desglikten hernamals sub justa poena niet en geschiede.

10 *Nijbroek ~ Predikant*

Overmitz wegen Caroli Galli ouderdom, livescranckheit ende andere schwaricheden mehr van der gemeente in 't Niewbroek clachte sijn gefallen, ist vor goet angesien dat Reinerus Stangerus an sijne platze substituert, maer Carolo Gallo an jaerlixen alimentation, ende in onverhopter weigerunge denselbigen an ein ander platze, geholpen werde. Glik dan hiervan brieven an den richter daselbst ende Gallum affgegaen sijn.

11 *Apeldoorn ~ Predikantsweduwe ~ Brummen ~ Armenzorg*

Der wedvrouwen van Apeldoorn ende des testaments tot Brummen vor der armen niet to vergethen.

12 *Arnhem ~ Predikant*

Zijn beide des magistraetz van Arnhem end des kerckenratz schriventz an dem classen gedatert vorgelesen, ende ist na ommestemminge resolviert dat an beide collegiën respectiveliken in nafolgender meininge sulle rescribert werden, namlick dat de classis vor notwendich achtet dat die gemeente tot Arnhem an platze Hermanni Phrygonis, uit reden in den missiven movert, met ein andere dinar des Wortz geholpen wordt, ende dat deselve gemeente, so kein ander middel vorhanden ware, uit dem Over-Velowischen classe ein ministerium vaciere, dermal dat met goeden middel eine translatie geschiede, des een an des andern platze. Maer im fall daerin ter ener offte ter anderen sijden schwaricheit soude fallen, sulx met

1600 I Classis Over-Veluwe

de gevoeglichste middele wechgenomen werde, glik dan hiervan die brieven an de vorgess. collegiën overgesonden.

13 Gedeputeerden ter synode

Ad proximam synodum sullen gaen: D. Johannes Fontanus, Petrus Sonnius, ministri, Jost van Reide ende Wilhelm Esvelt, seniores; der kercken van Arnhem belast haer commissiën ende instructiën to geven.

14 Correspondentie

Sijn noch die Arnhemienses belastet ad classem Neomagense to schrijven dat deselve ock ante synodum moge gehouden werden, ende sullen praesenteren, im fall se begeren, dat ein minister ende senior van Arnhem daerhen sullen komen.

15 Armenzorg

In de herbergen ten plattenlanden armenbussen to bestellen.

16 Wageningen

De magistraet ende kercke tot Wageninge vermaent die onstichtelicke connectien, superstitieuse begraeffnisen ende ergerlicke schutterijen met der profanation des sabbaths, alsmede des howelike staets, aff to schaffe.

17 Inspectoren

Inspectores classis zijn gestelt D. Fontanus et Plettenbergius.

18 Correspondentie

Sall in synodo Harderwicensi met den gedeputerden des Neder-Velowisch classis deliberert werden off niet raetsam dat initio futuri septembris beide classes tot Barnefelt tosame komen om den staet der gehele Velowen, betreffende kercken ende schoelen, einhelliglick te ofersien.

19 Sluiting

Ist censura morum ende gebet gehouden ende zijn also der brodern in vrede gescheiden.

20 Ondertekening

Johannes Fontanus, praeses
Johannes Wedaeus, scriba

1600 I Classis. Ede, 22 en 23 april

Inv. nr. 1, fol. 14-15.

1 Leiding

Acta classis Edensis, gehouden den 22 ende 23 aprilis anno 1600. Na geschiedene gebett ist Johannes Plettenbergius in praesidem, ende Anthonius Wedaeus in scribam per suffragia elegert worden.

2 *Aanwezigen*

Sijn verscheenen alle predicanten huius classis, uitgenomen Vorst, Hovelacken, Nijebroek. Johannes Fabritius ist vor ein membrum classis angenohmen.

3 *Propositie*

Minister loci hefft ene predigt gedaen ex 17 Joh. a v. 6 usque ad 12, ende wat darinn te censurere van nooden is geweest, ist hem per praesidem ende classem vermeldt geworden.

4 *Beekbergen ~ Predikant*

Ist Henricus Essenius, predicant tot Beckbergen, verschenen, ende gevraecht op het stuck der leere, sacramente ende kerckendisziplin, welke hij alle approbert, belovende hem derselven glickformigen te holden, maer opdat blicken moge dat hij tot dem dienst qualificert, lastet de classis presbyterium Arnhemense hem ersterdags te verschriuen ende te examineren, dat hij ock in vier reformerter kercken Coenam Domini ontfangen sall, om alsdan in dem Heiligen dienst geduldet to werden.

5 *Absentie*

Sijn die emanentes Vorst, Hovelacken, Niewebroek haer twemaligen uitbliven halven censureert. Ende ist op ditmal Vorst ende Nijebroek, uit reden, excusert werden. Hovelacensis manet in culpa.

6 *Nijbroek ~ Predikant*

Angaende die gravamina Caroli Galli, sullen per ecclesia Arnhemensis den heren Gedeputeerden Velowisch quartiers, om remedie darop te krijgen, overlevert worden.

7 *Luntheren ~ Predikant*

Op het versoecken der kercken tot Luntheren om een eigenen predicant to hebben, ist haer vorgeslagen Johannes Tremoniensis, tot Steenderen dienendt, met conditie dat se hem jaerlix twehondert carolsgulden, alle quartalen 50 to betalen, vor den scholt van Ede verseckeren ende betalen sullen, glickfalss dat se hem vrije behuysunge met dem bomgart ende gaerdekuer stellen.

8 *Gravamen*

Overmitz dat befonde wordt dat die lijckpredicatiën an eenigen platzen gehouden ende an andern niet gebruijkt worden, strekende tot groter confusion ende crimination des volx, hefft classis vor raetsam gefonden dat sulcke door autoriteit des Hoves affgeschafft werden. Ende sall deses op den naesten synodum proponert ende bij dem Edelen Hove gesocht werden.

9 *Kerkdiensten*

Entweder sall in tijdt der vasten ten plattenlanden passionis Domini nostrae historia op alle vrijdage geprediget werden, offte op Stillen Vrijdach, so men hem noemtt, affgoderije te schouwen vermeden werden.

1600 I Classis Over-Veluwe

10 *Scherpenzeel ~ Kerkorde*

Opdat Johannes Fabritius in sijnem ministerio tot Scherpenzeel ad formam ordinariorum reformatorum ecclesiarum vort moge fahren, ende den adversarios den mondt stoppen, sall hem togesonden worde copia articulorum generalis synodi anno '86 in Den Hage gehalten, met bijgaendem schriften dat hij sijne ministerium darna richten solle. Lastet classis Arnhemenses sulx te sullen doen.

11 *Nijmegen*

Angesien de ecclesia Neomagensis niet met ordentlicken dienaren versien ist, so ist vor notwendig angesien dat, luidt des artickels in synodo Harderwicena darvan sprecken, Johannes Fontanus ende Petrus Sonnius ter erster gelegenheit daerhenen te reisen ende die gemeente te besøeken, ende warvan hen credentie van desem classe gegeven.

12 *Kerkgebouwen ~ Scholen ~ Pastorieën*

Sullen die algemeine gravamina van reparation der kercken, scholen ende wehemhuisen, insonderheit ten Anstoot, bij den hoher overicheit namals angebracht werden.

13 *Terwolde ~ Koster*

Dewijle ene papistege vrowe Ter Wolde custersche ist, sullen deputati classis het Edele Hooff bidden dat an jonckher, scholt ende kerckmeister vors. platze geschreven, teneinde deselbe person affgesettet ende ene bequamer an hare platze geordonert werde.

14 *Gravamen*

Overmitz het placacet, in desene lande van howelickse sacken gepublicert⁶, wegen zijner kortheit diversiglik misbruickt wordt, sall im naesten synodo sulx memorert ende remedie darup gesocht worden.

15 *Twello ~ Geestelijke goederen*

Gerhardus Keppelius beclaecht hem dat hem ene vicarie, welcke hij 7 jaere gebuicket, van juncker, scholt ende kerckmester genomen; stelet dat sulx den hern Gedeputerden van Velowen, om gerestituert te werden, angeseidt worde. Facient Arnhemienses.

16 *Wilp ~ Vacature*

Overmitz de kercke tot Willip vaciert, sullen Gerhardus Keppelius ende Drielanus, naestgesetene, met credentz des classis, erster dages darhenen trecken ende alles remedieën sovel mogelijk, ende darvan rapoort op Arnhem schriften.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Ad proximam synodum ibunt Burschetus, Plettenbergius, Johannes Wedaeus ende Henrick van Brienen, rekenmester, welcker so hem uit noot ondschuldiget,

6 *Ordonnantie ende decreet van Ridderschap ende Steden des Vorstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen aengaende den houwelicken staet.* Nijmegen, 1597; Van Loon, *Twede deel (...)* Placacet-boeck, kol. 57-58.

sall presbyterium Arnhemiense eenen andern an sijne platze ordoneren. Instruction ende commission sullen deputati classis geven.

18 *Correspondentie*

Ad classem Harderwicenam ibunt Gallus et Keppelius. Commissio dabitur a deputatis vorsch. Sijn net in onsen classe verschenen Ellardus Moenius ende Johannes Zwitterius, als deputati classis Harderwicenae.

19 *Inspectoren*

Inspectores classis werden gecontinuert.

20 *Agenda*

Den naesten classem sullen vorsch. inspectores moegen beraemen ende uitschrijven.

21 *Sluiting*

Habita censura morum et gratium adiores discesserunt fratres cum pace.

22 *Ondertekening*

Johannes Plettenbergius, preses
Anthonius Weddaeus, scriba⁷

1601 I Classis. Arnhem, 28-30 april

inv. nr. I, fol. 15v-17.⁸

1 *Leiding*

Acta des Oever-Veluweschen classis, gehouden tott Arnhem anno 1601, den 28. 29. 30 aprilis⁹. Electus in praesidem D. Fontanus, in scribam J. Wedaeus.

2 *Aanwezigen*

Sijn alle dienaren dieses classis up datum furgl. verschenen, uutgenomen Carolus Gallus, welcker door kranckheitt geëxcusirt is, Jacobus Walwin, dienaer ten Anstott.

3 *Vacatures*

Vacierende kerken zin Hoevelaken, Scharpenzeell¹⁰, Wilp, Ellkum, Spankeren ende Dyren¹¹.

7 De acta van de classis Overveluwe uit de jaren 1598, 1599 en 1600 zijn geschreven in het handschrift van N.N.

8 Een afschrift met de acta van deze vergadering, geschreven in het handschrift van Johannes Wedaeus, is te vinden in het Gelders Archief, Archief van de classis Over-Veluwe, inv. nr. 7.

9 In het afschrift uit het Gelders Archief is hierna geschreven: 'stilo vetero'.

10 Ontbreekt in het afschrift uit het Gelders Archief.

11 In het afschrift uit het Gelders Archief is hierna geschreven: 'Velp'.

1601 I Classis Over-Veluwe

4 *Credentias*

Sijn oevergenomen die credenzen, instructiones, sampt die brieven an den classen dirigirt, ende voorlesen.

5 *Vergadering*

Hoewell Wilhelmus Naggius, proponens tott Twello, noch nielt fullentkoementliken geëxaminirt ende in dem ministerio confirmirt, heft denoch classis guetgefunden datt hij met in dem collegie solde zin, ende met zinem suffragio alles solde helpen dirigirn.

6 *Propositie*

Jacobus Burschetus heft niue predige gedan uut den 12. 13. 14. verszken 17. cap. Johannis, d'welke die broeders geëxaminirt, ende hem vermanet darin sij tho vermanen.

7 *Correspondentie*

Sijn die¹² brieven des classis van Zutphen voergelesen, voorderende datt wij unse gravamina bijtijtt derwartz oeversenden souden om gepraeparirt tho worden up den thokumpstigen synodum. Sullen solkes doen deputati classis¹³.

8 *Scherpenzeel ~ Predikant*

Overmitz der landtdrost van Veluwen tho Scharpenzeell, mit thodoen zinrer kerckmeister, afrekeninge gehalten hefft met Joanne Fabritio, haren predicant, ende denselven darna verklart hebben zeines diensts nicht langer tho begeeren, tenware datt hij nae ouden gebruck up die garus wilde dienen (hetwelke Fabritio furgl. niht anstendich tho doen gewesen), ende inmiddels die van Lunteren einen beroep up Fabritium furgl. gedaen, heft der classis geordelt datt man mehr genoebten Fabritium van Scharpenzeell up Lunteren solle transferirn, doch also datt hetselve met approbation ende auctoritet des Edelen Hoeves van Gelderlandt geschiede. Angaende Petrum Sonnum, die hen fullantkoementlix ein geheell jahr ende sess maenden truwlich gedienet hefft, met denselven sullen zij ten aeverstaen gueder mannen ratificirn ende hem geboerlich contentement geven.

9 *Attestatie*

Gerardo Keppelio dabitur classicae testimonium. Quod factum.

10 *Otterlo ~ Jacobus Waalwijn*

Die van den Anstott, overmitz hij ten tweden male voorschreven zinde einde keine gnugsame entschuldigunge voorgewent is, die kerke van Arnhem gelast geworden hem erstesdages tho verschriven zine feylen, als dronkenschap, ledige vagationes, koepenschup ende andere lichtverdige dingen voor tho holden, met conditie, so hij gelikewoll voortfuere, van sinem ministerio suspendirt, ende geene beterschup ziende, removirt sall worden.

12 In het afschrift uit het Gelders Archief is hierna doorgestreept: 'commissiones et'.

13 In het afschrift uit het Gelders Archief is tussen de regels geschreven: 'sullen (...) classis'.

11 *Twello ~ Beroep*

Angesien schults, kerckmeister ende kerspellueden van Twelle rescriberende an hett Edele Hoff angaende Wilhelmum Naggium, datt deszelven gaven in dem predigamt hen anstendich, ende zines diensts ernstliken versoeken, heft der classis verordinert datt hij nae besluit dieses conventus geëxaminirt ende folgens in sinem ministerio door D. praesidem geconfirmirt sall werden.

12 *Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten ~ Predikant*

Dewile die sake van die remotion Leonardi Holtzbutgens, gewesenen dieners tott Middachten, door occasion der intercessionbrieven van der frouwen van Middachten ende schults tho Neede dem classe noch einmall in deliberation gestelt, so is 't datt derselve classis gantz eindrachtichliken geresolvirt hefft, ende confirmirt mitdiesen, datt man bij die resolution, voorhin door praesbyterium van Arnhem nomine synodi gegeven, onverbrekeliich persistiere, ende naemals hett Edele Hoff gebeden sall werden die execution tho laten ergaen. Ende solckes alles sall der frouwen van Middachten thogeschreven werden.

13 *Examen*

Henricus Essenius, pastor Beckbergensis, nafolgende voeriger resolution door einige kerkendienaern dartho versocht ende gecommittirt, guetliken geëxaminirt worden, ende wordt na luidt der examinanten repoort befunden geheell unbequaem, reden datt hij die warheit des Heiligen evangeli gantz niet en verstaet, in dem ouden paustliken erdomen noch steket, geen memorie ofte judicium mehr hefft. Sall derhalven datt Collegium der heren Veluwischer Gedeputierden versocht werden furgl. Henrico, uut gunste ende in respect zines ouderdoms, ock datt hij ein landsaete, alimentatie tho geven, ende datt ein ander dienaer an zine platze sall muegen gestelt werden.

14 *Overheid*

An die Gedeputierden Veluwischer quartiers is ein memorial oevergegeven worden, inhoudende nafolgende punten: Ten 1. Van hett 3 deell der vicariën iuris patronatus. 2. Die saeke van Ambrosio¹⁴ Bruensen. 3. Van die unkosten des dienarn d'welke verreiset zin na den Harderwikesken classe in einige jaren. 4. Die saeke betreffende den predicant tho Vorst. 5. Van die inhabilitet des pastors van Beckbergen, omdatt hem einige gazy moege jahrlix thogelacht ende ein ander in zine platze gestelt werde.

15 *Apeldoorn ~ Predikant*

Die classis gelesen ende erwogen hebbende eines secretarii tott Uutgeist, gelegen tusken Harlem ende Alkmar in Keemerlandt, deposition¹⁵, Georgium Bucherum belangent, datt hij met ziner dienstmagt adulterium solde committirt hebben, d'welke deposition door Jacub Harmsen van Vaysen, woenende tott Beckbergen, classe non requirente, ingebracht is. Item ferners lange pro et contra angehoort watt beide partiën mundeliken gedebattirt. Darup endliken erfolget datt furgl. Bucherus sponte begert hefft zines ministerii van Apeldorn ontslagen tho worden om also anderswohr tho gaen woenen ende privatim tho leven tottdatt hij ol-

14 In het afschrift uit het Gelders Archief is geschreven: 'Antonio'.

15 In de marge geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'tegens'.

1601 II Classis Over-Veluwe

der ende koellsinniger geworden. Hefft classis solke praesentation angenoemen ende geresolvirt dat furg. Bucherus hem des geheelen ministerium tho Apeldorn ende elders ontholden sall. Jedoch woeferne hij hem via¹⁶ iuris alhir fur dem Edelen Hoeven tegens zine partiën konde verdedigen, sall hij ad ministerium elders wedderomme thogelaten muegen werden. Ende sall hiroever des Edelen Hoeves auctoritet versocht ende soviele mugelick gebrueket werden.¹⁷

16 *Agenda*

Is die kerke van Arnhem belastet, soferne sij nottwendich erachtete datt die classis noch einmall dytt jahr soude gehouden werden, datt dieselve kerke sall macht hebben denselven tho verschreven ter tijtt ende platze dar solkes sall bequaem ende dienlich sall gefunden werden.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Ad proximam synodum Zutphaniensem ibunt D. Joannes Fontanus, Sergius Brumanus, ministri, doctor Joannes de Vaget et Jordan van der Lawick, seniores.

18 *Inspectoren*

Inspectores classis zin gestelt: D. Jacobus Burschetus, Petrus Sonnius.

19 *Correspondentie*

Ibit ad classsem Harderwicanam D. Joannes Plettenbergius.

20 *Sluiting*

Habita censura morum discessit classis in pace

21 *Ondertekening*

Johannes Fontanus, ut praeses classis, manu propria scripsit
Joannes Wedaeus, ut scriba

1601 II Classis. Arnhem, 22 en 23 september

Inv. nr. I, fol. 17-18v.

1 *Leiding*

Acta des Over-Veluweschen classis, gheholden tot Arnhem anno 1601 den 22 ende 23 septembris. Nae aenroepinghe des names Godes sijn in praesidem verkooren Jacobus Burschetus, ende in scribam Anthonius Wedaeus.

2 *Aanwezigen*

Sijn verschenen alle dienaren des classis, uthghenomen Carolus Gallus, Sergius Brumanus, dewelcke voor excuseert gheholden werden. Johannes Plettenberch, ex patria sua nondum reversus, is doch vanweghen der kercken van Wageninghen verschenen joncker Jorden van der Lauwick, olderling.

16 Hierna is doorgestreept: 'recta'.

17 Dit artikel ontbreekt in het afschrift uit het Gelders Archief.

3 *Credenties*

Sijn overghegheven end angenomen de instructiones ende credentzbriefen.

4 *Schoolmeesters ~ Koster*

Belangend die schoolmeysters und costers, ghehorende onder desen classen, daerin is aldus ghehandelt. Eerstlick sijn sij altesamen voor den classen ingeroepen, end is hen der scopus waerom sij van den Edelen Hove verschreven voorghehouden, te weten dat men sien ende horen solde hoe sij in leere und leven ghestelt waeren. Daerna sijn sij yegelick apart ondervraecht worden, ende hebben die schoolmeyster und coster van Wageninghen sich verklaert conform te sijn der religion ende medelidtmaten der ghemeynten, ende belooft in harem leven ende wandel sich stichtelick te draghen. De coster van Ede, van Bennekum, van Oosterbeeck, Scherpenseel, Luntren, Aenstoot, de schoolmeyster und coster van Beckberghen, Twel, Wilp ende Spanckeren hebben sich verklaert gansh niet te hebben tegens die leer ende kerkenordenung so in dese landen gheleert ende onderhouden werdt, ende belooft na derselvigher sich in alles te schicken. De coster van Apeldoorn, Renkom, Brummen, Hal ende Rhede sijn lidtmaten der ghemeynten. De coster van Hoevelacken¹⁸, Nijebroeck ende Voorst hebben sich laten excuseeren schriftelick.

5 *Doorwerth ~ Pastoor*

Aenghesien dat Arnoldus Henrici, pastoor an den Dorenweerd, op desen classen verschreven sijnde, hem door brieven verexcuseert, als uth dem tenoor derselfden te vernemen, te weten dat hij hem door de absentie des heeren van Dorenweerd voor dese reyse beswaert vindt te verschijnen, so isset dat de classis met eendrachticheyt op den kerkenraet¹⁹ der stadt Arnhem versoect, oock derselfden belastet, met der naester ende bester ghelegenthenteyt voorss. pastoor voor haer praesbyterium te doon compareeren. Welkes gheschiet sijnde hij niet komende, ofte komende inhabyt tot den dienste bevonden, sal het praesbyterium door autoriteyt des Hoves daerhen handelen, dat hij van sijnem gheheelen ministerio ende oock schooldienst voor etlicke maenden suspendeert, ende inval gheene verbeterschap ervolchde totalick van sijnen dienst sal afgheset werden.

6 *Otterlo ~ Jacobus Waalwijn*

De classis ghesien hebbende hetghene de kerkenraet deser ghemeynten den 26 junii met Jacobo Waelwijn, den predicandten tot Aenstoot, afghehandelt, heeft sulcks gheapprobeert ende hem, Jacobo, te achtervolghen voorghehouden. Maer hij sich daerin bewarende voor dese tijt, is hem noch een maent tijt vergunnet om alsdan door den kerkenraet alhier beschreven te werden, uth den opgegevenen text, den tween laesten veerssen 1 Cor. 1, te predighen²⁰, ende te antwoorden op hetghene dat hem uth den selfden text sal moghen afgevraecht werden.

7 *Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten ~ Predikantsweduwe*

Belangende het gravamen der weduwe zaligher Leonardi Holtzbutghen gheeft der classis desen voorslach, dat bij dem Edelen Hove ende respectiven pastoryen aen-

18 In de marge geschreven.

19 Boven de regel is geschreven 'raet' in plaats van het doorgestreepte 'dienaers'.

20 Boven de regel is geschreven: 'te predighen'.

1601 II Classis Over-Veluwe

ghehouden solle werden dat voorschrevene weduwe met haren kleyne kinderen deses jaers opkomsten mochte behouden. Dat oock bij den heren Ghedeputeerden deses quartiers aengehouden werde dat de voors. weduwe om hare creditoren te betaelen enighe penninghen mochte verkrijghen. Ende dat den dienst des Woords aen den voorseyden plaetsen door de ministros te Aernhem, Doesborch ende Rhede, ten veertien dagen tot Paesschen toe, mochte versien werden. Ende sal deser act met dem kerkenraet ende magistraet alhier ghecommuniceert werden.

8 *Terwolde ~ Predikant*

Op het gravamen Johannis Drielani, dienaer Ter Wolde, vindt de classis ghenen beteren raet als dat die hoghe overicheyt remonstreert werde de grote armoet des voorseyden dienaers, daerdoor hij ghedronghen werdt dieselfde plaetse te moeten verlaeten, ende versocht dat den heeren noch eenmael ghelieve te schrijven an de jonckeren, scholtis ende kerspelslieden, teneynde de voors. dienaer gheholpen werde, also dat sij enen niuwen contract met hem oprichten, de pastorye an sich behoudende, end hem alle half jaer enen seeckeren penninck betalende, ghelijckerwijs de kerke van Twel met haeren dienaer overghekomen is. Ende imval dat daer oock niet op ervolgen solde, dat alsdan Drilanus voors. testimonium van den ghedeputeerden des classis sal moghen vorderen om elders enen dienst an te nemen daertoe sich goede occasiën praesenteren.²¹

9 *Wageningen ~ Volksfeesten*

Overmits verstanden werdt dat in der stadt van Wagheninghen jaerlicks enighe ghildenmaeltijden ghehouden, eertijts den afgoden ghedediceert, als S. crucis, Anthonii, Annae, Nicolai, etc.²², ende dat deselfde maeltijden met overdadicheyt, spelen ende dansen toeghebracht werden, streckende tot memorie der afgoderije, verhinghinghe des loops des Heyligen evangeliij ende bedroefenisse der swackghelovighen, so is nootwendich ghevonden dat daer van deses classis actiones besonderling solde inghestelt werden, teneynde der minister loci, seniores et tota ecclesia sich hiernamaels daervoor wachten, tenwaer dat sij sich swaerder censuren wilden plichtich maecken.

10 *Rheden ~ Traktement ~ Pastorie*

Assuerus Hermanni, dienaer tot Rhede, heft weders gherepeteert sijne clachten angaende sijn sober tractament ende onbequamicheyt van behuysing, begeert dat de classis wille bearbeyden dat daerin mach verseen werden.

11 *Renkum*

An den coster tot Renkum sal geschreven ende vermaninghe ghedaen werden vanwegen der ergernisse sijner huysvrouwe ende kinderen die sij gheven.

12 *Propositie*

D. Fontanus heft ghepredickt uth den 15, 16 ende 17 versen des 17 capittels Johannis, ende is bevonden deselfde materie der tijt ende behoorden bequame-lick accommodeert to hebben.²³

21 Hierbij is de aanzet tot een handje getekend.

22 In de marge geschreven.

23 In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

13 *Arnhem ~ Predikant*

D. Fontanus heft dem classi voorghestelt dat Johannes Mauritius Bergerus hem met enigen lasteringhen, dewelcke in specie vertelt gheworden, binnen Utrecht valshlick heft derven bewerpen, ende versocht daerop dem classen dat hij wilde verclaren wat hij dies angaende van hem wiste ende ghehoort hadde. De classis heft met bedroefnisse ende verwonderinghe dese leugenachtighe lasterunghen aenghehoort, ende sich bereyt ghevonden D. Fontano goede attestatie van leer ende leven met te deylen²⁴, ende oock goetgheachtet dat den kerkenraet deser gemeynte soude willen ghelieven, benefens D. Petro Sonnio, enen ouderling te nomineren, die des classis, alsoock des kerkenraets attestatie, tot Utrecht overbrenghen, tot beschermung des goeden naems ende faems dien D. Fontanus altijt ghehadt heft ende noch in der kerken meriteert.

14 *Beekbergen ~ Traktement*

Uth verlesung der acten des voorgaender classis wert nodich geachtet in memorie te behalden ende te bevorderen, dat in der saecke des pastoors tot Beckberghen bij den heeren Gedeputeerden op den aenstaenden quartiers- ofte landdach moghe versocht werden alimentatie voor denselfden, uth reden als in den voorgaenden acten te vinden is, articulo 13.

15 *Gedeputeerden*

Die ghedeputeerden des classis werden noch voor dese tijt ghecontinueert.

16 *Agenda*

Wordt de kerke van Arnhem wederom belastet den naestkomenden classen ter tijt ende plaetse uth te schrijven daer sulcks am stichtlicksten sal ghevonden werden.

17 *Sluiting*

Angaende censura morum is sonderling niets voor dese reyse voorghevallen, ende is also der classis, nae gedaener dancksegginghe tot Goet, in vrede ghescheyden.

18 *Ondertekening*

Jacobus Burschetus, classis praeses
Anthonius Wedaeus, ut scriba

1602 I Classis. Wageningen, 23 en 24 maart

Inv. nr. I, fol. 18v-20.

1 *Leiding*

Acta des Oever-Veluweschen classis, gehalten tho Wageningen den 23 ende 24. martii anni 1602. Nha anropunge des namens Goedens is in praesidem erwalet D. Petrus Sonnius, in scribam Joannes Wedaeus.

24 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'gheven'.

1602 I Classis Over-Veluwe

2 *Aanwezigen*

Sijn verschenen alle dienaren des classis, uutgesondert Carolo Gallo, Assuero Holtzbutgen. Sergio Brumano hem door schrivens excusierende, maer also hij gefunden werdt up anderen classibus hem beholpen tho hebben met dieselve excusen, voorwende die lasten der scholen t'Zutphen, is guetgefunden den naesten synodo voor tho dragen ofte den kerckendienst ende scholedienst sonder inconveniënten mogen t'samen gefoeget werden.

3 *Aanwezigen*

Uut dem classe van Harderwick is verschenen D. Timannus Albertie met behorlike credentz.

4 *Propositie*

Minister loci heft eine predige gedaen uut den 17 cap. Johannis v. 20 et 21., ende is vermanet geworden zinen text beter tho applicirn.

5 *Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten ~ Predikantsweduwe*

Angaende den 7. artikell des voergaendes classis, sprekende van die weduwe tott Middachten, wordt verwachtet die resolutie up den landach darvan vernomen, ende die van Arnhem, also zij het werk begunnen hebben, voordere tho willen up het bequaemste tho forderen.

6 *Terwolde ~ Predikant*

Den 8. artikell angaende hefft Drylanus verklart datt hij met den zinen ein niew accoort gemackt hefft, ende zinen dienst ein jahr thogesecht hefft, mitz thosegunge van gueder onderholdunge.

7 *Wageningen ~ Volksfeesten*

Up den 9. Artikell, sprekende van die bijeinkumpsten, gehalten tho Wageningen, van den gylden ende schutteriën, is uut communicatie met einige des magistratz verstan datt die, meist politic zinde, qualiken konnen afgeschaffet werden, maer datt nochtans, soviell mogelijk is, die missbrueken sullen vermidet werden. Ende is die minister loci vermanet hem hirinne voorsichtichliken tho dragen.

8 *Apeldoorn ~ Beroep*

Die van Apeldorn hebben hare gesanten an den classem gehadt, tho kennen gevende hoe datt die gemeente ende die geërfdn eindrachtichliken geresolvirt hebben tott einen dienaer tho beroepen Balthasarum Hydoraem²⁵, versoekende hett advys des classis, welke, gehoort hebbende dier van Apeldorn t'samentlich genegenheit, haer vermanet hefft die sake rijpeliken tho oeverleggen, ende soferne sij bij haere fuerige meinunge bleven, eine vocatie up Balthasarum fuergl. in tho stellen, mitz vermanunge van wettelike afscheitt uut zinen classe ende behorlike attestatie.

9 *Veenendaal ~ Vasten- en biddagen*

Hefft Theodorus Siliginus, dienaer in Venendall, versocht an den classe datt door haer thodoen muchte thowegebracht werden datt die Geldersche under

25 Boven de regel is geschreven: 'Balthasarum Hydoraem'.

zijne kerke behoerende den uitgeschrevenen vast- ende biddedach bij den van Utrecht ock souden vieren, anwijzende inconveniënten anderzins daruut onstande. Sall solkes door den deputatis verschaffet werden.

10 *Vacatures*

Hett werdt den dienarn van Arnhem belastet Johannem Rhodium tho verschriiven om so mogelijk tho Paschen einige vacierende kerke tho bedienen, ende also fordere ten dienste gefordert.

11 *Hoewelaken ~ Vacature*

Werdt ock denselven tho Arnhem angegeven die persone Gellii Scotani, dienaer tho Goutunge in Vriesslandt, doctor medicinae, dem classi gerecommandirt datt hij well soude den van Hoewelaken dienen.

12 *Examen*

Angesien datt Gottschalcus Altetius noch niet geëxaminirt is, werdt guetgefunden datt hij in synedrio Arnhemensi, in praesentia deputatorum, examinirt werde, ende darna wettelike confirmatie folge.

13 *Correspondentie*

Is Joannes Plettenbergius geordinirt up den Harderwikessken classen tho reysen.

14 *Proponent*

Die classis in de deliberatie genomen hebbende die sake van Johan Wyllemsem, schoelmeister in Veenendall, naerdatt hij, solkes versoekende, als proponent gehoort was, ock versthant hebbende 'tgene uut last des classis bij den van Arnhem in zin sake gehandelt waer, geordelt datt diese propositie uut Johannis 1., Ecce agnus²⁶, bequaemliker als oytt thovorn geschiet ware, nochtans, updatt zij niet en soude schinen tegen die auctoritet des synodi Harderwicenae²⁷, art. 24, guetgefunden datt van den synodo naestkoemende, als meerder vergaderunge, up zine sake gelettet ende concludirt worde.

15 *Otterlo ~ Jacobus Waalwijn*

Die classis, angehoort hebbende die predige Jacobi Walwin, fur ein half jahr hem upgelecht zinde, ex 1 Cor. 1, mede doorsocht hebbende zin levent ende wandell, hefft befunden datt hij gantz ende gar met geene stichtunge in dem ministerio kan bliven, ende derhalven van zinen dienste, overmitz onbequaemheitt in lehr ende levent, geremovirt werde, ende datt tott dien einde die gefuechlickste middelen door den deputatis classis angewendet werden an platz ende persoenen als behoort.

16 *Terwolde ~ Koster*

Jan Andries, voorgegeven koster van den kerkmeister Ter Wolde, sal solkes bij advys des classis dytt jahr annemen mogen, om darentusken, an zin²⁸ levent kentenisse genomen zinde, tho ordeelen of hij naderhandt tho continuirn zij.

26 Hierna is doorgestreept: 'sticht'.

27 In de marge is hierbij geschreven: 'anno 1599'.

28 Boven de regel is geschreven 'an zin' in plaats van het doorgestreepte: 'en sien'.

1603 I Classis Over-Veluwe

17 Gedeputeerden ter synode

Zijn gedeputeert ad synodum Neomagensem tho gaen: D. Jacobus Bruno, Petrus Sonnius, ministri, Fredericus Sandius, Wyllem van Essvelt, seniores.

18 Gedeputeerden

Sijn genomint inspectores classis: Joannes Fontanus, Anthonius Wedaeus.

19 Sluiting

Is censura morum gehouden ende is die classis in frede gescheiden.

20 Ondertekening

Petrus Sonnius, praeses

Joannes Wedaeus, scriba

1603 I Classis. Arnhem, 15 en 16 maart

Inv. nr. 1, fol. 20-21v.

1 Leiding

Acta des Over-Velawschen classis, binnen der stadt Arnhem anno 1603 den 15 ende 16 martii stilo veteri gehouden. Nae aenropung des naems Godes is Johannes Fontanus tot praeside, ende Anthonius Wedaeus tot scriba designeert worden.

2 Aanwezigen

Sijn in desem classe alle kerkendienaren ende ouderlingen daertoe ghehorende erschienen, uthghenomen Johannes Plettenbergius met sijnem seniore tot Wage-ningen. Ende aengaende Plettenbergium heeft hem ob morbum podagricum literis excuseert, maer sijn senior niet, daerom hic censura.

3 Absentie

Item Carolus Gallus, die hem ghelijckfalsh literis, vermeldende sijnes livesswack-hey, entschuldighet heft, welckes bij dem classe anghenomen. Also oock Sergius Brumanus, dienaer tot Voorst, diewelcke, al is 't dat hij sijnen soon Henricum aen sijne plaets recommendeert heft, nochtans classis denselven nu ter tijt niet wijders toeghelaten als auditorem.

4 Propositie

Opdat der classicus conventus geensins mochte verhindert worden, is D. Godschalcko operlecht concionem septimanalem te doon, hetwelcke op Matthaei nono capite versibus tribus ultimis met goot contentement gheschiet.

5 Aanwezigen

Is vanwege des christlicken magistraets deser stadt in classe compareert burgemeyster Joost van Reyt.

6 Credenties

Sijn daerna commissiões ende instructiones overghenomen, so an den classem dierigeert worden.

7 *Aanwezigen*

Uth dem classe van Harderwijck, om de goede correspondentie te holden, erschienen Ellardus Moenius, Verbi minister.

8 *Predikanten*

Is an plattse Johannis Wedaei, ghewesenen kerkendienaers tot Brumen ende Hal (welcke legitima vocatione ten dienste op²⁹ Wol beroepen), Everhardus a Ghoor tot classicam fratrem opghenomen, ende in dem Heyligen ministerio confirmeert, ende is daerom bereyt der Nederlantscher confession te onderschrijven. Hetselvede is ghelijckfalsh met D. Balthasaro Hydoraeo, pastore tot Apeldoorn. Item met Johanne Rhodio, pastore tot Scherpenseel, oock met Abrahamo Theodorico, dienaer tot Ellekum gheschiet.

9 *Otterlo ~ Jacobus Waalwijn*

Nah verrichtung deses sijn de acta lestghehouden classis tot Wageninghen revident. Die vergaderung dan inghesien hebbende wat mit Jacobo Waelwijn, predicanten tot Anstoot, gehandlet, end hoe hij middelertijt van sijnem ministerio autoritate publica suspendeert. Item dum suspensus fuit hem noch veel lichtveerdigher ghedraghen als ymaels voorhenen, te weten dat hij schimplicherwijse sijn ministerium aen enen ruyster heft willen transportieren ende een soldaet te worden affecteert, met noch enighen anderen fauten die men hier verswiecht, ordelt hem, so lang hij sodanigh blijft, gansh inhabyl tot oefenung des Heyligen ministerii. Daerom bij dem Edelen Hove an te holden dat hij totaliter removeert ende ene andere bequame persoon an sijne plaetz gheorderet werde.³⁰

10 *Terwolde ~ Renkum ~ Kusters*

Also oock articulo 16 een Johan Andriess genoemd, kuster Ter Wolde aenghenomen, ende sulckes op conditie datt hij hem in leer ende leven, item in den schooldienst, stichtlich soude draeghen, daervan nu het contrarium bevonden wordt, is decerneert een ernstlick vermaenschrieven aen hem te doon, ghelijckfalsh an den kuster tot Renkum dat dieselvighe sijnem soon van den vastelavontsspelen ende anderen lichtveerdicheyten afholde.

11 *Correspondentie*

Naer desen sijn de acta des naestghehouden synodi tot Nimmegen doorsien, ende overmits door occasie sekerer brieven door Petrum Gellium de Bouma an desen classem gheschreven, op den artikel betreffend de correspondents mit het Sticht van Overisel te recupereren, delibereert (daerinne hij meynet sijne eer toucheert te wesen), is voor goet gevonden dat men D. Petrum schriftelicken versoeccken sulle dat hij om des vredens der kerken wille, ja dat die ene synodale vergaderung tegens de andere schijne op te staen, hem believe sich gherust te holden, dewile doch de acte also generaelichken ghestelt dat sijner liefden daermet niet offendeert werden kan.

29 In plaats van: 'ter'.

30 In de marge is hierbij geschreven: 'Factum ultimo martii'.

1603 I Classis Over-Veluwe

12 *Visitatie*

Volghens is luyde des 38 artikels generalis synodi een elck minister ghevraecht hoe het in sijner kercken, betreffend alle stucken des Heyligen ministerii, toegaet. Item, ho it met den scholen ghelegghen. Alwaer hem elck dies aengaende verclaert heft.

13 *Apeldoorn ~ Schoolmeester*

Die minister tot Apeldoorn vermeldet dat de schoolmeester daerselfsten polypragmaticus sij ende die schole daerom mennichmael versuyme. Monendus itaque ut corrigat.

14 *Beekbergen ~ Predikant*

Overmits dat meer dan te waer is dat Henricus Essenius, pastoor tot Beckbergen, in leere, leven, ende manieren onreyn ende scandaleus is, sal classis bij dem Edelen Hove aenholden dat hij a ministerio totaliter removeert ende een ander bequame leerar aen sijne plaetz (dien oock de capelle Loenen toeghevoecht) ghesocht werde. Ende heeft hem Balthasar Hydoraeus offereert nu ende dan het beste te willen doen met beseucking derselfder kerken.

15 *Legerpredikant*

Im val enich minister desen somer uth desen classe ten legerdienst versocht worde, is daertoe D. Jacobus Bruno communibus suffragiis deputeert worden, welverstaende dat soverre dem classe van Harderwijck onmogelick ware die eerste twee maenden sodanighen uth te gheven, D. Bruno alsdan den voortocht sal hebben.

16 *Otterlo ~ Vacature*

Avermitz den Aenstoot is kommen te vaceren, sullen die dienaren van Arnhem, Bennekum, Ede end Lunteren ten allen 14. daghen dieselvighe kerck bij provisie mit Godes Woordt troosten, ende sullen die van Arnhem toekomstighen sonendach den aenvanck maecken.

17 *Rheden ~ Lunteren ~ Predikanten*

Aenghesien Assuerus Hermanni seer armelick van den sijnen tracteert wordt, item Johannes Fabritius van denen tot Luntern schijnt verlaten te sullen worden, heeft classis constitueert dat gemelter Assuerus op den Annstoot ende Johannes op Hoevelaken transferert sullen worden, tenwaer dat hare kerken daer sij nu staen hunnen contentement gaven.

18 *Bennekom ~ Predikant*

Dewile Anthonius Wedaeus, minister tot Bennekum, noch met genen noothwendighen stipendio, noch behuysing versien werdt (howel hij veelveldichlick ende allenthalven daerom aenghehouden), heeft classis hem beloofd bij de regering deses lans ernstichen hulp te doen, ofte dat hij in commodiorem locum de facto transfereert sulle worden.

19 *Vacatures*

Wanneer hiernaemaels enighe ministri in den steden ende voornaemsten plaetsen des lands komen te overlijden ofte te vertrecken, sullen, nae uthwijzen der ar-

tyculen des generalen synodi, ministri ex classe an hare plaets ghesocht worden, edoch onverkordt die vrijheyd der kerken.

20 *Nationale synode*

Alle classes schriftelicken te vermanen dat sij bij den respectyven steden ende godsalighen jonckeren die op den aenstaenden landtdach sullen verschijnen, anholden, teneynde der generale synodus obtinert meughe werden.

21 *Gedeputeerden*

Die gedeputierden classis werden continuert.

22 *Agenda*

Sal die Aver-Velausche classis in fine augusti tot Vorst ghehouden werden, ende sullen die sumptus daerto, autoritate publica, van den Brummisschen goederen daerselfst versocht werden.

23 *Gedeputeerden ter synode*

Sullen ad proximam synodum particularem tot Harderwijck reysen Godschalkus Alteti ende Johannes Rodius, als ministri, het praesbyterium tot Arhem ende Wageningen sullen elcks enen ouderlinck uthgeven.

24 *Begrafenisgebruiken*

Classis Neomagensis van Petro Montana, pastoor tot Kesteren, te vermanen dat men hem ghebiede niet also door de Betue te lopen ende om ghewin lijckpredighen te doen.

25 *Sluiting*

Post censuram morum habita, gravi exhortatione ad ministros, sijn de broederen in vreden ghescheyden.

26 *Ondertekening*

Johannes Fontanus, ut praeses, manu propria scripsit
Anthonius Wedaeus, ut scriba

1603 II Classis. Voorst, 13 en 14 september

Inv. nr. 1, fol. 21v-22v.

1 *Leiding*

Acta des Over-Velauschen classis, ghehouden tot Voorst anno 1603 den 13 ende 14 septembris. Nah anroepinghe des naems Godes is gheëligeert in praesidem Johannes Plettenburgius, ende in scribam Wilhelmus Nagge.

2 *Propositie*

De dienaar derselvigher plaetsen heeft gheprediget uth het 22 ende 23 vers des 17 capittels Johannes, ende hetgene daerin observeert hem anghewesen.

1603 II Classis Over-Veluwe

3 *Aanwezigen*

Sijn verschenen alle ministri desselvighen classis met hare ouderlinghen, uthgenomen Carolus Gallus, die sich door cranckheyt excuseert heft, ende Hubertus Arnoldi met Johanne Rhodio, die sich verexcuseert hebben door het afsterven harer vrunden, ende Petrus Sonnius, welkes excusatie in den volgenden classe sal ghehoort werden.

4 *Credenties*

Sijn van den kerkendienaren overghelevert hare credenzbrieven ende instructiën.

5 *Absentie*

Daer is niemant uth den classe van Harderwijck alhier ghecompareert.

6 *Correspondentie*

Correlative correspondentie inghegaen met den Over-Velauschen ende Zutphensen classe.

7 *Jacobus Waalwijn*

Naedien den classi ten handen ghekomen is enich schrijven van den classe van Tyl, vanwegen Jacobo Waelwijn, is daerop gheadviseert om sulcks an die van Tyl wederom te beantwoorden. Ende gheëxamineert sijnde of hij op den classe ofte enighe dienaeren qualick mochte ghesproken hebben, heeft hij sulcks versaect, bekennde anders niet van haer te weten dan alle eer ende goot.

8 *Voorst ~ Predikant*

Henricus Brummanus is in den classe tot een confratrem opghenomen, des hij onderschrijven sal den christelicken catechismo ofte der Nederlanscher confession.

9 *Bennekom ~ Predikant*

De saecke van Anthonio Wedaeo sal door den deputatis classis bevordert werden, omdat hij mach komen tot augmentatie sijnes stipendii, ofte in een bequamer plaetse tot sijner onderhoudinge, ofte dat hem geen attestatie sal gheweygert werden so hem elders enighe beroepinge gheschiet.

10 *Renkom ~ Predikant*

Dewile overall lantmarich is het grote schandael to Renkom in der kerken door Toenis van Renes Wiltschut, ende den grooten smaet ende hoon onder het predicken den dienaer aldaer angedaen, versocht het classis ootmoedelicken an den Edelen Hove om daerop achtginge te nemen. Waertoe den praeses ende Johannes Fontanus ghevoddert werden sulcks den Edele Hove te remonstreren, ende te versoecken dat eernstlick ende balde straffe daerover mochte geschieden.

11 *Arnhem*

Overmits de saecke van Philips Olifs den classe sowel niet als den kerkenraet tot Arnhem bekent is, so stelt sulcks de classis an denselvighen kerkenraet om daerin met hem ter meester stichtinghe to handelen.

12 *Arnhem ~ Doop*

Van den leenmeester tot Arnhem om ghetuyghe te staen over den doop van sijn soons kint, so is het bij den classe gheadviseert dat sulcks op ditmael wel gheschieden soude meughen, tenwaer saecke dat imant binnen Arnhem sonderlinghe reden mochte hebben waerdoor sulcks niet soude meugen voortgaen, in den classe niet ghebleken sijnde.

13 *Lunteren ~ Bedevaart*

Dewile wederom voorghebracht is van de afgoderie tot Lunteren, is sulcks tot de acten des laestgheholdenen³¹ synodi gheremonstreert.³²

14 *Gravamina*

De gravamina classis ordoneert het classis dat sij altijd schrifttelick soude meughen werden inghestelt.

15 *Kerkorde*

Dat alle kerkendienaers de acten ultima generalis synodi moten hebben, is gootgevonden, op poene van een pont groot.

16 *Veluwe ~ Kerkgebouwen ~ Pastorieën*

Is wederom gheclaecht over de reparatie der kerken ende whemen der pastoren op Veluwen, wort gheacht sulcks wederom, nah luyt des lesten synodi, den Gedeputierden te remonstreeren.

17 *Beekbergen ~ Vacature*

Belangende de klachten van Beckbergen, affirmeert Balthasar Hydoraeus sulcks neersteelicken met bedieninge godtlickes Woorts voorghekomen to hebben.

18 *Kerkdiensten*

De classis acht het goet dat gheen dienaer sal sijn kerke een sondach, twe ofte dry, ledich laten sonder consent deputatorum.

19 *Vergaderingen*

Uth vele reden wort onraedsem ghevonden dat alleen in den steden ende niet op den plattenlanden de classicale vergaderinge sal ghehouden werden.

20 *Terwolde ~ Predikant*

Overmits niet van die van Wolde ghedaen wort op het voorschrieven des vorstelicken Hoofs, hetwelck haren predicant haer verthoont heeft, ordoneert het classis ('t en sij saecke dat sij sulcks in korter tijt naekomen) Dreilano sijn attestatie indien hem elders een vocatie mach ghebeuren.

21 *Apeldoorn ~ Koster*

Sal door den ghedeputeerden des classis de koster tot Apeldorn, mr. Peter, wederom vermaent ende aengesproken werden.

31 Boven de regel is geschreven: 'laest'.

32 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1603 II Classis Over-Veluwe

22 *Synode*

Advysen in den naesten classe in to brenghen wat het ampt sij van de deputatis synodi.

23 *Vasten- en biddagen*

Oock versoeckt het classis, vanweghen desen lanckdurighen pest ende oorloch, an den Edelen Hove in desen vorstendoem ende graefschap enen alghemenen vast- ende beedach.

24 *Voorst ~ Kerkdiensten*

Op Sint Jacobsdach in de capelle tot Voorst te predicken is bij den classe niet goet ofte stichtelick gheacht, alsoock in allen anderen capellen tot enighen tijden to predicken die niet de form van en dorp hebben.

25 *Gedeputeerden ter synode*

Datter uth den classe gene tot den synodum sullen ghedeputeert worden, tensij dat ene derselvigher tenminsten eens in de vorighe synoden ghewest sij; noch dat geen minister Verbi loco senioris daerto sal ghedeputeert worden, volghende die acten synodi generalis.

26 *Overheid*

Den deputatis classis werdt opgheleyt bij den Edelen Hove aen te houden dat de recessen des synodi tot Harderwijck meughen gheeffectueert werden.

27 *Gravamina*

Dat de gravamina classium bij den sittenden classe meugen gheconcipteert werden ende den deputatis tot den synodum van stonden aen medegedaen.

28 *Predikanten*

In proxima classe sal oock voorghestelt werden van de jonge aenghenomen dienaers, dat men haer sal to kennen gheven hoe sij haer in haren kerkendienst sullen draghen.

29 *Huwelijk*

Deputate classis sullen het Edele Hoff versoecken of een reyne vrouwe wel sal meughen trouwen an een melaetschen man.

30 *Gedeputeerden*

Deputati classis worden in proximam classem gecontinueert.

31 *Agenda*

De plaets van den naevolgenden Over-Velauschen classe beraemt het Nieuwebroock, ende het uthschrijven desselvighen is belastet de kerke tot Arnhem.

32 *Gravamen*

Volgens so is gheresolveert voor alletijt den Over-Velauschen classem te houden acht daghen nah Paesschen, ende dat den Neder-Velauschen mach ghehouden werden veertien dagen van Paesschen ende den Zutphenschen dry weken, sulcks in den synodo voor te stellen.

33 *Sluïting*

Habita censura morum discesserunt fratres in pace.

34 *Ondertekening*

Joannes Plettenbergius, classis praeses, scripsit
Wilhelmus Nagge, scriba

1604 I Classis. Nijbroek, 1 en 2 mei

Inv. nr. I, fol. 22v-24.

1 *Leiding*

Acta des Over-Veluwischen classis, gehouden den 1en ende 2en maii anno 1604 in 't Nybroeck. Nae aenroepinge des naems Gods is eendrachtelick vercoren in praesidem Jacobus Burschetus, ende in scribam Abrahamus Cnoop.

2 *Aanwezigen*

Sijn verschenen alle dienaren des classis, uutgenomen Assuerus Hermanni tot Rhede, diewelcke door sijn crancheit excuseert wort.

3 *Vacatures*

Vaceerende plaetsen onses classis werden gevonden Scherpenseel, Hoevelacken, Beckbergen ende Bennicom.

4 *Absentie*

Van Wageningen is geen ouderling verschenen, aen diewelcke kerck een vermaningschrijvens geschieden sall, teneinde sijluiden die classicale ende synodale vergaderingen vlijtiger besoecken willen. Et hoc factum est.³³

5 *Aanwezigen*

Uut den classe van Harderwijck is als gedeputeerde met behoorlicke credens verschenen Johannes Vossenkuyl, dienaer tot Eep.

6 *Otterlo ~ Predikant*

Die classis, verstaen hebbende wat die gedeputeerden des classis, beneffens den kerckenraet tot Arnhem ende eenige naestgesetene dienaren gedaen hebben in 't opnemen D. Petri Vigelii tot eenen dienaer des Woorts ten Aenstoot, heeft denselven tot een lidmaet des classis aengenomen, onder belofftenis van t'onderschrijven den catechismum Heidelbergensem offte die Nederlantsche confession.

7 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Overmits oock verstaen wort dat genee dienaren deses classis, so oude als nieuwe aengecomenen, die voorseide onderschrijvinge gedaen hebben, wort mitsdesen belast dat een elck kerckendiener een exemplae der Nederlantsche confessie coope, ende dat noch een besonder exemplae tot alle classicale vergaderinge gebracht werde, teneinde hetselve van allen dienaren onderschreven worde.

33 Hierbij is geschreven: 'Et (...) est'.

1604 I Classis Over-Veluwe

8 *Correspondentie*

Die correspondentie met den classe van Zutphen, overmits dieselve van gemelten classe niet onderhouden noch aengenomen geworden, wert bij desen classe voor superflua geacht.

9 *Synode ~ Gravamina*

Die acta laestgehoudenene synodi tot Harderwijck sijn voorgelesen, ende sullen die gravamina, in denselven noch niet affgedaen sijnde, tot den naestcommende synodum tot Arnhem gebracht worden.

10 *Kerkorde*

Sijn oock voorgelesen die acten des laesten classis tot Voorst gehalten. Ende is onder anderen na resolutie desselven bevonden dat alle dienaren affgeschreven hebbe die acta nationalis synodi, excepto D. Carolo Gallo end Huberto Arnoldi, denwelcken bij desen classe opgeleit is dieselve in die naeste vergadering te verthonen, op peene in voorgaenden classe vermeldet, hetwelcke van Petro Vigelio oock³⁴ verstaen wort.

11 *Kerkdiensten*

Sijn die classicale broeders vermaent ten allen sondagen die vijff hooftpunten christelicker religion voor die predicatie voor te lesen, ende alle neersticheit aen te wenden dat die jonge jeucht in denselven institueert werde.

12 *Synode*

Op die vrage wat eigentlick het ampt deputatorum synodi sij, antwoordt die classis dat, gelijkkerwijs die deputati classis limitatam potestatem hebben om uut te richten hetgeenen dat haer van den classe opgeleit wort, also oock die gedeputeerden synodi sullen haer beneerstigen die particuliere saecken uut te richten die haer van den synodo bevolen worden sonder ytwes daer aff off toe te doen.

13 *Arnhem ~ Tucht*

Die classis met bedroeffenis gehoort hebbende die totale affwijckinge van onse gemeente door aenneminghe eenes nieuwes doops van Philips van de Grave, en wat vlijt die kercke van Arnhem tot sijner reductie eenige jaren³⁵ heero tevergeeffs aangewent hebbe, oordeelt dat men met denselven tot die uuterste remedie der excommunication trede, ende dat den tijt tusschen den eerster ende tweder annunciation genomen werde van 3 weecken, ende dat men na verloop derselver, in val der hertneckicheit, tot specificatie sijns naems sulle commen, ende so voorts, totten uutersten graet tot der excommunication na luyt dez 71. synodi nationalis.

14 *Financiën*

Wort die kercke van Arnhem versocht bij den Edelen Hove off den heeren Gedeputeerden aen te holden om een voorschrijven aen die respective kerckmeisters deses classis, teneinde dieselve haren dienaren willen utrichten die oncosten, welcke in bediening des Heiligen Nachmaels, alsoock in 't reisen tot den classicalen ende synodalen vergaderingen, gedaen werden.

34 Boven de regel geschreven.

35 Boven de regel geschreven.

15 *Doop*

Overmits die 53. art. nationalis synodi van die opteekinger der namen der kinderen die gedoopt sullen worden, alsoock der olderen ende getugen, van den meestendeel der dienaren tot noch toe niet onderhouden is, sijn die dienaers t'samentlick vermaent voortaan met neersticheit daeraen te willen gedencken.

16 *Gravamen*

Die 7. art. nationalis synodi, van dat men geenen dienaer sal mogen dimission van sijner kerck ende testimonium geven sonder voorweten der respective kerckenraden, beneffens die magistraet, ende met voorweten des classis, schint overtreden te sijn door die gedeputeerden classis in dimissione Joannis Rhodii van Scherpenseel, daerom sij te censureren, alsoock die kercke die hem ontfangen hefft sonder wetlicke getuichnis sijns afscheits van die kercke ende classe daer hij gedient heeft gesien tho hebben, hetwelcke ad synodum te refereren.

17 *Vasten- en biddagen*

Wort versocht het Edele Hoff in 't uitschrijven der beed- ende vastdagen uddrucklick te willen verbieden niet alleen den uuterlicken arbeit, maer oock alle tappen, weertschappen, kinderbieren, etc., want daerin groote fauten gevonden worden, gelijkkerwijs op voorledenen beed- ende vastdach een brulofft tot Wilp is voltogen.

18 *Brummen ~ Zondagsheliling*

Also wort oock tot Brummen groot misbruick gespuert door tappen ende brandewijn drincken onder die predicatie, daerin oock selfs die scholt ende ondersholt schuldich gevonden worden, gelijk oock 't selve overall in Veluwen gemein is. Waer also goet dattet placæt³⁶ des Edelen Hoofs dienaengaende vernieuwt, ende dat die contraventeurs daerover gestrafft worden.

19 *Nijbroek ~ Predikant*

D. Carolus Gallus, ten aensien sijnen hoogen olderdom ende veelvoldigen siecten daerdoor hij onbequaem wort tot het Heilige ministerium ende wat daarvan dependeert, verclaert wel te mogen lijden, ja te begeeren dat een ander dienaer in 't Nijbroeck gestelt worde, doch also dat hem eerlick onderholt moge geworden.

20 *Terwolde ~ Predikant*

Die classis, verstaen hebbende dat die van der Wolde haren diener niet voldoen hetgeene waertoe sij van den Edelen Hove menichmael vermaent sijn, geefft te bedencken off niet die combinatie der kercke te Wolde ende Nijbroeck ware te bevorderen, oft dat die dienaer voorseit dien van Beckbergen tot eenen dienaer gepresenteert worde, ende sulx des to meer diewijl Balthasar Hydoraes bij den classe aengehouden om des diensts daer selfs ontslagen te worden, mits versoekende die betalinge voor sijnen gedaen arbeit waer van hij maer 25 gl. in een jaer gebuert heeft.

36 Dit plakkaat uit 1603 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...)* Placæt-boeck, kol. 90-91.

1604 I Classis Over-Veluwe

21 *Brummen en Hall ~ Begrafenisgebruiken*

Everardus de Goer, dienaar tot Brummen ende Hal, wort belast die lijckpredicken voortaan achterwegen te laten, gelijk sij van geenen dienaar onses classis gebruikt worden ende daarom doir dit ongelijk exempel veel opspraecks ontstaet. Ende hiervan sal hem die acte schriftelick metgedeilt worden om sich des te bequamer bij den sijnen te purgeeren.

22 *Otterlo ~ Predikant*

Petrus Vigelius, dienaar ten Aenstoot, vraecht hoe hij aen bequamste sal mogen comen tot restitution der oncosten, bij hem in 't reysen herwart gedaen, wort goetgevonden het Edele Hoff om een voorschrijven te versoecken aen sijne kerckmeesteren die die kerckengoeder onder handen hebben.

23 *Oosterbeek ~ Geschil*

Hubertus Arnoldi geeft te kennen in den laesten classe tot Nimmegen door den ministrum Eldanum t'onrecht beschuldicht te sijn, alsoff hij summo iure hebbe willen dringen voors. ministrum tot betalinge seeckerer renten, gehoorende tot die kercke van Oosterbeek. Die classis vint goet, tot wechneming des verschils ende tot hanthavinge voorgemelten rente, welck die kercke van Driel vanolts heero gehouden is te betalen aen die kerck van Oosterbeek, dat beyde partijen tot Arnhem bij den deputatis classis verschijnen ende dat daertoe mede requireert worde Johannes Mulhovius, dienaar tot Elst in 't classe van Nimmegen.

24 *Huwelijk*

Overmits bevonden wort dat hoerderij, overspel ende andere grouwlicke onreiniteit daechlix meer ende meer toeneemt, hetwelcke opdattet soveel mogelick is verhindert worde, tot affwendige des toorns Gods, ende die hooge overheit anham mogen hebben om sodanige grouwelen te inquireren ende behoirlicke straff daerover te doen, so sijn eenige exempelen daervan den classi voorgesteld, diewelcke ter plaetsen sullen voorgebracht worden daer 't behoort.

25 *Gedeputeerden*

Tot gedeputeerden deses classis genomineert D. Jacobus Bruno ende D. Petrus Sonius.

26 *Gedeputeerden ter synode*

Ad proximam synodum, die tot Arnhem sal gehouden worden, sijn gedeputeert nomine deses classis, D. J. Fontanus ende Petrus Sonius als ministri, ende die reeckenmeister Gerrit Creynck ende Jorden van der Lauwick als seniores.

27 *Correspondentie*

In classe Herdrovicena toecomstiges jaers sal als deputatus verschinen Guilielmus Naggius.

28 *Gravamina*

Gravamina, welcke door die deputeerden den synodo sullen voorgesteld worden, sijn dese:

I

Ten eersten. Hetgeene dat articulo 12 ende 16 hierboven verhaelt staet.

2

Ten 2. Dat seeckere acten des Herwijcksen synodi noch niet geëffectueert sijn, als die afschaffinge des duvelsbanders tho Lichtevoort, het verbot des Hooffs aen die gespecificeerde personen, die haren kinderen bij den jesuïten laten studeeren, waeronder mede genoemt sall werden die koperslager tot Vaesen, die sijne sohn tot Emmerik gesonden³⁷, alsoock mede het stuck van Peregrino de Heert tot Fasen.

29 *Gravamen*

Voort sal oock op den synodo gehandelt worden door wat bequame middelen moge bevordert worden dat die olderen hare kinderen jaer ende dach niet ongedoopt laten liggen, gelijk op den plattenlanden sonderling gevonden wort, off niet die wijsmoeders daerheenen te houden waren den predicanten aen te dienen watter voor kinderen des weecks geboren waren.

30 *Gravamina*

Sal oock gevraecht worden off ongedoopte personen in coniugio opentlick ingesegent ende voort tot eenige publike officiën sullen mogen recommandeert werden. Item, wat te holden sij van het luyden der clocken, hetwelcke geschiet so haest ymant gestorven is, ende die vrienden ende naburen na der kercken loopen met storting hares gebets op de knyën.

31 *Gravamen*

Sal oock gelet worden op den ministrum tot Ruerlo, Henricum Meylinck, in die graeffschap Zutphen, welcke geseit wort Coenam Domini geadministreert ende outgereickt te hebben aen alle die sulx begeeren, sonder voorgaende examinatio off confessie des gelooffs van hen te vorderen.

32 *Agenda*

Die uitschrijvinge onses naesten classis, welcke tot Apeldoorn sal gehalden worden, wort van der kercke tot Arnhem begeert, ende sal minister loci te dier tijt een predicke doen uut het 17. cap. Joannis, beginnende aen 't 24. v., daer 't lestmael gebleven is. Ende indien van noden ware dat dit jaer noch een classis soude moeten gehouden worden, sullen die gedeputeerden des classis daarvan mogen delibereren.

33 *Sluiting*

Habita censura morum is die action met eener dancksegging beslooten ende sijn die broeders in vrede verscheiden.

34 *Ondertekening*

Jacobus Burschetus, ut praeses
Abrahamus Cnoop, ut scriba

37 In de marge is geschreven: 'waeronder (...) gesonden'.

1605 I Classis Over-Veluwe

1605 I Classis. Apeldoorn, 3 en 4 april

Inv. nr. I, fol. 24v-26v.

1 *Leiding*

Acta des Over-Velouweschen classis, gehouden tot Appeltorn anno 1605, 3. ende 4. aprilis. Na anropinghe van Godes naem sint met eendrachtiger stemme gekoren D. Jacobus Bruno in praesidem, D. Godescalcus Aeltius in scribam.

2 *Aanwezigen*

Alle die dienaren deses classis sijn alhyr met behoorlike credentz van hare kercken, daer dess gebruecklicx, verschenen, alsoeck Antonius Wedaeus van den classe van Harderwijck; alleen en is Carolus Gallus niet gecompareert, diewelcke omme sijn older ende swackheit geëxcusiert wertt.

3 *Synode ~ Acta*

Die acta dess laestgehouden synodi sijn voergelesen, alsoeck dess laestleden classis.

4 *Vacatures*

Worden bevonden tegenwoordich te vacieren in onssen classe die kercken van Bennekum, Brummen end Hall, end Beckbergen.

5 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Die kerckdienaers tegenwoordich, volgentz die 7. acte dess laesten classis, hebben die confessie der Nederlantscher kercken eenpaerlick onderschreven.

6 *Kerkorde*

Hebben oeck alle die acta dess nationalen synodi, alss haer belastet wass, gecopiëertt.

7 *Kerkdiensten*

Neffens desen oeck verclaert dat sie in hare kercken waer die catechismus niet gepredicht wert, die vijf hooftstucken der christliken religie voer die praedicacy voerlesen, na last van die 10. acten.³⁸

8 *Gravamen*

Also voel defect bij den kosteren op den plattenlande gevonden wert, achtet het classis dat sie behoren professie te doen van die ware religie, stichtelick van leven te sijn, ende sovoel mogelick gequalificiert omme hare pastoren in den godesdienst te assisteren, ende in tijden van voele kranckheden in die visitatie der krancken beholpich te sijn, ende bovenall omme den schooldienst te bewaren, waertho den dienaren respective belastet is haer te vermanen ende die moewilligen an die gedeputierden dess classis over te schrijven, opdat sie door hare intercessie van die hoge overicheit mochten affgesett, ende bequamer an hare plaetze gestelt worden. Doch dit sall den synodo eerst angedienet worden.

38 Het betreft hier artikel 11 van de vergadering van de classis Over-Veluwe, gehouden te Nijbroek op 1 en 2 mei 1604.

9 *Scholen*

Daerop die dienaers rontom gevraecht off in hare plaetzen oeck christlicke scholen gehouden werden? Iss van den meestendeel geantwort ja, uthgenomen die van Anstoot, Lunteren, Renckum, Rhede, Twelle, daer ganz gene schole gehouden en wort, item Scherpenseel, Wolde, daer onbequame schoolemeesters sijn, Wageninghen daer oeck ein scholemeester gevordertert wert.

10 *Huwelijk*

Van die bevestiginghe dess ehstandes, oft die in sware kranckten in privatis aedibus mach geschieden, wijset die classis op den 86. artickel dess Dordrechtschen synodi, ende buiten kranckheit achtet die classis strijdende tegen die kerckenordninghe ende dienende tot eene quade consequentie.

11 *Doop*

Omme eenen extraordinarissen dach te vorkiesen in welcken op den dorpen, daer alleine dess sondages gepredicht wert, die junge kinderen alss die ouderen begeren in kranckheit sullen gedoopt worden, volgenz die 51.³⁹ acte synodi nationalis Hagensis, vorstaet die classis die vorkiesinghe desselven in libero ministri arbitrio.

12 *Begrafenisgebruiken*

Wort den deputatis classis belastett an die hoge overheit an tho holden omme af tho schaffen over die gehele Veluwe het luiden over die doden so haest alss sie overleden sijn, alss sijnde einige relique van superstitie ende dienende tot een memorie voer die doden te bidden.

13 *Gravamen*

Ist goetgevonden noch einmael den synodo an te geven off het niet raetsam ende nootwendich sij enen ouden ervaren kerckendienaer te nomineren, ende hem te belasten omme een extract uth alle synoden te maken van alle hetgene dat generael is ende geduerichlick in den kerckendienst moet onderhouden worden, omme hetselve den jungen ankomenen dienaren in handen tho stellen, teneinde sie haer in haren dienste daernah mogen richten.

14 *Kerkenraad*

Op die vrage ho men handelen sall in die plaetzen daer men enen nyen kerckenraet sal oprichten? Is geadviseert dat hetselve staen sall bij den dienaer respective, ende bij twe ofte drie naestgesetene dienaren, die kennisse dragen van die bequameste personen die daertho te verkiesen sijn, waerinne sie haer sollen holden na die 11. acte dess nationalen synodi Dordracenae.

15 *Financiën*

Nopende die lasten ende gravamina der particuliere kercken ende haren tegenwoordigen staett, wort voreerst die kercke van Arnhem noch eens vermaent te willen in gedachten houden omme te urgeren dat die oncosten tot het Heiligen Aventmael, alsoeck van reise- ende tehrgelden tot classicale ende synodale vorgaderinghe, ofte waer het die kercken oeck mochten van doen hebben, van den

39 Boven de regel is geschreven: '50.'

1605 I Classis Over-Veluwe

kerckmeesteren hare respective dienaren mochten gerestitueert worden, ofte van die hoge overheit verkregen ein jaerlix tractement, daermede alle kercklike onkosten afgedaen worden.

16 *Scherpenzeel ~ Predikant*

Die kercke van Scherpenseel iss sedert den laetsten classe met eenen getrouwen diener, D. Johanne Baersio, vorsien, diewelcke van den kerckenraet van Arnhem, na openinge goeder getuichenissen, volkomentlick geëxamineert ende van desen classe geapprobiert ende voer een membrum classis aangenomen.

17 *Otterlo ~ Traktement*

Die clachten van Petro Vigelio aengaende sijn onderholt sijn van den classe aangenomen, belovende hem te willen promovieren na haer vermoghen, waertho enige openinghe sick schijnt te praesentieren.

18 *Attestatie*

Petrus Sohnius, dienaer van Ehde, getoont hebbende eene volcomene vocatie van die kercke ende magistraet van Zutphen, heft begeert classicale testimonium, welcke hem van den classe door den gedeputierden belovet iss. Ehdoch, dat hie alle gevoechlike manieren gebruike omme met vrede van sijn kercken tho scheiden.

19 *Beekbergen en Loenen ~ Predikant*

Die van Beckbergen hebben ein request ingebracht, versokende eenen bijsonderen dienaer voor haer ende die van Loenen, belovende hem vrij huiss ende hoff met een onderholdinghe van driehondert gulden jaerlix, t'allen vierdel jaers die gerechte quota daarvan te betalen, waervoer die twee kerckmeesters haer gepraesentiert hebben borge te willen worden. Die classis heft belovet het beste te willen doen omme haer metten eersten met een goet man te versien.

20 *Brummen en Hall ~ Predikant*

Het classis, gesien hebbende die goede getuichenisse, so kercklike alss academische, aengaende lehr, leven end plenarium examen van Bartholdo Wentholt, heft goetgevonden hem den vacierenden kercken van Brummen ende Halle te praesentieren, ende an haer te schrijven dat sie op alle billike conditiën, ende na die manier dess naestgeseten dienaren met hem te willen handelen, nadien sie hem in lehr ende levent genoeghsam sullen beproefft hebben, belovende dat hie haer sonder wettelijke ende wichtige oersaken niet en sall verlaten.

21 *Wilp ~ Traktement*

Also Godescalcus Aeltius, pastor tot Wilpe, geclaecht hefft dat hie in sijnen stipendio sehr verkortet wert, nadien die kerspelzuden hem niet en willen betalen, dat sie nu drie jaren lanck gedaen hebben, maer omtrent hondert gulden jaerlix willen aftrecken, dienende tot sijne grote beswaronghe ende mercklike schade, vindt het classis guet an den Edelen Hove ofte Gedeputierden an te houden, omme in sijnen vorigen dienst ende tractament gecontinuiert te mogen worden ende hem clagelooss te stellen. So hetselve niet geschieden en kan, sall het classis veroorsaket worden hem goede getuichenisse te verlenen omme enen anderen dienst an te nemen.

22 *Terwolde ~ Traktement*

Het classis, gehoord hebbende die geduerige clachten van Johanne Drilano ende het weigeren van die van Wolde omme hem eine sekere jaerlixsche onderholdinge te verlenen, heft goetgevonden an die van Wolde noch eens ernstlick an to holden, dat sie haren diener anderen nabueren willen conform stellen in ene sekere summe jaerlix, volgende het ernstlike voerschrivent van den Edelen Hove eertijtz an die van Wolde gedirigeert, ofte haer tot die combinatie met die van 't Nijebroeck tho verstaen daer Carolus Gallus te vadidoneren is⁴⁰, offte het classis sal genootdruckt worden na die solemnele resolutie van het Edele Hoff hem daetlick tot Beckbergen tho transferieren, welckes D. Nagge end Godescalcus, alss naestgesetene, uth namen dess classis angenomen hebben tho verrichten.

23 *Correspondentie*

Wilhelmus Nagge is gedeputiert ad classsem Harderwicenam, ende hem classicale credentz metgedelet.

24 *Gedeputeerden*

Jacobus Bruno wort tot enen deputatum classis gecontinueert, ende D. Naggius bij conditie hem bijgevoecht indien Petrus Sohnius tot Zutphen coemt te vertrecken.

25 *Gedeputeerden ter synode ~ Agenda*

Deputati ad synodum Zutphaniensem sijn uth den dienaren vercoren D. Jacobus Burschetus end Godescalcus Aeltius, uth den ouderlingen D. Catzens van Arnhem, end Willem van Esfelt van Wageninghen, welcken behoerlike credentz met hare instructie sal metgedelet worden. De naeste classicale verghaderinghe sal sijn tot Scherpezeel, ende de uutschrijvinghe dies ghedaen werden bij de kercke van Arnhem.⁴¹

26 *Propositie*

Nadien 17. cap. Johannis in classicalibus concionibus (gotlof) geëindicht is, sal nu voertan minister loci 6. cap. Rom. anvangen end volgens verclaren.

27 *Sluiting*

Habita censura morum et gratiis Deo actis sijn die broders met goeden vrede end enicheit geschieden.

28 *Ondertekening*

Jacobus Bruno, praeses classis
Godescalcus Aeltius, scriba

40 In de marge is geschreven: 'daer (...) is'

41 In het handschrift van N.N. is geschreven: 'De naeste (...) Arnhem'.

1605 II Classis Over-Veluwe

1605 II Classis. Scherpenzeel, 19 augustus

Inv. nr. I, fol. 26v-27.

1 *Leiding ~ Aanwezigen*

Acta eenes well uitgeschrevenen maer in 't verschijnen eenes onvolkomenen classis - wegens versterff ende kranckheit sommiger dienaren; ock dat eenige door opbreckinge onses veltlegers niet hebben kunnen compareren – alss anno 1605 den 19 augusti hadde sullen geschieden. Scherpenzeel. Ende ist also die praeses naestgeholdenen classis continuert worden, ende zijn maer volgende ministri comparert, alss Huibertus Arnoldi, Petrus Vigelius, Johannes Barsius, Johannes Drielandus, Balthasar Hydoraeus, Henricus Brumanus, Bartholdus Wentholdt, Assuerus Hermannii, wegen der kercken van Arnhem Johannes Fontanus ende Carel van den Sande. De reste, alssmede die gedeputerder van dem Neder-Veluwischen classe, zijn wettelick verexcuseert.

2 *Acta*

Die acta naestgeholdenen classis, sovoel derselber noch to expedieren, bliven staen in harer weerde.

3 *Brummen en Hall ~ Beroep*

Ende sijn also nafolgende particularia proponert ende decidert, alss dat Johannes Fontanus, ofte in dessen gebreck Jacobus Burschetus, met gelegener tijdt na Brummen sullen trecken om aldaer met helpe Henrici Brumani ende Godeschalci Aeltii de schwevende vocation Wendtholtii te promoveren.

4 *Terwolde ~ Predikant*

Sullen dieselbe, noch met haer nemende Wilhelmum Naggium, Ter Wolde reisen, om daselbst de translation Johannis Fabricii van Luntheren op Der Wolde te dirigeren.

5 *Verzoek om standplaats*

Overmitz Wilhelmus Urpach, supplicando bij dem classe om in demselben kerckendienst to krigen, angehouden, ist hij per apostillam ad classem Neomagensem, in welken hij gedient hefft, to weten tot Wamel in Maass ende Waal, gewesen worden, om daselbst dienst te begeren ofte sijnes wettelicken bewijs examinis etc., testimonia te krigen, om darna te geschieden wat mogelijk.

6 *Bennekom ~ Predikant*

Sall neerstigkett angewendt werden dat Christophorus Hallein tot Bennekom ten dienst sal mogen promovert werden.

7 *Wageningen ~ Predikant*

Consolatoriae literae ad D. Plettenbergium to schrijven.

8 *Predikanten*

Sijn die anwesende ministri vermaent worden hare kercken door reisen niet lichtliken vacerendt to laten.

9 *Financiën*

Overmitz die sumptus des latz gehalten classis tot Apeldorn, lopende ad 40 carolsgulden, boven alle toversicht die men tot den principalen tot Apeldorn hadde, noch niet betaelt zijn, sall darom bij den heren Gedeputerden deses quartiers erstesdages angehouden werden.⁴²

1606 I Classis. Arnhem, 23 en 24 april

Inv. nr. I, fol. 27-28v.

1 *Leiding*

Acta dess Over-Velouweschen classis, gehouden tot Arnhem anno 1606 den 23 et 24⁴³ aprilis stilo veteri. Na anropinge dess namens Godes is D. Johannes Fontanus tot einen praesidem, ende Henricus Brumanus tot scribam deses classis door suffragia genoempt geworden.

2 *Aanwezigen*

Sijn die credentzen der kerckendienaren, daer eine beslotene gemeente opgericht is, van hem avergelevert end voergelesen worden. Ende sijn also in den vorschreven classe navolgende pastores ende seniores verschenen: van Arnhem D. Johannes Fontanus, alss minister ecclesiae, ende der Edele erentfeste Paul van Aernhem alss senior; van Wageningen Johannes Plettenbergius; van Scherpenseel Johannes Baersius; van Beckbergen Johannes Drillanus; van Appeltoorn Balthasar Hydorrheus end meester Jan alss senior; Twell, Wilhelmus Nagge; Wilp, Godescalcus Aeltius; Brummen, Bertholdus Wentholt; Voerst, Henricus Brumanus; Middachten, Reinerus Gerhardi; Rhede, Asswerus Hermanni. Iss absens gewesen Carolus Gallus in 't Niebroeck, qui per senium excusatur. Die averighe plaetzen dess classis vacieren. D. Gwalterus de Bruin, ut deputatus nomine classis Harderwicenae, comparuit.

3 *Propositie*

D. Godescalcus heeft loco D. Jacobi Brunonis publice geproponiert, is dieselve propositie sub censuram classis gestellet end van den broderen samptlick geapprobiertt.

4 *Scherpenzeel ~ Terwolde ~ Twello ~ Kusters ~ Schoolmeesters*

Voert sijn die acta beider voergaender classium voergelesen ende erwogen geworden, ende bevindt sick dat die 8. end 9. artickell, sprekende van die bequaemheit der kosteren end schoolmeesteren tot Scherpenseel, Wolde end Twelle, allwaer onbequame menschen gevonden weerden, niet ter volentreckinghe en komen. Sullen derhalven die gedeputierden dess classis bij het Edele Hoff anhollden dat dieselve removiert ende bequamer in hare plaetze gestellet mogen weerden.

42 De acta van deze vergadering zijn geschreven door N.N.

43 Later is toegevoegd: '23 et 24'.

1606 I Classis Over-Veluwe

5 *Begrafenisgebruiken*

Belangende den 12. articulum Appeltoernensis classis⁴⁴, sprekende van het overluden der doden, streckende tot groter affgoderie, sall bij het Edele Hoff angehouden worden dat solx moge weerden afgeschaffeth.

6 *Financiën*

Belangende den 15 artickell Appeltornensis classis, sprekende van onkosten tot classen end anderss gehorich, dewijle men vorslaet sulx den Edelen heren Gedeputierden Velouweschen⁴⁵ quartierz angedienet te sijn maer daerop noch gene resolutie gevallen, so wort die kercke van Aernhem nochmaelz versocht solx tot einen gewunscheden einde te brenghen.

7 *Nijbroek ~ Predikant*

Overmitz in articulo 22. proximiae Appeltoernensis classis gedacht wort der onvermogentheit D. Caroli Galli in sijnen dienst vanwege sijnes swaren ouderdomz, sollen die gedeputierden dess classis bij den Edelen heren Gedeputierden dess Over-Velouweschen quartierz instantelick anholden, dat sie met eenen ehrliken jaerlixschen tractement vorsien ende der kercken in 't Niebroeck ein ander bequamer dienaer thogevoecht weerde.

8 *Synode*

Sindt oeck voergelesen geworden die acta particularis proxime habitae synodi. End overmitz door accident die gedeputierden dess particularis⁴⁶ synodi hyr tegenwoordich geweest sijn, sijnde prodromus dess nationalen synodi, is van den classe bij hem ersocht geworden die ongeëffectueerde gravamina hoc tempore et loco den Edelen Hove te willen aendienen.

9 *Terwolde ~ Predikant*

Nye voervallende saecken. Belangende Johannem Buranum, welckes meldinghe in desen classe geschiet, te weten, off dieselve niet soude mogen van Terwolde in ein ander voeglike vacierende plaetze transferiert weerden? Adviseert classis beter te sollen sijn dat door einige gedeputierden so van 't Edele Hoff hyrtho mochten geautoriseert sijn, mit dien van Terwolde gehandelt mochte weerden, datt hie bij provisie daerselvest conde bliven. Ende im fall die naestgesetene kerckendienaren solx bij den schultiz ende anderen (die sulx angaet) konden uthrichten, soude solx sehr bequame sijn.

10 *Wilp ~ Huwelijk*

Overmitz bevonden wert, dat denn placate van den solemnisatie der echten⁴⁷ niet wert nagekomen, alss naemkundich van Henrick van Merwe end Agnes van Kerpell tot Wilp⁴⁸, sall bij den Edelen Hove versocht end angehouden worden dat hyrin ein insient gedaen weerde.

44 In de marge is geschreven: 'Appeltoernensis classis'.

45 Hiervoor is doorgestreept: 'Over'.

46 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'nationalis'.

47 Dit plakkaat uit 1604 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...) Placaet-boeck*, kol. 98-99.

48 Later is toegevoegd: 'tot Wilp'.

11 *Huwelijk ~ Zondagsheiliging ~ Begrafenisgebruiken*

Allso oeck bevonden wert dat met schieten, danzen, slaen ende ongeboorlich ropen die eheluiden op den dorpen in ende uth der kercke gebracht weerden. Item, dat die sabbath so mit drincken end biertappen, also oeck met andere lelicheit sehr geprofaniert wert. Vorder oeck dat tot Appeldoorn end op voelen anderen plaetzen in 't voerbiddent voer die doden niet alleine bij dage maer oeck bij nachte grote affgoderie gepleget wort, sall begeret worden van het Edele Hoff dat hyrinne remediën moge geschieden.

12 *Examen*

Belangende Reinerum ab Erbraet, te weten sijn examen ende promotie tot einigen kerckendienst in onssen classe, stelt de samptlike classis an die kercke van Arnhem om daerin naer behoren te mogen geschieden.

13 *Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten ~ Beekbergen ~ Predikanten*

D. Reinerus Gerhardi wert met eindrachtigen consent dess classis pro membro legitimo eiusdem angenomen, ende sall derhalven eerster gelegenheit per stipulationem manuum in loco geconfirmereet weerden; hetwelcke oeck Drillano tot Beckbergen geschieden sall.

14 *Voorst ~ Rooms-katholieken*

Wort bevonden dat einige jonckheren end ingesetenen dess amptz Voorst, als naemkondich op Deustervoort, Nienbeeck end in des schulten behuisinge tot Twello, van den messpaven, heercomende uth Deventer end so daeromtrent, jonge kinderen gedoopt end andere afgoderie bedreven wort, alsmede oeck in Winolt Hacvortz huiss, strijdende tegen die articulen daerop Sijn Excellentie allss statholder deses furstendombs angenomen, will derhalven hoechnodich sijn dat het Edele Hof daerin remediere.

15 *Agenda*

Sall der naeste classis tot Scherpenseel in fine augusti gehouden weerden, end sall minister loci denselven 14. dage te voren uthschrijven.

16 *Gedeputeerden*

Weerden voer gedeputierden dess classis genomineert D. Jacobus Burschetus, ende Wilhelmus Naggius continueert.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Deputati ad synodum Neomagensem sein genomineert: uth der kercken to Arnhem D. Johannes Fontanus met eenen ouderlinck, dewelcke uth den presbyterio decerniert sall worden, end Wilhelmus Naggius, end ein ouderlinck uth der kercken van Wageningen.

18 *Sluitting*

Laestlick is censura morum gehouden, het gebett geschiet end sijn also de fratres in pace gescheiden.

1607 I Classis Over-Veluwe

19 *Ondertekening*

Johannes Fontanus, manu propria scripsit, ut praeses
Henricus Brumanus, scriba classis

1607 I Classis. Arnhem, 14 en 15 april

Inv. nr. I, fol. 29-30v.

1 *Leiding*

Acta des Over-Velouwschen classis, gehollden tot Arnhem den 14. ennd 15. aprilis anno 1607. Articulus 1. Nha aenroepinge des Heiligen namen Gods zijn gecoren communibus fratrum suffragiis D. Jacobus Burschetus in praesidem, ennde Bartoldus Wentholt in scribam.

2 *Aanwezigen*

Die broeders in desen classe vergadert, sijn geweest dese nhavollgende: van Arnhem D. Jacobus Burschetus, minister, Garrit van Arssen alls ollderlinck; van Wageningen D. Johannes Plettenbergius midt een ouderling, joncker Jordan van der Louwick; van Scherpenseell D. Johannes Baersius; van Beckbergen D. Johannes Dreilanus; van Appeltorn D. Balthasar Hydoraeus; van Twell D. Wilhelmus Naggius; van Wilp D. Hugo Halewegius; van Voorst D. Henricus Brumanus; van Brummen D. Bartoldus Wentholt; van Middachten D. Reinerus Gerardi; van Lunteren D. Reinerus ab Erbraadt; van Anstoot D. Henricus Scrammius; van Rencum D. Bartholomaeus Scrantius.

3 *Absentie*

Die dienaren van Eede, Rhede, Wolldes ennde Nieuwebroeck zijn uyt zekeren reden vanwegen harer absentie bij den classe verexcuseert geworden.

4 *Financiën*

Zijn vorgelesen die acta des voorgaenden classis. Ennde wort de 6. art. dessellffden, spreekend van zeeckeren penningen tot den classenn ennd synoden vann der Landtschap te verkrijgen, der kercke van Arnhem gerecommenderet om ter goeder executie te brengen.

5 *Huwelijk ~ Zondagsheliging ~ Begrafenisgebruiken*

Allsoo worden oock noch niet⁴⁹ geremedieert bevonden die fauten wellecke art. 11. bijeen gebracht zijn, de petulantia eorum qui novos coniuges introducunt in templum, de profanatione sabbathi, de oratione pro mortuis, et similibus.

6 *Voorst ~ Rooms-katholieken*

Voort zijn oock voorgelesen postremae habitae synodi provincialis acta, uyt wellcken bevonden wordt dat nha geschieder klachten art. 34. die affgodische papistische doopen ennd anndere diensten op die huisen Duystervoorde⁵⁰, Nieuwebeek even sterck bedreven werden, gelijk insonderheit voor drie maenden midt des scholtissen Ellbert van Mehnnen kinndt geschiet is.

49 Boven de regel geschreven.

50 Doorgestreept: 'beek'.

7 *Wilp ~ Renkum en Oosterbeek ~ Otterlo ~ Predikanten*

Die classis gehoord ennde gesien hebbende die attestatiën, mitsgaders het rapport van hetgene dat bij den kerckenraedt van Arnhem geschiet was in saecken D. Hugonis Halewegii, dienaer tot Willp, D. Bartholomaei Scrantzii, dienaer tot Rencum ennde Oosterbeek, D. Henrici Scrammii, dienaer tot den Aenstoot, hefft diesellvige als broeders dessellffden classis bekend ennd aengenomen.

8 *Proposities*

D. Bartholomaeo Scrantzio is operlecht een predicatie in 't avontgebedt, allsoock D. Halewegio een predicatie des vollgenden daeges, wellckes sie beide aengenomen ennde allsoo verricht hebben dat die broederen diesellffde voor schriftmatic bevonden, doch aenwijsinge doende daarvan sie te vermhanen sijn gewest.

9 *Kerkorde*

Het is den nieuwe broederen des classis operlecht die acta nationalis synodi, vervatende die gebrueckelicke kerckenordeninge, aff te schrijven ennde nha densellffden sich toe reguleeren. Hetwellcke sie aengenomen hebben, ennde verklaert in naester vergaderinge daarvan bewijs te doen.

10 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Allsoo is haer mede operlegt die confessie der Nederlanden te doorlesen, om diesellffde daernha, gelijck anndere dienaren gedaen hebben, midt haren hannen te onnderteecken.

11 *Kerkdiensten*

Die samptlicke dienaeren sijn gevraecht oft sie oock, nha resolutie der voorgaenden classen, in haren kercken onnderholdden het voorlesen der vijff hooftpunten der christelicker religion voor die predicatie. Hefft sich bevonden datt hetsellvige in sommige plaetze geschiet, in sommige niet; derwellcke dienaeren vermaent sijn om sullcks te willen invoeren.

12 *Doop*

Is mede gevraegt nha die manier van des christelicken doopsbedieninge, oft haer oock die vaders bij den doop harer kinderen presenteert, gelijck art. 51. nationalis synodi den dienaren belast wordt dat sie daertho arbeiden sollen. Is bevonden dattatsellvige bij sommige dienaren ingevoert is, denwellcken doch grote beswarenisse voorcoemt doordien dat het niet generaelick geobserveert en wort; waer derwegen goet ennde te wenschen dat sullcks overall geuseert wordt, hoewell dese beswarenis daertegen gemoveert is worden dat men den ouders allsoo casie soll geven van papen ennd anders te laten doopen.

13 *Kosters ~ Kerkmeesters*

Is wederom gerepeteert d'oude clachte vann die onbequamicheit der costeren ennde kerckmeesteren, derwellcker sommige, die schoele verlatende, het biertappen aengevangen hebben. Sommige letten gaer niet op die reparatie der kercken, doen oick geen rekeninge. Het sijn die respective dienaren versocht diesellffde ongeregelde costeren tot verbeteringe te vermhanen, ofte dat men andersins tot harer affsettinge sall moeten arbeiden.

1607 I Classis Over-Veluwe

14 Renkum ~ Koster ~ Schoolmeester

Rencum hefft geenen coster; wort classis versocht ter sellver plaetze eenen bequaemen man te recommandeeren, teneynde die jonge jeucht inn de vreesse Godts in lesen ennd schriuen moge opgetrocken worden.

15 Scherpenzeel ~ Geschil

Johannes Baersius hefft in 't lange ennde breede den classi klaegeswijse verhaellt seeckere swaericheden die hem in sinen ministerio te Scherpenseell voorkomen, alls dat hie gestelt hebbende twee mannen vann die lidmaten der gemeente om die allmoessen inn de kercke te collecteeren. Die drost, sullcks sehr onnweerdich genomen allsofft⁵¹ sijn autoriteit daerdoor vercortet werde, hefft sellffs mannen daertho willen setten, ennde verheischt dat die allmoessen niet sonnder sijn kennisse aen yemandt sollden bestaedet werden. Waertegen overmidts⁵² die dienaer midt soodaniger heffticheit sich niet gestelt, gelijk die lidmaten mienen dat hie behoorde te doen, soo hebben sie eenen grooten onwillen tegen hem geschept, ontsiende sich niet oock opentlick hem te blameeren. Die besteller mannen hebben oock die allmoessen te collecteeren onnderlaten, waerdoor het geschiet is dat des Heeren Nachmaell oock onbedienet blijfft. Voorder hefft den drossaert oock gewillt dat den predicant, gelijk vanoudts gebrueckelick, hem sijne gerechticheit sollde invorderen van all diejenige, die haer inn den echtstaet laten inzegenen, die kinnderdoop, hetwelck hie duslange geweigert hefft te doene. Die classis, op dese ennde mehr anndere gravamina gelettet hebbende, bevindt nootsakelick te wesen tot remedie van dien, dat men ter plaetzen sellffs beide partijen verhoore, ennde hefft daertho vriendelick versocht D. Joannem Fontanum, midtsgaders eenen predicant ofte ouderlinge dien hie daer bequaemst sall toe achten, teneynde dat D. Baersio verholpen werde dat hie sonnder verhinnderinge sijn ministerium verrichten moge.

16 Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten ~ Predikant

D. Reinerus Gerardi, predicant tot Ellencom, hefft den classi verthoent een missive D. Henrici Dibbetii, ouden kerckendienaers tot Doesborch, daerin hie ernstlick versocht wort die wekenpredigen des wonschdaechs voor D. Henrico te willen doen, ennde begeert hierover des classis advys. Die classis vindt goet dat D. Reinerus voorschr. sullcken dienst D. Dibbetio ennde der kercke te Doessborch niet solle weigeren, allsoo doch dat sijne kercke daerbij niet versuimt worde ennde dat die classis Zutphaniensis hiervan moge kennisse dragen. Waertho die broederen, soo binnen Zutphen resideeren, van dese vergaderinge versocht zijn hetsellvige den dienaren ecclesiae Zutphaniensis te kennen te geven.

17 Agenda

Die negste classis, inndien 't noodich is, sall gehouden werden in fine augusti, ter plaetzen welck die kercke van Arnhem daertho beraemen werdt, ennde sall allsdan D. Baersius een predicatie doen ex proscripto textu Rom. 6 cap.

18 Gedeputeerden

Voor gedeputeerde des classis werdt genomineert D. Henricus Brumanus, ennde D. Jacobus Burschetus werdt noch een jaer gecontinueert.

⁵¹ Hiertussen is doorgestreept: 'oock zijn'.

⁵² Boven de regel geschreven.

19 *Correspondentie*

Ad classem Harderwicenam te Nieuwkercken deses jaeres sall gaen D. Reinerus ab Erbraedt, welcker denselffden classem erinneren sall van beter onnderholl-dinge vann die gewonlicke correspondentie alls duslange geschiet is.

20 *Gedeputeerden ter synode*

Deputati ad synodum proximam die tot Bummell sall gehollden werden, sijn genomineert: uyt der kercke van Arnhem D. Jacobus Bruno, ennde D. Johannes Baersius, dienaer tho Scherpenseell, midtsgaders een ouderling die inn de kercke van Arnhem uyt haren midden sall genomineert werden, ennde joncker Jordaen vann der Lowick, ollderling vann die kercke tot Wageningen.

21 *Sluïting*

Nha geholldene censura morum ennde danksegginge tot Godt sijn die broeders in vreden gescheiden.

22 *Ondertekening*

Jacobus Burschetus, praeses classis
Bartoldus Wentholt, eiusdem scriba

1608 I Classis. Arnhem, 18 en 19 april

Inv. nr. 1, fol. 31-32v.

1 *Leiding*

Acta classis Superioris-Welaviae, gehouden Arnemiae anno 1608 den 18 et 19 aprilis. Invocato Dei nomine in praesidem electus D. Joannes Fontanus, in scribam D. Bertholdus Wentholt.

2 *Aanwezigen*

Comparuerunt: van Arnhem D. Joannes Fontanus ende D. Henricus Helmi-chius als senior; van Ede Arnoldus Kemminerus; van Renkom ende Oesterbeck Bartholomeus Scranzius; van Bennekom Isaacus Wassenburgius; van Lunteren ende Aenstoet Henricus Scrammius; van Apeldoeren Balthasar Hydoraeus⁵³; van Beckberghen Johannes Drilanus; van Der Wolde Johannes Beieranus; van Wilpe Hugo Halewegius; van Vorst Claess⁵⁴ Hyssing ende Gerryt Ariaenssen als seniores; van Brummen Bertholdus Wentholt; van Elkom etc. Reinerus Gerardi; van Reede etc. Petrus Wassenburgius. Uth den Neder-Veluwischen classe is comparert Rutgerus Vitaeus als gecommitterder. Wageninghen, Scherpenseell, Tweell ende Nijebroecke sijn uthgebleven. Carolus Gallus ende Johannes Plettenburgius per morbum excusati, reliqui nullatenus.

3 *Bennekom ~ Rheden, Velp en Rozendaal ~ Predikanten*

Isaacus ende Petrus Wassenbergii, fratres germani, zijnt pro membris huius classis op- ende aengenomen.

53 Hierna is doorgestreept: 'Waterman'.

54 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Hendrick'.

1608 I Classis Over-Veluwe

4 *Credenties*

Sijn de credentzen ende instructiones overgenomen ende in debita forma gevonden geworden.

5 *Voorst ~ Vacature*

Is aengehort geworden petitio Vorstensium, teneynde zij bij leendienst diesen sommer over, offte per ordinarium ministrum versien mochte werden. Daerop resolution gevallen dat zij diesen sommer van vierthien dagen tot vierthien dagen door die naestgeseten ministros sullen versien werden ende middels gesocht werde minister ordinarius.

6 *Financiën*

Zijn de acta des naesten classis resumiert, ende betreffent primum eius articulum, spreckende van procuration seckerer middelen om sinodos ende classes op der Veluwen the houden, wirt in memoria tot den naesten quatiersdag van voors. Veluwen, om alsdan procuriert the werden per Arnemienses, gehouden.

7 *Zondagsheiliging ~ Huwelijk ~ Begrafenisgebruiken*

Also blijft oick in suspenso wat 20 eius articulo gemelt wordt, ende der profanation des sabbaths, des eestans, etc.

8 *Kerkorde*

Is Isaaco ende Petro Wassenbergiis operlecht die acta nationalis sinodi aff te schrijven om na denselven haere kerken the regieren. Idem quoque iniunctum Johanni Beierano.

9 *Scherpenzeel ~ Geschil ~ Hoevelaken ~ Visitatie*

Fiet ad huc per D. Fontanum quod articulo decimo quinto betreffent Scherpenzeel postulatam. Daerbij noch geseit worde dat eodem itinere die kercke Hovelacken visitert ende aen den naesten classsem van alles report geschiede.

10 *Vergadering ~ Financiën*

Wyrnt uth reddden notwendich gevonden dat articulus 17, spreckende van den classsem dyt jaer in agosto noch eens the houden, effectuert ende die costen daertho dienende van den heeren Gedeputierden gerequirert worden.

11 *Predikantsweduwen en -wezen*

Overmits lijder suslange bij dieser Landschapt voer die weduwen ende weesen der affgestorvener kerckendieneren geen jaerlicks onderhoudt (ymerts ten plattenlanden) niet en heft connen erholden werden, so is het dat dieser t'sampler classis voor guet gekent ende gedecretiert heft dat waer sodanige weduwen gemackt werden, die geheele classis per vices die vacerende plaetz van vierthien dagen tot vierthien dagen met dem gotlicken dienst een jaer langh, tot behoff der weduwen, viersien sall worden. Daervan het beginsell in der kercken tot Vorst, als boven gemelt, geschieden sall.

12 *Nijbroek ~ Predikant*

Dieweyll men verstaet dat D. Carolus Gallus lijffsswackheitshalven zijnen kerckendienst niet vertreden kan, vynt der classis geraetsaem dat hem een jonck-

man, zijnde nochtans qualificerter minister, adjungert, ende het jaerlix stipendium voor denselven bij den heeren Gedeputierden des quaters gesocht worde, hetwelcke door Woldensem ende Twellensem D. Gallo aengedient sall worden. Ende zijne meening daarvan hebbende, zall zulx per eosdem den ministris tot Arnhem toegeschreven worden.

13 *Overheid*

Die politica gravamina, gehorende nochtans tott welstand der kercken ende in dem richterampt van Veluwenzoom gevonden, werden ter aencompst des rychters joncker Johan van Goltsteens uthgesteld.

14 *Terwolde ~ Rooms-katholieken*

Minister Woldensis beclagt zych dat zijnes kerpelssluyden kynderen van den papen gedopt werden, ende dat die ouders sodanigher papen namen, om the moghen gestrafft the werden, niet willen bekent macken.

15 *Gedeputeerden*

Gedeputierden des classis voor dieser tijt zullen wesen D. Balthasar Hydoraeus ende D. Henricus Brumanus.

16 *Correspondentie*

Invall der Neder-Veluwische classis dyt jaer noch eens gehouden worde, sall nomine nostrae D. Arnoldus Kemminerus mit behorlicke credentz daerhyn gesonden werden.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Zijn gecommittert om op den naesten sinodum, so tot Harderwijck gehalten werden sall, the gaen D. Jacobus Burschetus et D. Bartholdus Wentholt als ministri. Arnhem ende Wageningen sullen elck eenen ouderlinck daerbij voegen.

18 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Die broderen des classis diewelcke die Nederlandische confession noch niet en hadden onderschrieven, hebben sulx nu gedaen, ende daermede oick geaprobiert onsen christlicken catechismum, aengesien zij, omgevragt zijnde, niets daertegen en hebben voorgebracht.

19 *Rooms-katholieken*

Hebben oick die broders belovet die controversiën d'welcke tuschen ons den papisten sweven vlijtich te doorgronden, om den tegenspreckeren den mont the stoppen.

20 *Vacatures*

Is noch decerniert dat in den vacerenden platzen geene ministri sullen aengenomen werden dan met groter deliberation ende circumspection.

21 *Correspondentie*

Is D. Vitaeo, so voor zijne persoen alsoick dem geheelen Neder-Veluwische classis, voor zijn present ende hulpe gedanckt worden.

1609 I Classis Over-Veluwe

22 *Sluiting*

Entlick censura morum gehouden zijnde, zijn die broederen met den gebed ende in eendrachticheit geschieden. Actum ut supra.

23 *Ondertekening*

Johannes Fontantus, manu propria scripsit ut
Bartoldus Wentholt, scriba

1609 I Classis. Arnhem, 16 mei

Inv. nr. 1, fol. 33-35.

Leiding

Acta classis Superioris-Velaviae, celebratae Arnhemiae anno 1609, maii 16e. Naest aenropinge des namen Gods is dur gemeene suffragia in praesidem vercooren D. Balthasarus Hydareus, ende in assesorem D. Henricus Brumanus, ende in scribam D. Arnoldus Kemmenerus.

1 *Aanwezigen*

Comparuerunt: uth der kercke van Arnhem D. Henricus Brumanus, als dienaer des Worts, ende D. Henricus Helmichius, als ouderlinck; van Wageninghe D. Joannes Plettenbergius, als diener des Worts, ende Gijsbert van Brenen, als ouderlinck; van Eede D. Arnoldus Kemmenerus; van den Aenstoet ende Lunteren D. Henricus Schrammius; van Bennekom D. Isaacus Wassenbergius; van Scherpenzeell D. Joannes Baers; van Apeldoren D. Balthasarus Hydareus; van Beckberghen D. Joannes Drillanus; van Der Wolde D. Joannes Buyranus; van Tweelle D. Wilhelmus Nagge; van Wylpe D. Hugo Haluwegius; van Vorst D. Hermanus Kekkuis; van Brummen D. Bartholdus Wentholt; van Elcom etc. D. Reinerus Gerardi; van Velpende Reede D. Petrus Wassenbergius. Emansit D. Carolus Gallus, qui per morbum et senectutem excusatur. Van den classe van Neder-Veluwe comparuit D. Fredericus Cortenius.

2 *Vacatures*

Vaceren voor dieser tijt Oesterbecke ende Renckom, alsoick Hovelaeck.

3 *Credenties*

Die credentiën offte instructiën der broederen als der van Arnhem, Wagenin ghen, ende des deputati van Neder-Veluwischen classe, zijn in debita forma bevonden. Ende den anderen broederen is opgeleght in volgender tijt neffens eenen ouderlinck (waer het moeglick) mede te brengen.

4 *Scherpenzeel ~ Geschil*

Zijn die acta des leest gehoudenenen classis voorgelegen, ende is bevonden sovoell moeglick verrichtet the zijn hetselve, d'welck in denselven is gedecernert, doch aengaende nonum articulum, spreckende van die collation D. Fontani met des droest van Scherpenzeell, heft niet connen geschieden, vermits des gemelten drosten affwesen ende wordt noch erfordert dat hetselve ter gelegener tijt geschiede.

5 *Nijbroek ~ Predikant*

Aengaende den twalfften artickel wort verstaen dat D. Carolo Gallo sulx aengedienet zij, ende dat hij hem praesentert hebbe zijnnen kerckendienst gewillich eenen anderen the laeten, so hem van den heeren Gedeputierden offte anderswaer middelen om the leven gegeven worden, welck den heeren Gedeputierden aengedient sall werden.

6 *Tielerwaard ~ Bommelerwaard ~ Land van Maas en Waal*

Die acta dess leest gehouden Gelderschen synodi tot Harderwijck zijn den classi voorgelesen, ende overmits articulo 22 wordt van eenen yderen classe erfordert tempestive eenen diener the eligeren ende bereyt the houden, d'welcke, indien het nodich, neffens anderen die aengefangene reformation in Thyell ende Bommelerwerdt, alsoick Maess ende Walle, helpen continueren. Is tot diesen eynde genominert D. Henricus Brumanus.

7 *Renkum ~ Koster*

Dem custer van Renckom, versoeckende merder alimentatie, is ter antwort gegeven dat men daertho geenen raedt en weet bij den classe sulx te verrichten, ja dat men voer guet achte dat hij van dier plaetzen getransportert werde om der ergernisse van zijn frouwe aldaer gegeven. Wannehr hij doch oick met consent ende approbatie des classis niet en is gestelt, hebben hem oick die ministri van Arnhem, tot expeditie der sacken die hij versoicht hefft, bij den heeren Gedeputierden na vermogen the verhelpen belofft.

8 *Vaassen ~ Vacature*

Op het versoecke des classis van Neder-Veluwe aengaende den leendienst in der kercken tot Faecen van tween naestgesetenen deneren als tot Apeldoren ende Beckbergen, pro tempore, is geresolvert haer hiermede the helpen wannehr zij oick uth haeren classe twe daertho sullen committeren, opdat also⁵⁵ ten allen vierthien dagen eenmaell aldaer gepraediget worde, na ordre die daerin gemackt sall worden, niet twivelende dat onsen classi intsgelijcken ter noyt van haeren classe sulle geschieden.

9 *Pastorieën*

Op die vrage der kercken van Arnhem off niet een ieglick diener ten plattenlande bij sijne kercke, daer het moeglick ende habitable wonplaetzen zijn, sall wesen ende wonen, respondetur jae. Nae datwelck sich een yder sall richten.

10 *Predikanten*

Also oick bevonden wordt dat eenige der denaren haere kercken tot discontentement der haeren een wecke twe offte drye, somtijts mehr, somtijts myn, verlaeten, wordt guetgevonden dat sulx vortae van nemant geschiede sonder wetlicke dimissie haerer kercken ende kennisse der gedeputierden des classis.

11 *Scherpenzeel ~ Predikant*

Joannes Baers, gevragt hebbende off men hem, begerende testimonium vitae et dimissionis, een wetlick berope gecregen hebbende, niet soude connen geven,

55 Hierna is doorgestreept: 'een ieglick van'.

1609 I Classis Over-Veluwe

om reddenen so hij soude connen moveren, krigt ter aentwordt dat den droste van Scherpenzeel ende die gemeente aldaer voorerst daervan advertiert worden, ende so alsdan zijnnen difficultatibus gene remedia adhibert worde, sall het geschieden.

12 *Scherpenzeel ~ Predikant*

Wort oick Joanni Barsio thogelaeten, ten aensien zijnes geringen stipendii, van den luyden die haer in den echtenstaet laeten verbinden ende van haerselven vrijwilligh hem daervoor eniche gaven geven, te accepteren, sonder, als geseit is, emant daertho te constringeren.⁵⁶

13 *Indringers*

Iss gevraget off iemandt, hemselven soekende in te dringen in den kerkendeinst doer gemackte gunst offte dreigementen, vor einnen kerckendenar behoeret angenommen werden? Respondetur nullo modo.

14 *Beroep*

Iss oick moveret, so einne gemeinthe meth ungelijke stemmen einnen denar worden beropen, offte dan de minneste stemmen, den meesten te volgen schuldig sijn? Respondetur dat de beropinge sij penes ecclesiae magistratum, hoc est ministros Verbi, seniores et diaconos, quibus si placet vocatur, probatur vocatio, nochtans also dat niemandt van den particuleren leddematen der kerken dartegen te spreken hebben, tot welken einde de nname dess beropenen tot dre vorscheeden reysen der geheele gemeinthe wordt vorgestaldt.

15 *Verzoek om standplaats*

Up het versoeck Henrici Johannis, predicant tot Ammersfordt, dewelke den classi vorgesteldt heeft einnen scholemeister, vor desen tijt daer residerende, versoekende vor hem sijne promotie tot der kercke tot Hovelake, gelijk oick mede gescheit iss doer de missive dess heren van Hovelaken an den classe, werdt solkes umb reden afgeslagen.

16 *Doop*

Iss proponiert of men de kinder, in unechteschap geboren, welke vaderen hen nicht bij den doep vorfogen willen, doepen sall. Iss geantwordt dat de kinder sollen gedoopt werden. Ende de moder, dat kindt den doep praesenterende, sal oentlick umb sulcke haere sunde gestraft ende tot beteringe haeres levens vormhanet werden. Ende de sonde van hoererije sal der overheyt angebracht worden.

17 *Examen*

Tot het examen Engelberti Egidii sin committert, neffens den deputatis classis, ministri Arnheimienses Arnoldus Kemenerus meth Petro Wassenbergio.

56 In het handschrift van N.N is geschreven: 'Acta classis Superioris-Velaviae [*Leiding*] (...) constringeren.'

18 *Propositie*

De classis vindt goet als vorhen dat de minister loci dar de classis gehalden wordt, ofte genominert iss umb gehalden te worden (al oft het schoen dor enige inconueniënten daer nicht geschieden mochte), einne predicatie publike doe, ende sulkes uth den vorgeschrevenen cap. 6. ad Rom. a v. 6. vel 7.

19 *Agenda*

De platze des futurae classis iss genomineret Ede.

20 *Gedeputeerden*

Deputati classis dieses jaeres sijn D. Balthazarus Hydoreus, noch ein jaer continuerende, denwelken geadjungeret D. Joannes Fontanus nhu erst ankommende.

21 *Gedeputeerden ter synode*

De gecommittereden ad synodum futuram van Gelderlandt sijn wegen unses classis D. Joannes Plettenburgius et D. Henricus Brumanus, cum seniore Arnheimense et Wageningense.

22 *Correspondentie*

Gecommitteret ad classem zum Neder-Velowen Henricus Schrammius.

23 *Sluiting*

Laestelick iss censura morum gehalden ende nha gedaenen gebeth sijn de broederen in vrede gescheiden.

24 *Ondertekening*

Balthasar Hydoreus, Arenacianus, praeses classis
Arnoldus Kemenerus, scriba

1610 I Classis. Ede, 11 en 12 april

Inv. nr. 1, fol. 35-37.

1 *Leiding*

Acta des Over-Velouwschen classis, geholdden tot Eede den 11 ennde 12. aprilis anno 1610. Nha gedaene gebede tot Godt den Heere zjn communibus suffragiis gecoren in praesidem D. Joannes Fontanus, in scribam Bartoldus Wentholt.

2 *Aanwezigen*

Zijn inn den classe verschenen: uyt der kercke van Arnhem D. Joannes Fontanus, dienaer des Woorts Godts, D. Jacobus a Wetten, utriusque iuris doctor, alls ollderlinck; uyt die kercke van Wageningen D. Johannes Plettenbergius, alls dienaer, ennde borgemeester Gerrit die Haese; van Rhee ennde Vellep D. Petrus Wasenbergius; van Middachten D. Reinerus Gerardi; van Brummen Bartoldus Wentholt; van Voorst Hermannus Keck; van Twelle Wilhelmus Naggius; van Beckbergen D. Johannes Drielandus; van den Aenstoet Henricus Scrammius; van Lunteren Hubertus Lisselius; van Bennecum Isaacus Wassenberg; van Eede Arnoldus Kemenerus; van Oosterbeecke Engelbertus Aegidii. Absent gewesen: van Appeltorn D.

1610 I Classis Over-Veluwe

Balthasar⁵⁷ Hydoraeus; vann⁵⁸ Willp D. Hugo Halewegius, wellckerer absentie oorsaecken inn den thocomstigen classe, allsdan vann den⁵⁹ tegenwoordich zijnde, naerder zall affgevraeget worden om daervan te oordeelen. Oock absent gewesen: D. Carolus Gallus vann Nieuwbroeck, ennde van Wolde D. Joannes Buranus, diewelcke per morbum et senium vann den classe voor geëxcuseert geholdden worden. Uyt den Neder-Velouwschen classe is niemandt gecompareert.

3 *Credenties*

D'instructiën ennde credentzbriefen der broederen alls van Arnhem ennde Wageningen ennde Voorst zijn gelesen, ennd goetgevonden zijnde in debita forma zijn se geapprobeert.

4 *Overheid*

Die broederen deses tegenwoordigen classis, gesien hebbende die commission van onnsen Genedigsten heeren Stadthollder ennde Raeden des furstendoms Gellre ennde graeffschaps Zutphen, dienende tot onnderholdinge vann die eenmahll aengenomene waerheit inn der ware religie, inn den Woorde Gods vervaetet ennde der onnderlinge broederschap ennde liefde, om allerley nieuwicheden (die veelen inngenen op zeekeren plaetzen hefft) te weeren uyt haren gebiedt, hebben, den levendigen Godt danckende voor zoodanigen goeden ijver in desen laetsten tijden in onnsen behoirlicken overicheiden gewracht, zoodanige commission ennde bevell goetwillichlick aengenomen, inn densellvigen alle gehoorzaamheit beloovennde.

5 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Tot wellcken eynde dan oock die zamptlicke broederen gelegenheit become hebbende door die voorlesinge des art. 5. synodi superioris, Arnhemiae habitae, melldende vann die onnderteekeninge des catechismi ennde der Nederlansche confession⁶⁰, hebben op het nieuwe sick midt mallcanderen⁶¹ noch naerder ennde genouwer verbonden, nha den formulier vann den deputatis synodi daertho midt rijpen rade gemaectt zijnde, datsellve midt haer christelicke namen onnderscrivende.

6 *Renkum ~ Beroep*

Die van Rencum, alls sij voor den classe verschenen waren om te beroepen D. Hermannum Goddaeum tot haren kerckendienaer, hebben nha verstaene onnderhandelinghe midt den classe van Harderwijck ennde dien van Vaessen dieswille hem voorsch. niet connen become. Die classis nochtans hebbende tegenwoordich eenen jongen student, getuigenis hebbende sijnes levens ennde der lehre, genaemt Georgius Heshusius (dien die classis obiter midt gemeene stemme door eenige daertho gedeputeerde uyt haren midden hefft⁶² geëxamineert ennde dien graet zijner lehre eenichsins onndertast, oock gesont in der lehre des evan-

57 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Alexander'.

58 Hierna is doorgestreept: 'der Wolde'.

59 Boven de regel is een invoegteken geschreven.

60 In de marge is geschreven: 'melldende (...) confession'.

61 Hierna is doorgestreept: 'om sullcks'.

62 Hierna is doorgestreept: 'obiter'.

geli bevonnden end allsoo weerdich ten kerckendienst gebrueckt te werden), hefft dien van Rencum vann den voorsch. hope gegeven, midts conditie dat hie eenige predicatiën op sondagen daer te plaetzen gedaen hebbende, ennde haer gevallende, midt voorgaenden plenario examine van den deputatis classis ennde kerckenraedt van Aernhem haerlieden soll toegevoecht ennd wettelick bevesticht werden.

7 *Scherpenzeel ~ Beroep*

Die van Scherpenseell, op versoeck eenes kerckendienaers alls Reineri ab Erbraedt, wellcke tegenwordich een membrum classis Neomagensis is ennde voor desen minister in Lunteren membrum classis nostrae gewesen is, is geantwoort dat men haer densellvigen consenteert te beroepen, sooverre die voorgl. Reinerus literas dimissionis idoneas sall medebringen van den Nieuwmegschen classe, in wellcker saecke dan oock die classis geoordeellt hefft aenn den drosten te schriuen, opdat die minister moge verrichten wat zijnes ampts zijn zall, opdat hie niet veroorsaecht werde die gemeente avermaells te verlaten.

8 *Propositie*

Wat aengaet art. 18 superioris classis, is geëffectueert door D. Arnoldum Kemenerum, dienaren tot Eede, daer die classis inn de vreesse Gods is vergadert ennde gehollden.

9 *Acta ~ Synode*

Die acta classis superioris overlesen zijnde, is men gecomen ad acta synodi superioris, habitae Arnhemiae.

10 *Nijbroek ~ Predikanten*

Is goetgevonnden bij den broederen classis dat den senioren in Nieuwbroeck Carolo Gallo sall geadjungeert worden D. Henricus Magirus, midt voorgaende plenario examine ipsius, allsoo nochtans dat dem senioren ministro Carolo⁶³ Gallo necessaria vitae⁶⁴ procureert werden.

11 *Vaassen ~ Vacature*

Dat gedachtenis gehollden werde der dienaren wellcke midt groete moeyte ennd arbeit der kercke tho Vaassen haeren dienst geleistet hebben bij den heeren Ge-deputeerden des Velouwschen quartiers.

12 *Superstitie ~ Rooms-katholieken*

Dat⁶⁵ den Peregrinus de Hiert, qui veneficii accusatur, mach geremoveert worden. Item den paap Schimmelpenninck te Zutphen, die buiten ennde binnen Zutphen affgodische ennde superstitieuse diensten is doende tegen die waere aengenomene ennde onwedersprekelicken godsdienst⁶⁶. Item geremoviert dient tho wesen vann den Aenstoot Johan Derrickzoen, die midt besweeren ennde zegeninge tooveriën is omgaende.

63 Hierna is doorgestreept: 'victus'.

64 Hierna is doorgestreept: 'bij dem'.

65 Hiervoor is doorgestreept: 'Offt'.

66 In plaats van het doorgestreepte: 'godskint'.

1610 I Classis Over-Veluwe

13 *Beekbergen ~ Pastorie ~ Terwolde ~ Traktement*

Johannes Drielandus Beckbergensis klaeget van die quae de constitutiën sijnes huyses, door welckes hem veele schade toegevoeget wordt. Idem cum Woldensi, Joanne Burano (qui in summa vivit egestate), de stipendii difficultate et augmento apud classicos fratres⁶⁷ locuti sunt. Daerin diende versien tho zijn.

14 *Zondagsheiliging*

Die dorpen op Velouwenzoom, als doorgaens op alle plaetzen⁶⁸, klagen vann der schrickelicker profanation des sabbaths, midt tappen onnder die predicatie, midt gras- ennde zandtmaeyen inn densellven tijdt ennde midt anndere diergelijcke exercitie. Dat sullcks den Edele Hove te kennen gegeven worden om daerin midt ernst door haer Edelen officieren te versien.

15 *Voorst ~ Otterlo ~ Pastorieën*

Dat die van Voorst aengeporret werden om midt den eersten dem pastori zijne weeme te herbouwen, daertho Zijn Vorstlicker genade van Trier allreede 400 gll. gegeven hefft. Die van den Aenstoot, dat die desgelijcks consumeren het begonnen pastorishuys.

16 *Bennekom ~ Predikant ~ Diakonie*

Isaacus Wasenberg, predicant tot Bennecom, versoeckt rekeninge vann den kerckmeesteren ennde tholegginge tot betalinge van zijn gecochte huys, te weten die summa van negentich gll. Allsoock dat hem macht gegeven worde midt gevechlicke middelen om diaconen oft armenbesorgers te bestellen.

17 *Lunteren ~ Predikant*

Confirmabitur minister in Lunteren futuro die solis per D. Joannem Fontanum classis autoritate ad id deputatum.

18 *Attestatie*

Petro Wasenbergio decretum est testimonium per deputatos classis dandum ubi occasio se obtulerit et necessitas requisierit.

19 *Oosterbeek ~ Predikant*

Engelbertus Aegidii pro membro accipietur, ubi literas vocationis certae ecclesiae alicuius ostenderit.

20 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum habendam Zutphaniae deputati sunt D. Joannes Fontanus et Bartoldus Wentholt alls ministri, et D. Hermanus Keckius alls ollderling, propter defectum seniore, ennd een ollderling uyt Arnhem, dien dien kerckenraedt daertho noemen sall. Uyt welcker kercke van Arnhem oock die literae instructionales densellvigen voorschr. midtgebracht sullen werden.

67 Hierna is doorgestreept: 'egit'.

68 Hierna is in de marge geschreven en doorgestreept: 'van Velouwen'.

21 *Correspondentie*

Ad classem Herderwicenam deputatus D. Petrus Wasenbergius, cui literae instructionales a classe dabuntur.

22 *Gedeputeerden*

Dem affgaenden D. Baltazaro Hydoraeo wordt sufficiert in locum D. Hugo Halewegius. Continuatur D. Joannes Fontanus, deputatus classis.

23 *Agenda*

Locus classis futurae nominatus est Arnhem, soo 't den noot voordert in het laetste vann den somer, wellckeres uyschrijvinge vann den deputatis classis geschieden sall.

24 *Propositie*

Ennde is genoemt D. Hubertus Lisselius, qui loco nominate classicalem habiturus est concionem ex Epistola ad Rom. 6 v. 7 etc.

25 *Sluïting*

Nha geholldene censura morum ennde gedaene dancksegginge tot Godt zijn die broeders in vreden ennd fruntschap gescheiden.

26 *Ondertekening*

Johannes Fontanus, manu propria scripsit, ut praeses
Bartoldus Wentholt, classis scriba

1611 I Classis. Arnhem, 2 en 3 april

Inv. nr. 1, fol. 37-38v.

1 *Leiding*

Acta des Over-Veluwenschen classis, gehouden tot Arnhem den 2 ende 3 aprilis anno 1611. Naer aenroepinghe des naems Godes sijn vercooren tot praesidem D. Henricus Brumanus, ende tot scribam D. Henricus Scrammius.

2 *Aanwezigen*

Sijn in den classe verscheenen: uut de kercke van Arnhem D. Henricus Brumanus als dienaer des Woorts, ende doctor Jacobus Wetten als ouderlinck; uut de kercke van Waegheninghe D. Joannes Plettenbergh als dienaer des Woorts, ende Ghijsbert van Brienen als ouderlingh; van Middachten Reinerus⁶⁹ Gerardi; van Brummen D. Bartholdus Wentholt; van Voirst D. Hermannus Keckius; van Twell D. Wilhelmus Naggius; van Beckbergen D. Joannes Drielandus; van 't Nieubroick D. Henricus Magirus; van den Aenstoot D. Henricus Scrammius; van Apeldorn D. Balthasar Hydoreus; van Lunteren D. Hubertus Liesselius; van Eede D. Arnoldus Kemenerus; van Benecom D. Isaacus Wassenbergius; van Oosterbeeck D. Engelbertus Egidius; van Scherpenzeel D. Reinerus van Erpraet; van Wilp D. Hugo Halewegius.

69 In plaats van het doorgestreepte: 'Joannes'

1611 I Classis Over-Veluwe

3 *Absentie*

Absentes. D. Carolus Gallus, qui per senium excusatur. Item Joannes Beuranus, dienaer ter Wolde, die oick door sijn huyscruys ontschuldicht is. Item Georgius Heshusius, dienaer tot Rencom, dewelcke in den toecoemenden classe oorsaeck sijns uutblijvens geeven sal.

4 *Vacatures*

Sijn vacierende plaetsen in onsen classe Rheede, Velp ende Hoevelaecken.

5 *Arnhem ~ Nijbroek ~ Scherpenzeel ~ Predikanten*

Sijn gelesen geworden litterae vocatoriae et testimoniales D. Henrici Meilingii, dienaer des Woorts tot Arnhem, ende deselve wettelijck bevonden sijnde, soo is hij pro membro classis aengenoomen. Insgelijcken is aengenoomen Henricus Magirus, mededienaer Caroli Galli in 't Nieubroick, ende D. Reinerus ab Erpraet, dienaer des Woorts tot Scherpenzeel, diewelcke t'saemen verতোont hebben haer beroepinghe ende bevestighe in haeren kerckendienst.

6 *Credentias*

Die instructiën ende crendentzbrieven der broederen van Arnhem ende Waegheningen sijn gelesen ende in debita forma bevonden.

7 *Ondertekening belijdenisgeschriften ~ Nijbroek ~ Predikant*

Het sijn oick voorgelesen acta des laetsledenen classis ende synodi. Ende wederom gelet sijnde op den 5en artyckel desselven synodi, sullen die nyeus aengenoemene broederen onderschreeven dier Nederlantschen confessie ende den christelijcken catechismo, welcke dan oick onder anderen gedaen heeft D. Carolus Gallus, met protestatie over eenige artyckelen der christelycker leere, 'twelck hem 't classis ten besten heeft gehouden, aengesien die substantie der christelijcker leere in den fondement van hem niet wert omgestooten, mitz dat hij sal vermaent worden sulx (d'welck hij bijzonder gevoelt) bij die kercke in 't Nieuwebroick niet publyckelijcken voor te stellen om geene werringhe te maecken. Oick sal hij vermaent werden alle ongewoonlijcke ritus op de begraeffnisse der dooden nae te laeten.

8 *Renkum ~ Predikant*

Noopende articulum praecedentis classis het vereysch desselven is geëffectuirt, ende nae voorgaende rijpe examinatie D. Georgii Heshusii is hij a deputato classis in der kercke van Rencom geconfirmiert.

9 *Vaassen ~ Vacature*

Overmitz 7e articulo classis⁷⁰ geseyt was dat men bij den heeren Gedeputierden soude arbeijden dat die kerckendienaeren die tot Vaessen per vices haeren dienst gedaen hebben, eenige recognitie van haeren dienst ende arbeyt mocht gedaen werden, ende D. Balthasar Hydoreus claecht hem sulckes noch niet geschiet te sijn, gelijk sijnen coadjutori Joanni Drilano, versoeckt hij dat deputatus classis in sijnen naeme daerom bij den heeren Gedeputierden wille aenhouden.

70 Het betreft artikel 11 van de vergadering van de classis Over-Veluwe, gehouden te Ede op 11 en 12 april 1610.

10 *Oosterbeek ~ Predikant*

Op den 19en artyckel is geschiet dat D. Engelbertus Aegidius den classi vertoont heeft sijne brieven van sijne wettelijcke beroeping van de kercke van Oosterbeek aen hem⁷¹ gedaen, diewelcke, dewijl sij in debita forma bevonden is, is hij pro membro classis aengenoomen geworden.

11 *Twello ~ Predikant*

D. Wilhelmus Naggius heeft den classi geremonstriert het ongelijck hetwelcke hij meynde hem geschiet te sijn van die stad van Deventer, omdat hij sijn oordeel, neffens meer anderen, daertoe van haerluyden selve (gelijck hij betuycht) geroepen sijnde, medegegeven hadde van het werck der beroepinghe Christophori Hallein, kerckendienaer tot Deventer, waervan hij oick in 't breet een schriftlijck verhael gemaect in een protocol. Begeert van den classe dat het sich sijner, als eenes leedes desselven wil aenneemen, om van sijn gelijck off ongelijck te oordeelen. Ende volgentz, soe hij ontschuldich bevonden worde, het patrocinium van sijne rechte saecke mede aen te neemen. Het classis heeft daerop aldus geadviseerd dat die deputati ad synodum haer werck daarvan sullen maecten om het geschreeven protocol te doorsien ende volgentz sijne saecke den synodo te remonstrieren. Item D. Naggio sal oick op sijn versoeck, wanneer hij 't begeeren sal, gegeven worden testimonium confirmationis legitimae in ministerio, honestae vitae et incorruptae doctrinae.

12 *Examens*

Is bij den classe resolviert dat die nieu aencoemende dienaeren in haeren examine neerstelijck niet van sommige, maer van alle artyckelen christianae religionis sullen gevraecht werden, ende voornementlijck bereyt sijn te antwoorden op die nieuwicheyden die onlanx opgeresen sijn, opdat alsoe de eenicheyt der leer bij allen onderhouden werden.

13 *Gedeputeerden ter synode*

Is oick van den classe goetgevonden dat nu voortaan daerop sal gelettet worden dat nemmermeer teffens t'saemen nieuwe sullen gedeputiert worden, maer alleijt een van den ouden (die het voerighe jaer op den synodo oick geweest is) den nyeuwen bijgevoecht worden sal om ad synodum te gaen.

14 *Beekbergen ~ Pastorie*

Die deputati classis sullen versoecken bij den heeren Gedeputierden in causa D. Joannis Drilani, dienaer des Woorts tot Beckberghen, dat hij gunstighe antwoord vercrijghe op het request lestmael van hem ende sijne gemeente ingegeven.

15 *Vergadering*

Overmits bevonden is dat door de laete uitschrijvinghe des classis veele inconveniënten coemen connen, is goetgevonden dat de classis tenminsten 14 daeghen tevooren sal uutgeschreeven worden.

71 In de marge en boven de regel geschreven: 'aen hem'.

1612 I Classis Over-Veluwe

16 Absentie

Bij den classe is nochmaels gecaviert dat niemant van de broederen sonder wettelijcke ende wichtighe oorsaecken van den classe sal afblijven. Insgelijckx, wanneer hij goede reden heeft sijnes uytblijvens, sal nochtans gehouden sijn deselve schriftlijck den classi over te seynden.

17 Agenda

Locus classis futurae is genominiert Waegeninghen, ende verordiniert dat aldaer D. Reinerus ab Erpraet, minister in Scerpenzeel, proponieren sal ex cap. 6e ad Romanos a v. 12.

18 Gedeputeerden

Is door gemeyne suffragia des classis vercooren tot deputatum classis (benefens D. Hugonem Halewech, dewelcke dit jaer noch continuiert) D. Henricus Brumanus, dienaer des godtlijcken Woorts tot Arnhem.

19 Correspondentie

Ad classem⁷² Inferioris-Velaviae is gedeputeert te gaen D. Henricus Magirus.

20 Gedeputeerden ter synode

Ad synodum Geldricam sijn gedeputeert te gaen: als ministri D. Joannes Fontanus et D. Wilhelmus Naggius, et loco senioris⁷³ unius D. Isaacus Wassenbergius, dienaer des Woorts tot Benecom, ende een ouderlinck van Arnhem, diewelcke bij die kercke van Arnhem sal genominiert worden.

21 Sluiting

Nae gehoudene censuram morum ende gedaene gebede sijn die broeders des classis in vrede ende vruntschap gescheyden.

22 Ondertekening

Henricus Brumanus, ut praeses
Henricus Schrammius, ut scriba, subscripsit

1612 I Classis (extraordinaris). Barneveld, 12 en 13 februari

Inv. nr. 1, fol. 3-4.⁷⁴

1 Leiding

Acta⁷⁵ des Over-Veluschen ende Neder-Veluschen classium, op dese tijt om gewichtige redenen gecombineert ende met consent der heeren overicheyt extraordinarie gehalten tot Barneveld den 12. ende 13. februari anno 1612. Sijn met gemeyne stemmen verkoren in praesidem D. Joh. Fontanus praeses, in assessorem D. Joh. Zuyterius, in scribam D. Ellardus a Mehen.

72 Hierna is doorgestreept: 'Hardrovicenam te N'.

73 Hierna is doorgestreept: 'Wag'.

74 De acta van deze vergadering zijn eerder uitgegeven in Nairac, p. 42-47; RvV IV, p. 193-197.

75 Hierboven is geschreven: 'Copia'. Dit afschrift is geschreven door Otto van Heteren.

2 *Aanwezigen*

Sijn op dese vergaderinge verscheenen met genochsame credentiën uut den classe van Over-Veluwen: D. Joh. Fontanus, minister Verbi tot Arnhem, ende de Erentfeste ende hoochgeleerde D. Nicolaus de Voocht, der rechten doctor, als ouderlingh; D. Joh. Plettenburgium, minister Verbi tot Wageningen aengaende, is om lichaemsswackheyte uitgebleven ende geëxcuseert gehouden, edoch sijn ouderlingh, Reinerus Francken, is met credentie gecompareert; D. Engelbertus Aegidii, minister Verbi tot Oosterbeeck; D. Georgius Heshusius, minister Verbi tot Rencom; D. Isaacus Wassenburgius, minister Verbi in Bennekom; D. Arnoldus Kemnerus, minister Verbi in Eede; D. Hubertus Lysselius, minister Verbi in Lunteren; D. Reinerus ab Erbraet, minister Verbi in Scherpenseel; D. Henricus Scrammuis, minister Verbi in den Aenstoot; D. Baltazar Hidoraeus is uitgebleven ende kranckheythshalven geëxcuseert gehouden; D. Joh. Drielandus, minister Verbi in Beckbergen; D. Henricus Magirus, minister Verbi in Niubroeck; D. Joh. Buranus, minister Verbi in Der Wolde, is niet gecompareert ende lichaemsswackheythshalven geëxcuseert gehouden; D. Wilhelmus Nagge, minister Verbi in Twel; D. Hugo Halewegius, minister Verbi in Willip; D. Hermannus Keckius, minister Verbi in Voorst; D. Bartoldus Wentholt, minister Verbi tot Brummen, iss om seeckere redenen niet verscheenen; D. Reinerus Gerardi, minister Verbi in Elkom; D. Joh. Pey, minister Verbi in Rheden; D. Otto ab Heteren, minister Verbi in Velp. Uut den classe van Neder-Veluwen: D. Ellardus van Mehen, minister Verbi tot Harderwijck, ende D. Anthonius Thysius, professor der Heyliger Schrift, als ouderlingh; D. Winandus Johannis, minister Verbi tot Elburch, ab causas non comparuit; D. Joachimus Straetmannus, minister Verbi in Doorspijck, en is oock om redenen niet verscheenen; D. Joh. Zwitterius, minister Verbi in Niukercken, ende de D. Gosen van Curler, ouderlingh; D. Joh. Urbanus, minister Verbi tot Hattem, ende Derrick van Heerde als ouderlingh; D. Gualterus de Bruin, minister Verbi in Voorthuysen; D. Tillemannus Mylius, minister Verbi in Nunspeet; D. Petrus Kinsius, minister Verbi in Putten; D. Jacobus Schoonhovius, minister Verbi in Heerde; D. Joh. Hesselius, minister Verbi in Elspeet; D. Thomas Dynslakius, minister Verbi in Oijen, en is niet gecompareert ende om lichaemsswackheythshalven geëxcuseert gehouden; D. Joh. Medenbacchius, minister Verbi in Armel; D. Antonius Wedaeus, minister Verbi in Barnevelt, ende Wolter Sanders als ouderlingh; D. Rutgerus Vittaeus, minister Verbi in Eepe, ende Gerrit Jansen als ouderlingh; D. Fredericus Curtenius, minister Verbi in Garderen ende Cootwijck; D. Joh. Nuckius, minister Verbi in Oosterwolde, ende is olderdomshalven niet verscheenen; D. Asserus Florentii, minister Verbi in Oldebroeck; D. Hermannus Godaeus, minister Verbi in Vasen. Is oock verschenen op dese vergaderingh, tot versterckinge der goeder correspondentie daertoe versocht sijnde, D. Sebastianus Dammannus, minister Verbi tot Zutphen.

3 *Vorstius*

Dese vergaderingh dan extraordinarie verscheenen sijnde, om praegnante redenen, gelijk uut navolgende acten tho sien is, ende bevinde hoe dat D. Conrardus Vorstius niet alleen seeckere drie artikelen⁷⁶, handelende van de Heylige drie-eenicheyt, persone Christi des middelaers ende voldoeninge desselven voor

76 Een Nederlandse vertaling van deze drie artikelen is gepubliceerd in Baudartius, *Memorven*, boek II, p. 89-90.

de sonde des menschenlicken geslaches, beraemt ende uitgegeven heeft, als inhoudende de belijdenisse sijns geloofs deselve punten betreffende, teneynde hij daerdoor soude mogen vernietigen alle contrarie getuichenissen tegens hem bijgebracht, maer oock deselve artikelen met een seer vreemde formula van onderschrijvinge⁷⁷, in praejudicium niet alleen der kercken deser landen, maer oock der algemeen kercke Christi selfs, hier en daer verscheyden predikanten heeft doen voorlegghen, ende met haer onderteyckeninge confirmeeren, waardoor men bevint dat hij hem soeckt tegens Gotts ker[cke] te wapenen ende men sich roemt dat eenige predikanten des Gelderschen synodi de voorgemelde onderteyckeninge souden hebben gedaen, so is 't dat (nadien dese wijze van doen niet kerckelijck en is, ja grotelijks tot praejuditie van dien sterckt) dese voorgemelte vergaderingh t'samentlijck, ende een yder persoon van dien in 't bijzonder, nodich geacht heeft, tho ondervragen of ymant hieraen schult soude mogen hebben. Ende hebben de broederen, t'samentlick ende een ygelick in 't bijzonder, heylichlick ende rondelick verklaert ende geantwoort neen, daerbij voegende dat hen alle sulcks grotelijks mishaecht.

4 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

De christelicke vergaderingh voors. verstaende met overgrootte droefenisse haeres herten hoe dat de niuwicheeden, strijdich met het Woort Godts, de Nederlantsche confessie ende Heidelberchsche catechismo (gelick deselve duslangh gestadelijck ende met groote stichtinge in de gereformierde kercken verstaen ende geleert sijn), meer ende meer inrijten, scheuringen ende argenissen verwecken, so is 't dat de broederen deser vergaderinge, alle in 't gemein ende een yder van dien in 't bijzonder, heylichlijck met oprechter herten voor den Heere verklaert hebben dat sij aen alle sodanige niuwicheden een groot misnoegen hebben, belovende met hert, mont ende hant in de eenicheyt des geloofs met alle uutheemsche ende inheemsche kercken staende te willen bliven, ende daerin door Godts genade te volharden, met namen wat aengaet de kercken so in Engelant, Vranckrijk, Duytslant ende onse genabuierde, denwelcken gelijcke misnoegen met dese vergaderinge aen de voors. niuwicheden te hebben, so schriftelijck als andersins bethonen, ende met ons bij de suyverheyt des geloofs (daervan de summa in de Nederlantsche confessie ende Heydelberchsche catechismo vervatet is) stantvastelick tho willen bliven, door de genade des Heeren, soeckende de waerheyt te vorderen na haer vermoghen, dese vergaderinghe sich hierin altijt refererende tot een wettelicke ende kerckelicke, nationale synode.

5 *Kerkorde*

Wat aengaet de kerckenordeninge, dewelcke tot noch toe met groote stichtinge volgens Godes Woort ende de acten nationalis synodi onderhouden ende gevolcht sijn, betreffende de geheele regieringe der kercken Christi, so in 't gemein als in 't particulier, verstaen de broederen deser vergaderinge alle ende bijzonder

77 In de marge is hierbij geschreven: 'Formula: Nos infrascripti Verbi divini administri sancte testamur sententiam catholicam omnium per totum christianismum, quam late patet, ecclesiarum adeoque etiam reformatorum, de Sacrosancte Trinitate, persona Christi, eiusdemque pro peccatis nostris satisfactione, ita plene, plane et perspicue superioribus tribus articulis expressam, ut nihil amplius a quoquam in hoc argumento desiderari posse videatur.'

dat men bij deselve kerckenordeninge bliven sal (achtervolgende de acta nationalis synodi Hagiensis daarvan sijnde), ter tijt toe dat in een wettelicke ende kerckelicke nationale synode (in dewelcke men nochtans ganschelijck vertrouwt dat dieselve, als eens wel gestelt sijnde, van nius sal werden geratificeert) anders sal mogen gestelt werde, verwerpende ende misprijsende darentusschen op het hoochste alle de schriften ende handelingen dewelcke daertegens strijdende uutgaen ofte gepractiseert soude mogen sijn ofte hiernamaels souden mogen worden.

6 *Vorstius*

Dese vergaderinghe oock bevindende ende erkennende den christelijcken ende prijselijcken ijver der broederen in onse genabuyrde provintiën, om so der gerezene niuwicheeden in 't gemein, alsoock in 't bijzonder de mishandelingh D. Vortii ende de swaricheden, dewelcke sijn beroep tot de professie der gereformierde religie in d'universiteyt van Leyden veroorsaect heeft, christelick ende prijselick haer tegengesteld hebben ende noch tegenstellen, teneynde om de verseyde swaricheden te dempen, roemt ende prijst gans hoochelick den ijver voors., belovende oock t'samentlick ende besonder den broederen voors. op alle mogelijcke wijze te adisteeren ende in haeren godtsaligh voornemen de goede hant te bieden.

7 *Examens*

Dewijl men bevint (in dese conjunctuyre van tijt met namen) dat met sonderlinge doortraphtheyt sommige bevonden worden die sich tot den dienst der kercken er-bieden ende in 't examen van dubbelsinnige woorden de rechtsinnige soecken te verkloecken, waertoe alle voorsichticheyt van noden om sulcks te keeren ende te weeren, accordiert dese vergaderinge dat dese twe classes van nu voortaan in 't examineeren ende aennememen van niuwe aenkommende predikanten ('t sij dat sodanige thevoren in den kerckendienst geweest sijn ofte niet) daertoe versoecken sullen de respective gedeputierde deses synodi, dewelcke nochtans (welverstaende versocht sijnde tot het examen in welcken classe het voorvalt) sal vrijstaen te verschijnen ofte niet, vertrouwende dat sulcks van den andren classibus oock ingewillicht ende nagevolcht sal worden om des tho beter correspondentie onder den classes te mogen onderhouden ende nakommen.

8 *Overheid*

Also men buyten allen twifel hout van noden te sijn dat dese voorgemelde articulen haeren vruchtbaren effect gewinnen, resolviert de vergaderinge dat men dese gearrestierde ende registreerde acten den Edelen Hove communiqueere, met een bijgevoechde remonstrantie dat Haer Edelen gelieve dese gemelte punten te aggreëren ende ratificeren, ende copie van dien aen d'andre classes deses vors-tendoms ende graefschaps ende respective magistraten der steden te seynden, met Haer Edele gesinnen dat de classes voors. wel sullen doen ende sich deser acten conformeren, alsoock dat het de Edele magistraten gelieve de goede hant te bieden haere respective kerckenvergaderingen, tot nakomminge des inhouts in dese acten vervatt. Wunst oock dese vergaderinge dat het den Edelen Hove gelieven wille schriftelicke acta van antwoord te vorderen van de voors. magistraeten ende classibus.

1612 II Classis Over-Veluwe

9 *Correspondentie*

Heeft oock dese vergaderinghe tot vermeerderinge van goede correspondentie nodich ende stichtelijck gevonden dat, gelijk D. Sebastianus Dammannus tot gelijcken eynde op dese vergaderinge verscheenen is, tot elcken classe des Veluschen quartiers een predikant soude gedeputiert worden, dewelcke op den aenstaende Zutphenschen classen (daertoe versocht sijnde van den classe van Zutphen) soude verschijnen, gelijk sij dan in kracht deses deputiert uut den classe van Arnhem D. Guilielmum Nagge, ende uut den classe van Harderwijck D. Elardum van Mehen.

10 *Ondertekening*

In oyrkonde der waerheyt, so hebben wij onderschrevene kerckendienaren ende ouderlingen deser vergaderinge, heylichlijck ende oprechtelijck voor den Heere met eygener handen dit onderteyckent, geensins twifelende of onse afwesende broederen sullen hetselve insgelijcks gewillichlijcken oock doen, waertoe sij sullen versocht werden. Actum ut supra.

Johannes Fontanus, ut praeses, manu propria

Joh. Zwitterius, assessor, testor manu propria

Ellardus van Mehen, ut scriba, hic testor manu propria

Nicolaus de Voocht; Reinerus Francken; Engelbertus Aegidius; Georgius Heshusius; Isaacus Wassenberch; Arnoldus Kemnerus; Hubertus Liesselius; Reinerus Erbradius; Henricus Schrammius; Johannes Drielandus; Henricus Magirus; Wilhelmus Nagge; Hugo Halewegius; Hermannus Keckius; Johannes Pey; Otto van Heteren

Anthonius Thysius; Gosen van Curler; Johannes Urbanus; Derrick van Heerden; Walterus de Bruin; Tilemannus Mylius; Petrus Kinsius; Jacobus Schoonhovius; Johan Hesselius; Jacobus Medenbach; Anthonius Wedaeus; Wolter Sanders; Rutgerus Vittaeus; Gerrit Jansen; Fredericus Curtenius; Assuerus Florontii; Hermannus Godaeus

Sebastianus Damman

Johannes Plettenborch; Johannes Buranus; Balthazar Hydoraeus; Reinerus Liesselius; Johannes Godefridi; Godefridus Elberti; Johannes Rutgeri Verbrugghen; Godeschalcus Aëltius; Cornelius Botterus; Wilhelmus Mullerus

1612 II Classis. Wageningen, 3 juni

Inv. nr. I, fol. 38v-41.

1 *Leiding*

Acta des Over-Veluwischen classis, gehouden tot Wageningen anno 1612 den 3. junii stylo antiquo. Na aenropinge des naems Godes sijn verkoren tot praesidem D. Wilhelmus Nagge, ende tot scribam D. Henricus Brumanus.

2 *Aanwezigen*

Sijn in den classe verschenen: uut die kercke van Arnhem D. Henricus Brumanus, aldaer minister Verbi, ende D. doctor Everhardus Pottou, als ouderlinck; uut die kercke van Wageningen D. Joh. Plettenberch, minister Verbi, ende Willem van Esvelt, burgemeister, als olderlingk; van Velp D. Otto van Heteren; van Rede Jan Pey; van Middachten D. Reinerus Gerardi; van Brummen Bartoldus Wentholt; van

Voorst Hermannus Keckius; van Wilpe Hugo Halewegius; van Twelle Wilhelmus Nagge; van Beckbergen Johannes Drilanus; van Apeldorn Balthasar Hydoraeus; van Niewbroeck Henricus Magirus; van den Aenstoot Henricus Schrammius; van Lunteren Hubertus Lyselius; van Ede Arnoldus Kemnerus; van Oosterbeek Engelbertus Aegidii; van Renckum Georgius Heshusius; van Scharpenzeel Reinerus ab Erbraaht; van Hovelaacken Reinerus Lyselius.

3 *Absentie*

Absentes. Carolus Gallus excusatus propter senectutem. Item Johannes Buranus Woldensis, die oock doer sijn huiskruys onschuldicht wort.

4 *Bennekom ~ Predikant*

Vaciert tot deser tijd alleen die kercke van Bennekum. Ende om die plaetse met een ministro te vervullen is voer goet gevonden dat men Johannem Godevridi, tegenwoerdich te Franeker studirende ende geachtet wort als maturus, herwaerts rope ende hem praeparatorie doer den deputatos des classis examinire; ende so hij bequaem gevonden wort, hem tot dieselve kercke to senden om in sijne gaven gehoert te werden.

5 *Credenties*

Die credens der kercken van Arnhem, medegegeven haeren gecommittierden ad classem, is gelesen ende in debita forma bevonden.

6 *Velp en Rozendaal ~ Rheden ~ Hoevelaken ~ Predikanten*

D. Otto ab Heteren, minister Verbi tot Velp, ende Johannes Pey, minister Verbi tot Rede, sijn als membra classis aengenomen, diewijle man verstaet dat sij, na wetelicke beroepinge, in haeren dienst geconfirmiert sijn. Maer Reinerus Lyselius, beroepen tot die kercke van Hovelaacken, sal eerster gelegentheit door D. Joh. Fontanum in sijnen dienst bevestiget worden, offte indien D. Fontanus verhindert worde, sulcks te doen sal het geschieden doer den naestgesetenen ministrum Arnoldum Kemnerum.

7 *Acta*

Die acta des verledenen ordinariae classis sijn voergelesen, gelick oock die acta dess extraordinarii conventus beider Veluwischen classium tot Bernevelt gehouden. Ende sijn oock dese acta van die broederen deses classis die in denselven niet praesent waren, onderteickent geworden.

8 *Ondertekening belijdenisgeschiften*

Is oock goetgevonden dat die dienaren der kercken van Velp, Rede, Renckum ende Hovelaacken die Nederlansche confessie ende den catechismum onderschreven sullen ter eerster gelegentheit wanneer sij to Arnhem komen, alwaer dit boecksken verwaert wort, diewile sij hetselve voer desen niet gedaen hebben.

9 *Correspondentie*

Doer die occasie van het voerlesen der acten des extraordinarii conventus tot Bernevelt gehouden (in diewelcke art., art. 9., D. Wilhelmus Nagge gedeputier was ad classem Zutphaniensem, nomine nostrae, te gaen, die noch derwaerts niet en is geroepen) vint classis goet aen den classem van Zutphen schrifttelick te vragen

1612 II Classis Over-Veluwe

na die oersaaken van desen, waerom sij namelicken hem verbijgegaen sijn ende niet geroepen hebben, daer sij doch anders met den deputato Herderwiceno gehandelt hebben, hetwelcke mochte schinen⁷⁸ tot kleinachtinge, niet alleen van des gecommittierde persoën, maer oock onses gehelen classis te strecken.

10 *Correspondentie*

So sal men oock den classem van Herderwijck insgelicken schrifttelicken vragen om wat reden sij in den jaer 1611 tot haeren classem onsen gecommittierden, denwelcken wij genoemt hadden Henricus Magirum, niet versocht hebben, daer doch tevoeren die goede correspondensy onses ende haeres classis niet sonder vrucht is geholden worden.

11 *Kerkenraden*

Die broederen des classis sijn samtlick ende oock besonder gantz eerenstlick gebeden ende vermaent dat een yglick in sijn plaetse so hij bedient, neersticheit te doen om goede ordre ende disciplien te onderhouden, ende daer noch geen facies ecclesiae en is, van nu voertaen te arbeiden dat aldaer ene gemeente met enen kerckenraaht, na luet des nationalen synodi, opgerichtet werde.

12 *Correspondentie*

Is goetgevonden, dewile die classes van Nimwegen ende Tylo-Bommel niet en sijn geweest bij den extraordinario conventu der classes van Arnhem ende Herderwijck, daer oock die deputati classis Zutphaniensis mede waren, hetwelcke nochtans (so man achtet niet onraedtsam geweest waer), dat doer die gedeputierden des synodi die acten desselvigen conventus hen bijtijde toegesonden werden, ende te vermanen dat sij oock om enicheit te onderhouden denselven willen onderschrijven.

13 *Scherpenzeel ~ Kerkenraad*

Comparierden in classe twee lidmaten der gemeinten Christi tot Scharpenseel, met namen Bart Artzen ende Gosen Lubberts, begerende dat doer autoriteit ende hulpe des classis een kerckenraht in haer gemeente (diewelcke een goet beginsel hefft) mochte opgerichtet werden. Is hen geantwoert dat haer versoock christelick waer, ende diewile art. 35 in den nationalen synodo geseit wort dat die electio der olderlingen ende diaconen, in sodanige plaetsen daer eerst een aenvanck van kerckelicke regieringe gemaectt wort, niet sonder advys des classis geschiden soude, so hefft die classis tot sulcken een werck gecommiteert D. Henricum Brumanum ende D. Reinerum Kemnerum, als den naest gesetenen, doch in 't affwesent D. Kemneri D. Hubertum Lyselium.

14 *Gravamina ~ Vergadering*

Is gevraecht worden off die gravamina onses classis, die ad synodum sullen gebracht worden, niet behoeren bijtijdts ter kennisse der gedeputierden ad synodum te koemen, opdat man daervan informatie hebbende oock veerdich ende bedacht mogen sijn daerop te advisiren. Onse classis verstaat ja. Oock verstaen die broederen, wanneer die noet mochte vereischen dat man enigen extraordinarium classicum conventum soude houden (hetwelcke staet ter kennisse der gede-

78 In plaats van het doorgestreepte: 'geschiden'.

putierden des classis), off man dan bij die uitschrijvinge desselven classis die principale oorsaeck van het houden desselven in specie niet behoert te openbaren, teneinde dat die broederen niet alleen die noetwendicheit der saecken verstaen, maer haer oock daerentegen met raht ende advys prepereren mochten. Classis verstaet oock ja.

15 *Gravamen*

Sal proximae synodo remonstriert worden oft niet die costeren ende schoelmeistren behoerden lidmaten der gemeinten to sijn, ende wat man voer bequame remediën daerto gebruycken sal om dieselve (derwelcken vele papisten, vele doch sonsten vuele menschen sijn) daerto te brengen.

16 *Financiën*

Man sal oock bij die herren Gedeputierden aenholden dat alle broederen des classis die reisekosten die sij gaende ad classem doen mochten, mochten goetge-daen worden.

17 *Agenda*

Locus classis futurae is genomineert Voorst, ende sal aldaer Georgius Heshusius een propositie doen ex sexto capite ad Rom. a versu 12 et deinceps.

18 *Visitatie*

Oock verstaet die classis dat desselven deputati sullen volgens haer officii somtijts die kercken des classis versoecken om te ondesoecken stichtelick off oock alles met goeder ordre toga. Tot welcken einde die heren Gedeputeerden des Veluwischen quartiers oetmodelick versocht sullen worden om die kosten daerto nodich te suppeditiren.⁷⁹

19 *Gedeputeerden*

Deputatus classis voer dit jaer wort gecontinueert D. Henricus Brumanus, ende in plaetz des affgaenden D. Halewegii met gemeender stemmen verkoren D. Arnoldus Kemnerus⁸⁰.

20 *Correspondentie*

Ad classem Inferioris-Velaviae is gedeputiert D. Henricus Schrammius.

21 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum Geldricam sijn gedeputiert te gaen als ministri D. Wilhelmus Naggius et D. Henricus Meilingius, ende als seniores D. Henricus Schrammius ende een ander, die bij die kercke van Arnhem sal genomineert worden.

22 *Sluiting*

Na gehoudene censura morum ende gedanenen gebede sijn die broederen des classis in vrienescap ende vrede gescheiden.

79 In het handschrift van N.N. is dit artikel later toegevoegd. De nummering van de artikelen 18 tot en met 21 is daartoe aangepast.

80 In plaats van het doorgestreepte: 'Rumsius'.

1613 I Classis Over-Veluwe

23 *Ondertekening*

Wilhelmus Nagge, classis praeses
Henricus Brumanus, scriba

1613 I Classis. Voorst, 20 en 21 april

Inv. nr. I, fol. 41-43.

1 *Leiding*

Acta des Over-Velouschen classis, gehouden tot Voorst den 20 ende 21. aprilis anno 1613. Nae aenroepinge des Heyligh naems Godes sijn met gemeiner stemmen verkooren D. Johannes Fontanus ut praeses, ende Otto van Heteren ut scriba.

2 *Aanwezigen*

Op dese classicale vergaderinge omnes comparuerunt, excepto Carolo Galli, qui ob senectutem fuit excusatus.

3 *Credenties*

De credentsbrieven van den classe Harderwicena, Zutphaniense, van de kerck van Arnhem, ende Wageningen ende Scherpenseel, sijn geopent, geleesen ende in debita forma bevonden.

4 *Hoevelaken ~ Bennekom ~ Arnhem ~ Predikanten*

D. Reinerus Liselius, Verbi minister tot Hoevelaken, ende D. Johannes Godefridi, minister Verbi in Bennekom, sijn tot membra classis aengenomen, dewijl men verstaet dat sijn nae wettelicke beroepinge ende gehoudene examine in haeren dienst geconfirmeert sijn, die oock den acten der Over-Velouschen ende Neder-Velouschen classium te Barneveldt gemaect, gelijk mede de Nederlantsche confessie ende Heydelbergischen catechismo onderschreven hebben. Welcke onderschrijvinge ten aensien der confessie ende catechismi, dewijl bevonden wert dat noch van D. Henrico Brumano noch van Henrico Meylingio gedaen en is, vermaent dese classis het presbyterium van Arnhem dat sijn haer twe voorgemelte dienaers insgelicken te doen vermanen.

5 *Overheid*

Is oock de hoochgeleerde ende voorsienige raetsheer doctor Martinus Gregorii vanwegen des Edelen Hooffs van Gelderlant in dese classe verschenen, leverenden aen denselven een beslotene missive des inhalts, alsoock Sijn Waerde montlick heeft gerefereert, dat voors. Edele Hoves eernstelick ende ijverich gesinnen waer, gelick oock mede beveelt, dat de aenwesende kerckdienaers sich des vredes ende eenicheyt souden beneerstigen, met opsicht dat geenerlei niuwigheden, so in der aengename reformierde christelicke leer als in duslange welgebruyckten⁸¹ kerckenordeningen, toegelaten souden werden. Ende so daerin ymant, als verbreecker door kerckenordere vermaent sijnde, opstinaet soude blijven, dat sulcks bij goeder tijt den Edele Hove, om datelick remedium daertoe te doen, aengebracht soude werden.

81 In de marge schreven.

6 *Acta ~ Synode*

De acta des voorledenen classis ordinariae sijn voorgelesen, gelick mede de acta des extraordinarii conventus beyder Velouschen classium, tot Barneveldt gehouden, ende des laestleden synodi Harderwicenae, die van allen broederen in 't gemein, ende een ygelick in 't bijzonder, sijn geapprobiert, met stercker toegedane stipulatie dat se numner daertegen sullen doen, tenwaer dat door den nationalem sinodum yetwes daerin verandert wert.

7 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Hebben oock, volgens haere beloften, de Nederlantschen confessie ende Heydelberschen catechismo onderschreven Otto van Heteren, Johannes Pey ende Georgius Heshusius.

8 *Correspondentie*

Aengaende den 9en art. praecedentis classis, meldende van D. Naggio ende Henrico Magiro, derwelcker een op den classe van Zutphen, der ander der Neder-Velouschen verschreven hadden sullen worden, hebben de gedeputierden des classis van Zutphen sinceerlick in den naem haeres classis verklaert dat sulcks niet uut kleinachtige onses voors. medebroeders, veel weyniger des classis geschiet sij, maer bij faute desgeenen die de uitschrijvinge gedaen soude hebben, daermet dese classi haer laet contentieren. Betreffende D. Magirum wert bevonden dat die voorschreven is geweest, maer dat de brieven niet terecht sijn gekomen.

9 *Correspondentie*

Daer is door occasie deses, dewijl de noot sulcks vereischt, raetsaem gevonden, ende in desen classem repetita vice verklaert ende besloten, dat de onderlatene correspondentie met den classe⁸² van Zutphen geredintegreert sal werden, gelick dan de broeders van Zutphen aengenamen hebben in haeren classe daarvan rapport te doen, niet twifelende ofte sulcks sal haer seer aengenaem sijn.

10 *Avondmaal*

Nopende den 11 art. des voorgaenden classis, ende gehoort hebbende van den respectiven ministrys dat in sommige kercken, vanwege des klein getal bequamer persoonen, het Heylige Avontmael niet kan gebruyckt worden, is stichtelick gevonden dat twe ofte drie nabuerige kercken, nu in der eener, dan in de ander, sich bijeenvoegen sullen om het hoochweerdige Avontmael t'samentlick te houden, 'twelck gevoechelick sal kunnen geschieden buyten den hooghfeesten, aen dewelcke een yder minister in sijn kercke bliven moet.

11 *Synode*

De gedeputierden des Neder-Velouschen, alsoock Zutphensen classis respective gelast sijnde, hebben desen classi aengedient, gelijck sij oock aengenomen ende raetsaem gevonden heeft, dat het praesbyterium der stadt Arnhem ter goeder tijt vermaent werde om seeriuesselick aen den kerckenraet der gemeente van Tiel te schrijven, dewijl sij de uitschrijvinge des naestkommenden synodi aldaer te houden doen sal, dat sulcks sonder vertoch ende tot behoorlicker tijt geschiede. Doch ingevalle hen quaem te falieeren betreffende de middelen daertoe gehoorende,

82 Boven de regel is geschreven: 'met den classe'.

1613 I Classis Over-Veluwe

dat sulcks aenstant aen praesbyterium t'Arnhem gereschribeert⁸³ werde, om alsdan te doen gelick d'articulus trigesimus septimus Harderwecinae synodi, daer van spreekende, uutwijst.

12 *Gedeputeerden ter synode*

Vint ter oorsaeck voorss. dese classis goet dat diegeene die uut dese vergaderingh ad proximam synodum te gaen gecommiteert sullen werden, vlijtige achtigh sullen nemen dat in denselven synodo niets toegelaten werde hetwelcke den welgeschepten art. Barneveldensibus ende daerop ervolchden synodi tho Harde-wijck contrariere, oock ad protestationem usque.

13 *Bennekom ~ Begraffenisgebruiken*

Dewijl bij velen ministris over de persoon D. Henrici Meylingii, onses medebroerders, klachtelick voorgevallen is dat door occasie der lijkpredikatiën, dewelcke hij contra acta nationalis synodi te Bennekom gedaen heeft, sij importuneert werden desgelijcken te doen, daerover si haer billick beswaeren dat het praesbyterium van Arnhem⁸⁴ hem daerover censuriere ende vermane om hiernaemaels in actis synodi ende classis te blijven.

14 *Arnhem ~ Predikanten*

Also verscheiden broeders referierden verstaen te hebben, ex communi rumore, dat D. Meylingius ende D. Brumannus t'Arnhem in stuck der leere bij ons allen aengenomen, ende tot noch toe gepredickt van D. Fontano, eenigermaten afgetreden souden sijn, daerover vast vele vroomme haer sonderlingh bedroeven ende onse tegenspreekers allenthalven haer verblijden, so is 't dat dese classis nodich vindt de kercke van Arnhem ernstelick te vermanen dat deselve haer in allen manieren bevlijtigen om sekerlick te vernemen, so door schriftelicke als mondelinge confessie onser broederen D. Henrici Brumani ende D. Meylingii voorss., wat van de gemelte geruchten sijn mach, insonderheyt oock also men niet geloven en kan ofte onse voorss. broeders D. Brumannus ende Meylingius ende hebben si non causam saltem occasionem den luyden gegeven door eenige manier van spreekken ofte anderssins, om also van haer geordeelt te worden dat de kercke van Arnhem de bovengenoemde broeders over haere onvoorsichticheyt in desen deele serio vermanen ende bestraffen, teneynde also blijcken mach dat het haer leet is dat se haer dermaten verlopen hebben, ende men sich oock versekeeren mach dat in vorders sulcks bij haer niet meer sal geschieden. Ende sal den kercke van Arnhem met den aldereersten eenige broederen deses classis verschriven, om denselfden alles wat bij haer tot den vrede der kercken verricht is te rapporteeren, ofte met denselven wijders te communicateeren wat tot den vrede te bevorderen dienen mochte; welke broeders des classis, van de kercke van Arnhem verschreven sijnde, volle last ende macht sullen hebben (als haer dan gegeven wert midts desen) om alles nae Godts Woort ende kerckenordere te verrichten, evenals of de gansche classis daer waer tegenwoordich geweest.

83 In plaats van het doorgestreepte: 'geschrev'.

84 In de marge is geschreven: 'van Arnhem'.

15 *Rooms-katholieken ~ Doop*

Door autoriteyt des Edelen Hoves te verhinderen dat de jonghe kinderen, binnenslants gebooren, niet buyten in papistische kercken gebracht om aldaer gedoopt te worden, als naemkundich aen den Doreweert, Willip ende elders geschiet.

16 *Heelsum ~ Kerkgebouw ~ Geestelijke goederen*

Alsoock dat de Edele heere van Doreweert vermaent werden sijn kercke te Helsum ten gebruyck des Heyligen ministerii op te timmeren, ende de goederen daertoe gehoorende laten volgen.

17 *Gravamen*

Vermits Rutgerus van Rienen, minister tho Zetthem, sich tegens de ordere des generalen synodi heeft laeten gelasten in onsen classe op den huuse tot Hueckelom, ende niet in de kercke tho Bennekom, daer een ordinarius minister is, heeft gedoopt, dat sulcks in synodo voorgebracht, hij vermaent werde sulcke stoucticheyt niet meer te gebruycken ende gebuerlicke goede censure over hem gaen mach.

18 *Vergadering*

Aengaende den 22en art. synodi Harderwicenae vint classis goet dat de gedeputeerden onses synodi audiëntie, sessionem ende suffragia deliberativa in classibus sullen hebben, totdat res propositae per ipsos haere gewunste uitkomste hebben verkreegen. Doch so de sake der naturen waeren dat van den deputatis synodi begeert werde yetwes te vertrecken, sij daerin de discretie sullen gebruycken.

19 *Schoolmeesters ~ Koster*

Dewijl sich doorgaens bevint dat hoewel de respectie kerckendienaeren nae luyt des 25 art. synodi Harderwicenae betreffende de ongeregeltheyt, godtloosheit ende onordere der schoolmeesteren ende kosteren haer ampt gedaen hebben, maer sonder gewunste effect, sullen deselve haere rekours moghen nemen tot den gedeputeerden des classis, om also malkanderen de hant te bieden, totdat den voors. articulo genoch sij gedaen.

20 *Financiën*

Articulus 16 classis praecedentis, pro ut iacet, manet.

21 *Agenda*

Locus classis futurae is genomineert Scharpenseel, ende sal aldaer D. Otto ab Heteren een propositie doen ex sexto cap. ad Rom. a vs. 15 et deinceps.

22 *Gedeputeerden*

Deputatus classis voor dit jaer wert gecontinueert D. Arnoldus Kemnerus, ende in plaets des afgaende D. Brumanni is met gemeinder stemmen verkooren D. Johannes Fontanus.

23 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum Gelricam sijn gedeputeert te gaen als ministri D. Henricus Scramius, D. Arnoldus Kemnerus, D. Henricus Magirus, ende een ouderlinck sal bij de kercke van Arnhem genomineert werden.

1614 I Classis Over-Veluwe

24 Correspondentie

Ad classem Inferioris-Velaviae D. Hubertus Lisselius, ende ad classem Zutphaniensem D. Bartoldus Wentholt.

25 Overheid

Is bedanckt de hoochgeleerde ende voorsienighe raetsheer D. Martinus Gregorii, I.U.D., voor sijne bijwooningen ende goeden advysen.

26 Correspondentie

Sijn oock bedanckt deputati classis Zutphaniensis, alsmede de deputatus classis Haderwicenae, voor haere godtsalige ende stichtelicke bijwooningen ende goede advisen.

27 Sluiting

Nae gehouden censura morum ende dancksegginge tot Godt den Heere, is de classis in christelicke vrede gescheiden.

28 Ondertekening

Johannes Fontanus, manu propria subscripsit, ut huius classis praeses
Otto van Heteren, classis scriba

1614 I Classis. Arnhem, 24-27 mei

Inv. nr. I, fol. 43-46.

1 Leiding

Acta des Over-Velouschen classis, gehouden tot Arnhem den 24. maii anno 1614. Na aenropinge des Heiligen naems Godes sijn met gemeiner stemmen verkoren tot praesidem D. Wilhelmus Naggius, ende tot scribam Hermannus Keckius.

2 Aanwezigen

In dese classicale vergaderinge sijn verschenen: uut die kercke van Arnhem D. Joh. Fontanus ende den Erbare undt achtbare Giesbert Everwijn, als ouderlinck; uut die kercke van Wageningen Jan de Ruyter, als ouderlinck; van Bennekum Johannes Godevridi; van Velp Godevridus Elberti; van Rede Johannes Pey; van Middachten Reinerus Gerardi; van Voorst Hermannus Keckius; van Wilp Hugo Halewegius; van Twello Wilhelmus Naggius; van Wolde Johannes Buranus; van Niewbroock Henricus Magirus; van Beckbergen Joh. Drilanus; van Apeldorn Balthasar Hydaereus; van den Aenstoot Henricus Schrammius; van Lunteren Hubertus Lyselius; van Ede Arnoldus Kemnerus; van Oosterbeeck Engelbertus Aegydi; van Renckum Georgius Heshusius; van Scherpenseel Reinerus ab Erbraaht.

3 Absentie

Absentes: Joh. Plettenberch, Verbi minister to Wageningen, qui per morbum excusatur; item Reinerus Lyselius, Verbi minister to Hoevelaacken, die mede om die kranckheit sijner huysfrouwen is geëxcusiert worden.

4 *Aanwezigen*

Deputatus ex classe Zutphaniensi is geweest D. Sebastianus Dammannus, uut den Neder-Velouschen D. Ellardus van Mehen, ende sijn met goede credensen, wesende tegelick gedeputierden des sinodi, bij ons verschenen.

5 *Credenties*

Die credens der kercken van Arnhem, Wageningen ende Scherpenzeel, gegeven haren gecommittierden, sijn gelesen ende in debita forma bevonden.

6 *Attestatie*

D. Bartoldus Wentholt, op een ander plaetse geroepen ende van ons vertreckende, hefft versocht testimonium dimissionis, welches hem voersch. gern ende willich is gegeven.

7 *Brummen en Hall ~ Predikant*

Literae vocatoriae et testimoniales D. Johanni Rutgeri Verbruggen sijn van den classe met een goet genuegen gelesen. Ende hebben die broederen des classis voer goet gevonden dat die christelicke begeerte der erffgenamen ende gemeenten van Brummen ende Hal metten eersten bevordert werde, den voerg. Joh. Rutgeri volcomelick beroepende ende in sijne gemeente, met oblegginge der handen, na ordre der kercken, bevestigende.

8 *Velp ~ Predikant*

D. Godevridus Elberti, Verbi minister in Velp, is tot een membrum classis opende aengenomen, ende hefft die acta des Over-Velouschen ende Neder-Velouschen classium, to Barnevelt gemaackt, gelick mede die Nederlansche confessie ende Heidelberschen catechismo, onderschreven.

9 *Acta*

Die acta des voerleden classis ordinariae, geholden tot Voorst, sijn gelesen ende staen ende blijven bij den broederen onverbreecklick.

10 *Synode*

Offwel op het versoeck der gedeputierden onses synodi gedaen aen die Edele Hove om te hebben een synodum, buten hope ende meninge van haerluden die gravamina, om eersten bij de Edele Hove ende daerna bij Sijn Princelicke gevisitert te worden, affgeeschet hebben, ende also het synodus verbleven, so is 't nochtans sulcx van den broederen niet alleen voer een christelick ende hochnodich werck geachtet, maer haeren iver die sij gehadt in die bevorderinge der saacken die gemeente Godes betreffende, is ten hoogsten gespuert worden, ende hebben desvals die t'samptelicke broederen hertelick haer daerin te bedancken.

11 *Synode*

Vindt mede 't classis goet dat noch op het nieuwe bij den Edelen Hove om synodum Geldricam te houden versocht werde, dienende tot sonderlinge unie ende vrede deser provinciën, doch dat sulcx consueto ordine worde toegelaten.

1614 I Classis Over-Veluwe

12 *Begrafenisgebruiken*

Is gevraecht off het geoorlofft sij bij die lijcken offte begraffnissen der doden gebeden offte ritus te gebruycken. Is na luyt der acten des Over-Velouschen, so tot Arnhem anno 1611 art. 7., so tot Voorst anno 1613 gehalten, geantwoort neen.

13 *Terwolde ~ Welsum ~ Superstitie*

Overmits een seker uutheimss vrowspersoen (om haer duvelsche ende andere bose feiten uut die stadt Deventer met een opentlick brandtmerck ende geiseling gebannen) in den hooch van het kerspel Wolde, Welsen ende daeromheer wort gevonden, dit duvelswerck aldaer oeffenende, segende vee ende menschen, ende niemant sodanige segeninge let tokomen aleer ende bevoer sij die waere religie met ede ontfangende, daerop doer een paap het sacrement versaecken, waerdoer niet alleen die gemeente daer ter plaetsen, maer oock die omliggende grotelicks worden beschadiget, also dat die classicale vergaderinge sehr nootwendich geachtet dat dit gruwelick werck den Edele Hove om voer te komen worde geremonstriert.

14 *Arnhem ~ Predikanten*

't Hoff ende die gecommittierden van den Eerbaer raht deser stadt Arnhem, met advs ende toestemminge van die van den classe alhier vergadert om op te heven ende wech te nemen 't misverstandt tuschen die dienaeren in dieselvige gemeente verresen, end om voerdaen tot obbouwinge van Godes huys te mogen sijn ende blijven⁸⁵ in die onderlinge liefdde ende christelicke enicheit, willen dat beidersits in 't vergeet ende tersijde gestelt werde 'tgene met ontrustinge van die geoeten tot noch to mach wesen gepassiert. Ende om voertaen te onderhouden die enicheit in lehre, ende so hier als elders in tocomenden tijden niet te openen die deure van in 't heimelick off openbaer te mogen leeren 'tgene iemant soude mogen goetduncken, stridende met die aengenomene leere in die gereformierde, christelicke kercke, so geloven die dienaeren Henricus Brumanus ende Henricus Meilingius met hert, handt ende mont dat sij noch op den prediostoel, noch in 't prive, directelick noch indirectelick, iets sullen voerstellen, 'tsij uut die woerden der Heiligen Schrifftuere, Nederlanschen confessie offte Heidelberschen catechismo, dat soude mogen striden tegens den sin, verstandt ende mening in die Nederlansche ende andere gereformierde christelicke kercken aengenomen ende in ende van den begin der reformatie in desen vorstendom ende graffscap geleert. Voerbehouden dat, so sij in point van die predestinatie ende dat daervan dependiert enich besonder bedencken hadden, sijluyden in haere consciëntie ende gevolen daerover niet sullen worden beswaert. Ende daertegens doende, als niet te verhoppen, sullen sich die christelicke ende kerckelicke censuren hebben te onderwerpen, gelick sij doen bij desen, waermede die voergenoemde dienaeren met⁸⁶ die van den classe⁸⁷ tegenwoerdich vergadert met hertgrontelicke vergavinge van 't gepassierde onderling sullen verenicht ende reconciliert sijn ende blijven. Gedaen ende gesloten in den rade to Arnhem, den 27. maii anno 1614. Onderstondt: E. Engelen.

85 Hierna is doorgestreept: 'end'.

86 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'ende'.

87 Hierna is doorgestreept: 'nu'.

15 *Arnhem ~ Predikanten*

Dese acte den classi zijn voergelesen doer den grieffier des Edelen Hoves, ende daerbij in 't lange bericht zijnde doer den heeren momber ende burgemeister Sylla (die vanwege 't Edele Hoff ende eenes Ersamen raedt der stadt in classe daerto persoonlick verschenen) van die goede meinunge ende intentie des Edelen Hoves ende des Ersamen magistraets, welcke alleen was streckende tot onderhoudinge van goede vrede ende weeringe van alle onordentlickheit ende onbehoerlickheit, so hefft het classis, hoewel ongern, nochtans niet widars nu ter tijdt connende comen, ende evenwel gantz begerich zijnde (principalick nu die saecken zo wijt gecomen waren), ende het Edele Hoff mitsgaders die Edelen heeren des magistraets sehr hart daerop dreven om vrede te maken, den acte aengenomen ende dienvolgende oock D. Brumanus ende D. Meilingius met handtastinge. Soveel aengaet die gedeputeerden des classis van Zutphen ende Harderwijk, die op desen classe verschenen zijn, dieselffde en hebben dese voerss. acte in genderley wijse, noch voer haerselven, noch vanwege haerer respective classen, connen aennemen, excipierende opentlick tegens hetgene van desen classe geschiet, verclarende nochtans dat sij willich waren met D. Brumano ende D. Meilingio te verdragen ende met haer te reconciliëren indien iet persoonlick d'een tegens den anderen mocht voer desen tot nocht hebben misdaen, gelick dan sulcke reconciliatie oeck is geschiet. Ende sijn deputati voersch. versocht 't gepassierde op favorabelste aen haeren principalen te rapportiren. 'tWelck zij hebben beloofft.

16 *Doop*

Wanneer het mochte gebueren dat die dienaeren des Wortts onechte kinderen ten Heiligen doop mochten gepresenteert worden, vindt classis goet ende raetsam das aengesien onmondige ende onnosele niet behoeren noch kunnen dragen die sonde haeren olderen, dat dieselvige niet van den Heiligen doop uutgesloten werde, met dese restrictie dat die dienaeren des Wortts ter plaetsen daer sulcx mochte voervallen den Heiligen doop niet en verrichte sonder twey offte drei getugen ende opentlicke vermaninge ende bestraffinge der sonden voer die gemeente, die rest ad politicum magistratum remittierende.

17 *Huwelijk*

Te remonstreren den Edelen Hove dat Jan Egberts, incomelick te Twello, ende Engel Hendricks to Apeldorn, die beide tegenwoerdich in ehebrueck leven, om daerin bij den Edelen Hove versien te werden.

18 *Heelsum ~ Kerkgebouw ~ Geestelijke goederen*

Die 16. art., inhoudende een vermaninge die daer behoerde te geschieden aen den Edelen heeren van Dorreweertt vanwege die kercke te Heelsum, is raetsam gevonden, dat so die vermaninge aen den voerg. Edelen heeren noch niet in 't werck is gestelt, dat het noch geschiede.

19 *Agenda*

Locus classis futurae is genomineert Scerpenzeel, ende sal aldaer D. Henricus Magirus een propositie doen ex 6. cap. ad Rom. vs. 15. et deinceps.

1615 I Classis Over-Veluwe

20 Gedeputeerden

Deputatus classis voer dit jaer wort gecontinueert D. Joh. Fontanus, ende in plaetz des affgaenden D. Arnoldi Kemneri is met gemeinder stemmen verkoren D. Engelbertus Aegidii.

21 Gedeputeerden ter synode

Die gedeputierden ad synodum Geldricam te gaen sijn gecontinueert.

22 Correspondentie

Ad classem Inferioris-Velaviae te gaen is gedeputeert D. Henricus Magirus, ende ad Zutphaniensem Hermannus Keckius.

23 Correspondentie

Sijn bedanckt die deputati des Zutphenschen alsmede des Neder-Velouwschen classis voer haere godtsalige bijwoninge ende goede stichtelicke advysen.

24 Sluiting

Na gehouden censura morum ende dancksegginge tot Godt den almachtigen is die classis in christelicke vrede gescheiden.

25 Ondertekening

Onderteikend bij ons:

Wilhelmus Nagge, classis praeses

Hermannus Keckius, ut scriba, m.p. scripsit

1615 I Classis. Scherpenzeel, 12 april

Inv. nr. I, fol. 46v-47v.

1 Leiding

Acta des Over-Veluschen classis, gehouden tot Scherpenzeel den 12 aprilis 1615. Nae aenroepinge des Heiligen naems Godes sijn met gemener stemmen verkooren in praesidem D. Engelbertus Aegydi, ende tot scribam Hubertus Liesselius.

2 Aanwezigen

Op dese classicale vergaderinge comparuere omnes, exceptis D. Burano, Hydroreo, Plettenbergio ende Drilano, welcke om redenen bij den classe sijn gehouden excusabel.

3 Aanwezigen

Deputatus ex classe Zutphaniensi is gecompareert D. Sebastianus Dammannus, ut den Neder-Veluwische D. Ellardus à Mehen, ende sijn met goede credentzen bij ons verschenen.

4 Credenties

Die credentz der kercken van Arnhem, Wageningen ende Scherpenzeel, gegeven hare gecommitteerden, gelesen sijnde, sijn in debita forma bevonden.

5 *Acta*

Die acta des voorledenen ordinariae classis, gehouden tot Arnhem, sijn gelesen ende blijven bij den broedere onverbrekelijck.

6 *Wageningen ~ Apeldoorn ~ Predikanten*

Also door die krankheit ende hoge olderdom sommiger dienaeren in onsen classe, als D. Plettenbergii, D. Hydorei ende andere, haere kerckendienst noch door haerselfst, noch door haere naestgesetene nabueren kan volkomentlijcken genoegh geschieden, heft die classis hare gedeputeerden gelast aen die Edele heren Gedeputeerden te versoecken dat Haer Edele gelieve in te willigen ende te ordonneren gagie voor een predicant om extraordinaris beroepen te worden tot Wageningen, die alsoo het defect sodaniger dienaren ten tijden van haer siekten ende swackheden supplere.

7 *Zondagsheiliging*

Also enige onder den broederen hen beclaegt hebben vanwege die misbruicken diewelck geschieden des sondaegs onder het predigen, met drincken ende singen in herbergen naebij der kercke gelegen, tot verstoringe des godtsdienst ende ontstichtinge der gemeente, so heeft die classis haer gedeputeerden gelast den Edele heren drost vruntlijck te versoecken dat Sine Edele gelieve enige goede ordre daerin te stellen, opdat also alle schandael ende ergernisse moge geweest worden.

8 *Brummen en Hall ~ Predikant*

D. Joannes Rutgeri Verbrugge, Verbi minister in Brummen, is tot een membrum classis op- ende aengenomen, ende heft die acta des Over-Velausche ende Neder-Velausche classium, tot Bernevelt gemaect, gelijk mede die Nederlantsche confessie ende Heidelberchse catechismo, onderschreven.

9 *Scherpenzeel ~ Doop*

Het classis verstaen hebbende die gewoonte door diewelcke in die kerck van Scherpenseel, wanneer kindere ten Heiligen doop gepresenteert worden, die olderen gehouden worden te betalen enich gelt, waervan den ontfanck bij den koster dadelick in die kerck geschiet, judiceert die classis sulx geheel behore afgeschafft te worden.

10 *Wageningen ~ Huwelijk*

Die olderlinck van Wageningen, hebbende voorgesteld een swaricheit aengaende houlixbeloften geschiet tuschen twee personen, welcke naemaels aen die sijde van die vrouwe gebroken, heft die classis sulx gewesen aen den Edelen Hove.

11 *Agenda*

Locus futurae classis is genomineert Arnhem, ende sal aldaer D. Joannes Godefridi een propositie doen ex 6 cap. ad Rom. a vs. 19.

12 *Gedeputeerden*

Deputatus huius classis wort gecontinueert D. Engelbertus Aegidii, ende in des afgaende deputati D. Joannis Fontani is verkoren D. Wilhelmus Naggius.

1616 I Classis Over-Veluwe

13 *Gedeputeerden ter synode ~ Correspondentie*

Deputati ad synodum Geldricam, ad classem Sutphaniae et Inferioris-Velaviae sijn continueert.

14 *Correspondentie*

Sijn bedanckt worden die gedeputeerde des Sutphensche ende Neder-Velusche classium voor hare godtsalige bijwoninge ende goede stichtelijcke advysen.

15 *Sluiting*

Nae gehouden censura morum ende dancksegginge tot Godt den almachtige is die classis in christelijcke vrede gescheiden.

16 *Ondertekening*

Onderteikent bij ons:

Engelbertus Egidius, ut praeses classis

Hubertus Liesselius, ut scriba⁸⁸

1616 I Classis. Arnhem, 10 april

Inv. nr. I, fol. 48-49.⁸⁹

1 *Leiding*

Acta des Over-Veluschen classis, gehouden t'Arnhem den 10e aprilis anno 1616. Nae aenroepinghe des Heyligen naemen Gods sijn met gemeener stemmen gecoren in praesidem D. Arnoldus Kemenerus, ende in scribam D. Henricus Schram.

2 *Aanwezigen*

In diese classicale vergaderinghe sijn gecompareert uyt diesen classe: D. Henricus Brumanus, minister Verbi in Arnhem, ende burgemeister Joost van Reede, als ouderling; D. Engelbertus Aegydi, minister Verbi tot Oosterbeck; D. Georgius Heshusius, minister Verbi tot Rencom; D. Joannes Plettenbergius, minister Verbi tot Wageninghe, ende Gijsbert⁹⁰ van Brenen, ouderling; D. Joannes Godefridi, minister Verbi tot Benecom; D. Arnoldus Kemenerus, minister Verbi tot Ede; D. Henricus Schram, minister Verbi ten Aenstoot; D. Hubertus Lysselius, minister Verbi tot Lunteren; D. Reinerus Lysselius, minister Verbi tot Hoflaken; D. Reinerus ab Erpraed, minister Verbi tot Scherpenzeel; D. Henricus Magirus, minister Verbi in 't Nijebroeck; D. Joannes Bauranus, minister Verbi Terwölde; D. Wilhelmus Nagge, minister Verbi te Tweel; D. Hugo Haluwegius, minister Verbi t'Wylpe; D. Hermannus Keckius, minister Verbi te Voorst; D. Joannes Drilanus, minister Verbi tot Beckbergen; D. Joannes Rutgeri, minister Verbi t'Brummen; D. Reinerus Gerardi, minister Verbi tot Middachten; D. Joannes Peye, minister Verbi tot Rede; D. Godefridus Corneli, minister Verbi tot Velpe. Apeldoren ende Halle vaceren, ende Hijlsum.

88 In plaats van het doorgestreepte 'praeses' en 'scriba.'

89 Een afschrift met acta van deze vergadering, geschreven in het handschrift van Henricus Schram, is te vinden in het Gelders Archief, Archief van de classis Over-Veluwe, inv. nr. 7.

90 In het afschrift uit het Gelders Archief is hiervoor geschreven: 'burgemeister'.

3 *Aanwezigen*

Uyt den Zutphenschen classe is gecompareert D. Wilhelmus Baudacius, ende uyth den Neder-Velusschen D. Fredericus Cortenius.

4 *Aanwezigen*

Van het Edele Hoff sijn oick in diese classicale vergaderinghe verschenen, als hyertoe expresselijck gecommiteert, die heeren Frederick van den Sande ende Anthonis Hugen, beyde der rechten doctoren, raden dieses furstendoms ende graffschaps Zutphen.

5 *Credenties*

Die credentie sijn gelesen ende in debita forma bevonden.

6 *Zondagsheiliging ~ Scherpenzeel ~ Doop*

Die acta des voorgaende classis, gehouden tot Scherpenzeel, sijn gelesen, ende betreffende den 7e art., sprekende van die profanatiën des sondags, d'welck door drincken, singhen ende tieren der dronckers geschiet in die herbergen nabij die kercken gelegen, voor ende onder die praedicatie, alsoick den 9e art., sprekende van die onordre die door last ende consent des Edelen heeren drosten in die kercke tot Scherpenzeel, alwaer die custer, als kinderen gedoopt werden, met grote ongestuymicheyt seker gelt voordert met ropen ende trecken, vynt het classis raetsam dat in diese saeken het Edele Hoff aengesocht werde.

7 *Rooms-katholieken ~ Superstitie*

Vermits het classis verstaet datter missepapen comen tot Twelle, Beckbergen ende Wageningen, ende een duyvelswycheler⁹¹ woont in 't Nijbroecke, ende den godsdienst tot Hijlsum noch nyet gevordert en is, ende op den Dorenweert allerley affgodderey geplecht wordt, vynt het classis guet dat die minister loci daer sulxs geschiet hyervan secker ondersoek sall doen, ende dat hebbende, den deputatis classis ten handen stellen om aen 't Edele Hoff daer oick in, alsoick mede van den voorss. art., remedie te soecken.

8 *Arnhem ~ Predikant*

Het classis, gehoort hebbende die clachten des Zutphansschen classis, geschiet door haer gecommiteerden D. Wilhelmum Baudacium ende D. Sebastianum Dammannum tegens D. Henricum⁹² Meilingium, ende oick het antwoord van D. Meilingio hyerop gedaen, vynt guet dat vermits voorss. clachten aen den kerckenraet gebracht sijn ende daerin noch nyet gedaen en is, dat dieselve eersten daer⁹³ behooren gevordert te werden, denwelcken kerckenraet voorss. oick ernstelijck mitsdiesen vermaent sall sijn die voorss. clachten op 't spodichste aff te handelen, waerna evenwel den partijen vrije staet d'selve op den classen te brengen. Nyetemin, so verstaet voorss. classis bij provisie dat nemant uyth dyt classe behoort te gaen in een ander om daer te praediken, buyten weten ende consent des classis aldaer, ofte der deputaten des classis, ofte tenminsten des praedicanten ter plaetsen.

91 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'banner'.

92 Boven de regel geschreven.

93 Boven de regel geschreven.

1617 I Classis Over-Veluwe

9 Synode

Het classis vynt raetsam, d'wyl D. Joannes Fontanus, piae memoriae, gewest is deputatus synodi Geldricae, ende datselve uyth diesen classe waeruyth ordinaris een deputatus is, wederom een ander bij provisie te deputeeren, doch nyet sonder raet ende advis des Zutphensschen ende Neder-Veluesschen classis.

10 Examens

Betreffende Albertum Hydoreum alsoick Gerardum Arsenium, sullen bijde examineert werden ende daerin geprocedeert na ordre daarvan gemackt.

11 Agenda

Locus futurae classis is⁹⁴ genomineert Arnhem, daer een propositie sall geschieden van D. Joannes Peye uyth den 11 cap. ad Hebraeos.

12 Gedeputeerden

D. Wilhelmus Nagge, deputatus classis, wordt noch dyt jaer gecontinuert, ende hem is bijgevoecht D. Henricus Schram in des afgaende D. Engelberti plaets.

13 Correspondentie ~ Gedeputeerden ter synode

Tot den Zutphansschen classsem te gaen is genomineert D. Hugo Haluwegius, ende tot den Neder-Velusschen D. Arnoldus Kemenerus. Ende die deputati ad synodum te gaen werden gecontinueert.

14 Overheid ~ Correspondentie

Die heeren raeden ende die deputati Zutphaniensis et Haderwycenae classis sijn bedanckt.

15 Sluiting

Ende na gehouden censura morum ende aenroepinge des Heyligen naemen Gods is het classis in vrede gescheiden.

16 Ondertekening

Arnoldus Kemenerus, praeses⁹⁵
Henricus Schram, scriba, subscripsit⁹⁶

1617 I Classis. Arnhem, 28-30 januari

Inv. nr. I, fol.49v-52.

1 Leiding

Acta des Over-Veluschen classis, gehouden tot Arnhem anno 1617, den 28., 29. en 30. januarii. Nae gedanen gebede sijn met de meeste stemmen vercooren in praesidem D. Wilhelmus Naggus, in scribam D. Godefridus Cornelii.

94 In het afschrift uit het Gelders Archief is hierna geschreven: 'wederom'.

95 In het afschrift uit het Gelders Archief ontbreekt deze ondertekening.

96 In het afschrift uit het Gelders Archief is hieronder geschreven: 'D. Stephanus beroepen in 't eynde van 't jaer 1616. Sopingius den 14 novembris 1619 geconfirmiert'.

2 *Aanwezigen*

In desen classe sijn aengecomen en verscheenen: uut de kercke van Arnhem D. Engelbertus Aegidii, als dienaer des Woorts, ende de Edele Henrick van Eck, als ouderlinck; uut de kercke van Velp D. Godefridus Cornelii; van Rehen D. Johannes Pei; van Spankeren en Ellecom D. Reinerus Gerardi; van Brummen D. Johannes Verbruggen; van Voorst D. Hermannus Keckius; van Twelle D. Wilhelmus Naggius; van Nieubroeck D. Henricus Magirus; van Beckbergen D. Johannes Drilanus; van den Aenstoot D. Henricus Scrammius; van Hovelaken D. Reinerus Liesselius; van Scherpenseel D. Reinerus ab Erpraet; van Lunteren D. Hubertus Liesselius; van Ede D. Arnoldus Kemmenerus; van Bennecom D. Johannes Godefridi; van Wagenengen D. Johannes Plettenburgius, als dienaer des Woorts, ende Reiner Francken, als ouderlinck; van Rencom D. Georgius Heshusius. Wil lip vacceert. Absens: D. Johannes Buranus, Terwolde, wort geëxcuseert propter morbum.

3 *Aanwezigen*

Tot onderhoudinge van die goede eens aengevangene correspondentie sijn uut den classe van Zutphen verscheenen D. Sebastianus Dammannus, dienaer des Woorts tot Zutphen, ende D. Johannes Bouillet, minister Verbi tot Warnsveld.

4 *Credenties*

Die credentie van de kercke van Arnhem, Wagenengen en de Zutphense classe sijn gelesen en in debita forma bevonden.

5 *Acta*

Die acta des voorledene classis sijn herlesen en geaprobeert.

6 *Apeldoorn ~ Predikant*

Die proceduere van het beroep en confirmatie D. Alberti Hydorei in den kerckendienst tot Apeldoorn is van den deputatis classis D. Wilhelmo Naggio en D. Henrico Scrammio den classi voorgedragen, en van deselve in alles, so verhaelt is, geaprobeert. Daerop D. Albertus voors. tot een lidt des classis is op- en aengenomen.

7 *Arnhem ~ Beroep*

Litterae vocatoriae d. doctor Stephani sijn geëxhibeert, den classi voorgelesen en voor goet gekent.

8 *Arnhem ~ Predikanten*

Is oock mede ingegheven een besloten missive eens Eerbaren magistraets deser stadt Arnhem, daerbij gaende oock copie van seecker formulier, bij kerckenraet derselver stadt gestelt en bij den drie dienaeren des Woorts, D. doctor Wilhelmo Stephani, D. Henrico Brumano en D. Engelberto Aegidii onderteickent, in welke missive versocht wort examen en goetachten des classis, eerst aengaende die beroepinge en aenneminghe D. doctor Stephani. Hierop heeft de classis verclaert sodanich beroep en aenneminghe goet te kennen, doch te wunschen dat de kerckenraet sulck beroep gedaen hadde met kennisse van den classe, of tenminsten van twee of drie naestgesetene dienaeren, opdat alsoe die 5de art. des nationalen synodi, gehouden in 's-Gravenhaghe anno 1586, mochte onverbroocken sijn ge-

1617 I Classis Over-Veluwe

bleven, hetwelcke nochtans voor ditmael noch de classis oversiet. Wat aengaet in specie het getuichenisse sijner dimissie tot Campen, oordeelt die classis sodanich getuicheniss aldaer te versoeken en hier in te brengen niet noodich te sijn, om reden. Ende is alsoe D. doctor voorss. tot een lidt des classis aengenomen.

Daernae wort oock in de voorss. missive gesproocken van het beroep ofte bijvoeginge D. Engelberti tot den ordinarischen kerckendienst deser gemeente van Arnhem, in sulcker voegen dat D. Engelbertus wesen sal ordinarius mededienaer der gemeente van Arnhem, doch dat tot sijnen laste sal verblijven die sorghe, opsicht ende bedieninge van de kercke tot Oosterbeeck, tenwaere dan dat sijne mededienaeren doer speciale bewillinghe sulckes mede met hem wilden aennem, ter tijt toe dat bequaem middel gevonden worde tot volle gagie voor vier ordinarische dienaeren alhier, wanneer alsdan de kercke van Oosterbeeck eenen eygen en bijsonderen dienaer en geestelicke versorgher sal mueghen toegevoecht worden; hetwelcke oock alsoe mondelick is aengedient en verclaert worden van d'Eersame magistraet D. praesidi, scribe en noch eenen gecommiteerden uut het midden van den classe. En is dit oock alsoe bij den classe aengenomen, mitsdien dat sulck beroep den naesten classi schriftelick sal werden getoont.

Ten derden wort noch versocht het examen en goetachten des classis over seecker⁹⁷ formulier, gestelt bij den kerckenraet, en bij haere drie dienaren, D. doctor Stephano, D. Henrico Brumano en D. Engelberto Aegidii, onderteickent. Dit examen gedaen sijnde, is dit formulier voer de kercke van Arnhem seer goet ende stichtelick bevonden. Ende bemerckende uut die voorss. missive die goede genegentheit tot den welstant der kercken en die singuliere sorghe over deselve, hebben Hare Eersame daervoor op het hoogste te bedancken, gelick sij doen mitsdesen.

9 *Correspondentie*

Nae den classe van Zutphen te gaen, om denselve met raet en advys bij te wonen voor dese extraordinarische reyse, sijn genomineert D. Hermannus Keckius en D. Johannes Verbruggen.

10 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Tot die vergaderinge van de heeren gecommiteerde uut de Staten deser lantschap sijn genomineert D. doctor Wilhelmus Stephani en D. Wilhelmus Naggius, dewelcke van den classe geene commissie in specie is gegeven, maer alleen in genere, namelick haer uuterste vlijt en neersticheit nae consciëntie te doen, soveel muegelick om christelicke accommodatie in dese tegenwoordige kercklike misverstanden te beramen.

11 *Arnhem ~ Proponent*

Rector scholae huius, D. Valentinus Hackenbergerus, getoont hebbende sijne literas vocatorias ad rectoretum, en noch enige attestatiën sijnes oprechten handels en wandels, alsoock mede der suiverheits en eeniges dienstes tot Wesel ende Berck in de leere, is bij den classe geadmitteert altemet bij occasie te muegen prediken, doch geene sacramenten te bedienen, en beheltelick dat hij sich sal conformeeren den formulier des kerckenraets alhier, bij de drie dienaeren haerer gemeente onderteickent.

97 Boven de regel geschreven.

12 *Wilp ~ Predikant*

Litterae vocatoriae D. Hugonis Galli van de kercke van Willip sijn den classis geexhibeert, en gelesen goetgevonden. Desgelicken oock enighe attestatie doctrinae et vitae et dimissionis van de gemeente van Diepenheim, alwaer hij een goede tijt betreden hadde den dienst des Woorts. Waerop besloten is dat D. Gallus voors. bij die gedeputeerden deses onses classis weder sal geëxamineert werden, en bevonden duechtich te bestaen als niet te twijfelen, sal aldaer in den dienst desselfen, nae christelicke ordre onses classis, geconfirmeert werden, naedat hij oock de Nederlantsche belijdenisse, Heidelberchsen catechismus en die acta tot Barneveldt gemaect, sal hebben onderteickent.

13 *Examen*

D. Gerardus Arsenius sal mede, doch alleen praeparatorie, geëxamineert werden, om daernae vrijheit te muegen hebben, nae goede ordre der kercken, altemet bij voorvallende occasie en gelegentheit opentlick te predicken, maer geene sacramenten te bedienen.

14 *Examens*

Is in den classe eendrachtelick geresolveert, alsoe D. Johannes Fontanus, piae memoriae, uut onsen classe in sijn leven is geweest deputatus synodi en alsoe de classis door sijn afsterven van haeren deputato is gepriveert, dat die van den Zutphense en Neder-Velusche classe op alle haere examina der aencomende predicanten sullen verschrijven, in de plaets van deputato synodi, eenen deputatum onses classis. Of so niet, so sullen onse deputati met die naestgesetene dienaeren in haere examinibus voortvaeren, sonder die deputatos synodi uut haeren classibus te verschrijven.

15 *Agenda*

Locus futurae classis is weder genomineert Arnhem. Ende sal aldaer D. Reinerus Liesselius eene predicatie doen, eenen text der Heiligen Schriftuere daertoe nemende die het hem belieft.

16 *Gedeputeerden*

In deputatum classis is gecontinueert D. Henricus Scrammius noch een jaer, D. Wilhelmus Naggius tot Paeschen toe, en daernae, van Paeschen aenvanckelick, vercoren D. Henricus Magirus in D. Naggii plaetse.

17 *Beekbergen ~ Predikant*

Op het versoeck D. Johannis Drielani, van getransporteert te worden tot een ander kercke, adviseert de classis dat de deputati desselfighen daerin sullen muegen versien ter eerster voorvallender gelegentheit.

18 *Correspondentie*

Ad classem Zutphaniensem de naestcomende reise te gaen is genomineert D. Wilhelmus Naggius, ad Hardovicenam blijft D. Kemnerus.

19 *Sluïting*

Nae gehoudene censura morum en dancksegginghe Godts is de classis in vrede gescheiden.

1617 II Classis Over-Veluwe

20 *Ondertekening*

Wilhelmus Nagge, classis praeses

Godefridus Cornelii Elbertides, classis scriba

1617 II Classis (extraordinaris). Arnhem, 26-30 augustus

Inv. nr. I, fol. 52v-55.

1 *Leiding*

Acta classis Superioris-Velaviae, gehouden tot Arnhem den 26-30 augusti anno 1617. Nae aenroepinghe des Heyligen naemes Godes is met gemeene stemmen vercoren in praesidem D. Wilhelmus Nagge, ende in scribam D. Henricus Schram.

2 *Aanwezigen*

Sijn op diese classicale vergaderinge gecompareert alle die broederen des classis, exceptis D. Wilhelmo Stephani et D. Joanne Burano, qui propter morbum excusantur. Uth die kercke van Arnhem, als ouderling, is oick verscheenen die Edele erentfeste joncker Gosen van Varick, uth den classe van Zutphen D. Sebastianus Dammanus, deputatus synodi, D. Wilhelmus Baudatius et Joannes Bouliet, uth den classe van Haderwijck D. Ellardus à Mehen, deputatus synodi, D. Joannes Rodius et Georgius Ernesti.

3 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Also bij het laeste Affgescheyt⁹⁸ dieser Landschap den classis was gesinnet om, onder andere poincten, classicaliter t'overwegen seeckere thien positiones⁹⁹, bij den praedicanten des Nimmischen quatiers in seeckere remonstrans gestelt, d'welcke sij seyden dat sommige haer voor 't gevoelen der gereformeerder kercken sochten op te dringen, sijn die broederen des classis hyerop gehoordt, ende gevraecht off sij dieselve souden houden voor 't gevoelen der gereformeerder kercken ende toestandich sijn, jae yemant weten in diese provincie, die dieselve, in terminis so se daer liggen, souden toestaen offte leeren. Hebben t'samentelijck verclaert sulxs te ontkennen ende een affgrijsen aen dieselve te hebben, seggende dat die gecommiteerden vanwege der respectie classen op datselvige point in den laesten Affgescheyt wel hadden geantwoordt.

4 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Nopende het stellen status controversiae bij die van 't Nimmische quatier onderleyt, hefft D. Brumanus geadviseert dat die ongefeerlijck wel soude gestelt sijn als overeencomende met die, die in die conferentie van den remonstranten gestelt is. Edoch die andere broeders allen hebben verclaert sulxs nyet geschiet te sijn, alsoe claerlijcken bleke dat in controversia worde getogen dat nyet controvers en is, ende buyten controvesie gestelt dat merckelijck gecontroverteert wordt, approberende also 't advys der respectie gecommiteerden oick in diesen deele gegeven.

98 *Eerste ende tweede Af-gescheyt, Van weggen de Heeren Staten van Gelrelant den Kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven.* Amsterdam, 1617.

99 De tien positities sijn gepubliceerd in *Schriftelicke Conferentie*, p. 7-9.

5 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Sijn oick vooreerst gelesen seeckere theses, bij die gecommiteerde classium (tot dyt werck) gestelt om daerdoor met advys die Edele heeren Cantzelaer ende Raeden, mitsgaders des Landtschaps Gecommitteerden te dienen, inhoudende seeckere hoofarticulen der gereformeerder leer, diewelcke alle bij het meeste deel der broederen des classis voor guet erkent ende toegestaen sijn. Belangende avers D. Henricum Brumanum, die neemt diese theses oick aen voor sovoel die-selve uth die confessie ende catechismo genomen sijn, ende seyde daer noch bij datter eenige formaliteiten ende maniere van spreken in gevonden werden die in confessione et catechismo nyet en sijn. Heff noch D. Brumanus verclaert nyet te verstaen hoe het evenbelt Gods den mensche soude aengeschapen sijn ende tegelijck met die ziel in het lycham gestelt. Ende noch daerbij, beneffens D. Godefridum Cornelii, geseyt nyet te connen verstaen dat in den mensche voor den vall geen inclinatie tot sondigen soude gewest sijn. Hefft oick wel rondelijcken D. Henricus Brumanus verclaert sijn gevoelen te sijn dat die erffsonde nyet en verdomde, tenwaere dan saecke dat die datelijcke sonde daerbij quame. Ende in specie gevraecht sijnde op den thesen van die rechtverdichmaeckinge, hefft in specie, gelijck die was voorgestelt, nyet willen toestaen, maer seyde die alleen te approberen (gelijck daer oick bij voechde alle die andere theses) al sovoel sij overeen quaemen met die catechismo ende confessie verbotenus genomen ende hetselve nae die Heylige Schrift verstaen, nyet connende passeren die woorden daerbij te stellen in dien sin ende verstaent genomen gelijck sij tot noch toe in die gereformeerde kercken verstaen ende geleert sijn.

6 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Sijn oick die antitheses overwogen ende bij die t'samentelijcke broederen als onschrijftmatisch verworpen, alleen dat D. Henricus Brumanus, D. Godefridus et D. Reinerus Lysselius verclaert hebben van hun sulxs oick te geschieden indien yet daerin bevonden worde met die thesibus te strijden, d'welck D. Brumanus seyde noch in quaestie te sijn off het oick antitheses waeren.

7 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Dieweyl oick die van het Nimmische quatier haer hadden vermodicht om op den last gehouden landach dieser Landschapt in seeckere remonstrantie¹⁰⁰ te laeten hooren hoe dat in den classibus van Zutphen ende Veluwen souden sijn die met haer in een gevoelen souden staen (die sij haer verclaeren met den Hollanschen remonstranten in die vijff bekende pointen¹⁰¹ ende aenclieven van dien eens te sijn), ende van die aenwesende broeders der classen van Zutphen ende Haderwijck vertoont is dat se hoofft voor hoofft hyerop hadden gevraecht, ende t'eenemael bevonden sulxs bij die praedicanten des Nimmischen quatiers ongefondeerderwijse geseyt te sijn, wienvolgende diese blame alleen op den classen van Arnhem soude blijven hangen, hefft diese classis oick noodich geacht sich daerop te informeren ende bevonden, nae ernstige ondersoeking, dat oick diesen classi daer ongelijck in was geschiet, alleen dat D. H. Brumanus, D. Godefridus ende D. Reinerus Lysselius hebbende gesuffrageert, D. Brumanus dat dyt ondersoek noch stichtelijck, noch noodich, noch georloofft ende was, die andere

100 Deze remonstrantie is gepubliceerd in Baudartius, *Memoryen*, boek IX, p. 4-6.

101 Hierna is doorgestreept: 'eens'.

1617 II Classis Over-Veluwe

twoe dattet nyet noodich ende was. D. Brumanus verclaert dat hij noch die remonstranten, noch die contraremonstranten in allen deelen toe en stonde. Ende als hyerop geïnfereert worde dat diese verclaeringe geen directelijcke verclaringe en was, die hij rondelijck voor diesen sich hadde verclaert in der remonstranten gevoelen te staen, hefft geseyt dat hij meer alrede geantwoordt hadde als hij gehouden was, ongehouden sijnde hem specialiter te verclaeren, also hij meende sulxs oick tegen der Landschaps Affgescheyt te strijden. Betreffende D. Engelbertum ende D. Godefridum, seyden noch in via disquisitionis te sijn ende nyet verandert te sijn van gevoelen, maer tot noch toe gebleven te sijn bij 't gevoelen der gereformeerde kercken¹⁰² in catechismo ende confessione uthgedruckt, in den sijn ende verstaent gelijk dieselve van beginsel der reformatie in diesen landschap verstaen ende publicke aengenomen ende geleert is. Maer wat aengaet D. Reinerum Lysselium, hadde sich alrede tevooren verclaert van 't gevoelen verandert te sijn, ende die vijff bekende questieuse poincten als der waerheyt, conform volgens dergeener die men remonstranten noomt gevoelen, toe te staen.

8 Remonstranten ~ Contraremonstranten

Die voorgeschlagene wijze van accomodatie aengaende, bij die van 't Nimmesche quatier gestelt, gedragen sich alle die broederen tot die antwoord bij die respective gedeputeerde broederen des Zutphenschen ende Veluwischen classen gegeven, dieweyll bevonden was dat status questionis nyet terecht en was getroffen.

9 Gedeputeerden ter synode

Sijn gecommiteert bij voors. classe om te gaen ad synodum Geldricam futuram D. Henricus Schram, D. Arnoldus Kemenerus, D. Henricus Magirus ende eenen ouderling van die kercke van Arnhem. Ende diesen voors. gecommiteerden hefft voors. classis volcomen macht ende autoriteyt gegeven, ende geefft mets diesen, om te helpen verhandelen, resolveren, concluderen, aennemen offte verwerpen alles wat in voors. synodo sall voorvallen ende dienen, mit beloofftens dat sulxs alles so bij henlieden sall sijn geresolveert, concludert, aengenomen offte verworpen, dat voors. classis ende ellijck litmaet desselven sall in sulcke werde houden ende onverbreckelijcken observeren alsoff hetselve bij den volle classe also gedaen waere, mits diese conditie dat voors. gecommiteerden in oprechter consciëntie handelen sullen, nyet doende offte toestaende dat tegens Gods Heylige Woord offte waerheyt der eenmael aengenomener leer, in onsen catechismo ende confessie uthgedruckt, genomen in den verstant ende sin gelijk dieselve tot noch toe van beginsel der reformatie in diesen forstendom Geldre ende graeffschap Zutphen genomen, verstaen ende geleert is, noch oick dat tegens onse kerckelijcke ordre, gestelt in nationale, provintiael synoden ende clascale resolutiën, strijdich is.

10 Hoewelaken ~ Predikant

Also in den classe van Neder-Veluwe, gehouden tot Nijekercke in aprili laestleden, diese classis vermaent is te letten op D. Reinerum Lysselium, praedicant tot Hovelaecken, van denwelcken haer was vorgecomen dat hij, van sijn gevoelen daerin hij voor diesen gestaen hadde affgetreden sijnde, 't gevoelen der Hollanscher remonstranten in die vijff articulen hadde aengenomen, ende dat hij 'tself-

102 Hiervoor is doorgestreept: 'r'. Hierna is doorgestreept: 'dieses'.

de hyer ende daer hadde d'een ende anderen soecken aen te prijsen, is voors. classis voor sulcke goede sorge ende aenmaningen seer hertelijck van diesen classe bedanckt, met belofftenis dat sulxs in gelijcker voorvallende saecken diese voors. classis met nyet minder getrouwicheyt sal verschulden.

11 *Hoewelaken ~ Predikant*

Is oick D. Reinerus Lysselius hyerop gehoord, ende hefft nae verscheyden onderhandelingen verclaert ende bekent waerachtich te sijn dat hij in 't gevoelen der remonstranten nu stonde, ende dat hij 'tselffde hadde sommigen aengepresen ende sijn voorgaende gevoelen mispresen. Waerover die classis bedroeft sijnde ende ordelende dat D. Lysselius in diesen gehandelt hadde tegens die acta synodi Hadrowicenaë, classis Berneveldicaë, beyde gehouden anno 1612, alsmede tegens het Affgescheyt van den Edelen heeren Cantzelaer ende Raeden ende dieses Landschaps Gecommitteerden in laestleden februario gegeven den kerkendienaeren voors. landschaps. Is D. Reinerus Lysselio voors. te last geleyt sijn schult hyerover te bekennen ende daerbij te beloven dat hij in tocomende tijden hem in conformite van 't voors. Affgescheyt ende acten voors. soude houden ende dragen. Waerop also D. Lysselius verclaerde dat hij wel bekende overgetreden te hebben die acta synodi ende classis voors., maer nyet het Affgescheyt (als nae dato van 'twelcke hij sijn nye aengenomen gevoelen nyet en hadde gesocht aen te prijsen), ende dat hem sulcke sijn overtredinge leet was, begerende dat die classis hem dat te goede soude houden, met belofften dat hij vortoen tegens het gemelte Affgescheyt ende voors. acten nyet meer¹⁰³ hem en soude verlopen. Ende also hefft 't classis sijn schultbekenninge ende belofften aengenomen.

12 *Predikanten*

Geefft oick die classis haeren deputatis last ende autoriteyt mits diesen, dat wanneer haer van ymant mocht te vooren comen dat eenich praedicant dieses classis sich in leer ofte leven mocht verlopen hebben tegens Gods Heyligen Woord ende acten, so synodale als classicales, alsoick des lands Affgescheyt, sij haer ten vollen daerop sullen moegen informeren ende nae die acten des synodi nationalis daerin remedieren nae behoeren, ter meeste stichtinge van Gods kercke ende weeringe aller scandalen, sijnde gelastet het Edele Hoff te versoeken ter executie van 'tgeene so bij voors. gedeputeerden met kennis¹⁰⁴ des Edelen Hoff's noodich gevonden wesen.

13 *Geschil*

D. Ellardus à Mehen, praedicant tot Haderwijck, hefft hem in diesen classe seer beclacht van het groet ongelijck so hem geschiet was van D. Henrico Brumano, daermede dat hij, D. Brumanus voors., hem verweten hadde dat hij, Ellardus voors., die ganssche stad van Arnhem ende meer andere steden door sijn bitterheit onrustich mackte. Item die voel met overgegeven leugen omginck. Het classis hyerop beyde, D. Ellardus et Brumanus, verhoordt hebbende, ordelt dat Brumanus geheel ongeschickt ende ongefondeert D. Ellardus met sulcke een lasterlijcke ende scandaleuse blame aen sijn eer nyet weynich gecrenckt en hefft. Ende lastet daerom D. Brumano mits diesen dat hij binnen den tijt van een maent

103 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'wijders.'

104 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'advys.'

1617 II Gedeputeerden Over-Veluwe

nae dato dieses sall ten handen van den gedeputeerden des classis overleveren naeder bewijs dieses aengaende (soverre hij middelertijt hem met D. Ellardo nyet en sall hebben gereconciliert ende hem ten vollen genocht gedaen), d'welcke sij gedeputeerden den Edelen Hove sullen remonstreren om met autoriteyt nae behooren hyerin, ende wat meer op hem te seggen valt, te moegen versien.

14 *Wageningen ~ Beroep*

Wolbrandus Plettenbergius hefft den classi vertoont seeckere missive waermede hij van den magistraet ende kercke van Wageninge tot den kerckendienst aldaer versocht woordt. Resolvert het classis dat haer gedeputeerden die forme van beroepinge sullen helpen instellen ende daernaem hem nae kerckelijcke ordre exami-neeren ende voorts procederen nae behoren.

15 *Sluiting*

Ende nae gehouden censura morum ende gebede tot God¹⁰⁵ is het classis in die vrede Gods geschieden.

16 *Ondertekening*

Wilhelmus Nagge, classis praeses
Henricus Schram, scriba classis, subscripsit

1617 II Gedeputeerden. 29 november

Inv. nr. 1, fol. 56-64v.

17 *Arnhem ~ Predikant*

Pointen waermede Henricus Brumanus, kerckendienaer deser stadt Arnhem, wort belast bij die remonstrantie ende gevoechde stucken doer die gedeputierden des Arnheemschen classis, opten 29en novembris 1617 den Have van Gelderlandt, volgende die classicale acten, overgegeven:

1. Dat hij Brumanus bij onderteickeninge ende belofften, boven diegeene die hij in aenvanck sijnes dienstes, gedaen tot Barneveldt in den classe anno 1612, betuygt hefft, heilic met oprechten harten voor den Heere, in die verresene nieuwicheden een groot misnoogen to hebben, ende beloofft met hart, mont ende hant in die enicheit des gelooffs met alle uuytheemsche ende inheemsche kercken staende to willen blijven door Godes genade, gelic daervan de somma in die Nederlantsche confessie ende Heydelberchschen catechismo vervatet is. Ja, die waerheit naer vermogen to helpen bevorderen ende andere op alle mogelicke wijze te assisteren, die die nieuwicheden tegenstaen ende soecken to dempen.

2. Dat insgelicke, tot dempinge van die misverstanden tegens die vorn. belofften alreets in die kercke van Arnhem ontstaen, 't Hoff ende die van die magistraat deser stadt, met toestemminge van den classe, in maio 1614 acte beraemt, waerbij de voern. Brumanus iterativelic beloofft met hert, hant ende mont dat hij sonder beswaernisse van sijn privégevoelen in 't stuck van die praedestinatie metten aencleven van dien, noch op den predicstoel, noch in 't privé, directelick noch indirectelick, yet sol voerstellen, 'tsij uut den woerde der Heilichen Schriftuere, Nederlantsche confessie ofte Heidelberschen catechismo, dat soude mogen stri-

105 In de marge is geschreven: 'ende (...) God'.

den tegens den sin, verstant ende meinunge in die Nederlandsche ende andere gereformierde christelicke kercken aengenamen, ende in ende van den beginne der reformatie in desen furstendom ende graeffscap geleert.

3. Dat hij, Brumanus, daerenboven, tot gelijcken einde als voer verhaalt, particulere onderteickenunge ende belofften gedaen opten 19. januarii 1617, met verwillecorung dat hij daertegens doende, soude staen onder die christelicke ende kerckelicke censuren ende gelofften dat hij die heern Staten deser landtschap, sampt die heern Stadthouder, Cantzeler ende Raden, alsoock die magistraat der stadt Arnhem, trow holt ende gehoersam soude sijn.

4. Dat bij het eerste Affgescheit¹⁰⁶, in name van den heern Staten deser landtschap den kerckendienaren in februario 1617 gegeven, geordoniert is dat die dienaren sich niet sullen onderstaen mondeling offte schrifttelick, oentlick offte heimelick, directelick noch indirectelick, ytwes voer te stellen, drijven offte verdedigen dat in eniger manieren soude mogen strijden offte niet accorderen met die eenmaal aengenomene leere der gereformierde kercken, ende daertegens doende dat se souden kerckelick gecensureet worden, off bij versuym politiquelijc gestrafft.

18 Arnhem ~ Predikant

Pointen in die misleere, daerinne die voern. Brumanus tegens die voeraengetagen belofften ende ordinantiën, respectivelic ende onderscheidenticke tijden, sich soude hebben ontgaen:

1.¹⁰⁷ Dat hij ter occasye van de predicatie D. Joh. Pey, in januario des jaers 1617 gedaen, ende op andere tijden het point van die volherdinge der heilichen tegengespraecken heeft.¹⁰⁸

2. Dat hij in de vergaderinge van den classe verclaert een remonstrant te sijn ende te willen blijven.

3. Dat hij, uutleggende het 2. cap. tot den Thess., in 't 13. vers het woort uytvercorene offte verkiesinge in den text verswegen, ende een ander, namentlick aennemen, in de plaets gestelt.¹⁰⁹

4. Dat hij anderen die het woort uytvercorene in haere predicatie gebruyckt hebben, daerover bestraft ende berispt.¹¹⁰

5. Dat hij verclaert met sommige mennonisten wel broederscap to willen houden ende voer lidmaten aennemen, ende niet daeraen gelegen te sijn off die kinderen in haer jonckheit off in den olderdome gedoopt worden.¹¹¹

6. Dat hij die seeckerheit van 't menschen salicheit tegensgesproecken heeft, ende geseit geestdriverie te sijn, die door 't getuygnisse des Heilgen Geestes daarvan getuygnisse in hare herten meinen te hebben.¹¹²

7. Dat hij van den predickstoel geleert dat ons Godt, bij heimelicke, verswegen conditiën, vergeefft onse sonden.¹¹³

106 *Afghescheyt Van wegghen de Heeren Staten van Gelreant den Kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven.* Arnhem, 1617.

107 Hierna is in de marge geschreven: 'art.'

108 Later is hierbij in de marge geschreven: 'Littera L. § 7, N. § 2 et 7.'

109 Later is hierbij in de marge geschreven: 'Lit. C. § 5, L. § 6, M. § 9.'

110 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. C. § 3 et 6.'

111 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. L. § 3 et 4.'

112 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. C. § 6, N. § 6.'

113 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. L. § 5, L. N. § 1.'

1617 II Gedeputeerden Over-Veluwe

8. Dat hij die particuliere verkiesunge van Peter, Paul etc. in openbare predicatie tegengespraccken, ende tegens anderen in 't particulier verclaert dat Christus soewel voor Cain als voor Abel ende voor Judas etc. gestorven sij.¹¹⁴

9. Dat hij in den classe, in augusto 1617 gehouden, verclaert niet te verstaen ho het evenbelt Godes den mensche soude aengescapen sijn, ende toegelijcke met de ziele in 't lichaam gestelt.¹¹⁵

10. Niet to cunnen verstaen dat in den mensche voor den val geene inclinatie tot sondigen soude geweest sijn.¹¹⁶

11. Dat die erffsonde niet en verdoemt, tenwaer dat die datelicke sonde daerto quame.¹¹⁷

12. Dat hij den thesin van die rechtveerdichmakinge, gelick die was gestelt, niet en heeft willen tostaen, maer in den voersch. classe¹¹⁸ verclaert deselve, gelick oock alle die andere theses, to approbiren voor soveele sij overeenquamen met den catechismo ende confessie verbotenus, ende hetselve nae die Heilichen Schrifft, ende niet in dien sin ende verstant gelic die¹¹⁹ tot noch to in die gereformierde kercken verstaen ende geleert sijn.¹²⁰

13. Dat hij sich beswaert die antitheses to verwerpen, gelick nochtans alle die andere van den classe (Godefrido Cornelii ende Reinero Lisselio uuytgenamen) gedaen hebben.¹²¹

14. Dat hij in de vergaderunge van den magistraat, ten tijde als over die beroeping D. doctor Stephani den kerckenraat soude vergadert worden, gesustineert dat het verbont Godes sich streckten over het gantze menschelicke geslacht, ooc over ongeropene¹²² heidenen, Turcken en machemetanen.¹²³

15. Dat hij domaals, gevraecht sijnde off hij die waerheit van sijn besonder gevoelen soude willen onderwerpen den classi, den Gelderschen synodo, offte enige gereformierde kercken offte universiteit van 't cristentrijck, verclaert ongehouden te sijn sijne consciëntie sodanige ordelen te onderwerpen, welcke verclaringe hij in effect naderhandt in den kerckenraat in eene extraordinaris vergaderinge van sesentwintich personen geïtereert hefft.¹²⁴

16. Oock gevraecht off hij niet conde toestaen dat op enige van die voorsch. plaetsen worde geordeelt ho hij in qualiteyt als kerckendienaer hem in dit stuck behoerde to dragen, hefft verclaert ongehouden to sijn.¹²⁵

17. Item gevraecht naer wiens opinie hij in de qualiteit als kerckendienaer wilde geordelt sijn, hefft geantwoert na het oordeel van die luterschen, hoewel hij sich niet hefft willen onderwerpen d'meinunge ende 't oordeel van Luthers boecken selfs.¹²⁶

114 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. M. § 6, L. C. § 2, 6, 7, 8'.

115 Later is hierbij in de marge geschreven: 'Acta classis § 5'.

116 Later is hierbij in de marge geschreven: 'eodem §'.

117 Later is hierbij in de marge geschreven: 'eodem § et L. L. § 14'.

118 In plaats van het doorgestreepte: 'plaets'.

119 Hierna is doorgestreept: 'text'.

120 Later is hierbij in de marge geschreven: 'eodem §'.

121 Later is hierbij in de marge geschreven: 'Acta classis § 6'.

122 In plaats van het doorgestreepte: 'ongelovi'.

123 Later is hierbij in de marge geschreven: 'T. § 2'.

124 Later is hierbij in de marge geschreven: 'T. § 4'.

125 Later is hierbij in de marge geschreven: 'T. § 5'.

126 Later is hierbij in de marge geschreven: 'T. § 6, 7'.

18. Dat hij in den kerckenraat tegens die predicatie D. doctor Stephani opten 24. psalm, van dat die macht omme die poorten wijt ende die doren in die werelt hooch to maacken, dat die coninck der eeren intrecke, niet en sij in des menschen natuerlicke crachten, maer van Godt gegeven worde, tegengesproecken, ende gesustiniert, aengaende het eerste, dat Godt daerom seeckere volckeren die predicatie sijns evangeliums hadde gegeven, omdat hij wyste dat deselve souden gehoersamen ende welgebruycken, sonder toe te staen dat het alleen stonde in Godes wille ende genade, daervan men geen oorsaacke conde seggen. Ende aengaende het tweede, dat dese macht mede stonde aen onse natuerlijcke crachten, so wij die wel gebruyckten, ende dat daermede Godes genade niet en worde uuyt-gesloten. Want het oock was Godes genade dat wij onse handen ende voeten natuerlickerwise conden bewegen.¹²⁷

19. In den kerckenraht gevraecht sijnde waeromme hij swaricheit maeckten sich to holden aen die aengenamene belidenisse ende catechismo, dewijle doch deselve uuyt die texten der Heilichen Schrifft waren bijeen gebracht, heeft geantwoort dat het wahren menschelicke schriften, daerop al yt to seggen viel, als onder anderen dat die catechismus in de definitie ecclesiae, in die 54. vrage, strede met die Nederlansche belidenisse.¹²⁸

20. Dat op die predicatie D. doctor Stephani, gedaen opten 6. martii anno 1617, bij occasi van den text Joh., caput 19, daer Christus seit dat die machten hem te doden Pilate van boven was gegeven, waeruit geïnfieriert was dat Godt het lijden Christi, ende alle saacken die daerto streckten, van ewicheit tot onse verlossinge hadde beschickt, ende dat niet en geschiede sonder Godes beschickinge, derhalven bestraffende diegeene¹²⁹ met die leere van Godes voersichticheit spotten, ende die daeruit scimpelicken seiden dat die offte die daerto sijnt gepredestineert, hij Brumanus in den kerckenraht verclaert qualick te sijn gedaen dat het 't stuck van die regeringe Godes so hoge was gedreven.¹³⁰

21. Dat als op den 9. aprilis des voersch. jaers gepredickt siende, dat die weerdicheit van Christi lijden affbrueck geschieden doer die papisten, die haere rechtveerdicheit ende versoninge sochten in haere goede wercken ende in die offerhande van die misse. Item die oude socinianen, die haere rechtveerdicheit stelden in 't werck haers gelooffs bij sichselfs betracht. Hij, Brumanus, verclaert dat men daerin den papisten ende den socinianen ongelick dede.

22. Dat den voersch. 13. aprilis in die predicatie gedreven siende, dat Christi lijden allene voer der gelovigen sonden versoeninge was, ende oock genoegsam omme voer der godtlosen sonden versoeninge te verstrecken, bijaldien sij sich bekeerden ende gelooffden, hij Brumanus in den kerckenraht verclaert dat in dieselve predicatie niet breit genoeg en was gedreven dat Christus was gestorven voer die sonden des gantzen menschelicken geslaches.

23. Ten selven male gevraecht sijnde off dan voer den gelovigen niet genoeg was die leere dat voer haere sonden voldaan was. Hefft geantwoert dat het oneigentlick was gesproecken dat Christi lijden was een versoeninge voer die sonden der gelovigen, ende daerom behoerde te seggen dat Christi lijden geen versoeninge was voer die sonden der gelovigen, daerto bij brengende Rom. 5: Christus is voor

127 Later is hierbij in de marge geschreven: 'T. § 9.'

128 Later is hierbij in de marge geschreven: 'T. § 10.'

129 Boven de regel is geschreven: 'geene'. Hierna is doorgestreept: 'die'.

130 Later is hierbij in de marge geschreven: 'V. § 3.'

1617 II Gedeputeerden Over-Veluwe

die ongodtlicke gestorven, want daer soude naulick ymant sterven voor die rechtveerdige.

24. Gevraecht wie alhier verstaen worden onder het woort rechtveerdige, antwoorden dat het waren die, die de rechtveerdicheit bij ende van hemselfs hadden; wijders gevraecht wie dan sodanige waren, antwoorden dat het waren die gelovigen.

25. Gevraecht off dan het geloff niet was Godes gave, ende ten tweeden off niet der gelovigen rechtveerdicheit daerinne bestonde dat haer tog'eigent worde het lijden haers salichmaeckers, ende ten derden off de gelovige, solange deselve in desen leve sijn, niet mede sondich en waeren. Hefft op deselve vragen niet recht willen antwoorden.

26. Dat hij, daer die catechismus leert dat den onwedergebarene mensche Godt ende sijnen naesten hatet, geleert hefft, den 26 januarii 1616, die mensche schijnt met sijne wercken Godt ende sinen naesten te haten.¹³¹

27. Dat hij den eersten junii 1617 gepredickt dat den Heiligen Geest ons wederbaert ende in alle waerheit leidet, bijsoverre wij hem gehoersamen ende ons van hem laten leiden ende regiren.¹³²

19 Arnhem ~ Predikant

Overtredunge¹³³ ende mishandelunge tegens die publicque autoriteit, overheit, kercke, medebroeders:

28. Dat de punten van de misleere, hiervoer gestelt, mede smaacken contraventiën tegens de belofften ende ordinantiën hiervoer aengetagen.

29. Dat hij den eersten junii anno 1617 geleert, dat het te beclagen was dat de gelovige vervolcht worden, oock van die die lidmaten der gemeente waren, calumpnen, ja voesterheeren, ende dat men van die meerder moste liden dan men meriteerde ende verdiende.¹³⁴

30. Dat hij tegens voersch. ordinantiën ende recessen Godefridum Cornelii met verscheiden persuasiën gesocht hefft aen sijn sijde te trecken.¹³⁵

31. Hefft geweigert te gehoersamen die magistraat in 't convoceren des kerckenrahts.¹³⁶

32. Dat hij tegens expresse resolutiën van den kerckenraht, den 6. martii anno 1617 genomen, affsonderlic van D. doctor Stephano die visetatie van enige ledematen der gemeente gedaen heft.¹³⁷

33. Dat hij gedreven ende gewilt dat seeckere resolutie, gestelt in die classicale acten van Voorst, worde¹³⁸ gecassiert, off dat hij sich andersins beswaert vonde op Pinxsteren domaals naestcomende des Heilichen Avontmaal te bedinen offte te ontfangen.

131 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. N. § 3'.

132 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. N. § 5, 27'.

133 Hiervoor is doorgestreept: 'Dat die poincten van die m'.

134 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. N. § 5'.

135 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. C. § 6'.

136 Later is hierbij in de marge geschreven: 'T. § 1'.

137 Later is hierbij in de marge geschreven: 'V. § 1'.

138 Hiervoor is doorgestreept: 'sa die werd'.

34. Dat hij, d'occasie rapterende van 't affwesen der heeren op den landtdach, enen extraordinarischen text op den 23. maii anno 1616 genomen, tot beschuldigung van die die buiten der stadt ter predicatie gingen.¹³⁹
35. Dat hij tegens seeckere vrouffspersonen binnen Arnhem, omtrent den 1. novembris anno 1615, verclaert dat D. Fontanus met die andere van die waerheit waren affgefallen, ende dat hij ende die sijne noch bij die leere bleven die altijt geleert was.¹⁴⁰
36. Dat hij op den 8. octobris anno 1615 mr. Henric Esser een plaetse uut die Schrifftuere, Rom. 5, toegesonden, om hem daerdoer te persuaderen dat Christus oock voer Judas soude gestorven sijn.
37. Dat hij den 26. augusti anno 1615 mr. Willem Cnoop, ende op andere tijden Jan Smit, hefft onderstaan in to prenten dat dess menschen bekeringe geschiede doer aenlockinge, aenradinge, ende niet doer ene geestelicke, godtlicke cracht, met andere redenen van inductiën ende communicatiën van Uutenbogarts boeck.¹⁴¹
38. Dat hij op den classe, den 26. augusti anno 1617 gehouden, mr. Hendrick Esser, schoelmeister, gescholden voer een luegenaer, ehrdieff, schelm, fielt.¹⁴²
39. Dat hij tenselven tijde opentlick in den classe den kerckendienaer D. Ellardo Menio verweten hefft dat hij die gantze stadt van Arnhem ende mehr andere steden duer sijn bitterheit onvastich maeckten, item dat hij met voele overgegevene luegen omginge.¹⁴³
40. Dat hij na 't overleden D. Joh. Fontani, piae memoriae, nageseit dat het pillegelt 'twelck hij mr. Hendrick Esser op den doop sijnes kindts gegeven hadde, van des armen gelt genomen was.¹⁴⁴
41. Dat hij tegensspraccke D. doctor Stephani predicatie, over die taffel van veele personen, op die brullofft van frow Bitters dochter, sijne opieniën apentlick gedissimineert ende willen staende houden, ende onder¹⁴⁵ anderen gebruyckt dese woerden: die waerheit sal noch aen den dach comen, al soude het bloetstortinge kosten.
42. Dat hij op den 15. ende 19. november 1617 respectivelick, gevordert siende voer den Edelen Have ende magistraat der stat Arnhem¹⁴⁶ omme te cederen seeckeren brief¹⁴⁷, bij Gerardum Livium, predicant tot Nimwegen, aen hem geschreven, denselven stuckswijse gelesen hefft, seggende die reste te sijn particuliere ende domestique saacken. 'tWelck naderhandt anders bevonden is.¹⁴⁸
43. Dat hij in den rade gevraecht siende off hij niet enen brief gesien ende gelesen, van Nimwegen geschreven, inhoudende in effecte dat bijaldien D. Durga-

139 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. C. § 9'.

140 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. § 9'.

141 Later is hierbij in de marge geschreven: 'N. § 6, M. § 2, 8, 10'.

142 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. § 11, R.'

143 Later is hierbij in de marge geschreven: 'Acta classis art. 13'.

144 Later is hierbij in de marge geschreven: 'L. § 11'.

145 Hierna is doorgestreept: 'allen'.

146 Boven de regel is geschreven: 'der stat Arnhem'.

147 De brief is gepubliceerd in *Sendt-brief Gerardus Livius Predicant tot Nymeghen, gheschreven aen Henricum Brimanij Predicant tot Arnhem, Aengaende 'tghene daer ghepasseert is. Daer achter aen ghevoeght is een Tuyltgen van sommige Bloemen uyt den Sendt-brief ghepluckt. Met een Liedeken. Ghedruckt na de Copie van den Brief uyt Nymeghen gheschreven.* [s.l.], 1618.

148 Later is hierbij geschreven: 'L., R., S.'

1617 II Gedeputeerden Over-Veluwe

nus tot Nimwegen quame ende niet mehr vruchten en dedet als Baudartius ende Dammannus hadde gedaen, dat hij dan wel mochte tehuys blijven, off het soude niet sonder perikul gemenckt sijn, daerop hij verclaert sulcx ongeveerlick offte ten naestenbij also geschiet te sijn.

44. Dat hij dien ter contrari voer die magistraat verclaert sulcx offte dergelicke niet¹⁴⁹ gesien offte gelesen te hebben, oock so dat hij, gevraecht siende op sijnen eedt, gesacht dat hij sulcx verclaerde voer Godt ende sijne consciëntie. Eintlick off hij sulcx offte dergelicke woerden voor den Hove niet bekent dat¹⁵⁰ hij sich daerop verwondert ende daerop neen geantwoert.

45.¹⁵¹ Dat hij voer den Hove verclaert niet to weten bij wien ende aen wyn sodanigen brieff van Nimwegen geschreven was, daer hij denselvigen in sine handt hadde ende van Livio aen hem selfs geschreven was.

46.¹⁵² Dat hij omme sijn contradictiën te bedecken in Livii brieff enige woerden ende regulen doerstreecken ende uutgedaen, ende een goet deel van den brieff affgesneden heeft.¹⁵³

20 Arnhem ~ Predikant

Defentie D. Brumani, mondeling ende schrifttelick¹⁵⁴, tegens voorgaende poincten:

1. Seyt Brumanus Johanni Peye in die saecke selfs, in sijne praedicatie gedreven, nyet tegengesproecken te hebben, maer alleen in 't privé communicatovelijck ende vriendelijck tot hem geseyt te hebben off hij wel wiste dat in den kerckenraedt, met toedoen der overheyt, besloten was controversie materiën van den praedichstoel te laeten, welcke saecke oick daeromme bij den laestgehoudene classe gejustificeert is.

2. Seyt dat wel geseyt ende¹⁵⁵ verstaen te hebben ten aensien van seeckere leerpoincten, want hij anders in den laest gehoudenene classe gevraecht sijnde geantwoordt heeft dat hij noch den remonstranten, noch den contraremonstranten in allen deilen nyet toe en stonde, jae seyt oick dat alwaer 't schoon he sodanige verclaringe gedaen hadde in den classe, hij daerom nyet behoorde beschuldighet te woorden, want menichmael van den heeren mombaer salige in den kerckenraedt verclaert is dat men het gevoelen der remonstranten bij hemselven wel moeste hebben, ende dat men die sodanige die haer nyet en wilden lijden selve nyet en wolde lijden.

3. Seyt Brumanus dat woordt uthvercorene in 't lesen des textes niet verandert te hebben, maer in 't paraphaseren ende verclaeren des textes met een ander, gelijkkluidende wordeken verclaert als gewoontelijck ende daeraen nyet misdaen te hebben.

4. Seyt hije andere wel vermaent te hebben die woorden praedestinatie offte verkiezinge op den stoel parce te gebruycken, nyet als quaed offte onschryfftmaetich

149 Hierna is doorgestreept: 'te sijn'.

150 Hiervoor is doorgestreept: 'waer'.

151 In plaats van het doorgestreepte: '25'.

152 In plaats van het doorgestreepte: '26'.

153 In het handschrift van N.N. is geschreven: 'Poincten waarmede Henricus Brumanus [art. 17] (...) heeft'.

154 Tussen de regels is geschreven: 'mondeling ende schrifttelick'.

155 Boven de regel is geschreven: 'geseyt ende'.

sijnde, maer omme dat daeruth die swaecke, de die hooge materiën nyet verstaen connen, geen ergernisse mochten nemen, als diewelcke, diese woorden hoorende, terstondt die ooren oprichten, ende meinen dat men voort een volle definitie der praedestinatie maecten, ende nae diese offte geene meininge daarvan spreken.¹⁵⁶

5. Seyt sich niet bewost te sijn sulcke ruyme manieren van spreken oyt gebruyckt t'hebben, maer dat hij niet sijnde in consciëntie mach geseyt hebben, sulcke menonisten, d'welcke in geen stuck der leere als alleen des kinderdoops van ons verschillen, t'eenemaell alle gemeynschap ende broederschap niet te behoeven ontseggen.

6. Seyt noyt d'sekerheyt der salicheyt des menschen tegengespraecken te hebben, als d'welcke hem oeck tot waeren troost in desen leven seer van noden is, maer dat hij well t'eenigen tijden geseyt mach hebben een specie van eenen enthuziasmo offte geestdriverije te sijn alleene op het innerlicke getuchnisse des geestes hem te beromen, sonder daerbij uutwendige getuchnissen ende kenteyckenen der versekeronge sijner salicheyt, bestaende in gelove, godtsalicheyt ende alle goede wercken te hebben, alsoo dan na de leere aller godtsaliger theologanten dese beyderley getuchnissen niet en moeten van malcanderen gescheyden worden.

7. Seyt sulcke ingewikkelde maniere van spreken gebruyckt te hebben niet te weten, dan mach well door occasie sijnes textes met Christo geleert hebben dat ons Godt onse sonden vergeeft bij sooverre wij deselve oock onsen naesten vergeven, Math. 6 ende 18.

8. Seyt noyt noch in 't publicq de particuliere verkiesonge tegengesproken t'hebben, gelijk oock noch deselve niet tegen te spreken. Daerbeneven seyt hij dat hij, gevraeght sijnde off Christus gestorven waerd voor Caïn, Juda etc., soowell als voor Abell, Petro etc., altijd geantwoort heeft dat hij in desen deele spraecke niet distributive maer collective, ende meynt oock niet van noden te sijn in desen deele swaericheyt te maken, d'wijle doch alle onse theologanten het daervoor houden dat Christus t'aensien der genochsamheyt voor allen menschen gestorven sij.

9., 10., 11., 12., 13. Vint nodich op dese art. der beschuldigonge vooryst in 't gemeyn, daerna in 't particulier t'antwoirden, ende seyt vooryst hoe dat opten lestgehouden classen sekeres theses ende antitheses, te vooren bij hem niet gesien, voell weyniger overwagen, hem ende den anderen t'samentlijcken broederen des classis voorgesteld omme daerover haer verclaronge te doen, off sij niet de theses, als inhoudende hoofftart. der gereformierder religie, allet t'samentlijck ende bijzonder aennamen ende toestonden, ende d'antitheses als denselve contrarie verworpen. Waerop Brumannum geantwoirt heeft dat hem daerover verclaronge te doen meerder tijts ende een nerstige overwaginge van noden was om geen onrijp oordeell daerover te strijken, gelijk dan oock dieselve die dese theses en antitheses t'samengebracht hebben, haeren tijt daertoe van noden gehadt hebben. Doch als in den classe omme tegenwoirdige verclaronge te doen nairder is angedrongen, heeft Brumannum geseyt de theses te approbieren voer sooveele sij overeenquamen met den Woorde Godes, alsmede¹⁵⁷ met de Nederlantsche confessie ende catechisme; ter contrariën niet aen te nemen 'tgene niet verbote-

156 In het handschrift van N.N. is geschreven: 'Defentie (...) spreken.'

157 Boven de regel is geschreven: 'mede'.

1617 II Gedeputeerden Over-Veluwe

nus¹⁵⁸ soo uut de Schrifture als uut de genoemde formulieren genamen mochte sijn, ofte claerlick den sin derselver te sijn conde bewesen worden. Met welcke verclaronge sommige der broederen des classis noch niet tevreedden sijnde, ende meynende dat men directelick daer in tegenwoordicheyt die theses t'eenemaell aennemen ofte verworpen moste, is veroirsaket geworden daer, ex tempore voor soeveele hij eenige der thesium obiter lesende overlopen hadde, een proeffken te doen van datter woorden ende manieren van spreken gebruyckt worden, die noch in die Schrifture, noch in de meergenoemde formulieren niet en werden gevonden, maer eer scholasticque termen waeren als: 1. dattet beelt Godes den menschen voor den vall niet overnatuurlijck, maer angeschapen ende natuyrlick is geweest; 2. dat voor den vall in hun geene genegentheyt tot sondigen can geweest sijn; 3. dat Godt die angebarene sonden met tijtlijcke ende eewige straffen straffen will. Tegens dewelcke positiën Brumannus niet het contrarie wilde sustineren, maer, deselve ende dergelijcken in haere weerden latende, ongehouden aen te naemen ende te geloven; verclaerde dat nu geseyt wordt dat hij den thesen van de rechtveerdichmakinge niet en heeft willen toestaen. Verclaert dat hij in 't voertlesen der thesium van d'een ende d'andere t'samentlijcke verclaert heeft als anvancelick bij hem geschiet, namentlick dat hij se alle aenneme voor sooveerne se mette Schriftuere, confessie ende catechismo accordierden, meynende sulcke verclaronge den broederen voor den tijt genochsam behoidren te sijn, totdat hem nairder tijt soude gegeven sijn alles rijpelicken t'overwegen. Ende van den antithesibus dede Brumannus verclaronge deselve te verwerpen voor sooveele se metten thesibus, die uutten Woorde Godes, confessie ende catechismo genamen sijn, bevonden worden te strijden. Maer seyde de antitheses in¹⁵⁹ den angetagenen autoribus niet gelesen te hebben, ende van noden te sijn tot¹⁶⁰ rechten verstant der saecken antecedentia, consequentia et scopum docentis anemerckt te moeten werden.

14. Heeft geseyt ende seyt noch dat Godt in den beginne der werlt, na den vall, sijn verbont der genaden in Adam mett alle sijne kynderen ende nacommelingen oppgericht hebbe, Gen. 3, maer naderhant latende de heydenen rechtveerdelick wandelen in haere wegen, Act. 14, met Abraham ende sijnen gaede, ende entelijck met alle beroepene, beyde heydens ende joden, doch alsoo dat nymant sijner genaden datelich delachtich wort dan alleen d'gelovige. Seydt oock daerbij de woorden oock over d'ongeroepene heydenen, Turcken ende mahometanen, niet gebruyckt te hebben.

15. Seyt t'deser tijt eene libere ende vruntlicke communicatie voor de magistraet met den heer momber zaliger gehadt te hebben, want hem deselve gevraecht hebbende, d'wiele hij hemselve in sijner saecken niet en conde richten, wien dat hij hem dan met sijn gevoelen meynende behoirde ten oirdeell te stellen, oft niet classi daeronder hij sortierde, ofte den synodo, etc., heeft communicatijlick geantwoirdt dat hij well soude wenschen sodanige richters te mogen hebben daervan hij, als contrarie meynonge van de sijne hebbende, niet voorsekert en waer dat sij allreede, als met een voorordell, sijn gevoelen verdoemt hadden, ende dat de huydendaeghsche differenten niet alleen in onse gereformierde kercken, maer

158 In plaats van het doorgestreepte: 'verbodene'.

159 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'ende'.

160 Hierna is doorgestreept: 'ruste'.

oock bij uutheymische gereformierde¹⁶¹ theologen goeirdeelt mochten worden. Ja, datselve daertoe oock die luterschen, praesertim moderatiores, dien wij oock selve titulum reformatorum niet en ontrecken, dienwelcken de Phalschesche kercken oock broederschap aangeboden hebben, gebruyckt mochten worden, gelijk dan oock D. Petrus Molineus achtet dat behoorde te geschieden.

16. Seyt van sulcken antwoorde niet te weten.

17. Seyt hiervan over den vijfftienden art. bericht gedaen te hebben.

18. Seyt vooryrst in de conferentie met sijn collegen over haers predicatiën offte depositiën ende gevoelen niet te behooren beschuldicht te worden, alwaer 't schien dat se in deselve conferentie met sijnen oirdele mochte feylen, nadien soedanige conferentiën den kerckendienaren tot Arnhem niet alleen toegelaten, maer oock denselven te betamen ende prijselick te sijn vanwege haere professie tot ondersoeckinge der waerheyt bij de heeren mennichmaell is verclaert geworden, hetwelcke hier Brumannus eens voor all geseyt, ende van alle examinatiën over d'predicatiën sijner collegen offte anderer will verstaen hebben. Ende voor 't tweede antwoort hij op de saecke selfs dat de deductie der predicatiën D. Stephani ongeveerlick aldus geschiede. Vooreerst deede hij na den woorde des propheten eene vermaninge dat men de poorten der herten openen, de deuren wijt maecken soude etc., ende daerbij harde dreygementen voegende bij sooverre men hetselve niet en deede. Daerop hij daerna terstont die vrage stelde, simpliciter et absolute, off de mensche dan dat well doen conde, sonder daerbij te stellen deur hemselven offte deur sijne natyurlicke crachten. Ende alsoo het Brumannus scheen een contradictie te sijn te seggen dat men de deuren openen moste, ende dat Godt de Heere de sulckes niet en deeden wilde straffen, ende aen de andere sijden dat de mensche sulckes geensins en conde, tho sulcke conferentie hierover gevallen. Ondertusschen verlochent hij geseyt te hebben dat Godt de predicatie des Heyligen evangeliums sekeren volcke niet voor anderen vrijwillichlijcken soude geven, daarvan nochtans sijne rechtveerdige redenen hem bekend hebben, jae verlochent mede geseyt t'hebben, jae oyt sijn gevoelen geweest te sijn, dat de genade des evangeliï well te gebruycken stonde in des menschen natyurlicke crachten.¹⁶²

19. Seit nimmermeer geweigert te hebben, ende alsnoch niet te weigeren, hem te houden an die confessie ende catechismo, denwelcken catechismum hij oock dagelix predikende verclaert. Kan ondertuschen wel sijn dat hij in 't communiceren met anderen t'eniger tijden wel mach geseit hebben dat dese schriftuer van menschen (die niet also extraordinaris als die propheten ende apostelen beroepen) tesamengebracht ende daeromme alletijt na den Woorde Godes examinabel behoeren te sijn. Wat die reste aengaet, verclaert dit sijn menung te sijn dat in die confessie sulcx ene stricte definitio der kercken niet en geschiede als in den catechismo. In catechismo enim incipit definitio ecclesiae ab electione, in confessione a vocatione et fide. Confer confessio art. 37 et 38.

20. Seit Brumanus deselve praedicatie D. Stephani niet bestrafft, maer veeleer (so vroeck hij van den stoel quam) als der waerheit ende Schriftuer gelick geaprobiert te hebben, van herten met hem gelovende dat Christus tot sijn lijden ende sterven gepraedestineert wass, ende dat ditselve so¹⁶³ noetsackelick was

161 Boven de regel geschreven.

162 In het handschrift van N.N. is geschreven: 'Seit sich niet bewust te sijn (...) crachten.'

163 Boven de regel geschreven.

1617 II Gedeputeerden Over-Veluwe

dat sonder hetselvige de verlossung des armen menschen niet conde geschieden. Audiatur D. Stephani.

21. Seit communicavelick geseit te hebben dat hij meinde dat die papisten, insonderheit onses landts, so groff van gevoelen niet en waren dat sie doort 't gebruicken der misse ofte sacrificie des altaers (als sij het noemen) die salicheit souden verdienen, maer veeleer dat haer daer het ware licham Jesu Christi, sijn vleesch ende bloot, ende mit denselven die salicheit selve gegeven worde. Ende die sociniane aengaende, oock niet te geloven dat sij sulcke crasse meinunge souden hebben, doch hierin geenen strijt met iemandt begerende te hebben, naedien hij nimmermehr die boecken Socini ofte der sociniane hadde gelesen.

22., 23. Seit door gegevene occasie geseit te hebben dat Christus, eigentlick gesproocken, niet en sij gestorven voer den gelovigen, boetveerdige ofte rechtveerdige, dewiel die Schrifftuer doergaens seit dat hij sij gestorven voer die ongodtlicke ofte sondaren, Rom. 5, voer die onrechtveerdigen, 1 Petrus 3, vers 18, dat hij als een medicine gekomen, niet om die gesonden, maer krancken, niet om die rechtveerdigen, maer om der sondaers wille.

24. Seit niet geseit te hebben dat die rechtveerdige sijn die die rechtveerdicheit van haerselfs hebben, want dat hout hij als tegens Godes Woort stridende vasst, maer dese die doer den gelove Christi gerechtveerdiget sijn ende vruchten der gerechticheit voertbringen.

25. Weett niet om wat reden dat hij sulcx geweigert soude hebben, dewiel hij sijne antwoordt daerop gereet hebbe gehadt, namentlick op alle rontelick ende ongeveinstelick ja seggende.

26. Seit met sulcke off dergelicke manier van spreekken den catechismum ende gront desselven niet tegengesproecken, maer veelmehr verclaert ende gesterckt te hebben.

27. Seit sulcke ofte dergelicke manier van spreekken, noch die Schrifftuer, noch onse theologanten, om den menschen een christelicke sorchvoldicheit aen te ja-gen, niet ongebrucketlick te sijn.

28. Meent dat die poincten soals van hem hiervoren verclaert niet smaacken na contraventiën tegens die ordinantiën ende belofften hiervohren aengetogen.

29. Seit dat so vremt niet to sin dat die gelovige oock wel van dieselve, die lidtmaten der gemeenten, ja calumnen ende voesterheren derselver sijn, liden ende vervolcht werden.

30. Beroopt sich op die consciëntie Godefridi, die sulcx met der waerheit niet seggen sal.

31. Seit niet gedaen te hebben uut ongehoersamheit tegen die magistraat, maer als hem in 't particulier sulcx niet dervende aennemen sonder voergaende last des kerckenrahts.

32. Seit sulcx advys bereit geweest sijn gerne te gehoersamen, maer om seeckere tuschencomende interveniënten den kerckenraht aengedient, daerdoer oock geene voerdere instantie bij denselven geschiet is, hetselve gelaten te hebben.

33. Bekennet wel over die acte in den classe tot Voorst, als sonder sijnes verclachden verhooringe, ende tegen beloffte van die gecommittierde onser kercken, diewelcke, doen ick ende Meilingius begeerden dat sij ons ter goeder tijt wilden verwittigen, so enige klachten tegens ons aldaer ingebracht worden, opdat wij presentlick¹⁶⁴ onse defensie aldaer doen mochten, hetwelcke nochtans niet ge-

164 Hierna is doorgestreep: 'aldaer'.

schiet, gestelt siende niet sonder sijnes beclaechden ende der sijnen groete nadeel gedoleert te hebben, maer daeromme genes willens geweest hem van 't Heiligen Avontmaal te absenteren.

34. Seit sich desselven niet bewust te sijn.

35. Onkent geseit te hebben dat D. Fontanus met die andere van die waerheit soudent affgevalten te sijn.

36. Seit bij occasi ende intentie van 't aenwisen deser schriffuerplaetsen hem on-dacht te sien.

37. Seit qualick verstaen te sijn dat sij sodanige dingen tegens malcanderen soude gestelt hebben, want selve die godtlicke ende geestelicke cracht doer aenlockinge ende aenradinge sich openbaert.

38. Onkent niet sodanige woerden gesproecken te hebben, dan van 't leste woerden fysel niet wetende, ende heeft sodanige woerden niet lichtveerdichlick ofte uut begeerte van lasteren, maer doer occasi des vaschen getugnisse tegens hem, Brumanum, van¹⁶⁵ Ellardo Menio, hetwelcke hij van mr. Hendric seide te hebben, in classe tot siner beschuldige oentlick voortgebracht, nopende namentlick seeckere sijne lehre ende beledenisse van die erffsonde, hetwelcke van D. Engelberto, as in dese saacke mede ingetrocken, sodanich namentlick valt te sijn verclaert is, daerto dit mede gecomen is dat Brumanus ehrlicker mannen, ja rahtsverwanten getugnisse noch in bewaerunge heeft, daerin verclaert wort dat hij mr. Henric oock noch tot anderen tijden met valscheiden beworpen heeft, ja hem, Brumanum, wel openbaerlick alhier in den kerckenraht voer enen ehrdieff heft dorven schelden, waerdoer hij niet weinich die eere so sijnes persons als amptes gequest heeft.

39. Seit der leste woorden niet indachtich te sijn, doch indien hij dieselve soude gesproecken hebben, dat hij 't 't sal gedaen hebben ter occasy van die valsche getugnisse daarvan boven gesproecken, diewelcke Ellardus voor waerachtich tegen mi den classe heft soecken te venditeren. Maer het andere geseit te hebben erkent hij niet, daarvan hij oock het bewijss ende die stucken aen die deputaten classis op derselver eisch gesonden hefft, verclaerende daerbij dat hij in een lest gehouden classis gepraesentiert hefft Ellardo die handt der broedelicke versoeninge te geven, ende die saacken onderlinge te vergeten, gelick hij oock noch in sijnen brieff aen den deputatis classis gedaen heeft, ja is alsnoch bereitwillich die eerste te sijn welcke die handt tot onderlinger reconciliatio uutstrecken sal.

40. Seit sulcx t' enemaal die onwaerheit te sijn.

41. Seit sijne opinie daer niet gedissimineert te hebben dan maer door occasi der propoesten die daer passerden van sijne predicatie, desselven dachs gedaen, gevraecht te hebben off sij iet daerin geopserviert hadden daerop sij te seggen hadden, die ene seide neen, die andere ja, sodat hij hem oock deser contrari ordeelen beclaechden. Wat het ander aengaet, dat hij soude geseit hebben dat die waerheit aen den dach soude comen etc., seit hij dat hij dergelicke woerden niet als dreigende ofte daarna wunschende, maer als besorgende ende clagende wat soude connen geschieden gesproecken hebbe, gelick veel vromme zeelen sodanigen vreesse te hebben dagelix met clagende woerden te verstaen geven.

42. Bekent den brieff niet gehiel maer ten deel gelesen te hebben, namentlick voor soveel in denselven narrative vertelt worden die saacke die aldaer des naest voer gaende saterdachs ende sondachs gepassiert was, ende dat sincerlick sonder

165 Hierna is doorgestreept: 'D.'

1617 III Classis Over-Veluwe

het narré te vervalschen offte te verdonckeren, daer aff offt to te doen, alleenlick dat ick enige odiosa epitheta ende bijnaminge, die daerin ten deel die overicheit gegeven worden, verswegen hebben, om also haeriederer mede te¹⁶⁶ verschonen ende oock derselver haat tegens D. Livium niet te verwecken. Wat aengaet dat ick beschuldiget worde het laaste des brieffs verswegen to hebben, seggende het-selve particuliere ende domestique saacken te sijn, 'twelck anders bevonden is, segge noch dese dingen particuliere communicatiën geweest te sijn die ick onnodich, ja onstichtelicken achtende anderen gemeen te maacken. Nu ho het sij, den brieff was mijne ende aen mij geschreven, ick mochte derhalven daerut anderen communiceren soveel ende so wenich als ick wilde, als het anders maer sincer geschiede, gelick men gemeenlick sijne brieven anderen te communiceren plachte.

43. Weet niet daervan in den hogen raht gevraecht te sijn, maer dat hij narrative vriwillichlick meent verclaert te hebben dat hij van enen brieff offte schrivens, aen andere gesonden, gehoort hebbe, daerin ongeveerlicken sulcx soude geschreven sijn.

44. Seit voor den magistraat gevraecht te sijn off hij niet noch enen anderen brieff van Nimwegen ontfangen hebbe, offte enen brieff aen andere geschreven gesien, gelesen offte hoeren lesen hebben, daerin sulcx stonde, namentlick dat het niet sonder pericul Dugani soude sijn. Ende daerop geantwoert te hebben gelick die waarheit, neen.

45. Seit sulcke manier van spreekken in den Livii brieff niet gebruyckt te sijn, maer dese: bij soverre hem Dunganus niet beter soude dragen, dat het hem dan geraden ware thuiss te blijven, opdat sijnen goeden naem ende faam geen gebreck mochte lijden offte gequest worden.

46. Seit daer op art. accusationis 42. mede geantwoert te hebben.¹⁶⁷

1617 III Classis (extraordinaris). Arnhem, 16-20 december

Inv. nr. 1, fol. 64v-68.

1 *Leiding*

Acta classis Superioris-Veloviae extraordinarie, geconvociert uut last des Edelen Hoffs van Gelderlant, gemaect tot Arnhem den 16., 17.¹⁶⁸, 18., 19., 20. decembris anno 1617. Sijn na aenroepinghe des Heiligen names Godes tot praesidem met gemeiner stemmen vercoren D. Henricus Schram, tot scribam D. Hermannus Keckius.

2 *Aanwezigen*

Sijn in dese classe verschenen: uut die stadt Arnhem D. Cornelius Dunganus, Verbi minister¹⁶⁹, ende joncker Goesen van Varick, ouderlinck; D. Engelbertus Egidii, Verbi minister tot Oosterbeeck; D. Georgius Heshusius, Verbi minister tot Rennekum; Reiner Francken, ouderlinck van Wageningen; D. Joh. Godefridi, Verbi minister tot Bennekum; D. Arnoldus Kemnerus, Verbi minister tot Ede; D.

166 Boven de regel geschreven.

167 In het handschrift van Hermannus Keckius is geschreven: 'Seit nimmermeer geweigert (...) hebben.'

168 Boven de regel is geschreven: '16. 17.'

169 Hierna is doorgestreept: 'aldaer'.

Henricus Schram, Verbi minister tot Aenstoot; D. Hubertus Lyselius, Verbi minister tot Lunteren; D. Reinerus ab Erbraht, Verbi minister tot Scherpenzeel; D. Reinerus Lyselius, Verbi minister tot Hovelaacken; D. Albertus Hyderaeus, Verbi minister tot Apeldoren; D. Joh. Drilanus, minister Verbi tot Beckbergen; D. Henricus Magirus, Verbi minister to Niewbroeck; D. Joh. Buranus, Verbi minister tot Wolde; D. Wilhelmus, minister Verbi tot Twell; D. Hugo Gallus, minister Verbi tot Wilp; D. Hermannus Keckius, minister Verbi tot Voorst; D. Joh. Rutgeri, minister Verbi tot Brummen; D. Reinerus Gerardi, minister Verbi tot Middachten; D. Joh. Pei, minister Verbi tot Rede; D. Godefridus Cornelii, minister Verbi tot Velp. Uut den classe van Zutphen D. Henricus Fabritius, Verbi minister tot Zutphen, ende D. Gellius de Bouma, Verbi minister tot Gorsel, beide deputatus classis Zutphaniensis. Uut den classe van Neder-Veluwe D. Fredericus Cortenius, minister Verbi tot Garder, classis deputatus. Is oock gecompariert D. doctor Antonius Thisius, Sacrosancta theologia professor scholae Harderwicenae, et D. Sebastianus Damman, minister Verbi tot Zutphen, synodi Geldricae deputatus, beide hierto verschreven sijnde van den Hove van Gelderlandt. D. Henricus Leflerus, Verbi minister tot Nimwegen, deputatus synodi Geldricae, oock van 't Edele Hoff verschreven, hefft hem doer enen brieff aen den Edelen Hoff gesonden geëxcusiert. Is oock in desen classe verschenen die Edele D. doctor Martinus Gregorii, raht des furstendoms Geldre ende graffscaps Zutphen, hierto expresselicken van den Edelen Hove voersch. gecommittiert; desgelick die Ersame Joest van Rede ende D. doctor Laurentius de Sylle, burgemeister der stad Arnhem, van den Ersame magistraat oock hierto gecommittiert op begeerte van voersch. classis. D. Joh. Plettenbergius, Verbi minister tot Wageningen, propter morbum excusatur, alsoock D. Jacobus Medenbacchius, Verbi minister tot Armel, als deputatus classis Inferioris-Velaviae.

3 Arnhem ~ Predikant

Hierna is man getreden tot die principale saacke daeromme dese classis is extraordinarie vergadert, 'twelck was dat man soude ripelicken examineren hetgene die deputati classis, D. Henricus Schram ende D. Henricus Magirus, uut naem ende last des voersch. classis gedaen hadden. Want also in den voergaende classe haer gelast was aen den Edelen Hove te remonstriren 'tgene op D. Brumano te seggen viel, hebben sij met alle neersticheit haer daerop geïnformiert ende sulcx aen den Edelen Hove vertoont, daerover dan voortz dese classis is t'samengeroepen om D. Brumanum op alles te hoeren ende na bevindinge der saacken gedaen to werden hetgene tot meeste stichtinge der gemeente soude dienen. Die stucken die D. Brumanus werden opgeleit sijn a deputatis classis voersch. hem behandicht, acht dagen eer die classis vergaderde, om tijt te hebben hem op alles te bedencken tot sijner defensie. So is dan D. Brumanus ingestaan, ende siende hem alle voergelosen wat op hem to seggen viel, 'twelck oock hem met verscheiden getuchnisse bewesen worde, hefft daerop montlick ende schriftelick sijne veronschuldunge gedaen. Entlick als man die saacke soude ondersoecken ende D. Brumanus begerde to weten die namen dergener die tegens hem gedeposiert hadden, sijn hem dieselve genoemt, ende also hij die alle voer geloffweerdige ende gequalificierde personen hielt, uutgesondert alleen drie, die hij seide tevoren met hem in contentie gestaen te hebben, is besloten op derselver drier depositiën niet getlett sullen worden tot sijner beswaeringe. Sijn mede opgestaen uut den classe diegene die D. Brumanus suspect hielt om over sijn saacke te ordelen. Hebbende

dan alles die classis gehoert. Is gelesen wat voor ende tegens D. Brumanum ingebracht was, ende siende op ieder point ripelick gelettet, hefft haer over dieselvige ordentlick verclaert als volcht:

1. Onkent classis dese saacke hier bevorens¹⁷⁰ gejustificiert to sijn. Ende howel D. Brumanus sustineert alleen communicavelick D.¹⁷¹ Joh. Pei tegengesproecken te hebben, verstaet nochtans het classis sulcks tegenspreecken niet een communicatie, maer een bestraffinge geweest to sijn, gelick D. Joh. Pei sulcx rondelick bekent, op welches consciëntie hem D. Brumanus beroepen hefft, t'meer dewiel domals, als D. Brumanus Joh. Pei tegensprack, geen resolutie des kerckenraats offte der overicheit geweest en is, noch omtrent in 4. jaren, noch tevoren geweest en was, daerdoer die van die eemael aengenomene ware reformierde leere gelast was controverser materiën, offte haer gevoelen van die, van den predickstoel te laten. Dienvolgende hefft Brumanus niet agendi modum, maer rem ipsam, so die art. luyt, moeten bestrafft hebben. Daerin hij qualick gedaen hefft.

3. Men verstaet dat Brumanus met obset die woerden der Schrifftuer in verhaal des text hebbe verandert, blijckende sulcx daeruit dat hij anderen, die dergelicke woerden der Schrifftuer gebruicken, hefft bestrafft, als art. 4. te sien is, sustinerende sulcx onstichtelick te geschieden. 'tWelck, also het niet anders en is dan den Heiligen Geest te willen meisteren, geacht wort sehr qualicken gedaen te sijn.

5. Wort Brumani excuse niet aengenomen, dewiel hij spreeckt van sodanige mennonisten die niet en sijn in rerum natura. Ende genomen sijn waeren daer, so betaemt geen gereformiert predicant den christelick doop so als indifferent te stellen, daervan onse catechismus ende confessie volgende Godes Woort anders van ordelt.

6. Staan die getuigen dat Brumanus niet alleen simpelicken die seeckerheit der salicheit hebbe tegensproecken, maer oock bekent dat niemant voer den uutganck sijnes levens sijner salicheit can versekert sijn. Ende het tweede deel des art. aengaende, genomen het waer van Brumano voergesteld, gelick he voergeefft, so waer het heel onvoersichtelick ende tot groter ergernisse gesproecken.

7. Het hefft gebleecken bij depositie van loffweerdige getuigen dat Brumanus niet alleen die woerden in den art. vermeldet heeft gesproecken, maer dat sijn oock ende andere sehr daerdoer geoffensiert ende in haer gevoele ontruset sijn, die ene niet anders die voersch. woerden verstaende dan off Christus niet genoech voer ons gedaen en hadde ende off het enichsins aen den menschen hinge, ende die ander alsoff men met den art. onses gelooffs van die vergevinge der sonden niet vast en conde gaan, moetende namentlick van den menschen voltrocken worden, een conditie die in Godes Woort niet en was geopenbaert, ende niet anders conden genomen werden dan off die vergevinge der sonden hinge aen den menschen selve. Ordeelt over sulcx die classis sulcke eene, die Schrifftuer onbekende manier van spreecken, impartinent, periculeus, sehr schadelick ende sehr bedenckelick te sijn, als smaekende na het godtlose gevolen van Socinus, t'mehr also Brumanus oock hefft voer desen verclaert broderscap wel te willen houden met den socinianen, inden sijn maer die art. des christelicken gelooffs aennamen.

8. Is Brumanus overtuicht sodanige prediciën ende verclaringen gedaen te hebben als den art. vermeldt, ende dienvolgende bevonden tegens die publike ordi-
nantien ende sine belofften gedaen te hebben.

170 Hierna is doorgestreept: 'niet'.

171 Hierna is doorgestreept: 'H'.

9., 10., 11., 12., 13. Dit blyck ex actis superioris classis t'samen waerachtich te sien, sodat Brumanus, boven die vijff bekende controverse art., noch dese vier tegens die eenmael aengenomene leer der kercken hem niet ontsien hefft opentlick te bekennen. Ende also hi die antitheses in forma niet en hefft willen verwerpen, is daer uut gebleecken noch mehr dwalingen onder hem te sien.

14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21. usque 26. Uut publike acten des Ersame magistraat ende goet bewiss uut den christelicken kerckenrahts wort Brumanus in allen desen schuldich bevonden, sodat die classis hem niet anders als¹⁷² pro in gravissimis reformatae doctrinae dogmatibus errante et schismatico desen volgende houden kan.

26. Niettegenstaende Brumani excuse verstaet die classis sodanige uutlegginge des catechismi tegens den sin ende menung desselvigen, alsmede tegens den sin van Godes Woort directelick, te striden.

29. Dese maniere van predicken¹⁷³ tot desen tijt in dese stadt en can niet anders verstaen worden als te strecken tot seditie.

30. Dewiel bij ordinantie des Edelen Hoff's ende gecommittierden des Ersamen rahts, in den classe mede aengenomen anno 1614, gelastet is den predicanten van Arnhem noch publice noch privatim noch sullen spreekken, noch driven hetgene stridet tegens die aengenomene leer der kercken, wort verstaen dat Brumanus daertegens gedaen hefft, soeckende Godefridum Cornelii tot sijn gevoelen in dat stuck, 'twelck hij verclaert eens te sijn met het gevoelen der remonstranten, te trekken.

31. 't Is een acte van ongehoersaemheit ende groot respect des Erbaren magistraats dat hij, connende ende mogende, niet en hefft willen op Haer Edelen ernstlich begeerte den kerckenraht om een kerckelicke gewichtige saacke tesamen te ropen.

32. Dewiele dese resolutie in den kerckenraht genomen was tot stichtinge ende bevordering van vrede in dese gemeente, en hefft Brumanus, sonder sich tegens den kerckenraht te opposieren ende haere goede intentie te verhinderen, niet behoeren die te contraveniëren, ehr sijne gepraetendierde redenen in den kerckenraht gehoort, voor goet gekent ende een ander resolutie daerop genomen was.

34. Uut conscappen blyckt waerachtich te sien hetgene Brumanus seit hem onbewost te sijn. Ende wort verstaen dat in dese obrorige tijden gene vrede, noch stichtinge conde gevordert werden doer het enige bestraffen dergener die buiten die stadt ter predicatiën gingen, also doch die Erbaren magistraat sulcx niet hadde verboden.

37. Men can uut die depositie der getuigen niet anders vernemen dan dat Brumanus in die eerste bekeringe des menschen hefft willen stellen concursum naturae et gratiae, 'twelck die classis ordelt semipelagians te sijn.

38. Is oock gelettet op het different, 'twelck tuschen Brumanum ende mr. Henric Esser gevallen was, volgende art. 28. ende 40. Hefft classis verstaen dat Brumanus sonder genoechsamen reden ende fundament mr. Henric met seeckere beschuldige beladen hadde, ende datt mr. Henric in sijne missive aen den deputatis classis gedaen, well sachtmoediger hadde mogen gaan. Dat oock D. Brumanus mr. Henric versoecken soude om sulcke beschuldigen hem te willen vergeven, ende

172 In de marge is geschreven: 'niet anders als'.

173 In plaats van het doorgestreepte: 'spreekken'.

wederom dat mr. Henric Brumanum aensoecken soude hem sijne missive ten besten te willen houden. 'tWelck oock aen weersijde geschiet is.

39. Also oock Henricus Brumanus op den naestvoergaende classe D. Ellardum van Mehen met seeckere blaeme beswaert hadde, ende gemelde D. Ellardus sich des bij dese vergaderinge beclaechde, sijne defensie daertegens gedaen hebbende in tegenwoerdicheit Brumani vorschreven, hefft Brumanus bekent sonder genoechsamen reden ende fundamenten D. Ellardum à Mehen met sodanige blaeme beladen te hebben, betuigende hem sulcx leet te wesen, ende hefft Ellardum met handtastinge gebeden hem sulcx te willen vergeven als uut haesticheit gesproecken te wesen, 'twelck D. Ellardus verclaerde al voer lange gedaen te sijn voer sovele sijn consciëntie aenginge, met vermaninge aen hem dat hij voertaen voersichtiger soude sijn om hem tot dergelicke, doer sijn¹⁷⁴ hevicheit niet te laten wechrucken.

40.¹⁷⁵ Blickende uut onfeilbare getuchnissen dat Brumanus geseit hefft, die waerheit sal wel aen den dach comen al soude het bloetstortinge costen, seit classis sulcx t'enemaal een seditioes propoost te sijn, 'twelck den een aldergeringsten burger, veel weniger een predicant, betaemt te vuhren.

42., 43., 44., 45., 46. Classis niet connende tegenspreecken die publike documenten van den Edelen Hove van Gelderlandt ende den Erbaren magistrat deser stadt Arnhem, bij diewelcke blijktt dat Brumanus schuldich is aen alle hetgene dat hem hier in dese acten te last geleit wort, en can niet anders, hoewel met bedroeffnisse, ordelen alsdat Brumanus met onwaerheidt, onbetaemlicke ongehoersamheit tegens sijne geboerlicke overicheit, sich groetelix hefft verlopen, ja selffs vergeten die schuldige plicht enes getrouwen burgers, niet alleen in 't achterhouden van sulcken schadelicken brieff als hij van Gerardo Livio, predicant tot Nimwegen, ontfangen ende om meerder onheil in dese kercke ende 't landt te verhoeden behoert hadde den voersch. brieff van hemsselfs over te leveren, maer oock met een vrijwilligen eedt hem niet te hebben ontkent heefft.

47.¹⁷⁶ Uut allen desen blijktt dan dat Brumanus hem verlopen hefft, te voereerst tegens Affgescheit des Landtschaps, des Edelen Hoffs van Gelderlandt, des Erbaren magistrats deser stadt Arnhem, des classis, kerckenrats, sijn eigen handt ende belofften, aengaende 't predicken ende 't heimlick divulgiren der bekende vijff art. 1, 6, 8, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 30, 37.

Ten tweeden, in 't voerstellen van andere lehrpoincten buten die 5. articulen, ut art. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 26.

Ten derden, in veranderinge van Godes Heiligen Woert ende christelicken catechismus, art. 3, 4, 26.

4. Daerin dat hij hem ontrect 't oordeel der gereformierde kercken ende hem niet beswaert en vint met openbare kerken gemeenschap te houden, onder conditie die het classis niet en conde tostaen, art. 5, 14, 15, 16, 17, 19, 21.

5. In traductiën ende ongehoersamheit tegens den Ersamen magistraat ende kerckenraht, art. 29, 31, 32.

6. In onrustige predicatiën ende seditiose propoosten, nevens injuriose scheltwoorden, streckende tot onrust, gestelt te hebben, art. 29, 39, 41.

174 In de marge is geschreven: 'doer sijn'.

175 Het betreft hier punt 41.

176 In de marge is geschreven: 'Art. 47, vide infra'. In het manuscript is art. 47 geschreven na art. 48.

7. In verachtinge ende ongehoersamheit des magistraats, alsoock vergetinge sijner burgerlicke plicht, met ontheiligunge van Godes Heiligen naem ende verscheiden leugens, art. 42, 43, 44, 45, 46.

48. Ende worden dese mishandelinge te hoger ende te swaerder van den classe opgenomen omdat Brumanus al van het jaer 1613 hem begonnen hefft te misdragen, t'sedert welcken tijt oock onderscheidelicke middelen aengewent sijn bij den classe, consistorio, classis deputatis ende andere, om hem in officio te contineren, doch alles tevergeeffs, also dat het doer al te lange patientia dagelix met hem van quaat tot erger geworden is, gelick ogenschienlick blijkt met groete onruste ende bedroeffnisse der goeder ende christelicker gemeente tot Arnhem. Ende dewiel dan alle voergaende pointen ende een ieder van dien sulcker natuer sijn dat sijn, achtervolgende Godes Heiligen Woort, in geen reformierde predicant en behoeven gevonden, immers niet geleden te worden, hefft classis, ter ehren Godes, tot ruste ende stichtinge sijner gemeente, tot voorcominge van mehrder onheil, tot weeringe ende wechneminge aller schandalen ende tot quitinge haerer consciënten, uut cracht 65. art. synodi nationalis, gehouden tot Middelburch, ende den 73. art. synodi nationalis, gehouden t'Gravenhage, verclaart dat hij, Brumanus, behoert van sijnen dienst gedeportiert te worden, gelick sijn hem dan gedeportiert hebb ende mitsdesen deportiren.

4¹⁷⁷ Heelsum ~ Vacature

Dit classis oock verstaen hebbende dat tot Hilsum, bij gebreck dat aldaer geen predicant en is, die kinderen van papen ende monicken gedoopt worden, gedoopt siende sonder die heilsame kennisse opgetrocken werden, ja oock die oudeluden aldaer leven ende sterven sonder lehrengen, onrichtingen ende vertroestingen van Godes Heiligen Woort, hefft D. Georgio Heshusio te laste geleit, bij combinatie met Rennekum, die van Hilsum voersch. bij provisie met den Heiligen godtsdienst te versorgen. Ende goetgevonden dat het Edele Hoff van Gelderlandt sal aengesocht worden om breven aen den Edelen heeren van Doreweert to verlenen, waerin Sijn Edele werde belast D. Heshusio voers. te laten volgen die pastoriëngoederen ende die tertiën vicariarum, na resolutie des Landtscaps.¹⁷⁸

5¹⁷⁹ Arnhem ~ Wilp ~ Predikanten

D. Cornelius Donganus ende D. Hugo Gallus sijnt tot membra classis aengenomen.¹⁸⁰

6¹⁸¹ Sluiting

Na aenroepinge des Heiligen namen Godes is het classis in vrede gescheiden.

7 Ondertekening

Henricus Schram, praeses classis, subscripsit

Hermannus Keckius, scriba classis, scripsit

177 In plaats van '49'.

178 Dit artikel is eerder gepubliceerd in Van Veen, 'Veluwe', p. 104.

179 In plaats van '50'.

180 Tussen de regels is geschreven: 'D. Cornelius (...) aengenomen'.

181 In plaats van het doorgestreepte '49' en '51'.

1618 I Classis Over-Veluwe

1618 I Classis. Arnhem, 9 juni

Inv. nr. I, fol. 69-73v.

1 *Leiding*

Acta classis Superioris-Velaviae, Arnhemiae habitae anno 1618, junii 9. Nae aenroepinge des Heyligen namen Gods zijnnen met gemeenen stemmen vercoren tot praeses D. doctor Wilhelmus Stephani, ende tot scriba D. Henricus Schram.

2 *Aanwezigen*

In diese classicale vergaderinge sijnnen gecompariert uth diesen classe: D. doctor Wilhelmus Stephani, minister Verbi tot Arnhem, ende D. Winandus Everwijn, ouderlingh; D. Engelbertus Aegidii, minister Verbi tot Osterbeck; D. Georgius Heshusius, minister Verbi tot Renkum; D. d. Wolbrandus Stoterus, minister Verbi tot Wageninge, die oick in diesen classe pro membro classis aengenomen is, ende Ersame Gijsbert van Brenen, ouderlingh; D. Joannes Godefridi, minister Verbi tot Bennekum; D. Arnoldus Kemenerus, minister Verbi tot Ede; D. Henricus Schram, minister Verbi tot Aenstoot; D. Hubertus Lyssilius, minister Verbi tot Lunteren; D. Reinerus Lyssilius, minister Verbi tot Hovelaeken; D. Albertus Hydoreus, minister Verbi tot Apeldoren; D. Henricus Magirus, minister Verbi tot Niebroecke; D. Joannes Bauranus, minister Verbi tot Wolde; D. Wilhelmus Nagge, minister Verbi tot Twelloe; D. Hugo Gallus, minister Verbi tot Willepe; D. Hermannus Keckius, minister Verbi tot Vorst; D. Joannes Rutgeri, minister Verbi tot Brummen; D. Reinerus Gerhardi, minister Verbi tot Middachte; D. Joannes Peye, minister Verbi tot Rede; D. Godefridus Elberti, minister Verbi tot Velpe; D. Reinerus ab Erpraed, Verbi minister tot Scherpenzeel.¹⁸² Beckbergen vaceert. Uth den classe van Zutphen D. Sebastianus Damman, minister Verbi¹⁸³ tot Zutphen, ende D. Bernardus Spannaeus, minister Verbi tot Doesburch. Uth den Neder-Veluischen classe D. Rutgerus Vittaeus, minister Verbi tot Eype, ende D. Hermannus Goddaeus, minister Verbi tot Vasen.

3 *Credenties*

Die credentiën sijnnen gelesen ende in debita forma bevonden.

4 *Acta*

Sijn in diesen classe gelesen die voorgaende acta classis, gehouden anno 1616 den 10en aprilis, anno 1617 den 28 januarii, ende anno 1617 den 26 augusti.

5 *Overheid*

Betreffende den 6en artikel actorum classis, gehouden anno 1616, van die onordre sprekende, die tot Scherpenzell is omtrent den Heyligen doope, alsmede van die profanatie des sondachs door het drincken ende getier d'welck in den herbergen geschieden bij den kercken onder ende voor die praedicatie, vynt het classis nodich dat sulxs den Edelen Hove sall geremonstriert worden, ende mede oick van die affgoddereije die tot Lunteren in julie op St. Anthonisdach, geschiet van den lieden die uth andere plaetsen daer comen bedvaerden doen. Item van het schieten, syngen ende spoelen alster lieden t'samen sullen gegeven worden onder

¹⁸² Toegevoegd: 'D. Reinerus (...) Scherpenzeel'.

¹⁸³ Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'D. B.'.

die praedicatie. Desgelijckx van 't verbott dat men verstaet dat die rentmeister gedaen soude hebben den van Helssum, om t'Helssum niet te sullen ter kercken gaen. Ende dat voerss. Hoff hiertegens sall remedie versocht worden.

6 *Arnhem ~ Beroepen*

Bij occasie van 't lesen des 8en artickels actorum classis, gehouden anno 1617 den 28 januarii, ordelt het classis dat die kercke van Arnhem sall vermaent worden haer in 't beroepen der kerckendienaeren vortaeu beter te regulieren nae die acta synodi nationalis, gehouden in 's-Gravenhagen anno 1586.

7 *Predikanten*

Hefft oick het classis geresolviert stichtich ende nodich te sijn dat ellick praedicanant in sijn kerspel wone.

8 *Avondmaal*

Betreffende een vrage off oick een scherprichter ad Coenam Domini soude moegen geadmittiert worden, verstaet 't classis dat, so hij in gelove ende leven oprichtich is, sulxs sall moegen geschieden.

9 *Beekbergen en Loenen ~ Vacature*

Is in den classe gelesen ende geëxaminert een seecker missive van beroeping waermede seekere nabueren van Beckbergen versochten tot haer praedicanant Cornelium Botter. Waerop het classis geresolviert dat die kercke van Beckbergen noch dyt geheel jaer bedient sall worden van vicinis ministris, ende dat nemant anders daer meer sall moegen gaen praediken sonder expressen last van den vicinis ministris daarvan te hebben.

10 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Het classis, gehoort hebbende 't gevoelen des classis van Zutphen van 't stellen status controversiae, ordelt dat die gecommittierden classium haer daermede sullen moegen behelpen om in synodo, so het noodich sall sijn, statum controversiae te stellen.

11 *Gravamina*

Die gravamina classium sijn gelesen, ende sullen die gecommittierden ad synodum uth diesen classe daerin handelen naerdats se sullen bevynden nodich te sijn.

12 *Arnhem ~ Velp ~ Predikanten*

Betreffende den 7en artickel actorum classis, gehouden anno 1617 den 26en augusti, daer D. Engelbertus Aegidii ende D. Godefridus Cornelii¹⁸⁴ geseyt hadden noch in via disquisitionis te sijn, hebben beyde haer hierop naerder verclaert, seggende dat se noyt getwivelt ende hadden ende oick nu noch in 't geringste niet en twivelden aen die aengenomene leer dieser gereformierder kercken, die sij oick aengenomen, geleert ende beleden hadden die waerachtige leer ter salicheyt te sijn, maer dat se in via disquisitionis waeren alleen over die hoge extremiteten die in die controversiepuncten van sommige gebruyckt worden. Ende daer D. Go-

184 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Elberti'.

1618 I Classis Over-Veluwe

defridus Cornelii¹⁸⁵, art. 5, geseyt hadde niet te connen verstaen dat in den mensche voor den val geen inclinatie tot sondigen soude geweest, verclaert door sulcke inclinatie tot sondigen te verstaen inclinationem ad actionem eius, sed non qua actio ista est peccatum.

13 Hoevelaken ~ Predikant

Het classis hefft oick goet gevonden ende geordiniert dat D. Reinerus Lysselius niet meer naer Amersfordt offte andere remonstransche kercken sall gaen praediken, noch oick remonstranten in sijn kercke te Hovelaken laeten praediken, opdat daerdoor nemant ergernisse en mach gegeven worden.

14 Examen

Cornelius Botter hefft den classi geëxhibeert seekere testimonia suae vitae et doctrinae, ende versocht dat hem mochte toegelaeten worden sich met praediken te exercere, ende dat hij tot den kerckendienst mochte gepromoviert worden. 't Classis statueert dat hij eersten sall praeparatorie geëxaminiert worden ende dat dan daerna nae behooren sall gedaen worden.

15 Gedeputeerden

In D. Henrici Schram, des affgaende deputati classis, plaetse is met gemeene stemmen vercooren D. doctor Wilhelmus Stephani.

16 Correspondentie

Zijn genominiert op den Zutphenschen classen te gaen D. doctor Wilhelmus Stephani, ende op den Haderwijckische D. Joannes Godefridi.

17 Agenda

Locus futurae classis is aangestimt Nijebroecke, ende daer sall D. Wilhelmus Nagge een praedicatie doen, nemende liberum textum.

18 Remonstranten ~ Contraremonstranten

Het ingebrachte schriff van den Nimmischen quarter, onsen classi van den Edele Hove geënsinueert, is gelesen ende obiter nae die cortheit des tijts geëxaminiert. Ende hefft voors. classis eenparichlich ende eenheylichlich met den classibus van Zutphen ende Neder-Veluwe daerop te andwoorden goetgevonden gelijk hier volcht:

1. Datter door 'tselve schriff die intentie ende beviel dieser Landschap, tot bevredinge ende rechte ruste der kercken dieser provincie¹⁸⁶, niet naegecomen en sij. Hiervan sijn verschedene reden, want vooreerst bevynt men datter in voors. schriff doorgans niet dan al te voel lasterreden, beschimpingen ende ijdele bedenckingen om haer medebroeders verdacht te maecken, gestelt worden.

2. Ten anderen, swaere beschuldige tegens eerlijcke ende godlievende praedicanen, so in diese als andere classibus sijnde, om haer so in leer als wandeling bij die heeren van diese Landschap te becladden. Bij exempel dat sommige deputierden uth die classe van Zutphen ende Veluwen, als dictatores perpetui usurperende die name der classe ende kercken, voele saecken verrichten son-

185 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Elberti'.

186 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'landschap'.

der kenniss haerer principaelen. Item datter sijn die door haer twistschriefften, tegens ordre des synodi uthgegeven, ende oproerigen praedicatie cleen hoepe van accommodatie ende vrede souden geven. Epistola¹⁸⁷ Bommelsium, die 3 februarii 1618.¹⁸⁸ Dat somige leerers nu binnen diese provincie onbehorlijcken usurperen die name van gereformierde kercke, ende door haer onbuichsamheit die gemeente jamerlijck turbieren, ende orsaeck van bedenckinge of niet somige van ons die thien poincten¹⁸⁹ houden voor het gevolen der kercken.¹⁹⁰ Dat se vrij wat over souden weten te seggen, aengaende dat wij ymant in consciëntie souden hebben beswaert, opgedrongen als nootsaeckelijck te geloven hetgeene die gereformierde kercke altoos hefft vrijgelaten ende ongedecideert¹⁹¹, ymant gesocht uth den dienst te weeren om verscheidenheit van onse gevoelen, ymant beswaert met sinistre rapporten bij den Edelen heeren van den Hove offte elders, in onse classibus in 't beroepen ende examinieren der praedicanten offte anderssins onsteenige, onbehorlicke autoriteit tot ymants nadeel aengenomen, gewontelijcke kerckelijcke ordeninge geïnfingeert met calumnieuse oprorige praediciatiën ende licentieuse schriefften, tegens ordre des synodi uthgegeven, ymant gesocht odieus te maecken¹⁹².

Dat wij diese niewicheit, van wederom of ten twedemaal te examinieren, hebben begonnen in 't werck te stellen aen praedicanten die tevooren wettelick nae ordre der kercken geëxamineert ende eenen geruymen tijt in dienst gewesen.¹⁹³

Dat wij tot dempinge der waarheit ende verstoringe van christelijcke vrede gebruycken gans onbehorlicke middelen.¹⁹⁴

Dat wij met onse vremde handelinghe haere gemeenten soecken in onruste te brengen.¹⁹⁵

Dat wij hebben ter quader trouwen gehandelt, ende voel hebben geschulden dat sij ons te gevalle niet een woord meer van die saecke ende behooren te spreken, maer alle vorder handelinghe billich mochten affbrecken.¹⁹⁶

Dat onse gevoelen soude sijn dat God ontallige jonge kindekkens, oick der gelovigen, eeuwighlick will tormentieren met die hellische pijn, alleenlick om der erfsonde, ende dat die voorss. kinderen niet meer hope van salicheit ende hebben als die affvallige engelen.¹⁹⁷

Diese ende dergelijke beschuldunge, d'welcke t'samen openbaere onwaerheden sijn, voor sovoel ons aengaet, en connen ymmers niet dienen tot vrede. Daerom dan die classis haere gedeputierden ad synodum belast met alle instantie aen te houden tot om alle impedimenten des vredes wech te nemen, in synodo ende voor den Edelen heeren Cantzelaer ende Raden, mitgaders des Landschaps Gecom-

187 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'exempl'.

188 In hetzelfde handschrift toegevoegd: 'Epistola (...) 1618'. In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 2, linea 10'.

189 De tien posities zijn gepubliceerd in *Schriftelicke Conferentie*, p. 7-9.

190 Hierna is doorgestreept: 'geen'. In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 6, linea 11' en 'pag. 5, linea 7'.

191 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 8, linea 6'.

192 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 12, tota'.

193 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 40, linea 14'.

194 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 55, linea 3'.

195 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 56, linea 9' en 'pag. 58, linea 4, 8'.

196 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 78, linea 1'.

197 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 108, linea 6'.

mittierden behoerlicke kennisse hiervan genomen ende genochtsame satisfactie haer gedaen worde van dengeenen die alsulcke beschuldige uthgesett hebben. 2 Deel. Ten derden. Also bij den Edelen heeren van den Hove ende Gecomittierde van die Landschap den gedeputierden der classen van 't quatier van Nimmigen met die andere dienaeren van denselve classe in 't laeste Affgescheyt gelastet was over die antitheses haer te bedencken ende haere verclaeringe schrifttelick over te leveren, ten eynde men verstande waerin wij met malcanderen eens offte oneens weren, tseffens ende gelijck alle strijdige articulen ende verscheiden opiniën sovoel moegelijck neder te leggen offte te verminderen, of den staet des geschils recht getroffen hebbende dieselve ad synodum nationalem bequaemelijck te brengen, so en word niet alleen bij dyt schriftte geen sodanige verclaeringe niet gedaen, dat een acte des classis van Nimmegen (daer die andere classen haer nae regulieren) ingebrocht word, bij welcke goetgevonden word dat men sich niet verder inlaeten sall tot verhandeling van die voorss. antitheses, jae oick dat men voortaan geene theses ende antitheses sal beantwoorden voor ende alear 't stuck van die onderlinge verdrachsamheit in die vijff verschillende leerpunten afgedaen.¹⁹⁸ Word dienvolgens die goede meininge der Edelen heeren directelijken verachttert ende den gewenschten vreden teruggehouden, so niet alle hoope onbequaemelick¹⁹⁹ den vrede eens te geraeken geheelic afgestreden werd. Doch men verhoopt dat die Edele heeren haer autoriteit in diesen interponeeren sullen.

Aengaende die redenen daermede die van 't quatier van Nimmegen diese haere wegeringe van gehorsamheit soecken te excusieren, 't classis ordelt die so impertinent ende schlecht te sijn, datter scheinen mochte meer dat men die Edelen heeren hefft gesocht te eludieren als in rechten ernst met behoerlijcke respecte te beyegenen, het voellicht wesen sall in synodo moegelijck te demonstreren. Behalven dat uth haere tweede reden die sij alligeren ende anders in dyt te notieren staet, dat sij, hoeseer sij alle onwaerheit die tegens die theses strijdt geachtet willen sijn te verwerpen, evenwel haerselven niet geheel vrij en sijnnen van eenige dingen die in antithesibus verworpen worden, d'welcke sij dan billick nu oock behooren te openbaeren, opdat men dieselfde voegen mochte bij die andere bekende controveste articulen, te weten die vijff der remonstrante. Item van die providentie, beelt Gods, erffsonden ende sacramenten. Want in dyt haer schrift seggen sij dat sacramenten alleen 't gelove betuygen ende versegelen, d'welck die wederdooper ende socinianen driven. Daer die confessie, art. 33, aldus van spreckt, dat die sacramenten oick onse gelove onderhouden ende voeden, ende in onse herten die salicheit bondich maecken. Ende catechismus, quaestie 65, dat se het gelove in ons verstercken, ende, quaestie 66, die belofftenisse des evangeliums te beter te verstaen geven ende versegelen, d'welck wat het beteekent is te sien quaestie 69²⁰⁰ (ende 75), ende so eens tot bevordering tot vrede eenen aenvanck maecken. Dat sij in dyt schrift klagen dat onse gedeputierde tot Arnhem niet en hebben distinctelick aangewesen waerin den staet des verschils van die van 't quatier van Nimmegen qualick gestelt was, sijnde die classis bericht dat om sulxs aen te wijsen haere gedeputerde niet en waeren versocht. Ende dat oick die classen van Zutphen ende Veluwe om den staet des geschils selfs te stel-

198 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 75'.

199 Boven de regel is geschreven: 'on'.

200 In plaats van het doorgestreepte: '65'. Hierna is doorgestreept: 'datse het gelove'.

len bij 't Affgescheyt in februario anno 1617 niet en waeren gelastet, ordelt bij dieselfde haer gedeputierde niet onredelijck ende oneerlick (gelijck het schrift scheint te willen seggen) in diesen gehandelt te sijn.²⁰¹ Hebbende diese classis redenen genocht verstaen waerom haer gemelte gedeputierden sodanich advys t'Arnhem hebben gegeven, daervan, tot een proeffken, diese naevolgende alleen goetgevonden is aen te teekenen:

1. Art. 1, daer het verschil gestelt word paragraeff 3 et 7. Dyt is buyten controversie, maer word als controversie aengetroecken om ons te beswaeren. Ibidem daer die eenstemmicheit gestelt word, paragraeff 3. Dyt holden sij buiten controversie om haer gevoelen te verschonen ende nochtans is controversie.

2. Art. 2, in die eenicheyt paragraeff 3. Dyt is controvers. Ibidem in 't verschil, die questie en word daer niet duydelick voorgesteld, want die vrage niet eigentlick is of Christus voor alle of voor weinige gestorven is, maer off hij voor alle ende een yder is gestorven.

3. Art. 3. Word geseyt geen quaestie te sijn, ende nochtans ister questie, welck verborgen word onder die woorden affectie ofte wille voor affectie ende wille, sijnde der remonstranten gevoelen dat in die affecten ongeregeltheit is maer niet in den wille, daer wij seggen dat die ongeregeltheit in beyden is.

4. Art. 4 word alleen in questie getrocken die onwederstaenlicheyt. Nochtans in 't art. word oick geseyt dat God allen dengeenen die hij roept ende noodicht door 't Woord, genochtsame genade geefft om die nodinge te connen gehorsamen, d'welck wij ontkennen.

5. Art. 5, in die eenicheyt paragraeff 2. Dyt is in verschill. Ibidem in 't verschil²⁰² die quaestie en word niet volcomen gestelt, behorde also geformiert te worden of een gelovich mensch, wanneer sijn opperherder Jesus Christus die volcomen gewillich ende machtich is om hem te bewaeren, hem gestadelijck ende getrouwelijck bewaert dat hij niet uth en valle, evenwell dan noch uthvallen can.

Belangende die clachten die vorders in dyt schrift gedaen worde over die twee laeste schriften, bij den gedeputierden der classen van Zutphen ende Veluwen in julio anno 1617 aen die Edelen Cantzelaer ende Raeden mitsgaders die Gecommittierde van die Landschap overgegeven, can die classis, die gemelte schriften nu wederom gelesen ende geëxaminert hebben, niet verstaen dat dieselve clachten sijn gefundeert, sullende door blote lecture ende collatie schriftte ende dyt wederschrift lichtelijck sullen connen bewesen worden in ipsa synodo, onnodich derhalven selfde wijtlofflich te deducieren.

3 Deel. Dat men in 't eynde voorbrengt eenen groten hope vragen, begeerende dat daerop worde geantword, leggende ten fundament dat sij sovoel rechts behorden te hebben over ons als wij over haer²⁰³, ende specialijck dat haer bij die Edele heeren toegestaen was sodanige vragen ons voor te stellen ende ons gelastet daerop te antwoorden²⁰⁴ comt den classi vrent voor, also het nergens uth blijcken can dat onser ymant sich hefft aengenomen haer te vragen. Die theses ende antitheses aengaende, dat en sijn geen vragen maer affirmative ende negative verclaringe van ons gevoelen. Ende dieselfde en sijn haer van onse ge-

201 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 31, linea 7'; 'pag. 118, linea 11' en 'pag. 17, linea 11'.

202 Hierna is ruimte open gelaten.

203 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 42, linea 6'.

204 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 102, linea 11'.

1619 I Classis Over-Veluwe

deputierde niet voergeleyt, maer van die Edele heere des Hoves ende des Lantschap. 't En bevynt sich oick noch bij het eersten, noch bij het tweede Affgescheyt dat ons op eenige vragen bevolen sij te antwoorden, maer wel op andere schriften dier van 't quatier van Nimmegen, daerop wij oick geantword hebben ende antworden mits diesen. Sodat, indien sij van gelijcken recht willen spreken, sij van diese haere vragen eerst behoorden assertiën te maecken, die aen te nemen ofte te verwerpen, ende dan last uth te brengen van die Edele heeren des Hoves ende Landschaps Gecommittierden om onse verclaeringe daerop te doen. Hetwelcke geschiet sijnde, sullen wij alsdan met meerder respect ende gehorsamheit onse hooge overicheit beyegenen als sij hebben begaen, laetende die saecke so lange berusten, mit vaste hope dat dyt ons dilai van antwoord niet qualick en sal genomen worden bij diegeene die diesen vrage ons doen, al en waer het maer omdat dieselfde soseer bevrest sijn voor meerder disputen ende dat uth onse antword niet anders dan disputen en connen onstaen.

Tot den besluit lastet die classis haere gedeputierden ad synodum aen te houden om die redenen te weten waerom die van 't quatier van Nimmegen den synodum Herderwicenam dorven so vrijmodich illigitimam nōmen²⁰⁵, opdat men dieselve verstaende ende die nyet bestendich sijnde, sij na behooren over diese haere vrijmodicheit gecensureert worden, ofte anderssins dat daerop gelett worde dat in diesen aenstaenden synodo alles so beleyt worde dat ymmers dieselve voor legitima erkend moege worden, niet connende verstaen die classis, dat men vruchtbaerlich in synodo can conveniëren mit sodanige, die sonder bondige redenen weygeren, als het haer te pas comt, voor wettelick aen te nemen 'tgeene wettelijck is, ende oick voor wettelick is erkent van den Edelen heeren van den Hove ende andere wettelijcke overicheit.

19 *Sluiting*

Nae gehoudene censura morum ende gedane gebedt tot God is het classis in vrede gescheyden.

20 *Ondertekening*

Wilhelmus Stephani, praeses classis
Henricus Schram, classis scriba, subscripsit

1619 I Classis. Arnhem, 5 en 6 augustus

Inv. nr. I, fol. 74-78 en 5.

1 *Leiding*

Acta classis Superioris-Velaviae, tArnhem den 5. augusti anno 1619 gehouden. Na aenroeping des Heiligen naems Godes sijn met gemener stemmen vercoren in praesidem D. Wilhelmus Nagge ende in scribam D. Hermannus Keckius.

2 *Aanwezigen*

In dese classicale vergaderinge sijn verschenen: uut den kercke²⁰⁶ van Arnhem D. doctor Winandus Everwijn, deser lanscaps momber; D. Engelbertus Aegi-

205 In de marge is hierbij geschreven: 'Epistola Livii, 24 januarii anno 1618'.

206 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'classe'.

dii, minister Verbi tot Oosterbeeck; D. Georgius Heshusius, minister Verbi tot Rennekum; D. Wolbrandus Stoterus, minister Verbi tot Wageningen, ende den Ersame Giesbert van Brenen, ouderlinck; D. Joh. Godefridi, minister Verbi tot Bennekum; D. Arnoldus Kemnerus, minister Verbi tot Ede; D. Henricus Schram, minister Verbi tot Aenstoot; D. Hubertus Lyselius, minister Verbi tot Lunteren; D. Reinerus Lyselius, minister Verbi tot Hovelaacken; D. Albertus Hydoreus, minister Verbi tot Apeltorn; D. Henricus Magirus, minister Verbi tot Niewbroeck; D. Joh. Buranus, minister Verbi tot Wolde; D. Wilhelmus Nagge, minister Verbi tot Twelle; D. Hugo Gallus, minister Verbi tot Wilp; D. Hermannus Keckius, minister Verbi tot Voorst; D. Reinerus Gerhardi, minister Verbi tot Middachten; D. Joh. Pei, minister Verbi tot Rede; D. Godefridus Elberti, minister Verbi tot Velpe; D. Reinerus ab Erbraet, Verbi minister tot Scerpenzeell. Uut den classe van Zutphen niemant, doch hebben haere excusen, door de deputatis²⁰⁷ synodi gedaen, aengenomen.²⁰⁸ Uut den Neder-Veluischen classe D. Georgius Ernesti.

3 *Aanwezigen*

Van het Edele Hoff sijn oock in dese classicale vergaderinge verschenen, als van den Edelen Hove hierto expresselick gecommittiert, die Ed. heeren joncker Henric van Essen ende joncker Carel Bentinck, beide raden des furstendoms Geldre ende graeffscap Zutphen.

4 *Credenties*

Die credentiën sijn gelesen ende in debita forma bevonden.

5 *Arnhem ~ Beekbergen en Loenen ~ Brummen ~ Predikanten*

D. Godeschalcus Aeltius, minister Verbi tot Arnhem, D. Cornelius Botter, minister Verbi tot Beckbergen, D. Wilhelmus Mullerus²⁰⁹, minister Verbi tot Brummen, sijn pro membris classis op- ende aengenomen, ende hebben die acta des Over-Veluischen ende Neder-Veluischen classium tot Bernevelt gemaackt, mitsgaders den christelicken cathegismo, confessie ende verclaringe over enige poincten der voerschreven leere in den nationali synodo anno 1619 to Dordrecht gestelt, onderschreven.

6 *Acta*

Die voegaende acta des classis, anno 1618, den 26. augusti²¹⁰ gehouden, sijn in den classe gelesen.

7 *Scherpenzeel ~ Doop ~ Zondagsheiliging*

Den 5 art., sprekende van die onordre bij den christelicken doop in die gemeente te Scherpenzeel, alsmede van die profanatie des sabbaths die daer geschiet doer des²¹¹ sondachs arbeiden, drincken, klincken, schieten, schuttebieren, gansetrecken ende andre exorbitantiën op den plattenlande seer gebricklick, vint classis

207 In plaats van het doorgestreepte: 'gecom'.

208 In de marge is geschreven: 'doch (...) aengenomen'.

209 In plaats van: 'Mollerus'.

210 Het betreft hier de vergadering van de classis Over-Veluwe van 9 juni 1618.

211 Hierna is doorgestreept: 'gewoenliken'.

1619 I Classis Over-Veluwe

nodich²¹² dat een ieder dienaer in sijn respectieve kercke bij den officier, 'tsij bij den Edelen heeren drost, den schout offte andere daerto gestelt, aenhoude om daerin te versien dat des Landtscaps placaten²¹³, tot weringe van sulcks gepubliciert, geëxecutiert werden.

8 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Die Edele ersame joncker Henric van Essen ende joncker Carel Bentinck²¹⁴, volgens haer Edelen commissie van den Edelen Hove ontfangen, hebben den classis geproponere dat Haer Edele Hoochmogentheit, die waere, na Godts Woert gereformeerde religie, nu 40 jaren herwaerts met groeter stichtinge ende merckelicken segen Godts in deser provincie geleert, ende van Haer Hoochmogentheit soveel in haer is geweest tot allen tijden voergestaen, van sins ende meninge waren alle middelen om die te ghemeren aen te wenden. Tot dien einde Haer Hoochmogentheit, nevens andere geünieerde provinciën, hebben geen costen in 't convocieren ende uutschrijven des synodi nationalis, te Dordrecht gehouden, gespaert, opdat doer 't beleit van die droevige in dese provincie geresene questiën ende verschillen mochten wechgenomen ende gedempt worden. Hetwelcke also doer die genadige schickinge des Alderhoochsten daerto was gebracht, dat die voerneme, welgeleerde ende godtsalige so in- als uutheimsche theologanten, daerto op den voerg. synodo nationalis vanwegen Haere Hoochmogentheit verschreven, haer Erwaerden ordeel over die vijff (in dese landen, Godt beter, mehr als te²¹⁵ veel welbekende) poincten met die aenlevende van dien, uutgespreecken, die leere der kercken in seeckere canones vervatet ende contrarie van die eenpaerlick hadden verworpen. Welcke canones Haer Hoochmogentheit ordelen met Godes Heiligen Woert te accorderen ende der warer, eenmael in deser provincie aengenomen, suvere leere conform te wesen, derhalven²¹⁶ van meninge sijn dieselve in dese provincie te meintineren. Ende om daerto te bequamer te mogen geraacken, hebben voer goet gevonden ende geratificeert dat doer Haer Edele Mogentheit gecommittierden het ordel offte die canones des synodi nationalis een ieder in 't besonder, om die wel te doersoecken, in handen gestelt, ende daerna dieselve opentlick in²¹⁷ den classe doen voerlesen, om daerop des anderen dachs van een ieder membro classis in 't particulier haere verclaringe ende onderschrijvinge te mogen hebben.

9 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Op dit christelick ende hoochlofflick versoeck ende beveel²¹⁸ der gecommittierden voorsch. sijn die canones offte het ordel des synodi nationalis der gereformeerde kercken van die Verenichde Nederlanden, in den jaer 1618 ende 1619 binnen Dordrecht gehouden, gelesen. Ende na ripelicke examinatie hebben die broederen des classis dieselvige volcomentlick ende in allen delen geapprobiert,

212 In plaats van het doorgestreepte: 'goet'.

213 Deze plakaten uit 1598 en 1603 zijn gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...) Placaet-boeck*, kol. 69 en 90-91.

214 In de marge is geschreven: 'ende (...) Bentinck'.

215 Boven de regel geschreven.

216 In plaats van het doorgestreepte: 'van'.

217 Boven de regel geschreven.

218 Boven de regel is geschreven: 'ende beveel'.

ende, tot meerder verseeckerheit, die met onderteckeninge der navolgende acta bevestiget, uutgenomen Engelbertus Aegidii, Godefridus Cornelii ende Reinerus Lyselius, welcken driën tijdt haer daerop te bedencken tot den aenstaenden synodum provincialis Geldricae gegeven is, daer sij sonder geciteert te sien sullen hebben te compareren.

10 Ondertekening belijdenisgeschriften

Wij onderschreven dienaeren des Godtlicken Woerts, resortierende onder den classe van Over-Veluwen, verclaren oprechtelick, in goeder consciëntie voer den Here, met dese onderteckening dat wij van herten gevoelen ende geloven dat alle die art. ende stucken der leere in dese confessie ende catechismo der Nederlandsche gereformierde kercken begrepen, mitsgaders die verclaringe over eenige²¹⁹ poincten der voersch. leere in die nationale synode anno 1619 tot Dordrecht gestelt, in alles met Godes Woert overeencomen. Beloven derhalven dat wij die voersch. leere neerstelick sullen leren ende getrouwelick voorstaen, sonder iet tegen dieselve, 'tsij opentlick oft in 't besonder, directelick oft indirectelick, te leeren ofte te schrijven, gelieck oock dat wij niet alleen alle dwalingen daertegen stridende, ende namelick die in die voersch. synodo gecondemneert zijn, verwerpen, maer oock sullen tegenstaen, wederleggen ende helpen weeren. Ende indien het soude mogen gebueren dat wij na desen enich bedencken ofte gevoelen tegen die voersch. leere ofte enich poinct derselver soude mogen crigen, beloven wij dat 'tselve noch opentlick, noch heimelick sullen voerstellen, driven, predicken ofte schrijven, maer dat wij 'tselve alvoren den kerckenraet, classis ende synodo sullen openbaren om van dieselve geëxamineert te werden, bereit ziende het oordeel derselven alletijt gewillichlick ons te onderwerpen, op poene dat wij hiertegens doende ipso facto van onsen dienst sullen zijn gesuspendeert. Ende indien t'enigen tijde die kerckenraht, classis ofte synodus soude mogen goetvinden in gewichtige oersaecten van nadencken, tot behoudinge van die enicheit ende suverheit in die leere, van ons te vereischen onser nader gevoelen ende verclaringe over enich art. van die voersch. confessie, catechismus ende synodale verclaringe, so beloven wij oock mitsdesen dat wij daerto tot allen tijden sullen bereit ende willich wesen, op poene²²⁰ als boven, behoudens 't recht van appel in casu van beswaernisse, geduerende welcken tijdt van appel wij ons na die uitspraecke ende ordre des synodi provincialis sullen reguleren. Actum Arnhem, in onse classicale vergaderinge, den 6. augusti anno 1619.

11 Arnhem ~ Ondertekening belijdenisgeschriften

Die rector ende schoelmeisters der stadt Arnhem, naer medebehandinge²²¹ der canonen in synodo nationalis gestelt²²² voer ons geciteert siende, hebben dieselve aengenomen, voer goet gekent ende dese nagestelde acta met harer handen onderteckent.

219 In de marge geschreven.

220 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'tgene'.

221 Boven de regel is geschreven: 'mede'.

222 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'ende'.

1619 I Classis Over-Veluwe

12 *Arnhem ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

Wij ondersch. rectorn ende schoelmeisters van Arnhem verclaren oprechtelick, in goeder consciëntie voer den Heere, met dese onse onderteickeninge dat wij van herten gevoelen ende geloven dat alle die art. ende stucken der leere in dese confessie ende catechismo der Nederlansche gereformierde kercken begrepen, mitsgaders die verclaringe over enige pointen der voersch. lere in den nationali synodo anno 1619 tot Dordrecht gestelt, in alles met Godes Woert overeencomen. Beloven derhalven dat wij die voerseide leere getrouwelick sullen voerstaen, ende die jonckheit, naer eisch van onse beroep ende haer begriip, neerstelick inscherpen, op poene dat wij, hiertegen doende, van onsen schoeldienst sullen ontset wesen. Actum Arnhem, in onse classicale vergaderinge, den 6. augusti anno 1619.

13 *Arnhem ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

D. doctor Winandus Everwijn, des Lantscaps mombler, hefft voergestelt, belangende d'acte bij den rector ende schoelmeesteren onderteickent, dat dieselve behoert den Erbare magistraet gecommuniceert te worden, om bij der Ersamen te worden geapprobiert, gemerckt 't onsetzen van den dienst, daarvan d'acte meldet, niet den classe maer den magistraet, sowel als die beroepinge, toestaet ende competeert, die oock sonder t'wiffel order sullen stellen dat die resolutiën van den heeren Staten-Generael ende decreten van nationael synodus, tot Dordrecht gehouden, soveel mogelick nagekomen mogen werden, 'twelck die heeren mombler voersch., een litmaet van die magistraet siende, niet en hefft kunnen stilswigent laten voerbij gaen, teneinde die magistraet in der recht ongeprejudiceert blive.

14 *Nationale synode*

D. doctor Wilhelmus Stephani, D. Sebastianus Damman, D. Ellardus à Mehen ende D. Johannes Bouillet van den Edelen Hove alhier verschenen, als gecommiteert geweest siende ad synodum nationalis, sijn mede in dese vergaderinge verschenen om vant 'tgeene in synodo nationali gepassiert is rapport te doen.

15 *Nationale synode*

Daerop hebben die voersch. gecommittierde volgens haeren last met een goet genoegen den broederen onses classis ten vollen gecontentiert, utgenomen Engelbertus Aegidii, Godefridus Cornelii, Reinerus Lyselius.

16 *Kerkorde*

Die kerckenordre, in synodis nationalibus in dese Verenichde Nederlanden eens gearrestiert ende in den laesten synodo nationalis geresumeert, is van den deputatis synodi den classi voer te lesen ingebracht, teneinde alles stichtelick ende ordentelick in die kercke deser provincie toga, ende voertaen niemant oersaecken van ignorantiae voerwende.

17 *Correspondentie*

Is mede gevraecht dat off het geviel dat die kercken van die provinciën van Utrecht ende Overisel goede nabuerlicke aliantie ende christelicke correspondentie in 't houden van haere synodale vergaderinge van ons versochten, om enige tot onse provincie der Waerde vergaderinge te te senden. So ordelt classis dat sulck versoek in generlei manier behoert affgeslagen te worden, ende wunschet van herten dat sulck een goet werck mochte vortgaen, oversulcx tot allen tijden,

wanneer 't mochte gebueren, haere billicke begeerten in te willigen, ende uut het midden van haer enen daerto te deputeren, ende met behoerlicke credentiën aff te veerdigen gesinnet sien.

18 Rooms-katholieken

Also den classi verscheiden clachten van verscheidene broederen onses classis, van den inbrueck der mispape ende jesuïten, die hier ende daer in steden, als principalick op den plattenlande, in 't heimelick predicken, lesen, dopen der jongen kinderen ende luden te copulieren geschiet, sien voergedragen, achtet classis seer goet dat sulcx doer den deputaten 't Edele Hoff om daerin te versien gemonstreert werde.

19 Gedeputeerden ter synode

Ad synodum Geldricam te gaen is gecontinueert D. Arnoldus Kemnerus, ende sijn hem geadjungiert D. Wilhelmus Nagge, een ouderlinck uut die kercke van Arnhem, ende een van den plattenlande, loco senioris, D. Hubertus Lyselius.

20 Correspondentie

Op den Zutphensen classem te gaen sijn genomineert D. Hermannus Keckius, ende ad Herdenwicensem D. Hubertus Lyselius.

21 Gedeputeerden

Tot deputaten offte inspectoren classis sijn met gemener stemmen van den classe verkoeren D. Henricus Schram ende D. Hermannus Keckius.

22 Attestatie

D. doctor Wilhelmus Stephani, to Campen wettelick geroepen siende, is van den classe met behoerlicke attestatie gedimittiert.

23 Agenda

Locus futurae classis is genominiert Arnhem, alwaer alsdan D. Wilhelmo Mullero te predicken van den classe geïnjungiert is.

24 Overheid ~ Synode ~ Correspondentie

Sijn bedanckt die Edele heeren gecommittierden des Edelen Hoff van Gelderlandt ende graeffscap Zutphen²²³, die gewesene²²⁴ deputati des nationaelen synodus, ende den deputatus der Neder-Veluwen classis, voer haer godtsalige biwoning ende goede, stichtelicke advisen.

25 Sluïting

Na gehouden censura morum ende dancksegginge tot Godt den almachtigen is die classis in christelicke vrede gescheiden.

26 Ondertekening

Wilhelmus Nagge, classis praeses
Hermannus Keckius, classis scriba, m.p.

²²³ Hierna is doorgestreept: 'alsmede'.

²²⁴ In de marge geschreven.

1620 I Classis Over-Veluwe

27 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Copie. Wij onderschreven rectoren ende scholmeysteren, sorteerende onder de Over-Veluschen classe, verklaren oprechtelijck, in goeder consciëntie voor den Heere, met deese onderteyckeninge dat wij van herten gevoelen ende geloven dat alle de articulen ende stucken der leere in de confessie ende catechismo der Nederlantsche gereformeerde kercken begreepen, metsgaders de verklaringe over eenige pointen der voors. leere, in de nationale synode anno 1619 tot Dordrecht gestelt, in alles met Godes Woort overeenkommen. Beloven derhalven dat wij die voors. leere getrouwelijck sullen voorstaen, ende die jonckheit naer eisch van onse beroep ende haer begriip neerstelijck inscherpen, op pene dat wij, hier-tegen doende, van onsen schooldienst sullen ontsett weesen. Actum t'Arnhem in onse classicale vergaderinghe, den 6. augusti anno 1619. Valentinus Hackenbergerus, scholae Arnhemianae rector; Henricus Orlonius, conrector; Jacob Falck, schoolmeyster tot Beckberghen; Dionysius Jansen, schoolmeyster tot Dieren ende Spanckeren; Adolphus Albinus, ludimoderator Wageninghensium; Petrus Christmannus, schoolmeyster ibidem; Valentijn Crueger Coloniensis, schoolmeyster in 't Niubroeck; Botger Huissem; Lubbertus Theodori, schoolmeyster ende custer in Voorst; Jan van Wijmeren, custer ende schoolmeyster tot Renchom; Steven Willems, custer ende schoolmeyster tot Elckom; Arent Henrycksen, custer ende schoolmeyster tot Velp; Rutger Jans van Lemgo, schoolmeyster tot Scherpenzeel; Johannes Schulten, schoolmeyster tot Ede; Antonius Leonardi, custos et magister scholae Twellensis; Johan Coenders, schoolmeyster in 't Niubroeck; Henrick Ruytenberch, custos ende schooldienaer in Willip; Toenis Peters, custos ende schoolmeyster in Apeldorn; Jan Haven, beroepene schoelmeester tott Rijnberck.²²⁵

1620 I Classis. Arnhem, 30 en 31 mei

Inv. nr. 1, fol. 79-81v.

1 *Leiding*

Handelingen des Over-Veluschen classis, gehouden binnen Arnhem den 30 ende 31 mei in 't jaer ons Heeren 1620. Nadat de uutgesondenen broederen des Over-Veluschen classis bijeen vergadert waeren ter gewoontlijcker plaetzen, heeft D. Wilhelmus Nagge, geweesene praeses des voorgaenden classis, de vergaderinge aengevangen met aenroepinge van den name Godes. Ende sijn na aenroepinge des Heyligen naems Godes verkoren met de meeste²²⁶ stemmen in praesidem D. Godeschalcus Aëltius, in scribam D. Henricus Magirus.

2 *Aanwezigen*

Op dese classicale vergaderinghe sijn verscheenen: uut de kercke van Arnhem D. Godeschalcus Aëltius, V.D.M., ende de Eersame Gerrit Boom, als ouderlingh; van Wageninghen D. Joh. Plettenbergius, V.D.M., ende de Eersame Johan de Ruyter, als ouderlingh; van Renckom ende Heelsum D. Georgius Heshusius; van Bennekom D. Joh. Godefridi; van Ede D. Arnoldus Kemnerus; van den Aenstoot

²²⁵ Deze acte en ondertekeningen zijn geschreven op fol. 5.

²²⁶ Boven de regel is geschreven 'de meeste' in de plaats van het doorgestreepte: 'gemeynen'.

D. Henricus Schram; van Lunteren D. Hubertus Lysselius; van Scherpenzeel D. Reinerus ab Erbraet; van Apeldorn D. Albertus Hydoraeus; van Beckbergen D. Cornelius Botterus; van Niubroeck D. Henricus Magirus; van der Wolde D. Joh. Buranus; van Twel D. Wilhelmus Nagge; van Willip D. Hugo Gallus; van Voorst D. Hermannus Keckius; van Brummen ende Hal D. Wilhelmus Mullerus; van Mid-dachten D. Reinerus Gerardi; van Rede D. Joh. Pey.

3 *Aanwezigen*

Vanweghen den classe van Zutphen D. Bartoldus Wentholt, minister Verbi divini tot Drempt ende Angerloe, ende uut den Neder-Veluschen classe D. Henricus Conradi, minister Verbi divini tot Nunspeet, zijn met behoorlicke credentsen verscheenen om de goede aengevangene correspondentie te onderhouden.

4 *Vacatures*

Vaceeren tho deser tijd de kercken ende gemeinten van Velp, Oosterbeek ende Hoevelaken.

5 *Credenties ~ Vergadering*

De instructiën ende credentsbrieven der broederen van Wageningen sijn gelesen ende in debita forma bevonden, doch de credentsbrieven van de kercke ende gemeente van Arnhem, inhoudende dat op dese classicale vergaderinghe alle de dienaeren souden verschijnen der kercke van Arnhem ende personalia suffragia hebben, uut kracht, als de Eerwaerde broederen des kerckenraets schrijven, omdat in de laest gehoudene synodo nationalis Dordracenae, anno 1619 gehouden, eene resolutie soude genomen weesen, dat wanneer het classis in een plaetse gehouden wort daer meer als een ordinaris dienaer des Heyligen evangeliums gevonden wort, dat se alle daer sullen verschijnen ende personalia suffragia hebben. Dit in deliberatie genomen sijnde bij de christelicke vergaderinge, is bij eenparige stemmen hooft voor hooft goetgevonden dat vooralsnoch, om verscheidene redenen, de saeck op den olden voet sal berusten, te weeten dat uut elke kercke een predikant ende een ouderlingh, daertoe gedeputiert sijnde, kuerstemmen sullen hebben, secundum acta synodi nationalis, blijckende bij dese allegata art. 27 synodi nationalis Dordracenae 1578, item art. 30 synodi nationalis Middelburgensis, item particularis quaestionis 15 ende 69, quaestiones eiusdem synodi nationalis 1581, item art. 38 synodi nationalis Hagiensis anno 1586. Mogende nochtans wel lijden, so het de Eerwaerde broederen belijft in den classe plaets te nemen, in form ende manier wie voor desen georloft is geweest, totdat bij gemeine consent van de respective classen ende synodo provintiael anders sal gevonden worden.

6 *Scherpenzeel ~ Doop ~ Zondagsheiliging*

De acta des verledenen classis sijn gelesen, ende nopende den 7den art., spreckende van de onordre bij den christelicken doop in de gemeente te Scherpenzeel, hebben de heeren broederen de deputati classis te kennen gegeven dat mevrouwe van Scherpenzeel daerin sal versien, de pastor loci Haer Edele lieven sulcks verhalende. Betreffende het medelidt van deselve acte, handelende van de prophanatie des sabbaths, te weeten door het arbeiden, drinken, klyncken, schieten, vastelavontsbieren, gansentrecken, knuppelen, papegaeyschieten, schutbieren, buegelen ende andre exorbitantiën op den plattenlande seer gebruyckelijck, heeft de classis goetgevonden dat dese onordeningen per deputates clas-

1620 I Classis Over-Veluwe

sis bij den Edelen heeren drosten ende respective Edele heeren richteren ende officieren met de respective kerckendienaren desselven ampts mogen gebetert worden, tot Godes eere ende tot heilonge des sabbaths.

7 *Wageningen ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

Aengaende den 9 ende 10 art. des voorgemelten classis, meldende van de onderteyckeninge der canones synodi nationalis Dordracenae anno 1619, ende het formulier daertoe van den synodo nationali gestelt ende beraemt, heeft oock D. Joh. Plettenburgius als membrum classis deselve in debita forma onderteeckent.

8 *Schoolmeesters ~ Ondertekening belijdenisgeschriften*

Betreffende den 11 ende 12 art. des voorgaenden classis, handelende van de onderteyckeninge des formuliers gestelt bij den nationalen synodi, nu jonghst gehouden, voor den rectoren ende schoolmeesteren deses onses classis, is bevonden dat sij die alle onderteeckent hebben, uutgesondert den schoelmeyster van Der Wolde, voorbehoudens nochtans dat voor dese tijt die van Brummen, Rede, Aenstoot, Bennekom, Lunteren, Hoeflaken ende Oosterbeek noch geen ordinarijsche schoolmeesteren gehadt hebben. Is derenthalven den deputatis huius classis operleyt dat se, of bij den Edelen ende erentfesten heeren Gedeputierden deses Veluschen quartiers, ofte veel liever bij het Quartier dat nu kortelijck vergaderen sal, te versoecken dat den scholmeesteren ten plattenlande, daer het van noden sij, als in het quartier van Zutphen geschiet, eenich subsidium tot haer jaerlijcks onderholt moghen verkrijgen, opdat de jonghe juecht in der vreesse Godts ende letterkunst des tho beter moge opgequickt worden.

9 *Acta*

De navolgende acten des voorledenen classis sijn gelesen ende van den classe geapprobiert.

10 *Synode*

De voorgaende acta synodi provincialis, anno 1619 gehouden binnen Niumeghen, sijn in den classe, wie gebruyckelijck, herlesen. Ende also in deselve een ledich spatium is gevonden voor de catechisatie, is geresolveert dat men datselve daer niet en sal mogen invoegen voor ende alear sij van den classe gesien, gelesen ende geapprobiert is.

11 *Arnhem ~ Predikanten*

Litterae vocatoriae D. Hiëronymi Honerbringae ende D. Adolphi Sopingii van die Eerwaerde kerckenraet van Arnhem, alsoock de brieven des Eersamen magistraets deser stede, sijn den classi door Haere Eerwaerden geëxhibeert ende gelesen. Hierop heeft de classis verklaert sodanich beroep ende aenneming der voorn. broederen goet te kennen, doch wunchten dat de Eerwaerde kerckeraet sulcke beroepinge gedaen hadden met voorgaende consultatiën ende advys des classis ofte Haerer Eerwaerde gedeputierden, ofte met eenige der naestgesetene kerckendienaren, wie in de kercke van Wageningen ende elders geschiet is, opdat also den 5 art. des nationalen synodi Hagiensis, anno 1586, dies aengaende mochte onverbreckelijck sijn gebleven, hetwelck voor dese reise de classis om seeckere insichten wederom oversiet, versoekkende nochtans bij desen dat de Eerwaerde

kerckenraet meerder correspondentie in 't beroepen haerer kerckendienaren gelieven te houden dan voor desen geschiet is. Waertoe haer de t'samentlijke vergaderinge verlaet. Sijn oock mede gelesen ende gethoont derselver Eerwaerde heeren broederen dimissiën van haere classen ende kercken; ende die in debita forma bevonden sijnde, sijn de voorgenoemde broederen (nadat se het formulier des synodi nationalis, anno 1619 binnen Dordrecht gearrestiert, ende in desen classe de kerckendienaren van den Edelen Hove door haere gecommitterden uut last der hoge overheyte te ondertheycken bevolen, metsgaders de Nederlantsche confessie ende Heydelberchschen catechismum, debito modo onderschreven hadden) pro membris huius classis op- ende aengenomen.

12 *Velp ~ Vacature*

Is in den classe geproponeert, also de kercke van Velp tegenwoordich²²⁷ vacceert ende de broederen des classis haer beswaert vinden de kercke van Velp langer te bedienen, so is geresolveert dat de deputati classis met de eerste gelegentheyte, neffens de gemeente aldaer, eenen kerckendienaer, 'tsij ex ipsa classe ofte elders, mogen beroepen, ende dan daerin vorder te doen na behooren, doch niet sonder kennisse ende advys van de naestgesetene kerckendienaren.

13 *Oosterbeek ~ Vacature*

Also de kercke van Oosterbeek geen ordinarischen kerckendienaer en heeft, vint de classis bij provisie goet ende raetsaem dat de rector scholae Arnheminae (die doch voor desen a classe toegelaten is te moghen altemet prediken) den dienst der kercken aldaer moge betreden in 't verkondighen van Godts Heylige Woort ende copulieren der eheluyden, doch niet te administreeren de Heylige sacramenten, tenwaer dat Sijn Eerwaerde wettelick aldaer wierde beroepen, ofte in den synodo anders werde geresolveert.

14 *Hoeflaken ~ Vacature*

Oock vint de classis goet dat de naestgesetene kerckendienaren de gemeente van Hoeflaken bij provisie sullen bedienen, van weecke tot weecke bij buerte, te weeten die van Wageningh, Renckom, ampt van Eede ende Scherpenzeel, daarvan de broederen onder haer mogen disponeeren totdat door den gedeputierden deses classis met de naestgesetene dienaren daerin versien werde.

15 *Huwelijk*

Dewijl in sommige plaetsen deses classis, door instantelijck aenhouden eeniger edelluyden, pretenderende eenich recht op Haer Edelen huysen, sommige kerckendienaren met misnuegen op Haere Edelen woninghen eenige Haerer Edelen kinderen in den ehesamt hebben moeten t'samen geven ende copuleeren, ende sulcks is strijdende tegens de practick onser kercken ende verscheidene acten onses²²⁸ provintialen synodi ende classis (huius synodi art. 22. synodi Harderwy-

227 Boven de regel geschreven.

228 Hierna is doorgestreept: 'classis'.

1620 I Classis Over-Veluwe

censis 1599²²⁹; item art.²³⁰ 13. synodi Zutphaniensis²³¹ 1605; item²³² art. 28 ende²³³ 37. synodi Harderwycensis anno²³⁴ 1603²³⁵; huius classis art. 7. classis Wagenin-gensis 1599; item art. 10. classis Apeldornensis anno 1605), hetwelcke voor dese reise de classis om seeckere insichten in den kerckendienaren oversiet, so ordonneert de christelicke classis secundum illa allegata, dat hiernamaels niemant van dese classicale broederen (daertoe versocht sijnde) sal mogen op eenige heeren huysen copuleeren ende in den ehesamt insegenen anders dan in onse respectieve kercken daer de persoonen afgeroepen sijn, op pene so wie hiertegen doet sal na kerckenordeningh gecensureert worden.

16 *Proponent*

In de begeerte D. Plettenborgii aengaende een seker jonckman, die sich in 't proponeeren gern wilde oefenen, vint sich noch voor dese tijt de classis daerin beswaert te disponeeren, doch mach lijden dat de deputati classis ende nabuyrige kerckendienaren haer informeeren op de qualiteyten van den persoon, ende haer wedervaren communicateeren met den Eerwaarden broederen die op den aenstaenden synodum sullen gesonden worden, om aldaer eyntlijck na eisch der saecken te defyniëren so het nodich bevonden wort.

17 *Doorwerth ~ Schoolmeester*

Is oock den classi voorgekommen hoe dat een schoolmeyster van den Doreweert niet alleen heeft geweigert te teecken het formulier voor de schoolmeesteren, in synodo nationalis anno 1619 beraemt tot Dordrecht, maer darenboven voor oude huysluyden postillen leest ende conventicula in de schole aldaer hout, so ordineert de classis sulcks den Edele Hove sullen remonstreeren de deputati classis, opdat dat quaet door Haer Edelen moge gebetert ende geweyrt worden.

18 *Doorwerth ~ Heelsum ~ Overheid*

Also oock tot seker kennis van den classe is gekommen dat de placaten van het Edele Hoff herkommende ofte vanwege de heeren Staten-Generael ofte van dese provincie, nimmermeer ten Doreweert ende Heelsum en worden gepubliceert, is geresolveert dat den deputaten classis met den respectiven dienaer sulcks den Edelen Hove sullen remonstreeren, opdat daerin behoorlijke ordre mach gestelt worden.

19 *Biddagen*

Ende also oock op veele plaetsen onses classis die uitschrijvinge van de bededagen, in materia et forma also van de Hoge ende mogende heeren Staten afkomen, den predikanten niet werden medegedeelt, maer alleen een kleyn memorie, ja oock op eenige plaetsen als Scherpenzeel ende Doreweert gans niet en komen, sodat sij dickwils niet en weeten waerna dat sij haere gebeden ende pre-

229 Boven de regel is hierbij geschreven: 'b'.

230 Boven de regel is hierbij geschreven: '2'.

231 Boven de regel is hierbij geschreven: '2'.

232 Boven de regel is hierbij geschreven: '1'.

233 Boven de regel is hierbij geschreven: '1'.

234 Boven de regel is hierbij geschreven: '1'.

235 Boven de regel is hierbij geschreven: 'a'.

dikatiën sullen aenstellen, wort begeert dat sulcks namaels oock mochte gebetert worden, ende refereert sich het classis tot de remonstrantie door den deputaten synodi onlanghs aen het Edele Hoff hiervan overgegeven.

20 *Gravamen*

Dewijl oock, Godt betert, de arme gemeente door den onbehoerlijcken woecker der lombarden nu eenige lange jaeren seer is beswaert geworden, directelijck strijdende tegen Godts Heilige Woort, ende men verstaet dat bij eenighe welgestelde republicken sulcken ordre daerop is gestelt waerdoor de behoeftege persoonen met veel minder schaden in haeren noot worden gerijft, is van den classe geresolveert dat men door haere gecommiteerde ad synodum ditselve sal ingebrocht worden om indien mogelijk datselve eens te laten beteren.

21 *Gravamen*

Insgelijcks sal oock als een gravamen in den synodo gebracht worden het ongebonden loopen der mispapen, die haer niet ontsien te leeren, doopen, trouwen etc., alsoock de jaerlichsche bedevaert die met groten toeloep uut verscheidene provinciën, als op Sint Anthonisdach noch te Lunteren, geschiet, opdat door d'intercessi des synodi dit quaet eenmael moge gebetert worden.

22 *Correspondentie*

Dewijl de beyde gecommiteerden van de respective classen van Zutphen ende Harderwijck haere acta classica aen dese onse vergaderinge overleveren, begerende dat se oock van d'onse copie mochten hebben, is geresolveert dat de gecommiteerde, die op den naesten classen sullen verschijnen, copie sullen medebrengen, ende indien 't den broederen aldaer also belieft, oock deselve acten tot memoriën der classen aldaer te houden.

23 *Gravamen*

Dewijl oock bevonden wort dat veele, insonderheyt ten plattenlande, haere kinderen langhe tijden ende jaeren ongedoopt laten liggen ende gaen, is goetgevonden dat men bij den toekomenden synodum sal aenhouden dat de synodale resolutie anno 1598, art. 15., t'Arnhem genomen, eens haer effect moge sortieren.

24 *Zegel*

Is oock den deputatis huius classis in last gegeven, volgens den 15 art. synodi Nio-magensis anno 1606, dat se een classicael segel sullen laten maecken om in gewichtige saecken 'tselve te gebruycken.

25 *Gedeputeerden ter synode*

Ad proximam synodum Gelricam te gaen is gecontinueert D. Wilhelmus Nagge, ende sijn hem bijgevoecht D. Joh. Godefridi als predikant, ende D. Henricus Magirus als olderlinck; daerbeneffens een ouderlingh uut de kercke van Arnhem, bij deselve te nomineeren.

26 *Correspondentie*

Op den Zutphenschen classen te gaen sijn genomineert D. Hugo²³⁶ Gallus, ende

236 Boven de regel geschreven.

1620 I Classis Over-Veluwe

ad Harderwycensem D. Georgius Heshusius, welcke suo tempore met behoer-
licke credentsen van den deputatien classis sullen werden versien.

27 Gedeputeerden

Deputati classis worden om sekere redenen beyde voor dit jaer gecontinueert.

28 Agenda

Locus futurae classis is aengestemt de stadt Arnhem, alwaer D. Cornelio Bottero
geinjungeert is een predikatie te doen.

29 Correspondentie

De gecommiteerde van beyde classen onser correspondentie sijn voor haere
comparitie ende goede diensten bedanckt geworden.

30 Sluiting

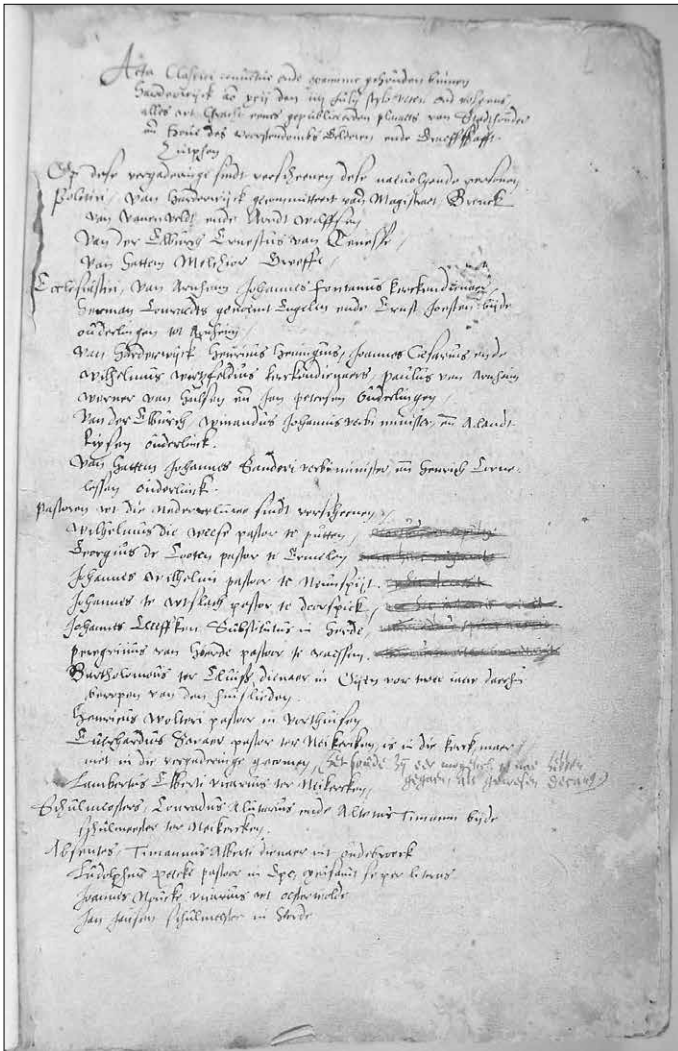
Censura morum is gehouden ende is also door dancksegginge tot Godt dese clas-
sicaele vergaderinghe in vrede gescheyden.

31 Ondertekening

Godeschalcus Aeltius, praeses classis

Henricus Magirus, pro tempore classis scriba

Acta van de classis Neder-Veluwe (Harderwijk) 1592-1620

1592 I Classis. Harderwijk, 4 en 5 juli

Inv. nr. 113, p. 1-10.¹1 *Aanwezigen*

Acta classici conventus ende examinis, gehouden binnen Harderwijk anno '92 den 4 julii stylo veteri, end volgens alles uut chracht eenes gepubliceerden plaets² van Stadthouder ende Hove des voorstendombs Gelderen ende graeffschafft Zutphen. Op dese vergaderinge sindt verscheenen dese naevolgende personen. Politici: van Harderwijk, gecommiteert van de magistraet, Brenck van Vanenveldt ende Arndt Wolffsen; van der Elburch Ernestus van Renesse; van Hattem Melchior Greeffe. Ecclesiastici: van Arnheim Johannes Fontanus, kerckdienaer, Herman Conraedts, genoemt Engelen, ende Ernst Joesten, bijde ouderlingen tot Arnheim; van Harderwijk Henricus Heningius, Joannes Caesarius ende Wilhelmus Wirtzfeldius, kerckdienaers, Paulus van Arnheim, Werner van Hulsen ende Jan Petersen, ouderlingen; van der Elburch Winandus Johannis, Verbi minister, ende Arlandt Rixsen, ouderlinck; van Hattem Johannes Sanderi, Verbi minister, ende Henrich Cornelessen, ouderlinck. Pastoren: uut die Neder-Veluwe sindt verscheenen Wilhelmus die Weese, pastor te Putten; Georgius de Cooten, pastor te Ermelen; Johannes Wilhelmi, pastoor te Neunspijt; Johannes te Utslach, pastor te Doorspik; Johannes Cleeffken, substitutus in Herde; Peregrinus van Hierde, pastoor te Vaessen; Bartholomeus ter Cluiss, dienaer in Oyen, vor twee jaar daerhin beropen van den huuslieden; Henricus Wolteri, pastoor in Vorthuisen; Everhardus Swaer, pastor ter Neikercken, is in die kerck maer niet in die vergaderinge gecomen (het soude zijn eer mogelijk te nae hebben gegaen, als gewesen decanus)³; Lambertus Elberti, vicarius ter Neikercken. Schulmeesters: Conradus Alutarius ende Altetus Timanni, bijde schulmeester ter Neikercken. Absentes: Timannus Alberti, dienaer in 't Oudebroeck; Ludolphus Peecke, pastoor in Epe, excusavit se per literas; Joannes Noucke, vicarius uut Oesterwolde; Jan Jansen, schulmeester in Hierde; Gerardus Brandt, schulmeester te Vaesem. Vacerende plaetzen: Voerchten ende Veesem, sorteerende onder Hierde; Doorspijck vaciert een vicarye, welcke gehat heeft Joest Henrichsen.

2 *Leiding*

Nae gedaanen gebett sindt met gemeenen ceurstemmen verkoren Henricus Heningius om preses te wesen, Johannes Fontanus assessor ende Wilhelmus Wirtzfeldius scriba. Maer also Henricus Heningius sieckelick is, ende derwegen, ten versoecke van hem ende der heeler vergaderingen, heeft den assessor Joannes Fontanus die actie gedirigeert ende het examen gehouden.

1 Een transcriptie van de acta van de classis Neder-Veluwe (Harderwijk) van 1592-1620, met uitzondering van de acta van de vergadering van 17 juli 1620, is eerder gepubliceerd in Van der Zee, *Acta*. De acta van deze vergadering zijn eerder gepubliceerd in Hulsebos, 'Handelingen'. De acta van deze en volgende vergaderingen tot en met 1603 zijn gepubliceerd in Keizer.

2 Dit plakkaat uit 1583 en opnieuw uitgevaardigd in 1592 is gepubliceerd in Van Loon, *Tweede deel (...) Placaet-boeck*, kol. 22-24.

3 Later is toegevoegd: 'het (...) decanus'.

1592 I Classis Neder-Veluwe

3 *Credenties*

Die van der Elburch hebben verthoont twee credentsbrieven, eenen van den magistraet ende den anderen van den kerckenraede, gelijk als oock die van Hattem.

4 *Vergadering*

Alle die op den classen verschienen sindt, hebben ingewillicht des morgens, als het niet predichdag en is, te verschijnen ten seven uren ende te perdureren ten 11; maer als het predichdach is, des morgens van 6 uren tot anfanck der predicatie, ende nae die predicatie wederom te verschijnen tot 11 toe; des naemiddachs van een ure aen tot 5 toe. Dewelcke geen wettelicke excuse ende hebben, comende nae het gebett, sullen gebruyckt hebben eenen stoeter, die uutblijven een outguldens, die langer uutblijven sal die classis nae arbitrio censureren. Welcke munten sullen den huisarmen binnen Harderwijck vervallen sijn.

5 *Pastors*

Examen met den pastoren.

Die pastoren hebben bekent dat sij die Heilige biblische Schryfft houden voor dat eenich waerechtig ende volcomen Woort Godes, al begrijpende dat eenen christenen van noden is te weeten om te geloven ende christelijck te leven om salich te worden. Dat oock die auctoriteit der Schriffturen oft des goddelijcken Worts merder is als die auctoriteit der kercken.

Is oock bekent dat die wette der ceremoniën door Christum sijn hinwech genomen, also dat wij deselve niet meer en mogen houden. Ende belangende het leviticum sacrificium, dat hetselve geheele cessere, maer soveel aengaet het sacrificium des Nieuwen Testaments hebben haer bedencken genomen Peregrinus van Hierde, Joannes Clieffken ende Bartholomeus ter Cleusse.

Wijder, dat die wette gegeven is omdat wij daerdoor tot kennisse der sonden souden comen, ende dat sij ons een paedagogus tot Christum sij ende eenen regel van een christelijck leven ende wandel.

Op die vrage van het onderscheit des wets ende des evangelii is bekent dat die wette van naturen bekent is ende het evangelium uut genaden door Christum is worden geopenbaert. Ten anderen, die wett vordert van ons onse eigene gerechticheit, der goddelijcker wett conform, het evangelium offerert ons die gerechticheit Christi door het geloove, namelijk die vergevinghe der sonden. Ten derden, die wette verschrickt ons, stellende ons voor oogen de sonden, Godes toorn ende onse verdomnisse, het evangelium vertroostet ons door het geloove aen Jesum Christum.

Op die vrage uut wat oorsaecke Godt Adam ende Evam heeft laeten vallen in die sonde, is geantwoordt dat Godt heeft willen aenwijzen een onderscheit tusschen hem ende den creaturen, namelijk dat hij alleen perfect sij ende alle creaturen vallen connen. Ten anderen heeft hij willen openen eenen wech ende middel beide sijne gerechticheit te bewijzen aen diewelcke verdoemt worden, ende sijne barmherticheit aen diewelcke door Christum salich worden.

Op die vrage van den vrijen wille des menschen is geantwoordt ende bekent dat den mensche voor den valle sijnen vrijen willen heeft gehatt, ten goeden ende ten quaeden. Nae den vall heeft den mensch alleen tot den quaeden eenen vrijen wille ende niet tot den goeden. Ende nae die regeneratie werckt den Heiligen Geest in die geloovige dat sij beginnen oock het goede te willen ende te doen,

soverre sie door den Geest gedreven worden. Ende in dat eeuwige leven sullen sie volcomentlick het goede connen willen ende volbrengen.

Van die sonde is bekent dat die erfsonde per propagationem sij in allen menschen, ende dat alle andere sonden werckelijcke sonden sijndt. Ende dat die sonde in den Heiligen Geest is een tegevechten tegens die openbaere verlichtinge des Heiligen Geestes, ende datselve uut haet ende nijdt om den Heiligen Geest tegen te staen. Ende dese sonde en valt niet in die uutvercorene Godes.

Van den middelaer ende salichmaker is bekent dat dieselve moet wesen Godt, non simpliciter maer die tweede persoon, namelijk die soon Godes, ende oock een waerer mensch, doch sonder sonde. Ende datselve in eenicheit der persoon, also dat die twee naturen in Christo sindt een persoon. Ende dat hij daerom Godt moet wesen, omdat hij door sijne chracht het werck van onse verlossinghe conste volbrengen. Ende dat hij mensch moeste wesen, omdat hij in der menschlicker naturen den doot vor den mensch conste sterven.

Van den evangelie is bekent dat het sodanigh leere sij daerin opentlick vercondicht wordt: allen gelovigen vergevinge der sonden ende dat ewiche leven om des verdienst Christi wille, welcks oock in den paradijse is geopenbaert. Ende der Heilige Geest werckt daerdoor in onse herten het geloove, daerdoor wij salich worden. Dat oock alle menschen door Christum niet salich en worden, geschiet niet daerom dat het gebreck aan den lijden ende verdienst Christi sij, maar omdat het aan den mensche selve ist.⁴

Van den symbolo apostolorum is bekent dat daerin een corte somma is begrepen van all hetgene dat wij behoren te geloven.

Van Godt is bekent dat hij is een geestelijck, onsienlick, onbegrijplick ende eewich wesen, oneindtlicker wijsheit, goetheit, gerechticheit. Ende dat hem lytmaeten eenes menschen toegeschreven worden en geschiet niet omdat hij eenen mensche gelijk sij, maer om op sodanige wijze hen te vertoonen wat hij vermach, wille en doe, etc. Ende derwegen doen die quaelick die die Heilige Dryveldicheit affschilderen. Van onderscheit der godlijcker essentie ende persoon is geseit dat die essentia wordt verstaen van die nature ende wesen Godes, ende dat die persoon begrijpt modum existendi het onderscheit der persoonen. Dat die vader van hemselven sij, die soon uut den vader genereert ende dat den Heiligen Geest van bijden uitgaet. Onderscheit van gignere en procedere is dat den soone sijn essentie hebbe van den vader, den Heiligen Geest van den vader ende den soone.

Van den engelen, dat sij oock een geestelijck wesen sindt, maer geschapen van Godt ende dat sij sijndt uut genaden der scheppinge kinderen Godes.

Van die schepinge, dat alles uut niet geschapen is, ende datselve in ses dagen, omdat Godt van sijn schepsel soude gepresen werden. Ende tweederlei vernunfftige creaturen sindt geschapen, die engelen ende menschen. Ende die engelen sindt uut niet, gelijk onse seelen, geschapen.

Onderscheit der schepinge ende voorsienicheit Godes is dat door die schepinghe alle dingen haer wesen hebben ende door die vorsienicheit hare onderhoudinge. Die beschrijvinge der vorsienicheit is in den catechismo. Godt regert door goede ende quaede instrumenten. Ende wanner hij handelt dor quaede middelen, die sondigen wel. Doch Godt wordt haerer sonde niet deelachtich, overmitz hij een goet eindt heeft sijns wercks, ende een veel andert als die quaede instrumenten

4 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

dewelcke het verderffenis soecken, als Godt door datselve werck soeckt des menschen salicheit te vorderen. Exempel in het overgeven Christi.

Van Jesu Christo is bekend dat hij Jesus wordt genoemd, omdat hij ons geheele ende alleen salich maket, ende sulx uut cracht sijns lijdens ende stervens. Ende dat derwegen onrecht doen, die haere salicheit soecken eensdeels bij Christum ende eensdeels bij anderen. Christus wordt hij genoemd, dat is gesalffde, omdat hij met den Heiligen Geest gesalff is tot onsen propheet, preester ende coninck. Ende worden hier verstaan niet allene die gaven des Heiligen Geestes, maar oock die verordeninge ende instellinge Christi tot sijn officie.

Onderscheit Christi ende der anderer propheten: Christus is den auctoor der leere, welcke derselver oock haer cracht geefft; die anderen sindt dienaeren, alleen hebbende ontfangen van Christo dat sij leeren. Onderscheit der propheten des Ouden ende des Neiuwen Testaments: Jene hebben gepropheteert van den toekomenden Christo, dese van eenige besondere dingen. Jene hebben een deel gehat der polityckscher regeringe, dese niet.

Onderscheit der apostelen ende evangelisten: Die apostelen sindt aen geen kercken verbonden, gelijk die evangelisten. Daerbeneven hebben die evangelisten geschreven hetgene dat die apostelen wilden geschreven hebben. Nu ter tijt worden die dienaar niet meer evangelisten genoemd, soverre men proprie dit woordt gebruikct, overmitz die dienaeren geen evangelium meer schrijven. Also dat nu ophouden in der kercken den dienst der apostelen, evangelisten ende propheten, ende blijven pastores, doctores, seniores ende diaconen.

Van Christi sacerdotio is bekend dat tuschen dat priesterdom Christi ende dat priesterdom des Ouden Testaments onderscheit is, te weeten: jene priesters waren figuren, Christus ist die substantie selffs. Jene saepius, Christus semel se obtulit. Tot het priesterdom Christi behoort oock die vorbiddinghe die hij vor ons in den hemel doet; dairdoor verstaen wordt perpetuus vigor, cracht ende werdicheit des verdienst Christi, mitzgaders sijnen wille dat die vader ons om sijns verdeinst wille aenneme. Buiten dit sacrificium en is oock geen soenoffer.

Christus wordt den eenichgen soon Godes genoemd omdat hij van natuiren, ende wij uut genaden Godes kinderen worden sindt. Christus is oock nae sijn menscheit Godes soon op een andere wijze als wij. Want boven dien dat die menschelijke natuire in Christo met die goddelijcke vereenicht is, so ist hij oock geboren Godes soon, en wij sindt geboren kinderen des tornes.

Ontfangen van den Heiligen Geest; dat is door cracht des Heiligen Geestes ende niet uut sijnen wesen, maer uut den wesen der maget Mariae.

Nedergedaelte ter hellen, etc. Dat wordt helle heeft in die Schrift dryerlei bediedinge, namelick een graeff der dooden, die plaetz der verdoembden ende groote onuutsprekelicke smertzen. Voor het graeff wordt het hier niet verstaen, overmitz vogaet 'is begraven'. Het kan oock van die plaetz der verdoemnis niet verstaen worden, want nae die godheit is hij overall, nae die menscheit is hij in den grave gebleven ten derden dage ende sijne seel is in het paradijs gewest. So blijft dan dat het genomen wordt in die derde bediedinge, namelijck vor die smerten der seelen, die Christus vor ons geleden heeft.

Die hemelvaert Christi wordt alsoo verstaan dat hij nae sijn menscheit waerachtich is opgenomen; also dat hij op aerden niet en is nae derselver.

Van die kercke Godes is bekend dat deselve is een vergaderinge dergenigen welke Godt, van aenbeginne door sijn Wordt ende Geest, in eenicheit der waerer religie, ende datselve om Christi wille ende door denselven, vergadert ende on-

derhouden heeft. Dese kercke wordt gedistinguert in die kercke des Ouden ende in die kercke des Neuwen Testaments, welcke die catholische genoemt wordt. Item in visibilem ende in invisibilem, in militantem et triumphantem, generalem ende particularem. Die kercke is oock niet altijd in sodanigen staede dat sie den menschen is bekent geweest, als tot der tijt Eliae ende daer Christus op aerden wandelde. Dit is verclaert door gelijknisse van den maene. Het hoeft van die kerck is alleen Christus. Die mercktekenen sindt die suivere leere, het rechte gebrueck der sacramenten ende die disciplin der kercken.

Van die justificatie des menschen is bekent dat die bestaet in die verdiensten Christi, welcke wij ons door het gelove to-eigenen. Die justificatie ende regeneratie sindt onderscheiden⁵. Die justificatie is ons toegerekent, maer die regeneratie wordt in ons aengericht. Die justificatie ist perfect, maer die regeneratie is alleen begonnen.

Van den goeden wercken is bekent dat ons deselve niet rechtverdich en maken, want sij sindt onvolmaect, vruchten des geloves. So sindt wij oock schuldich deselve te doen om onse gehorsamheit tegen Godt te bewijzen.

Van den sacramenten is bekent dat het sindt sienlicke tekenen der onsienlicker genaden. Deser sindt in den Neuwen Testament twee: den Heiligen doop ende dat Avontmaele des Heeren. In 't Oude Testament sijnder viel gewesen, in den Neuwen weniger. In 't Oude hebben sie gewesen op den toekomende messiam, in den Neuwen op dien die gecomen is.

Van den doop is bekent dat dat waeter niet en wordt verandert aengaende sijn wesen, ende datter den exorcismus daerbij niet en behoort te wesen, denwelcken van Godt niet en is bevolen.

Van het Avontmael des Heeren sindt veel worden gevallen. Sommige hebben bekent dat dat wordeken 'hyr' verstaen wordt van den brode dat wij breken, ende dat die worden der insettinge niet eigentlick als sij luiden, maer figurlickerwijse moeten verstaen sijn. Sommige sindt gebleven bij der transsubstantiatie, andere hebben willen defenderen die consubstantiatie.⁶

Soveel van 't examen met den pastoren.

6 Putten ~ Voorthuizen ~ Pastoors

Wilhelmus de Weese, pastoor in Putten, ende Henricus Wolteri, pastor in Vorthuisen, naedien sie twee sessiones den examini bijgewont hadden, sindt sij nae huis gereist, achterlaetende aen den classen een dusdanige schrifttelicke excuse ende protestatie:

Nos subscripti pastores in Velua quarto julii anno '92 obedienter comparuimus Hardervicae, et audita primae diei propositione simpliciter in genere responde-mus nos divina gratia perseverare in ea doctrina, quam nostros in hanc usque diem docuimus auditores multis annis, quae qualis fuerit interrogentur illi, et si aliter (quod Deus avertat) ageremus, conscientia nostra laederetur, quod nemo bonus a quoquam exegat unquam; et scandalo essemus oviculis nostris et multis aliis. Raptim, anno '92, 5. julii, stylo veteri.

Die broderen des classis, sulx gesien hebbende, hebben begert van den gedeputeerden van Arnheim om den Hove sulx aen te dienen, welcks deselve te doen aengenomen hebben.

5 In plaats van het doorgestreepte: 'verscheiden'.

6 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

7 *Pastors*

Nae gedaenen examine is bevonden dat die pastores niet genochsaem en sindt gefondert gewest, ende derhalven voor gereformeerde kerckendienaeren in dese classe noch niet aengenomen, maer vermaent dat sie haer wilden wijder bekeren, ende derwegen het judicium op vernerer tijt gesuspendeert. Ende daermede alle valsche leeringe gewerd't worde, sindt haer die articulen vorgehouden, welcke in den classe tot Arnheim die pastoren hebben onderschreven, opdat sie deselve oock wilden aennemen ende achtervolgen, ghelijck sommige absolutelijck, sommige met sekere conditie onderschreven hebben, blijckende bij het geschryfft daervan sijnde.

8 *Pastors*

Copie⁷ van die articulen, also leudende: articulen welcke die pastores der plattenlanden in Neder-Veluwe, nae het wettelijcke examen, gehouden in der classicale vergaderinge binnen Harderwijk, den 4en julii ende volgens, anno 1592, nae den ouden stijl, ingewillicht end onderschreven hebben:

1. Wij voors. pastores erkennen end bekennen eerstelijck de Schryfft des Ouden ende Neuwen Testaments die eenighe ende volcomene leere end regel des salichmakenden gelooffs ende christelijcken wandels te wesen. Verwerpene alles wat daerentegens strijdende is.
2. Bekennen daerbeneffens dat die somma derselver leere in den catechismo, dewelcke in den Nederlandschen gereformeerden kercken ende scholen geleert wordt, begrepen sij. Approbieren derhalven ende nemen denselven als schryfftmaetich aen, belovende ons nae denselven te willen reguleeren ende onsen toehoorderen soveele te verclaeren als ons eenichsins mogelijck wesen sal.
3. Voorts belooven wij oock insonderheit dat wij alle sondagen, nae voleindinghe der predicatiën, onsen toehoorderen duidelick sullen vorlesen die thien geboden Godes, die Twelff Articulen des christelicken gelooffs, die insettinge des Heiligen doops end Avontmaels Christi, besluitende met het Vader Onse, gelijk sulckes alles in den catechismo gevonden wordt.
4. Belangende den Heiligen doop, inwilligen wij denselven in onsen kercken ter presentie onser toehoorderen also te bedienen, gelijk het formulaer in den catechismo daervan meldet, achterlaetende den exorcismus ende alle affgodische superstitiën.
5. Overmitz het Heilige Avontmael Christi langen tijt op ten plattenlanden vanwege den troubelen niet is utgedeelt worden, daermede dan alle misbreucke desselven vorgecomen mogen werden, sal hetselve in geenen kercken, hetsij bij crancken offte gesonden, utgedeelt werden, maer hebbe dan eerst des classis advys daervan gehoort.
6. Betreffende verners die proclamatiën dergener diewelcke hen in den echtstaedt begeven, sullen op drye achter malcanderen volgende sondagen in den kercken, nae eyndinghe des sermoens, geschieden. Ende sullen dieselve niet balder ingesegent offt toesamen gegeven worden, het sijn dan die voors. proclamatiën sonder verhinghe ergaen, welverstaende dat sulckes oock in den kercken ende niet in den privaethuisen geschieden sal, alles nae uutwijzen des catechismi.
7. Wanneer die proclamations bij den predicanten versoecht werden, sullen sij met neersticheit vragen off oock die persoonen malcanderen in den bloede offt

7 In de marge is hierbij geschreven: 'Copie'.

swagerschap te nae sijn. Ende in geval eenich dubium vorviel, sullen sie sonder grondtlicker bericht hebbende niet vortvaren.

8. Die naemen der gedopter kinderen, alsoock derselver ouderen, petteren ende boelen, gelijkvals die naemen der t'samen gegevene echtelieden, sullen in besondere registeren met jaer end dach ingetekent, ende ter vermijdinghe aller inconveniënten, bij den kercken verwaert worden.

9. Alsoo oock aengaende die begreffenisse der dooden, die visitatie der krancken ende andere kerckelijcke ceremoniën, sullen anders niet gebruickt worden dan die mer gemelder catechismus uitwijset.

10. Overmits oock op ten fest- ende heiligendagen, doer den paus eingesett, grote afgoderije ende misbruick bedreven is worden, werdt vor raedtsaem ende noitwendich gevonden deselve geheel ende gantz te onderlaeten. Daeronder nochtans die himelvaerts-, niejaersdach ende die naevolgende nae Paschen, Pinxteren ende corsdach, niet sullen begrepen wesen. Ende ingeval die kerspeelslieden in der weeken een sermoen begeeren te hebben, sullen sie dartoe den goedensdach oft vrijdach ordentlick moegen gebruicken.

11. Die pastoren welcke duslange in concubinatu geseten hebben, sullen deselve persoonen ter echte nemen oft sich van hen scheiden, tenwaere saecke dat sie malcanderen belofften van echtschap voorhenen gedaen hadden. Ende waer sij gelijkewel wilden, sal sulx sonder sententie des Hooffs van Gelderlandt niet geschieden. Gelijkfals sullen sij hernamals in aller nuchterheit, eerbaerheit ende cuisheit, ende in somma in aller vromicheit ende godsalicheit leven, opdat sie goede herders ende vorbilden haerder gemeente sijn mogen.

12. So menichmael sie op classicale synodale vergaderinghen beschreven ende beropen worden, sullen sij op denselven goetwillich erschijnen om van allen poincten christelijcker religion wijderen bericht in te nemen, ende alles helpen verrichten. Maer ingeval nu iemandt in voorss. regulen ongehorsam gevonden worde, sal deselve, ordentlick vermaendt sijnde, van sijnen dienst gesuspendeert, ende in geval der gedeuriger continuacie, affgesett worden. Daerin dan die hoochge overheit ersoecht sal werden.

13. Dese articulen sullen sonder praejuditie der synodalen acten aengename ende niet anders geduidet worden als een aenleydinge tot denselven.

Aldus gedaen in 't jaer ende datum als boven geschreven. Waeren dese articulen onderteeken als volget: Absente praeside Henrico Heiningo, Johannes Caesarius nomine eius subscripsit iussus

Johannes Fontanus, assessor classis

Wilhelmus Wirtzfeldius, scriba classis

Georgius de Coet, minister Verbi in Armele

Johannes Wilhelmi, minister Verbi Dei in Nunspijt

Johan ten Wutslaeghe, dienaer in Dornspijch, approbeert dieselve articulos met der conditiën dat hij sijne deliberatie bedinget op den anderden ende twelfften articulos

Ego, Johannes Cleffken, vice-curatus in Hirde, approbo hos articulos excepto secundo et duodecimo et peto deliberationem

Ick, Pelgrum van Hierde, attestere mitzdesen dat ick approbere alle articulos die in den classe vorgesteldt sijnnen, uutgenomen de tweeden ende den twelfften. Daerom beger ick die beletynghe. Pelgrum van Hierden

1592 II Classis Neder-Veluwe

Ego, Bartholomeus ter Cluse, minister Verbi divini in Oen, approbo conscientia mea omnes articulos predictos praeterquam secundam et duodecimum et peto deliberationem

9 *Agenda*

Die naeste bijeencomst is bestemt te houden in 't Neikerck, den 14 augusti naestcomende.

10 *Sluiting*

Het gebett gedaen sijnde, is dese bijeencomste geëindicht ende in den name des Heeren gescheiden.

11 *Ondertekening*

Dese acta classis waeren onderteekent,
Henricus Heiningius, praeses
Wilhelmus Wirtzfeldius, scriba classis

1592 II Classis. Oldebroek, 14 en 15 november

Inv. nr. I 13, p. 11-12.

Leiding

Acta classis conventus, gehouden in 't Oldebroeck den 14 ende 15. novembris anno '92^s. Na gehouden gebet is met gemeenen stemmen gecoren tot praeses Winandus Johannis, dienaer des Worts tot Elburch, tot assessor Johannes Sanderus, dienaer tot Hattum, tot scriba Johannes Caesarius.

Aanwezigen

In desen classe sijn erschenen mit wettelicken credentiën ende instructiën: van Elburch Winandus Johannis, dienaer des Worts, ende Evert Roeffsen, olderlinck; van Hattum Johannes Sanderus, dienaer des Worts, ende Evert Henricks, olderlinck; van Harderwijck Johannes Caesarius, dienaer des Worts, sonder olderlinck, want Jan Maach als olderlinck gedeputiert ende conde uut seker oorsaken niet mitgaen. Van pastoren ten plattenlande: Johannes Cleefken, pastor tot Heerde; Johannes Wilhelmi, pastor tot Nunspeet; Johannes Nuick, pastor tot Osterwolde; ende anders geene meer. Die van Armel heeft sich deur een missive ontschuldicht dat hij den 14 novembris sijns scholtessen kindt doopen ende oock heuen moste. Ludolphus Pieck, van Eepe, heeft sich ontschuldicht deur lijffswackheit und beloofft sich Godes Wort conforme te holden ende te dragen. Die van Elspeet heeft schriftlick geprotestiert te willen blijven bij sijne leer die hij nu inde 37 jaer heeft, ende wil liever sijne pastorie verlaten dan van der leer affstaen, mits conditie nochtans dat hem hondert daler restitueert werden, waervor hij deselve secht gecocht te hebben.

1 *Heerde ~ Pastoor*

Also de pastoren niet ad deliberationes to te laten ende sie oock begerden geëxpédieert te werden, is mit denselven eerst gehandelt. Johannes Cleefken heeft

8 In plaats van het doorgestreepte: '93'.

noch begert wijder beraet op den 2. ende 12 articul. Oock gesecht dat hij tot Heerde niet langer dienst hadde dan op naestcomende Paschen, oock niet langer begerde te blijven. Heefft geclaecht dat hem de huisluide dreigen ende dwingen die heilgedage te holden ende daerom te predigen.

2 *Nunspeet ~ Pastoor*

Also men verstaen hadde dat de pastor van Nunspeet ertijts in gereformirde plaetsen gestaen hadde ende hij selfs sich oock sulcks beroemde, is hij gevraecht hoe hij daerut gescheiden ende tot wat orsaek sich op de Veluwe onder den viant begeven. Heefft geantwoordt dat hij niet wiste dat men hem sulcks vragen solde, ende belooft op de naeste vergaderinge bescheit te toonen, so van Gorcum, so van Jutvaes, alsoock van Nunspeet.

3 *Oosterwolde ~ Pastoor*

Johannes Nuicke, pastor van Oosterwolde, is vermaent sijns vorigen onordentlicken ende ongotlicken handels, als afvallicheit, onecht. Heefft geantwoordt dat het hem hertelicken leit sei, ende sich beteren wil ende sijn huisfrouwen trouwen. Jedoch is sijne saeck uitgesteld op den naesten conventum. Ende sijn hiermede de pastoren verlaten.

4 *Pastors*

Is besloten dat men de pastoren die niet hebben willen onderschrijven ende verclaert bij aere leer te willen blijven, niet meer en sal verschrijven. Ende dat men de anderen die sick den examini onderwerpen ende de articulen onderschreven hebben, noch niet ad consilia en mach tolaten, umbdat sie noch niet vor lidmaten der gemeente mogen erkent werden. Oock meeste sick niet dragen na hetgene sie onderschreven hebben. Ende daerom eene remonstrantie aen 't Hoff in te stellen, daerin te betonen hoe men mit den pastoren vaert, ende vernemen hoe men vorts mit hen handelen sal. Ende also bij denselven van ons niet meer can uitgericht werden, sal de hooge overheit een anderen raet moten vinden. Ende is der kerken van Harderwijck opgelecht vorss. remonstrantie in te stellen ende aen D. Fontanum over te senden, mit bidde dat hij sie wille overleveren ende bevorderen.

5 *Examen*

Is Timannus Elberti examineert ende heefft die anderen dags een predich gedaen uut den 20 cap. Johannis a vers 21: Vrede sie met u, gelijk mij mijn vader. Ende nademael hij al swack in sijnen examen bevonden, is sijne confirmatie uitgesteld op den naesten conventum; ende is vermaent tot neerstich lesen, insonderheit des catechismi.

6 *Hattum ~ Traktement*

Johannes Sanderus, dienaer tot Hattum, claecht noch als vor sijnes soberen onderholts ende blijft sijne vorege protestatie in Niebroeck gedaen. Is derhalven bij der vergadering goetgevonden een missive aen den Ersamen raet van Hattum te stellen ende te bidden dat denselven wille gelieven hem te versien. Welcke missive geschreven ende anderss. den van Hattum mitgegeven is.

1594 I Classis Neder-Veluwe

7 *Oldebroek ~ Traktement*

Timannus Elberti heeft sich beclaecht sijnes geringen onderholts, waerop hem onmogelick sich te bedragen; heeft in anderhalff jaer niet meer dan 70 gulden van sijnen dienst ontfangen.

8 *Acta*

Den van Harderwijck is opgelecht een classicael boeck te doen maken, welck mit gemeenen costen betaelt solde werden.⁹

9 *Absentie*

Die peen vor de absentes sonder wettelicke orsaeck is verordeneert ein keisersgulden vor ieglick mael, ende dat tot beheer der armen.

10 *Agenda*

Die naeste classicael vergadering is gelecht in de stat Elburg, ende Harderwijck operlecht verschrijving te doen. Is oock die tijt in derselver vrijheit gelaten.

11 *Sluiting*

Hierna is censura morum gehouden ende na gedaenen gebet dese vergaderinge mit vruntschap gescheiden.

12 *Ondertekening*

Winandus Johannis, praeses
Johannis Caesarius, scriba

1594 I Classis. Harderwijk, 13 april

Inv. nr. 113, p. 13-16.

Leiding

Acta des Neder-Veluwische classis, vergadert tot Harderwijck desen 13. april anno 1594. Nae gedaenen gebett tot Godt sijn vercoren tot eenen praesidem Wilhelmus Wirtzfeldius, tot eenen assessorem Winandus Johannis, tot eenen scribam Johannes Luntius.

1 *Aanwezigen*

Die naemen dergener die op desen classem compareert sijn: van Harderwijck Wilhelmus Wirtzfeldius, dienaer des Woorts, ende Wolter van Woltinck, ouderlinck; van der Elburch Winandus Johannis, dienaer des Worts, ende Jan die Waeter, ouderlinck; van Hattem Johannis Sanderi, dienaer, ende Geritt Jansen, diaken; van Doorspeec Wesselus Groningensis; van der Neikercken Johannes Switterius; van Heerde Wesselus Salingensis; van Neunspeet Tilemannus Milius; van 't Oldebroeck Timannus Elberti; van Vorthuisen Johannes Luntius.

⁹ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

2 *Credenties*

Hierna sijn die credentiën van drie kercken, Harderwijck, d'Elburch ende Hattem, gelesen worden; die andere, wyl sij geen gemeenten hebben, sijn sij sonder denselven admitteert worden.

3 *Synode*

Ende dewijle het der ordo classis vorderde dat die acta particularis synodi vorgelesen wirden, heeft der classis hetselve laeten geschieden.

4 *Visitatie*

Die dienaers in desen classe vergadert gevraegt sijnde nae den standt haerer kercken, hebben verclaert dat haere kercken in eenen tamelicken staedt sijn. Ende also bevonden is dat sommige dienaers op ten plattenlande niet en hebben die acta synodalia, gehouden in 's-Gravenhage anno '86, sijn vermaent dat sie deselve sullen uitschrijven ende in den naesten classe der vergaderinge vertoonen.

5 *Heerde ~ Predikant*

Also Wesselo Salingensi laestmael opgeleit is in den synodo, gehouden binnen Arnheim, attestatie te vertoonen van die plaetze daer hij laestmael gestaen is, heeft reden vortgebracht dat hij tot noch toe niet heeft connen tewegen brengen, te weeten het pericel om daer te reisen, so hebben die broders, dese sijne reden overleggende, sijne excusatie vor dese reise aengenomen ende hem belaest dat hij sal nersticheit doen om deselve eerstdachs van die heimelijcke gemeente daer sijnde, oft eenige andere godsalige personen, te vercrigen, ende den naestvolgenden classi vertoonen. Gelijck hij oock van Benthem doen sall.

6 *Garderen ~ Predikant*

Hebben die van Garderen bij instructie versoecht van den classe dat men sie versien solde met eenen dienaer, ende hebben daertoe nomineert Timannum Elberti, welke heure begerte in deliberatie van den classe gestelt is worden. Ende naedemael het der classis vor goet gevonden heeft, uut wichtigen orsaeken, dat die vorss. Timannus Alberti van het Oldebroeck transfereert worde, hebben die broderen verordonneert hem den Hove deses vorstendombs te presentieren om hem bij provisie op Garderen te transfereeren, welverstaende dat hij gelijckwel niet eer in ministerio confirmeert worde, vordat hij den examini, hetwelcke oft in classe oft in een kercke, welke gedeputeert sal worden, geschieden sal, sick onderworpen heeft ende bequaem gevonden is ende eene proeffpredich gedaen heeft.

7 *Oldebroek ~ Vacature*

Soveel dan den dienst in 't Oldebroeck belangt, opdat deselve niet ledich stae, is der broederen advys samentlick gewesen dat Wesselus Groeningensis een weke drie oft vier deselve kercke over den anderen sondach versien sal. Daertoo hem dan der classis een vorschrijven aen den schulteis te Doorspeet, om orloff van hem te vercrigen, geven sal. Ende daerentuschen sal men schrijven aen Everhardum Johannis, dienaer tot Wijdenes in Noort-Hollandt, om van hem te vernemen off men hem van sijner gemeente hierhenen beropen can. Ende het is den dienaer van der Elburch opgelecht aen hem te schrijven. Indien hij sick den hierin

1594 I Classis Neder-Veluwe

inwillicht, sal men oock denselven dienaer autoriseeren om hem een vorschriefft aen 't Hoff te verleenen, in den naeme deses classis.

8 *Doop*

Op die vrage off men die kinderen oock dopen sal als die vaderen niet daerbij sijn, is geantwoort dat men sie doopen sall, maer dat sie nochtans nae uutwijsen des 51. art. synodi nationalis haer beste doen sullen om deselve daertoe te vermaenen dat sie selffs daerbij sijn, opdat den lieden geen orsaeck gegeven worde om die kinderen ongedoopt te laeten liggen offt oock in 't pausdom te brengen.

9 *Pastors*

Is vorgesteld hoo der classis sick te holden hebbe in negotio reformationis bij den papen die halstarrich sijn. Ende resolveert hierop dat men nachmaels wederom aen die heeren Raeden schrijven sal, ende anholden dat, soe niet alle, jedoch die schadelijckste onder den pastoren mochten removeert werden, namelick Putten ende Elpeet.¹⁰

10 *Barneveld ~ Predikant*

Aengaende die confirmatie Reineri Wincopius heeft den broderen goet gedocht dat men deselve so lange opschurjen sal totdat hij in eener benaebarter gemeenten metten Avontmael gegaen sij.

11 *Voorthuizen ~ Nunspeet ~ Doornspijk ~ Predikanten*

Also in den synodo te Arnheim besloten is dat die aencomende dienaeren van den classe onder welcken sie sijn bevestiget sullen werden, hebben die broders goet ende nodich gevonden deselve resolutie nae te volgen, ende sullen confirmeert worden Joannes Luntius, als hij sijne attestatie van Zutphen sal vertoont hebben, Tilemannus Mylius ende Wesselus Groeningensis. Waertoe committeert sijn Winandus Johannis om Wesselum, ende Wilhelmus Wirtzfeldius om Luntium ende Tilemannum te confirmeeren.¹¹

12 *Heerde ~ Garderen ~ Predikanten*

Sooveel oock die confirmatie der anderen twee dienaeren, namelick Wesseli Salingensis end Timanni Elberti aengaet, is besloten dat deselve oock opgeschoort sal worden totdat Wesselus Salingensis sijn attestatie sal verthoont hebben ende Timannus wijders examineert sal sijn.

13 *Scholen*

Men sal den heeren te kennen geven de nootwendicheit der scholen op etlicke populosche doorpen.¹²

14 *Garderen ~ Predikant*

Der classis laet hem qualick gevallen dat Bernardus Verstegus die met consent der van Garderen daerhenen gecomen is ende buiten consent daarvan gescheiden, gelijk oock buiten vorweten des classis. Hebben derwegen die broderen be-

10 In de marge is hierbij geschreven: 'factum'.

11 In de marge is hierbij geschreven: 'Is gedaen'.

12 In de marge is hierbij geschreven: 'Gedaen'.

slooten dat men hiervan aen den Zutphischen classem schrijven sal, ende hen die saeken te kennen geven door eenen brieff aen Henricum Dibbitz.¹³

15 Zondagsheiliging

Wat die profanatie des sabbath belangt, vindt der classis vor raedsam dat men nachmaels eens den Hove te kennen geve deselve, opdat sie affgesteld worde.¹⁴

16 Kerkdiensten

Die broderen vinden vor raedsaem dat een dienaer die een gewys boeck vornemt te prediken, sijnen kerckenraedt om advys aenspreken sal om te vernemen off het oock stichtelick sij offte niet. Item dat die dienaer daer geen kerckenraedt en is, den classem offte eenige benaubarte dienaren om raedt aenspreken sall.

17 Avondmaal

Heefft wijders oock den broderen goet gedocht dat op den plattenlande het Avontmael niet uitgedeelt sal worden, als bij advys ende raedt des classis offte der benaubarder kercken.

18 Propositie

Vindt der classis wijder voor goet dat soe menichmal der classis vergaderen sal, iemant uut denselven bevolen sal worden op den naestvolgenden classem een predich te doen. Ende is vor dese reise opgeleit Johanni Luntio ende is hem die text gegeven Joannes 3: Sic Deus dilexit mundum.

19 Predikantsweduwen

Is oock geresolveert dat men aenmaninge doen sal bij den Hove op het onderholt der weduwen der affgestorvenen dienaeren.¹⁵

20 Huwelijk

Dewijle daer een onordeninge is in der insegeninge der eelieden, die nae gedaener predich plech te geschieden, heefft der classis vor goet aengesien dat die insegeninge anders niet en behoort te geschieden als onder der predich bij der gemeente. Ende dewijle veele sick daerinne mochten beswaeren, so hebben die broders oock verordonneert dat eenen dach in die weke gestelt werde, op welcken, gelijk die kindtdoope, alsoo oock die insegeninge der eelieden geschiede.

21 Doornspijk ~ Kerkgebouw

Sal wijder het classis versoecken dat het Hoff aen den schulteis van Doorspeet schrijve dat hij een huis wil timmeren aen den torn aldaer, insonderheit deweile daer alrede een merckelick somma gelts vorhanden is. Met orsaeck dat sie haere predich tegenwordich in eener herberge holden.¹⁶

13 In de marge is hierbij geschreven: 'Gedaen.'

14 In de marge is hierbij geschreven: 'Gedaen.'

15 Hierna is geschreven: 'Gedaen.'

16 Hierna is geschreven: 'Gedaen.'

1594 II Classis Neder-Veluwe

22 *Kerkdiensten*

Dewijle nu een wijle tijts die kinderen in der Latinischer scholen den catechismum in der kercken niet opgeseit en hebben, so heeft der classis vor goet aengesien dat ditselve nu vortæn wederom sall gecontinueert werden.

23 *Predikanten*

Hoe men sick dragen sal als eenen dienaer iet vorvalt buiten tijt des classis. Hierop is geantwoort dat men die saeck sal refereren aen den praesidem des vogaenden classis ende sijne kercke. Ende in gevalle dat die saeck te swaer valt, dat alsdan der praeses sal aen die benaubarde kercke schrijven; ende dit alles bij provisie.

24 *Huwelijk*

Off het georlofft sie dat suster ende broders kinderen aen malcanderen geheilicht worden. Hierop is geantwoort dat dewijle het Godes Wort niet verboden en heeft, maer alleen tegen die eerbaerheit des houwelicken staets strijdet ende tegen die olde gewonheit deses vorstendombs, dat sie gehalten sijn een consent van 't Hoff te vercrigen.

25 *Agenda*

Die plaetze des naesten classis is genoemt Elburch ende sal gehalten worden in den aenvanck septembris.

26 *Sluiting*

Sijn also die broderen deses classis nae geholdener censura gescheiden.

27 *Ondertekening*

Wilhelmus Wirtzfeldius, praeses classis

Winandus Johannis, assessor

Joannes Luntius, scriba

1594 II Classis. Elburg, 3 september

Inv. nr. I 13, p. 17-20.

1 *Leiding*

Acta der Neder-Veluwischen classis, gehalten binnen der stadt Elborch den 3. septembris anno '94. Hebben die vergaderde brodere doer hare stemmen gestelt thot eenen praesidem Winandum, predicant thot Elborch, tho eenen assesorem Johannem Sanderi, predicant tho Hattum, tho eenen scribam Joh. Zwitterium, praedicant tho Niekercken.

2 *Credienties*

Hebben die erschenene dienaren met haren ouderlingen van den gemeinten van Harderwick, Hattum, Elborch, Niekerck, gethoenet hare credentzen ende instructie. Die anderen, niet hebbende gemeenten in haren platzen, sindt sonder ouderlinge ende credentzen thogelaten.

3 *Acta*

Sindt die acta des vorgeholden classis, gehalten tho Harderwick den 13 aprilis deses jars, vorgelesen. Ende diewiel darin sommige saeken sindt concludirt ende noch nicht achterfolget worden, ys darup wietloftiger gehandelt.

4 *Kerkorde*

Diewiele etlicke dienaren gefunden werden, die nicht achterfolget hebben den actum darin beschloten was die acta synodalia, gehalten in 's-Gravenhagen, uht tho schriven unde in classe tho thonen, ys wederumb beschloten dieselvige tho thonen in dem negestfolgende classe.

5 *Heerde ~ Predikant*

Is wederumb Wesselus Salingensis, dienaar des godtlicken Wordes tho Heerde, van den broderen hochlich belastet dat he in negestfolgende classe getuichnys brenge van der heimlicher gemeente tho Sallingen, overmitz he ehevort dat andermal datselbige angenhommen ende nicht achterfolget.

6 *Examen*

Diewiel Timannus Alberti van de Hoff ende classe up provisie ys tho Garderen tho eenen kerckdienar admittirt, met condicie dat he flitich studiere, ende sick late in classe examinieren ende een profpredige dhoe, ende da he worde bequam gefunden werden, dat he alsden confirmirt worde, so ys hem upgelecht dat he in naester classe een predicatie dhoe uht dem 10 cap. Johannis vers 1, ende volgens darup werde examinirt. Ende ys de kercke tho Harderwick dat examen tho verichten belastet.

7 *Pastors ~ Schoolmeesters*

Is beschloten dat praeses im namen 's classis schrive ahn D. Fontanum dat hie bie dat Hoff fordere met een request, ock dor den praesidem geschreven, dat die papistische papen op den plattenlanden, ende sonderlich tho Putten, Oen, Elspedt ende Eepe, removiret, ende in hare plätzen reformierte dienars weder ingeplant werden, ende ock also medt den schulmeesters.¹⁷

8 *Barneveld ~ Predikant*

Is Regnerus Wiencopius, dienaar tho Barnefeldt, belastet dat overmitz he niemat heft gesien die bedieninge des Avontmals des Herrn, dat he sick begeve nha Niekercken wen aldar die bedieninge geschiedt, ende aldar het Heilichen Avontmal vor de erste reise midt endtptfange ende flidt anwende umb tho Barnefeldt een gemeente ahn tho richten.

9 *Doornspijk ~ Predikant ~ Kerkgebouw*

Diewiel Wesselus Gronningensis, dienaar tho Dorspick, in sinem dienst daselbst noch nicht ys confirmirt, ende aldar noch een kerck ys upgetimmert, mar man darover uht ys dat eerstes dages een kerck sal upgebuet werden, sal sodane confirmatie solange differirt wordden.

17 In de marge is hierbij geschreven: 'Scriptum sed nihil effectum'.

1594 II Classis Neder-Veluwe

10 *Doop*

Is de frage upgeworpen of men ock die junge kinder mach dopen buten de sondagelicke predicacie, in der weken, up den orden da in der weken ceene predicacie geschiedt. Is geantwordet unde ock beschloten dat een ieglicker dienaar sick richten sal nha dem, dat in dem 50. articul des nationalischen synodi in 's-Gravenhagen beschloten ys, darin also geschreven ys: de dope sal verrichttet worden in apenbare versamlinge, wanneer Godes Wordt gepredigt wordt. Doch ter platze dar sovele predicaciën niet gedhan worden, sal men eenen sekern dach in de weken ordineren om den dop extraordinalicken tho bedinen, so nochtans dat hetselve sonder predicacie niet en geschiede.

11 *Vergadering*

Is gefraget worden of men in classe die commissie ende instructie, so die dienaren van haren gemeinten hebben medegebracht, sollen laten offte weder mogen tho sick nemen. Is geantwordet dat een ider dienaar gehalten ys siene commissie offte credentze over tho geven, ende nhadem sie approbiert ys mach he (so he wil) die wederumb tho sick nemen. Maer die instructie ys hie nicht gehalten over tho geven, maer mach de vor sick gentslich beholden, also dat he alleen siner kercken beschwarichkeit daruht vorstelle.

12 *Oldebroek ~ Vacature*

Diewiel in 't Oldebroek noch ceen predicant ys ende derhalven Wesselus, dienaar tho Dorspick, daselbst predicirt alle 14 dage, des sick den die van Dorspick beschwaren, overmitz sie van sienem dienst verkorttet werden, is beschloten dat twe brodern ex classe nha het Oldebroek sollen trecken ende im namen des classis sie vermanen dat sie hare kercke willen repariren, dat men den winter over konne darin predigen, ende dar sie mit den ersten eenen bequamen dienaar willen beropen. Ende sal dit geschieden dor den predicant tho Elborch ende Herman Brinck, ouderlinck darselvest.

13 *Predikanten*

Diewiel het menichmal geschiedt dat sommigen dienaren van dem classe wat wordt belastet ende dan deselbigs up andere tiden sick plegen tho excusieren, sij hebben dat nicht also verschtan, item het sie hen vergeten, ys beschloten een ider dienaar vor sick pro memoria sal anteken datjenige so hem nodich dunckt te wesen ofte dat hem belastet wert.

14 *Acta*

Is vor gudt angesehen dat allemal alle acta classicaia van dem erwheleten scriba sollen in het bock des classis angeschreven worden.¹⁸

15 *Scholen*

Up den platzen da scholmeisters sien, sollen die dienaren godtlichen Wortz flidt mede anwenden dat de scholen in gude ordinancie kommen, dat ock gude boecken gelert werden, opdat die kindern in der waren religie upgetogen worden.

¹⁸ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

16 *Financiën*

Is gefraget dat wanehr dienaren ende ouderlinge in kerkensaken udtreisen up synodos, classes offte dergelicken uhttreckinge, wie da behoret die kosten tho dragen. Is geantwordet dat de kercke dat tho dhon schuldich sie, gelick also het in anderen reformierten platzen gebrucklick ys.

17 *Agenda*

De platze der naestfolgende classis ys bestemmet Hattum. Ende wert de kercke van Harderwick belastet die gelegende tidt des classis an tho sehen ende die also den uht tho schreven.

18 *Sluïting*

Sien also die broderen nha geholder censur in lieffde gescheiden.

19 *Ondertekening*

Winandus Johannis, praeses
Johannis Sanderus, assessor
Joh. Zwitter, scriba

1595 I Classis. Hattem, 20-21 mei

Inv. nr. 113, p. 21-27.

1 *Leiding*

Classicale vergaedinge des Neder-Veluwische quartiers, gehouden binnen Hattem anno 1595 den 20 mai stilo antiquo. Nae aenroepinge des naeme Godes is tot praeses verkoeren Johannes Sanderus, tot assessor Wilhelmus Wirtzfeldius, tot scriba Winandus Johanius.

2 *Aanwezigen*

Die dienaers, oock olderlingen, die op den classem verschenen zijn, zien deese: Wilhelmus Wirtzfeldius van Harderwijck, dienaer, Jan van Eibergen, olderling; van der Elburch Winandus Johanius, dienaer, ende Ariaen Usselinx, ouderling; van Hattem Johannes Sanderus dienaer, Christianus Francken, ouderling; van der Niekerck Johannes Sueterius, dienaer, Antonius van den Oldenbarendvelt, ouderling; van Doorspijck Wesselius Groninguensi; van d'Oldebroeck Gooswinus Dor; van Nunspet Tilmannus Milius; van Elspet Johannes Antonii; van Garderen Timmannus Alberti; Wesselus Salingensis van Heerden. Woert bevonden absent te zijn: Reinerus Winkopius. Hebben de voersch. dienaers, te weten daer kercken zijn, haere behoerlicke credensbrieven vertoent, dewelcke geaprobeert zien.

3 *Oldebroek ~ Predikant*

Overmits dat Goeswinus Dor ieerst in onsen classe gekoomen war, is hem afgevoerdert zijne attestatie, soe van den classe waeronder dat hij gestaen hadde, alsoock van zijnder kercken. Welcke hij vertoent heeft, te weten van eenige dienaeren, zijne nabueren, excuserende sich soeveel den classen belangt, dat zij gheen in West-Vrieslant tegenwoerdich en hebben, welke excusatie hij oock doet van zijnder kercken. Ende is hij, alsoe geaprobeert zijnde zijne brieven van getuigenis, tot een membrum classis aengenoemen.

1595 I Classis Neder-Veluwe

4 *Elspeet ~ Predikant*

Is oock van Johanne Antonii (gemerckt hij van het Nieuwebroeck getransfereert is op Elspet) gevoerdert getuigenisse des classis waeronder dat hij gestaen heeft, welcke hij niet gehadt en heeft. Ende is hem daerom opgeleit in den naeste classe getuigenisse te bringen ende den broederen te vertoenen, gelijk als oock van de confirmatie in zijnen dienst.

5 *Acta*

Hiernae zijn de acta des voergaende classis gelesen ende die dingen daerin wel besloten maer noch niet geëffectueert voergenoemen.

6 *Kerkorde*

Alsoe den broederen was opgeleit in den naesten classe te vertoenen acta synodi, gehouden in 's-Gravenhage, soo is 't dat zij se alle tesamen vertoent hebben, uutgenomen Reinerus Wyncopius ende Wesselus Salingensis, welcke absenter waeren.

7 *Barneveld ~ Predikant*

Gemerckt Reinero Wyncopio was uut naeme des classis belastet om het Avontmael des Heeren te gebruicken wanneer het tot Niukerck mochte bedient woerden, oock een gemeente in zijne plaetse te versamelen, ende sulcks noch niet gedaen en is, is bij den broeder goet gevonden ende besloeten dat hij daerin noch gehouden sal zijn.

8 *Doornspijk ~ Predikant*

De confirmatie Wesseli Groningensis woert noch opgehouden, ter tyt toe zijne kerck mach getimmert woerden.

9 *Harderwijk ~ Kerkdiensten*

Alsoe men bevint dat dat wettelicke gebruiick in alle gereformeerden kercken geüseert, van het opseggen der vragen des catechismi, in der kercken van Harderwijk woert achtergelaten, hebben de broederen besloten der voerschr. kercken te vermaenen, gelijk oock sulcks op anderen tijden geschiet is, om sulcks wederom in helen gebruiick te bringen.

10 *Heerde ~ Predikant*

Is Wesselo Salingensi afgevraecht of hij, nae zijn belooftenis, gevoerdert heeft zijne attestatie van den heimelicker gemeinten binnen Salingen. Ende woert bevonden hij hem excuseert, doerdien dat een gereist zij, die een testimonium vitae voer hem soude voederen, noch niet wederom gekomen ist. Hem dan nochmael belast is Sorge te dragen dat hij mach versien zijn op den naestvolgende classe van getuigenisse. Dat men oock sal schrijven aen Franciscum N., dienaer des Woerts tot Deventer, om van hem zijn gelegentheit te vereischen, ende daerna, nae bevint der saecken, met hem te handelen.¹⁹

¹⁹ In de marge is hierbij geschreven: 'Gedaen'.

11 *Visitatie*

De dienaeren gevraecht zijnde van den staet haerder gemeinten, sijn alle kercken doer Godts genaede in een tamenlicke ordeninge bevonden.

12 *Synode*

Alsoe de meesten der classen sorterende onder den synode van Gelderlant ende graeffschap Zutphen goet achten dat der synodus met den ieerste mochte beroepen woerden, oock daervan D. Fontanus aen eenige deses classis in het particulier geschreven heeft, soe is 't dat de broederen bevinden goet te sijn in het particulier te schrijven aen Fontanum om te consulteren of het niet ratsaem en waer de plaetse des synodi te leggen tot Aernem, ofte anders te volgen de acta synodi lest gehouden, om denselve te houden tot Harderwijck. Ende is der kercken van Haerderwijck sulcks opgeleit te schrijven.

13 *Synode*

Is oock voor het bequaemste geacht den synodum te verschrijven eenen maent naedat men sal antwoert ontfangen van Fontano.

14 *Gedeputeerden ter synode*

De persoenen om op den synodum te trecken. Gedeputeert zijnt een dienaer van der kercken van Harderwijck met oock een olderling derselver kercken. Soe van der Elburch niemant soude kunnen komen, de dienaer van Nunspet ende een ouderling van der Nieukerck. Doch alsoe dat die van der Elburch doer een missive aen die van Harderwijck sich sullen excuseeren soe zij niet en kunnen komen, ende van haer begieren de saeck in haer plaets aen te niemen.

15 *Gravamina*

In de instructie die men de gedeputeerde sal metgeven, sal gestelt woerden dat mochte gevoerdert woerden die dingen die in den voergaende synodo besloten sijn, als de reformatie ten plattelande, onderhout der dienaeren ende versorginge der weduwen, van den extraordinaris onkosten, item hoe men met den sectarissen handelen sal, van de verordeninge des sabbathsdachs ende eestans, dat oock mocht Barnevelt, als een herlicke plaets wesende, versorcht woerden met eenen bequaemer dienaer.²⁰

16 *Voorthuizen ~ Predikant*

Voorders is oock den classe voergekoomen van het vertreck Johannis Lontii, dienaer des Woerts Godes tot Voerthuisen, hem geconsenteert doer den Hoove, waerin dat de broeders, aenmerckende de reden van den heeren Raeden geallegeert, oock consenteert hebben. Toch alsoe dat hem zijne attestatie sall geven, met vermaninge aen hem doer een brief dat hij alsoe ordentlick niet in het aen-niemen zijnes schooldienst niet gehandelt heeft, overmits hij dien dienst aengenomen heeft sonder sulcks den praesidi classis aen te geven.²¹

20 In de marge is hierbij geschreven: 'Is geschiet'.

21 In de marge is hierbij geschreven: 'Ghedaen'.

1595 I Classis Neder-Veluwe

17 *Propositie*

Overmits de saeck Johannis Nuicken, pastoris in Oesterwolde, anders is als de anderen pastoren, is geadviseert hem tegen de naeste classe te verschrijven opdat men hem eens in de tegenwoordicheit der broederen hoeren mach. Ende tot dien einde is hem opgeleght den text Lucas 15, v. 1, 6.

18 *Kootwijk ~ Traktement*

Heeft Timannus Alberti sich beclaecht dat hij vast het durp van Coetwijk bedient ende wenich daerof genuit, ende daerom begeert dat men hem wilde verleen voerscrivens aen 't Hof, opdat hem de goederen, toehoerende de pastori aldaer, tot zijnen onderhoud mochten volgen, welcke hem geconsenteert is, ende dat sooveel temeer de pastori tot verder niet sufficient genoch en is om eenen dienaer te voeden.²²

19 *Nunspeet ~ Avondmaal*

Tilmannus Milius heeft voergesteld alsdat eenige van zijnder toehoorders zijn die sich begeren te begeven tot den Avontmael des Heeren, ende oock rontgevraecht hoe hij hem daerin dragen sal. Ende is hem geantwoert dat hij sulcks den luiden niet behoert te weigeren, mits conditie dat hij sal zien ofse van goede leven zijn ende oock een weinich fundaments hebben in de religie. Hetwelcke oock andere dienaeren sullen doen van dewelcke sulcks gevoerdert woert.

20 *Verzoek om standplaats*

Alsoo Johannes Hoekel, staende tegenwoerdich op 't Nieuwe Lant bij Bolswaert, begeert heeft om in zijn vaderlant te dienen ende insonderheit wel soude begeeren het durp Putten, soe is 't raetsaem gevonden, overmits hij den classe onbekent is, te schrijven aen Thomam Rothuise, dienaer tot Bolswaert, om nae zijn gelegtheit te vernemen ende om dan nae behoeren in der saecken te handelen.²³

21 *Hattem ~ Traktement ~ Koster ~ Kerkgebouw*

Sien oock voergedragen seeckeren swaricheden van Johanne Sandero om die aen den magistraet der stadt Hattem te remonstreren, opdat door Haere Edeler autoriteit daerin moch versien woerden, als aengaende zijn stipendium, den coster ende oock de gerfkamer, dat die mochte gebruikct woerden tot dienst der kercken, welcke dan doer eenige van den broederen daertoe gedeputeert geschiet.

22 *Voorthuizen ~ Vacature*

Aengaende Voerthuisen, hetwelcke door het vertreck Johannis Lontii vacceert, is geresolveert dat Johannes Suiterius sal schrijven nae Oest-Vrieslant om nae eenen sekeren persoen, hem wel bekend, te vragen, ende dat men middelertijt aen Fontanum schrijven sal dat hij den Hove sulcx mochte advertteeren, opdat de plaetse niet mochte praeoccupeert woerden. Den brief sal schrijven die van Harderwijk.

22 In de marge is hierbij geschreven: 'Gheschreeven.'

23 In de marge is hierbij geschreven: 'Ghedaen.'

23 *Propositie*

Hebben de broederen aengehoert de propositie Tilmanni Alberti tot den text Johannes 10 v. 1, ende hem broederlick aengeseit hetgunt zij daerin achten geobserveert noedich te zijn.

24 *Examen*

Is men daernaes oock voertgevaeren met zijn examen. Ende naedien zijne antwoert op de vragen hem voergesteld tamenlick wel gevallen is, is besloten dat men sal voertgaen met zijne confirmatie, welke de kercke van Harderwijck is opgeleit.

25 *Agenda*

Sal de classicale vergaderinge wederom wesen tot Nieuwerkerck. Aengaende den tijt wanneer sal in deliberatie staen van de kercke doer dewelcke die sal verschreven woerden, welke kercke sal wesen die van Harderwijck.

26 *Censura morum*

Censura morum is gehouden, ende naedien daerin voergevallen is alsdat Wesselius Salingensis sonder consent der broederen daechs tevoeren zij nae huis gegaen sonder wederom te komen, is goet gevonden, soe hij op het vorschrevens aen hem gedaen niet en verschijnt, dat alsdan de praeses wel scherpelick hem sal vermanen zijnder onordeninge ende van ander saecken de censura voergekomen.²⁴

27 *Ondertekening*

Johannes Sanderus, praeses
Wilhelmus Wirtzfeldius, assessor
Winandus Johannis, scriba

1595 II Classis. Nijkerk, 23 september

Inv. nr. 113, p. 28-33.

1 *Leiding*

Acta des Neder-Veluschen classis, gehouden binnen die vest Nijkerck anno '95 den 23en septembris. Naes gedane gebedt is van die broederen vercoeren tot een praesidem Joannes Zwitterius²⁵, dyner toe Nijkerck, tot een assessorem Joannes Caesarius, predicant toe Harderwijck, tot een scribam Timannus Alberti, predicant toe Garderen.

2 *Aanwezigen*

Die dyenars ende olderlingen, soe myt haeren credentsen van haeren kercken, soe in dessen classe verschenen, sint: Joannes Caesarius, dyner, Wolterus Woltinck, olderlinck der kercken toe Harderwijck; Winandus Joannis, dienaer, Arendt van Curler, olderlinck der kercken ter Elburch; Joannes Sanderus, dienaer tot Hattum; Joannes Zwitterius, dienaer, Anthonius van Oldenbarnefelt der kercken toe Nijkerck. Die ander dieners, soe in haeren plaetsen ghene gemeenten hebben,

24 In de marge is hierbij geschreven: 'Gedaen.'

25 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Caesarium?'

1595 II Classis Neder-Veluwe

sint sonder credensen und olderlingen toegelaten worden, als myt name: Goeswinus Dorre, dienaer in 't Oldebroek; Tielmannus Milius, diener toe Nunspeet; Joannes Anthonii, diener toe Elspeet; Wesselus Groningensis, diener tot Dornspijck; Timannus Alberti, diener toe Garderen; Reinerus Wincopius, diener tot Barnefelt. Sint alle dieners erschienen, uuytgesondert Wesselus Salingensis, diener tot Heerde.

3 *Absentie*

Alsoe Joannes Sanderus, diener der kercken tot Hattum, sonder olderlinck compareert, ende voortbrengende eenyge reden voer sijne excusatie, hebben die broederen soedane excusatie voer ditmaell aengenomen, mytz conditie nochtans dat men daer gheen gewoonte van maeke.

4 *Absentie*

Wesselus Salingensis, diener toe Heerde, hefft sijn uutblijven myt een breeffken onderstaen toe ontschuldigen, welckes die broederen van gheener waerde en achten, welck breeffken in 't classicaell boeck gelecht is.

5 *Attestatie*

Overmytz Joanni Anthonio, diener toe Elspeet, in lesten gehalten classe toe Hattum uperlacht was den broederen desses classis toe toenen testimonia offt hij oock myt believent des Over-Veluschen classis vertoegen zij, ja offt hij oock confirmeert sij, und hue hij hem oock in sijn leven gehalten hefft, gelick die achte acta des provinciael²⁶ synodi in 's-Gravenhage gehalten medebrenghet, und sulcx van hem nyet gescheet is, wordt hem nochmaels van den classe uperlacht dat hij 'tselvighe myt ernst achtervolghe ende soedanighe testimonia in naesten classe thoene.

6 *Barneveld ~ Predikant*

D'wijle Reinero Wincopio uperlacht was tot het Aventmael des Heeren toe Nijkerck toe genyten, und nyet gescheet, sal sich Reinerus verfuegen toe Nijkerck wanneer idt Aventmael des Heeren uuytgedeelt sal worden, om 'tselvighe toe genieten.

7 *Harderwijk ~ Kerkdiensten*

Alsoe men befindt dat het lofflicke gebruyck, in alle gereformeerde kercken geusiert, van het upseggen der vragen des cathegismi, in der kercken toe Harderwijk wordt achtergelaeten, hebben die broederen gesloeten die voorss. kercken toe vermanen, gelick oock sulcx up andere tijden gescheet is, om sulcx wederom in 't gebruyck toe brengen.

8 *Heerde ~ Predikant*

Overmytz dat Wesselus Salingensi offtmael is uperlacht toe brengen testimonia sijnre leere und leven, und dat van hem noet gescheet is, hij oock up alle broderlicke vermaninghe des classis nyet achtet, oeck begint van de classe geheell off toe blijven, ja zeer onordentlick in sijn dienst leeft, hem oock boese getuychnisse in laest verleden synodo particulari van een godsaligen diener gegeven is sijntz

26 Het betreft hier de nationale synode van 's-Gravenhage (1586).

vorigen boesen levens, soe achten samptelicke broders hem onweerdich toe sijn des predigamptz, ende eersdaeges an 't Hoff supplicando toe versuecken, dat hij van sijne plaetse geheel und strax geremoveert worde.

9 *Putten ~ Pastoor ~ Vacature*

Belangende Putten, d'wijle daer noch is een papistighe pape die die omliggende reformeerde kercken grote schade doet, ende van de samptelicke broderen gesloeten dat aen 't Hoff versocht worde dat hij geheel sijntz diensts metten eersten ontsot worde. Und soe daer geen diener soe balde weer toe crijgen, updat dan dat kerspell nyet gansselick gefrustreert en worde die predicatie godliches Woortz, dat men dan nae middelen sal trachten dat middelertijt die kercke myt dienst mach versynen worden. Alsoe dat die kercke toe Harderwijck 't beste doen wyl dat des 14 dages eenmael door haer dyener een predicatie doen laete. Ende daer dan dieselvighe kercke geraetsam vindt, mach zij somwijlen een van de naeste geseten daertoe versuecken.

10 *Barneveld ~ Predikant*

Die saecke van Barnefelt, dat Reynero Wincopio een collegam bij mach gestellet worden, wordt suspendiert hen totten naesten classe.

11 *Propositie*

Alsoe Joanns Nuckio in vergangen classe toe Hattum uperlacht toe predigen und nyet gevattet ende sijne predicatie upgeschurt up den naesten classe; edoch sal hij predigen myt besloeten doeren.

12 *Garderen en Kootwijk ~ Predikant*

Overmytz die kercke toe Harderwijck uuyt belastinghe des classis aen den schultes van Barnefelt gescreven, dat hij wolde den huysluyden toe Garderen een dach bestemmen daerop door een diener van Harderwijck Timmannus Alberti, diener des godlicken Wordtz, bevestiget worde; ende dat noch nyet gescheet is durch den schultes, dat Joannes Zuiterius, diener toe Nijkercken, belastet is sulcx aen den geachten schultes scryfftlick oft muntlick toe beforderen, updat eerstdages die confirmatie Timanni doer die van Harderwijck mach geschieden.

13 *Doornspijk ~ Predikant*

Die confirmatie Wesseli Groningensis wordt opgeschurt aen naestvolgende classe, d'wijle men verhoopt dat die kercke toe Doornspijk tegens die tijt sal onder dack sijn.

14 *Oldebroek ~ Predikant*

Overmytz dat Goeswinus Dorrhe noch nyet geconfirmeert is in 't Oldebroek, wordt Winandus Joannis van de classe belast dat hij die confirmatie desse aencomende winter verrichte, opdat d'selvighe gescheet zij tegens naestvolgende classe.

15 *Visitatie*

Die dienaren gevraecht sijnde van den staet eener kercken und schoelen, hebben samptelicke geantwoordt dat dieselvighe sie in een temelicke gestalt.

1596 I Classis Neder-Veluwe

16 *Agenda*

Die naestvolgende classis sal gehouden worden in 't voorjaer binnen Harderwijk. Und sal dieselvighe kercke bequame tijt und dach aensie dieselvigen uuyt toe scrijven.

17 *Avondmaal*

Alsoe bevonden wordt dat up die meeste plaetsen ten plattenlande ghene gemeente vergadert sint, und derhalffven die dienars het Aventmaell des Heeren selffs nyet genieten, is in classe voor guet aengesien dat soedanige dienaren toeminsten des jars eenmaell sich verfuogen ter naester plaetsen daer des Heeren Aventmaell wordt uuytgedeelt up een sonnedach. Ende soe sie etlicke kerspeluyden hadden die bequaem weer mede te communicereen, dat sie die medenemen, bis soelanghe dat sie soeveele lidmaeten krijgen daermede sie selffs een gemeente uprechten moegen.

18 *Sluizing*

Nae geholdene censura morum sint die broderen in vreden und lyffde gescheiden.

19 *Ondertekening*

Johannes Zwitterius, praeses
Johannes Caesarius, assessor
Timannus Alberti, scriba

1596 I Classis. Harderwijk, 2 juni

Inv. nr. 113, p. 33-38.

Leiding

Acta der Neder-Welaischen classis, gehouden binnen Harderwick den 2 junii anno 1596. Na gedann gebett ist von den broderenn vercorenn, dor behorliche suffragienn, tot praeses²⁷ Wilhelmus Wirtzfeldius, tot assessor Joannes Zwitterius, tot scriba Tilemannus Mylius.

1 *Aanwezigen*

Die dienarn²⁸ des Worts und ouderlingenn hebben hare credentzbrieffenn von den haren vertont und zeindt fur werdigh und sufficient angenomen, als namblic[h]: von Elburgh Winandus Joannis, minister Verbi, Art von Coller, senior eiusdem ecclesiae; von Harderwick Wilhelmus Wirtzfeldius, minister, Rutzger te Bruck, senior; von Nijckerckenn Joannes Zwitterius, minister, Antonius von Oldenbarenfeldt, senior; von Hattenn Joannes Sanderus, minister, Jan Jansen, senior. Die andernn, d'weil noch geine gemeente von innen anfangenn, zeindt zonder credentzbrieffenn tugelatenn, als namblich: von Dorszspick Wesselius Gruningensis; von 't Oldenbruck Gossuinus Dors; von Hart Wesselius Salingensis; von Neunspedt Tilemannus Mylius; von Elszpedt Joannes Antonii; von Gärderen Tilemannus Alberti; von Ermel Georgius a Coet; von Barenfeldt Reinerus Win-

27 In plaats van het doorgestreepte: 'praesidem'.

28 Hierna is doorgestreept: 'folgenns'.

ckopius; von Foorthaussen Wolterus a Brun. Die andern die verschreven alsoch niet membra classis zeinde, zeindt niet verschenenn, averst hebbenn ire excusatie schrifftlick gethan an den brudern des classis, dat bie lieffsschwacheit niet konten komenn als Ludolffus Pick, von Eep, von Ostewolt Joannes Nuckius und Pilgrinus von Herdt, dienaar tot Vasenn. Die bruders hebben ire excusatie mutten annemenn, d'weil in anders niet darvon bewust; behalven die von Ohnn hefft sich niet excusirt, noch is niet²⁹ comparirt die von Puttenn.

2 *Ermelo ~ Predikant*

Von Georgio a Coet ist beschlotenn wordenn von den brudern, d'weil hij bissher noch niet fur ein membrum classis angenomen und onzere confesion lange tugethann gewest, oick beteringe des levens belofft; hebben die fratres D. Georgium op ditmalenn angenomen, mit der condition dat zey hem ein tijt lang wollen bepruffenn, und dat het oick geschiede mit conzent des synodi, of die synodus dat oick fur gut sal anzein.

3 *Heerde ~ Predikant*

Angande Wesselium Salingensem perzistiren die brudern (wiewol hij ein testimonium verthont, d'welck niet geacht fur sufficient) noch in der meinung hem fur ein litmat des classis niet an te nemen, wie beschloten in kurtz furgandenn classe, geholdenn tot Neikerckenn. Und referiren die bruders ferners zeine zack ad synodum, die von hem und von zeinen testimonio moegenn urtheilenn.

4 *Oene ~ Putten ~ Pastoors*

Der von Ohn³⁰, Bartholomaeus ter Cluzs, und von Putten³¹, Guilhelmus de Wess, hebben geine excusatie gedann, zeindt oick niet comparirt; derowegen an dem synodum datselven zal ter kennen geven werden, dat zie umb viele wichtige urzachnn von irnn dienst behorenn amovirt te werdenn.

5 *Attestatie*

Ferners Joannes Antonii, dieweil hij gute attestatie gebracht und getont, beyde von der platzenn dar hij gestan, in 't Neybruck, oick von den Over-Welawischen classe, hebben die bruders darmit tefredenn gewest allein dat hij confirmirt werde.

6 *Garderen en Kootwijk ~ Elspeet ~ Voorthuizen ~ Predikanten*

Tilemannus Alberti, Johannes Antonii, Wolterus de Brun, dieweil sie noch in iren dienst niet confirmirt, dat an den schultheisem te Barenfeldt noch einmal geschreven werde, dat hij stelle ein zekeren tagh op einen sonnendagh, wanner hij in Garderen, zu Elszpedt wolle komen, und datzelve den dienarn te Hardervick te kennen geven werde, umb zie alsdann te confirmirenn.

7 *Avondmaal*

Im forigem classe war beschlotenn dat die dienars der plattenlandenn sollen communicieren in den nasten steden, so ist datselvig geschiedt von vier diena-

29 Boven de regel geschreven.

30 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Putten'.

31 Door 'Ohn' heen geschreven.

1596 I Classis Neder-Veluwe

renn: tot Elburg die von Oldenbruck, von Dorszspijck und Neunzpedt; die von Berenfeldt tot Nijckerckenn; behalven die von Elszpedt, Garderen, Forthausenn, Ermelen, d'welck oick zolckes belofft te thun.

8 *Oosterwolde ~ Pastoor*

Angande den dienaar Joannem Nuck tot Osterwolddt ist te versuckenn an 't Hoff, of dat Edele Hoff niet gut dunckten an den Edelen junkern Henrick von Brenen te schrievn, dat d'weil Joannes Nuck unbequeam tot den dienst, oick die haussluten zolckes wel begerenn, ob hij niet mochte onderholt beholdenn, und dan noch niet predige, angezein zein haussholdinghe, und Wesselius Gruningenzis ein tijtlang aldar tot Osterwolde alle virthien dagenn einmal predige.

9 *Predikanten*

Die quaestio quam fur off ein dienaar die teforenn ann ein ander platz confirmirt in zienen dienst, nu wen hij transferirt an ein ander platz, und dar etliche jar gestanden und niet widerumb confirmirt, off er oick zie darna te confirmierenn. Ist bewilligt dat datzelve bey gebreck der dienarn und umb andere urzackenn zal achterwegen bliven; doch bey provise averst die teforen an andern plätzen da zie gestann niet confirmirt zeindt, als baldt confirmirt werden op die platz dar zie transferirt zeindt und dienenn.

10 *Attestatie*

Wolthero de Brun ist operlacht dat hij in 't naste classe attestatie brengen zall an den brudern onzers classis von den Over-Welawischen classe.

11 *Diakenen*

Ferners ist furkhommen, ob man oick in den kercken op den plattenlandenn infuren zall die diakenschap, so ist geantwordt dat dar het geschiedenn kan diacani elegirt werdenn.

12 *Kerkdiensten*

Angande die kinderlehr, so ist bewilligt dat die dienars op den plattenlanden am sonnendagnamittagh die kinderlehr sol einfuren, offte die lehr des catechesmi und die fiff haubarticulen des christelicken gloovens.

13 *Oldebroek ~ Koster*

Denn dienaar tot Elburgh ist operlacht den custer in 't Oldenbruck te vermanenn fleitiger zein kunderen te leren den cathchismum, oick te cummunicierenn.

14 *Kosters*

Dieweil die custers op Velawen gemeintlich papistisch und die reformirde lehr teweder zein, oick dieselvige niet wollen annemen, ist te verzucken an 't Hoff dat dieselvige afgestellt und removirt werdenn - als insonderheit denn custer tot Neunzpedt, d'weil hij ein laster und schmähler ist der religion und religionsverwanten - und andernn an ire plätzen gepromovirt, die onze lehr bekennen, oick bequam zein mochten umb die kinder te leerenn.

15 *Proposities*

Ferners, dieweil die dienars mehrendeels op den plattenlandenn gepredigt op denn Guten Frijdagh, zo befinden die bruders gut zein dat in der gantzer fasten die passio onzers Hern Christi moege gepredigt werdenn op den frijdagh, und dat zelvige oick den synodo te erkennen geven werde.

16 *Kerkdiensten*

Item, dat in alle kerckenn oick op alle hochgefestegen tagenn enerley psalmen gezongen werdenn.

17 *Studenten*

Dieweil alle stedenn einieder ziene kinder furstatt zie tu promoviren umb stipendiaten te werdenn, und datzelvige mehr ut gunsten durkmalen, dann dat zey animosem eruditionem et ingenia facticia. Dat het an den synodum referirt werde dat zie diegenige verkeisen die am meisten bequam zeindt umb te studiren und oick in studiis ingenomenn.

18 *Begrafenisgebruiken*

Angande die begreiffnisse der dodenn, referiren zich die brudernn op den 58 articul der acten ut des Gravenhagen, dat man niet beij der begreiffnisse zoll predigen, mar datzelvige alsnoch affschaffen dar het noch niet afgeschafft.

19 *Hattem ~ Traktement*

Fur den von Hattem, beij gebreck zienes onderholts, sullen die brudernn des classis noch einmal an die stadt von Hattem schrieven om iren dienaar beforderlich te zein und die handt te bydenn, schriffende an 't Hoff dat na ir belofftenisse hij notwendigh onderholt moege erlangenn.

20 *Harderwijk ~ Heerde ~ Zondagsheiliging*

Die brudern des classis hebben gebetten den dienarn te Harderwick te vermanen ire magistrat, dat zie am sonnendagh geine wagen furmittag wollen inlaten, mar die portten tuholdenn; oick dat die heussleuten te Hirdenn am zonnentagh niet zo viel arbeiten, praesertim aestate.

21 *Huwelijk*

Insonderheit dieweil viel clagten komen von verscheidenn platzenn von der on-
 ordeninghe des echtenstand, dat alsnoch ein echte-ordeningh ingestelt werde.³²

22 *Financiën*

Ferners von den unkosten, zo die dienars op den classicale und synodale vergaderinghe reysende notwendigh verthun, dat het Edele Hoff believe te schrieven den kerckmeisternn, dat zie die onkosten den predicanten betalenn, sonderling dar gute mittelenn zeindt.

23 *Kerkgeraad*

Item zollen die dienarnn verzucken und schriven an 't Hoff dat die altarenn die noch op vielen plätzen stan, afgeschafft werden, insonderheit tot Ermelt. Die

32 In de marge is hierbij geschreven: 'Valde necessarium'.

1596 I Classis Neder-Veluwe

schultheis von Ermel hefft die placaten von den altaren³³, von Sijne Excellentie geschreven, nit laten lesen noch opgeschlagen, wil datzelvige oick niet thun, het-zie dann dat hem bevellschriefften gesondenn werdenn.³⁴

24 *Gedeputeerden*

Die kerck von Harderwick hefft last von classe die classiszacken und schwaricheiden op zich te nemenn und tu verrichten tot op den tukomenden classem. Wofern averst schware zackenn furfielen, moegen zie twe die naste kercken, welke zie willen, consuliren.

25 *Agenda*

Die nastvolgende classis sal oick utgeschreven werden von denn dienarnn tot Harderwick. Der nastfolgende classis zal geholden werden binnen der stadt Elburgh.

26 *Proposities*

Ist ferners concludirt dat alletijt einer von den brudern des classis sall ein pruffpredigh thun. Im nastfolgende classe zall prediken Reinerus Winckopius, ex Joanne 3: Sic Deus dilexit mundum.

27 *Barneveld ~ Avondmaal*

Tot Barenfeldt, zo bequame perzonen zeindt umb te communicieren, dat ein dienaar ut einer stadt datzelvige erstmaln uttheile und administrire.

28 *Gedeputeerden ter synodo*

Letzlich ist gefragt of die perzonen die in den lasten particulir synodo gewest zeindt, wederumb sollen moegen elegirt werden, ofte fur een reiss frij zein. Ist geantwordt dat zie in die erste reiss zullen frij zein. Also der particulier synodus utgeschreven ist von die kerck von Zutphin, om geholden te werden den 8 tagh junii, so hebben die brudern diesses classis mit gemeinen stimmen gedeputirt om op denzelven te reysen, onze lieve medebruders Joannem Caesarium ende Woltherum de Brun, dienaren des Wortz, oick Antonium von Oldenbarenfeldt ende Lubbert Jansen, alss olderlingen, mit zicker credentzen und instructie, inhoudende hetgene von diessen classe den synodo zall furgestellt werdenn.

29 *Sluiting*

Alsnu censura morum ist gehouden, so ist diesse handelinge mit dem christlichem gebede beschlotenn und zeindt also die brudern in lieffden gescheidenn.

30 *Ondertekening*

Wilhelmus Wirtzfeldius, praeses classis

Joh. Zwitterius, assessor

Tilemannus Mylius, classis eiusdem scriba

33 Dit plakkaat uit 1596 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...) Placaet-boeck*, kol. 52-54.

34 In de marge is hierbij geschreven 'NB: Hierna is doorgestreept en voor een deel in de marge geschreven: 'Is 't oick afgeredt dat die perzonen zullen frei zein ein erisse im nehst folgenden synodo classe gewest zeindt, die in forigen classe elegirt hem worden tot praesidem, assessorem und scribam'.

1596 II Classis (extraordinaris). Harderwijk, 17 augustus

Inv. nr. 113, p. 39-41.

*Leiding*³⁵

Acta van een extraordinarise beieencompst somiger dienaeren des classis binnen Harderwijk, den 17. augusti anno '96. Nae gedaenen gebett is vor goet aengesien dat overmitz die praeses, assessor ende scriba behoren te blijven van den laesten classe tot den naestvolgende, dat in dese vergaderinge blijven sullen als sie in den vorgaende classe vercoren sijn.

Aanwezigen

Dese naevolgende personen sijn in dese vergaderinge gewest: Wilhelmus Wirtfeldius, Johannes Zutterius, Tilmannus Milius, Winandus Johannis³⁶ ende Johannes Nuccius, pastor in Oosterwolde. Dese personen sind beschreven gewest. Ock sind hierbei gewest: Henricus Heiningus, vormiddage alleen; Gossuinus Dor, dienaar in 't Oudebrouck, welcke op ditmal in die stadt was; Timannus Alberti, oock in die stadt sijnde; Rutger Verbrugge, ouderlinge tot Harderwijk; Otto Schrasser, ouderlinge, is naemiddage daerbei gewest. Ock is gebeden worden den Edelen ende hochgeleerde raedsheer, doctor Voet, om bij dese vergaderinge te wesen, dewelck hij gedaen heeft den vormiddach.

1 Oosterwolde ~ Pastoor

Die van Harderwijk hebben verclaert die orsaeck van die verscheininge der broderen, te weten dat die hochge overheit een missive (welcke gelesen worde) aen den classen gesonden heeft, om te handelen met Johanne Nuccio, pastor in Oosterwolde, welcke van sijnen dienst ontsett sijnde, bij den Hove heeft gepresenteert met den broderen des classis in communicatie te treden in 't stuck van die religie. Derwegen heeft die hochge overheit den classe bevolen sulx te doen, ende bericht over te senden van die bequaemheit oft onbequaemheit des pastors. Ende dewijle die kerck van Harderwijk ditselve op haer alleen niet en wilde nemen, oock die tijt noch niet en was om den classen te beschrijven, ende die saeck niet langer en mochte uitgesteld worden, hebben die broderen die naestgesetene broderen hierop willen beropen, gelijk in den classe lastmael besloten was, blijckende bij den 24. articell.

2 Oosterwolde ~ Pastoor

Men heeft vor goet aengesien dat ten eersten den pastor in predich doen soude op den predigstoel met besloten deuren, ende dat men daerna met hem sal handelen van sommige articulen die men nemen sal uut sijn predicatie. So heeft dan den pastor sin predicatie genomen uut Joanne, cap. 14, vers 1 tot den 7. vers, tegen hetgene hem van den broderen des classis is bevolen, te weten sijn predicatie te nemen uut Luca, cap. 15 vers 1. Is daerna gevraget in die vergaderinge nae sommige stucken in sijn predicatie aengeroert, namelick van 't gelove, van die gerechtmakinge des menschen, van 't lijden end verdienst Jesu Christi ende dergelijcke. Die broderen ondersocht hebben sijn predicatie, ende gehort hebbende

35 De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van Wilhelmus Wirtfeldius.

36 Hierna is doorgestreept: 'des'.

sijn antwoordt op die vorgestelde vragen, hebben verclaert dat wel waer is dat hij der religie oft den Worde Godts niet tegengesprocken en heeft, nochtans tot den dienst des Worts met goeder consciëntie niet en can toegelaeten werden, niet alleen vanwege die cleene gaven, bijckende uut sijn predicatie, maer oock dat hij niet en heeft weten op een eenige vrage te antwoorden.³⁷

3 *Oosterwolde ~ Pastoor*

Den pastor, verstaen hebbende sijn onbequaemheit, heeft versoecht dat men hem vor een cleen tijt in den dienst noch willde laeten, daermede hij van den huislieden niet te seer veracht ende wordt, ende dat men siner armoede oock wilde gedencken ende sien off hij sijne vicarie niet weder soude mogen becomeen, die hij uut armoede vor eenen cleenen penninck hadde moeten vercopen. Die broderen siende dat men so haest niemant en soude connen crigen om den dienst aldaer te bedienen, ende indien die van Oosterwolde soude wesen sonder dienaer, dat sie wel lichtelick souden Johannem ten Uutslach, gewesen pastor tot Dor-spijck, aennemen, is hem vor een tijtlanck datselve bewillicht. Maer aengaende sijn vicarie, dewijle die saeck politiek is, is hem geraden daerover te communi-ceeren met den raedsheere, doctor Voeth.

4 *Putten ~ Pastoor*

Naedien men verstaet dat³⁸ niettegenstaende die hochge overheit den pastor van Putten den predichstoel heeft verboden, hij nochtans in 't predigen vort-gaett, tot grote versterckinge van die papistische pastoren ende verachtinge van die overheit, heeft men besloten dat men wederom an 't Hoff sal schrijven om hem van den predichstoel doen affblijven, oock dat het Hoff wil gelieven den dienaren van Harderwijck ende tot Vorthuisen den dienst in tijt lang bevelen te bedienen.

5 *Heerde ~ Predikant*

Overmitz men verstaet dat antwoordt gecomen is op het schrivens dat laestmael vanwege Wesseli Salingensis aen eenige kerckdienaers gedaen is, nopende se-kere attestatie die hij in haeren naeme heeft in den classe laestleden vertont, te weten dat die kerckdienaers onkennen hem eenige attestatie gegeven te heb-ben. Ende dewijle wij nochtans hiervan niet sekens hebben, hebben die broderen vor goet aengesien dat niet an 't Hoff, maer aen Fontanum alleen van dese saeck schrijven sal, ende begeren dat hij die antwoordt der dienaeren aen henlieden ge-comen, den Hove wilde te kennen geven om in die saeck Wesseli te handelen nae behoren.

6 *Kerkdiensten*

Dewijle in den classe laestmael quaestie gewest is, oft niet goet waere dat men gelijkheit onderhielt in 't singen op die festdagen, ende die broderen des clas-sis datselve gerefereert ad synodum, in denwelcken hiervan niet gehandelt oft besloten is, is gevraget hoe men hierin doen sal. Daerop seggen die broderen dat men blijven sal bij den 62. articel des generalen synodi gehouden in 's-Graven-hage.

37 In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

38 Hierna is doorgestreept: 'die'.

7 *Inspectoren*

Die van Harderwijck hebben te kennen gegeven dat D. Fontanus geschreven heeft aen D. Caesarium ende Wilhelmmum, dat dewijle den synodus, gehouden binnen Zutphen, die inspectie over die classis die geschiet dor seker personen daertoe verordonneert, heeft afgestelt, ende gevragt offt niet goet waere dat twee personen uut haeren classe ende twee uut onsen classe aen een bestaende plaetze bijeen quaemen, om met malcanderen te spreken van dese saeck, overmitz die generale synodus die inspectie heeft verordonneert, dewelcke die particulier niet en can te moeten doen. Verclaeren die van Herderwijck vorder dat sie D. Fontano op dese saecke geantwoordt hebben, dat dewijle ditselve den classen aengaet, dat sie daervan niet seker en connen besluten, doch soviel aengaet het advys van haere personen, so en vinden sie dat niet vor goet, dewijle het lichtelick tot eenige schuringe in die kerck offt misvertrouwen mochte gereiken. Die broderen hier tegenwordich vergadert seggen dat sie het bij dese antwort laeten blijven.

8 *Studentenbeurs*

Dewijle dor het affsterven van een persoon in 't nonnencloster alhier middel gevallen is om eenen student daerdor te onderhouden, ende in den synodo binnen Zutphen laestmael besloten is dat men die bequaemste van dien, die om stipendia aenhouden, aennemen soude, wordt begert van den van Harderwijck, dat die broderen den Hove daertoe wilden recommanderen eenen seer wel gequalificeert ende godsaligen student, namelick Godeschalcum Altium, tegenwerdig paedagogus sijnde te Arnhem, bij den raedsheere Voeth. Die broderen hebben ditselve gerefereert tot die kerck van Harderwijck.

9 *Huwelijk*

Het is gevragt offt een dienaer twee personen trouwen mach, die in sijn kerspel niet wonachtich sijn, buiten weten van die dienaer daeronder sie bijde wonachtich sijn. Ist geantwoordt neen. So heeft men verstaen dat Johannes Antonii twee getrouwt heeft, die bijde wonen te Gerderen. Die broderen hebben geseit dat men dit in memorie houden sal, ter tijt toe dat Johannes Antonii tegenwordich is, ende men horen mach wat hij vor reden heeft daerom hij sulcx heeft gedaen.

10 *Huwelijk*

Vorder wordt gevragt hoe men hem houden sal wanneer kerckelicke geboden versoecht werden van eenigen perfectisten offt papisten, die seggen dat sie in die gereformeerde kercke niet en begeren te trouwen, maer alleen geboden laeten doen om attestatie te crigen dat sie vrij sijn; te weten off men geboden doen sal, offt niet. Overmitz die broderen hier niet gelijk gesint en sind geweest, is hierin niet sekens besloten, maer geseit dat een ieder hier sal doen naerdien die stichtinge van die kercke datselve heist.

11 *Elspeet ~ Garderen en Kootwijk ~ Predikanten*

Dewijle oock noch eenige dienaeren in haeren kerckendienst niet en sijn bevestigd, te weten die van Ellspijt ende Gerderen, ende den schout op het schrijven tot tweeën reisen van den classe aen hem gedaen, noch op die vermaninge van den dienaer te Neukercken geschiet, niet en achtet, is gevragt wat men vorder doen sal. Ist vor goet aengesien dat men versoecken sal bij den raedsheere, doc-

1597 I Classis Neder-Veluwe

tor Voeth, off hem niet en soude willen gelieven den schout te Bernevelt schriftelijck te vermanen dat hij dese saecke wilde bevorderen.

12 *Agenda*

Dewijle den van Harderwijck opgeleit is den classem uut te schrijven, is gevraecht wat den broderen duncket, off sulx noch vor den winter geschieden sal, offte off men wachten sal tot nae den winter. Die broderen vinden goet, dewijle nu tegenwerdich geen swaericheden meer en sijn, dat men wachten sal tot nae den winter.

13 *Sluiting*

Eindelick is dese vergaderinge met den christlicken gebett besloten ende gescheiden.

14 *Ondertekening*

Wilhelmus Wirtzfeldius, preses

1597 I Classis. Elburg, 28 april

Inv. nr. 113, p. 43-50.

Leiding

Acta des classis in Neder-Veluwen, ghehouden binnen der Elburch in den jaer 1597, den 28 aprilis. Nae gehouden ghebet is Winandus Joannis tot preside, unde Johannes Caesarius pro assessore, unde Gualtherus de Bruyn als scriba per suffragia gekoren.

Aanwezigen

Sint op desen classe erschienen: van Harderwijck Joannes Caesarius, unde dem Eruntfesten unde vrommen Dirck Voeth, burgemeyster ende senior; van der Elburch Winandus Joannis, minister, ende Mauris Greeff, senior; van Hattem Joannes Sanderus, minister, ende Peter Gerritss, senior; van Nieckerck Joannis Zwitter, sonder olderlinck, is voer ditmael thogelaten, meer sal voortan niet meer ghescheden; van Bernevelt Reinerus Winckopius; van Voorthuysen Gualtherus de Bruyn, unde Elbert Rycksen, senior; van Gerder Thimannus Alberti; van Elspeet Joannes Anthoni; van Nunspeet Thilmannus Mylius; van Doorspieck Weselus Groningensis; van 't Oldenbroeck Goesewinus Dorh.

1 *Avondmaal*

De dinaers opten plattenlanden de geen gemeenten noch hebben unde dat Nachtmael niet uthdeylen, schollen gehalden sijn der negesthe plaetss te erschienen daer dat Nachtmael uthgedeilt werdt, unde dat ten weynichsten des jaer eenmael, unde aldaer dat Nachtmael mit te halden.

2 *Attestatie*

Gualtherus de Bruyn, nadem hem operlacht was van dem classe sijn testimonium te brengen van dem Arnhnemschen, datwelck ghescheet is in den classe binnen der Elburch gehouden, daer de broderen des classis semmentlick mede tevreden sijn geweest ende geapprobiert.

3 *Doornspijk ~ Kerkdiensten ~ Armenzorg*

Den praesidi mit een olderlinck is van den classe uperlacht mit den scholt van Doerspieck fruntlickerwijse t'spreecken, dat Sijn Edele beliven wil den dinaer aldaer up alle predickdagen de psalmen Davidts te singen in der kercken, unde dat men mach aelmussen versamelen onder de predick aldaer.

4 *Kosters*

Het classis sal schripen an den Hove dat de coesters opten plattenlanden, de niet leesen ofte schripen können, unde niet bij den Hove thogelaten, dat se mogen afgeschafft werden ende bequamen angeset, als nemptlick tot Elspeet.

5 *Begrafenisgebruiken*

De dinaers des Woordtz op den plattenlanden sullen mit allen vlijt, sooveel henn mogelick, de lijckpredicken afschaffen.

6 *Gravamen*

Van de profanatie des sabbatz is in classe besloten idtselfe ad synodum te referiren, opdat sulx doch eenmael mach afgedaen werden.

7 *Vaassen ~ Pastoor*

Pilgerino, den pastoor in Vassen, is operlacht van den classe den catechismum flijtich te ooverleesen, unde mit Godes Woordt te conferiren, om ront bekentnisse te doen off deselvigen schriftmatich sij ofte niet. Oick dat hij sich mit sijn concubyn opentlicken sall laten insegmenten.

8 *Epe ~ Pastoor*

Ludolpho Pyck, pastori in Eepe, is bevolen dat hij in naesten classe oick ront bekentnisse sal doen van den catechismo, oft hij schriftmatich zij ofte niet, datwelck hij oick belooft heeft.

9 *Financiën*

Dewijle het sich bevindt dat de meesten kerckendinaren, als nemptlick Hatten, Voorthhuysen, Gerder, Elspeet ende meer anderen, der onkosten op reysen na classem ende synodum beswaren, dat scholten unde kerckmeysteren eenes ideren oortz vanwegen Hoves uperlacht werden daerin de noodtdurft te verschaffen.

10 *Gedeputeerden*

Ofte eenige swaricheyden voervelen, is in classe besloten unde oovergeven dat de kerck van Harderwijck sal macht hebben alsulx aff te doen, unde so sij enige dinaren daertho van noden hadden, t'mogen verschripen.

11 *Barneveld ~ Avondmaal*

Reinerus Winckopius heeft beloofd alle vlijth voer te wenden dat het Nachtmal des Heeren aldaer in Bernevelt mach uthgedeylt werden, want hem zulx oick van 't classe bevolen is.

12 *Gedeputeerden ter synode*

Het is in classe van den semplickeren broderen voer goeth angesien, dat voer ditmael, om grote periculen ende inconveniënten onkosten t'eviteren, nymantz sal

1597 I Classis Neder-Veluwe

trecken ad synodum na Nijmwegen, meer schriftelick ad synodum over³⁹ te schri-
ven unde dat van den classe.

13 Voorthuizen ~ Elspeet ~ Garderen en Kootwijk ~ Predikanten

Die broederen hebben eendrachtelick in classe besloten ende voer goeth ange-
sien dat Wolterus de Bruyn, Johannes Anthoni⁴⁰, Thimannus Alberti sullen in
haer kercken opentlick geconfermeert, unde dat an dem ersten van eenen die-
naer⁴¹ uth Harderwijk.⁴²

14 Predikantsweduwen en -wezen

Het is voer goeth angesien ende van den broederen des classis geapprobiert dat
wanneer eenen dienaar des Woordtz sterve oft afflivich worde, dat alsdan de na-
gelaten weduwen ende kynderen annum gratiae sullen genieten unde behouden,
nemptlick dat navolgende jaer rente. Des hebben sich de broederen onder sich
verbonden⁴³ den dienst aldaer dat jaer bij boerten te wertreden, ende dat met
consent des Hoesves.⁴⁴

15 Verzoek om standplaats

Angaende Andream Kaffenberck, pastoer eertijts op Camperveen geweest, soo
is 't dat de broederen des classis op sijn begeerte geresolviert hebben dat se sich
niet daertho kunnen verstaen om hem totten dienst toe Heerde an tho nemen,
overmitz dat hij geen ghetuychnisse siner leere noch sijnes leven konde thonen,
noch dat hij geen litmaet der gemeente was.

16 Doop ~ Huwelijk

Is geapprobiert bij den broederen des classis, kynderen des donderdachs t'doop
koemen unde up denselvigen dach geprediget werdt; sullen oick de eheluyden
moegen ingesegent werden.

17 Oldebroek ~ Traktement

Den praesidi mit noch een olderlynck aldaer van den classe opgeleyt sijnen
t'gaen bij den richter in 't Oldebroeck, ende t'samen mit den anderen nabueren
tho sprecken dat oere oeren predicker Gosewino beter onderholt wolden ge-
ven ende oick continueren, oick mit den kerckmeysteren ende schoelmeyster van
den dinghen t'handelen de Gosewinus sal andienen.

18 Doornspijk ~ Predikant

Noch is den praesidi mit een olderlynck operlacht mit den scholt ende kerck-
meysteren van Doerspeick t'sprecken dat se Wesselum haeren dinaer voer
eenen stedigen predigher wolden accepteren, unde sijn stipendium t'vermeren,

39 In de marge geschreven.

40 In plaats van het doorgestreepte: 'de Bruyn'.

41 In het handschrift van N.N. boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'broeder'.

42 Hierna is in de marge geschreven: 'Het 14 wardt men vynden an 't eynde van deesen'.

43 Hierna is doorgestreept: 'bij beurten'.

44 In de marge is geschreven: 'NB'. Onderaan de acta van deze vergadering, op p. 51, is in het handschrift van N.N. geschreven: 'Het is voer goeth (...) Hoesves'.

unde bij also sulx niet en ghescheden, solde den dinaer noytsaeckelick veroirsaeckt worden um te vertrecken.

19 *Agenda*

Is de kerckedinaers unde olderlingen van Harderwijck opgelecht den naesten classem weder uth te schreven, ende dat op Putten, ende dat op sodanige tijt als het nodich sall gevonden werden. Unde minister loci aldaer sal de predick doen.

20 *Propositie*

Is volgens examen concionis bi den Rijnero Winckop, dinaer des Woordtz in Bernevelt, gedaen ex Johanne cap. 3: Sic Deus dilexit, etc. Is deselvighe bevonden seer slecht; waeruth hij vermaent sijner smackheyte oick te bedencken der grote gemeente de hij hadde t'bedinen. Ofte hij niet daerin solde willen bewilligen, dat hem een ander ghetrouwer dinaer bijgevoecht mochte werden, also dat hij nochtans solde genieten dat hij tegenwoordich heeft, unde nu ende dan na sijn vermoegen mede t'predicken. Daerin hij in geconsentert ende bewilliget heeft.

21 *Heerde ~ Vacature*

Is⁴⁵ oick besloten bij den classe dat de dinaers des Woordtz alle veertien dagen tot Heerde zullen predicken. Deselvighen sullen genoempt werden, opdat also den dienst der kercken aldaer mach bewaeret werden, wes ter tijt dat daer eenen getrouwen dinaer stedich mach gesonden. Unde opdat sulx mach ordentlick⁴⁶ ghescheden, sal men daarvan ooverschrijven an den Hove, opdat sulx mach bewilliget unde den scholt aldaer gebieden den dinaer alle veerthien dagen t'laten halen. Unde sal ten ersten weesen den dinaer in 't Oldebroyck, daernegst Doyspeick, Nunspeet, Elspeet.

22 *Sluiting*

Ten eynde is censura morum gehouden worden, unde der convent besloten worden mit ener dancksegginge tot Godt den almachtigen. Actum den 28 aprilis 1597.

23 *Ondertekening*

Winandus Johannis, preses
Johannes Caesaris, assessor
Gualtherus de Bruyn, scriba

1598 I Classis. Putten, 25 april

Inv. nr. 113, p. 51-58.

Leiding

Acta classis Inferioris-Velaviae, gehouden in 't ampt und dorp Puttenn anno '98, 25 aprilis. Nae geholdenn gebett is tot den ampt praesidis durch gemeine stimmenn vercoren Guilhelmus Wirtzfeldius, assessoris Joannes Sutterius, scribae Tilemannus Mylius.

45 Hiervoor is doorgestreept: 'Ten eynd'.

46 Hierna is doorgestreept: 'gehouden'.

1598 I Classis Neder-Veluwe

1 *Aanwezigen*

Sindt op diessen Neder-Velauwischen classe erscheenen die nafolgende dienars ende oudelingenn: als von Harderwijck Guilhelmus Wirtzfeldius, minister, der Edele ehrentfesten juncker Pauels von Arnheim, senior, mit credits; von der Elburgh Winandus Johannis, minister, ende Lambert Feit, senior, mit credentz-brieffenn; von Hattem Johannes Sanderus, minister, ende Peter Geretzenn, mit credentie; von Nijkerckenn Joannes Zwitterius, minister, Goessenn von Coerler, senior, mit credentz-brieffenn; von Barenfeldt Reinerus Winckopius, minister; von Forthaussenn Gualtherus de Bruyn unnd Elbert Rijckgenn, senior; von Gardernn Tilemannus Alberti; von Putten Petrus Kinsius⁴⁷; von Neunspeet Tilemannus Mylius; von Oldenbruyck Guissuinus Dorr; von Dorsspijck Wesselius Gruningensis; von Herdt Jacobus Schönhaffenn. Von den Over-Velawischen classe, als gedeputirden desselvigen classis, sindt verschenen als Hermannus Frygio ende Petrus Sonnius. Item ihr senior Ernst Josten (welcks nam in den credentz-brieff nit vermeldt) die ditmal, den gedeputierden tugefucht, is angenomen worden, zonder tu trecken in conzequens.

2 *Propositie*

Petrus Kintzius hefft die predigh gethan ut den 13 cap. Act. v. 38. Ende alss die brudern dieselvige hebben ondersucht, hebben sie hem gesagt dat hen gut docht.

3 *Putten ~ Predikant*

Forder is Petrus Kintzius, achtervolgende die gemeine kerckenordeninghe, von den praeside geconfirmirt worden in den dienst.

4 *Epe ~ Pastoor*

Ludolphus Pick, pastor tot Epp, hefft verclart dat hij tegenwordigh die lehr dess catechismi als schriftmatigh niet en konte bekennen. Ende overmitz hij hem onschuldigende, zeyde dat hij bij den graff iet te thon hadde, daer hij, indien hij die lehr dess catechismi sol annemen, nit frij sol moegen komen om dess fiandt will. Hefft oick niet willen verclarenn of belaven dat hij den catechismum onderteickenen wilde wanner dat hij solde widerom gecomen zin. Ten lasten ontkende hij oick dat hij ertijts bewilliget ende angenomen hat in den synodo, gehalten in 't Newenbruyck anno '92 menso septembris; vide articulem 10 ibidem. Deroewegen die brudern datselbige overleggende, ende lettende op den langen tijt die hij gehatt hat om te bedenckenn, hebben verclart dat zie hem vor geenen dienaar der gereformieder kerck konnen annemen. Also dat man versucken sal dat der hoher overheit wil gelieven hem den dienst tot Epp ende Ohnn te verbiedenn, ende oick verhalen dat hij, Ludolphus verschreven, begerde dat hij mit eenighe alimentatie, alss nu out zinde, mochte onderhouden werden.⁴⁸

5 *Vaassen ~ Pastoor*

Angande Peregrinum von Herdt, pastor tot Vassen, is op den classsem niet gecomen, mar hefft hem dor een missive excusirt dat hij kranck whar. Die gedeputierden von den classe von Over-Velawen hebben verclart hu dat het Hoff unde die

47 Hierna is doorgestreept: 'Elspetanus discessit!'

48 In de marge is hierbij geschreven: 'NB!'

kerck tot Arnheim mit hem hebben gehandelt, dennoch nit utgericht. Ende is die sack mit hem noch utgesteld tot den nastcomende classe von Arnheim.

6 *Attestatie*

Petro Kintzio is opgeleit dat hij zien attestatie von dem classe von Arnheim forderen sal, ende in den nastkomende classe vertonenn.

7 *Heerde ~ Predikant*

Nadien dat Jacobus Schonhaven tot Herdt in den dienst getreden is, ende hem dem classe niet en hefft vertont, is hem opgelecht dat nadien hij zien attestatie von den classe von Arnheim sal verkregen hebben, dat hij hem alssdann diesem classi, ofte hare gedeputierdenn sal praesentierenn om een proffpraedigh te thon, und dem examini hem te onderwerpenn na behöre.

8 *Propositie*

Nadien dat Johannes Hesselius, schölmeister tot Barenfeldt, versucht wierdt von die kersspelsleuden tot Elssspeedt tot den kyrchendienst aldaer, ende dien einde tot Harderwijck, alss fur den gedeputirden dess classis, hem hefft gepraesentirt om een propositie te thun ende hem dem examini te onderwerpen, achterfolgende het schrieven von 't Edele Hoff, is nu hier fur die brudern gecomen, glijck hem tu Harderwijck opgeleit wurde. Hefft oick een propositie gethan ex Matth. 11 v. 28, d'welck den brudern nit qualich hefft behagt. Ende huwel hij bereidt was hem den examini te onderwerpen, hebben die brudern nochtannigh datzelbig utgesteld tot den achtendagh maii, om alssdann von die kerck tu Harderwijck geëxamenirt te werdenn.

9 *Studentenbeurs*

Theodorus Eybergenn von Harderwijck, een student, hefft dem classi gebracht een carmen, darin hij clacht dat hij geen middel en hefft om ziene studia te verfolgenn. Die brudern dess classis ditzelbighe geleesen hebbende, und von die von Harderwijck dat guede getuigniss dat zij hem geven, hebben fur guet angezien dat der classis vor hem schrieven zal an 't Hoff von Arnheim, verzukende eenighe assistentie ende onderhouth om forder tu studierenn, mit overzendende dat carmen dat hen praesentirt was.

10 *Avondmaal*

Die dienaren op den plattenlandt die noch geen gemeindt en hebben, sullen ten wenigstenn eenmal dess jars in die naste kerck ten Avontmall ghann.

11 *Gravamen*

Diewiel die lickpredigen op zommige dorperen noch onderhouden worden, ende die dienaar verclaren dat zie diezelvighe nit kunnen afbringen, is beschloten dat man sulcks bringen sal ad synodum, om guede middelen te becomeen dat sulcks geschieden mocht.

12 *Gravamen*

Mann befindt oick noch grote profanatie des sabbaths, alss dat zie op den kerckhoven gann wandeln und onregelheidenn bedrivenn, insonderheit dat tu Nijckercken onder die praedicatie weckenmarckt gehouden werdt, het 'twelcks, alss

1598 I Classis Neder-Veluwe

die von der Nijckercken verclaren, niet en can geremediert werden, tenzie dat haer von der hoher overheit eenen zeckeren dagh in der wecken om marckt te holden bestimt wurde, so hebben die brudern oick fur guet angezin ditselbighe oick te bringen ad synodum.

13 *Gravamen*

Man sal oick an den synodum bringen, dat von die hohe overheit mocht versucht werden, dat die dienars mochten weten war zie die kosten halen zouden, die zie thun op die classes ende synodo te reyssenn.

14 *Elspeet ~ Harderwijk ~ Predikanten*

Die kerck von Harderwijck hebben verclart wat sie gehandelt hebben mit Joanne Antonii, dienaar tot Elsspeet, von daer vertreckende. Item watder gethan is in die berupinghe ende examine Ellardi Maenii, dienaar tot Harderwijck, welchs die brudern dess classis vur guet anghomen. Forder, alss man verstan hefft dat guede getuigniss dat Ellardo Maenio gegeven werdt, hebben zie hem fur een lidtmaet des classis anghomenn.

15 *Synode*

Den synodus, gehouden lestmal binnen Nijmwegen, op denwelcken niemands von diessen classe gecomparirt is, heefft het excuss von den classe an hoer gedan niet anghomen, blickende ut die missive an den classem gesondenn.

16 *Voorthuizen ~ Garderen en Kootwijk ~ Elspeet ~ Predikanten*

Guilhelmo Wirtzfeldio, dienaar tot Harderwijck, is opgeleit te confirmieren Gualtherum de Brun, Tilemannum Alberti, ende den dienaar tot Elssspeet, zo hij anghomen wirdt. Ende dat Tilemannus Mylius op diezelvighe zonnendagen, zo hett von noeden zin wurdt, tot Harderwijck eenmal predigenn.

17 *Archief*

Men hefft vor guet angezin, dat man een catalogum ofte register zol schrieven und holden von den dienarn des classis, na die ordtnungh alss zie in 't classem gecomen zindt.⁴⁹

18 *Kerkorde*

Man findt oick guet dat die acta synodalia, gestelt in 't Gravenhaghe anno '86, in allen kerckenräden sullen gelessen wurdenn, teneinde dat zie von den ouderlingenn mochten werdenn onderteickent.

19 *Predikanten*

Die dienaar des Wordts die teforen in den dienst niet gewest zindt, sullen von dem classe niet anghomen wordenn, tenzij dat zie von denzelven examinirt ende guetgefondenn werdenn, niettegenstande dat zie teforen von een ander kerck zouden bey provise geëxamenirt zien.

49 In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

20 *Predikanten*

Mann acht, oick om alle argeniss ende inconveniënten te vermieden, noedigh te zien dat die dienarn die newlich tot den dienst promovirt worden, zich zullen onthouden von te gebruycken die sacramenten, te weten te doopen ende het Nachtmal ut te deilenn, totdat zie ordentelick in den dienst confirmirt zien.

21 *Kerkdiensten*

Die dienarn op den plattenlanden zindt vermaent wordenn dat zie nerstigheid zullen thun om die lehr dess catechismi in te furen.

22 *Gravamen*

Nadien dat⁵⁰ die kindern dor den doop der gemeinden wurden ingeliffit, ende dat man derowegen schuldigh is op diezelve guede acht te hebben alss op lidtmaten der gemeinden, is gefracht op wat wijs datzelve ten besten mocht geschiedenn. Is geantwordt dat man zolckes sal referiren ad synodum.

23 *Predikanten*

Die dienars des Worts zindt in 't gemein vermant dat zie niet en zullen gan zitten drincken in die herbergen, jha heel zich der wirtzheussen onschlan, tenzie dat die noot zulchs eyschet ende zonder ergeniss geschieden can.⁵¹

24 *Nijkerk ~ Vervanging*

Joannes Sutterius, dienaar tot Nijkercken, hefft verzucht dat indien hij na heuss zal moeten trecken ende etliche wecken utbliven, dat die brudern des classis wilden zin, hu midderlertijt zien kerck bedient wurd. Darop finden die brudern geen beter middeln, alsdat in den nham dess classis verzucht werdt, dat die kerck von Arnheim, hebbende tegenwordigh dry dienars, dat beste thun wollen.

25 *Gravamen*

Overmitz sich oick noch veel onordeninghen befindt in denn hoyelicken stadt, alss te weten dat zie fur die confirmatie bissweilen lang tezamen wonen, is fur guet angezin dat man zolckes zal bringen ad synodum.

26 *Classis Over-Veluwe ~ Predikanten*

Die gedeputierden von den Over-Velawischen classe hebben gefragt ob die brudern diesses classis niet eydt hebben gehoirt von den dienarn zortierende onder haren classe. Hebben verclaert dat zie niet en weten, dan dat die pastoir tot Scerpenzeel widerom den predighstuel ingenomen heefft.

27 *Gravamen*

Is gefragt of man diegenigen tot getuigen des dops sal laten comen of staenn, die om zekere reden willen von den Avontmal des Heeren gesuspendirt zien, offtte zonst har alss fianden des evangeliij zich betuigen. Is geantwort dat man zolckes zal bringen ad synodum.

50 Hierna is doorgestreept: 'm'.

51 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1599 I Classis Neder-Veluwe

28 *Gravamen*

Diewiel dat man oick befindt dat veel hier von die Velauwen, alss von Forthausenn ende Barenfeldt, hars kinderen brengen tot den ouden pastor, irtijts tot Hovelacken gewest, om gedopt te werden ende zonst andere afgodereyen op die heilighedagen exerciren, is fur guet angezin dat man zolckes oick referir ad synodum.

29 *Gedeputeerden*

Die kerck von der Elburg is von dem classe verordenirt om die inspectie des classis te hebben, ende wat dem classe furfallen zal⁵² nomine classis af te thun.

30 *Correspondentie*

Petrus Kinssius ende Tilemannus Mylius zind gedeputirt om te reysen op den Over-Velawischen classe, wanner die zall geholdenn werdenn.

31 *Gedeputeerden ter synode*

Winandus Joannis ende Joannis Sanderi, mit einen oudelingen von Harderwijck ende ouderlingen von der Elburgh, zindt gedeputirt om te reysen ad synodum.

32 *Agenda*

Die naste classis zal gehouden werden ter Elburgh, welcke denzelven oick zullen utschrievien der tijt die zie zullen dartu bekuam findenn.

33 *Sluiting*

Alss nu censura morum gehouden is, is diesse actie mit een dancksegginghe beschlotenn.

34 *Ondertekening*

Wilhelmus Wirtzfeldius, praeses classis

Joh. Zwitterius, assessor

Tilemannus Mylius, Inferioris-Velaviae classis scriba, manu propria

1599 I Classis. Elburg, 18 mei

Inv. nr. 113, p. 59-65.

1 *Leiding*

Acta classis, binnen der Elburgh gehelden op den 18 maii anno 1599. Sint nae aenroepinghe des naems Godds tot eenen praesidem vercoren Wijnandus Joannis, tot assessorem Joannes Sanderus, tot scribam Timannum Alberti.

2 *Aanwezigen*

Sint op dessen classe gecompareert: Ellardus Maenius, dyner toe Harderwijck, ende die Edele Albert Brynck, olderlinck; Wijnandus Joannis, diener ter Elburgh, Henrick Rijnvysch, senior; Joannes Sanderus, diener toe Hattum, Peter Schrasser, senior; Joannes Zuytterius, diener tot Nijkercken, Elbert Berntsen, senior; Wes-selus Joannis, diener toe Dornspijck; Goeswinus Dorre, diener in 't Oldebroeck;

52 Hierna is doorgestreept: 'af'.

Petrus Kintzius, diener toe Putten; Gualterus de Bruyn, diener toe Voorthuysen; Tielemannus Milius, diener tot Nunspeet; Joannes Voscul, diener toe Eep; Jacobus Schoonhavius, diener toe Heerde; Joannes Hesselius, diener toe Elspeet; Timannus Albertus, diener toe Garder. Wegen des Over-Veluschen classis Gerardus Keppelius. Ende Joannes Keteler non comparuit.

3 *Credenties*

Uuht het getal der dienaeren hebben desse naebescreven haere credentiën exhibeert: die van Harderwijck, die van der Elburch, die van Hattum, Nijckerken ende Voorthuysen, ende voor guet gekent. Ende die andere, nyet hebbende eenyge gemeente, sint sonder credentzbreven admittirt. Gerardus Keppelius es gecompareert vanwege des Arnhemschen classis, ende alsoe Georgius Bucerus oock daertoe myt hem gecommittert es, ende die credentzbreven ende instructie bij sich hebbende, myt eene missive, door Jacobum Fontani, collegam, aen hem geschreven, toegelaeten es.

4 *Epe ~ Predikant*

Joannes Voscul, gevraecht sijnde quo titulo hij tot Epe in den dienst gecomen es, heeft daerop alsoe geresolveert, dat der classis daeraen een guet benogen heeft. Es oock vermaent, dat gelijk hij met consent der classis daer gecomen, oock alsoe dieselfde plaetse sonder consent des classis nyet verlaten sall. Des heeft die classis hem geaccordeert alle moegelicke hulp ende assistentie te doen dat hij mag behoerlick onderholt krijgen.

5 *Vaassen ~ Pastoor*

Peregrinus ab Hyerde, pastoor toe Vaesen, cracht eenre acte in 't Nijebroek bij hem onderteykent tot den classe geroepen sijnde, es gevraecht wat hij verstaet door dat woordt (die summa der christelicker leere, denselfden actis insereert). Geefft voor antwoordt dat hij sich alnoch verclaert met ons in die christelicke religie eens toe wesen, gelijk hij in den actis in 't Nijebroek gehalten bekent ende beteykent heeft. Oock hyertoe beloefft ende aengenomen binnen jaers toe Apeldorn sich tot den Hijlligen Nachmaell toe begeven, ende sich alsoe der gemeenten Gods in toe lijven.

6 *Absentie*

Reynerus Wyncopius heeft per literas sich ontschuldicht wegen sijnre krankheit, welke excusatie voor goet aengenomen es.

7 *Examen*

Jacobus Schoonhavius, diener toe Heerde, sal sich prepareeren ende bereyden tot het examen up den naesten thoecomende classe. Ende soe hij daerinne bequaem gevonden wordt, sal nae behoor in ministerio geconfirmeert worden, mytz alsdan doende een proeffpredicatie. Ende Joannes Zuyterius sal die examinatie doen.

8 *Elspeet ~ Predikant*

Alsoe die broederen des classis gesyen ende gelesen hebben die breven van placet bij den Joanni Hesselio verleent tot die pastorie ende bruckes toe Elspeet, wordt belast Gualtero de Bruyn die confirmatie te doen.

1599 I Classis Neder-Veluwe

9 Garderen en Kootwijk ~ Predikant

Wylhelmo Wyrzfeldio was uperlacht in vorighe classe Timannum Alberti in ministerio te confirmeren. Ende noch nyet gescheet, wordt hem noch 'tselfde te doen bevoelen myt den eersten.

10 Attestatie

Petro Kintzio uperlacht sijnde sijne testimonia te verthoenen. Ende nu noch nyet gescheet, wordt hem wederomme bevoelen dieselvighe te exhiberen in naestcomende classe.

11 Avondmaal

Die dienaren up den plattenlande die noch geen gemeenten en hebben, sullen eenmael des jaers sich verfuengen tot die naeste plaetse daer men idt Nachtmaell bedienen sall, vermiegens den 10en art. in den voorgaende classe aengetogen. Doch soe eenyghen dienaren waren die eenyghen hoepeninghe van een gemeente toe stichten, sullen dat mogen doen, mytz tot sich nemende eenighe litmaten uut den steden uffte dorpen.

12 Begrafenisgebruiken

Soevele die lijckpredicatiën aengaet, es besloeten dat men sal blijven bij hetghene in den generali synodo daervan gesloeten, ende daervan gheen wijder mentie toe maeken in ghene classibus.

13 Gravamen

Ad synodum te refereeren dat die gravamina in den 14 art. des lestgehalden synodi binnen Arnhem uffgeschafft worden, ende dat gevurdert worde dat alle onkosten, up alle synodale ende classicale vergaderinghe bij den dieneren gedaen, mughten restitueert worden.

14 Voorthuizen ~ Predikant

Gualtherus de Bruyn es geconfirmeert in ministerio durch Wylhelmum Wyrzfeldium, vermogens den 16 art. des vorigen gehouden classis.

15 Kerkorde

Die dianaeren die die acta nationalis synodi in 's-Gravenhaghe gehalten noch nyet en hebben, sullen d'selvighe becomen, der kerkenraet voorlesen, ende dieselvighe onderteyken.

16 Kerkdiensten

Sint nochmaels die dienaren vermaent worden, ten plattenlande alle moegelicke vlijdt voor toe wenden om die leere des catechismi in te voeren.

17 Gravamen

Men sal die begheerte Wylhelmi Tomae in gedachtenisse holden, ende men sal desse saecke den synodo voordragen.

18 *Kerkenraad*

Gevraecht sijnde uffte diegenyghē die openbare harberghe holden, alderhande volck settende tot dronckenschap, men oock sal tot olderlingen ende diaconen verkeesen. Wordt geantwoort, dat men sulcke luyden geensyntz sall toelaeten.

19 *Oosterwolde ~ Pastoor*

Belangende die saecke Joannis Nuckii, pastoor toe Oosterwolde, welcke tot noch toe onbequam wordt gevonden ad ministerium, wordt voor ditmaell geleden in sijnen dienst, bish dat men verneemt beteringhe sijnre leere, ende daernaē myt hem te handelen nae behoer. Men sal hem oock verschrijven om up toecomende classe te compareren.

20 *Gravamen*

D'wijle Joanni Flockenio was bevoelen te agieren via juris tegens Georgium de Coot, teneynde hij muchte à ministerio amoveert worden, ende⁵³ Flockenius verreyt, sal men sulx den thoecomende synodo voordragen om een ander bequaem persoon 'tselvede te bevelen.

21 *Oene ~ Predikant*

Die getuychnisse Joannis Keteler, pastoor tot Oen, die hij van de classe te Myddelstum die kercke ter Elburgh verতোont heeft, d'wijle hie eenygermaten dessen classi suspect geacht wordt, sal tot D. Joannem Nycasium gesonden worden, ende om te vernemen offte d'selvighe wetlick offte van weerden es.

22 *Gravamen*

Offt men oock ruyter ende soldaten, buytenslantz heercomende ende hyer getrowt hebbende sonder wetlicke getuychnisse, sal copuleeren. Dit ad synodum te brengen.

23 *Nijkerk ~ Schoolmeester*

In gedachtenisse te halden, soe eene guede geleerde schoolmeester muchte voorvallen, die van Nijkercken per literas muchte condit gemaect worden.

24 *Gravamen*

Op den synodum aen te holden, dat versocht worde dat die grove ende grouwelicke sonde, als dootslach, ehebrueck, blootscande, vrouwencracht, datelick gestrafft ende geweert mach worden.

25 *Legerpredikanten*

Alsoe Sijne Excellentie vijff dienaren vurdert in 't leger bij sich te hebben, toe weten twe⁵⁴ uut Hollandt, eene uut Zelandt, eene uut Freeslandt ende een uut Gelderlandt, welcke sal uut die vyer classibus genomen worden. Desse saecke wordt gesuspendeert tot den toecomende classen Arnhemiensem.

53 Hierna is geschreven: 'NB':

54 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'eene'.

1600 I Classis Neder-Veluwe

26 *Apeldoorn ~ Predikant*

Alsoe Georgii Buceri vrouwe vergangen wynter voor den viant binnen Harderwijck gevluht ende geweeken was, ende aldaer die gemeente Gods geen cleyne argernisse gegeven myt die overdadicheit der klederen, oock dat dieselvighe Buce-
rus een gevecht myt sijn broder gehouden heeft, ende een weerdts gescholden, die
krancken oock nyet visiteert, sal men dit brengen ad classem Arnhemensem.⁵⁵

27 *Oldebroek ~ Koster*

Goeswynus Dorre begheert van den kerckenraedt ter Elburgh dat men sijnen
coster vlijtich vermane dat hij beter achinghe hebbe op sijne schoelen. Dit heeft
Wijnandus aengenomen.

28 *Correspondentie*

Die classis vindt voor guet ende geraetsam voor ditmaell gene gedeputeerden up
den Arnhemischen classem toe senden, gemerckt sie geen gravamina en hebben
dan twe, die zie scryftelicken wylten oversenden.

29 *Gedeputeerden ter synode*

Op den toecomenden synodum, welcke toe Harderwijck sal gehouden worden,
sullen reysen ende bijwonen Wylhelmus Wirtzfeldius ende een olderlinck uut
Harderwijck, Petrus Kintzius ende een olderlinck toe Nijkercken.

30 *Gedeputeerden*

Die gedeputeerden desses classis sullen voor dit tegenwoordighe jaer wesen die
kerke tho Harderwijck.

31 *Agenda*

Die thoecomende classis sal gehouden worden tot Epe, welcke uitscryvinghe sal
geschieden bij die kercke toe Harderwijck.

32 *Sluiting*

Nae gehouden censura morum es desse actie myt een dancksegginghe besloeten,
ende die broderen sijn myt vrede ende eendrachticheit gescheyden.

33 *Ondertekening*

Winandus Johannes, praeses

Johannes Sanderus, assessor

Timannus Albertus, scriba

1600 I Classis. Epe, 15 april

Inv. nr. 113, p. 66-77.

1 *Leiding*

Acta classis, gehalden binnen Eep, angefangen den 15 aprilis anno 1600. Nach an-
ropinge Goedes sind door de gemeine stemme geëligert in praesidem Wilhelmus
Wirtfeldius, in assessorem Johannes Zwitterius, in scribam Johannes Voskull.

⁵⁵ In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

2 *Aanwezigen*

Sind erschienen: von Harderwick Wilhelmus Wirtfeldius, deinar, ende Wolter von Woltinge, ouderling; von Elburg Winandus Johannes, deiner, ende Conrad Nagge, ouderling; von Neikerken Johannes Zwitterius, deinar, ende Antonius von Aldenbarnevelt, olderling; von Hattem Johannes Sanderus, deinar, ende Peter Gerrisen, olderling; von Vortheusen Wolterus de Brun, deiner, sonder olderling. Dese sind gecomparert mit gehorliche credenten, maer dese navolgende sonder ouderlingen end credensbrevē: Johannes Vosskullius, deinar in Eep; Tilemannus Mylius, von Neunspeit; Gosswinus Doren, uth het Ouldebruck; Thomas van Dinstlaken, van Oeun; Wimmarus Stipelius, von Ermel; Rinnerus Winkopius, von Barnevelt; Timannus Alberti, von Garder; Jacobus Schonhovius, von Harde; Wesselus Groningensis, von Dorsspeit; Johannes Hesselius, von Elspeit; Petrus Kintius, von Putten. Uth dem classe von Arnhem sind mit credens erscheinen Jacobus Burschitus, deiner thot Arnhem, ende Johannes Wittaeus, deiner thot Brummen.

3 *Acta*

Sind vorgelesen de acta classis lestmal gehalten thot Elburg, ende wat darin beschlotten dat in desen tegenwordigen classe solde gedan worden. Ist volgens affgehandelt.

4 *Examen*

Ist concludert dat der deiner in Herde, Schonhovius, privatim clausis iannuis saal proponeren den 16 aprilis, mani, hora 6. Ende sal darnaer vor de broderen ock geëxaminert werden.

5 *Attestatie*

Petrus Kintius heeft sein testimonia getont; ist vor guedt erkent.

6 *Begrafnisgebruiken*

Sind de broderen des classis vermant geworden, dat overmits sommige noch lichprediken doen, dat se deselve, actervolgende de resolutie des synodi generalis, door goede middelen soude gedenccken aff te stellen ende ganslich onderlaten.

7 *Kerkorde*

Ist noch repetitie geschehen dat bey elken deinar des Wordes in sein kerckenraed de acten nationalis synodi sollen vorgelesen werden, ende von den ouderlingen ende diaconen onderteket.

8 *Kerkdiensten*

Der catechismus sal nerstiglich in den kercken den volcke von den deinaren vorgehalten worden, darmit de kinder darin ock onderrichtet worden.

9 *Vaassen ~ Pastoor*

Pelegrinus von Herde, pastor thot Vaesen, beschreven sinde, ist gecomparert. Ende als he gefraget ist geworden oft he, achtervolgende de resolutie des classis gehouden thort Elburg ende sein daerop gedanne belofnisse, gecommunicert heeft thot Apeldorn, heeft he verklaert dat hetselve niet gescheid ist, de schuld legende op sein krankheit de he desen winter gedragen heeft ende dat het helle jaer noch niet verflotten were, welches hem solde endigen den ersten maii.

1600 I Classis Neder-Veluwe

Then ander gefraget sinde ob he de articulen der Niderlandischer belidenisse wilde onderteken als conform sinde Goedes Wort, heefft geantwort dat he solckes weel doun wilde wanner he, von seiner berorunge verlost sinde, schriuen konte. Then derden gefraget sinde na der lehr des catechismi, geeft ther antwort, he halt denselven goedt in sua qualitate. Ende ob he denselven onderschriuen wilde, will he hem bedencken. De broderen des classis dit overlegende ende darbey bedenkende wat in varganden tiden deses angande met hem gehandelt ist, verstan ende ordelen eindragtigh, dat overmits he so langen tidt gehadt heefft ende so lange gedragen ist ende nochtans gehn runde verklaringe doen will, dat he im denst des Wordes niet behor geliden the worden, ende derwegen door auctoritet des synodi von seinem deenst de facto the removeren.⁵⁶

10 Synode

Vorder so sind vorgelesen geworden de acta des synodi gehalten thot Harderwick, gehalten anno '99, ende volgens gehandelt von hetjenige dat den broderen des classis in vorg. synodo was opgelacht.

11 Ondertekening belijdenisgeschriften

De deinaren des classis hebben gelickerhand onderteckent de articulen des gloves der Niderlandischer belidenisse.

12 Propositiones

D'weil in dem synodo beschlotten ist dat de deinaren op den plattenlande tho willen in den negstgesetzten steden sollen prediken omb haerselven dardor the exerceren, hebben de broderen des classis vor goedt angesehen dat thot Harderwick predigen sollen de deinaren von Ermel, Neunspeit ende Eep, thot Elburg de deinaren in Oudebrock, Elpeit ende Osterwolde, thot Hattem de deinar von Herde, ock de von Oeun soverre he kan, ende datselve wanner se von deselve steden dartho beropen worden. Ende overmit de deinar thot Putten in sein dorp in der weken predigt, gelijk alsock de deinar thot Voortheusen, sind deselve hirvan entschlagen. Barnefelt ende Garderen excuseren haer door haer ouderdom.⁵⁷

13 Gravamen

Saal wideromb gerepitert werden in synodo dat de missiven geschriuen ende bestellet sollen werden ehe de broderen des synodi von malanderen scheiden.

14 Gravamen

Widdeomb den synodo vor to stellen de sake belangende D. Johannem Mauritium Bergerum.

15 Ermelo ~ Oene ~ Predikanten

De broderen des classis ratificeren ende halden vor goedt hetjenige de kercke von Harderwick, als gedeputert sinde von den classe, gedan heefft in de beropinge Wemmari Stipelii thot den denst des Wordes thot Ermel, ende in de beropinge Thomae von Dinstlaken thot den denst des evangeliï thot Oeun. Ende overmit de

⁵⁶ In de marge is hierbij geschreven: 'N.:

⁵⁷ In de marge is hierbij geschreven: 'Vide de hoc articulo classsem sequentiam, art. 17' en 'N.B.:

vorg. deinar thot Oeun noch niet confirmert ist, saal Johannes Vosskul denselven thot gelegener tidt confirmeren.

16 *Harderwijk ~ Rooms-katholieken ~ Kerkdiensten*

De von Harderwick hebben verklaer den staet haerer kercke door des Herren gnad tamlich te wesen ende datselve noch taglichs wasset ende thotneimp, ende dat dar twe dinge noch sind darin se der broderen adveiss begert. Eins dat overmit noch hemmelike vergaderinge von papisten in den heusen gehalden werden, dewelcke door de autoritet des magistrat niet beleid en worden, gelich den kerkenraed aldar so schriftlich als mundtlich versocht heefft. Het ander dat het lesen der goedliker Schrifftuir in der kerken noch niet gebruck en wirt. Darop de broderen des classis segen, dat angaende dat erste den kerkenraedt in particulier solde spreken mit den burgemesteren, de der saken weel thogedan sind, ende se bidde ende vermanen beij den Ersamen raedt alle nerstigheit the doen omb deselve the verhinderen ende aff the schaffen. Ende op het ander dat se vor stichetelich halden dat het lesen door bequam person angestellt werden.

17 *Nijkerk*

De deinar von der Neikerken verklaert dat het tamlich staet met haerer kercken, doch dat het wassdom klein gespurt werdt.

18 *Elburg*

De deinar von der Elburg verklaer dat alle dinge richtig ende wel sind, met verhalen dat dar ock tamlich wassdom ist.

19 *Hattum*

De deinar von Hattum verklart dat der stat harer kercken ende scholen weel wat better mochte wesen vonwegen eniger inconveniënten so darop geresen sind.

20 *Oldebroek ~ Koster*

De deinar in Oudebroek verklart dat he noch gheen kercke offte gemeint opgericht ende dat het gehor ock noch niet so grodt en ist. Ock loget he over den koster, dat he sich niet richtig halt in sein ampt.

21 *Oene*

De deinar von Oeun verklart dat het gehort tamlich, maer de jonckers doen groot affbruck.

22 *Doornspijk*

Wesselus, von Dorenspeit, verklart dat het gehor tamlich.

23 *Nunspeet*

Tilemannus Mylius verklart dat he ein tamlich gehor heefft, ende dat he verhop door Goedes gnad in korten dagen ein gemein an te fangen.

24 *Garderen*

Timannus Alberti verklart dat gehor tamlich te wesen, maer sihet noch ghein middel omb ein gemeind op te richte[n].

1600 I Classis Neder-Veluwe

25 *Barneveld*

Barneveldt verklart dat dar veil auditores sind, ock summige haer thot den Aventmal verfogen als het in den naestgelegenen kercken utgedelt wort.

26 *Voorthuizen*

De von Voortheusen verklart dat he ein tamliches auditorium hebbe ende dat het ock tamlich omb de gemeente staet.

27 *Heerde*

De von Herde verklart dat de leuden wel tamlich ter kercken kommen. Maer door inmanen von schattingen dat de schult onder der predicatie doet, ende dat de krameren vor der kerken selle hebben, doen dat het gehoor klein wort.

28 *Elspeet*

De von Elspeit verklart dat het volck tamlich ter kercken kommen, doch dat summige seer beleidt worden door de wagens de von Hirde, sorterende onder Harderwick, omb holt the halen, op de sondage dar komen.

29 *Putten*

Petrus Kintius dat de leuden wel ther kercken kommen, maer noch ghein gemeente heeft, ende dat de kellereij dat verhinderinge doet.

30 *Ermelo*

De von Ermel verklart dat de leuden wel ter kercken gaen, doch dat harer veil na Harderwick lopen omb the kopen ende verkopen op de sontage. Seg ock dat het wel nodig ware dat dar schole gehalden worde.

31 *Epe*

Johannes Voskuyl verklart dat he door het gebruck des Nachtmals ein gemeente heeft angefangen op the richten, doch noch gein ouderling ende diaconen erwelt, welke he verhopet dat erstedages solches gedan solde werden.

32 *Classis*

Ist gefraget ob niet raedsam were dat - overmit den classis stercker word ende de broderen widt von malanderen gesetten niet sonder grote onkosten⁵⁸ vergaderen, alsoock dat den classis langsam vergadert - niet goed en ware dat den classis gedelt worde, ende dat mit adveiss des synodi. Is geantwort dat het niet voor raedsam angesehen werdt. Ende ock de kosten the vermidden, dat de gedepurden des classis macht sollen hebben einig particulir conventum the beropen, als de noed solches sal vorderen.

33 *Financiën*

Indem dat einige von den classe gecommittert worden omb elders the verresen, ende von haer kercke⁵⁹ de onkosten niet konden hebben, dat deselve resen solle op de kosten der broderen des classis in gemein.

⁵⁸ Boven de regel is geschreven: 'on'.

⁵⁹ Hierna is doorgestreept: 'ende'.

34 *Gedeputeerden*

Ob de frage ob niet goedt ware dat den gedepurden des classis sekere instructio-nes worden gegeven angande haer bedeyninge, ist geantwort dat man sal laten bliven als thot noch tho gehalden ist, ende derhalven niet nodich.

35 *Barneveld ~ Avondmaal*

De broderen des classis sehen vor goedt ahn dat de leidmaten der gemeinten von Barneveld haer verfogon ahn de naestgelegene plätzen, omb met haer kerken aldar the communiceren, thot tidt tho dat se mit ein bequameren deinar solden versein sein.

36 *Predikantsweduwen en -wezen*

Ist gefraget dat indem ein kerckendeinar afflivich worde, ob niet goedt en ware dat de broderen des classis den deenst ein jaer lang per vices solden bedeynen, thot profiteit der nagelatenen witwen. Referen haer de broderen op de resolutie des classis, geholten ther Elburg anno 1597, darvon den 14 artikkel in het clas-sicale bock utgelaten sinde, also leudt: Het ist vor goed angesehen end von den broderen des classis geapprobert, dat wannehr ein deinar des Worde storve oder affliffig worde, dat alsdan de nagelate witwe ende kinderen annum gratiae sol-len hebben ende geneiten, namlichen des naevolgende jars renten. Des hebben sich de broderen onder sich verbonden beij borten den denst aldar the vertreden, ende dat mit consent des Edlen Have.⁶⁰

37 *Propositie*

Johannes Neuckius, pastor thot Osterwolde, heefft geproponert ex Johanne, cap. 16: Wat ghij den vader bidden. Darut de broderen hebben verstaen, dat he hem van der tidt dat he lestmal thot Harderwick gepreponiert heefft, seer heefft gebe-teert. Ende hebbe hem gesegt watt sij darin ordelen tot verbeeteringh nodich tho wesen. End is beschloeten dat in dem naestfolgenden classe van den broderen sal geaxaminert werden.

38 *Examen*

Jacobus Schonhovius, deinar thot Herde, heefft sein propositie gedan, gelich hem opgelegt wass von den classe, ende ist volgens in de vornambste stuck der christe-licker religilie summarischerweise ondersocht worden. Ende howell de broderen des classis so ahn sein propositie, alsock ahn sein antword gegeven in examine ghein seer goedt behagen gehadt hebben, nochtans, d'wiel he tegenwordig in den deinst ist, so ordelen de broderen, dat he darin saal worden geconfirmert, ende nerstig vermandt omb vorahn flitig tho studeren. Ende saal de confirmatie doen Johannes Sanderus, deinar thot Hattum, tho geleigener tidt.

39 *Hattem ~ Onenigheid*

Also Martinus Vultur, scholmeester thot Hattum, ein schriffth heefft ingebracht, darin he klaget over den deinar des Wordes aldar, alsdat he ghein frindschafft mit hem hebben en kan, maer mehr verhindert word in sein scholdeinst, ist he mond-lich hirover verhort, gelich ock den deinar selvest. Ende de broderen se beide gehort hebbende, hebben weel verstan dat he gein wettelicke redder en hadde

⁶⁰ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1600 I Classis Neder-Veluwe

tegen den deinar. Ende der scholmeister hirover vermandt sinde, sind se beide thot einigheit ende vreindschap vermand, welcke vermaninge se angenommen ende mit handtastinge tho underhalden belovet.

40 *Examens*

Overmits dat men befind dat het examen der deinar de erstberopen werden thot den kerkendeinst, wat schlap thogaet, sehen de broderen vor goudt ahn dat in tokommenden tiden meer nerstigheid hirin sal gedan worden, ende dat thot het examen de gedepurden des classis sollen beropen worden, indem dat ein examen in einige kercke solde gehalden worden.⁶¹

41 *Gravamen*

Tho den synodum tho refereren ho men sich halden sall tegen dejenige de thot olderschap oder diaconen⁶² beropen sinde, solches sonder wettelike reddten solches wegeren ende affschlan.

42 *Gravamen*

Tho refereren ad synodum ho man doeun saal, so ein vroufrouw, der mennonitischer leer thogedan sinde, ander leuden kinder tho den doop bringet ende haer eigen kind ongedop lat ligen.

43 *Gravamen*

Te refereren ad synodum hoe de ouderlingen, wesende litmaten des magistrat, iet horende in den kerkenraedt dat de overheit behort tho straffen, oft se schuldich sollen wesen uth kracht hares eydts den magistrat solches tho erkennen the geven oder niet.

44 *Kerkdiensten*

De broderen sind vermand dat se einigheit sollen halden in het prediken op de werckdagen in der vasten, actervolgende den 20.⁶³ artikel des synodi, gehouden thot Zeutphen.

46⁶⁴ *Epe ~ Predikant*

Winandus Johannes verklaer dat he Johannem Vosskulium in den deinst thot Eep hebbe geconfirmert, als hem dat classis hatte opgelacht.

47 *Proponenten*

Also der kercken von der Elburg vorgestelt heefft, off haer niet solde georlofft sein, einige proponenten de haer studiaie verlatende, sich begeren the offenen in proponeren; ist vor goedt erkand dat solches solde mogen gescheden mit beschlottin doren, allein in beywesen des kerkenraeds.

61 In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

62 Hierna is doorgestreept: 'souden wel!'

63 In plaats van het doorgestreepte: '17'.

64 In het handschrift volgt artikel 46 op artikel 44.

48 *Voorthuizen ~ Koster*

Angaende den toverschen custer van Vortheusen vindt den classis voor goud dat den synodus wilde schrijven ahn de schulten ende kermesteren ende gemeine kespelsleuden, dat se wilden beropen einen anderen bequameren koster ende dem tolegen de inkompte dess itegen custers; ende dat deser ock door auctoritet des Edlen Have befodert werde.

49 *Gravamen*

So veil de sake von Barnefeldt angaedt omb ein bequameren deinar the hebben, ist de geremittert ad synodum.

50 *Huwelijk*

Het ist gefraget offte een person soude mogen the houlich nemen degene de ein echtenman verlaeten heeft, ende mit den tegenwordigen in overspeil geleeft. Ist geantword nein.

51 *Gravamina*

Was man doen saal mit Georgio de Kota, d'weil he, na dato dat he von sein dinst entsettet ist gewesen personen heeft getrouwet in ein heuss, sonder gesehen the hebben getechnisse dat haer geboden gedan ende gene verhinderinge vorgekommen wass, ock wesende de ein person uth ein ander kespel. Ist geantword dat man stellen sal in ordel des synodi.

De sake angedeint sinde von den deinar thot Voortheusen, hoe dat ein wever, genand Jacobs Henrix, welcke gewest ist membrum ecclesiae darselbst, sich begeven heeft ad adulterium, ende darumb motwillich contra admonitiones ecclesiae persistert; sal man refereren ad proximam synodum.

52 *Gravamen*

Den deinar von Ermel geifft the verstan dat he seer beleid werd in seinen deinst; ende dat darumb, dat he bey sein kerck niet en kan wonen, d'weil den pastor de pastorie von den Gedeputerden van Veluwe thogeledt ist, gelich se hem von den Edlen Have thogeledt ist. Versocht derwegen dat men hem wil beholplich wesen dat hem off de pastorie thogelecht werde, offte sunst soveil als deselve doth. Wirt gereferert ad synodum.

53 *Oene ~ Traktement*

Thomas von Dinstlaken over dat klene⁶⁵ onderhalt dat he dit jar heeft tho geneten, ende derwegen ein vorschriuen begert ahn de Gedeputerden deses quaters omb einige verbeteringe seiner stipendii, welches him ist verwilleget.

54 *Oldebroek ~ Traktement*

Ist der kerken von Elburg opgelacht den richter in Oudebroch an the spreken, ende tho vermanen dat he den deinar aldar de twe mudde rogen niet en wilde onhouden de hem vor deser tidt sind thogelacht.

65 Hierna is doorgestreept: 'jaer'.

1601 I Classis Neder-Veluwe

55 *Gedeputeerden ter synode*

Sind gedeputerd op den synodum the resen: Winandus Johannes, mit ein olderling ther Elburg, ende Johannes Voskul, mit ein olderling von Harderwick.

56 *Correspondentie*

Sind gedeputerd ad classem Arnhemensem: Johannes Zwitterius ende Ellardus Moenius.

57 *Gedeputeerden*

Sind gedeputerd ad inspectionem classis Wilhelmus Wirtfeldius ende Petrus Kintius; also dat Wilhelmus ein jaer ende Kintius twee jaer dienen sullen.

58 *Agenda*

Der nastvolgender classis sal gehalten worden binen der stat Hattum, ende sal utgeschreven werden von der gedeputerden des classis ther tidt also sollen befinde dat het sal behoren.

59 *Propositie*

Ist Johanni Voskul, predicant in Eep, opgelacht binen Hattem de predicatie the doen⁶⁶.

60 *Sluiting*

Na gedaner censura morum sind de broderen in vrede ende einigheit gescheden.

61 *Ondertekening*

Wilhelmus Wirtfeldius, praeses classis

Joh. Zwitterius, assessor

Johannes Vosskuyll, scriba classis

1601 I Classis. Hattem, 21 april

Inv. nr. 113. p. 79-83.

1 *Leiding*

Acta classis, gehouden den 21 aprilis binnen Hattem, anno 1601. Nae anroepingh des naems des Heeren sint door gemeine stemmen geëligiert in praesidem Johannes Sanderus, in assessorem Winandus Johannes, in scribam Wimarus Stypelius.

2 *Aanwezigen*

Van Harderwijck verschenen op desen classen Ellardus Moenius, minister, D. doctor Jacobus Warnerius, olderlingh; Elburgh, Winandus Johannes, dienaer, burgermeester Ernst Reeffs, olderlingh; Hattem, Johannes Sanderus, dienaer, Peter Schrasse[r], olderlingh; Niekerck, Johannes Zwiterius, dienaer, Elbert Berntsen, olderlingh; Vorthuisen, Wolterus de Bruin, dienaer sonder olderlingh; Eepe, Johannes Vosskuill, sonder olderlingh⁶⁷. De vorgesettede sint gecompariert mit

⁶⁶ Hierna is doorgestreept: 'na'.

⁶⁷ Later is op deze plaats toegevoegd: 'Eepe (...) olderlingh'.

behorlicke⁶⁸ credentz; die naefolgende sonder olderlingh end credentzbrieven: Nunspeet, Tilmannus Mylius; Oldebroeck, Goswinus Dorrr; Ermell, Wimarus Stypelius; Barnefelt, Reinerus Wincopius; Garder, Timannus Alberti; Dorspijck, Wesselus Groeningensis; Elspeet, Johannes Hesselius; Putten, Petrus Kinsius, propter adversam valetudinem geëxcusiert; Heerde, Jacobus Schonhovius; Oen, Thomas Dinxtlackius; Osterwolde, Johannes Nuckius.

3 *Aanwezigen*

Uth dem Arnemschen classe sint verschenen D. Petrus Sonnius, dienaer tot Ede, mit Antonio Wedaeo, dienaer tot Bennekom, verthonende ein missive in platze van credentz, welcke die broders annemen voer ditmaell, doch achten datt datselve vortahn niet behoere te gescheiden.

4 *Acta*

Sint vorgelesen die acta classis, geholden lestmaell tot Eepe, end watt darin beschloeten datt in desem tegenwoordigen classe solde gedaen werden. Is volgens affgehandelt.

5 *Gravamen*

Also befonden wert in onsem classe dat sommige dienaer van den verstorvenen eenige middeln geneiten, sijnde een deel haeres stipendium, daerdoor die lieden werden befestigt in haerer superstitie, sal datselve gereferiert werden ad synodum, om an te halden bij dem Edelen Hove, solcks weggenamen te werden end ein ander onderholt gestelt.

6 *Oene ~ Predikant*

Is geresolvert datt Thomas Dinxlackius behoert geconfirmiert te werden in ministerio van D. Vosskulio, gelijk in voergaenden classe beschloeten.

7 *Kerkdiensten*

Sall achterfolgt werden den 20 artickell des synodi, gehalden tot Zutphen anno '96, datt die gantze faeste door sall die historie des lijdens Christi des vrijdags gepredigt⁶⁹ werden, end niet op den Guden Frijdagh (so men hem noempt) allein.

8 *Gravamen*

Angaende den koster tot Voorthuisen is gedaen, dat dem synodo wolle believeen ernstlicken an te halden aen 't Hoeff, dat die toveraersche koster solle mogen niet allein van sijnem deinst, maer ock van usu fructuum geremoviert. End dem itzigen, so dene deinst is volbrengeende, moge gefolgt werden.

9 *Oldebroek ~ Traktement*

Also Goswinus Door doleirt vanwegen twe mudde roggens, so hem twe jaeren sint resterende bij den richter in 't Oldebroeck, hebben Winandus Johannes, end Ernst Reeffs end D. doctor Jacobus Warnerius op haer genamen den richter darom an tho spreken dat vorg. Goswinus moge contentiert werden. End so niet,

68 Hierna is doorgestreept: 'credentz olderlingh'.

69 Boven de regel geschreven.

1601 I Classis Neder-Veluwe

dat het synodus wolle anhouden bij den Edelen Hove om demselven dartho te helpen. So niet, sall hem geine dimissie geweigert.

10 *Vorchten ~ Begrafenisgebruiken*

Verstande die broeders des classis dat den olden pastoer tot Wihe is gekomen op den Gelderschen bodem tot Vorchten, end darselbst in tijt van ein jaer twee lijchpredigen gedaen, so feindet het classis guet dat het synodus wolle schrijven ahn den synodum van Overissell, datt solck inconveniënt moge soveell mogelijk getolliert werden.

11 *Oosterwolde ~ Predikant*

Johannes Nuckius, dienaer tot Osterwolde, is van D. Ellardo Moenio end D. Zwi-terio, dartho gecommittiert, geaxaminiert worden. Also dieselve haer gerappor-tiert darvan gedaen, end daervan befanden temlick geantwert te hebben, so fin-den die broederen guet datt dieselve sall voer einen wettlick dienaer gehalden werden.

12 *Harderwijk ~ Kerkdiensten*

Is gefragt van die kercke van Harderwijck, off man sall mogen lesen voer den fragen des catechismi ein spruck der Schrifftour, dienende tot verklaringh der fragen so sollen verklaert werden op den tijt. Antwort datt die broederen guet finden datt ein elck kerck darin sall doen watt haer deunkt stichtelick te wesen.

13 *Legerpredikant*

Also den classis van Harderwijck folgt op het classis van Zutphen einen dienaer in het leger te senden, so hebben die broeders des classis dartho genominiert mit gemeinen kuerstemmen D. Ellardum Moenium, dienaer gottlicken Worts tot Harderwijck.

14 *Correspondentie*

Die classis findet guet datt die correspondentie tusschen het classis van Arnem end Harderwijck, om die kosten te vermiden, sall vortahn door eenen gedeput-tierten mogen underhouden werden, doch met advis des synodi.

15 *Gravamen*

D'weill grote prophanatie des sondagh gespuret we[...]70 door het koepen end verkoepen, so begeert het classis dat die synodus darin wolle so well mogelijk re-mediëren.

16 *Avondmaal*

Also voermaels beschloeten datt die dienaeren ten plattenlande sollen haer foe-gen ten Aventmaell des Heeren in die benachbarten platzen dar dattselve wert uthgedeelt, end d'weill sommige darin nachlachtich befonden, sint sij vermanet demselven vortahn nae te kommen.

70 Hierna is doorgestreep: 'ofm'.

17 *Gravamen*

D'weill daer is gepretendiert datt preëminentie soude volgen ut den predigen, so van den dienaeren te plattenlande in den steden gescheiden, hebben die broeders solcks willen laten gelangen ahn den synodum.⁷¹

18 *Scholen*

Angesehen befonden wort dat uth den genabuerden steden, so deser alss anderer provinciën, die jonge joeg[t] tot Harderwijck ter scholen geablegiert wort, diewelcke om der verscheidenheit der fundamenten in haere studiis iacturam lijdend, soude die classis well guet finden, datt dem synodo gelieve op het advis der anderer classis die fundamenten haerder scholen mochten vereenicht worden mit die fundamenten der scholen van Harderwijck.

19 *Gravamen*

Befonden dat wenigh wert verrichtet van 'tgene so beschloeten van dem synodo, ende datt misschien door gebreeck dat deputati sinodi ferne van malckandren wonen, so findet het classis guet dat ahn dem synodo geraetfragt wert, off niet deinlick datt deputati synodi den procuratore rerum ecclesiasticarum lastgeven, alles den Edelen Hove vor te dragen. Im fall het mochte gescheiden datt dieselve ein sodanigh apostill solle verkrijgen darover hij soude raet begeeren, mit hem solle mogen besprecken, mit die kercke van Arnhem in platze deputatis synodi.

20 *Gravamen*

Also het decretum synodi, lest geholden tot Arnem, over Pelgrinum de Hyrde, pastoer tot Vasen, niet is executiert worden, wert begeert datt daran werde angehouden.

21 *Gravamen*

Van dem classe wert seer deinstlich begert dat den 17 artickell synodi Harderwicenae, anno '99, belangende den dienaer tot Barnefelt, moge door den synodum bij dem Hove ter executie gebracht werden.

22 *Gravamen*

Also van veelen dienaeren geclacht aver het verfallen so der huisen van pastoriën, alssook kercken, end voer anderen tot Herde, Osterwalde end Oen, wert begeert datt datselve moge van dem synodo dem Edelen Hove werde angedeint, end oock die kerckmeesters tot reckningh gebracht, datt also deser schwaricheit geholpen werde.

23 *Gravamen*

Claegt den dienaer tot Oen dat den koster derselffs mit sijn huissfrow sijn fianden van der religie, end deinst oock niet will in 't geheel bedienen, also het water brengen tot den kinderdoep. Darom deinlich gefonden solcks dem Edelen Hove te remonstreiren van dem synodo.

71 Bij dit artikel is in de marge geschreven: 'N'.

1601 I Classis Neder-Veluwe

24 *Gravamen*

Findet den classis guet datt die eheordnungh solle mogen door den synodum bij het Edele Hoeff befördert end oock gehandthavet werden.

25 *Gravamen*

Also hett classis verstaet, so van dem dienaer tot Ermell alss genachburten dienaern desselven kerspels, datt die lieden haer beklagen sonder eenige anwijsingh des weges ter salicheit alss beesten sterven. End den dienaer darvan protestiert end sijn consciëntie darvan will gefrijet hebben, d'weill hem die wonungh wert benamenn in sijnem dorpe, waerdoor dit wert caussiert, alsoock dat oftmaals die predigen door ungeweder werden verhindert. Dartho oock het huiss der pastoriën niet ter ehren Gades end beforderingh der salicheit der menschen wert gebuikt, maer het contrarie geda[en], alss datt in alsolcken huiss wert getappet end dat oock aen die predigen, tegens het befell der heeren deses Lantschaeps, daerdoor die lieden, so gekommen tot anhoringh van Gades Wort, haer daersetten om der dronckenschap te plegen. Bidden derhalven die broedern des classis gantz ernstlicken datt der synodus wolle mit allem flijt bearbeiten datt alsolcke sonde door behoorlicke wege werde henwegh genomen end dem dienaer darselfst geholpen.

26 *Ermelo ~ Predikant*

Is guetgefonden dat Wimaro Stypelio om behoerlicken orsaecken testimonium dimissionis van deputatis classis niet sall geweigert werden, alsoock anderen.

27 *Gedeputeerden ter synode*

Op den synodum negstfolgende te trecken sint gedeputiert D. Wirtzfeldius end D. Wollterus de Bruin. Die olderlingen sint genominiert van Harderwijck end Hattem.

28 *Correspondentie*

Tot den classen van Arnhem te trecken is gedeputiert Wimarus Stypelius.

29 *Gedeputeerden*

Beneffens D. Petrum Kinsium is gedeputiert D. Johannes Zwiterius in deputatum classis.

30 *Agenda*

Classis naestfolgende sall gehalden werden tot Niekerck, end van den deputatis, alss sijn het guet sollen finden, utgeschreven werden.

31 *Propositie*

Wimaro Stypelio is opgelegt die predig te doen.

32 *Sluiting*

Censura morum gescheit sijnde, sint die broedern in vrede, lieffde end eendracht van malckanderen vertrocken.

33 *Ondertekening*

Johannes Sanderus, praeses classis⁷²

Winandus Johannes, assessor

Wimarus Stypelius, scriba classis⁷³

1602 I Classis. Nijkerk, 13 en 14 april

Inv. nr. 113, p. 85-91.

Leiding

Acta classis, gehouden den 13 ende 14 aprilis binnen der Nieckerck anno 1602. Nae anroepinghe des naems Goedes sint doer ghemeene kuerstemmen geëligeert in praesidem Johannes Zwitterius, in assessorem Wilhelmus Wirtzfeldius, in scribam Woltherus de Bruyn.

1 *Aanwezigen*

Van Harderwijck verschenen op dem classen Wilhelmus Wirtzfeldius, dinaer, ende burgemeyster Jacop Voeth, olderlinck; Elburch, Winandus Johannis, dinaer, Jan ten Water, olderlinck; Hattem, Johannes Sanderus, dinaer, Thiman Andreesen, senior; Nieckerck, Johannes Zwitterius, dinaer, Goesen van Curler, scholtus, senior; Voorthuyssen, Gualtherus de Bruyn, dinaer, Gerrit Evertssen, senior; Epe, Johannes Voskuyl, dinaer, Jan Schuyrman, olderlinck. Dese vurgenoemde sint verscheenen mit behoerlicke credensbrevē, deese naevolgende sonder credensbrevē ende olderlinck: Nunspeet, Tilemannus Mylius; Oldebroeck, Johannes Heesius; Armel, Wimarus Stypelius; Barnefelt, Reinerus Wincopius; Garder, Thimannus Alberti; Doorspijck, Wesselus Groeningensis; Elspeet, Johannes Hesselus; Putten, Petrus Kintsius den ersten dach niet erschienen, maer seind een missive ad classem daerin hij begeert geëxcusiert t'sijn, overmitz die komst van sijne broder, welck excuis de broderen annemen, woe veerne de broder na eenen dach stracx weder worde vertrecken; Heerde, Jacobus Schoenhovius; Oen, Thomas Dinslakius; Oestewolde, Johannes Nuckius. Uth den Arnhemschen classis is als gedeputiert erschienen Johannes Plettenburgius, sonder credens, ende dewile hetselve eertijts meer gescheet is, is hem belastet den gedeputerden suae classis an te seggen hetselve op een ander tijt tho precaveren.

2 *Acta*

Sint volgens voergeleesen die acta classis, gehouden laestmael tot Hattem, ende hetwelck daerin beslooten dat in deesen tegenwordighe classe solde gedaen worden. Is volgens afgehandelt.

3 *Oldebroek ~ Predikant*

Johannes Heesius, dinaer in 't Oldebroeck, niet geconfirmeert sinde, sal eertz-dages van de gedeputatis geëxaminert ende volgens van den naesten dinaren

72 De ondertekening 'Johannes Sanderus, praeses classis' is met dezelfde inkt geschreven als de acta van deze vergadering.

73 De verbeteringen in de acta van deze vergadering zijn geschreven met dezelfde inkt als de ondertekening 'Wimarus Stypelius, scriba classis'.

1602 I Classis Neder-Veluwe

geconfirmeert werden. So sint oick sijn testimonia voergeleesen ende bequaem bevonden⁷⁴.

4 *Oene ~ Predikant*

Wardt avermaels Thomae Dynslagio belastet dat hij sick van Johanne Voskuyl an dem alderersten sal laten confirmeren.

5 *Kerkdiensten*

Sal achtervolget werden den 20 articul des synodi, gehalten tot Zutpheen anno '96, dat die gantsche vasten doer sal die historie des lijdens Christi des vrijdaechs geprediget worden, ende niet op den Goeden Vrijdach (so men hem noempt) alleen.

6 *Begrafnisgebruiken*

Dat classis aengaende de lijckpredighen sich referiert tot den 58 articul synodi nationalis, gehalten in 't 's-Gravenhaghen anno '86.

7 *Gravamen*

Dewijle grote prophanatie des sonnendages gespuert werdt doer het copen ende vercopen, ende dat bijsonder tot Nieckerck, aldaer op sonnendachs onder de predick een groote marckt werdt gehalten daer alle omliggende dorpen met allerley waer, beesten ende alles anders toe marckt koemen, dat der synodus daerin wolle sovoel moegelick remediëren.

8 *Proposities*

Also voermaels besloten dat de dinaren ten plattenlanden in de steden solden koemen predicken om sich beter in studiis toe exerceren, werdt voer dese reyse opgesteld.

9 *Vaassen ~ Pastoor*

De gedeputierden classis werdt belast om te schrijven an den gedeputierden synodi dat de saecke Peregrini ab Hyerden affgedaen werdt, alleer het naestkoemende synodus gehouden werdt.

10 *Barneveld ~ Predikant*

Dat deputati classis sich sullen vervoegen tot Bernefelt bij den⁷⁵ scholten, kerckmeysteren aldaer om mit haer t'spreecken, dewijle haer belieft toe hebben eenen bequamen predicant, wat sij hem jaerlix voer onderholt willen tholeggen, edoch dat Reynerus Winccopius oick onderholt beholden mach.

11 *Gravamen*

Also van veele dinaren geclaech over het vervallen soo der huysen van pastoriën alsoick kercken, ende dat bijsonder tot Armell, Heerde, Oesterwolde ende Oen, wordt begeert dat datselve moge van den synodo dem Edelen Hove angedient en oick de kerckmeysters tot rekenonghe gebracht, dat also deese swaericheyt geholpen werde.

74 Hierna is doorgestreept: 'ende volgens van de naeste dinaren geconfirmert werden.'

75 Hierna is doorgestreept: 'kerckmeysteren.'

12 *Legerpredikant*

De burgemeester Jacop Voeth, als committierde olderlinck van Harderwijck, nomine sui magistratus ad classem versocht oft niet in plaetse haers kerckendinaers Ellardi Moenii een ander dinaer totten veltleeger konde geordineert werden, overmitsz sij sines dienstes nicht wel ontraden mochten, soo hebben die sampten broederen, op 't affwijcken gedachtes burgemeesters unde Wilhelmi Wirtzfeldii, van praeside gevraecht sijnde, uuth seeckere wichtige oorsaken van harer voerigen resolutiën niet affwijcken konnen, hoewel sij suns anders de magistraet tot Harderwijck, soo dat moegelick geweest waer, hierin wollen gewilfaert hebben. Doch opdat D. Wilhelmo Wirtzfeldio den dyenst alleen niet te swaer valle, hebben op 't begeeren des classis de dinaeren tot Armel ende Nunspeet op sich genomen des weeckx ende t'sonnendages, als de noot werdt vereyschen, den dienst aldaer tho helpen tho bedienen.

13 *Legerpredikant*

Dewile Ellardus Moenius swaricheyt heeft van sijne kosten die hij op 't veltleeger doen mochte, hebben de dinaren beslooten dat soo veerne die Staten sine kosten niet en betalen, dat alsdan sulx de broederen⁷⁶ des classis doen willen.

14 *Avondmaal*

Om mittertijt de gemeente des Heeren op den plattenlanden t'vergaderen, sint de broederen vermaent worden het Nachtmael des Heeren in toe voeren daer de dorpen also gelegen sijn dat sij bij malcandren koemen konnen. Sal in 't eene dorp voer ende dat ander nae, per vices, het Nachtmael des Heeren den persoenen, so sich uuth denselven hem vervoegen, uthgereyckt werden, wesdat mittertijt in elcke dorp de gemeenten selffs groet worde dattet niet nodich en is niet meer tot malcanderen te reysen.

15 *Gravamen*

Die casus van de houwelixsaecken des mans tot Elburch, daervan de vrouwe woent tot Hattem, geproponiert sijnde van D. Winando, werdt gereferiert tot den naesten synodum.

16 *Propositie*

Wimarus Stypelius heeft de predick gehadt, dewelcke den broederen temelick behaecht heeft. Edoch is vermaent worden om sich toe oeffenen in lantsam t'spreecken unde sich tho voegen na sijner thohooreren.

17 *Epe ~ Traktement*

De gedeputierden classis werdt belastet tho schrijven an den kerckenraet tot Arnhem, om voer Joannes Voskuyl, dinaer tot Eepe, bij den Edelen Hove toe intercederen dat hij mach koemen tot sijn behoerlicke onderholt.

18 *Ermelo ~ Pastorie*

Het classis achtevolliget den 22 art. des gehalten synodi binnen Zutpheen anno '96. Verclaert dat Wimarus Stypelius bij sijne gemeente tot Armel in de behuy-singe van de pastori woenen sal.

⁷⁶ Onderstreept.

1602 I Classis Neder-Veluwe

19 *Financiën*

Is den gedeputierden classis belastet om toe schrijven an den scholt tot Voort-huysen, dat Sijn Edele de kerckmeysteren daertho holden wolde dat sij haeren dynaer, Wolthero de Bruyn, de kosten de hij in 't reysen van kerckelicke saecken consumeert heeft, uuth den kerckenguederen aldaer weder t'restituiren.

20 *Oene ~ Predikant*

Aengaende de saecke Thomae Dinslagei, dinaer tot Oen, soo hij vanwege sijn quaetz onderhoudt aldaer een ander wech een dyenst worde annemen, sal hem van deputatis classis niet geweigert werden sijn affgescheyt t'geven.

21 *Garderen en Kootwijk ~ Traktement*

So dat noot dede in saken Thimani Alberti, dinaer tot Gerderen, sullen deputati classis verschringing mitdeylen an dat presbiterium der kercke tot Arnhem, om voer hem t'intercederen bij den heeren Raden des forstendoms, dat hij tot sijne behoerlicke onderhoudt mocht koemen.

22 *Financiën ~ Nunspeet ~ Pastorie*

Den kerckendynaers tot Harderwijk is van classe belastet om mit Tilemanno Mylio toe gaen bij joncker Pouwell van Arnhem, dat Sijn Edele⁷⁷ bij de kerckmeysteren van Nunspeet wolde believen toe verschaffen dat de voortoen gedachte Tilemanno de kosten in 't reysen van kerckelicke saecken restitueren moegen. Item oick mit gedachte joncker toe onderreden, hoe mit de bequaemste midde-len de kercke tot Nunspeet mit de pastoriebehuysinge mit timmeringhe mochte verbeetert werden.

23 *Heerde ~ Traktement*

Is oick deputatis classis belastet tho schrijven an 't presbiterium der kercke van Arnhem, dat de wilde intercederen in der saecke Jacobi Schoenhovii, dinaer tot Heerde, dat hij tot sijne behoerlicke onderhoudt aldaer koemen mach.

24 *Elspeet ~ Traktement ~ Pastorie ~ Financiën*

Deputati classis, de gaen sullen tot Barnefelt, is oick mede belastet mit den scholt Dirck van Gheyn toe spreecken, dat hij de kerckmeysteren tot Elspeet verwillige dat sij Johannes Hessels predicant daer selfs de iseren koe nae older gewoente bestellen, gelijkfals oick sijn behuysinge repariren. Item sijn gedaene kosten in 't reysen van kerckelicke saecken weder gerestitueert werde.

25 *Gedeputeerden ter synode*

Sint mit gemeene kuerstemmen uuth deesen classi genominiert toe reysen op den naesten synodum tot Nimweghen: Winandus Johannis, predicant tot der Elburch, Petrus Kintsius, predicant tot Putten, Tilemannus Mylius, predicant tot Nunspeet ende D. Anthonius Thisius, senior tot Harderwijk.

26 *Correspondentie*

Opten naesten classen Arnhemensem is oick met gemeene kuerstemmen genomineert toe reysen Ellardus Moenius.

77 In de marge is geschreven 'sijn Edele' in plaats van het doorgestreepte 'hij'.

27 *Gedeputeerden*

In locum Petri Kintsii, affgegaende gedeputiert, is, weder mit gemeene kuerstemmen, geëligeert Ellardus Moenius; ende blijft noch deputatus dit jaer Johannes Zwitterius.

28 *Proposities*

Vinden de broederen classis stichtelick, dat nu voortdan, ter plaetsen daer classis gehouden sall worden, de minister loci dat initium beginne mit de predicatie des eersten morgens, dewijle dinaren uuth den naesten plaetsen vergaderen, maer des anderen morgens, in de gehele vergaderinge, eener ex novitiis, de daertoe in voerrige classe genomineert is. Hetwelke in thokoemende classe verrichten sal Johannes Heesius, dinaer in 't Oldebroeck, textu⁷⁸ electio.

29 *Agenda*

De plaetse des naesten classis des thokoemenden jaers sall weesen Barnefelt, de tijt der uuthschrijvinge sal staen bij de gedeputierden classis.

30 *Sluiting*

Censura morum ghescheet sijnde, sindt de broederen in vrede, lieffde ende eendracht van malckanderen ghescheyden.

31 *Ondertekening*

Joh. Zwitterius, praeses
Wilhelmus Wirtfeldius, assessor
Gualtherus de Bruyn, scriba classis

1603 I Classis. Barneveld, 5 en 6 april

Inv. nr. 113, p. 93-98.

1 *Leiding*

Acta des Neder-Veluschen quartiers, gehouden in Barneveld den 5 ende 6 aprilis anno 1603. Na aenroepinghe des naems Godes so sijn mit gemener kuerstemmen vercoren in praesidem D. Winandus Johannis, in assessorem D. Petrus Kintzius, in scribam Ellardus Maenius.

2 *Aanwezigen*

Sin op desen classe verschenen dese navolgende dienaren godlicken Worts ende ouderlinghen der gemeynte Christi: als van Harderwijck Ellardus Maenius, predicant, ende Wolterus van Woltingen, ouderling; van der Elburch D. Winandus Johannis, predicant, ende Lambert Feijt, senior; van Hattem D. Johannes Zanderi, predicant, ende Pieter Gerrits, ouderling; van Niukerck D. Johannes Zwitterius, predicant, ende Elbert Beertss, ouderling; van Eep D. Johannes Vosskuyl, minister, ende also sijn ouderling hem absenteerden om reden die den classi niet sufisant en waren, is voor dese reyse sulckx voor geëxcuseert gehouden, doch dat sulckx niet weder en geschiede; van Voorthusen D. Wolterus de Bruyn, minister, ende Elbert Rijkxss, ouderling, diewelcke mit consent des classis (sonder sulckx

78 Hierna is doorgestreept: 'intell'.

1603 I Classis Neder-Veluwe

in consequentie getrocken te worden) den eersten dach na huys gereyst; van Putten D. Petrus Kintzius, predicanten; van Oldebroeck D. Johannes Heesius; van Elspeet D. Johannes Hessels; van Heerde D. Jacobus Schoonhovius; van Oosterwolde D. Johannes Nuckius; van Gerderen Timannus Alberti; van Nunspeet D. Tilmannus Mylius; van Doorspijck D. Wesselus Groningensis; van Oen D. Thomas Dinslakius; van Armel D. Wimarus Stypelius; van Barnevelt D. Reynerus Wijnco-pius. Is oock mit genoechsamen credentie uut den classe van Arnhem verschenen op desen classe D. Petrus Sonnius, minister in Eede.

3 *Credenties*

Sin oock die credensbrieven voorgelesen ende altesamen in debita forma te wesen bevonden.

4 *Schoolmeester*

Also een supplicatie den classi ter handen gestelt worde van D. Everhardo Johannis, gewesene schoolmeyster tot Barnevelt, waerin hij sijnen drovighen staedt vertoonde, versoeckende van den classe dat Haer Eerwaerde wilde gelieven voor hem bij den junckeren ende scholtesen te deser plaetss te intercederen, opdat hij in sijn vocatie ende volgens dien in sijn stipendio mochte continueert worden, so is 't dat den classis resolveert heeft dat uut midden Haer Eerwaerde vergaderinghe D. Johannes Zutterius, D. Wolterus de Bruyn ende D. Petrus Sonnius haer souden vervoeghen bij die junckeren ende scholtesen voors. om sulcken te atteneren. Ende indien Haer Eerwaerden niet en soude effectueren, dat alsdan den classis soude eenich voorschrijven instellen aen den Eersamen magistraet van Harderwijck ende juncker Paul van Arnhem, dat Haer Edelen gelieven wilde Everhardo voors. die goede handt te bieden op den aenstaenden lantdach, dat hij mit een stipendiolo uut die geestelicke goederen mochte versien worden, opdat hij door desperaetheyt ende gebreck van onderhoudt niet en verghae.

5 *Acta*

Sint volgens acta praecedentis classis herlesen ende dat daerin noch te verrichten was is affghandelt worden. Ende is nochmaels gerepenteert worden, ende D. Thomae Dinsxlagio opgeleyt, hem mit den eersten van D. Vosskulio in ministerio te laten confirmeren.⁷⁹ Oock dat diegene die in de vasten die historie des lidens Christi predicken, sulckx doen niet alleen op den Goeden Vridach, maer alle vridach door de vasten. Oock dat die dienaers in Voorthuysen, Heerde, Barnevelt, Garderen etc. trachten dat die lijckpredicken affgeschafft worden, een yegelijk in sijn plaetse. Alsoock aen den synodum te refereren die zaeck van Barnevelt, aengaende dat een bequaem dienaer daer mochte coemen, also doch dat Wijnco-pius mochte eerlick onderholt behouden, ende wat volgens d'acte des synodi, gehouden toe Nimmeghen, van deputatis classis daerin gedaen ende wat hen daerover van den junckeren wedervaren is. Daerbeneven te resumeren in synodo den 11 artikel synodi Neomagensis⁸⁰, van het restauriren der pastooren behuysinghen ende kercken, voornamelick tot Armel, Heerde, Oosterwolde ende Oen. Ende dat D. Timanno Alberti alsnoch van deputatis classis worde medegedeilt voor-

79 In de marge is hierbij geschreven: 'Quod factum est anno 1604 in martio'.

80 Het betreft hier artikel 14 van de synode van Gelderland, gehouden te Nijmegen op 22-24 juni 1602.

schrievinghe aen het praesbyterium van Arnhem om voor hem te intercederen bij het Edele Hoff, dat hij to sijne behoorlicke onderholt mochte coemen.

6 *Gravamen*

Also deputatus classis Arnheimiensis in sijn instructie hadde om te vernemen ho die zaeck mit Peregrino de Hierde sich hebben mochte, ende bevonden sijnde dat hij noch is ende blijft dieghene als vooren, oordelt den classis dat dese zaeck nochmaels ad synodum worde gerefereert.

7 *Kerkorde*

Is oock raetsaem gevonden dat die acta nationalis synodi singulis vicibus legantur in classicis conventibus.

8 *Legerpredikant*

Nadien den classi ter handen gestelt worde een missive van den Eersamen magistraedt der stadt Harderwijck, waerin van den classe versocht worde dat het Haer Eerwaerde wilde gelieven op plaets Hares Eerwaarden kerckendienaers Ellardi Maenii een persoon te deputeren, de (indien nodich) het veltlegher Sijner Excellentie mocht volgen, uut reden dat die lieve Godt D. Wirtzfeldium tot hem uut desen leven geroepen heeft, ende Haer Edelen also Ellardi dienst niet en soude connen derven, als nu alleen sijnde, so is het dat den classis alles rijppelick overwoghen hebbende, den Eersamen magistraedt van Harderwijck in Haer Edelen versoeck heeft gewilvaert, op dese conditie, dat indien die kercke van Harderwijck daerentusschen niet versien en wort mit eenen anderen dienaer, dat alsdan Ellardus sal verschoont worden, anders niet. Daerom dan op dieselvighe conditie D. Wimarus Stypelius mit gemene cuerstemmen eligeert is, ende hij oock sulckx in de vrese des Heeren heeft aengenomen, welverstaende op die conditie als het Ellardus Maenius heeft aengenomen, volgens den 13 artikel classis Neoclesiae.

9 *Beroep*

Also daer questie viel van den 4. artikel des nationalis synodi, over die forme der beroepinghe der dienaren, als namelick, off die kercke gehouden sij voor ende al eer sij beroepinghe op een dienaar des godlicken Woorts doe den Eersamen magistraedt daerover te begroeten, dan om te achtervolghen die trappen nationalis synodi, dat namelick bij de kercke staedt die beroepinghe, examinatie ende dan te doen die ooverheyte die presentatie om die approbatie te becoemen, oordelt den classis dat men blieve bij den nationalis synodi.

10 *Huwelijk*

Vint die classis raetsaem dat die dienaren des Woorts diegene die ongheloudt sijnde haer tot die Tafel des Heeren willen begeven, sullen vermanen dat sij wel toesien dat se haer aen niemant verhouwelicken buyten die gemeynte, tensij dan aen sodanighe die de religie toestemmende ende van eenen vrommen politischen wandel sijn; ende dat het wel raetsaem ware dat sij, eer het houwelick gesloten worde, sulckx souden communiceren den dienaar des Woorts ofte ouderling der gemeynte Christi.

1603 I Classis Neder-Veluwe

11 *Gravamen*

Also men vint dat veele ouders niet en houden hare beloften, gedaen bij den doop, van het optreken harer kynderen, wert sulckes ad synodum gerefereert om (so noch) sulckx ad synodum nationalem te brengen.

12 *Gravamen*

Also bevonden wort dat voor eenighe tijden van het Edele Hoff een placcaet⁸¹ is uutgeghaen waerdoor inhibeert wort dat hem niemant vervordere onder die predicatie op die kerckhoven ende omtrent dieselvighe te gaen, te staen ende eenich ander tumultum te conciteren, oock geen gansen te trecken, noch schut-bieren te drincken, ende bevonden dat daerin noch groot gebreck bevonden wort, is raetsaem gevonden dat sulckes den synodo werde verwittighet, opdat het placcaet mochte ter executie gestelt worden.

13 *Proposities*

Hebben D. Reynerus Wincopius ende D. J. Heesius die predicatiën gedaen. Ende dat den broederen daerin te verbeteren dochte, is henluyden aengedient.

14 *Gedeputeerden ter synode*

Sijn mit gemeyner stemmen te reysen op den synodum van Harderwijck vercoeren, uut die kercke van Harderwijck Ellardus Maenius ende een ouderling, ende D. J. Heesius, dienaer in 't Oudebroeck⁸², ende een ouderling uut die kercke van der Elburch.

15 *Gedeputeerden*

Is op plaets D. J. Zwitterii in deputatum classis deputeert worden D. Winandus Johannis, ende blijft noch voor dit jaer Ellardus Maenius.

16 *Correspondentie*

Ad classem Arnhemensem is te gaen gedeputeert D. J. Vosskuyt.

17 *Agenda*

Die plaets des toecoemstighen classis is genomineert Heerde, ende sal minister loci die concion doen, textu electitio.

18 *Sluiting*

Deputatus classis Arnhemensis bedanckt sijnde van Sijn Eerwaerden bijwoeninghe ende goede advys. Ende censura morum gehouden, sijn de broederen in vreden ende eenicheyt gescheyden, nadien die lieve Godt voor sijn genade bedankt was dese vergaderinghe bewesen.

19 *Ondertekening*

Winandus Johannis, praeses
Petrus Kinsius, assessor
Ellardus Maenius, scriba

81 Een plakkaat met deze strekking uit 1598 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel* (...) *Placcaet-boeck*, kol. 69.

82 In plaats van het doorgestreepte: 'Oudenberg'.

1604 I Classis. Heerde, 24 april

Inv. nr. 113, p. 99-104.

1 Leiding

Acta classis, gehouden binnen Herdt anno 1604 den 24 april et deinceps. Na anroepinghe des naemes Godes zijndt durch gemeene keurstimmen geëlegirt worden in praesidem Ellardus Maenius, in assessorem Winandus Joannis, in scribam Tilemannus Mylius.

2 Aanwezigen

Seindt op diessen classem verscheenen: von Harderwijk Ellardus Maenius, minister, ende Reutger Jansen Verbrughen⁸³, olderlinghe; von der Elburgh D. Winandus Joannis, minister, ende burgemeister Brant Franckezen, olderling; von Hattem D. Joannis Urbanus, minister, ende Timan Albertzen, senior; von der Nijckerck D. Joannis Schwitterius, minister, ende Gossen von Curler, senior; von Forthausen D. Woltherus de Brun, minister, absque seniore, warvon hij zeekere excuze heeft furgestelt, d'welcke fur ditmal die vergaedinghe heeft angenomen, op conditi dat in den anstanden tijden dessgelicx sal vermiedet worden ende von andere kercken in geen consequentium getrocken; von Eep D. Joannis Vosskoul, minister, ende Lambert Wichmans, senior. Diesse alle furgen. broeders zijndt mit genugsame credentie erscheenen, alleenlick utgenhomen die broeders von Hattem, als hebbende geen kercklike maer politische credentie, waerover Haer Ehrwaerden vermant is worden, ende von haer beloffte geschiedt dat solckes in tukoemenden tijden nit wederom en sal geschiedenn. Angande diesse nafolgende personen zijndt sonder credentie verscheenen, als noch geene gemeente hebbende, namelick: Dornspijck, D. Wesselius Gruningensis; vonn Putten D. Petrus Kintius; von Herdt D. Jacobus Schonhavius; von Eszspeedt D. Joannes Hesselius; vonn Armel D. Wimarus Stipelius; von Neunspeedt Tilemannus Mylius; von Ohne D. Thomas Dinsslackenn; von Osterwolt D. Joannes Nuckius. D. Joannes Hesius heeftt zich durch sekere missiven excusirt vermits zienes lichameschwackheit, d'welck excuse die broederen ditmal hebben angenhomenn.

3 Harderwijk ~ Hattem ~ Garderen en Kootwijk ~ Barneveld ~ Predikanten

Die broederen des classis, versthann hebbende von den gedeputirden classis die beleidinghe der sacken, daerdurch Joannes Rhodius in die kerck tot Harderwijk, Joannes Urbanus in die kerck tot Hattem, Jacobus Middebachius⁸⁴ in die kerck tot Garderen ende Antonius Wedaeus in die kerck tot Barenfeldt gecomen zijndt, hebben hetgeene d'welck von den deputatis classis darin gehandelt was, geapprobirt; doch also in die beroepinghe Joannis Urbani eenig abuss sich hadde tuge-tragen, ende datselvighe niet zo viel in faut von hem als die politische magistrat, hebben solckes missprezen; ende hebben also diese furg. broeders tot lidmaten des classis op- ende angenhomen.

4 Aanwezigen

Is oock verscheenen mit credentie ut den classe von Arnheim D. Balthasarus Hydoraeus, minister tot Appeldorn.

83 In plaats van het doorgestreepte: 'Verbrucke'.

84 Hierboven is geschreven: 'Medenbach'.

1604 I Classis Neder-Veluwe

5 *Propositie*

Heefft oock minister huius loci die predig gedaen. Ende wat darin te censuriren werdigh gevonden is worden, is hem von den broederen gutlicken angewezen, ende insonderheit vermant worden dat hij vlijtigh des Heren Wort leesen sal, den Heren so bidden om merder gaven des Heilighen Geestes, opdat hij fortan fruchtbar in zienen dienst soude moegen fortgan. D'welck hij te thun belafft heefft.

6 *Kerkdiensten*

Werdt alsnoch gereputirt hou dat volgens den 6 articul classis praecedentis die dienaren d'welck in der vasten op den plattenlanden predicken die historie des liedens Christi, solckes niet alleen sullen thun op den nasten vrijdagh fur Paschen, maer alle vrijdagen in der vasten.

7 *Gravamen*

Alsnoch te referieren ad synodum von die restauratie der pastoriënbehausunghe tot Armel, Herdt, Osterwoldt, Ohne ende Eszspeedt.

8 *Gravamen*

Om noch eenmal den christlicken synodum te begruten dat Har Ehrwaerden wil gelieven instanelicken an te holden bij den Edelen Hove dat Theodorus ter Heyden, schulmeister tot Vassen, mochte von daer removirt worden, om reden in dem forigen synodo verhalt.

9 *Garderen en Kootwijk ~ Predikant*

Is oock D. Jacobus Middenbachius⁸⁵ von D. Gualthero de Brun, volgens het recess particularis classis, in ministerio tot Garderen confirmirt worden anno 1604 mense aprilis.

10 *Hattem ~ Barneveld ~ Predikanten*

Is oock rezolvirt worden dat D. Winandus Joannis in ministerio confirmiren sal D. Joannem Urbanum; item D. Gualtherus de Brun D. Antonium Wedaenum.

11 *Studentenbeurzen*

Also D. Gualtherus de Brun, verclarende twe sons te hebben in studiis, ende zijne gelegenheit sodanigh te zien dat hij propriis sumptibus diezelvighe in studiis niet zoude moegen optrecken, verzucht heefft an den classe dat diezelvighe wilde gelieven fur zijne Ehrwaerde person an te holden op den anstanden synodo, dat diezelve bij den heeren Deputierden wilde gelieven te intercederen dat hij enig steur tot onderholt zijner sönen soude mogen erlangen. Heefft der classis solckes te thun gutlick ingewilligt.

12 *Heerde ~ Avondmaal*

Is gefragt worden von Jacobo Schonhavigo hou hij hem zoude dragen mit een lidtmat d'welcke openbar herbergh helt alwar altemit eenige excesse geschieden. Off hij tot den Nachtmal zoude tugelaten werden offte niet. Is geantwordt worden dat hij hem fleitig sal vermanen dat hij alle excessiën zuckt fur te komen, ende so daerna bevonden wordt dat hij darin niet en versyt, dat hij daerna die sacke

85 Hierboven is geschreven: 'Medenbach'.

in breder deliberatie legge, hetzye dan mit den gedeputierden classis, offte op 't classem zelver.

13 Gravamen

Overmits bevonden wirdt dat verscheiden personen d'welcke sich den nam von heydens annemen, allenthalven veel eenvoudigen leuden, in der oude superstie der blinder fortun verharden, d'welcke tegens die ehr Godes ende stichtinghe ziener kercken stridt, is guttgevonden solckes an den nasten synodum te referieren, off niet rat en war solckes te remonstreren die hoge overheit, opdat solckes dor Har Edelen sol moegen remedieert worden.

14 Predikanten ~ Schoolmeesters ~ Huwelijk

Also bevonden wordt dat dor het bijwonen der ongehoudwer personen eenighe onstichtinghe rieset in der kercken Christi, so isset dat bij dem christlicken classe resolvirt is dat het gein dienaer des Worts offte schulmeister, thunde die professie der reformirder religi, frij sal sthan alleinlick heusz te holden mit eenighe ongehoudwe person, opdat niet allein furgekdommen werde het quat zelffs, mar oock die suspicie des quats.

15 Epe ~ Predikant

Also D. Joannis Wosskoul dem classi verthonde seckere beroepbrieff von die kerck von Stinwijck op hem gedaen, ende verclarde zienen geneigten willen te zijn om die beroepinghe an te nemen indien hij dimissi von dem classe ende zijne kercke zoude moegen bekhomen, oock furstellende die reden d'welck hem daerin zollen bewegen, so is 't dat hierover gehort zient die ouderlingen derselver kercken, verclarende om reden dat zij daerin nit kunnen verstan. Ock der classis, overwogen hebbende die motiven D. Woskulii, resolvirt heefft dat zij oock darin niet kunnen verstan fur diese tijt, maer hem vermant hebben alle guede midelen bij die handt te nemen daerdor ziene schwaricheit zoude moegen removirt werden, ende hij also bij zien kerck moegen bliven.

16 Gedeputeerden ter synode

Sindt nominirt te trecken op den nasten synodum der dienaar von Hattem, Joannes Urbanus, ende die dienaar von der Elburgh, D. Winandus Joannis, ende tot olderling een von Harderwijck ende een von Hattem.

17 Epe ~ Predikant

Is oock resolvirt worden dat den classis zecker schrieven sal instellen an die kerck von Stinwijck, dardor gedocirt sal worden waarom Joannis Vosskeul vor diese tijt die beroepinghe op hem gedan nit en heefft kunnen annemen; darbeneven te schriven an die Edele jonckeren, scholteiss ende kerckmeesteren von Ep, dat Haer Edelen wil gelieven onverbrecklick te achtervolgen het contract tussen Har Edelen ende D. Wosskulium, opgericht betreffende zijn onderholt ende betalighe von dien; het d'welck indien nit gescheiden, dat alsdan der classis verursackt sal worden, so wanner een wetelicke beroepinghe op ziene person soude fallen, alsdan der dimissie in zijn lanckdurigh quaerele zoude versien⁸⁶.

86 In plaats van het doorgestreepte: 'geven'.

1605 I Classis Neder-Veluwe

18 *Gedeputeerden ~ Correspondentie*

Is geëlegirt worden in deputatum classis in platz Ellardi Maenii D. Joannes Rodius, ende te trecken ad classem Arnhemiensem D. Antonius⁸⁷ Waedaes, t'anno 1605.

19 *Agenda*

Sal den anstanden classis gehalten worden tot Harderwijck, ende sal alssdan D. Rhodius, minister loci, die predigh thun.

20 *Sluiting*

Censura morum gehouden sijnde, alsoock bedanckt zijnde den deputato classis Arnhemiensis fur siene getrouwe bijwonungh, advys ende resolutie in diese vergaderinghe, so sindt die broedern na gedan dancksegginge an Gott almachtigh in freden gescheiden.

21 *Ondertekening*

Ellardus Maenius, praeses classis

Winandus Johannis, assessor

Tilemannus Mylius, huius Inferioris-Velaviae classis scriba, manu propria scripsit

1605 I Classis. Harderwijk, 16 en 17 april

Inv. nr. 113, p. 105-113.

1 *Leiding*

Acta classis des Neder-Velouschen quartirs, gehauden tot Harderwick den 16 und 17 aprilis styli juliani anno 1605. Na anroping des nahms Godes sind durch gemeine keurstimmen geëligert worden in praesidem D. Johannes Zwitterius, in assessorem D. Petrus Kentius, in scribam Rutgerus Vittaeus.

2 *Aanwezigen*

Sind op desen classe gewesen: von Harderwick D. Ellardus Maenius, minister, ibidem senior doctor Wernerius; von der Elburg D. Winandus Johannis, absque seniore; von Hattem D. Joh. Urbanus, absque seniore; von der Niekerck D. Johannes Zwitterius, senior Elbert Berentzen; von Vorthusen D. Wolterus de Brun, minister, senior Elbert Rixen. Angaende navolgende personen sint sohnder credentz erschienen, namelick: von Eep Rutgerus Vittaeus, senior Herman Egbert; von Putten Petrus Kintius; von Bernevelt Anthonius Wittaeus; von Herd Jacobus Schonhovius; von Elspet Johannes Hesselius; von Neunspit Tilmannus Mylius; von Ohn Thomas Dinsslachen; von Osterwolt Johannes Nuckius. Absentes gewesen: Wesselius Gruningius von Dorspick, Jacobus Medenbachius von Garder, welche beide propter morbum excusirt gewesen. Ist oock verschenen mit credentz uth den classe von Arnheim D. Wilhelmus Naggius, minister in Twell.

3 *Vergadering*

Deweil D. Ellardus Maenius, diener der kercken tot Harderwick, nu twemal an malckander a suo praesbyterio ad classem gesand is, so is over diese sacke von

87 Boven de regel geschreven.

dem samtlichen bruderen beschloten dat die aude manier dieses classis vordan underhauuden werd, alss dat twe off mer dienars in einer kercken sin, per vices tot dem classem gesand werden, hetsey dat het praesbyterium andersins hochwichtige ursacken hebbe.⁸⁸

4 *Absentie*

Dieweil dat der dienaar von Elberg, D. Winandus Johannis, op den classe sonder sinen gedeputerden ouderlinck verschenen is, darvan die excuis, gehort sinde von den bruderen des classis, nit sufficiënt gehalten is worden, end darumb solchs in consequentiam nit sol mer getogen werden, op ein poen van ein punt groten, von wat kercke dar het ock van nu vordan geschien worde, die nit sufficiënt reden werde vorbringen. Angaende den dienaar von Hattem, ock verschenen seinde sonder ouderlinck, is 't geëxcusirt gewest overmitz sin krankheit.

5 *Epe ~ Predikant*

Dewil dor dat vertreck Johannis Voskulii die kerck tot Eep vacirde von einem dienaar, ende die deputati classis gearbeit hebben einen anderen dienaar wederumb dar te stellen, so isset geschiet dat hem geofferirt is worden D. Rutgerus Vittaeus, dewelck hen geëxhibirt hefft gode testimonia siner gesonden lehr ende levens. Darumb sie hem ock beqwem geacht hebben te examineren; ende darin sufficient gevonden hebbende, hebben sie hem in ministerio tot Eep geconfirmirt met gode verwilginge der gemeente aldar, doch hem operlacht tot dem overfluth tegen den tokomstigen classem mit aller vliticheit te bekommende ende te exhibiren ein testimonium academiae Heidelbergensis, ende ock alssdan den classi te tonen die testimonia die hie den deputatis tevoren geëxhibirt hefft. Ende nemet darumb der classis D. Rutgerum Vittaeum an in den register der dienaar dieses classis.⁸⁹

6 *Gravamen*

Angaende dat D. Michael Keckius mit D. Joh. Voskulio, sinem genero, den classem versocht hefft belangende Voskulii disces von Eep, begerende hen ein testimonium mede te delen von sin lehr end leven ende te reconciliern die unordning in sinem disces, auch ein vorschrieven mede te delen an het kerspel tot Eep Voskulio te contentiren von sinen restanten, darup der classis geresolvirt hefft solcks alles te remittern ad futuram synodum, deweil diese saecke dem vorigen synodo bevolen is, hem ock verwilgende ein acte te geven, dat sie hir in classe verschieenen sin ende ad synodum geremittirt.

7 *Absentie*

Elbert Rixen, ouderlinck der kercken von Vorthusen, hefft versocht mit wichtigen orsack hem te vergunnen wederumb na huss te gaen, welcks hem der classis togelaten hefft, doch datselve von einig mehr nit in consequentiam te trecken.

8 *Voorthuizen ~ Huwelijk*

Also vor diesen tiden Wilhelm Jansen ende Henrichen Willem Wulffs mit malckanderen hen in den echtenstaet te begeben versprocken hadden, ende ock twe oproping in der kercken te Vorthusen gehat, mar darna seckerlick bevonden

⁸⁸ In de marge is hierbij een 'NB' getekend.

⁸⁹ In de marge is hierbij een 'N' getekend.

1605 I Classis Neder-Veluwe

dat sie hem twe mahl hefft willen vergeven, darumb Willem Jansen vorgenommen hem van har te scheiden ende den classen gevraecht umb rhat darinne, so hefft der classis hem gevraegt of hie hem ock wilde laten reconciliëren mit har ende sie wedernemen. Darup hie geantwordet neen. Also hefft der classis hem geraden, indien hie dan ein ander wilde trauwen, dat hie alssdan hem bey het Edle Hoff verfügen solde ende dar sine saecke ter kennen geven.

9 *Huwelijk*

Also Janchen Philips den classi vertoent hefft seckere handschrift von einem, Reiner von Arler genoemt, daermede hie vor einigen jahren gedachte Janneken vor getugen (die mede het hantschrift underteickent hadden) getrouwet hadde tot sin echte huissfrow, mitzgaders ock andere circumstantiën vorgesteld hebbende, so hefft classis advisirt dat diese traw krachtig sey. Und dewil gedachter Reiner har nu verlaten hefft ende hem tot ein ander versellet, so remittirt het classis diese Jannechen Philips in hetgene dat sie tegen hem wilde vervolgen tot het Edle Hoff alwar sodane saecken hen gehören.

10 *Ermelo ~ Predikant*

Joncker Paul von Arnheim hefft den classi laten exhibiren ein missive, darin hie begeret dat classis hem beflitigen solde dat wederumb Armel, nu ein titlanck vacierende, mochte mit einem bequamen dienaar versien werden. Ende die von Armel ein oog hebben op Jacobum Medebachium, dienaar tot Garder, dewelcke mit den von Garder in ein verdrag getreden von sess jahren, mar hie dolirende dat hem sein belofftniss von underholt nit gehouden wirt ende darumb begert getransferirt te werden, also vint der classis vor rhatsam dat men twe darto committeren sol umb an beiden seiden te undersocken ho die saecke stat. Ende indien het den bevonden wirt dat vorgemelter Jacobus gein genochsam underholt en hefft, alss sollen die gecommitterden die jonckeren tot Bernevelt fragen of sie ock gesinnet sin Jacobo in ehrlick underholt te geven. So sie dan solcks wiegeren, sal der classis Jacobo behulplich sin tot Armel getransferert te worden. Ende diese commissie sal verricht werden, so bald alss Jacobus so weit dor d'gratie Godes von sin krankheit is genesen dat hie to Bernevelt kommen kan, dor D. Johannem Zwitterium et Wolterum de Brun. Ende sal den dienst aldar verrichtet werden dor die dienaar die dat susslang gedan hebben.⁹⁰

11 *Oldebroek ~ Vacature*

Dewil dor 't afsterven Johannis Hesii, praedicanten in 't Oudebrock, de platz aldar is kommen te vaceren, opdat die wedewe genitende annum gratiae die kercke derselvest glickewel mit dem dienst versien mach werden, ordiniert die christliche classis dat die naestgeseten dienars alss Osterwold, Dorspick, Herde, Nunspit end Eep die platze per vices alle viertien dag versien.

12 *Gravamen*

Die kerck tot Harderwick den classi vorgestellt hebbende ho dat in dieser stat verscheiden conventicula mit afbrock der reformerter gemein alhir des sondags ende ander dagen gehouden werden, warover ock gedachte gemeente bey haren respective magistrat dor verscheiden handling diese saecke kleglich remonstrit

⁹⁰ In de marge is hierbij een 'NB' getekend.

hebben, mar weinig of gantz nit uthgericht hebbende, begert op⁹¹ classem of die nit einigen wegs weit tot bequamer medie. Darop classis die sacke riplich overlecht hebbende, remitterende cum aliis gravaminibus ad futuram synodum.

13 *Gedeputeerden*

Dewil de classis hir des jahrs nur einmahl vergart, ende darumb den deputati belast werden te verrichten die sacken die midlertit vervallen, darvan die gedeputirten sollen protocoll holden umb rekenschap darvan te doen dem folgenden classi. Ende indien solcke sacken vervallen, die hen te schwar worden, alss mogen sie einigen beropen van den naesten dienarn umb particulir convent te holden, opdat solcks ordentlich geschie.

14 *Gravamen*

Dewil in verleden tiden dor het Edle Hoff sehr strenglich dem afgesetzten pastor, Wilhelmo à Weiss tot Putten, operlacht is sich geheel to enthouden von dem ministerio ende hie darop wenig passende, nhu hem verstautes wel openbarlick die stucken des ministerii te bedienen, glick hie gedan hefft bey klarem lichten dag den 3 martii verleden in dem vest ter Niekerken, alwar hie, gekommen sinde mit ein kar von Putten, ten huse von Henrick von der Scheur gedopt hefft ein kint. Glickvals ock geklaget werd von Petro Kintio dat gedachte pastor von Putten verleden november vier kinder t'einem mahl gedopt hefft; versocht classis an den christlichen synodum auf middel ende wege te dencken ho mit desern hertnackigen man na behor gehort procedirt te werden.

15 *Elburg ~ Huwelijk*

Wederumb gemovirt sinde de sacke von der Elberg angaende Jan Laurentzen end Nelchen Daemsen, echteluden, dewelcke dor missverstand lange jahren van malckander gewest sin, also dat der man woent ter Elberg, die fraw te Hattem. Ende dee man mennigmahl begert hefft in der gemeente ter Elberg entfangen te werden, hetwelck hem susslang is afgeschlagen. Mar hie evensehr is anholdende, ende von der kerck ter Elberg verklart wirt sin person te wesen unschuldig, ende dat hie sonder ergerniss aldar wel mag togelaten werden, so belastet classis den diener von Hattem omb mit dem ouderlinck siner gemeente te gaen bij gedachte Nelchen ende har te vermanen tot reconciliatie mit harem man, ende dan se bevonden wert gelick obstinat, mag de kercke von der Elburg alssdan na behoren mit dem man handelen.

16 *Gravamen*

Noch is 't von der kerck von der Elberg gefragt of ein von harem borgern die in vorigen tiden in staender ehe mit siner echtenfraw bedreven hefft adulterium mit sin magt, nu de echtelfraw gestorven sinde, of hi die magt mag hebben tot sin echte hussfraw ende na der kerckordinantz geconfirmert werden? Remittirt classis diese sack ock ad synodum.

17 *Elspeet ~ Pastorie*

Also Johannes Hesselius, predicant tot Elspet, verscheide malen in classe geclagt hefft over sine sehr qwade wohning, ock von einigen dienaren also te wesen be-

91 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'ad'.

1605 I Classis Neder-Veluwe

vonden is, so isset D. Ellardo Maenio opgelagt erster gelegenheit hem bey den schults von Bernevelt, wanner die tot Elspet werde wesen, laten te vinden ende Sine Edle nomine classis frondlick an te sprecken dat dieselve wil beliven die kerckmeisteren te constringeren tot reckening et reliqua, om alssdan mit beledinge des heeren schults die pastorswoning na uthwisinge der sacken te reparieren.

18 *Hattem ~ Predikant*

Dewil dat met groten leidwesen ende bedroffenisse gespargirt is geworden ende vor den classem gekomen dat D. Johannes Urbanus in vechterey gekomen is te Heidelberg met einem studenten, die van hem gewont seinde gestorven is, darvan hie vorg., von dem classe gefraget sinde, na gelegenheit derselver sacken geantwort hefft dat hie von demselven studenten te vechten gevordert is geworden; ende nadien hie verwont was, hem in eten ende drincken, tegen die manier der patiënten, gantz ungebotlick gedragen hefft, gedantzet ende gesprungen, ja ock mit einer huren ungebotlichen geleefft, dat het scheint hemselver verseumt te hebben, so is hem von dem classe opgelegt dat hie sonder einige verseumenisse na allem moglickem vlit attestatie beybrenge, insonderheit von D. doctor Pareo, von desen vorg. puncten, insonderheit of die wonde sey gewest doetlick of dat die medici, over die wonde judicerende, gevariirt hebben. Ende solcks verkregen hebbende, sal hi het den deputatis classis overleveren, opdat also hirin dem classi end der kerck Christi genoch gedaen werde. Doch dat Johannes Urbanus hem nit hebbe te beclagen dat men hem al te sehr hebbe verhaftet, so hefft hem classis vergunt dat hie het moge mit einem bode desen anstaende sommer dor neersticheit seines vaders in Palatinatu wonende, verrichten, of so dat hem ontstonde, dat hie het dan in eygner person uthvore, opdat alssdan ten allerhogste tegen⁹² den naesten classem sine fundamenten von verantwoording ingebracht werden.⁹³

19 *Gedeputeerden ter synode*

Sint genominirt te trecken op den naesten synodum tot Sutphen Johannes Rhodius, dienaar der kercken tot Harderwick, Johannes Zwitterius, dienaar der kercken tot Niekerck, ende tot ouderlinck ein von Harderwick end ein von der Elberg.

20 *Gedeputeerden*

In deputatum classis cum Johanne Rhodio te wesen is genominirt Petrus Kintius.

21 *Correspondentie*

Is genominirt D. Gualterus de Brun umb tokomende vorjahr te trecken in classem Arnheimiensem, alss deputatus classis huius, om gode correspondentiën mit den Arnheimschen classe te underhauen.

22 *Agenda*

Sal den anstaende classis gehalten werden in der stat Elberg.

⁹² Boven de regel geschreven.

⁹³ In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

23 *Sluiting*

Censura morum gehouden sinde, gelick alss oock bedancket seinde dem deputato classis Arnheimiensis, D. Guilhelmo Naggio, vor die getrouwe beywoninge, advis end resolutie in diese christlihe vergadering, so sint die bruderen na der dancksegginge tot Gott in vrede ende christlicher einicheit gescheiden.

24 *Ondertekening*

Joh. Zwitterius, classis praeses, manu propria subscripsit
Petrus Kinsius, classis assessor, manu propria subscripsit
Rutgerus Vittaeus scriba, manu propria subscripsit

1606 I Classis. Elburg, 25 en 26 april

Inv. nr. 113, p. 114-116.

1 *Leiding*

Acta classis des Neder-Velauschen quartiers, ghehouden tot Elborch den 25 ende 26 martii stili veteris anno 1606. Nae aenroepinghe des Heyligen naems Godes sijn met eendrachtigher stemmen eenheylichlicken eligeert in praesidem D. Winandus Johannis, in assessorem D. Gualtherus de Bruyn, in scribam Anthonius Wedaeus.

2 *Aanwezigen*

Sijn in desen classe verschenen: van Harderwijck D. Johannes Rhodius als minister ende D. doctor Warnerius als ouderlinck; van der Elborch D. Winandus Johannis, minister, ende Lambert Feyt als ouderling; van Hattem D. Johannes Urbanus, minister, met Gerrit Janss als senior; van der Nijckerck D. Johannes Zwitterius, minister, met Goessen van Corler als senior; van Voorthuysen D. Gualtherus de Bruin, minister, ende Gerrit Evertss, ouderling; van Eep D. Rutgerus Vittaeus, minister, met Lambert Wijchmans, ouderling; van Putten D. Petrus Kinsius; van Barnevelt D. Anthonius Wedaeus; van Doorspijck D. Wesselus Groninganus; van Ouhn D. Thomas Dinslaktius; uth het Oudebroeck D. Christianus van Elstroth; van Ermel D. Jacobus Medenbachius; van Oosterwolde Johannes Nuckius; van Elspeet D. Johannes Hesselius; van Herde Jacobus Schoonhovius⁹⁴; als ministri sine senioribus. D. Tilemannus Milius is propter morbum excuseert worden.

3 *Credenties*

Sijn de credentzbriefen ghelesen ende voor ghenoechsam erkent ende anghenomen.

4 *Vergadering*

Dewile dat de classe deses jaers vrogher is ghehouden, oock haestigher uthgeschreven als placht to gheschieden, uth sekere oorsaeken, so is 't dat de classis ordoneert dat men naemaels den classem sal uthschrijven 14 daghen voor den tijt dat hij sal ghehouden werden.

94 In de marge is geschreven: 'van Herde Jacobus Schoonhovius'

5 *Oldebroek ~ Predikant*

Also de gedeputeerden des classis den broederen voorghestelt hebben de wijze ende maniere hoe dat Christianus van Elstroth in het Oudebroeck ghekomen sij tot den kerkendienst, so is 't dat de classis sijn vocatie aldaer approbiert ende voor een membrum hem anneemt, doch also dat men met sijne confirmatie sal wachten ter tijt toe dat sijn beroepinghe oock van den Edelen Hove voor goet sal erkennet werden. Ende de confirmatie sal gheschieden van D. Winando Johannis.

6 *Ermelo ~ Predikant*

Is oock enighe swaericheyt voorghevallen aengaende den 10 artykel des voorgaenden classis, maer de broeders, omghevraecht sijnde, bekennen dat de gecommiteerden in gheene saecke sijn te beschuldighen, maer ghedaen hebben 'tgene hen opgheleyt was.

7 *Ermelo ~ Predikant*

Aengaende de swaericheyt van de translatie Jacobi Medenbachii hadden de broederen wel ghewilt dat Jacobus voorsichtigher hierinne ghehandelt hadde, maer overmits quod factum est infectum ire nequit, ende Jacobus sich beklagende dat hij geen sufficiënte betalinge en hadde, hebben de broeders, hierop lettende, de reden sijner translatie gheapproveert, doch also dat Jacobus sal ghehouden sijn, so daer swaericheyt ghemaect werde bij het Edele Hoff van sijn translatie, sulcks te verantwoorden ende de rationes daervan Johannes Rhodius, als gedeputeerde des voorgaenden classis⁹⁵.

8 *Attestatie*

Dewijle D. Rutgero Vittaeo van den classe is operlecht tegens tegenwoordighen classen te bekomen ende te exhibieren een testimonium academiae Heydelbergensis, ende hij sulcks propter pericula belli niet wel en heeft kunnen van daer bekomen, so is 't dat de classis hem van deselfde moyte voor dese reyse ontslaet, doch dat sulcks naemaels bij anderen niet en sal in consequentie ghetrocken warden⁹⁶.

9 *Hattem ~ Predikant*

In voorgaende classe is oock D. Urbano, ministro van Hattem, operlacht dat hij op desen classe inbrengen soude een attestatie tot sijner ontlastinghe, insonderheit van D. doctor Paraeo tot Heydelberch, belangende de vechterije daer hij in voorleden tijden toe ghekomen is met enen studenten in der voors. universiteyt. Maer also hij sulcks om reden wille tot noch toe niet en heeft kunnen bequamelick verrichten, so is dat classis hem nochmaels belastet⁹⁷ dat hij met allen meugelicken vlijt sal arbeyden om met den aldereersten 'tselvede testimonium noch to bekomen⁹⁸.

95 Bij dit artikel is in de marge een handje getekend.

96 Bij dit artikel is in de marge een handje getekend.

97 Hierna is doorgestreept: 'tselvede'.

98 Bij dit artikel is in de marge een handje getekend.

10 *Financiën*

Also bij den synodo goetgevonden is, soveel angaet de kosten op classicale ende synodale vergaderungen ghedaen, dat de respectieve classe deselfde sullen versoeken aen den Gedeputeerden, heeft de classe resolveert alsdat men hiervan last sal gheven denghenen die op den classen Arnheymiensem ghedeputiert is om dese saecke met den classe Arnheymiense te communiceren, om also ghelijckelycken bij den Gedeputeerden des quartiers⁹⁹ daerover aen te houden, welcke soveel temeer nodich is, overmits enige broders ghenootdrenghen sijn door gebreck van sodanighe onkosten gheen ouderling met te brenghen.

11 *Voorthuizen ~ Traktement*

Op het aengeven Gualtheri de Bruyn waermede dat hij claecht dat in sijn eerste anneminghe tot Voorthuysen hem beloofst sijn 300 guldens, ende daertoo hem ghedaen sijn enighe¹⁰⁰ parcellen van lant die nu soveel niet en doon dat dese somma mach vol sijn, ende sulke parcellen hem oock gedaen met conditie dat so sij de voors. 300 guldens kunnen uthbrenghen, dat sij dat wilden suppleren, hebben de broderen goetgevonden te deputeren Goossen van Corler, scholtus tot Nijckerk, ende Anthonium Wedaem, om met de jonckeren ende scholtis te Voorthuysen te spreken, dat haer wilde believe het contract mit Gualthero ghemaeckt te achtervolghen.

12 *Harderwijk ~ Tucht*

Op het voorstellen der kerke van Harderwijk welke raet vraecht van den classe hoe sij sich sal draghen tegen enen Frans de Koordenwercker, lidmaet der kerken ende vervallen in hoererijs, doch sich niet en wil verstaen tot oepentlicke schultbekennunge voor de ghemeinte, vint de classis raedsaem noch aen te houden met vermanunge ofte hij sich noch mochte t'enigher tijt tot boetveerdicheyt begheven, niettegenstaende de kerke verhaelt hij haer voor laeste antwoord ghegheven heeft dat men hem niet meer moyelick in dese saecke soude vallen.

13 *Gravamen*

Heeft oock de kerke van Harderwijk noch een ander swaricheyt ghemoveert angaende een seker vrouspersoon die daer sijnde een lidmaet der ghemeinte, sich mishijcket heeft an enen die, een groot papist sijnde, haer van 't gehoor des godlicken Woorts ende 't ghebruyck des Heyligen Nachtmaels sich te onthouden bewoghen ende verleyt heeft. Achtet derweghen classis raetsaem dat dese saecke van den deputatis ad synodum defereert werde.

14 *Predikantsweduwe*

Anghesien oock de kerke tot Harderwijk vanwegen der weduwe zaliger Timanni, ministri tot Gardern, bij den classe aenhout om een request an den heeren Gedeputeerden Velawschen quartiers, teneynde sij meuge, nae resolutie des lant-recess, een seker onderhout voor haerselven daermede obtineren, so is 't dat de classis ordoneert den deputatis dat sij sulcks nae hare begeerte op 't spoedichste sullen verrichten.

99 Boven de regel is geschreven: 'des quartiers'

100 Hierna is doorgestreept: 'beloften'

1606 II Classis Neder-Veluwe

15 *Gedeputeerden ter synode*

Op den synodum naestvolgende te trecken sijn ghedeputeert D. Tilemannus Mylius ende Anthonius Wedaeus, als ministri. De ouderlinghen sint ghenomineert van Harderwijck ende van Hattem.

16 *Correspondentie*

Tot den classem Arnheymiensem te reysen is ghedeputeert D. Jacobus Medenbachius.

17 *Gedeputeerden*

Beneffens D. Petrum Kinsium is ghenomineert D. Johannes Zwitterius in deputatum classis.

18 *Agenda*

Classis naestvolgende sol ghehouden worden tot Nijkerck, ende van den deputatis, als sij het goet sullen vinden, utgheschreven werden.

19 *Propositie*

D. Rutgero Vittaeo is operlacht die predicke te doon.

20 *Sluiting*

Habita censura morum sijn de broeders in vrede, liefde ende eendrachticheyt ghescheyden.

21 *Ondertekening*

Winandus Johannis, classis praeses
Waltherus de Bruyn, assessor
Anthonius Wedaeus, ut scriba manu propria

1606 II Classis (extraordinaris). Harderwijk, 19 mei

Inv. nr. 113, p. 117-121.

1 *Leiding*

Acta classici conventus extraordinarie, gehouden binnen Harderwic den 19 maii 1606. Nae aenroepinge van Godes Heiligen naem sijn vercoren in dese vergaderinge tot praesidem D. Ellardus Maenius, in scribam Joannes Rhodius, beide dienaren der kercken tot Harderwick.

2 *Aanwezigen*

Voorts sijn op dese vergaderinge neffens den kerckenraet tot Harderwick verschenen naevolgende dienaren des Woorts in deser Neder-Velouwische classe: van Niekerck D. Joannes Zwitterius; van Putten D. Petrus Kinsius; van Voort-huysen D. Wolterus de Bruyn; van Hattem D. Joannes Urbanus; van Barnefelt D. Antonius Wedaeus; van Eep D. Rutgerus Vittaeus; van Nunspeet D. Tilmannus Milius; van Ermel D. Jacobus Medenbachius; van Elspeet D. Joannes Hesselius.

3 *Nationale synode*

Also dese vergaderinge uytgeschreven ende gehouden tot desen einde, met namen om te letten ende te consultieren op eenige punten ende swarigheden die voorvallen ende aen te mercken staen in die acte der heeren Staten-Generall den kercken deser provintziën verleent over het uyt-schrijven ende houden des aenstaenden synodi nationalis, alsoock mede over eenige gravamina die op denselven synodum te brengen ende voor te stellen souden mogen nodich gevonden worden.

4 *Nationale synode*

So is 't voor eerste dat die broederen in dese vergaderinge verstaen dat men den heeren Staten ernstlick remonstriere het ergerniss ende lasteringe, hetwelck sonder twijfel soude gegeven offte bij voelen genomen worden, bijaldien in die uyt-schrijvinge des synodi nationael wort van den heeren Staten gestelt het punct van te resumieren den catechismum ende die Nederlandische confessie, ende hyrop versoecke dat sodanige woorden, is 't mogelick, geheel uytgelaten worden. Doch so sulx niet en soude konnen geobtiniert worden, dat men alsdan aenhoude dat in die uyt-schrijvinge hyrbij in effect dese offte diergelijcken woorden gestelt worden, overmits het alsoo van eene provintz versocht zij.

5 *Nationale synode*

Ende op hetgeene dat van den heeren Staten-Generael hyrover veerder verklaert wort, dat men aen Haere Mogentheit die gravamina der kercken deser provintziën, die op den aenstaenden nationael synodum in te brengen zijn, overseinden sall, ende sulx eer ende tevooren dieselve den kercken sullen gecommuniciert worden opdat die gecommittierde der heeren Staten ad synodum daerop intijts haer connen beraden, achten die broederen raetsam dat men den Edelen heeren Staten die gravamina tegelijck met den kercken sall communicieren, opdat Haer Edelen gedeputierde sowell als die gedeputierde der kercken intijds haer daerop mogen resolyvren. Edoch niet eerder, also die gedeputierde der kercken so well tijdt van doen hebben om haer te bedencken als Haer Edelen gecommittierde. Des temeer diewijl die gravamina die ad synodum nationalem sullen comen, eerst op die particuliere synoden gearrestiert worden, daer Haer Edelen gecommittierde bij zijn ende acte van becomen op Haer Edelen versoeck.

6 *Nationale synode*

Daerbeneffen wort oock bij die broederen verstaen, indien die heeren Staten voor het houden ende uyt-schrijven des nationalis synodi souden selve ende nae haer goetduncken verschrijven eenige dienaren om met denselven eerst te communicieren ende te beraemen van den tijdt, plaetz ende manier van die houdinge des synodi, offte oock van den kercken selve eenige daertoe gestelt ende gesonden worden. Dat sodanige niet en behoren derwaerts te reysen sonder credentz te nemen van den deputatis synodi, die henluyder wel behoorde gelimitiert gegeven te worden, ende voorts in 't wederkeeren mede hadden gebrocht acte van hetgeene haer beegent, voorgehouden ende verhandelt, oock van haer voor haere persoon ende deputaty ingewilligt worden.

7 *Gravamen*

Ende glijck dan dese aengeroerde swaerigheyden den corts aenstaenden provintzialen synodo Geldriae te Niemmegen voor te draegen staen om te ventilieren, also is 't, so hyrop die synodus nationalis eenen voortganck soude gewinnen, dat die broederen goetgevonden onsen aenstaenden voorss. synodo aen te dienen, naedien het exercitium prophetiae, 'twelck so te Genèven als te Embden ende daeromtrent met groote stichtinge onderhouden werdt, onder onss meest vervallen iss, waerin die begaeffde broeders, so predicanten als olderlingen, bij malcanderen commen om sich door vraegen, antwoorden ende disputeren in den Woorde Godes te oeffenen. Of niet raetsam en zij den christlicken nationali synodo dit te bedencken te geven om dat lofflicke oude gebruyck te resumieren, teneinde die broeders hen desto beter mogen oeffenen tegens die wedersprekers, alsoock om daerdoor in ervaringe te mogen commen wie die bequaemste zijn om te mogen van dorpen in steden promovren.

8 *Gravamen*

Also oock bevonden wort dat in 't overgaen van provintziën ende steden, bij gebreck van goede dienaren, altemet diegeene die in 't pausdom aldaer in superstity ende onchristlick leven geleefft hebben, haer terstont laeten reformieren ende in dieselve plaetzen blijven staen ende hyrover dickwijls weinich stichten, met namen bij den gemeinen eenvoudigen man, wetende ende aenmerkende hare vorige leer ende leven. Wort den synodo te bedencken gegeven off niet raetsam en zij door aenstaenden synodum nationaell die Edelen heeren Staten te versoecken dat door beleidinge der kercken in sulcken geval, sodanige plaetzen bij provisie van andere geleerde ende godtsalige kerckendienaren mochten bedient worden, ter tijdt toe dat sij selffs van ordinarisse dienaren mochten versien worden. Ende die andere, die in sulcken plaetzen haer mochten laeten reformieren, in andere provintziën van goede conditiën werden versien.

9 *Gravamen*

Diewijl oock groote onwetenheit wordt gespeurt overall, alsoock onder anderen in dengeenen die door den doop der gemeynte Christi ingelijfft zijn, tot merckelicke lasteringe dergeener die den Heiligen doop in die jonge bontgenoten verwerpen, te vraegen of niet raetsam en zij door autoriteyt des nationalen synodi bij die Edele heeren Staten te versoecken dat Haer Edelen gelieve door haer autoriteit tenminsten sodaniger kinderen ouderen, die in die christlicke kerck gedoopt zijn, daertoe te constringieren dat die kinderen gehouden sullen zijn haer van den dienaren godtlicks Woorts te laeten onderwijsen ende rekenschap te geven van haere kennisse ende waere religy, op tijdt ende manier alss raetsam mochte gevonden worden.

10 *Gravamen*

Diewijl inssglijcken bij conniventy van particuliere overheyden aen verscheiden oorden sodanige personen sich des dienstes der kercken aennemen om te betreden, die offte geene¹⁰¹ beroepinge en hebben, offte onsuiver in leer offte leven worden bevonden, offte oock haer weigerlick stellen die gereformierde religy te onderschrijven, zij den synodo te bedencken gegeven off niet raetsam en zij bij

101 Hierna is doorgestreep: 'p'.

die Mogende heeren Staten aen te houden door den nationalem synodum dat Haer Edelen gelieve die provintzionatele overheiden ernstlick te bevelen, dat de facto door Haer Edelen authorityt sodanige mochten loco movyrt worden, die van den kercken onbequaem tot den dienst godlicks Woorts (om reden voren verhaelt, ende diergelijcken) mochten geordelt worden.

11 *Gravamen*

In 't particulyr onsen synodum betreffende, also een lidmaet der gemeinte Christi tot Harderwick, door occasy van houwelick aen eenen papist verbonden zijnde, haer van het gehoor des godtlicken Woorts ende gebruyck des Heiligen Avontmaels t'eenenmaell absentiert, in den kraem gelegen zijnde haer kindt buyten die kerck gedoopt is, ende sulx alles (gelijck den man affirmiert) sij hem te doen in die trouwbelofften toegeseyt heeft, ende door geene vermaninge van die kerck aen haer gedaen tot noch toe en heeft connen terecht gebrocht worden, den synodum te vraegen (gelijck dan oock laestmael in die classe te Elburch besloten is ende hyr wederom gerepetiert wort) wat wijder in dese saecke die kerck te doen stae.

12 *Gravamen*

Naedien oock eenige dienaren deses classis over het slegt onderhoud 'twelck sij hebben, gedolierd ende klachtich gevallen, te versoecken den synodum wat troost ende raeth hyrin te vinden?

13 *Gravamen*

Te remonstrieren off niet raetsam, te doen maken ende hiernaemaels te gebruycken een eigen ende besonder sigillum huius nostrae synodi, gelijck dan die classes hyr alrede hebben ende andere synoden oock.

14 *Gravamen*

Diewijl bij den schoolraeth des Velouwischen gymnasii tot Harderwick goetgevonden iss, tot besettinge der Velewe met goeden predicanten, alsoock om die vicaryën tot haeren rechten gebruyck te brengen, dat van een iegelicke stadt¹⁰² ende ampt in Velewen een offte twee studenten op middel der derdendeelen der vicaryën, offte bij andere wegen, in studiis mochten onderhouden worden, zijnde den lande verbonden. Te versoecken den synodum denselve wille gelieven een favorabel voorschrijven den scholarchen te verleenen aen het Edele Hoff, ten einde Haer Edelen gelieve dese saecke ten besten het quartyr van Veluwen te recommendyren.

15 *Sluiting*

Nae gedaene dancksegginge tot Godt iss dese vergaderinge der broederen met vrede gescheiden.

16 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen, classis praeses
Joannes Rhodius, ut scriba

¹⁰² Hierna is doorgestreept: 'offte'.

1607 I Classis Neder-Veluwe

1607 I Classis. Nijkerk, 21 en 22 april

Inv. nr. 113, p. 122-125.

1 *Leiding*

Acta classis des Neder-Velawschen quartiers, gehouden tot Nijkerck den 21 ende 22 aprilis anno Domini 1607. Nae aenroepinghe des naems Godts sijn in desen classe met ghemene stemmen verkoren D.¹⁰³ Johannes Zwitterius in praesidem, D. Ellerdu Moenius in assessorem, ende D. Johannes Urbanus in scribam.

2 *Aanwezigen*

Sijn in den classe verschenen met behoorlicken credents naevolgende broeders: van Harderwijck D.¹⁰⁴ Ellerdu Moenius als minister, ende Jacob Voet, ouderlinck; van der Elburch D. Winandus Johannis, minister, ende Johan van Holten als ouderling; van Hattem D. Johannes Urbanus, minister, ende Jacob Cruyner als ouderling; van Nijkerck D. Johannes Zwitterius, minister, ende Elbert Beerntsen, ouderling; van Voorthuysen D. Gualtherus de Bruyn, minister, ende Elbert Rijckss, ouderlinck; van Epe D. Rutgerus Vittaeus, minister, Lambert Wijchmans, ouderling. Sonder credentz sijn verschenen: Petrus Kinsius, minister van Putten; Anthonius Wedaeus, minister van Barnevelt; Thomae Dinslakius, minister van Oehn; Christianus Elstroth van 't Oldebroeck; Johannes Hesselius van Elspeek; Tilemannus Milius, minister van Nunspeek.

3 *Absentie*

Betreffende die absenten, als namelick D. Wesselius Groeninganus (dewelcke sich lichamelicker swackheythalven excuseert heeft, 'twelck oock accepteert is), item Johannes Nuckius tot Oosterwolde, Jacobus Medenbacchius tot Ermel, diewelcke buyten oorsaecke sich excuserende ende absenterende, sullen in den toekomenden classe eernsthaflich hierover ghecensureert worden.

4 *Absentie*

Is oock vorder gheresolveert dat indien nae desen yemant, hetsij minister ofte senior, sich sonder wetlicke oorsaecke absenteerde, sal tot profijt der armen daer de classis ghehouden wert verbeuren een pont groot; ende indien yemant ten twendenmael sulcks dede, als niet vragende nae die geltstraffe, sal den dienaar van sijnen dienst suspendeert werden.

5 *Aanwezigen*

Is oock verschenen op desen classe met ghenoechsame credentz uth den classe van Arnhem D. Reynerus ab Erbrad.

6 *Garderen ~ Predikant*

Is oock tot membrum classis angenomen D. Fredericus Curtenius, naedien de classis verstaen hadde uth den deputatis classis het goede beleyt daerdoor D. Fredericus tot Gardern ghepromoveert is worden. Doch dewile hij hem alleen een jaer verbonden heft, sal met sijne confirmatie supersedeert werden tot naerder ghelegenthey.

103 Boven de regel geschreven.

104 In de marge geschreven.

7 *Hattem ~ Predikant*

Betreffende den 18 artykel des classis Harderwicenae, ghehouden anno 1605, waerin D. Urbano, dienaer des Woorts tot Hattem, opgeheleyt was om van D. Paraeo te brengen ghenoechsame ghetuychnisse tot sijner ontschuldige over die swaericheyt aldaer uthghedruckt, so is 't, also die classis bevint dat ghedachter Urbanus belet is worden door de onveylicheyt des tijts om sulcks te doen, oock enich ghetuychnisse uth Vrieslant verthoont heft van D. Anthonio Wilhelmi, pastoor in Hallum, waerdoor sijn saecke enighermaten ghejustificeert wort, alsoock dewijl classis verstaet hoe dat hij in sijn kercke tot Hattem stichtelicken wandelt ende sijn casus aldaer niemant ergert ende weynighe bekend is, so is 't dat die classis resolveert heft dat D. Urbanus in sijnen dienst sal ghecontinueert werden, op conditie dat indien nae desen mochte bevonden worden dat dese sijnen casus yemant mochte ergeren ende sijnen dienst naedelich sijn, hij sal ghehouden sijn het voorss. testimonium te verthonen.¹⁰⁵

8 *Oldebroek ~ Predikant*

Is nochmaels D. Winando Johannis opgeheleyt, wanneer het Sijn Eerwaerde sal stichtlick vinden, D. Christianum Elstroth, dienaer des godtlicken Woorts, in der kerken in 't Oldenbroeck te confirmeren.

9 *Financiën*

Wort nochmaels den deputato ad classem Arnheimiensem opgeheleyt dat den 10 artykel des voorgaenden classis Elburgensis mach ghevordert werden, betreffende het subsidium tot de onkosten die op synodale ende classicale vergaederunge ghedaen worden.

10 *Voorthuizen ~ Traktement*

Angaende den 11 artykel des voorledenen classis, betreffende de saecke D. Gualtheri de Bruyn, dewijl doch suslange deselfste tot geen goet ende ghekomen is, doch de joncker ende scholtes van Voorthuysen belooft hebben, so balde als den landtdach gheschiet was met believinghe D. Wolteri een fruntlicken dach an te stellen, om te sien dat den defect sijnes onderholts suppleert werde, ende nae gheschiedener rekening te sien ofte sijlyuden voor sekere summa van pennungen met D. Gualthero mochten accorderen, vanwegen 't verloop so hij seyt an sijn stipendium jaerlicks tekort ghekomen. Ende sal de scholtes van Nijckerck nomine classis versocht werden dat Sijn Edele believe op denselven dage sich aldaer te laten vinden ende goede hant mede anholden, opdat de saecke eenmael ten ende ghebracht werde. Also oock mede te versoecken bij joncker, scholtes ende kerspelslyuden ofte haerlyuden niet doenlick ware D. Gualtherum in sijn olde dagen van de bouwerije te ontslaen ende sekere penningen voor al¹⁰⁶ de landerijen toe te leggen. Ende so het ontstonde dat desen dach sonder vruchten ofginge, dat alsdan dese saecke bij de heren Gedeputeerden deses quartiers sal versocht werden, tot welken ende van den classe D. Woltero sal voorschrieven ghegeven werden.

105 Bij dit artikel is in de marge het begin van een handje getekend.

106 Boven de regel geschreven.

1607 I Classis Neder-Veluwe

11 *Gravamina*

Is vorder besloten dat ministri op den classe verschijnende nae desen geen gravamina nomine ecclesiae suae sullen proponeren, tensij dan dat sij eerst von den praesbyterio onderteyckent sijn¹⁰⁷.

12 *Doop*

Also clachten ghefallen sijn dat sommighe dienaeren sulke kinderen ten doop ontfangen, derwelker olders haer weygeren in hare respective kerspelen over den doop te staen, waerdoor sulke onwillighe in hare onghehoorsaemheyt ghesterckt worden, is resolveert dat geen dienaer sulke kinderen sal annemen om te dopen, maer een yegelick sal arbeyden soveel mogelick de olders hare kinderen selfs ten dope te laten¹⁰⁸ presenteren.

13 *Gravamen*

Dewijl het apparentelick is dat de synodus nationael sal voortgaen, ende men des hopens is dat een bestant ofte ewighen vrede tusschen dese Gheünieerde Provinciën ende Hare Hoochheden van Oostenrijck mochten ghetroffen worden, is gheresolveert aen den synodum te laten ghelanghen dat op den synodo nationali mochte ghearbeydet worden dat de Mogende heren Staten, Hare Edelen, de kruyskerken in neutrale landen wilden laten gherecommendeert sijn, opdat die door stilstant van onse wapenen niet meer en worden onderdruckt.

14 *Gravamen*

Om ad synodum te brengen dat op den synodo nationali mochte ghelet worden dat in allen provinciën ende respective kerken van dien eendrachticheyt werde onderhouden in het observeren der festdaghen benefens den sondach, alsoock in het dickwils ofte weynich te predicken op denselfden.

15 *Gravamen*

Dewijl in den laestghehouden synodo den classi van Neder-Veluwen is voorbij gheslagen in het committeren eniger dienaers ad nationalem synodum, oock in plaets van een dienaer een olderlinck verkoren is, ende sulcks in een respective kerck des classis denselven uthdruckende met namen ende toenamen, welke vrijheyt de classis acht dat sodanighe kercke voor sich behoort te houden om selfs uth haren midden een persoon te nomineren alst haer opgheleyt is een olderlinck tot enighe vergaderinghe te committeren, sal an den synodo versocht worden dat sulcks in toecomende tijden sal voorghekomen worden.

16 *Voorthuizen ~ Diakonie*

Is van D. Gualthero de Bruyn gevraecht worden, dewile de scholtis hem besvaert hadde alsofte¹⁰⁹ hij in sijn ampt hadde ghegrepen doordien de rekenunge van de diakonen in Sijn Edele absentie gheschiet was, hoe hij hem hierin na desen dragen solde. Is gheantwoordet dat men benefens de ghemeyne publicatie,

107 Bij dit artikel is in de marge geschreven: 'N.'.

108 Boven de regel geschreven.

109 In plaats van het doorgestreepte 'met seggen dat' is boven de regel geschreven: 'de (...) alsofte'.

daerdoor het een yegelijk wert vrijghestelt de voors. rekenunge bij te wonen, den scholten in prive sal versoecken om de rekenonge aen te horen.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Sijn ghedeputeert om op den naestvolgenden synodum te trecken D. Ellerduſ Moenius ende D. Johannes Urbanus, ministri. De olderlingen sijn ghenomineert van Harderwijck ende van Hattem.

18 *Correspondentie*

Is tot den classem proximam Arnheymiensem te reysen ghenomineert D. Rutgerus Vitaeus.

19 *Gedeputeerden*

Beneffens D. Zwitterium is tot een deputatum classis¹¹⁰ genoemt D. Gualtherus de Bruyn, minister Vorthusiani.

20 *Agenda*

De plaets daer naestcomende classis sal ghehouden werden is bestemt Hattem. Ende sal deselfde classis uthgeschreven werden van den deputatis. Ende sal minister loci die predicatie doen.

21 *Sluiting*

Is oock bedanckt werden die deputatus des classis van Arnhem. Ende censura morum ghehouden sijnde, sijn de broederen in vrede ghescheyden.

22 *Ondertekening*

Joh. Zwitterius, classis praeses, manu propria subscripsit
Ellardus van Mehen, assessor classis
Johannes Urbanus, scriba

1607 II Classis (extraordinaris). Harderwijk, 29 oktober

Inv. nr. 113, p. 126-129.

1 *Leiding ~ Aanwezigen*

Acta classici conventus extraordinarie, gehouden tot Harderwick anno 1607 den 29 octobris. Nha aenroepinghe des nhaems Godes sijn mit gemene kuerstemmen vercoren in praesidem Ellardus van Mehen ende tot scribam Rutgerus Vitaeus. Ende sijn op dese extraordinarische vergaderinghe door het uutschrijven der gedeputeerden classis verschenen: van Harderwijck Ellardus van Maehen ende Johannes Rhodius, oock D. Anthonius Thysius, specialick daertoe versocht sijnde; van der Elburch D. Winandus Johannis; van der Niukerck D. Joh. Zwitterius; van Hattem D. Joh. Urbanus; van Voorthuysen D. Wolterus de Bruyn; ende van Eep D. Rutgerus Vitaeus. D. Petrus Kintzius van Putten ende D. Anthonius Waedeus sijn wel verschreven geweest, maer niet verschenen.

110 Boven de regel geschreven.

2 *Bommelerwaard ~ Tielerwaard ~ Land van Maas en Waal*

Also uut cracht des laestgeholdenen synodi tot Bommel die deputati synodi aen die gedeputeerde classis ernstelick versochten dat uut midden onses classis een persoon worde uitgemaect tot den werck der reformation in Bommeler- ende Thilerweerden, oock Maess ende Waell, so is mit gemeener kuerstemmen daerthoe vercoren geworden D. Joh. Urbanus, predicant tot Hattem, die oock sulckx heeft aengenomen op navolgende conditiën, voor den tijt van 4, 5 ofte 6 weecken nadat sijne geassocierde aldaer lang souden blijven. Eerstelick dat sijn kercke ende den Edlen magistraet aldaer daertho guetlick om te verstaen worden genduceert, waerthoe D. Winandus Johannis ende D. Rutgerus Vittaeus van den classe mit seeckere credentie sijn gedeputeert geworden. Ten anderen dat in sijn affwesen die plaetze tenminsten op sonnendaghen mochte bedient worden, waerthoe van den classe geordoneert sijn die kercke van Harderwijck, Nunspeet ende Eepe, edoch dat eerst Eep, dan Nunspeet ende ten derden Harderwijck sulck sulen verrichten. Ten derden dat indien hem viaticum mochte ontbreecken, dat D. Anthonius Thysius hem mit een seecker stuck gelts voorsien sal, indien hij andersins sichselffs niet en sal connen reddē.

3 *Examen*

Also door sekere occasy D. Laurentius Borcholonius, studiosus theologiae tot Leyden, die kercke tot Elburch ende Doorspijck gerecommendiert wass, ende daerop sijne proposity behoort, soo is 't geschiet dat hij van den gedeputierden classis is geëxamineert ende ad ministerium ecclesiae toegelaeten geworden. Edoch also daerentuschen uut goeder handt dese saecke den broederen des classis te bedencken worde gegeven, iss raetsam geacht dat 'tgene 'twelck nae volgt tot breeder versekeringe van die qualificatie sijnes persoons soude verricht worden:

1. Is van den praeside hem opgeleyt geworden, in den naem des classis, dat hij rotunde ende syncere als voor den Heere soude antwoorden op hetgeene, 'twelck hem soude worden afgevraecht, te weten wat hij gevoelde van den catechismo ende die Nederlandische confessie des geloofs. Heeft geantwoordt dat hij alle 'tgeene 'twelck in beyden vervaet is den Woorde Godes conform te zijn ende daertegens niets te hebben, bekenne, jae dat meer is, daervan genoechsam in sijnen gemoet overtuycht zij.

2. Also oock voor sekeren tijdt ende bij sekere occasy van sommige broederen ins Hollant hem opgeleyt wass het pausdom te ejurieren, ende sulcks door het oversetten libelli D. Danaei De Ecclesia^{III} in Duyts, daerbij voegende sodanige praefaty diewelcke tot revocaty des pausdoms soude geaccommodiert zijn, iss van die vergaderinge hem opgeleyt sulckes nochmaels te effectueeren, glijck

III Gepubliceerd in Arnoldus Cornelii, *Antwoort Lamberti Danei Wijlen Professeur in de hooghe Schole tot Leyden, op drie voorghestelde Vragen, nopende het Ampt der Overheydt inde regeeringhe der kercken: Wat haer toe-coemt, ofte niet toe-coemt. Mitsgaders, Een cort end clær Bewijs, dat de Verkiesinghe, ende Afsettinghe der Dienaren des Goddelicken Woorts, der Ouderlingen, ende Diaconen niet en staet by de Borgherlicke Magistraet, maar by de Kercke. Item, Sekere Artijckelen, van het Seggen, ende de Macht der Overheydt inde bedieninghe der kercke Christi in Hollandt, over het maecken van Kerckelicke Ordonnantien, het Overstaen van Kerckelicke Vergaderingen, ende de Verkie-singhe van Kerckelicke Persoonen: Eerstmael ontworpen, ende daer op ghehoort hebbende, t'advijs van verscheydene geleerde Mannen, eyndelick voltrocken.* Delft, 1613.

oock hetselve van hem te doen aengenomen ende beloofd is, mit dese condity, dat hij die praefaty den gedeputierden classis oft classi selve sall ter handen stellen, om dierselviger met sijn voorweten af offte bij te doen 'tgeene sij stichtelick sullen bevinden.

3. Heefft oock D. Laurentius Borcholonius op naevolgende vraegstukken die-welcke hem, beneffens het vorige examen met hem gehouden, zijn voorgesteld geworden, geantwoordt:

1. De S. Scripturae autoritate, plenitudine et perspicuitate. Dat hij gevoelt, dat die Schriftuyr haer authoriteyt alleen van Godt ende niet van die kercke en heeft, ende genoehsaem zij tot onderwijnsinge in glove ende leven; oock bij haerselven lichten genoech hebbe om sichselve te verklaren.

2. De Romana ecclesia. Dat Romana ecclesia, quae Romana, nullo modo sit ecclesia Dei, neminemque in ea, qua Romana, servari posse.

3. De pontifice Romano et papismo. Dat pontifex Romanus niet en zij caput ecclesiae¹¹² politicum, noch papismus politicum quid, eoque nec adiaphoron, neque papam habere potestatem universalem in civilibus neque ecclesiasticis.

4. De praedestinatione. Dat daer een verkiesinge zij ende die oorsaeck van dien merum Dei beneplacitum, non autem fidem praeviam, nec bona opera, gelijkwel sustineerende Deum praedestinatam versari circa objectum vestitum qualitate, daerbij verstaende die sonde.

5. De providentia. Dat Godes voorsichticheyt sich uytstrekt tot alle dingen, eo tamen respectu, ut bonorum sit causa efficiens Deus, malorum vero permittens, adeo ut mala culpae Dei decreto non eveniant, neque Deum peccata peccatis punire.

6. De libero arbitrio. Dat in primo actu vocationis nostrae ad communionem Dei omnia quaecumque concurrunt ad conversionem hominis a Deo sint, atque proinde hominem, qui antea suam naturam erat inhabilis ad capessendam supernaturalem gratiam, a Deo habilem effici.

7. De universali gratia. Dat niet allen ende een ieglick mensch (die bontgenoten selve niet uytnemende) genoehsame gnaede voor den dach sijnes stervens wordt geoffert.

8. De peccato originis. Dat die erfsonde zij, ende zij reatus et poena teglijck totius generis humani.

9. De justificatione. Dat causa formalis zij gratuita imputatio justitiae Christi, non autem illud credere.

10. De impletione legis. Dat alhowell Godt volkommen gehoorsamheyt van den mensche vereyscht, dat nochtans niemant in dit leven die gnaede van Godt gegeven wordt om sulcx te praesteyen.

11. De perseverantia sanctorum. Dat niemant, eenmael den geest der aenneminge tot de kindtschap Godes waerlick hebbende ontvangen, denselve wederom geheel end eindtlick verliest.

12. De statu animae extra corpus. Dat hij aengaende animas patrum voor die toekumpst Christi in den vleesch twijfele, te weten of die van mont ten ewigen leven, dat is in den hemel, zijn ingegaen. Doch wat aengaet den staet der sielen der gelovigen nae die menschweedinge Christi, dat dieselve, neffen die sielen der Heilichen outvaderen nu, in den hemel zijn bij haren hoofde Christo.

¹¹² Boven de regel geschreven.

1608 I Classis Neder-Veluwe

4. Is hem neffens desen veerder opgeleyt testimonium D. doctor Gomari te verthonen. Si non doctrinae, saltem vitae, 'twelck hij oock belooft heeft tewege te brengen. Waerop hem van die vergaderinge is aengedient geworden dat hij, dit alles onderteyckent hebbende, bij provisy in ministerio sal gedult worden, tot dat die classis, ordinarie vergadert zijnde, hem hyverover goet kennende sall willen approbyren ende doen confirmieren.

His ita transactis subscribo,
Laurentius Pauli Borchlonius¹¹³

4 *Sluiting*

Ende zijn aldus die vergaderde broederen, nae gedaene dancksegginge tot Godt, met vreden gescheyden.

5 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen, praeses classis
Rutgerus Vittaeus, classis scriba

1608 I Classis. Hattem, 12 en 13 april

Inv. nr. I 13, p. 130-135.

1 *Leiding*

Acta classis Inferioris-Velaviae, gehouden binnen Hattem den 12¹¹⁴ ende 13 aprilis 1608. Nach anroepinge des namen Godes sijn die gemeine keurstemmen verkoren worden in praesidem D. Johannes Rhodius, in assessorem D. Johannes Winandus, in scribam Jacobus Medenbacchius.

2 *Aanwezigen*

Sijn verschenen op desen classe met behorlicken ende suffisanten credits: van Harderwijck D. Johannes Rhodius, minister Verbi, ende Walterus van Walting, senior; van Elburg D. Winandus Johannes, minister Verbi, end Matth. Matthisen, senior; van Hattem D. Johannes Urbanus, minister Verbi, ende Johan Voss, senior; van den Niewkerck D. Johannes Zwitterius, Verbi minister, ende Gosen van Cortelaer, senior; van Voorthuysen D. Walterus den Bruyn, minister, sonder sijnen ouderling, uyt reden die aengenomen sijn; van Eep D. Rutgerus Vittaeus, minister Verbi, ende Jan Schuyrman, senior. Sonder creditz sijn verschijnen: D. Petrus Kinsius, dienaer des Woorts tot Putten; D. Antonius Wedaeus, minister Verbi tot Bernefeld; D. Tilmannus Mylius, dienaer des Woords tot Nunspeet; Johannes Hesselius, predicant tot Elspeet; D. Fridericus Cortenius, tot Garder; D. Thomas Dinslakius, predicant tot Oen; D. Jacobus Schoenhovius, tot Heerden; D. Christianus Elstrod, predicant in 't Oldebroeck.

3 *Oosterwolde ~ Predikant*

Dat Johannes Nuckius, dienaer tot Osterwold, wederom niet verschijnen in classe, hem excusierende, gelick oock te¹¹⁵ jaer, van sijne kranckheit. En heeft de classis

113 De ondertekening 'His (...) Borchlonius' is met eigen hand geschreven.

114 In plaats van het doorgestreepte: '13 ap.'

115 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'de'

sulcks niet aengenomen, maer beschloten hem te schrijven, so hij vorteaen sonder wetlicke reeden hem begint te absentiren van de classicale vergaderingen, dat hij vervallen sal in de censur ende straff articulo quarto classis superioris. Ende dat hij oock getuygenisse schriftlick van enige sijnen kerspelsluyden ter naester classicale vergaderinge inbrengen sal, tot bewijss deser sijner gepraetendirte sieckte, gemerckt men achtet dat de oorsaecke sijnes uytblijven nhun, alsoock te jaer, principal iss de geltschult aen een¹¹⁶ seecker vraw tot Niewkerck, dewelcke schult classis verstaet dat hij van rechtswegen behort de voldoen ende betaelen derselver vrawen volgens sijn eigen obligatie hiervan, daermede deselve vraw hem niet veerder moge vor recht trecken, gelick apparentlick is, ende also hem ende dem ministerio gheen feerder ohnehr moge aengedaen worden. Aver also men oock verstaet dat hij op enige superstitieuse veestagen, als Drykoningen etc., extraordinarie praedicket ende oock kinder in de huysen doopt, sal hij tegelick bij deselve missive vermaent worden hem vordaen daervor te wachten, ende met den andren broederen christelicken te conformiren¹¹⁷.

4 *Aanwezigen*

Iss oock verschenen uyt dem classe van Arnheim D. Hugo Haalwegius, minister Verbi tot Welp, dewelcke, vertoont hebbende genoechsamen credentz sijner commissie van den deputatis des Over-Velauwischen classis, bij dese vergaderinge admittirt iss.

5 *Doornspijk ~ Predikant*

Iss oock niet verschijnen op den classe D. Laurentius Pauli Bor[ck]lonius, gelick dan oock deselve over de 10 weecken herwaerts absens iss geweest van sijn kerck tot Doorspijk. De classis verwondert sijnde sijnes doens, verstaet dat hierinnen van hem seer ohnordentlicken ende ohnstichtlicken wrdt gehandelt dewijle dat hij hiervan hatte behoren te verwittigen de deputatos classis ende met denselvigen over sijn vertreck te handelen, daermede deselve (bevindende de oirsaeck sijnes vertrecks ende langen uytblijven suffisant) metlertijt tot bedieninge sijner plaetz (alwaer hierover¹¹⁸ susslang niet gepredickt es) hatten¹¹⁹ mogen oorder stellen. Ende hoeweel het noodich hatte geweest ende de broederen gern gesien hatten dat hij Borcklonius tegenwoordich waere geweest, om dies te bequamer met hem te handelen over sijn aenneming totten dienst tot Doorspijk, desniettemin so isset dat dese ordinarische tegewordige classis hem aennimpt end approbiret¹²⁰ in sijnen dienst tot Doorspijk op het examen met hem gehouden den 29 octobris 1607 tot Harderwijck, hetwelcke hij doemaels onderteickent heeft, achtende, hoeweel hij in enige puncten enig singulier gevoelen heeft, sulcks so suffisant niet te sijn om hem van dem dienst alhier uyt te schlieten, wel verstaende dat dese approbatie op de vogaende articulen end examine mits deser conditie geschied, dat hij veerder nach sijn wederkommen darbij sal prestiren end voldoen hetghene van hem bij den verleden examine belofft, als ten ersten getuygenis D. Gomari verthonen doctrinae aut vitae, ten tweden te

116 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'hem'.

117 Bij dit artikel is in de marge geschreven: 'N.'.

118 Hierna is doorgestreept: 'te d'.

119 Boven de regel geschreven.

120 In de marge is geschreven: 'hem (...) approbiret'.

ejuren papismum door een oentlicke profatie, het van hem overgesette boeckgen Daenaei De Ecclesia bijgevoegt, ende sulcks in de tijt van 4 maenden, af te recknen van sijn wederkompst, want anders dese sijne approbatie sijns diensts in desen classe van ghener weerde sijn sal. Feerder oock, ten tweden, word hij also van dese tegenwoordige classicale vergaderinge op- ende aengenomen met dese restrictie, so hij oock hierop van dem Hove van Gelderland binnen de vorsch. 4 maenden nach sijn wederkieren approbatie verkrijcht ende den deputatis classis vertonen kan. Dewelcke anderssins nomine classis hem niet hebben te kennen noch te dulden. Ende ten terden, dewijl hij seer ohnordentlick met opspraack end ohnstichtinge sijner gemeinten vertracken is, ende hierover aldaer thien weecken lang ghene predicatie gedaen sin, end niet dienlick dat vortaen lang sonder dienst sijne plaetz end onseecker over sijn wederkommen blijven, so isset dat hij bij de tegenwoordige vergadering insgelicken met deser restrictie word aengenomen, dat indien hij tegen Pffingsteren niet wederkomt, men niet feerder op sijn person heeft te sien, ma[er] sal versteecken sijn van sijnen dienst, ende sullen deputati classis haer omsien nach einem anderen dienaer, ende alsdan darentuschen oorder stellen op de bedieninge derselver plaetz door de bijgeseeten dienaeren.¹²¹

6 *Absentie*

Betreffende Jacobum Medenbachium die in de verleeden clas te Niewkerck niet verschenen is end hem mondlick door enige van den broederen liet onschuldigen over die sieckte sijner huysvrawen, verstaen de broederen tegenwoordich sulcke reeden vor suffisant, hoewel het wel hadde schriftlick behoren te geschieden. Daerom oock de classis statuirt dat vortaen de uytblijvende broederen, hebbende hierover wichtiche orsaecken, deselve schriftlick classi sullen voordraegen tot meerder respect desselvigen.

7 *Garderen ~ Predikant*

Aengaende den 6 articul superioris classis van de confirmatie D. Friderici Curtenii tot Garder, word deselve bij desen classe vor desen jaer wederom uytgesteld, dewijle D. Curtenius hem wederom vor dit jaer bij provisie met henluydens vertragen, ende weinich apparentie dat hem volgens aldaer sulcke verseeckerheit sines onderhouds soude mogen gedaen worden, daerop hij gesint sulde sijn naerder met hem te conrahiren ende hem te verbinden.

8 *Oldebroek ~ Predikant*

Dewijl oock tot noch toe verbleven die confirmatie Elstroth, dienaer in 't Oldebroeck, dewijl hij ten aensien sijner betaeling aldaer dierent onseecker gaet, onsecker is van sijn perpetueel verblijff, so hebben de broederen des classis genomert D. Johannem Winandum ende den Ersamen schout tot Elburg, Christiano Elstroth te assisteren op sulcke tijt als haer van hem sal geïnsinuiert worden, ende haer te vervoegen bij den richter in 't Oldebroeck, om te sien of het met de betaeling Christiani daertoe te brengen, dat deselve tot sijnen vergnuygen eens voer al naerder end seeckerder mochte gestelt worden, tot meerder verseeckerheit end vasticheit sines diensts aldaer. Anderssins, indien Christiano niet mochte voldoen

121 Bij dit artikel is in de marge geschreven: 'N.:'

worden, ende hij soude komen te vertrecken, sullen deputati classis op sijn plaetz acht nehmen.

9 *Voorthuizen ~ Traktement*

Iss den 10 articul des voorgaenden classis afgehandelt door denghenen daertoe versocht sinde, tot vergnuyginge D. Walteri de Bruyn.

10 *Gravamen*

Dat in 4 articulo superioris synodi Bomelianaë einem ieglickem classi in 't particulier belast is geworden specialiter in te brengen ende aen te geven die nahmen derghener die in desern vorstendom haere kinder senden totten jesuïten, alsoock derghener die in ohnechtschaep sitten, vinden haer de broeder, met nahmen ten plattenlanden, daerover beschwaert; achtet oock classis sulcks ohnnodich, dewijl leider meer als teveel sulcke luyden heromher gespurt worden, ende anderssins overspeelders, bloetschanders ende hoerrerders. Waerom deputati classis nostrae in den naesten synodo in genere hebben aen te houden, dat door sollicitatie des synodi bij den Edelen Hove doorgaens in dese provincie over sulcke naerder informatie ende ernstlicke straff mach genomen worden.

11 *Gravamen*

Het kan oock classis niet naelaten den aenstaenden synodo beklachelick vor te stellen die ohnwettelicke procedeur, daerdoor tegen het decreet des naestverleden¹²² Bommelschen synodi, in het stuck der reformatie der Bommeler- ende Dylwerweerden, Maess ende Wael, dese Neder-Velawische classis is terugesett, tot mercklicken naedeel des wercks selven ende tot verkleineringe der autoriteit desselviger synodi, deses classis, der gedeputeerden deses classis, ende der broederen die van desen classe tott denselvigen christlicken werck der reformatie verwilliget waren.

12 *Gravamen*

Wederom te versoecken op den aenstaenden synodo dat door denselvigen van nieuws bij den Hove ernstlick word aengehouden over de remotie ende affsettinge des Peregrini toe Vasen, end des jesuïtischen schoelmeesters aldaer, dor welke beide, so ouden als jongen aldaer, so langs so meer tot superstitie verleidet end darin gestijfft worden.

13 *Gravamen*

Sullen deputati classis nostrae ad futuram synodum uyt den name deses classis versoecken de broederen synodorum Hollandicarum, aldaer gedeputirt, dat het haer wil belyven onseren classi op desselvigen kosten toe te senden, so haest als mogelick, het exemplaar end formulier der oudgedoopten, damede in gelieken casu gelieke eincheit te beter onderhouden worden.

14 *Gravamen*

Het vind haer de classis beschwaerd over hetghene dat in den naesten gehouden synodo, articulo 34, gedecretirt, van vortaen te observiren de wijze der synodorum van Holland, te proponiren in den aefang ende einde des synodi deser pro-

122 Boven de regel is geschreven: 'verleden'.

vincie. Bemerckt, in 't particulier, dat ordinarie in proximo loco tot Harderwijck twemaal oentlick genoechsaeem sal gepredickt worden in der tijt des synodi, ende anderssins, in 't gemein, de synodale actiën door veelheit der propositiën te seer verlangt worden ende dusdanige nieuwe decreten jaerlicks, moelick ende beschwaerlick sijn, hetwelcke deputati classis nostrae den synodo mogen te verstaen geven.¹²³

15 *Gravamen*

D. Urbanus heeft den classi voorgestgelt hoe dat bij henluydens een jongedochter getraut ende beschlapyen is geworden, nun 5 jaer geleden, van einem jongengesel van Amsterdam, wiens moeder, noch in 't leven sijnde, noyt tot noch toe hiertoe heeft willen verstaen, waerover oock de vorsch. gesell vertrocken iss, sonder dat men wat seeckers van hem weet, hoewel ter ander sijden de ouderen der dochter dartoe welgesint altoos sin geweest. Ende also nun der dochter een ander gesel vorgekommen, mede welcken sie in meininge is te trawen, en oock opgeboden dieshalven versocht, vragende wat hierin te doen sij end wat te houden van de verbindnis tuschen haer end den ersten jongengesel. Classis remittirt dese vraege end decisie aen den naesten synodum.

16 *Putten ~ Pastoor*

Die broederen end dienaren des Woords elck in besonder gevraecht sijnde nach dem staet haerder kercken, ende dien verklarende heeft onder anderen D. Petrus Kinsius gerepetirt sijn oude querel over den ouden pastoor aldaer, Wilhelm de Wese, dat deselvige immer soseer noch als oyt te voren de kinder aldaer papistischerwijse end in den huysen doopt, gelick hij dan noch korts ses kinder op eenmael gedoopt heeft, ende bijkans alleen die enige orsaecke is daerdoor alle goede reformatie weinich plaetz aldaer mach hebben, hoewel hij verscheiden reisen vor desen van den Hove bevelen ontfangen heeft sulckes nach te laten. Waerover synodus proxima te versoecken van nieuws sulcks te remonstriren den Edelen Hove, ende aen te houden Haere Edelen gelive darinnen te versien, daermede eenmael ten langen laesten deselve man moge aflaten de luyden aldaer veerner te verleiden.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Sijn gedeputeert om op den nachstvolgende synodum nach Harderwijck te trecken D. Johannes Rhodius ende Petrus Kinsius; de ouderlinge sijn genominert¹²⁴, den een van Harderwick, den tweden van Elburg.

18 *Correspondentie*

Iss totten classen van Arnheimensem te trecken genominirt Fridericus Curtenius.

19 *Gedeputeerden*

Beneffens D. Walterum is totten deputatum classis nostrae¹²⁵ genomineert D. El-lardus Maenius, minister Verbi in Harderwijck.

123 Bij dit artikel is in de marge een handje getekend.

124 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'gewest'.

125 Boven de regel is geschreven: 'classis nostrae'.

20 *Agenda*

De plaetz daer naestkommende classis sal gehouden werden is bestemt Bernefeld, ende sal deselve classis uytgeschreven werden van den deputatis, ende sal minister loci de predicatie doen.

21 *Sluïting*

Iss oock bedanckt worden den deputatus des classis van Arnheim. Ende censura morum gehouden sijnde, sijn de broederen in vrede gescheiden.

22 *Ondertekening*

Joannes Rhodius, praeses
Winandus Johannis, assessor
Jacobus Medenbachius, scriba

1608 I Gedeputeerden. 19 juli

Inv. nr. 113, p. 136.

23 *Bommelerwaard ~ Tielierwaard ~ Land van Maas en Waal*

Anno 1608 den 19. julii olden stijls. Sijn uut last ende kracht des 22 artikuli synodi Harderwicquae, waerin opniuwes allen classibus opgeleyt is elck een persoon intijts bereyt te hebben om gemeysamerhandt die aengevangene reformation van Bommeler- ende Thilerweerden, oock Maess ende Waell, te continueren¹²⁶, uut den Neder-Veluschen classe eenighe der broederen beschreven om hirin voorsinighe te doen, gelijk dan oock geconcludeert is dat men blijven sal bij die electie voor een jaer gedaen, namelick dat D. Anthonius Waedaeus eersselijck daertoe sich sal laten gebruycken, op conditie voor desen hem ingewillighet ende voor een jaer ten deel geëffectueert, namelick dat sijn kercke sonder sijne ende des kerspels costen sal des sondaechs bedient worden van die kercke van Harderwijk, Niukerck, Putten, Voorthuysen ende Armel, oock sijnen juncker, scholtes ende kerckmeysteren daertoe om te verstaen ingeduceert sijnde. Ende indien daernha ymant meer sal gevordert worden, sal hem D. Joh. Urbanus succederen, oock uut cracht der deputation voor een jaer omtrent op hem gedaen, ende oock op conditie, doemaels hem ingewillighet sijnde. Ende dit alles voor den tijt, die die broederen der anderer classes sullen worden bevonden in haren dienst aldaer te continueren.

24 *Ondertekening*

Nomine fratrum superiorum ut deputati classis Inferioris-Velaviae,
Waltherus de Bruyn
Ellardus van Mehen¹²⁷

1609 I Classis. Barneveld, 2 mei

Inv. nr. 113, p. 137-141.

¹²⁶ Hierna is doorgestreept: 'so is 't dat'.

¹²⁷ De acta van deze vergadering zijn geschreven door Ellardus van Mehen.

1609 I Classis Neder-Veluwe

1 *Leiding*

Acta classis Inferioris-Velaviae, gehouden binnen Bernefelt den 2 maii 1609. Nae anropinge des nams Godes seynen doer gemeine kurstemmen verkoren worden in praesidem D. Ellardus van Meehen, in assessorem D. Waltherus de Bruin, in scribam Fredericus Curtenius.

2 *Aanwezigen*

Sijnnen up dessem classe verschieen met behoerlike ende sufficiënte credentz: van Harderwijck D. Ellardus van Mehen, minister Verbi, ende Rickett Hindricksen, senior; van Elburgh D. Winandus Johannis, minister Verbi, ende Aert Jacobsen, senior; van Hattum D. Johannes Urbanus, minister Verbi, ende Dierck van Heerden, senior; van Neykerck D. Johannes Zwiterius, Verbi minister, ende Elbert Beerntzen, senior; van Voorthuyssen, D. Waltherus de Brun, minister, ende Elbert Rixen, senior; van Eep D. Rutgerus Vittaeus, minister Verbi, ende Lambert Wijchmans, senior; van Putten Petrus Kynsius, doch sonder ouderling, tott sinder ontschuldige vorgevende dat he niet meer dan einen ouderlingh en hefft en derselven impotent, sodatt he lichaemsschwackheitshalven niet en hefft konnen compareren. Die classis ditt overwegende, ende vor seeker houdende datt die krankheit in den vorgss. person sich eer vermeerderen dan verminderen sall, ende die kercke also geinen dienst van hem sall konnen hebben, hefft guet gefanden dat D. Petrus Kynsius hem seines dienstes sall ontschlaen ende einen anderen in seinen plaetsse eligeren, waervan die kercke dienst soude moegen hebben.

3 *Aanwezigen*

Sonder credentz ende ouderlingen sijnnen verscheenen: Anthonius Wedaeus, minister Verbi in Bernefelt; D. Tyllemannus Milius, diener des Worts tott Nunspieth; D. Johannes Hessels, predecant tott Elspieth; Fredericus Curtenius, predicant tott Garder; Thomas Dinslakius, predicant tott Oen; Jacobus Schoenhovius, predicant tott Heerde; Jacobus Medenbachius, predicant tott Ermell.

4 *Attestatie*

Watt angaet D. Christianum Elstroth, gewessenen predicant in 't Oldebroeck, yss doer de deputatis, volgentz de resolutie classis darvan sinde, mit ehrlick getuchnuss verziert geworden, ende gelicentiert omme elders up weettelike beropinge einen kerckedienst an the nehmen.

5 *Oosterwolde ~ Predikant*

Also D. Johannes Nuckius, predicant tott Osterwolde, op dessen tegenwordigen classe niet wederomme verschieen yss, dess niettegenstaende het decretum classis aver hem gemackt in dem classe tott Hattum, art. 3, heme schriftliken medegedeilt end gecommuniert yss, dan alleine sich dor D. Wynandum Johannis, door seekere messiven an Sin Ehrwarde gedatirt ende niet an den classen, hefft gesucht sich te excuseren sins olderdoems en onvermoegenshalven. Is bij den classe geresolvirt datt die deputati classis sich sollen verfuegen ter naster gelegenheit tott Osterwoelde, ende nerstige informatie nehmen off he, Nuckius vorss., in sin excusie gefondiert sie offte niet. Befindende dat he gefondert yss, holt hem de classis noch vor dittmal ten besten, doch up conditie datt he ernstlig sall vermaent worden sin uterste best nae dessen te doen om niet wederomme in gebreck gefonden te worden. Maer indien men befindt dat sin ontschuldigunge ongefondert

yss, sollen deputati vorss. in den naem des classis den 3. articull des vogaende classis Hattemensis de facto teegens hem executeren.

6 *Barneveld ~ Kerkenraad*

Iss oick bij dem classe geresolviert, updatt alle dingen mit desto better ordere in die kercken tott Bernefelt souden moegen thoegaen, datt dieselve mit ouderlingen ende diaconen soude versien worden. Ende diewile tott noch toe viel darinn niet en hebben konnen verstaen, alhoewell sonder fundament, so yss van den classe upgeleit D. Walthero de Brun ende D. Ellardo van Mehen sekere personen die men acht bequam te sin hiertho guetelick te induceren; glick oock geschiet yss.

7 *Aanwezigen*

Uth dem classe van Arnheim yss met genoegsame credentz verscheenen D. Arnoldus Kemnerus ende van die vergaderinge mit ehrwardigheit ontfangen.

8 *Garderen ~ Predikant*

Diewile om sekere redenen datt Curtenius, predicant tott Garder, tott noch ter plaetzen niet en yss geconfirmirt gewest, wort stichtelik gefanden datt sulx alsnu gescheide, ende dattselve doer D. Waltherum de Brun, welverstaende alss hij, Curtenius vorss., dem deputatis classis satisfactie sines examens ende confirmatie doer weetelike getuchenisse sall gegeven hebben.

9 *Putten ~ Pastoor*

Angesien D. Petrus Kynsius perseverert in sin vorige doleantie tegens Wilhelmum die Weesse, so yss geresolveert datt deputati classis informatie sollen nehmen bij seekere personen dem classi mit nahmen voorgedragen, te weten off haere kinderen gedoopt sin ofte niet en van wien, omme darna in die sake te doen nae behoeren.

10 *Oldebroek ~ Doornspijk ~ Vaassen ~ Vacatures*

Angesien die kercken van Oldenbroeck, Doerspieck ende Vaessen vaceren van ordonnarischen kerckendienst, iss geresolviert bij dem classe datt bij provisie die vorss. kercken per vices sullen worden bedient, ten allen veerthien dagen eins, in voegen alss volgt, namelick die van Harderwick, Elburghe ende Garder, Doerspieck (ende sall D. Medenbachius als die burde up die Harderwiker falt, die froe predicatie dar moeten doen); die van Nunspieth, Heerde end Oen, Oldenbroeck; Apeldorn, Beckbergen ende Eep, Vaessen. Hetwelcke den scholtheissen van die respective platzen sall worden geïnsinuert ende versucht datt sie die vorss. personen sollen laten haelen, ter platzen vorss. verpregen ende widerom tehuiss brengen.

11 *Elspeet ~ Predikant ~ Gravamen*

Also under anderen gravamina der kercken van Harderwijck ein dem classi iss geproponiert worden, nopende het schandlijk leven Johannis Hessellii (so heme nae gaet), so ys 't datt die classis informatie darvon genomen hebbende, die sake also beschapen hebben fonden, datt sie niet weinig perplex en hefft gewest in desse saeke, omme hirover te discerneren hetgene hetwelcke het allerstigligste oftewel eerder het allerverdragligste soude moegen sin. Ende hefft

eindtlick gedecreteert: Naedien Johanni vorgn. sine faut vor augen was gestelt, ende die warheit he hadde bekent, voerszoekende noch dessem mael mit thranen vergifnisse, datt men hem ernstlick soude vermanen om sich te huden vor de dronckenschap, sodanige suspecte plätzen ende allen schin des quaets dartho streckende, mit dessem beding, datt deputati classis nerstig regardt schlaende up sin leven ende wandell, in krafft deses sollen geauthorizeert sin heme van sine ministerie, ende tegelick het tractament daertoe staende, te suspenderen wanneer sie sollen bevinden hem contrari doende dier vermaninghe die an hem gescheit sall sin.¹²⁸

Sall¹²⁹ oick an den naestcomenden synodum gerefereert worden het onverschichtige annehmen Segeri Wilhelmi, gewesenen claviger tott Harderwick, tott den dienst der kerken end schoelen tott Maurick, van den broderen tott Thiel gescheit, dewelcke hem hadden geadmitteert sonder einighe kerklike getuchnisse gesien te hebben; updatt nae dessen doergaens in onsen provinciën magh vorgekomen worden diessgelix, ende datt nemant tott proponentem ministrum en worde geadmitteert alss wesende ein grooth abuss end gemeinlig mit ontstichtinge vermengt.

12 Hattem ~ Predikant

Dewile D. Johannes Urbanus, predicant tott Hattum, seekere notas tegens Bellar-meum¹³⁰, van hem gecomponiert, hefft lathen drucken, gesonden up die Franckfurtische mess ende doen distraheren sonder consent des synodi van Gellerlandt, dies niettegenstaende off hie ter goeder tijdt von den deputatis classis Inferioris-Velaviae afgemaent ende waerschout yss gewessen, so is 't datt die classis hem sein fauth hirin begaen hefft vorgehauden, en gecensurert vor soviel alss hie sich tegens haer hadde vergriepen, dem christlicken synodo bevehlent die rest van dien, warmede he sich tegens dieselve in dessen deile mochte hebben¹³¹ daer utgaen; gevende dem synodo vorss. te bedencken of hiruth doe Bellarmaeum, Gratzterum ofte iemantz anders mochte idt vorgenommen worden, 'twelck tott onstichtinge der kercken deser provinciën soude moegen strecken (angesien ditt werck bij haer niet en ys geapprobiert), op het alderstichtelichste soude mogen vorgekomen werden.¹³²

13 Predikanten

Bemerckt dat men befindt doer die experiëntie dat verscheiden broderen, frembt komende hir thoe lande, ofte hir tho lande wonende ende niet passende up het stuck in het contraheren hares stypendiums mit den kerspelsluiden, als oick dieneren, worden vervloect, 'twelck tott haeren schaden ende verscheiden naefol-genden schwarigheiden streckt, so ys bij dem classe guetgefangen datt vortaen

128 In de marge is hierbij geschreven: 'N'.

129 Hiervoor is geschreven: 'I'.

130 Johannes Urbanus, *De Verbo Dei scripto et non scripto disputatio Roberti Bellarmini quatuor libris proposita perlustrata notis Iohannis Urbani Ministri Hattemensis quae Partim liberae sunt, partim liberatae ab ijs, quae Iacobus Gretserus Iesuita Ingolstadiensis anno 1607. adversus omnes Bellarmini oppugnatores edidit.* Zwolle, 1609.

131 Boven de regel is geschreven: 'mochte hebben'.

132 In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

sulcke contracten niet en sullen worden upgericht, tensity in het averstaen der deputaten classis offte tenminsten einer van dien.

14 *Avondmaal*

Up die vrage van de kerck van Harderwick voorgesteld oft men ein person ten Nachtmaell thoelaten sall of niet, dewelcke verdacht yss vor dessen in dubbelde groete sunden gelefft te hebben ende noch niet so stichtichlick te wandelen als het einem christen gebürt en betaemt, hefft die classis geandtwort, diewile die kerck van verdoegenen fauthen niet en ordelt, onder welcke men oick reket onbewessene beschuldigen, datt sie ten Aventmaell saude thogelathen werden.

15 *Visitatie*

Die broderen t'samentlick gefragt sinde nae den staet harder kercken, iss gevonden datt die Here Gott noch segen tott haren dienst gyfft.

16 *Gedeputeerden ter synode*

Synnen gedeputiert up den aenstaenden synodum nach Arnheim to trecken D. Winandus Johannis, diener des Heiligen evangelii toe Elbergh, Rutgerus Vittaeus, predicant tott Eep; die ouderlingen sinnen genominirt de eene van Harderwick, die andere van Hattum.

17 *Gedeputeerden*

Beneffens D. Ellardum van Mehen iss tott deputatum classis nostra verkoren D. Weynandus Johannis, Verbi minister in Elburg.

18 *Agenda*

Die platze dar die naestkomende classis sall gehouden worden iss bestempt Harderwick, ende sall dieselve classis uthgeschreven worden van den deputatis. Die predicatie sal doen Fredericus Curtenius¹³³.

19 *Correspondentie*

Iss oick bedanckt worden dem gedeputierden des Arnheimschen classis.

20 *Censura morum*

Ende censura morum gehouden seinde, sinnen den broderen in frieden gescheiden.

21 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen, praeses classis
Waltherus de Bruyn, assessor
Fredericus Curtenius, scriba

1609 II Classis (extraordinaris). Harderwijk, 5 oktober

Inv. nr. 113, p. 142.

133 Toegevoegd: 'Fredericus Curtenius'

1610 I Classis Neder-Veluwe

1 *Aanwezigen ~ Leiding*

Acta classis extraordinariae, habitae Hardivice anno 1609, die 5 octobris. Op desem classe sint verschenen D.: Johannes Zwitterius, predicant tot Niekerck; Gwalterus de Bruen, predicant tot Vorthusen; Johannes Urbanus, predicant tot Hattem; Petrus Kintzius, predicant tot Putten; Thomas Dinxlachius, predicant tot Oen; Tilemannus Mylius, predicant tot Nunsspet; Jacobus Medebachius, predicant tot Ermel; Jacobus Schonhovius, predicant tot Heerde; Fredericus Cortenius, predicant tot Garder; Rutgerus Vittaeus, predicant tot Eep. Na anropinge des nahms Godes sint door gemene koerstemmen verkoren worden in praesidem D. Johannes Zwitterius, in scribam Rutgerus Vittaeus.

2 *Harderwijk ~ Predikant*

Dese extraordinarie classis vergaert sijnde aver de beropinge D. Ellardi von Mehen, geschied von der kercken tot Delfft, ende gehoert hebbende de reden beyder sijden, oerdelt de classis de reden so deren von Delfft in vocatione, alss der gemeinte von Harderwick in retentione, wichtig te wesen. Dannoch de reden gepondereert hebbende, achtet classis deren von Harderwick de wichtigste te wesen, end sint darumb de meeste stemmen gevallen dat D. Ellardus behoert bij der kerck tot Harderwick voor ditmahl te bliven.

3 *Ondertekening*

Joh. Zwitterius, praeses classis, testor manu propria
Rutgerus Vittaeus, scriba, manu propria

1610 I Classis (extraordinaris). Nijkerk, 27 februari

Inv. nr. I 13, p. 143.

Leiding

Ellardus van Mehen preses; Antonius Weddaeus scriba.

Opening

Acta classis extraordinariae, habitae Neoclesiae anno 1610 die 27 februarii.

1 *Aanwezigen*

Op desen classe sijn verschenen D.:¹³⁴ Ellardus Moenius, predicant tot Harderwijk; Petrus Kinsius, predicant tot Putten; Wolterus de Bruyn, predicant tot Voorthuysen; Anthonius Wedaeus, predicant tot Barneveldt; Jacobus Medenbachius, predicant tot Ermel; Winandus Johannis, predicant tot Elburch; Rutgerus Vittaeus, predicant tot Eep.

2 *Nijkerk ~ Schoolmeester*

De oorsaeck deser vergaderinghe sijnde merckelicke onrust ende onlust, gheresen bij faute Johannis Phasii rectoris scholae Neoclesianae tusschen de kerckenraet, junckeren, Phasium ende die kerspelsluyden, noopende sekere cassatie, den 14 septembris eenstemmelick tegens Phasium beraemt, waertegen nu oppositie viel bij den junckeren ende etlicke kerspelsluyden, so heeft de vergaderinghe,

134 Hierna is doorgestrept: 'Johannes Zwitterius, predicant tot Nijkerck'.

nha verkiesinghe praesidis ende scribae, alle mogelicke vlijt anghewent, doch niet ghevordert, weshalven sij hare toevlucht tot den Edelen Hove van Gelderlandt heeft moeten nemen, volgens die copie daarvan bij het classicale boeck berustende.

3 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen als praeses
Anthonius Wedaeus, ut scriba, manu propria

1610 II Classis. Harderwijk, 24-26 april

Inv. nr. 113, p. 144-152.

1 *Leiding*

Acta Neder-Velouschen classis, ghehouden tot Harderwijck den 24 ende 25 ende 26 aprilis anno 1610. Nae aenroepinghe des names Godes sijn met ghemene keurstemmen vercoren gheworden in praesidem Johannes Rhodius, in assessorem Johannes Zwitterius, in scribam Anthonius Wedaeus.

2 *Aanwezigen*

Sijn op desen classe verschenen met behoorlicke ende ghenoechsame credentz: van Harderwijk Johannes Rhodius, predicant, ende die Eersame Dirck Voet, olderling; van Elburch Winandus Johannis, predicant, ende Lambert Feijt, olderling; van Hattem Johannes Urbanus, predicant, ende Jacob Kruyner, olderling; van Nijkerck Johannes Zwitterius, predicant, sonder olderling, die voor gheexcuseert ghehouden is; van Voorthuysen Woltherus de Bruyn, sonder olderling, wiens excuse oock aenghenomen, vermits sulcks verbleven bij ghebreck van oncosten; van Barnevelt Anthonius Wedaeus, predicant, ende Johan van Domselaer, olderling; van Eep Rutgerus Vittaeus, predicant, ende Gerrit Janssen, olderling; van Putten, Petrus Kinsius, sonder olderling, wiens reden voor desemael aenghenomen, sonder dat dieselvighe in toecomende gheleden sal worden. Sonder credentz ende olderlingen sijn verschenen: Jacobus Medenbacchius, predicant van Ermel; Tilemannus Milius, predicant tot Nunspeet; Fredericus Curtenius, predicant tot Garder; Thomas Dinslakius, predicant tot Oen; Jacobus Schoonhovius, predicant tot Heerde; Johannes Hesselius, predicant tot Elspeet; Johannes Nuckius, predicant tot Oosterwolde. Is oock verschenen uth den classe van Arnhem met behoorlicke credentz D. Petrus Wassenbergius, dienaer des Woorts tot Velp ende Rhede, ende is van die vergaderinghe ontfangen ende gheadmitteert.

3 *Doornspijk ~ Predikant*

Vanweghen Doornspijk, als een toecomende dienaer aldaer nae het vertreck ende uthblijven Laurentii Burchlonii, is in dese vergaderinghe verschenen D. Joachimus Straetmannus, nadien hij alrede een tijtlanck aldaer in den dienst ghestaan heeft. De classis, aenmerkende hoe dat tegen kerckelicke ordre hij hem aldaer hadde nedergeset, sonder tevoren den gedeputeerden des classis sijner beroepinghe van die van Doornspijk schriftlicken vertoont hebben, om daernaer veerder nae behoren ordentelick te procedieren, ende heeft sulcken handel niet kunnen goetkennen, maer verworpen ende berispet, ende hetselvighe den voors. D. Joachimo voorghehouden. Diewelcke het begaen erreur hierinne erkent ende

bekent hebbende, daerbij verclarende sulcks willens ende wetens niet ghedaen te hebben ende belovende hem in alles voortaan conform der kercklicker ordinarantie met stichtunge door Godes ghenade te draegen, hierbij mede vertonende eerlicke ghetuychenisse sijnes vorighen dienstes ende levens van dien, bij denwelcken hij tevoren hadde verkeert. So is dat classis sulcks hem condoneert heeft, met hantastinghe tot een litmaet deses classis ende toecomenden dienaar tot Doorspijck op ende aen heeft ghenomen, mits conditie dat door de gedeputeerden des classis alsoch gheresumeert sal worden hetwelck te voren over sijne beroepinghe ende wat dien aencleeft nae classicaler ordeninghe hadde behoren te gheschieden. Hetwelck gheschiet sijnde, ende daerop approbatie van den Edelen Hove ghecreghen hebbende, sullen deputati classis daer aen sijn, daermede die voors. D. Joachimus ter eerster ghelegentheyt in sijnen dienst aldaer kercklicken worde bevesticht.¹³⁵

4 *Oldebroek ~ Predikant*

Is mede den classi van den deputatis desselvighen aenghedient ende voorghestelt de persoon van Assuero Florentii, ende hoe dieselvighe in den kerckendienst in 't Oldebroeck door haerluyder beleyt, naedien hij tevoren gheëxamineert sijnde daertoe bequaem ghevonden is, gheconfirmeert was, daerbij vertonende die daerover van haer versochte ende gheobtineerde ghewoonlicke approbatie des Edelen Hoves, benefens een sententie decisyff, in 't besonder van den Edelen Hove voors. hem Assuero verleent, daerinne Haer Edelen hem vrij verclarende van die trowbeloften, diewelcke een jongedochter tot Harderwijk, ghenaemt Henrickyen Henricks, haer van hem voor desen ghedaen te sijn hadde voorghegheven ende willen sustineren, so is 't dat die classis 'tgene deputati hierin ghedaen voor wel ende wettelick ghedaen te sijn erkent, ende mitsdesen approberen, ende hierover den persoon des voors. Assueri tot een lidmaet deses classis ende dienaar des Woorts in 't Oldebroeck admitteert. Edoch, ofwel ten ansien van die voors. sententie des Edelen Hoffis hij Assuerus van die voors. persoon vrij is, ende hierover de classis hem niet en heeft kunnen noch willen in sijnen begonnen ministerio beletten, nochtans dewijl hij Assuerus ende consequentelick sijnen dienst van opspraeck ende berispinge bij velen luyden niet vrij en is, doordien hij voor desen, noch student sijnde, al te vrij ende familiaer met die voors. Henrickyen Henricks heeft gheconverseert, ende verscheyden brieven van sijn goede affectie ende liefde tegens haer aen haer gheschreven heeft, waermede hij sich heeft gheabusiëert, ghelijck dan mede die classis haer in alles gheen ghelijck gheven kan, so is dat den classe sulck haerluyder doen niet en heeft behaecht ende hem deshalven heeft berispet ende bestraft. Wat wijders aengaet Henrickyen Henricks klachte over Assuerum alsdat hij wat solde hebben ghemonckelt tegens haer ehre, is hij daerover oock aenghesproocken, maer hij heeft dat ontkent. Doch heeft classis hem broederlick vermaent, sich daervoor, ghelijck oock van allen onordeninghen, te wachten ende hem onstraffelick, als een godsalich predicant toestaet, te dragen. Ende heeft tegens dese acte gheëxcipteert de praeses.

5 *Oosterwolde ~ Predikant*

Sijn hierop herlesen die acta des vorighen classis. Ende also bevonden is dat D. Johannes Nuckius, dienaar te Oosterwolde, in dryën voorgaenden reysen is uth-

¹³⁵ In de marge is hierbij handje getekend.

ghebleven, ende nu op dese tegenwoordighe vergaderinghe verschenen was, die classis, sijne excusatie over sijn voorich uthblijven aenghenomen hebbende, heeft hem hierop vermaent voortaan neerstelicker te comparieren, 'twelck hij beloofd heeft so veel mogelick.

6 *Garderen ~ Predikant*

Articulo octavo is van D. Friderico Curtenio voldaan doordien hij in den classe nu ghe-toont heeft ghenoechsame ghetuychnissen, dat hij van aenbegin sijnes ministerii, eer ende bevorens hij oock tot ons ghecomen is, wettelick daertoe op voorgaende examen gheadmitteert sij, hetwelcke sommighe in twijfel wilden trecken. Ende angaende sijn confirmation is voor het beste inghesien dat dieselvighe, naedien se nu in 't vierde jaer verbleven is, voortan sal achterweghen blijven. Waerover mede besloten is dat voortan die confirmation enighes dienaers, die oock soude moghen bij provisie voor een jaer ahn enighe plaetze hem nedersetten, daerom niet sal noch behoort uthgesteld te worden.¹³⁶

7 *Putten ~ Pastoor*

Ende aengaende den negenden artykel superioris classis, dewile deselvighe a deputatis classis (om reden) noch niet en is gheeffectueert, wort alsnu sulckes veerder onnodich ghevonden, dewijl D. Petrus Kinsius selve nu naerder informatie hebbende, claer anwijsinghe over den handel des ouden pastoors aldaer sal kunnen gheven. Waerop besloten dat D. Petrus dit sijn bescheyt den deputatis classis ter handen stellen sal, diewelcke sulcks den Edelen Hove insinueren sullen door expresse bijghevoechde brieven van doliantie, repeterende die vorighe querelen tegen den olden pastoor, met eernselicken versoeck dat hij ten enamael van daer mach ghedreven worden, dewijl hij doch andersins, so lange hij daer in loco blijft, niet en sal, sonder twijfel, ophouden met sijn onwettelick doopen.

8 *Doornspijk ~ Oldebroek ~ Predikanten*

Volghens den derthienden artikel superioris classis sullen deputati classis dienselven waernemen bij den schout te Doornspijk door occasie van die resterende confirmatie D. Joachimi aldaer. Ende Assuerum Florentii angaende in 't Oldebroeck, sullen die deputati nomine classis bij den Quartier voor hem schriftelicken anholden om jaerlicksche continuatie der vijftich gulden, diewelcke den vorighen dienaeren tot haren naerderen onderhout sijn provisioneel toegheleyt.

9 *Synode*

Hierop zijn mede ghevisiteert die acta onses vorighen synodi, also dan articulo tertio onder anderen van den synodo de classes worden vermaent specialicken in te brengen bij den Edelen Hoves die nhamen dier die in concubinato et adulterio leven, daermede temeer dieselvighe ghevonden ende ghestraff moghen worden. De broederen des classis vinden haer nochmaels hierin ghegraveert, met nhamen ten plattenlande, alwaer sij door sodanich angheven in apparentlick perykel ende swaricheyt souden sonder twijfel komen, ende (salvo judicio et autoritate synodi) ordelen dat sulcks gheeffectueert veel meer behoort te worden van den polityken officieren, derwelker ampt eygentlick is op sulcks te letten ende informatie te nemen.

¹³⁶ In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

1610 II Classis Neder-Veluwe

10 *Vaassen ~ Beroep*

Den broderen is voorghedraghen a deputatis classis die persoon Goddaei, die-welcke, gherecommendeert sijnde dien van Vaessen ende van hen aldaer ghehoort sijnde met contentement, schriftelick is van haer versocht tot haren dienaer gheworden aen den gedeputierden des classis. Ende also die classis sulcks anho- rende, hirbij mede sijne goede suffisante testimonia ghevisiteert heeft, is ghere- solveert dat D. Goddaeus voors. a deputatis classis binnen veertien daghen sal worden gheëxamineert, ende van hen bequaem gevonden sijnde tot een dienaer aldaer, voorts van haer (nha gheïmpetreerde approbatie hiertoe van den Edelen Hove) sall gheconfirmeert worden nomine et iussu totius classis.

11 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Het classis heeft met ehrweerdicheyt ontfangen die an haer van Statholder ende Rhaden deses vorstendoms ende graefschaps ghesonden missive, daerinne het classis ernstlick vermaent wort, voor oghen hebbende Godes ehre ende die voortplantinge sijnes Woorts, mitsgaders den bant der enicheyt, daer aen te wil- len sijn dat in onderlinghe liefde, reynicheyt der lhere, met aller oprechticheyt die kercke ghebouwet ende alle niuwicheyt (ghelijck leyder enighe in die nabour provinciën haer in desen tijden ontdeckt) gheweert meugen worden. Diewelcke christelicke ende trouwertighe vermaninghe die classis dan behertighende ende soeckende allensins te effectueren, om te beter daertoe te komen ende sulcks te onderhouden, heeft hiertoe als een bequaem ende nodich middel voor dese tijt goet ende raedsaem gevonden dat ordentlick ende expresselick alle dienaren des Woorts ende olderlinghen die alsnu bij dese tegenwoordighe vergaderinge present sijn, ofte in toecomende sullen compareren, sullen onderschrijven den catechismum Heydelbergensem ende 37 articulen der Nederlansche confessie, ende 'tselvige op den voorhergaenden concept ende formulier, te dien eynde al- rede bij den gedeputeerden synodi beraempt, ende den catechesi ende confessy schriftelicken achteraan bijgevoecht, waerover bijcanss alle van den broederen present zijnde, onderteykent hebben. Maer so sommige noch niet genoeghsam die voors. confessie doorlesen hadden ende hyrtoe uytstel vereyschten, so sullen dieselvige eerstesdages sulcks noch volbrengen ende deputatis classis ten han- den stellen, opdat, also alle tegenwoordighe broederen onderteykent hebbende, hyrvan eerstesdages deputati classis het Edele Hooff antwoordt ende satisfactie mogen geven, mits daerbij voegende, uyt den naem dess classis, hoe dat diesel- vige het Edele Hoff voor dussdanige christelicke voorsorg voor het welvaren der kercken Christi onder onss hartelicken in aller manieren bedancke.

12 *Financiën*

Sijn van nieuwes verscheyden gravamina van den kercken voorgebracht. Ende eerstelick van die kerck te Harderwijck, vindt classi nodich ende ordiniert dat die deputati nomine classis per request bij den heeren Gedeputeerden Velouwschen quartiers aenholden, dat Haer Edelen gelieve uyt den ontfanck der kerckengoe- deren te ordinieren een sekere summa van penningen tot het houden onseres classis, offte die gedaene kosten jaerlicks te dragen, also het den broederen in 't gemeyn swaerlick valt op haer eigen kosten ende haerer kercken te verschijnen, also dat oock eenige dienaren haere ouderlingen desshalven in tegenwoordig- heyt niet en hebben kunnen medebrengen.

13 *Gravamen*

Geefft classis te bedencken den toecommenden synodo provinciali, diewijl het Edele Hoff in die acte van aggregatie Assuero Florentii, dienaer in 't Oldebroeck, verleent in martio laestleden over sijne beroeping ende confirmatie, die aldaer per deputatos classis gedaen wass, beliefft heeft onder anderen te gebruycken die woorden van hem Assuerum mitz dieselvige acte te institueeren ende te stellen tot eenen wettelicken pastoor ende dienaer godlicken Woordes der voorsk. kercke, off in dieselvige woorden geen wijse van spreken gebruyckt wordt, die formael ende epyscopaell iss, om eenen pastori investituram kerckelick te geven. Ende indien ja, sulcks (onder correctie) op het allerbeleeffste den gecommittierden dess Edelen Hooffs, die alsdan den synodo bijwonen mochte, te insinueeren, tot voorkomminge van meerder inconveniënten.

14 *Acta*

Is oock nodich geacht ende besloten dat voortaan deputati classis protocoll houden onder haer dier dingen die sij per interim nomine classis verrichten, tot versterkinge der memorie ende versekeringe der dingen die bij haer het jaar doer gepassiert sijn, om te particulierlicker hyrvan classi onderricht te geven.¹³⁷

15 *Doop*

Op die vraege D. Winandi of een persoon, eenen dootslach gedaen hebbende ter plaets daer hij membrum ecclesiae wass, nu elders wonende ende noch niet met der gemeynthe gereconcilieert zijnde, stichtelicken mach toegelaeten worden over den doop van sijn kint te staen. Is geantwoordt dat sodanige op voorgaende vermaninge tot boet ende leedtwesen sijner sondt, ende dieselvige hij verthoenende, also ten overstaen van den doop sijns kints mach toegelaten worden.

16 *Avondmaal*

Veerder gevraegt hyrop zijnde, of denselvigen persoon versochte tot het Avontmaell ende gemeynschap der heyligen toegelaten te worden, wat te doen waer. Is geantwoordt dat hij eerst soude moeten versoenen met sijn vorige gemeente ter plaetz daer die misdaet geschiet iss, ende also hij mischyn niet en soude daer durffen kommen, konde dieselvige versoeninge geschieden door brieven, met denwelcken hij, mits daerinnen betuygende van sijn berouw, versoninge mocht versoecken. Ende daarvan bescheyt verthoenende, kan alssdan tot die communion toegelaten worden, mit een kort voorgaende bericht dess dienaers aen sijn communicanten over dit stuck der gepassierder versoeninge desselvigen persoons ende dessen boetverdighheit, met namen so sijn misshandeling mede aldaer kennelicken waer.

17 *Vorchten ~ Predikant*

Op aengeven D. Johannis Urbani ende sulcks met voorweten die van Vurchten, die dusslange te Heerde ter predicatye gekomen zijnde, naedien hen sulckes wat veer van hand gelegen ende ongerieffelicken valdt, wel souden eenen eigen dienaer bij haer begeren, ende, so men meent, kunnen onderhouden, so iss den deputatis classis opgeleyt te willen letten op die voorsk. plaetz ende hyrover derwaerts met gelegentheit haer te verwoegen, om aldaer tot desen einde van al

137 In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

1610 II Classis Neder-Veluwe

les nodigen ende mogelicken bericht in te nemen, waerin men te gelegener tijdtt
veerder met gemeynen advys heeft te resolvieren.

18 *Hattem ~ Huwelijk*

Aengaende die houwelickse questye ende swarigheyt bij die te Hattem, iss geseyt
datter geen swarigheyt sye hetselvige laetste houwelick te confirmieren, indien
andersins die ouders van die laetste ende tweede persoon consentieren.

19 *Nijkerk ~ Huwelijk*

Heefft D. Zwitterius voorgesteld sekere personen bij haer te zijn, die beyde bij mal-
kanderen lang in concubinatu onechtelick hebben geseten ende nu kerckelicke
proclamatien wel aldaer begeeren, maer om eenige reden in vicina quadam eccle-
sia liever waren geconfirmyrt dan daer ter plaetzen. Is geantwoordt dat hen sulcks
kan vergoent worden, met behoorlicke attestatie der dienaren van wedersijden.

20 *Zondagsheiliging*

Het hebben eenige dienaren te bedencken gegeven, ende iss hyrover nodich ge-
achtet ende geresolvyrt van allen t'samentlick, dat nochmaels ernstlicken den
Edelen Hoove worde geremonstriert het wilt ende woest wesen ende handell,
diewelcke ten plattenlande herom onder den huysluyden so langs so meer,
leyder wederom ende met namen in desen jahr, uytbreeckt, oock tegen eenige
voorgaende placaten dess Edelen Hooffs aengaende het gansetrecken in den
vastelavent¹³⁸, hetwelck daer grote inconveniënten, abusen, lichtveerdigheyt, suy-
perije ende gevechten, mitssgaders prophanatie ende verstoringe van sabbaten,
predicatiën ende godessdienst, ende verhinderinge in denselven medebrengh,
glijck dan inssglijcken daer ys op Pingsteren het afschieten dess vogels, dat doch
die vorige placaten tegens dit ende dierglijcken vernieuwert ende geresumiert
mogen worden, met behoorlicke opsicht ende executie.

21 *Kootwijk ~ Garderen ~ Kerkgebouwen ~ Pastorie*

Also D. Curtenius beklagde dat die nodige reparatie der kercken te Cootwick
en¹³⁹ Garder ende pastorie aldaer naebleeff, ende van die kerckmeesteren hyop
niet worde gelet, sonder dat men oock wiste hoe sij het mochten maken met die
kerckelicke inkomsten hyrtoe gedestiniert. Is goet geacht dat D. Curtenius hy-
rover nochmaels ernstlick den schout aenspreken sall hyrinnen te versien bij die
kerckmeesteren, ende haer tot wetlicke ende opentlicke rekeninge te brengen.
Ende so die schout hyrinnen versuymich, sulcks dan te remonstrieren deputatis
classis, die met missive ditselvige aen den Edelen Hoove overschrijven sullen,
daarmede veerder aldaer duss neglignentlick ende onordentlick niet en worde ge-
handelt.

22 *Oosterwolde ~ Predikant*

Het heefft oock D. Nuckius, dienaer te Oosterwolde, den classi beklaechlicken
geremonstriert sijnen noot tegenwoordich, ende geleden groten schaden door die
voorledene zeevloet, daerdoor hem alle sijne beesten, tot 22 toe, sijn huys ende

138 Dit plakkaat uit 1598 is gepubliceerd in Van Loon, *Twede deel (...) Placaet-boeck*, kol.
69.

139 Boven de regel is geschreven: 'Cootwick en'.

veele huysstraets vernielt iss ende vergaen, versoeckende hyver in desen sijnen soberen staet van de broederen dess classis een voorschrieven tot sijnen faueur aen heeren Gedeputierden dess quartiers om eenig subsidium tot sijn verlichtinge te mogen genieten. Het classis met leetwesen sijne klacht aengehoort hebbende, iss hartelicken tevreden dat sijn versoeck voldaan worde ter erster gelegentheynt door die gedeputierden dess classis, dienwelcken sulcks dan mitzdesen bevolen wordt.¹⁴⁰

23 Voorthuizen ~ Predikant

Op het versoeck van Wolthero de Bruyn dat hem die classicale onkosten, welke hij vanwege sijn kercken in den tijt sijnes dienstes aldaer tot Voorthuysen heeft verschoten, mogen gherestitueert¹⁴¹, ende hij naemaels met een viatico mach beter versien werden, resolveert die classis dat hij bij den jonckeren ende scholtus tot Voorthuysen eerst met ernst anholden sal dat die voors. onkosten, ofte bij uthsettinghe, ofte andersins, ghevonden mogen worden ende hem gherestitueert. Ende in gheval hij sulcks niet obtineren kan, sal hij door den deputatos classis mogen met requeste an den Gedeputeerden Velouschen quartiers anholden, teneynde daerin voorsien werde.

24 Heerde ~ Pastorie

D. Schoonhovius heeft gheclaecht dat de wheme hoochlick nodich heeft reparatie, sonderling aen 't dack, ende dat hierinnen principael van enen kerckmeyster worde gedifficultiert. Sullen hierover deputati classis dien kerckmeyster schrijven ende vermanen, ofte dat sij andersins souden over hem moeten klagen ten Hove, welck sij dan oock doen sullen, so hij hem hierover niet en stoot.

25 Proponent

Wilhelmus Lubberts heeft versocht dat hij tot proponeren, om hem te oeffenen, voor den kerckenraeth van Harderwijck mochte toegelaten worden, 'twelck classis achtende niet onbillick te sijn, versoeckt dat die kerckenraet hem sulcks wille vergonnen; dat hij veerder versoeckt dat hij soude mogen bij den deputatis classis gheëxamineert worden, te enigher tijt hierna, om temeer gherecommendeert mogen worden so hem enighe ghelegentheynt geoffereert worde. Heeft classis gheantwoort dat het mach praeparatorie gheschieden, vermits hij doch sonder twijfel, daer hij in enighe plaets komen mochte, plene ende ordinarie sal mogen gheëxamineert worden.

26 Visitatie

De broederen omghevraecht sijnde van den staet haerde kercken ende scholen, bevint sich deselfde heerom, godtlof, in goeden doen te sijn.

27 Gedeputeerden ter synode

Tot den toekomenden synodum Zutphaniensem te gaen sijn met ghemene stemmen vercoren de dienaren des Woorts te Voorthuysen ende Barnevelt. Ouderlingen: een van Harderwijck, d'ander van Elburch.

¹⁴⁰ In het handschrift van N.N. is geschreven: 'ende den catechesi ende confessy [art. 11] (...) wordt'.

¹⁴¹ Hierna is doorgestreept: 'werden'.

1611 I Classis Neder-Veluwe

28 *Gedeputeerden*

Deputatus classis blijft dit jaer noch D. Winandus Johannis, ende in plaetz van Ellardo Moenio is met ghemene stemmen vercoren Johannes Urbanus.

29 *Correspondentie*

Is ghenomieert om tot den classen van Arnhem te reysen tegen het toekomende jaer Jacobus Medenbachius.

30 *Agenda*

Die plaetze daer classis naestcomende jaer sal ghehouden worden, is bestemt Eep, ende sal aldaer textu electio die predicatie doen D. Assuerus Florentii, dienaer in 't Oldebroeck.

31 *Sluiting*

Is den laesten deputatus classis Arnemiensis voor sijne moyte ende ghetrouwe bijwoninge ende advysen van den samentelicken classe bedanckt. Ende censura morum ghehouden sijnde, sijn die broederen in vrede ghescheyden.

32 *Ondertekening*

Joannes Rhodius, praeses, scripsit
Joh. Zwitterius, assessor, testor hac dextera mea
Anthonius Wedaeus, ut scriba, manu propria

1611 I Classis. Epe, 9 en 10 april

Inv. nr. 113, p. 153-159.

1 *Leiding*

Acta des Neder-Velawischen classis, gehalten tot Eepe anno 1611 den 9 ende 10. aprilis. Nae anropinghe des nhamen Godes zijnt mit gemeine keurstimmen vercoren geworden in praesidem Rutgherus Vittaeus, in assessorem Ellardus Moenius, in scribam Tilemannus Mylius.

2 *Aanwezigen*

Seindt op diesem classe verscheenen mit behorlicke ende sufficiante credentie die Erbare mannen: von Harderwijck Ellardus Moenius, minister, ende Jacob Voet, senior; von Elburgh Winandus Johannis ende oudelingk Giesbert Janss; von Hattem Johannes Urbanus, praedicant, ende Joannes Vosz, oudelingk; von Nijckerck Joannes Zwitterius ende Elbert Bernsz; von Forthausen Waltherus de Bruin, sonder oudelingh, ende heeft beloften gedaen dat na desen sulcks niet meer sal geschieden; van Putten D. Petrus Kintius, oock sonder oudelingk; holden die broeders dieselvighe beyde nu ten deel excusirt, doch dat in een ende alle anderen operlacht is nu fortan fleit an te wenden eenen oudelingh so mogelick mede te bringhen ad classes; von Barenfeldt Antonius Wedaeus ende Johannes Brugging, ouderling; von Eepe Rutgherus Vittaeus ende Johan Schurmans als oudelingk. Sonder credentiën ende odelinghen zijndt comparirt: Jacobus Medebachius, praedicant tot Armell; Tilemannus Mylius, praedicant tot Neunspeedt; Johannes Hesselius, praedicant tot Elszspeedt; Joachimus Stratmannus, praedicant tot Dorenspijck; Joannes Nuckius, praedicant tot Osterwolde; Assue-

rus Florentii, praedican in 't Oldenbruyck; Thomas Dinxlakius, praedican tot Oehne; Jacobus Schonhavius, praedican tot Herdt¹⁴²; Hermannus Godaeus, praedican tot Vasen, na weins examinatie hij nu tot membrum classis anghomen, dieweil hij besthan in examine, verthont litteras testimoniales, approbirt ende in ministerio confirmirt. Fredericus Cortenius is absent geweest, ende vertrockent in sijn vaderlandt sine approbatione deputatorum, waeraver hij proxima classe te censuriren is.

3 *Correspondentie*

Dieweil onse gedeputierde ad classem Arnhemensem niet en is getrocken geweest, bij faut dat Haer Ehrwaerden uitschrijvinghe des classis te late den gedeputierden ter hande quam, ende die deputaty Arnemiensis op diessen classe nit is verschenen, als niet versucht zijnde von diessem classe bij versuminghe der deputaten von dien, heeft die classis gedecretirt dat man dor seker schrieven bij den classen in Over-Velawen sulck op het allerbeleffste sal excusieren, opdat die angefanghene correspondentie onderhouden magh worden.

4 *Synode ~ Acta*

Die acten des furganden synodi ende¹⁴³ classis zijn herlesen geworden, ende also man bevonde dat D. Joachimus Stratmannus in loco sui ministerii niet en was geconfirmirt folghens den 3¹⁴⁴ articel praecedentis classis, is nachmals opgeleyt D. Winando Johannis om sulcks te doen mit die erste gelegenheit, des te mehr hij D. Joachimus von het Edele Hoff genuchsame approbatie den classi verthont heeft, in diewelcke also gelijcke woorden bevonden werden als voor deesen in de brieffen van approbatie D. Assuerii Florentii bevonden worden, van dewelcke classis praecedentis art. 13 te sien is, soo is 't dat nochmaels classis statueert, dat ter bequaemster gelegentheyde de synodus daerop wil letten, dat de kercke in haer recht niet en worde gegrepen.

5 *Oldebroek ~ Trakement*

Dewijl D. Assuerus Florentius gheen perpetuele ordinantie der 50 gull. de sijne predecessoren voor hem van de Edele ende ehrentfesten heeren Gedeputeerde genoten heeft, oock hij sich beclaecht dat sonder des sijn stipendium seer tenue sij, soo ordineert classis dat deputati voor hem bij de Edele heeren Gedeputeerden willen intercederen dat hij perpetuele ordinantie van de voorss. 50 gull. soude moeghen erlanghen, alsoock eenich augment sijns gewoenelijcken tractaments.

6 *Financiën*

Aengaende den 12 artykel des voorgaenden classis, nopende de kosten die op het houden der classicale vergaderinghen worden gedaen, soo is de swaricheyt door request aen de Edele heeren Gedeputeerden van Ellardo van Mehen voorgecoemen, volgens de apostille daarvan bij 't het classicaelboeck berustende, ende luyt aldus:

Seinde diese request in deliberatie gelegd mit die extraordinarisch gedeputirten op den stadt von die geestlicke guideren, is guitgefunden den remonstranten haer

¹⁴² Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Ohnen.'

¹⁴³ Boven de regel is geschreven: 'synodi ende.'

¹⁴⁴ In plaats van het doorgestreepte: '4.'

1611 I Classis Neder-Veluwe

versuck te accorderen, mitz dat dusdanighe bijcomsten (tenware die not anders vereyste) nit mehr als eens in 't jar gehouden werde, ende dat die beschrievinghe geschiede mit kennisse der Gedeputierden; dat oock die kosten soviel geschmalt worden als eenighsins doenlick. Den 5 aprilis 1611.

Onderstont: ter oirdinantie von Mien heren die Gedeputierden von Velauwen. Peter ther Stegen, secretarius.

7 *Vorchten ~ Predikant*

Nochmals ut den 17 articel des vurg. classis is den deputatis classis belast die sack von Forchten bij den Edelen Hoff soviel mogelick is te beforderen.

8 *Gravamen*

Angande den 19 articel des nastgehalten synodi, dieweil bijna alle dienars der plattenlande klagen over gantzentrecken, hanenwerpen, krantzestecken, vogellschieten, luyden op affgodischen festaghen von die gilden¹⁴⁵ ende andere grote abusen darut folgende, wirdt widerom referirt ad synodum dat hetselvighe mochte affgeschafft worden.

9 *Pastorieën*

Belangende die wemhaussen, dieweil sommighe dienars har beclaghen aver die nachlessigheit der kerckmeistern dat hare wemhaussen niet reparirt, dichtgemackt ende gedeckt werden, als insonderheit tot Ohn¹⁴⁶, Garderen ende Herdt, is deputatis classis operlacht den kerckmeistern derselven plätzen daer solckes von noeden, te vermanen dat hare dienars desshalben klagloss sijn mochten. Wo het niet geschieden, die vurg. kerckmeistern daraver an 't Edele Hoff beclagt wurden solckes te remediëren, an welke platze hirin gebreck mochte gevonden werden. Angande tot Herdt is angedient den Edele Jacob Ruit, burgemester, den kerckmeistern tot Herdt vurg. te vermanen dat har kerckdienar Jacobus Schonhavius hirin mochte befördert werden, d'welck Sijn Edele Ruit heeftt angenomen te verrichten.

10 *Predikantsweduwe*

Op anholden der weduwe D. Wessellii Joannis Gruningensis, piae memoriae, dat sij bitt¹⁴⁷ ende begert jarlichs onderholt in haer weduwestaet, dieweil sij sehr kleine off geene middelen heeftt darvon sij leeftt, is haer belafft dat die gedeputirten classis harenhalven bij den Gedeputirten des quatirs believeen an te holden, dat haer als alle andere weduwen een jarlichs stipendium mochte tugelacht werden.

11 *Oosterwolde ~ Predikant*

Von Joanne Nuckio is gehandelt worden dat hij continuiren magh sijnen dienst in 't predicken, averst het Avontmal nu fortan niet ut te deilen, hetsij dan dat sien nageseten medebroeder Joachimus Stratmannus mede in solcker communion tegenwordigh ware.

145 In de marge is geschreven: 'luyden (...) gilden'.

146 In de marge geschreven.

147 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'fordert'.

12 *Oldebroek ~ Avondmaal*

Sofern D. Assuerus Florentii dat Avontmal nastcomende mit sommighe communicanten in Oldenbruyck wurde holden, sal oock D. Joachimus Stratmannus an die vurg. platze hem verfughen.

13 *Nijkerk ~ Huwelijk*

Von die twe personen in caussa matrimonialis in Nijckercken konnen ende willen die broeder nits beschlieten. Werden derhalven remittirt an 't Edele Hoff die vurg. supplianten, dat hare sacker darselbsten mag entdeekt ende affgehandelt werden. Warvon die broeder classis off deputati eiusdem partijen vurg. sullen copie behendighen.

14 *Kerkorde*

Is ferners beschloten dat alle broeders daer gemeinten sijn acta nationalis synodi geholden in Graffenhagen alle jars eenmal sullen verleesen, ende daerbeneffens dat alle broeders classis die notwendighe stuck sullen opteickenen in classibus verhandelt, om solckes in frischer gedachtenis te beholden.

15 *Huwelijk*

Is darbeneffens von fratribus classis beschloten dat alle dieghenighe d'welcke sich tot den houwlicken stadt begheven, sofern het openbaer ende bekent dat sij teforen in ontucht off hurerij geleeft, af sij, alschon haer in den echtenstadt laten bevestighen, in allen platzen in de bevestinghe des houwlicken stats oentlick harer ontucht bestraffen na een ieder kercken gelegenheit, tot een exempelp van anderen fur solcke sonde ende schanden sich te wachten.¹⁴⁸

16 *Garderen ~ Koster*

Dieweil een seecker missive gelesen worden von den predicant von Garderen, klagende over eenen onbequamen custer, d'welcken die jonckeren von Barenfeldt ende scholtys teghens des vurg. predicanten ende der gemeente te Garder vorweten off consent an die vurg. platz promovirt hebben, so is deputatis classis operlacht dat sij den vurg. custer sullen examenieren off hij bequam ende een glidmat is. Wofern averst solckes niet bevonden, sullen die deputati mit den jonckeren ende scholtys von Barenfeldt handeln dat hij wederom affgesaten, off so het niet gescheit, den Edelen Hoff te erkennen gheven.

17 *Doop*

Niemandts sal kinder doopen ut andere kerszpels daer die olders nit tegenwordigh zijndt, opdat niemant hem darop verlatende bij siene kerszpelskercke mochte bliven.

18 *Diakonie*

Die diaken von alle reformirden kercken sullen buck holden ende opteickenen mit fleit den ontfangh ende utgiff, om jarlichs darvon rekeninghe te doen.¹⁴⁹

¹⁴⁸ In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

¹⁴⁹ In de marge is hierbij geschreven: 'Vises classis'.

1611 I Classis Neder-Veluwe

19 *Epe ~ Traktement*

Angande die vicariën tot Eep, von welcken den predicant tot zijn onderholt het derden deel na refutatie des Edelen Hoff's hem tugelacht is, heefft hij hem beclagt dat hij darin verkort wordt, mitzdien die collatoren der vurg. vicariën sonder sijn weten ende bijwesen verpachten, ende solckes in privé sonder daervon kercken-sprack te doen, so heefft die classis den gedeputirden belastet solckes ten Edelen Hoffe te remonstreren, dat hen beliven wol den collatoren te bevelen dat die verpachtinghe sonder consent des vurg. predicanten nit mochte geschieden om dat gerechte derdendeel volcomelick te genieten; oock daerbeneffens dat der vurg. kerckendienar mochte een inventarium hebben von alle incompsten der vurg. vicariën.

20 *Hattem ~ Vervanging*

Op anholden D. Joannis Urbani hebben fratris classis hem geconsentirt dat hij mag verreysen in zijn vaderlandt, doch mit consent sijner gemeint ende magistrat. In sien affwezen averst sullen diesse nafolgende dienars die platz vertreden, als namelick: 1. Assuerus Florentii an tukomende sonnendagh aver acht daghen, 2. Rutgherus Vittaeus, 3. Hermannus Godaeus, 4. D. Joachimus Stratmannus.

21 *Visitatie*

Die broederen des classis gefragt sijnde von den stadt harer kercken, verclaeren dat Got tamelick gnad ende seghen giff tot haeren arbeit.

22 *Agenda*

Die platz des tukomenden classis sal sien tot Nijckercken, d'welck die deputirden zullen utschrijven.

23 *Correspondentie*

Deputatum ad classem Arnhemensem continuien die broederen D. Jacobum Medebachium.

24 *Gedeputeerde*

In deputatum classis, communibus suffragiis, is verkoren, in platz D. Winandi Joannis, Reitgherus Vittaeus.

25 *Gedeputeerden ter synode*

Tot den nastkomende synodum te reysen sindt gekoren die dienars als Ellardus Moenius ende D. Stratmannus, tot oudelinghen die kerck tot Harderwijck ende Hattem.

26 *Propositie*

Sal in proxima classe predighen D. Hermannus Godaeus, ende eenen text nemen tot stichtinghe derselven kercken.

27 *Sluiting*

Na geholdene censura morum sindt die broeder in frede ende einicheit gescheiden.

28 *Ondertekening*Rutgerus Vittaeus, alss praeses¹⁵⁰

Tilemannus Mylius, classis scriba

1612 I Classis (extraordinaris). Barneveld, 12 en 13 februariInv. nr. 113, p. 160-166.¹⁵¹1 *Leiding*

Acta des Over-Velauschen ende Neder-Velouschen classium, op dese tijt om ghe-wichtighe reden ghecombineert ende met consent der hogher overheyth extraor-dinarie ghehouden tot Barneveldt den 12 ende 13 februarii anno 1612. Sijn met ghemeene stemmen vercoren in praesidem D. Johannes Fontanus, in assessorem D. Johannes Zwitterius, in scribam Ellardus van Mehen.¹⁵²

2 *Aanwezigen*

Sijn op dese vergaderinghe verschenen met ghenoechsame credentie uth den classe van Over-Veluwen: D. Johannes Fontanus, minister Verbi tot Arnhem, ende die Erentfeste, hoochgeleerde D. Nicolaus de Vaecht, der rechten doctor¹⁵³, als ouderling; D. Johann Plettenburgium, ministrum Verbi tot Wageningen angaende, is om lichaemsswackheyt utghebleven ende gheëxcuseert ghehouden, edoch als ouderling¹⁵⁴ Reyneerus Francken is met credentz ghecompareert; D. Engelbertus Aegidii, minister Verbi in Oosterbeeck; D. Georgius Heshusius, minister Verbi tot Rencom¹⁵⁵; D. Isaäcus Wassenbergius, minister Verbi in Bennecom; D. Arnoldus Kemenerus, minister Verbi in Ede; D. Hubertus Liesselius, minister Verbi in Luntren; D. Reinerus ab Erbraet, minister Verbi in Scherpenzeel; D. Henricus Scrammuis, minister Verbi in Aenstoot; D. Balthazar Hydoraeus, minister Verbi in Apeldoorn, is uthgebleven ende cranckheythshalven gheëxcuseert ghehouden; D. Johannes Drilanus, minister Verbi in Beckbergen; D. Henricus Magierus, minister Verbi in 't Nijebroeck; D. Johannes Buranus, minister Verbi Ter Wolde, is niet ghecompareert ende lichaemsswackheytshalven gheëxcuseert ghehouden; D. Wilhelmus Nagge, minister Verbi te Twel; D. Hugo Halewegius, minister Verbi tot Wilp; D. Hermannus Keckius, minister Verbi in Voorst; D. Bartholdus Wentholt, minister Verbi tot Brummen, is om seker reden niet verschenen; D. Reynerus Gerardi, minister Verbi in Ellecom, non comparuit; D. Johannes Peij, minister Verbi in Rhede; D. Otto van Hetteren, minister Verbi in Velp. Uth den classe van Neder-Velouwen: Ellardus van Mehen, minister Verbi tot Harderwijck ende D. Anthonius Thysius, professor der Heyligen Schrift, als olderlingk; D. Winandus Johannis, minister Verbi ter Elburch, ob causas non comparuit; D. Joachimus Stratmannus, minister Verbi in Doorspijck, en is oock om reden nietwes verschenen; D. Johannes Zwitterius, minister Verbi in Nijkerck, ende de Edele Goossen van Corler, ou-

¹⁵⁰ Hierna is ruimte open gelaten.

¹⁵¹ De acta van deze vergadering zijn eerder gepubliceerd in Nairac, p. 42-47; RvV IV, p. 193-197.

¹⁵² De acta van deze vergadering zijn geschreven door Antonius Weddaeus

¹⁵³ Boven de regel is geschreven: 'der rechten doctor'.

¹⁵⁴ Boven de regel geschreven: 'als ouderling'.

¹⁵⁵ Boven de regel is geschreven: 'minister Verbi tot Rencom'.

derling; D. Johannes Urbanus, minister Verbi tot Hattem, ende Dirck van Heerde, ouderling; D. Woltherus de Bruyn, minister Verbi in Voorthusen; D. Tillmannus Mylius, minister Verbi in Nunspeet; D. Petrus Kinsius, minister Verbi in Putten; D. Jacobus Schoonhovius, minister Verbi in Heerden; D. Johannes Hesselius, minister Verbi in Elspeet; D. Thomas Dynslakius, minister Verbi in Oen, en is niet ghecompareert ende lichaemsswackheyt gheëxcuseert gehouden; D. Jacobus Medenbacchius, minister Verbi in Ermel; D. Anthonius Wedaeus, minister Verbi in Barneveldt, ende Wolter Zanders, ouderling; D. Rutgerus Vittaeus, minister Verbi tot Eep, ende Gerrit Janssen, ouderling; D. Fridericus Curtonius, minister Verbi in Garder ende Cootwijck; D. Johannes Nuckius, minister Verbi in Oosterwolde, en is ouderdoomshalven niet verschenen; D. Assuerus Florentii, minister Verbi in 't Oldebroeck; D. Hermannus Goddaeus, minister Verbi in Vaesschen. Is oock verschenen op dese vergaderinghe, tot versterckinghe der goeder correspondentie daertoe versocht sijnde, D. Sebastianus Damannus, minister Verbi tot Zutphen.

3 *Vorstius*

Dese vergaderinge dan extraordinarie verschenen sijnde, om praegnante redenen, ghelijck uth naevolgende acten te sien is, ende bevindende hoe dat D. Conradus Vorstius niet alleen sekere dry articulen¹⁵⁶, handelende van die Heylige Dryenicheyt, persone Christi des middelaers ende voldoeninghe desselven voor de sonde des menschlicken gheslaechts, beraemt ende uthgegeven heeft, als inhoudende die belijdinge sijns gheloofs dieselfde poincten betreffende, teneynde hij daerdoor soude mogen vernietighen alle contrarie ghetuychenissen tegen hem bijghebrocht, maer oock dieselvighe articulen met een seer vreemde formula van onderschrieving¹⁵⁷, in praedijcium niet alleen der kercken in dese landen, maer oock der algemeyner kercke Christi selfs, hier ende daer verscheyden predicanten heeft doen voorleggen¹⁵⁸ ende met hare onderteyckeninghe confirmeren, waerdoor men bevint dat hij hem soeckt tegen Gods kercke te wapenen ende men sich roemt dat enighe predicanten des Gelderschen synodi de voorgenoemde onderteyckeninghe¹⁵⁹ souden hebbe gedaen, so is 't dat (naedien dese wijze van doen niet kerckelick is, ja grootelicks tot praedijcie van dien streckt) dese voorghemelte vergaderinge, t'samentelick ende een yeder persoon van dien in 't besonder, nodich gheacht heeft te ondervragen of ymant hieran schult soude mogen hebben. Ende hebben de broederen, t'samentelick ende een yder in 't besonder, heylichlick ende rondelick verclaert ende geantwoordet neen, daerbij voegende dat hen allen sulcks grotelick mishaechede.

4 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

De christelicke vergaderinge voors. verstaende met overgrootte droeffnisse hares hertens hoe dat de niuwicheden, strijdich met het Woort des Heeren, de Nederlantsche confessie ende Heydelberchschen catechismo (ghelijck deselve duslange ghestadelick ende met groote stichtinghe in de ghereformeerde kercke verstaen ende gheleert sijn), meer ende meer inrijten, scheuringen ende ergernissen verwecken,

156 Een Nederlandse vertaling van deze drie artikelen is gepubliceerd in Baudartius, *Memoryen*, boek II, p. 89-90.

157 Deze 'formula' is gepubliceerd in Nairac, p. 44.

158 Hierna is doorgestreept: 'waerdoor'.

159 Boven de regel is geschreven: 'de voorgenoemde onderteyckeninghe'.

so is 't dat de broederen deser vergaderinghe, alle in 't ghemeyn ende een yder van dien in 't besonder, heylichlick met oprechter herten voor den Heere verclaert hebben dat sij aen alle sodanighe niuwicheden een groot misnoeghen hebben, belovende met hert, mont ende hant in de enicheyt des gheloofs met alle uthheemsche ende inheemsche kercken staende te willen blijven ende daerin door Gods ghenade te volherden, met namen wat aengaet die kercken so in Engellant, Vranckrijk, Duytslant ende onse ghenabuilde, dewelcke ghelijcke misnoegen met dese vergaderinghe aen de voorss. niuwicheden te hebben, so schriftelick als andersins betonen, ende met ons bij de suiverheyt des ghelooffs (daervan de summa in die Nederlandsche confessie ende Heydelberchschen catechismo vervaetet is) stantvastelick te willen blijven, door de ghenade des Heeren, soeckende de waerheyt te vorderen nae hare vermogen, dese vergaderinghe sich hierin altijd refererende tot een wettelicke ende kerckelicke, nationale synode.¹⁶⁰

5 *Kerkorde*

Wat angaet de kerckenordeninge, dewelcke tot noch toe met grote stichtinghe volgens Gods Woort ende die acten nationalis synodi onderhouden ende ghevolcht sijn, betreffende die ghehele regieringhe der kercke Christi, so in 't ghemeen als particulier, verstaen de broederen deser vergaderinghe alle ende besonder dat men bij deselfde kerckenordeninghe bliven sal (achtervolgende die acte nationalis synodi Hagensis daervan sijnde), ter tijt toe dat in ene wettelicke ende kerckelicke nationale synode (in dewelcke men nochtans gansschelick vertrouwt dat dieselve, als eens welghestelt sijnde, van nius sal worden gheratificeert) anders sal mogen ghestelt worden, verwerpene ende misprijssende daerentusschen op 't hoochste alle die schriffden ende handelinghen de daertegen strijdende uthghegeven ende ghepractiseert souden mogen sijn ofte hiernaemals soude mogen worden.

6 *Vorstius*

Dese vergaderinghe oock bevindende ende erkennende den christelicken ende prijslicken ijver der broederen in onse ghenabuilde provinciën om so de gerezene niuwicheden in 't ghemeen, alsoock in 't particulier, de mishandelingen D. Vorstii ende de swaricheden, dewelcke sijn beroep tot die professie der ghereformeerde religie in de universiteyt van Leyden veroorsaect heeft, christelick ende prijslick haer tegenghestelt hebben ende noch tegenstellen, teneynde om de voorss. swaricheden te dempen, roomt ende prijset gansch hoochlick den ijver voorss., belovende oock samentelick ende besonder den broederen voorschreven op alle mogelick wijze te assisteren ende in haer godtsalich voornemen de goede hant te bieden.¹⁶¹

7 *Examens*

Dewile men bevint (in dese conjuncture van tijt met namen) dat met sonderlinge doortraptheyt sommighe bevonden worden, die sich tot den dienst der kercken erbieden ende in 't examen met dobbelsinnige woorden de rechtsinnighe soecken te vercloecken, waertoe alle voorsichticheyt van noden is om sulcks te keren ende te weeren, accordeert dese vergaderinghe dat dese twee classes van nu voor-

¹⁶⁰ In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

¹⁶¹ In de marge is hierbij geschreven: 'N.'

taen in 't examineren ende aennemen van niuwe aencomende predicanten (hetsij dat sodanighe tevoren in den kerckendienst gheweest sijn ofte niet) daertoe versoeken sullen die resspective ghedeputierde deses synodi, diewelcke nochtans (welverstaende versocht sijnde ten examen in welken classe het voorvalt) sal vrijstaen te verschijnen ofte niet, vertrouwende dat sulcks van den anderen classibus sal inghewilliget ende naeghevolcht worden om des te beter correspondentie onder den classes te moghen onderhouden ende naevolghen.

8 *Overheid*

Also men buyten allen twijfel hout van noden te sijn dat dese voorghemelde articulen haren vruchtbaren effect ghewinnen, resolveert dese vergaderinghe dat men dese ghearresteerde ende gheregisteerde acten den Edelen Hove communicere, met een bijghevoechde remonstrantie dat Hare Edelen ghelieve dese ghemelde punten te aggreeren ende ratificeren, ende copie van dien aen de andere classes deses vorstendoms ende graefschaps ende respective magistraten der steden te senden, met Haer Edelen ghesinnen dat de classes voors. wel sullen doen ende sich deser acten conformeren, alsoock dat het de Edelen magistraten ghelieve de goede hant te bieden hare respectie kerckenvergaderinghen, tot naecominge des inhouts in dese acten vervaet. Wunscht oock dese vergaderinghe dat het den Edelen Hove ghelieven wilde schriftelicke acte van antwoordt te vorderen van de voors. magistraten ende classibus.

9 *Correspondentie*

Heeft oock dese vergaderinghe tot vermeerderinge van goede correspondentie nodich ende stichtelick gevonden, dat ghelijck D. Sebastianus Damannus tot ghelijcken eynde op dese vergaderinge verschenen is, uth elcken classe des Velaschen quartiers een predicant soude ghedeputeert worden, dewelcke op den aenstaenden Zutphenschen classen (daertoe versocht sijnde van den classe van Zutphen) soude verschijnen, ghelijck se dan in cracht deses deputeert uth den classe van Arnhem D. Wilhelmum Nagge, ende uth den classe van Harderwijk Ellardum van Mehen.

10 *Ondertekening*

In oirkonde der waerheyt so hebben wij, onderschrevene kerckendienaren ende ouderlinghen deser vergaderinghe, dese voors. acten¹⁶² hillichlick ende oprechtelick voor den Heere met eygener handen onderteykent, geensins twijfelende ofte onse affwesende broederen sullen 'tselde insghelijcks ghewillichlick doen, waertoe sij oock sullen versocht worden. Actum ut supra.

Johannes Fontanus, ut praeses, manu propria scripsit

Johannes Zwitterius, assessor, testor manu propria

Ellardus van Mehen, ut scriba, testor manu propria

N. de Voocht; Reynerus Francken; Engelbertus Aegidius¹⁶³; Georgius Heshusius; Isaacus Arnoldi Wassenberch; Arnoldus Kemenerus; Hubertus Liesselius; Reinerus Erbradius; Henricus Schrammius; Joannes Drilanus, m.p.; Henricus Magirus, manu propria; Wilhelmus Nagge; Hugo Halewegius; Hermannus Keckius; Johannes Peij; Otto van Heteren; Antonius Thysius; G. van Curler; Johannes Urbanus;

162 In de marge is geschreven: 'dese voors. acten'.

163 Voor zijn naam heeft hij een Lotharings kruis getekend.

Derijck van Heerde; Waltherus de Bruyn; Tilemannus Mylius; Petrus Kinsius; Jacobus Schoenhovius; Johan Hessells; Anthonius Wedaeus, manu propria; Wolter Sanders; Rutgerus Vittaeus; Gerryt Janssen; Fredericus Curtenius; Assuerus Florentius; Hermannus Gaddaeus; Jacobus Medenbach; Joannes Rhodius; Winandus Johannis; Diderick Halewijn; Sebastianus Damman; Joachimus Straetmannus; Thomas Dinclagius; Lambert Gerrits; Henricus Fischbachius; Georgius Ernestus; Petrus Peregrinus; Joannes Kinsius; Henricus Conradi; Johannes Velthuisius¹⁶⁴

1612 II Classis. Nijkerk, 3 en 4 juni

Inv. nr. 113, p. 167-173.

1 Leiding

Acta classici conventus Inferioris-Velaviae, gehouden binnen Niekerck 3 en 4 junii¹⁶⁵ 1612. Nae aenroepinge van Godes naem zijn met gemeyne stemmen verkoren in praesidem D. Joannes Zwitterius, in assessorem D. Winandus Joannis, in scribam D. Joachimus Straetmannus.¹⁶⁶

2 Aanwezigen

Sijn op desen classem verschenen met behoerlicke ende suffisante credentiën: van Harderwick Joannes Rhodius, predicant aldaer, ende doctor Theodorus Halewijn, ouderling; van Elburch Winandus Joannis, predicant, ende Lambert Geritz, ouderling; van Hattem Joannes Urbanus, predicant, ende Jacob Cruyner, ouderling; van Niekerck Joannes Zwitterius, predicant, ende Gosen van Curler, ouderling; van Voorthuysen Gualtherus de Bruyn, predicant, ende Gerrit Evertzen, ouderling; van Eep Rutgerus Vittaeus, predicant, ende Gerrit van Dumpseler, ouderling; van Putten Petrus Kinsius, sonder ouderling; van Barnefeldt Anthonius Waedaeus, predicant, ende Johan Brugginck, ouderling. Sonder credentz sijn verschenen: Tilmannus Mylius, predicant tot Nunspeet; Joachimus Straetmannus, predicant tot Doorspick; Hermannus Goddaeus, predicant tot Vaessen; Joannes Hesselius, predicant tot Elspeet; Assuerus Florentii, predicant in 't Oldebroeck; Fredericus Curtenius, predicant tot Garder; Thomas Dinxlakius, predicant tot Oyhn; Jacobus Schoonhovius, predicant tot Heerd; Jacobus Medenbachius, predicant tot Ermell. Joannes Nuckius, predicant in Oosterwolde, en iss niet verscheenen, hem laetende excusieren vanwegen ouderdom, 'twelck aengenomen iss.

3 Absentie

Also Petrus Kinsius wederom sonder ouderling verschenen, ende desshalven vermaent worden, so iss op sijn excusatie, alss naementlick dat sijn ouderling niet mede van den deputatis classis verschreven, geresolvyrtt dat nochmaelss, conform den vorigen acten dess classis, D. Kinsius sijn best doen sall om eenen ouderling mede te brengen, ende dat deputati classis voortaan vlijt sullen aenwenden, damit een ouderling mede beroepen worde van Putten neffens D. Kinsium.

164 De ondertekeningen 'Johannes Fontanus (...) Velthuisius' zijn met eigen hand geschreven.

165 In plaats van het doorgestreepte: 'maii'.

166 De acta van deze vergadering zijn geschreven in het handschrift van N.N.

1612 II Classis Neder-Veluwe

4 *Vorchten ~ Predikant*

Diewijl D. Henricus Visbachius van die van Vurchten wetlick wass beroepen, oock in particulari classe vertoent goede testimonia ende in examine oock wel bestaen iss, glijck dat openbaerlick van den deputatis classis ende den broederen die over dese saecke in particulari classe beroepen geweest zijn, getuycht ende bekent iss worden, item hij oock voor sijne kercke te Vurchten iss confirmyrtt, so heeft nochtans dese ordinaria classis gedachten Henricum Visbachium veerder niet tot eenen dienaar dess Wordts ofte membrum classis kunnen noch willen aennemen alss bij provisie, ende dat uyt reden dat hij niet vertoent heeft voor dese vergaderinge brieven van beroepinge, noch ook testimonia, noch brieven van approbatie dess Edelen Hoves. Ordiniert derhalven het christelicke classis dat hij in den naegsten classe dit altemaell vertoenen sall, off bij gebreck van dien terstont sal verlaeten ende gecassiert worden.

5 *Predikanten*

Om dan in toekomenden tijden te schuwen alle swaerigheyt in 't beroepen der dienaren, so ordinyrt het classis dat wanneer ergent van eener gemeente een dienaar dess Wordts wordt beroepen, ende die den deputatis classis wordt voorgesteld, dat die eerst letten sullen op sijne wettlicke beroepinge, die goett zijnde, daerop beschrijven particularem classen uyt den naegst gesetenen dienaren, ende daerop hem ende sijne testimonia examinieren. Ende bequaem in examine hem bevonden hebbende, daernaes versoecken approbatie dess Edelen Hoves, ende dan treden tot confirmatie coram ecclesia.

6 *Predikanten*

Ende diewijl men bevindt dat die confirmatie van den gevocierden dienaers lang, tot naedeel der kerckenoordeeninge, ten plattenlande uytgesteld, ende somtijts hyrover ten eenmaell onderlaeten wordt, so ordiniert het christelicke classis dat so haest die dienaren geëxamineert ende van den Edelen Hove approbatie ontvangen hebben, daerop alssbald voor haere gemeynte sullen geconfirmyrt worden van den deputatis classis, ofte dien sulcks van den classe ofte deputatis opgeleyt mach worden. Ende indien hyrin versuym geschiet, sullen diegeene die hyrtogens handelen dess classis censuyr onderworpen zijn.

7 *Kerkorde*

Wordt nochmaels gerepetiert den 14 art. superioris classis van Eep, daerinnen belast wordt dat alle broederen, daer gemeenten zijn, acta nationalis synodi Hagensis alle jahr eenmaell sullen in den kerckenraeth voorlesen.

8 *Gravamen*

Is geresolvyrt op het aengeven der kerck van Harderwick den christelicken aenstaenden synodo te recommendieren die saecke der classen van Nimwegen ende Thiel-Bommell, om dieselvige daerhenen te inducieren dat sij haer niet alleen en conformieren met die naerder unie tuschen die 3 classes van Sutphen, Arnhem en Harderwick op het stuck der eenigheit in die leer ende kerckenoordeeninge, volgens die acte daarvan zijnde, ende henluyden te communicieren in 't oversenden der gravaminen, maer oock dat door een gevoechlijck middell wech mach genomen worden het quaet bedencken, 'twelck andere kercken geschept hebben

van den Gelderschen predicanten, door het onderteykenen der Vorstianscher articulen.

9 *Ermelo ~ Predikant*

Op het gravamen, gemovyrvt over die persoon D. Jacobi Medenbachii, aengaende naemlicken sijn vertreck van Ermel op Staveren, 'twelck grote ergerniss, opspraeck ende andere inconveniënten veroorsaeckt ende medebrengh, iss geresolvyrvt dat die consistory offte kerckenraet tot Harderwick erstesdaegs uyt haren midden sullen aen den schout tot Ermell eenige afveerdigen om denselvigen te vermanen, opdat die weehm tot Ermel gerepariert ende habitabel gemaectt worde. Ende dat Jacobus voorss. so haest sulcks geschiedt iss, hem bij sijn kerck ende wooninge sal wederom vervoegen.

10 *Oosterwolde ~ Predikant*

Overmitz D. Joannes Nuckius voortaan geheel onbequaem door ouderdom tot den dienst dess Woorts wordt bevonden, wordt den deputatis classis opgeleit om bij den Gedeputierden van Velouwen aen te houden, daarmede D. Nuckius met een jaerlicke onderhouinge ad vitam moege versien worden, opdat die kercke van Oosterwolde tot electie eenes bequaemen dienaers mogen treden.

11 *Geschil*

Also Decimarus Naggius bij den classe versocht dat classis bij den gedeputierden synodi wilde aenhouden, daarmede die predicanten tot Sutphen tot den toecomenden synodum mogen gecitert worden, opdat sijne met Baudartio eenmaell vergelijckte, ende van Baudartio voorss. tot sijnes Naggen naedeel wederom opgerepte saecke, so hij seyt, van den synodo moge revidiert ende christelicken afgehandelt worden. Is Naggius voorss. tot den gedeputierden synodi selfs van den classe met sijne saeck, alss voor den classe impertinent, geremittiert worden.

12 *Schoolmeesters ~ Nijkerk*

Diewijl men bevindet dat die jeucht in het onderwijsen der godtsaligheid seer verhindert werdt door die versuymnisse van onbequaeme ende onwetende schoolmeesteren, insonderheyt ten plattenlande, so iss het dat dese christelicke classis wel scherpelick vermaent die dienaren dess Woorts ende kerckenraden dat sij, volgens die articulen van verscheiden nationalen ende provincionalen synoden bij die hoge overheit geapprobiert, goede achtinge slaen op die scholen, damit die jeugt niet alleen in spraken ende vriën cunsten, maer oock in den christelicken catechismo van haren praeceptoribus onderweesen worden, om oock denselvigen dess sondags in der kercken op te seggen. Ende so daer eenige onwetende ouders waeren, die haere kinderen op sodanigen voet niet wilden onderwesen hebben, ende daarom den schoolmeesteren lastig wilden zijn, sullen die schoolmeesteren sulcke ouderen soecken met goeden reden te inducieren, offte met denselvigen gaen tot den predicanten, om van die naerder bericht te worden. Ende bijaldien eenige schoolmeesteren mochten bevonden worden, die ofte den catechismo selve wilden tegenspreken, dien verachten offte verwerpen, ofte andersins door haer versuymniss oorsaeck geven dat die catechismus der jeugt in die scholen niet geleert worde, daerdoor het gebruyck daarvan, oock in het opseggen voor den predigstoell, soude afnemen ende vergaen, sullen van den respectiven kerckenraet daerover vermaent ende gecensuriert worden, ende

1612 II Classis Neder-Veluwe

so dat niet helpen will, der hoger overheit aengegeven worden, daermede die scholen met beteren ende bequaemeren schooldienaren versien mogen worden. Ende also in dit stuck eenige doleantie over die schoolmeesteren te Niekerck vanwege die kerk aldaer geschieden, hebben die beyde, ontboden zijnde, met hanttastinge aen den classen beloofft dese acte, haer tot tweemaell voorgelzen zijnde, te achtervolgen ende haer beste in desen te doen.

13 *Epe ~ School*

Op aenhouden dier van Eep wordt belast den deputatis classis bij die Gedeputieerde van Velouwen te versoeken, dat dien van Eep eenig supplement moge toegeleyt worden om een schoolhuys te bouwen, opdat die kercke met roocken ende andersins, overmitz die school daerinnen gehouden wordt, niet en mach besudelt worden, glijck tot noch toe geschiet iss.

14 *Beroepen*

Is besloten dat den 41 art. des synodi, anno 1603 tot Harderwick gehouden, in desen classe sal onderhouden worden.

15 *Pastorieën ~ Garderen ~ Predikant*

Dessglijcks iss oock den 9 art. dess voorledenen classis te Eep gehouden, van reparatie der weemhuysen tot Garder, Heerde, Oyen ende Voorthuysen, wederom gerepetiert ende gearrestiert.

Ende neffens desen eensweegs mede den schultis van Garder te versoeken dat hij D. Curtenio sijne verschotene onkosten op classicale vergaderingen wilde restitueeren.

16 *Gravamen*

Also die uytlandische dienaren dess Woorts hyr te lande ten aensien van eenige lantcostuym offte -recht (daerdoor den kuermeester macht heeft eenes uytlantschen verstorvenen weduwe te onthaelen een van haer beste mobiliën, daerdoor somtijts eenes armen dienaers weduwe ende weeskinderen noch meer bedroeft mochten worden) haer beswaert vinden, so sal sulcks ad synodum gereferiert worden om te ondersoecken off sulcks niet en soude weggenomen mogen worden.

17 *Gravamen*

Sal oock nomine classis bij den toecommenden synodo versocht worden dat dieselvige met ernst bij die Lantschap ter naegster gelegenheit wilde aenhouden, daermede der verstorvener predicantenweduwen met nootrufftige onderhoudinge mogen versien worden.

18 *Kootwijk ~ Predikant*

Wordt den deputatis classis belast D. Curtenio aen die heeren Gedeputierden voorschrijven te geven, dat hij ten aensien dess verdrachs tuschen hem ende die van Cootwick, met believeen der Gedeputierden opgericht, mach gecontentiert worden, benefens restitutie van kosten die hij desshalven gedaen heeft.

19 *Gravamen*

Classis laet ad synodum gelangen off een man mach tot sijn echte huysvrouw trouwen sijnr voriger vrouwen stiefmoeder.

20 *Visitatie*

Die broederen dess classis, gevraecht zijnde van den staet haerder kercken, danken noch Godtt, die tamelicke gnaedt ende segen geefft tot haren arbeyt, verwachtende dagelicks meerder aenwass door Godess gnaede.

21 *Agenda*

Die plaetz dess toecommenden classis¹⁶⁷ sal wesen Elburch, ende sullen classis deputati op den voorgaenden ouden gewoonlicken tijdt den classem uytschrijven. Ende sal in classe predicken D. Straetmannus.

22 *Correspondentie*

Deputatum ad classem Arnhemensem op toecommende jahr continueren die broederen D. Jacobum Medenbachium.

23 *Gedeputeerde*

Tot eenen deputatum classis in plaetz D. Urbani, die afgegaen iss, iss met gemeenen stemmen gestelt D. Joachimus Straetmannus.

24 *Gedeputeerden ter synode*

Tot den aenstaenden Gelderschen synodum te Harderwick zijn genomineert D. Elardus van Mehen, predicant tot Harderwick, D. Winandus Joannis, predicant tot Elburch, D. Joannes Zwitterius, predicant te Niekerck, glijck dan om seker reden ditmael goetgevonden in plaetz van eenen ouderling eenen predicant te senden ad synodum. Den anderen ouderling sal die kerck van Harderwick uytmaken.

25 *Sluiting*

Censura morum gehouden zijnde iss het classis in vreden ende eenicheit, met dancksegginge tot Godtt, gescheiden.

26 *Ondertekening*

Joh. Zwitterius, praeses, testor dextera mea
Winandus Joannis, assessor
Joachimus Straetmannus, classis scriba

1613 I Classis. Elburg, 6 en 7 april

Inv. nr. 113, p. 175-179.

¹⁶⁸ *Leiding*

Acta des Neder-Veleuschen classis, gehouden den 6. ende 7. aprilis anno 1613 stilo juliano tot Elburg. Nae aenropinge des names des Heeren sijn met gemeene

¹⁶⁷ Boven de regel geschreven.

¹⁶⁸ In de marge is hiervoor geschreven: 'Artic.'

1613 I Classis Neder-Veluwe

stemmen vercoren in praesidem D. Winandus Joannis, in assessorem D. Ellardus van Mehen, in scribam Hermannus Goeddaeus.

2 *Aanwezigen*

Sijn op desen classem verschenen met behoorlicke ende sufficiante credentzen: van Harderwick D. Ellardus van Mehen, V.D.M., ende Jacob Voet, senior; van Elburg D. Winandus Joannis, V.D.M., ende Art Jacobsen, senior; van Hattem D. Joannes Urbanus, V.D.M., ende Tijman Andriessen, senior; van Niekercken D. Joannes Suiterius, V.D.M., ende Elbert Bernts, senior; van Putten D. Petrus Kinsius, V.D.M., ende Jan Artsen, senior; van Bernevelt D. Antonius Wedaeus, V.D.M., sonder ouderling, om redenen bi den classe angenomen; van Heerde D. Jacobus Schoenhovius, V.D.M., ende Henric Jansen, senior; van Eep D. Rutgerus Vittaeus, sonder ouderling, welckes excuse angenomen. Sonder credits ende ouderlingen sinnen verschenen: D. Tilmannus Mylius, V.D.M. in Nunspet; D. Joachimus Straetmannus, V.D.M. in Dorspick; D. Hermannus Goeddaeus, V.D.M. in Vaessen; D. Assuerus Florentii, V.D.M. in Oldebroeck; D. Fridericus Curtenius, V.D.M. in Garder; D. Thomas Dinxlagius, V.D.M. in Oen; D. Joannes Nuckius, V.D.M. in Osterwolde; D. Henricus Vischbach, V.D.M. in Furchten; D. Woltherus de Bruin, V.D.M. in Vorthuisen, ende D. Jacob Medenbachius, V.D.M. in Ermel, en sijn vanwegens lichamsswackkeit niet verschenen. Is oock op desen classe met genoechsamen credits verschenen D. Henricus Schrammius, V.D.M. in Otterloo, vanwegen den classe van Arnhem, tot onderhoudinghe der goet angevangenes correspondents.

3 *Vorchten ~ Predikant*

Sijn de acten praecedentii classis herlesen, ende alsoo doemaels de opneminghe D. Vischbachii was uitgesteld om reden art. 4 te sien, so isset dat D. Vischbachius dem classi verthoont heeft genoechsamen getuigenisse sijnes voorigen wandels, ende aggregatie des Edelen Hofes op het stuck sijns beroeps tot den dienst des godtlicken Worts in Vorchten, alsoock¹⁶⁹ eenen seekeren brieff om sijn beroep daerdoor te doeceren. Ende is alsoo voorschreven D. Vischbachius daerop met handtastinge an dem D. praesidem in membrum classis op- ende angenomen, mit conditie dat hij na herrlesinghe der confessiën der Nederlantser kercke, Heidelbergischen catechismi ende acten des classis van Bernevelt extraordinarii gehouden anno 1612, den 12 ende 13 februarii, deselve sal met sijn handt onderteikenen ende hem daerna conformieren, gelijk hij dan oock deselve onderteikent heft, onderworpemde hem oock het formulier van onderteikninge bij den synodo anno 1612 art. 20 gestelt.

4 *Predikanten*

Ende alsoo dickwils op den plattenlande het sick bevindt in 't beroepen der praedicanten, dat alwaer geen forma ecclesiae en is, die beroepingen niet en geschien in debita forma, bij hant van experiëntie in sodanige saecken (gelick dan die classis sulcx oock¹⁷⁰ hefft gespuert in den beroepbrieff D. Vischbachii, art. 3 vermeldt), soo ordonnert dese vergaderinge, dat als in plaetsen voornoemt ein praedicant is te beroepen, dewelcke van den ingesetenen sodanes kerspels offte plaets wort begeert, als aen wiens gaven sij een goet genogen hebben, de classis selfst offte derselver deputaten het beroep kerckelick ende formelick op sulken persoon sul-

169 In de marge geschreven.

170 Boven de regel geschreven.

len instellen, om allerlei misusen, die in den deel mochten voorvallen, voor te komen.

5 *Oosterwolde ~ Predikant*

D. deputati classis hebbende verhaelt watt Haer Waerden in de bevordering der kercke tot Oosterwolde gedaen hebben, opdat D. Nuckius ad vitam mocht beholden zijn pastori, offte met een eerlick onderholt versien sinde, een ander praedicanant an sijn plaetse met behoorlick onderholt tot den dienst derselver kercke aldaer mochte versien worden. Ende bevindende dat op het vorschreven versoek van Mijn heren Gedeputeerden noch niet en is geresolveert, ordonnert classis dat D. deputati classis instantelick daerop instantie sullen doen. Ende opdat daerentuschen in eenigermate de kercke aldaer bequaeme mocht worden bedient dan oldershalven nu een tijt lanck van D. Nuckio is geschiet, is beschloten dat de broderren praedicanten van Doorspick, Oldebroick, Heerde ende Vorchten per vices te 14 dagen eens daer sullen gaen predicken, ende D. Nuckius sal de resterende ende vacerende tijt prediken, ende versorgen watt sus anders met tot den dienst aldaer behoort. Edoch om sekere redenen sal D. Winandus t'erster gelegenheit de eerste praedicatie aldaer doen om een initium te maken; ende sal alsdan D. Straatmannus sijn viciam ter Elburg suppleren.

6 *Elspeet ~ Beroep*

Dese vergaderinge hebbende gesien ende gelesen sekere missive bij jonkeren ende scholtes van Elspet in Haer Edelen ende erentfesten naemen, alsoock in den naem des geheelen kerspels geschreven, met dewelke sij verclaren een goet genogen te hebben an de person ende gaven D. Georgii Ernesti, versoekende denselven tot een praedicant, gelijk oock daerenboven in die naem des kerspels verschenen is Gerrit Janssen, nou kerckmeester, ten selven einde. Hefft classis beschloten datt D. deputati classis een kerckelick beroep op Georgium vorschreven voor de van Elspeet sullen doen, ende met den ersten tot den examen vortgaen. Daerentuschen sal Georgius de kercke aldaer met sijne gaven mogen dienen, sonder nochtans hem des doops t'onderwinden.

7 *Vergadering*

Sijn oock herlesen de acta synodi praecedentis anni, ende is geadvisiert op den 21 artikel, sprekende van het verschinen der deputaten synodi op de respective classicale¹⁷¹ vergaderingen, ende is geresolveert dat den D. deputatis synodi wel vri sal staen in conventibus classicis te verschinen, bi te sitten ende aen te hooren 'tgeene gehandelt wort, uitgenomen waner eenige saeken souden mogen dienen, die offte personeel mochten sijn, offte in openbare quaestie mochten staen tuschen de respective classes, offte tuschen den deputatos synodi ende classem, alwaer Haer Waerden souden mogen verschinen.

8 *Kerkorde*

Is oock geresolveert dat alle de samentlijke broederen des classis niet alleen behooren t'hebben acta nationalium synodorum, maer oock dese tegenwoordige classicale acta; ende die van nu vortgaen sullen gerecessert worden, opdat alsoe een

171 In de marge geschreven.

1613 I Classis Neder-Veluwe

iegelick des te beter bekend wesen mach wat gedecreteert mach sijn tot der kercken stichtinge.

9 Synode

Alsoo voorall noodich wort bevonden dat de verwachtete synodus deser provincie haren gewunschten voortganck gewinne, ende het mochte geschieden dat de van Tiel daertho geen gelegenheit en konden hebben, waerover de synodus tot Arnhem gehouden moste worden volgens decretum synodi, vindt de classis hoochnoodich dat de classis van Arnhem versocht worde die kercke van Arnhem te vermanen dat haer gelieve tijdelijck an die van Tiel te schrijven, off men sick vastelijck hefft te verlaten dat de synodus bij haerlieden sal gehouden worden offte niet; ende indien daer geen hoope van en sijn, dat de kercke van Arnhem wil gelieven op den tijt van uitschrijvinge te letten, hebbende het consent des Edelen Hooffs bekomen tot het houden des synodi voorschreven.

10 Synode

Heefft oock de classis gedecreteert datt delegati ad proximam synodum geensyns daerin en sullen verwilligen dat de acten des naestgehoudenenen synodi in 't aldermyenste worden geretractiert, als wesende eenmael wettelijck gedecreteert ende van den Edelen Hove gearresteert.

11 Examen

Wort oock noodich ende stichtelijck bevonden dat het examen candidatorum ad ministerium ecclesiae nae ordere ende materie confessionis ende catechismi te accommodeeren ende t'applicieren.

12 Ziekenzorg

Sijn oock de samentlijcke broeders des classis vermaent, gelijk se oock te doen belooft hebben, om alle vlijt an te wenden om niet alleen de krancken ende gesonden, versocht sijnde, te vermanen ende te troosten met den Woorde Godes, maer oock vrijwillich selfst, na eisch der saeken (om redenen)¹⁷² versocht zijnde.

13 Predikantsweduwen

Op de intercessie sekerer broederen is de weduwe D. Hesseli, piae memoriae, geconsenteert een favorabel voorschrift an het quartier van Veluwen om ad vitam een eerlick onderhout t'erlangen, 'twelck, om in 't quartier te praesenteeren, men versoecken sal an de Edele jonckeren des kerspels ende ampts Barnevelts an 't quartier van Veluwen te praesenteeren¹⁷³; item te versoecken an de jonckeren vorschreven datt Haer Edelen gelieve te versorgen dat die onkosten di D. Hesselius, piae memoriae, in sijnen leven in kercklijcke sacken gedaen heefft, de weduwe mochten worden gerestituert, alsoock datt de kerckmeesteren van Kootwijck tot voltreckinge der wehem gehouden worden. Verstaet oock de classis dat de vorschreven weduwe annum gratiae behoort te hebben, ende dat D. Georgius, den dienst aldaer betredende tot exspiratie van dien, hem bij gunstlijk consent der heren Gedeputeerden op sijn gewonlijke stipendium sal bedragen, 't waer dan saeke datt hij bij de voorschreven heren iet meer konde obtineren.

¹⁷² In plaats van het doorgestreepte 'om [...]' is geschreven: '(om redenen)';

¹⁷³ In de marge is geschreven: 'an (...) praesenteeren'.

14 *Barneveld ~ Koster*

Is oock den deputati classis opgeleit, daerto versocht zijnde van de kercke van Barneveldt, haer aldaer te praesenteren, om sick t'informieren op de comportementen van den coster aldaer. Ende bevindende de sodanich te sijn, gelijk gepraesumeert wort, met den jonckeren, scholtes, kerckmeesteren etc. te handelen dat hij gedeporteert ende een bequamer persoon aen sijn plaetse gestelt worde.

15 *Agenda*

De plaetse des tokomenden classis sal wesen Harderwijck ende sullen classis deputati op de voorgaende ende gewoonlijken tijtt den classsem uitschrijven, op denwelcken praediken sal D. Henricus Vischbach.

16 *Correspondentie*

Ad classsem Arnheimiensem te gaen is gedeputeert D. Hermannus Goeddaeus.

17 *Gedeputeerde*

Als deputatus classis is mit gemeene coerstemmen verkohren in plaetse D. Rutgeri Vittaei D. Joannes Rhodius.

18 *Gedeputeerden ter synode*

Tot den anstaenden Geldrisen synodum sint gedeputeert D. Joannes Rhodius, praedicant tot Harderwijck, D. Antonius Wedaeus, V.D.M. in Barnefeld, D. Rutgerus Vittaeus, V.D.M. in Eep, ende een ouderling uit de kercke van Harderwijck.

19 *Sluiting*

Censura morum gehouden zijnde is het classis in vrede ende eenicheit met dancksegginge gescheiden. Amen.

20 *Ondertekening*

Winandus Johannis, praeses classis
Ellardus van Mehen, assessor
Hermannus Goeddaeus, scriba classis

1614 I Classis. Harderwijk, 17 en 18 mei

Inv. nr. 113, p. 180-185.

Leiding

Acta classici conventus, habiti in Harderwick den 17 ende 18 maii anno 1614. Na aenropinge des nahms Godes sijn mit gemeine stemmen gecoren worden in praesidem D. Johannes Rhodius, in assessorem D. Johannes Zwitterius, in scribam Rutgerus Vittaeus.

1 *Aanwezigen*

Sijn op desem classe verschenen mit behoorlicker credentie: van Harderwick D. Johannes Rhodius ende D. Simon van der Meyden, burgemeyster, alss ouderlinck; van Elburgh D. Winandus Johannis ende Lambert Hendricksen, ouderlinck; van Hattem D. Johannes Urbanus ende Derrick van Heerde, ouderlinck; van Nie-

kerck D. Johannes Zwitterius ende Gissbert Alberts, ouderlinck; van Bernevelt D. Anthonius Widaeus ende solcks sonder ouderlinck, waervan die excuse is aengenhomen; van Eep D. Rutgerus Vittaeus ende Gerrait van Dompsele, ouderlinck; van Putten is verschenen Jan Aertsen, ouderlinck, sonder predicant, welcken kranckheithalven geëxcuseert; van Voorthuysen D. Gualterus de Bruyn, sonder ouderlinck, waervan die excuse aengenhomen; van Heerde D. Jacobus Schoonhovieus ende Evert Gerrisen, ouderlinck. Sonder ouderlingen, sonder credentz sijn verschenen: van Neunspeet D. Tilmannus Mylius; van Dornspick D. Joachimus Straatmannus; van Vassen D. Hermannus Goddaeus; van Oldebroeck D. Ahasverus Florentii; van Oen D. Thomas Dincklagius; van Vorchten D. Henricus Fishbachius; van Ermel D. Jacobus Medenbachius. D. Fredericus Cortenius, predicant van Garder, is op desen classe niet verschenen, aengesehen hij ex itinere in patriam suscepto noch niet was wedergekomen, ende daerover geëxcuseert gehouden. D. Johannes Nuckius, predicant van Oosterwolde, is oock niet verschenen, sonder excuse, und sal daerover ad sequentem classem sonderlick genoodigt ende gecensureert worden. Is oock uut dem classe van Arnheim verschenen D. Hubertus Lisselius, predicant tot Lunteren, mit genoochsame credentie, ende desshalven sijne presentie dem classi lieff gewesen. Also oock ex classe Zutphaniensi be-roopen was een dienaer des gottlicken Worts, om in desen bedrooffden tijden goede correspondentie te houden ende malckanderen de goede hant te bieden, so is tot dien eynde verschenen D. Sebastianus Dammannus, mit behoorlicker credentie, welckes tegenwoordicheit dem classi aengenehm gewesen.

2 *Oosterwolde ~ Predikant*

Sijn volgens dien die acta praecedentis classis herlesen, ende aengaende art. 5 hebben deputati verclaert dat sijlyuden bij den heeren Gedeputterden ten anderen mahl angehouden pro D. Nuckio, dat Haer Edelen soude gelieven D. Nuckio, tamquam inhabili ad ministerium, onderhout ad vitam te verlehnen, maer daerop noch geen antwort bekomen. Ten anderen hebben eenige von den broederen, so benaempt worden D. Nuckii dienst per vices te bedienen, verklaert solcks gedaen te hebben, howel het D. Nuckius, dewelcke selve solcks te wesen in classe toegestemt, desselve vurveerdelick genomen heeft ende mit onbeleeffte woorden tegens eenige derselvige broederen is uitgevahren. Ende gelick unraetsam geacht is solcken provisionelen dienst voortaan daer te continueren, also is deputatis classis last gegeven dat sijlyuden wederom bij den heeren Gedeputeerden instantelick aenholden, damit D. Nuckius, mit onderhout verseen sijnde, den dienst moge verlaten ende een ander an sijn plaetse mit behoorlicke ordere gestelt worde.

3 *Elspeet ~ Predikant*

Aengaende den 6 artickel praecedentis classis is volgens de resolutie desselven D. Georgius Ernesti, dienaer tot Elspet, geëxamineert a deputatis classis, na die ordere die hiervan tevohren gestelt is, ende volgentz na verkregen approbatie des Edlen Hooffs in den dienst tot Elspet gestelt ende geconfermeert. Waerop het classis tegenwordich denselven voosch. tot een membrum op- ende aengenhomen heeft, mits conditie dat D. Georgius vorschr. der Nederlandscher confessie ende formulier des catechismi, alsoock den acten der naerder unie van Bernevelt, onderschrijve, gelick hij dan gedaen heeft.

4 *Examens*

Door occasie des 6 articels praecedentis classis is gevraegt worden ho den 7 artickel des gecombineerden Berneveldschen classis, van het examineren der nieu ankomen den predicanten, te verstaen sij. Waerop geantwordet dat deselve niet generalicken van alle, so van verdachte als onverdachte plaetsen ankomen de dienaren te verstaen sij, maer van dengenen de van suspecte persoonen ende an suspecte plaetsen mochten geëxamineert sijn, offte gedient hebben, ende andersyns oock van dengenen die, ex academiis quibus en komende, ende von professoribus geëxamineert sijnde, dienst in der kercken mochten soecken.

5 *Synode*

Door occasie 9 art. praecedentis classis, dewil synodus, op aenhouden deputatum synodi, nae den ouden voet gelick Haer Ehrwaerden versocht hadden, niet en is ingewilliget ab Aula, overmits Haer Edlen tevohren die gravamina wilden sien ende daerover synodus verleden jahr is blijven steken, classis oerdelt dat bij den deputatis synodi geen faute sin begaen, offte hierin qualik gedaen, maer veel meer daerbij voortaan in 't solliciteren des synodi hebben te persisteren. Doch wanneer men over het overgeven der gravaminen (die kerck nochtans haere gerechticheit ende judicatuere voorbehouden, want andersyns het beter ware gelaten) tot den synodum konde komen, classis meent dat solcks dan beter ware als weigerende hetselvige altijd sonder synodo te blijven.

6 *Synode*

Classis blijft, indien synodus ten eenigen tijden soude voortgaen, bij den 10. art. classis praecedentis.

7 *Predikantsweduwen*

Den 13 art. classis praecedentis is affgedaan.

8 *Barneveld ~ Koster*

Den 14. art. praecedentis classis aengaende en is daerover niet meer te doen geweest, nadien die saecke tot Berneveld gevonden ende bijgeleit was.

9 *Harderwijk ~ Predikant*

Voorgesteld sijnde van de kercke van Harderwijck dem classi de persoon Ottonis van Heteren, ende hoe hij van Velp tot Harderwick tot¹⁷⁴ den derden dienaer geroepen is ende aengenohmen; ende gesien hebbende sijn beroep van de kerck van Harderwijck, alsoock sijne dimissie van die van Velp ende dem classe van Arnheim, ende derselvigen goede getuichniss ende commendatie van sijnen persoon, classis hiervan vergenoecht sijnde, heeft D. Ottonem voorschreven in membrum classis aengenomen.

10 *Kootwijk ~ Vacature*

Is van Coetwijk gehandelt werden, welck duslange ledig gestaen, ende beschloten dat deputati classis sollen an die amptsjonckeren schrijven te willen daer in versyen, ende neersticheit anwenden dat de weem aldaer magh opgetimmert

174 Hierna is doorgestreept: 'eenen'.

1614 I Classis Neder-Veluwe

worden, ende ordere gestelt worden oock mit de kerckengoederen, daermede deputati mogen komen tot beropinge eenes dienars aldaer.

11 *Arnhem*

Is nodig end raetsam geacht onsen deputato ad classem Arnhemensem last te geven den classem Arnhemensem serieuselick te vermanen allen vlijt te willen aenwenden, wardoer die scheuringe der kercken tot Arnhem mochte geheylet worden. Alss insgelicks te remonstreren aldaer dat wanneer een beqwame persoon ware die een sommierlick tractaet contra universalem gratiam in Nederduits liet utgaen, dat solcks nit qwaet soude sijn. Ende offwel eenige seeckere persoon desshalven te versoecken nomine ecclesiarum Velaviae, nochtans niet raetsam soude sijn dat sodanich tractaet den nahm daervan soude dragen, offte oock in specie den primatibus ducatus vel Velaviae te dediceren, dan soude mogelick beter sijn sonder correctie de dedicatie te stellen an de burgerije end t'samentlicke gemeente tot Arnhem.

12 *Correspondentie*

Dewil het hoochnodigh is in desen variabelen tijden te meer goede correspondens mit malckanderen te houden, gelick wij tot noch toe mit dem classe van Arnhem gedaen hebben, also is geresolviert voortaan oock reciproce mit dem classe van Sutphen aen te gaen ende te onderhouden. Ende gelick D. Dammannus te dien einde in dese vergaederinge op de verschrijvinge deputatorum classis nostrae verschenen is, solcks vanwegen de classem van Sutphen op ons versoeckende, also is 't dat van onsentwegen alletijd voordaen wederom eenig deputatus tot haerluyden sal gecommitteert worden, ende derwärts, op haerluyder verschrijvinge (gelick wij dan hiermede versoecken dat sij telckens doen willen), gaen sal.

13 *Harderwijk ~ Avondmaal*

Op het gravamen der kercken van Harderwijk ho men het aengaan sal mit herbergiers ende tappers, mit namen die dronckeerts ende spoelaers setten ende dulden wanneer sodanige ten Aventmahl begeren geadmittiert te sijn, offte voor desen alrede mochten sijn geadmitteert eer sij sodanige neeringe deden, is geantwordet dat gelick men niet alle herbergen offte droge gasteriën offte tapperijen¹⁷⁵ kan verwerpen, offte denselvigen eenige seeckere mate stellen, alsoo oock niet wel stichtlick kan admitteren, die haer werck ende neeronge maecken van tappen, allerley volck te setten ende in welcken huisen dagelicks drincken ende volstuppen, spoelen, kijven, vechten, toyseriën ende andersyns ijdelheit ende lichtveerdicheit omgaet, mit nahmen alss de persoonen selve mit den gasten toehouden ende selve weinich gotsalicheits over haer hebben ende betoonen.

14 *Voorthuizen ~ Huwelijk*

D. Gualterus heeft voorgesteld ende raet gevraecht ho hij hem dragen sal tegens een persoon dewelcke sijne bruyt, mit dewelcke hij onder opgeboden stont, ontvoert sijnde, mit een andere opgeboden versocht heeft. Is gewesen ad Aulam.

175 In de marge is geschreven: 'offte tapperijen'.

15 *Visitatie*

Die broederen des classis van dem staet haerer kercken gevraecht sijnde, danken noch Gott voor tamelicke genade ende seegen.

16 *Agenda*

Die plaetse komstigen classis sal wesen Hattum, alwaer predicken sal D. Georgius Ernesti.

17 *Correspondentie*

Ad classem Arnhemensem te gaen is gedeputeert D. Ellardus van Mehen.

18 *Correspondentie*

Ad classem Zutphaniensem te gaen is verordineert D. Johannes Urbanus.

19 *Gedeputeerde*

In deputatum classis is loco D. Straatmanni gecoren D. Tilmannus Mylius.

20 *Gedeputeerden ter synode*

Den 18 artitel classis praecedentis van den gedeputeerden ad synodum blijft in sijn geheel.

21 *Sluiting*

Censura morum gehouden sijnde, is het classis in vrede ende eenicheit mit dancksegginge gescheiden.

22 *Ondertekening*

Joannes Rhodius, praeses
Joh. Zwitterius, assessor
Rutgerus Vittaeus, scriba

1615 I Classis. Hattem, 25 en 26 april

Inv. nr. 113, p. 186-191.

1 *Leiding*

Acta classis Velaviae-Inferioris, celebratae Hattemense diebus 25 et 26 aprilis anno 1615. Nae aenroepinge des naems Godes sijn in desen classicalen vergaderinge met gemeenen keurstemmen vercoren praeses D. Johannes Urbanus, assessor D. Ellardus van Mehen, scriba D. Henricus Fischbachius.

2 *Aanwezigen*

Sijn in dese vergaderinge verscheenen met behoorlijcken credentzen¹⁷⁶: van Harderwijck D. Ellardus Moenius ende borgemeester Henrick van Cranenborch, olderlinck; van Elborch borgemeester Henrick Rijnvisch, olderlinck, D. Winandus Johannis is om lijfsswackheit willen nyet verscheenen; van Hattem D. Johannes Urbanus ende Thymen Andryssen, olderlinck; van Nijkerck D. Johannes Zwitterius, sonder olderlinck, 'twelcke excusiert is geworden om genoechsame rede-

¹⁷⁶ Hierna is doorgestreept: 'ende olderlingen'.

1615 I Classis Neder-Veluwe

nen; van Barneveldt Dirrick van Gheijn als olderlinck, belangende D. Anthonium Weddaeum heeft sich bij den classe laten excusieren, als dewelcke om praegnan- te redenen niet en heeft connen tegenwordich sijn; van Eep D. Rutgerus Vittaeus, Herman Egbers, olderlinck; van Heerde D. Jacobus Schonhovius ende Gaert Jan- sen, olderlinck; van Putten D. Petrus Kinzius, sonder olderlinck, 'twelck noch¹⁷⁷ voor deese mael¹⁷⁸ excusiert aengenohmen; van Vorthuisen is Herman Wacker als olderlinck verscheenen. Sonder credenzen ende olderlingen: van Ermel D. Jaco- bus Medenbachius; van Gerder D. Fridericus Cortenius; van Elspeet D. Georgius Ernesti; van Oen D. Thomas Dinxlakius; van Vorchten D. Henricus Fischbachius; van Vaessen D. Hermannus Goddaeus; van Oldebroeck D. Ahasverus Florentii; van Nunspeet D. Tilemannus Mylius; van Doorspick D. Joachimus Stratmannus. D. Nuckius, van Oosterwolde, is sonder eenige excuse niet verscheenen. Is ooc uyt dem classe van Arnhem met behoorlicke credentie verscheenen D. Henricus Magirus, dienaer godlicx Woordts in Nijebroeck, ende van Zutphen D. Sebastia- nus Damannus, ooc met aengenohmene credentie, welcker praesentie dan den broederen des classis is lief ende aengenaem gewest.

3 Oosterwolde ~ Predikant

Sijn de acta praecedentis classis herlesen, ende is nochmaels beslooten dat dit tegenwoordige classis door schrijven aen den heeren Gedeputierden versoecke dat Haer Edelen gelieven wilde stipendium te accorderien voor eenen praedicant der kercke van Oosterwolde, also doch dat D. Nuckius sijn tegenwoordige onder- houdt ad vitam behoude. Welcke stipendium enholden hebbende, ordiniert classis dat D. Petrus Peregrinus op de intercessie D. Fontani voor gerecommandiert sal gehouden werden, ende met hem geprocediert nae ordre der kercken.

4 Synode

Die tegenwoordige gedeputierden synodi, D. Sebastianus Dammannus ende D. El- lardus van Mehen, hebben die redenen verclaert waerom in verleden jaer gheen wijder instantie gedaen en is op 't houden des Gelderschen synodi, ende sijn die- selve redenen bij den classe aengenohmen, ende van¹⁷⁹ denselven alsnoch goetge- vonden dat deputati synodi so wanneer se sullen bevinden dat appaentie is om den synodum wettelijck te connen holden, dien bij den Edelen Hoove te beforderen.

5 Synode

De classis ordelt alsnoch, gelijk ooc in verleeden classe articulo sexto geschiet, dat articulus 10 classis Elburganae, gehouden anno 1613, naegecomen worde, indien de synodus haren vortgangk soude gewinnen.

6 Kootwijk ~ Vacature

Also joncker, scholtes ende de gemeene kerspelsluiden van Coetwijk ernstlij- cken versoecken dat die classis haer met een bequaemen persoon voor die kercke van Coetwijk, die nu een tijtlangk onbedient is gebleven, wilde vorsien, so is 't dat de classis geresolviert ende geordiniert heeft dat D. Johannes Kinzius naest- comenden sondach over acht daghen, geassistiert met D. Ellardo van Mehen, sich

177 Hierna is doorgestreept: 'is'.

178 Boven de regel is geschreven: 'deese mael'.

179 Boven de regel is geschreven.

derwaert sal vervoegen ende sijne gaven de goede gemeente aldaer probieren, nemende textum evangelicalem om te verklaren; tot welcken eynde seker schrijven aen joncker, scholtes ende kerckmeesters sal gedirigiert werden, daerdoor Haer Edelen ende erentfesten praesentie daer ter plaetsen sal versocht worden.

7 *Voorthuizen ~ Beroep*

Op die missive, so der Edelen ende erentfesten heeren Gedeputierden Velouschen quartiers alsooc des versoecks der kercken van Vorthuizen, beyde betreffende seker beroep ten dienst der kercken Christi tot Vorthuizen, 'twelcke beroep bij die van Vorthuizen op Henricum de Bruin, sohne des overledenen praedicants Woltheri de Bruin, saliger gedachten, soude gedaen sijn, advisiert ende verclaert die classis, naedien se sich op 't voors. beroep ende d'omstanden van dien bij den aenwesenden ouderlinck des kercken van Vorthuizen geïnformiert, ende sulx aen die acten synodi nationalis van de beroepinghe der praedicanten sprekende, beproeft hadde, dat het gemelde beroep onformelijk sij. Ende also nochtans de kercke van Vorthuizen van een getrouwe herder behoort ende moet vorsien sijn, ordiniert die classis dat volgens kerckenordeninge de kerckenraet van Vorthuizen met toedoen ende advys des classis ofte tenminsten twee ofte drye daernaest genaburte praedicanten tot denominatie, electie ende beroepinghe eens getrouwen herders voor de voors. kercke sal moghen ende behooren te treden. Ende eenen beroepen hebbende, denselfden den classis ofte des classis gedeputierden sullen praesentieren, teneynde, opdat de gedeputierde synodi, de gedeputierde classis ende eenige naestbijgesetene praedicanten (die bij den gedeputierden classis daertoe sullen versocht ende beschreven werden) sich door wettelijk examen op sijn leere ende leven sullen informieren moghen, ende hem in beyden duchtich bevindende, voort met hem handelen, als volgens kerckenordeninge tot voltreckinge van sulck een beroep sal bevonden worden te behooren.

8 *Avondmaal*

Die classis bemerckende de noot ende den goeden ijver der broederen ten platenlande om meer ende meer het rijcke Christi ende de salicheyt der menschen te bevorderen, verstaet dat ter plaetsen daer het Heylich Avontmael tot noch toe niet en soude moghen uitgedeelt sijn, ende nochtans eenige, al waer 't maer twee ofte drye die op belijdenisse haers geloofs tevooren gecommuniert hadden ofte souden begheren te communiceren, daer wahren, dat die respective praedicanten, versoeckende bij sich uit de genaburte kercken eenige litmaten, het Avontmael des Heeren sullen aenvangen om te bedienen, om also andere met een goet exempel tot naevolginge te verwecken.

9 *Huwelijk ~ Doop ~ Begrafenisgebruiken*

Dewijl bij verscheidenen seer qualicken hoort dat sommige broederen van trouwen, doopen ende begravinge der dooden eenich geldt, saet ofte andere giften ontfingen, statuirt classis dat sulx nae desen niet meer en sal geschieden.¹⁸⁰

10 *Hattem ~ Proponent*

Is den deputatis classis opgeleyt den heeren Gedeputierden te versoecken dat continuerlijk een haerder alumnen tot den kerckendienst, bij den classe bequaem geordelt sijnde, sijn stipendium solde mogen behouden, om also sijn re-

¹⁸⁰ In de marge is hierbij geschreven: 'NB'.

1615 I Classis Neder-Veluwe

sidentie nemende binnen Hattem den praedicant aldaer te assistiren ende in desselven noodige afwesen ofte cranckheit, alsooc anderer praedicanten ten plattenlande hare diensten te suppliren, ende sich also te exerciren in den dienst der kercken, totdat hij een ordinaris beroepinghe soude moghen becomeen.

11 *Voorthuizen ~ Predikant*

Den heeren drost te schrijven dat also die kercke van Voorthuizen tot electie eens praedicants met advys ende toedoen des classis ofte twee ofte drye der naestbijgesetenen sullen treden, so is bij den classe geordiniert den praedicanten die de electie sullen bijwoonen te lasten D. Johannis Baersii, bij den heeren drost gerecommandirt, te gedencken, sonder nochtans hierdoor die kercke van Voorthuizen in haer recht te prejudiciren.

12 *Voorthuizen ~ Vacature*

Die respective praedicanten van Barneveldt, Garderen, Putten, Elspeet ende Ermel sullen de kercke van Voorthuizen met godtsdienst alle vierthien daghen vorsien, ter tijt toe totdat de kercke van Voorthuizen met eenen ordinarissen praedicant sal versocht sijn.

13 *Gedeputeerden*

Om verscheiden reden is noodich gevonden dat voortaan beide de gedeputeerde classis op dem classe sullen tegenwordich sijn, om dies te bequamer den classis van hare bedieninge bericht te gheven.

14 *Agenda*

Locus proximae classis is Nieuwerkercken, ende sal D. Otto van Heteren aldaer de praedicatie doen.

15 *Correspondentie*

Op den toecomenden classe van Arnhem is gecommittirt D. Anthonius Weddaeus, ende D. Rutgerus Vittaeus op den classen van Zutphen, dewelcke anno 1616 sal gehouden worden.

16 *Gedeputeerde*

In plaetse D. Johannis Rhodii is in deputatum classis vercoeren D. Ellardus van Mehen.

17 *Gedeputeerden ter synode*

Blijft noch als in sijn geheel den 18 artickel des Elborgischen classis, gehalten 1613.

18 *Correspondentie*

Sijn de broederen gecommittirde des classis van Zutphen ende Arnhem voor hare stichtelicke bijwoningen ende goede advisen bedanckt geworden.

19 *Sluiting*

Censura morum gehouden sijnde, sijn de broederen in vrede gescheiden.

20 *Ondertekening*

Johannes Urbanus, preses
 Ellardus van Mehen, assessor
 Henricus Fischbachius, scriba

1616 I Classis. Barneveld, 9 april

Inv. nr. 113, p. 192-196.

1 *Leiding*

Acta des Neder-Veluschen classis, gehouden tott Berneveld den 9 aprilis des jaers 1616. Nae aenroepinge van des Heeren naem sijn mett gemeyne stemmen verkoren in praesidem D. Rutgerus Vittaeus, in assessorem D. Johannes Urbanus, in scribam D. Georgius Ernestus.

2 *Aanwezigen*

Sijn mett behoorlicke credentzen in dese tegenwoordighe vergaedinghe verschenen: van Herderwijck Gerrit Rouw, ouderlingh, sonder predicant, welckes absentie vanwege sijner krancheyt is aengenomen, welke noch naederhandt in de vergaedinghe verschenen is¹⁸¹; van Elburch Jan Berntsen, ouderlingh, sonder predicant, welcker absentie oock om gelijcken oorsaecke voor goet aengesien is; van Hattem D. Johannes Urbanus, mett den Edelen Gerrit van Lennip, ouderlingh; van Nijkerck D. Johannes Zwitterius ende Goossen van Corler, ouderlingh; van Berneveld is verschenen Jan van Domselaer, ouderling alleen, dewijl datt de kerckdienaer¹⁸² aldaer, D. Anthonius Weddaeus zaliger, in den Heere gerust is; van Eep D. Rutgerus Vittaeus mett Gerrit Jansen, ouderlingh; van Heerde D. Jacobus Schoonhovius, sonder ouderlingh, dewelcke vermits sijne sieckte is voor exuseert aengenomen; van Putten D. Petrus Kinsius ende Gijsbert Teunissen, ouderlingh; van Voorthuysen Herman Wacker, ouderling, met Petro Peregrino, haeren nieuw beroepenen predicant, welckes aenneminghe tott een membrum classis op kumstigen classe is opgeschort worden. Sonder credentzen ende ouderlinghen: van Ermell D. Jacobus Medenbacchius; van Gerder D. Fredericus Curtenius; van Elspeet D. Georgius Ernestus; van Uen D. Thomas Dynxlagius; van Vurchten D. Henricus Fischbacchius; van Vaesschen D. Hermannus Goddaeus; van Oldebroeck D. Assuerus Florentii; van Nunspeet D. Tylemannus Mylius; van Doornspick D. Joachimus Straetmannus. D. Johannes Nuckius van Oosterwolde heeft sich aen den classen olderdomshalven laeten excuseeren. Uut den classe van Arnhem is mett behoorlicke credentz verschenen D. Henricus Magirus, dienaer godtlickes Woorts in Nieubroeck. Uut den classe van Zutphen is niemant verschenen, overmits de coïncidentie beyder classium van Over- ende Neder-Veluwen, welke daerom in den Over-Veluwischen classe verschenen is.

3 *Oosterwolde ~ Predikant*

Sijn de acten des voorighen classis herlesen, ende is den derden artikel geresumeert datt alsnoch die deputati classis sullen aenholden bij den Edelen heeren Gedeputeerden om noch hetselve te verwerven, ende datt ondertusschen de

181 Tussen de regels is geschreven: 'welcke (...) is'.

182 Boven de regel is geschreven: 'dienaer'.

1616 I Classis Neder-Veluwe

plaetsche van Oosterwolde bedient worde van de personen tevoren genomineert in classe te Elburch, gehouden anno 1613¹⁸³.

4 Synode

Articulus 4 ende 5 blijven noch in haere weerde.

5 Voorthuizen ~ Kootwijk ~ Predikanten

Op de saecke van Voorthuysen ende Cootwijk, daarvan de 6 ende 7 artikel classis praecedentis sprekett, is van dese vergaedinghe geresolveert datt D. Petrus Peregrini ende D. Johannes Kynsius sullen eerst versoecken ende verwerven aggregatie des Edelen Hoves, voor ende alear men tott haere confirmatie voor de gemeynte sall voortvaeren, achtervolgende de acte daarvan gemaect tott Nieuwerkerck anno 1612, ende datt alsdan de deputati classis, haere testimonia, beroepinghe ende approbatie des Hoves gesien hebbende, in haere promotie sullen voortvaeren ende daarvan in toekomenden classe rappoort doen, opdatt sij voorschr. alsdan als membra classis moghen aengenomen werden, mits tonende haere testimoniae, beroep ende approbatie des Edelen Hoves.

6 Avondmaal

Articulus 8 praecedentis classis blijft alsnoch in sijnen staett.

7 Hattem ~ Proponent

Op den 10 artikel praecedentis classis, van 't versoeck aen den Edelen heeren Gedeputeerden des Veluschen quartiers om te hebben in Neder-Veluwen eenen ministrum subsidianum, die sijn woonplaetsche tott Hattem soude hebben om den kerckendienaren aldaer, alsoock op andere plaetschen daer hett door sieckte offte affwesen des kerckendienaers soude nodich sijn, te helpen den dienst verwaeren, is goetgevonden datt men (gelijck de classis van Arnhem) noch vorder daerop sal aenholden off sulx noch op eeniger manieren soude mogen gevonden ende tewege gebracht werden.

8 Gedeputeerden

Is oock bij den tegenwoordighen classe goetgevonden ende gedecerneert datt van nu voortan (om alle disordere te schouwen) de deputati classis mett beyder bewillinghe ende advys alle saecken sullen verrichten, ende datt d'een sonder d'ander nielt en sall attestereen, datt oock daerom gheene brieven uut den naem van een van beyden alleen nielt en sullen gepasseert werden, opdatt alletijt, soo hett bij sieckte off andere noettwendighe absentie gebuerde datt maer een van den deputatis op den classem konde verschijnen, hij van allen gepasseerden goett rappoort aen den classem sall konnen doen, maer andersins sullen alletijt beyde deputati op den classem verschijnen, volgens de acte daarvan gemaect in voorgaenden classe, art. 13. Ondertusschen nochtans datt desen artikel verstaen werde sonder praecipue van den tegenwoordighe deputatis.

9 Elspeet ~ Barneveld ~ Predikantsweduwen

Op 't voorstell van de saecken van de weduwen van Elspeet ende Berneveld is goetgevonden datt uut het midden van deser vergaedinghe drie personen

183 Tussen de regels is geschreven: 'ende (...) 1613'

souden gecommiteert werden om deselve saecke te communicereen mett den joncker ende scholtus des ampts Bernevelt. Waertoe dan gecommiteert sijn D. Ellardus van Mehen, D. Johannes Zwitterius ende Goossen van Corler, olderlingh. Waerop sij dan tott antwoord gekregen hebben datt sij voorschr. joncker ende scholtus de saecke der weduwe van Elspeet sullen gerecommendeert houden, ende soecken tewege te brengen datt de weduwe van haere gedaene onkosten aen de glaesen in den weden tott Elspeet soude schaedeloos gehalten werden, alsoock datt sij de weduwe alhier tott Bernevelt in haere anno gratiae nielt en sullen verkorten, ende datt soo het quaem datt de kercke voor expiratie van 't jaer een nieuwen dienaer souden kommen te beroepen, souden toesien datt sulx geschiede¹⁸⁴ buyten schaele des weduwen.

10 *Barneveld ~ Vacature*

Ende opdatt ondertusschen den dienst alhier tott Bernevelt moge betreden worden, sijn sekere uut den broederen¹⁸⁵ genomineert, die hetselve sullen verrichten, als volcht: Johannes Georgii den 14 aprilis, Herderwijck den 21 aprilis, Putten den 28 aprilis, Nijkerck den 5 maii, Voorthuysen den 12 maii, Ermell de 19 maii, Gerderen 27 maii, Elspeet 2 junii, Vaesschen den 9 junii, Nunspeet den 16 junii, Cootwijck den 23 junii, ende soo voort, per vices.

11 *Correspondentie*

Opdatt daer voortaan gheen coïncidentie en valle beyder classium van Overende Neder-Veluwen, sall nodich sijn datt de deputati beyder classium bijtijts malkanderen verwittighen van den tijt wanneer sij aen beyder sijden gemeynt sijn haeren classen uut te schrijven ende te holden.

12 *Agenda*

Locus proximae classis is bestemt Nijkerken, alwaer dese tegenwoordighe classis soude gehalten sijn, dan om redenen te Bernevelt is gehalten worden; ende sall aldaer prediken D. Petrus Peregrinus.

13 *Correspondentie*

Op den toekomenden classen van Arnhem te gaen is gecommiteert D. Johannes Rhodius ende op den Zutphensche classen D. Johannes Urbanus, dewelcke anno 1617 sullen gehalten werden.

14 *Gedeputeerde*

In plaetsche D. Tilemanni Milii is in deputatum classis verkoren D. Jacobus Medenbacchius.

15 *Gedeputeerde ter synode*

Om mett den anderen genomineerden in den classe van der Elburch te verschijnen op den Gelderschen synodum is in plaetsche D. Anthonii Weddai zaliger verkoren D. Johannes Zwitterius.

¹⁸⁴ Hierna is doorgestreept: 'soude'.

¹⁸⁵ In plaats van het doorgestreepte: 'onse classe'.

1617 I Classis Neder-Veluwe

16 Correspondentie

Deputatus classis Arnhemensis is voor het stichtelicke bijwonen ende goede advysen bedanckt geworden.

17 Sluiting

Censura morum gehouden sijnde, sijn de broederen deser vergaedinghe in vreden mett dancksegginghe Godes gescheyden.

18 Ondertekening

Rutgerus Vittaeus, classis praeses
Johannes Urbanus, assessor
Georgius Ernestus, classis scriba

1617 I Classis (extraordinaris). Harderwijk, 28 en 29 januari

Inv. nr. 113, p. 197-203.

1 Leiding

Acta extraordinariae classis Inferioris-Velaviae, congregatae Harderwici anno 1617, 28., 29. januarii. Nae aenroepinghe des naems Gods zijn met gemeyne stemmen vercoren in praesidem D. Ellardus van Mehen, in assessorem D. Johannes Zwyterius end in scribam D. Assuerus Florentius.

2 Aanwezigen

Zijn met behoorlicker credentsien in deesen tegenwoordighe vergaderinghe verschenen: van Harderwijk D. Ellardus van Mehen, predicant aldaer, end D. Henricus van Cranenborch als ouderlingh; van Hattem D. Johannes Urbanus, predicant aldaer, end joncker Wilhelm van Haersolte; van Elborch D. Detzimaerus Naghius, olderlingh, ontschuldighende D. Winandum Johannis om sijn absentie vanwege lichaemsongesontheit; van Nieukerck D. Johannes Zwyterius end Elbert Beertsen als olderlingh; van Barneveld is verschenen D. Johannes Bruggingh als olderlingh; van Eep D. Rutgherus Vittaeus, V.D.M., end Gerrit Jansen, olderlingh; van Putten D. Petrus Kinsius, Verbi minister, end Teunis Gijsbertsen, ouderling; van Voorthuysen D. Petrus Peregrinus, Verbi minister, end Dirrick Everts, olderlingh. Sonder credentzen end olderlinghen: van Ermel D. Jacobus Medenbacchius; van Heede D. Jacobus Schoonhovius; van Garder D. Fredericus Curtenius; van Uen D. Thomas Dingslakius; van Nunspeet, D. Tilmannus Mylius in den Heere gerust zijnde, is niemant gecomparert; van Doornspick D. Joachimus Straetmannus; van Oldebroeck D. Assuerus Florentius; van Vaesen D. Hermannus Goddaeus; van Elspeet D. Georgius Ernesti; van Cootwijck D. Johannes Kintsius.

3 Voorthuizen ~ Kootwijk ~ Predikanten

Volghens den eysch des darden¹⁸⁶ artickels classis praecedentis te Barneveldt zijn in membra classis aengenomen D. Petrus Peregrinus end D. Johannes Kintzius.

¹⁸⁶ Het betreft hier artikel 5 van de classis Neder-Veluwe (Harderwijk), gehouden te Barneveldt op 9 april 1615.

4 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Also bij Ridderschap end Steden des vorstendoms Gelre end graefschaps Zutphen op den jongsten gehouden en lantdach tot Zutphen gearrestiert was end het Edele Hoff gelastet om die respectivae classes der kercken des vorstendoms end graefschaps te doen convocieren, teneinde om uyt midden van een ygelick van dien twe predicanten te committieren, dewelcke met toedoen der gecommittierde der Lantschap end des Edelen Hoofs van Gelderlant souden treden¹⁸⁷ om te accommodereen, so doenlijck, die misverstanden die in eenighe kercken deser provinciën in 't stuck der leere end die kerckenorderinghe ontstaen zijn. Ende uyt cracht van dien het Edele Hoff hadde gesinnet dat ten fine voors. oock deese onse classis, neffens die andere, soude vergaederen tegen den 27. deses, gelick dan oock geschiet is, so is 't dat deese christelicke classicale vergaderinghe vooreerst nodich heeft geacht, om in die vrese des Heeren te overleggen wat in deeser saecken nodich end stichtelick door haere gecommittierde soude zijn gedaen, end heeft eendrachtelick geresolviert als volcht:

Eerstelick, dat haere gedeligerde tot den aenstaenden Aernhemschen politico-ecclesiasticum coetum haer in geene partijschap met sodanighen classes alwaer 't misverstant voors. geresen is en sullen inlaeten, also sij haer noch aen sodanich misverstant ofte partischap plichtich en weeten, bereyt daerentuysschen zijnde, als goede interventeurs, neffens andere, de aenwesende heeren met goede advysen tot dempinghe van sodanighe geresene swaricheyden, sonder in deesen buyten haere instructie, henluuyden medeghedeylt, in 't minste te moeghen gaen.

Ten tweeden, dat indien dieselve gedelegeerde voors., neffens d'andere des classis van Aernhem end Zutpheen, in qualiteyt voors. bij den aenweesenden heeren sullen warden geacceptiert (gelick dan die classis ten vollen vertrouwt), sij die doelerende broeders in 't quartier van Nimmeghen niet anders en sullen moeghen noch connen advisieren in 't stuck van accommodatie mit d'andere dies quartiers daer die misverstanden bij gheresen zijn, dan volstandelicken¹⁸⁸ bij die eens aengenoemene end bekende ghereformierde religie, formulieren van eendracht, als daer is die Nederlantsche confessie end Heydelberchsche catechismus, neffens die naerder unie van Barneveldt ende acten des Gelderschen synodi van anno 1612 in allen deelen onverbreckelic end volstandelick te blijven.

Ten darden, dat die meermaels gedachte¹⁸⁹ gedeligerde, indien bij die aenwesende heeren ter contrariën van 't voorgaende punt soude worden geurgeert end hun yet gelastet, sij in sulcken geval ad synodum nationalem hebben te provocieren, alsoock, indien geachtet soude worden datter weynich hoops dies synodi soude zijn, haer te sullen moegen beroepen op die uytlandische kercken, also dit een saecke is die die algemeyne kercken gelickelicke aengaet.

5 *Harderwijk ~ Geschil*

Op deesen extraordinarischen classen is verschenen Gedeon de Haes, boeckbinder tot Harderwijk, doende sekere doliantie tegen den kerckenraet aldaer, als die welcke sich soude misdragen hebben, so aengaende het different tusschen hem end Abraham Noyen eertijts onstaen, als voornaemelijck dat die hem end zijn huysvrouwe sonder wettelicke reden van 't gebruyck des Avontmaels soude

187 Boven de regel is geschreven: 'souden treden.'

188 Onderstreept door een stippellijn.

189 Boven de regel geschreven.

1617 II Classis Neder-Veluwe

gesuspendeert hebben, versoeckende dat die classis hiervan kennisse wilde nemen end daerin doen naer behooren. Die kerckeraet dit verstaende, heeft den classen broederlijk gebeden dat haer wilde gelieven dese saecke bij die hant te neemen, opdat die kerckeraet niet langher den stock met deese luyden en hadde te trecken. Die classis, hierdoor vooreerst generale kennisse des verschils hebbende genomen end wel siende waerop die saecke uytwilde, hebben vooreerst, end dat op verscheyden reysen, ut haeren midden vier personen aen Gedeon voors. gesonden buyten die kaemer, om hem te induceren tot eenighe schultbekenninghe aen den kerckenraet te doen, tot voorcominghe van meerder swaricheyt aen sijner zijde. Doch alles tevergeefs. Waernaer, also die classis die saecke heeft naerder moeten bij die hant neemen, heeft sij beyde partiën affgevraecht off sij haer den classi niet ondergaven end met het oordeel van dien souden tevreden zijn. 'tWelcke beyde partiën aennemende, heeft die classis volcomene kennisse, met groote neersticheyt ende patiëntie, deeses verschils genomen, ende noch in favoer van Gedeon end sijne huysvrouwe, die sententie al geconcipeert zijnde, hen te bewegen om schultbekenninghe aen den kerckenraet te doen, opdat niet van noden ware geweest eenighe acte hiervan te teyckenen, maer veeleer end meer die doleantiën end aenclachten aen wedertsijden te verscheuren end te verbranden. Doch dit oock al tevergeefs, is die classis getreden tot pronuntiatie der beraemder sententiën in tegenwoordicheyt van beyde partiën, end luydet als volcht:

Gesien end gehoort hebbende verscheydene aenclagen van Gedeon de Haes end Janneken, zijn huysvrou, tegen den kerckenraet van Harderwijck, bloot end ontcleet van enich bewijs, end daerentegens het aentwoort des kerckenraets tegens dieselve beschuldighen met vertoninghen eenigher onbequamer briven, so van Gedeon als van sijn huysvrou geschreven, is bij deese tegenwoordighe vergaderinghe eendrachtich verstaen dat haer aenclachte ongefondeert sij, end over dien sullen gehouden sijn, naer christelicker kerckenordinantie, aen dieselve kerckenraet haere schult te bekennen end te beloven voortaan in ruste end vreden met dieselve te leven; end sulcks geschiet zijnde, dat oock wederom die kerckenraet sal ghehouden zijn haer als litmaeten der gemeynte Christi aen te nemen.

6 *Sluiting*

Naer gedaene dancksegginghe is die classis in goede eenicheyt end vrede gescheyden.

7 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen, classis praeses
Joh. Zwitterius, testor hac dextera mea
Assuerus Florentius, scriba

1617 II Classis. Nijkerk, april

Inv. nr. 113, p. 204-208.

1 *Leiding*

Acta classis van Neder-Veluwen, gehouden tot Nyekerck anno 1617. Nae aenroepinghe des naems Gods sijn met gemeene stemmen vercoren in praesidem D. Joannes Rhodius, in assessorem D. Joannes Urbanus, in scribam Joannes Kinsius.

2 *Aanwezigen*

Sijn met behoorlicke credentiën in dese tegenwoordige classe verschenen: van Harderwijck D. Joannes Rhodius, predicant aldaer, ende Henricus van Cranenburch, olderlingh¹⁹⁰; van Elburch Dietzmaer Nagghe, olderling, sonder predicant, die om lijffsswackheyt ontschuldigt wordt; van Hattem D. Joannes Urbanus, predicant, sonder olderling, die geëxcusiert iss; van Nieukerck D. Joannes Zwitterius, predicant, ende Gijssbert Alberts, olderling; van Barnefelt Joannes Alberti Hattemius, predicant, ende Derrick van Gheijn, olderling; van Eep Gerrit van Dompster, olderling, sonder predicant, die, in sijn vaderlant vertrocken zijnde, ontschuldigt iss ditmael; van Putten D. Petrus Kinsius, predicant, olderling D. Coop¹⁹¹ Schrasser; van Voorthuysen D. Petrus Peregrinus, predicant, ende Herman Wacker, olderling; van Heerd D. Jacobus Schoonhovius, olderling Goert Jansen¹⁹². Sonder credentz ende olderlinck zijn verschenen: D. Jacobus Medenbachius, minister Verbi divini te Ermel; van Garder D. Fredericus Curtenius; van Doorspick D. Joachimus Straetmannus; van Oldebroeck D. Assuerus Florentius; van Oen D. Thomas Dinslakius; van Vaessen D. Hermannus Goeddaeus; van Cootwick D. Joannes Kinsius; van Elspeet D. Georgius Ernesti non comparuit et absentiae rationem reddet in proximae classe. Uyt den classe van Arnhem iss met behoorlicke credentzen verschenen D. Arnoldus Kemmenerus, predicant tot Ede; ende uyt den classe van Zutphen D. Henricus Fabritius, predicant aldaer.

3 *Barneveld ~ Predikant*

Iss mede verschenen in desen classe D. Joannes Alberti Hattemius, beroepen ten dienst dess Woorts Godes in die kerck van Barnefelt, hebbende tevoren gestaan in ministerio tot Sloten, vanwaer also hij verstoent heeft a classe et ecclesia eerlicke ende genoechsamen testimonia vitae et doctrinae, ende darbij het wetlick afscheyt ende dimissy van daer, alss inssglijcken het beroep dier van Barnefelt op sijn persoon ende approbaty deputationum classis nostrae; iss Sijn lieve op- en angenomen in membrum classis huius. Also Sijn lieve onderteyckent mede heeft¹⁹³ confessionem Belgicam et catechesmum, mitsgaders die articulen dess gecombineerden classis van Barnefelt anno 1612, belovende darbij veerder, teneinde met Godes graty, te blijven ende in alles onser kerckenordinantzy nae te komen, waerop belast ministro Voorthusiano tot drie mael sijn naem ende persoon te Barnefelt af te kondigen pro more, waervan deputati classis, verwittigt zijnde, sulen, nae uytgebrachte aggregatie dess Edelen Hooffs, D. Hattemium voors. in den dienst der kercken tot Barnefelt confirmieren.

4 *Nunspeet ~ Vorchten ~ Predikanten*

Die kercken van Nunspeet ende Furchten vacyrende door het afsterven harer predicanten D. Tilmanni Mylii ende Henrici Vissbachii saliger gedachten, so iss, also classis gesien heeft wetlick beroep ende genoechsamen attestatiën vitae et doctrinae D. Henrici Conradi ten dienst der kercken tot Nunspeet ende D. Joannis Velthusii ten dienst der kercke tot Furchten, dat den deputaten classis belast

190 In het handschrift van N.N. is geschreven: 'Acta (...) olderlingh'.

191 Later toegevoegd, in het handschrift van N.N. Hierna is doorgestreept: 'Jacobus'.

192 Later toegevoegd: 'Goert Jansen'.

193 Boven de regel geschreven.

1617 II Classis Neder-Veluwe

iss, ten allereersten die beyden behoorlick te examinieren, ende daerop te procedieren nae behooren om in dienst geconfyrmeyrtt te worden.

5 *Acta*

Die acta classis superioris Barnefeldensis et extraordinariae proximae Harderwicenae habitae zijn hyrop herlesen.

6 *Vaassen ~ Doop*

Daerop die gravamina van nieuws ingebracht, aengaende also D. Goddaeus hem beklaegt dat hij tot sijnent die vaderen over den doop haerder kinderen te staen ende te respondieren niet wel brengen ende gewennen kan, wat raet hyrtoe zij? Iss geantwoort, conform hetgeene hyrop meermaels voor desen gedient, met allen vlijt ende vermaninge an te houden zij dat die vaderen selve daerbij kommen soveel allesins dieselvege te bewegen zijn.

7 *Voorthuizen ~ Superstitie*

Op het gravamen ende klachte D. Peregrini tot Voorthuysen, aengaende den olden koster aldaer, die noch al continuyrt in sijne superstity van menschen ende beesten tegen toverij te segenen ende te besweeren, iss geantwoort dat D. Peregrinus hyrover van genoechsame kuntschappen ende getuychnisse sal sien hem te versekeren ende informieren; waerop deputati classis, opsoeckende hetgeene hyrover in voorgien classibus en synoden iss geresolvyrte ende bij den Edelen Hove gearrestyrt, an denselvigen van nieuws instantly doende, sulx sullen remonstrieren ende volle executie eenmael ten laetsten sullen versoecken.

8 *Barneveld ~ Predikantsweduwe*

Op het versoeck der weduwe D. Antonii Wedaei saliger, gewesen predicanten te Barnefelt, dat dieselvege een jaerlix alimentaty, in conformiteit van andere dierglijcke weduwe, van die Lantschap mocht genieten, desshalven versoeckende een favorabel voorschiff dess classis aen die Edele heeren Gedeputierden dess quartiers, iss haer 'tselvige toegestempt ende hyrvan deputatis classis last gegeven.

9 *Examens*

D. deputatus classis Arnhemiensis heeft voorgesteld of niet raetsam ende angenaem den classi alhyr soude zijn dat, in plaetz dess afgestorvenen deputati synodi D. Joannis Fontani saliger, over het examinieren candidatorum theologiae ad Sacrosanctum ministerium ex classe Arnhemiensi mocht verschreven worden, dess noot zijnde, eener der gedeputierden classis Arnhemiensis. Waerop geantwoort dat hyrvan bij onsen classe geen swaerigheyt sal zijn wanneer proxima classis Arnhemiensis desshalven consensum Aulae sal hebben uytgebracht.

10 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Inssglijcken heeft D. deputatus classis Arnhemiensis gevraecht, wat raet ende middel aen te gaen tegen sodanige dienaren dess Woorts in desen classibus, die haer oentlick met woorden en wercken verklaren der remonstranten leer toegedaen te wesen, ende inssglijcken onruste daerover bij den gemeynen volcke

verwecken. Antwoordt, men sal eerstelicken allen vlijt anleeren om sodanigen terecht te brengen; en sulx vergeeffs zijnde, kerckelick ende wetlick tegens sodanige concludyrende, tot executie, afstellinge offte inbindinge derselviger die hoge overhey met ernst versoecken.

11 Remonstranten ~ Contraremonstranten

Door dese gelegenthey heeft het tegenwoordige classis versocht den deputatum dess classis van Over-Veluwen hetselve te willen letten in deser voegen op Reinerum Lysselium, predicant te Hoewelaken, die in dese nieuwicheden geheel uytbreeckt, ende niet alleen bij den sijnen, maer oock binnen Amersfoort voele goede luyden ende huysgesinden ontrust maect ende verkeert, dat sulcken quaet ende vermetelhey mach gestuyrt worden.¹⁹⁴

12 Harderwijk ~ Geschil

Also Gedeon de Haes schriftlick op 't nieuwe heeft gedoliert over de kercke van Harderwijk, verstaet de classis dat den kerckenraet voors. sal overgelevert worden copie van de doleantie, om op den naesten classe (tenware dat de saecke hiertusschen worde gevonden) sich door enen uit haren midden daertoe geauthoriseert sijnde te verantwoorden.

13 Vergadering

Aengaende het gravamen van de kercke van Putten, dat sij naemlick haer besvaert vint om alle jaers neffens den predicant enen olderlinck te senden, overmits de svackhey der gemeynten, siet de classis voor goet dat tenminsten het tveede jare ene olderlinck neffens den predicant comparere.

14 Visitatie

Die broeders, gevraecht sijnde van den staet harer kercken, dancken noch Godt voor tamelicke genade ende segen.

15 Agenda

De plaetse des naestvolgenden classis is genominiert Heerde, ende sal aldaer predicken Joannes Kinsius.

16 Correspondentie

Ad classem Arnhemensem et Zutphaniensem op het toecomende jaer, so se dit jaer niet gehouden worden, sullen trecken H. Goddaeus ad Arnhemensem, ende Rutgerus Vittaeus ad Zutphaniensem.

17 Gedeputeerde

In deputatum classis, in plaetse als afgaenden D. Ellardi Maenii, is genominiert D. Fredericus Curtenius.

18 Correspondentie

Deputati classis Arnhemensis et Zutphaniensis sijn bedanckt voor hare stichtelicke bijwoninge ende goede advysen.

¹⁹⁴ In het handschrift van N.N. is geschreven: 'van Elburch [art. 2] (...) worden'.

1617 III Classis Neder-Veluwe

19 *Sluiting*

Censura morum gehouden sijnde, is de classis in vrede ende enicheyt met danck-seggginge gescheyden.

20 *Ondertekening*

Joannes Rhodius, praeses
Johannes Urbanus, assessor
Joannes Kinsius, scriba

1617 III Classis (extraordinaris). Harderwijk, 19 en 20 augustus

Inv. nr. 113, p. 209-213.

1 *Leiding*

Acta classis extraordinariae van Nedder-Velowe, gehouden tot Harderwick anno 1617 den 19 ende 20 augusti. Nae aanroepinge des naems Goedes sijnt met gemeinen stemmen vercoeren in praesidem D. Ellardus van Mehen, in assessoren D. Winandus Johannis, in scribam Joachimus Strahman.

2 *Aanwezigen*

Sijn met behorlike credentz in deese tegenwoordige classe vorscheenen: van Harderwick D. Ellardus van Mehen, D. Johannes Rhodius, D. Otto ab Heteren, praedicanten te Harderwijk, ende den Hochgelerden heren Bartolomaeus Bachovius, doctor medicinae, alss olderlinck der kerken te Harderwick; van Elborch D. Winandus Johannis end Mathias Mathiesen, olderlinck darselvest; van Hattem D. Johannes Urbanus sonder olderlink; van Niekerck D. Johannes Zwiterius, praedicant; van Barnefelt Johannes Alberti Hattemius, praedicant; van Eep D. Rotgerus Vittaeus, praedicant; van Putten D. Petrus Kinsius, praedicant; van Vorthuisen D. Petrus Peregrinus, praedicant; van Heerde D. Jacobus Schoenhovius, praedicant; van Ermel Jacobus Medenbachius, praedicant; van Gerder D. Fredericus Cortenius, praedicant; van Dornspick Joachimus Strahman, praedicant; van 't Oldebroeck Asswerus Florentii, praedicant; van Faessen D. Hermannus Goddaeus, praedicant; van Coetwick D. Johannes Kinsius, praedicant; van Elspeet D. Georgius Ernesti, praedicant. D. Thomas Dinckladius iss absent gewesen ende vanwegen kranckheit geëxcusert worden. Uht den classe van Arnhem sijn erscheenen, om goede correspondentye te holden, alss deputatu synodi van onsen deputatis classis specialiter darthoe versocht¹⁹⁵, D. Hermannus Kekkius und Henricus Magirus; van Zutphen D. Sebastianus Dammannus, D. Andreas Swavius ende D. Gellius de Bouma alss deputati classis darselvest.

3 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Also die kerckendinars tott Nimmegen, Tiel ende Bommel op den lestleden lantdagh te Nimmegen schriftlijck ingegeven dat ock einige diener der kerken op Velouwen solden sijn, die met haer eine meininge solden hebben over die viff artikelen der Hollandischer remonstranten¹⁹⁶, maer uht vrese haer nit solden dorfen openbaeren, so sijn darop die broderen des classis alle, utgenomen die person

¹⁹⁵ In de marge is geschreven: 'alss (...) versocht'.

¹⁹⁶ Deze remonstrantie is gepubliceerd in Baudartius, *Memoryen*, boek IX, p. 4-6.

Thomae Dincklakii die wegen krankheit absent wass, hirop ondervragt. Und hebben darop die broderen des classis vorsch. sick vorclart dat sie vor Gott ende dessem classe betuegen dat sie van gantzen herten bliven bij der einmall ingenomender, der gereformerder kerken leer, diewelke in Gades Wort ende vorderss in dem catechismo ende der Nedderlandische kerken confession utgedrukket, ende met den confessionibus der gereformerder kerken in Franckrick, Engellandt, Schottlandt, Zwitserlandt, Paltz ende einiger anderer Dutscher fursten overeenstemmet, ende alsoe anders nit en konnen achten der vorschrevener diener der kerken te Nimmegen, Tiel ende Bommel declation alsoe ein openbar erdichtede calumnie. Sint ock darop twee broders van den classe gesonden an den Ernvhesten hern Albert Vorbrinck, borgermeister te Harderwick, om van Sijn Edle leve te versoeken om in onse vorgaddering te vorschijnen ende solke verclaringe an te hoeren, om darvan in dem Collegio te Arnhem ende anders daer het mochte behoeren, relatie te doen. End iss ock Sijn Edle leve darop in die vergadderinge verscheenen, der broderen semptlihe vorgedachte bekentnisse angehört, ende belovet darvan tot ieder tijt end platze dar het behört end nodig te getuegen.

4 Remonstranten ~ Contraremonstranten

Alsoe ock van onsen adversariis sehr veel ende dickwiels in haer schriften mentie gemaket van einen boeck, utgegeven van ministro Johanne Urbano, praedicant te Hattem, Taponophrosyne retalians¹⁹⁷ genaempt¹⁹⁸, darvan se seggen dat he Gott tot ein orsake der sonde stellet¹⁹⁹, so iss datselvige boek bij den broderen des classis vorgenomen²⁰⁰ worden ende bevonden dat 'tselve boek buten consent des classis oder deputatorum synodi sij utgegeven. Het iss ock minister Jehannes Urbanus gehoret, ende hefft darop verclaret dat sijn gevoelen sij:

1. Dat Gott noch eigentlijck, noch oneigentlijck ein auctor van die sonde konne genomet worden.
2. Dat hi in ipso tractatu nit anders voer hebbe gehatt als adversariorum reden, ut der vernufft genomen, dardoe se die warheit beswaeren, met vernufftreden²⁰¹ hefft willen bijbrengen ende verthoonen dieselvige vrembdheiden uht haer gevoelen te volgen diewelke sie ut het rechtsinnige gevoelen seggen te volgen
3. Belangende sekere ongewoonlike wijze van spreken int 'tselvige boek gebruket, hefft D. minister Urbanus verclaertt dat indien hie geweten hadde dat sijn adversarii solke consequentie daruut salden getoegen hebben, hie solke wijze van spreken nit solde hebben gebruket gehatt, met belofftinge dat hie vorthaen geene schriften sonder vogaende approbatie sijnes classis offte der gedeputerden synodi en sall utgeven, noch dergelijken wijze van spreken en sal gebreken.²⁰²

197 Johannes Urbanus, *Tapeinophrosyna retalians, sive dialogus inter tapeinophrosynam et rationem de necessitate & contingentia lapsus Adami. Conscriptus à Johanne Urbano, pastore Hattemensi*. Franeker, 1615.

198 Hierna is doorgestreept: "twelck is onschrijftmatig te achten noemen".

199 In de marge is geschreven: 'darvan (...) stellet'.

200 In plaats van het doorgestreepte en onderstreepte: 'gerevidert'.

201 Boven de regel is geschreven: 'vernufft'.

202 De tekst '1. Dat Gott (...) gebreken' is eerder gepubliceerd in Hoefler, p. 292-293.

5 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Alsoe ock vorlesen sijn worden 10 propositiones²⁰³, dewelke die van Nimmegen, Tiel ende Bommel ingegeven, die sie seggen sick nit kunnen laeten opdringen als leringen der gereformerder kerken. Ende dewile onse gedelegerde broderen²⁰⁴ daarop, nit als gedelegerde tot dien fine, maer soveel haer persoen angaet als private, sine alicuius praejudicio, entlijck darup geantwordet dat sielueden²⁰⁵ deselve artikelen, alsoe gestelt ende haer vorgelecht in die gereformerde kerken, niet en konnen²⁰⁶ hebben, daarop dem classem gevraegt offte die broderen des classis vorschr. hare antwort vorsch. approberden, oder offt iemandt dar aff oder toe te doen hadde, so iss daarop van die broderen²⁰⁷ verclart dat sie ock dieselve artikelen, in solcker form gestelt, gantslik verwerpen als geen gemeynschap te hebben met die lehre der gereformerder kercken, jae onkennen haer onbewust²⁰⁸ te sijn dat oyt einig gereformert lherar derselve alle in termienz soe sie daer liggen hadde gelert, versokende, soe iemandt wehre in dese provincie die 'tselve leerde, dat men haer dieselve wilde openbaren, als van diewelke sie so groeten affkeer solden hebben, als iemandt ter werrelt.

6 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Iss ock vorleesen status quaestionis over die veff artikelen der Hollandischer remonstranten, drei welken die van Nimmegen, Tiel ende Bommel op bevheld des Edlen Hoeffs geformert ende overgegeven. Ende iss daarop geresolveret, diewijle darin enige dingen gefonden, die nit in questie sijn in questie getoegen, ende andere dingen so in quaestie sijn²⁰⁹ utgelaten, dat onses classis gecommiteerde Ellardus van Mehen eine claere bekantnisse onses gevoelens over die veff artikel schall stellen, om dieselve van den broderen des classis (die toe den fine op haer eigen kosten sollen vorschreven worden) ende der diener der kercken te Amsterdam, offt elders in Hollant offte Zelandt alwaer sulkes nodig sal gefonden worden²¹⁰, gerevidert ende geapprobert sijnde, op toecompstigen synodo tot goeder expedite te moegen dienen.

7 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Die classis, ock hebbende verstaen watt vor exceptiën die van Nimmegen, Tiel ende van Bommel op die theses bij die gedelegerde der respective classen den Edlen ende erentvesten heeren Canzeln end Rhaden als 't 's Lantschaps gecommiterden bij adviss ingedient hadden gedaen, ende watt voer ein antwort die vorsch. gedelegerde daarop schriftliken hadden ingegeven, mitgaderss derselver antwort op het stuckke van accommodatie bij die van Nimmegen, Tiel ende Bommel vorgeschlagen, hefft sick alle well laten gefallen.

203 De tien posities zijn gepubliceerd in *Schriftelijke Conferentie*, p. 5-21.

204 Hierna is doorgestreept: 'op hare der broderen te Nimmegen ende vorss. grote instantie'.

205 Hierna is doorgestreept: 'ock'.

206 In plaats van het doorgestreepte 'verwerpinge' is boven de regel geschreven: 'niet en kunnen'.

207 Hierna is doorgestreept: 'eendrachtig'.

208 Hiervoor is doorgestreept: 'on'.

209 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'getoegen, damit in quaestie sijn'.

210 In de marge is geschreven: 'offt (...) worden'.

8 *Gedeputeerden ter synode*

Tot dem negsten synodo sint gedeputert D. Johannes Rhodius, D. Rotgerus Vitaeus, D. Fredericus Curtenius, met ein olderlinck van Harderwick.

9 *Correspondentie*

Tot dem extraordinarie classe te Arnhem te gaen, om goede correspondentie te onderhouden, synt gedeputert D. Johannes Rhodius ende Georgius Ernesti.

10 *Gedeputeerden ter synode*

Diewijle die synodus provincial deser provincie utgeschreven ende beschreven iss om teegens den 15 juniij²¹¹ binnen Arnhem te verschijnen, ende unse classis alss ein litt van dien versocht is om met behorlike credentiën ende instructie, alsock volcomene last darthoe te deputeren ende aff te ferdigen sekere personen, so is 't dat wij hirtoe genominert ende gedeputert hebben die Erwerdige, welgelerde, gottsalige, onse sehr leve medebroders D. Johannem Rhodium, D. Rotgerum Vittaeum, D. Fredricum Curtenium end N.N., auderlinck der kerken van Harderwick, om diese christelijke synode bij te woenen, gevende henlueden volcomen macht, in onser aller name te helpen verhandelen, proponeren, resolveren ende concluderen alle hetgene 'twelke alhir op diese vorgaderinge solde moegen vorfallen, belovende alle hetgene, 'twelke van dese onse vorschrevene broders sall vor goet gekent sijn, onverbrekelijk nae te komen, welverstaende alle ende allen 'tgene 'twelck noch directelick, noch indirectelijck bevonden sal worden te striden teegenss die wahre gereformerde ende einmal angenomen ende bekende lehre der warheit, die in conformitet van Godes Hellige Wort in die Nedderlandesche confessie ende Heidelbergischen catechismo (in solken sijn ende verstandt genomen sijnde alss die tot noch toe in die gereformerder kerken deser landen genomen ende verstaen) begrepen iss, offte ock nit en sall worden bevonden te strekken tot vorbrekinge der kercklijcke ordre deeser kerken onser provinciën, in gelijkformmicheit van die nationale, provinciale ende classicale resolutiën, tot noch toe onderhouden ende naegecomen. Actum.

11²¹² *Oosterwolde ~ Predikant*

Op het versoeck Henrici Soestius iss voraffscheidet dat die gedeputerde onses classis ad classem Arnemiensem, met hulpe ende toedoen der van Zutphen ende Arnhem, van die Gedeputerden des quarters van Velouwen sollen versoecken, dat Haer Edlen leven moegen beleven vor Henricum vorsch. ein stipendium te ordineren, darmede hie der kerken te Oosterwolde moege gerecommendert²¹³ ende aldaer gepromoveret werden, ten ende hie in sijn ellende moege gesublevert ende die van Ostewolde met beteren dienste geholpen worden.

Ellardus van Mehen, praeses classis

Winandus Joannis, assessor classis

Joachimus Strahtman, scriba classis²¹⁴

211 Later toegevoegd: '15 juniij'.

212 In de marge is geschreven: 'Articulus 11'.

213 Hierna is doorgestreept: 'werden'.

214 Dit artikel met ondertekening is geschreven op een halve, ingevoegde folio, tussen p. 212 en 213.

1618 I Classis Neder-Veluwe

12 *Sluiting*

D. Sebastianus Dammannus, alss synodi deputatus, neffens die andere gecommitterde des classis van Arnhem ende Zutphen vorenompt sijn vor haere christelijke advisen ende stichtlijke bijwoeninge bedanckt geworden, ende iss also die classis nae gedaene dancksegginge tot Gott in vreden gescheiden.

13 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen, classis praeses
Winandus Joannis, classis assessor
Joachimus Strahmannus, classis scriba

1618 I Classis (extraordinaris). Harderwijk, 11 en 12 februari

Inv. nr. 113, p. 214-216.

1 *Leiding*

Acta classis extraordinariae van Nedder-Velouwen, gehouden tot Harderwijk anno 1618 den 11. end 12 februarii. Nae anropinge des naems Goedes sijn met gemeine stemmen alss praeses gecontinuert classis extraordinariae Ellardus van Mehen end alss scriba D. Joachimus Strahmannus.

2 *Aanwezigen*

Sijn op deessen extraordinarisen classe verscheenen: ut die kerke van Harderwijk, alss lerars derselver, D. Ellardus van Mehen, D. Johannes Rhodius, D. Otto ab Heteren ende²¹⁵ D. Antonius Thysius alss ouderlinck; van Hattem D. Johannis Urbanus; van Dornspick D. Joachimus Strahmannus; van Ermel D. Jacobus Medenbachius; van Eepe D. Rutgerus Vittaeus; van Barnefelt D. Johannes Hattemius; van Elspeet D. Georgius Ernesti; van Oldebrock D. Asswerus Florentii; van Vorthuisen D. Petrus Peregrinus; van Coetwijck D. Johannes Kinsius; van Nunspeet D. Henricus Conradi²¹⁶. Wat angaet die andere afwesende broders, hebben sich lichamsswackheithalven oft om andere nodige saken g'excusert.

3 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Ende alsoe diese vorgaderinge vornamblijck wass geleyt om sodanig concept, alss vervatende cortelijck ende clarlijck onse gelove ende gevoelen over die vijff Hollandische, remonstrantische, gecontroverteerde poncten, D. Ellardo van Mehen in den negst vogaenden classe wass opgeleyt om te concipiëren, iss hetselve gesien, gelesen, herlesen ende paucis mutatis (volgens die auctentique copia darvan bij die kercke tot Harderwijk in 't nette te stellen, ende, alss desses classis sijnde, den classi altijts te laten dienen nae behoeren) van alle ende een ieder der anwesende broderen geapprobert geworden ende geconsentert, om vorder te moegen dienen nae behoren.

4 *Oosterwolde ~ Predikant*

Also ock in den naegst vogaenden extraordinarisen classe geresolvvert wass om D. Henricum Sostium te promoveren tot den dienst der kerke Christi tot Oster-

215 In plaats van het doorgestreepte: 'van Hattem'.

216 In de marge is geschreven: 'van (...) Conradi'.

wolde, ende hetselve tot noch toe doer die deputatos classis nit en iss konnen verrichtet worden, bij sekere incidenten, so is 't dat deese tegenwoordige vorgadering nit allein hebbe verstaen hoe dat die Edle ende erentveste Gedeputerde des Veloschen quarters gonstlick hadde geleefft te resolveren op het stuck des onderholts D. Henrici vorsch., maer ock hebbende gesien sekere schrifttelijke beswarnissen, diewelke worden geseyt van den Edlen jonker Unico van Rutenberch etc. t'samen gebracht te sijn, alss doer diewelke in 't stuck van lehre ende levent D. Henricus Sostius soude werden genotert, ende die bevindende volgens nit allein die mondelijke alss schriftlijke defensie D. Henrici dartegens, maer ock sijne erlijke getuchnissen der broderen sijns classis, alssock anderern verscheeden, die classis dese vorgadering nit anders en hefft konnen verstaen, dan dat die vorschreven beschwarnissen merder ut partischap dan ut eenigen rechten gront souden herkomen, hefft geen reden gesien waarom langer soude utgesteld worden die resolutie des vorschreven classis. Wienfolgende sie geordinert ende gelastet hefft D. Joachimum Strahtmannum D. Sästium vorsch. op den 22 februarii dem jonkeren, schulten ende gemeine caspelsluden tot Osterwolde te praesenteren, om sijn gaven gehort hebbende, ende Har Edle end leve genogen daran hebbende verclart, sie, D. Strahtmannus ende D. Florentius, ein kerckelijke beropinge op hem sullen instellen. Ende die bij hem, Sostio, in der vreesse Godes angenomen sijnde, D. Strahtmannus met hem op Arnhem reisen sall, ende bij dem Edlen Hove versoeken breven van aggregatie (doende den Edlen Hove so montelijck alss schrifttelijck genochsame openinge van die vorberorde beswarnissen dess noet sijnde). Ende dieselvige bekomen hebbende, hie, D. Strahtmannus mermals genompt, hem in loco sijns ministerii confirmere ende bevestige, also nit nodig gefunden en iss sijn examen te resumeren, alss ut gein suspecte platze komende, dewijle hie, om die goede sake Christi vor te staen, bij vorscheiden sijne swaricheit hefft moeten udstaen.

5 *Gravamina*

Lastet ock desse vergaderinge ene ieglik der broderen diesses classis om tegen den anstaenden classes (indien noch vor den synodo provincial classis soude moegen worden gehouden) bedacht sijn om soedane gravamina, offte die alreede gearrestert sijn, offte die verder tot stichtinge van Godess kercke stichtlick ende nodig souden worden bevonden, op te soken ende bij die handt te hebben, om ad synodum provincialem ende des noet sijnde ad synodum nationalem gebracht te worden.

6 *Sluiting*

Nae gedaene dancksegginge sijn die broders in vreden gescheeden.

7 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen, praeses classis

Joachimus Strahtmannus, scriba classis

1618 II Classis Neder-Veluwe

1618 II Classis. Heerde, 1 juni

Inv. nr. 113, p. 217-228.

Leiding

Acta classis ordinariae, gehouden in den dorpe Heerde desen 1 junii²¹⁷ anno 1618. Nae²¹⁸ aenropinge van des Heeren Heyligen naeme zijn bij die meeste stemmen verkoren D. Ellardus a Mehen in praesidem, D. Rutgerus Vittaeus in assessorem, Johannes Hattemius in scribam classis.

Aanwezigen

Sijn²¹⁹ met behoorlijkce credentiën in dese tegenwoordige vergaderinge verschenen: van Harderwijck D. Ellardus van Mehen als predicant, ende de Eedele Jacob Voeth, burgemeester, als ouderlingh; van der Elborg Lambert Feijth als ouderling, sonder predicant, die hem heeft doen excuseren niet te konnen komen vanwegen sijn swackheyt; van Hattem D. Johannes Urbanus met Dirck van Heerde, ouderling; van Nijkerck D. Johannes Zwiterius, geassisteert met Gosen van Corler, schultus, ouderlingh; van Barnevelt Joh. Alberti Hattemius, sonder ouderlingh; van Eep D. Rutgerus Vittaeus, predicant, met Vincent Melchiors, ouderling; van Putten D. Petrus²²⁰ Kinsius, predicant, sonder²²¹ ouderling, daervan gegeven genoegsame reden; van Voorthuysen D. Petrus Peregrini, predicant, met Dirck Evertsen, ouderling; van Heerde D. Jacobus Schoonhovius, predicant, met Hendrick Jansen, ouderlingh; van Ermel is nymant erschenen; van Garderen D. Fredericus Curtenius, predicant; van Doorspijck D. Joachimus Straetmannus, predicant; van Vaessen D. Hermannus Goddaeus, predicant; uut het Oudebroecke Assuerus Florentii, predicant; van Coetwijck D. Johannes Kinzius, predicant; van Elspeet D. Georgius Ernesti, predicant; van Oene D. Thomas Dinckslagius, predicant; van Nunspeet D. Henricus Conradi; van Vorchten D. Johannes Velthuysius; van Oesterwoldt D. Henricus Soestius, nu tegenwoordig voor en litmaet des classis aengenomen, met conditie dat hij die acta synodi ende Barneveldensium, nefens den christelijcken catechismum ende confessie, overgelesen hebbende, sal onderschrijven, gelijk den twee voorgaenden broederen opgeleyt is. Uut den classe van Arnhem sijn verschenen D. Henricus Magirus ende D. Hubertus Lieselius, tot continuatie van onse onderlinge gewoonlijkce correspondentie. Ten selven fyne zijn mede verschenen uyt het classe van Zutphen D. Sebastianus Dammannus, synodi deputatus²²², ende D. Johannes Bouillet, als deputatus van hare respective classen.

I Absentie

Op die excuse van het uytblijven D. Jacobi Medenbacchii, bij dienselven voorgegeven, is besloten dat bij den deputaten nader gelet sal worden op sijn voorgewende reden. Ende bij soverre mochte bevonden worden dat hij sonder nader ende gewichtiger oorsaken, als bij hem geroert, hem hebbe geabsenteert, dat hij

217 In plaats van het doorgestreepte: 'maii'.

218 Hiervoor is in de marge geschreven: '1'.

219 Hiervoor is in de marge geschreven: '2'.

220 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Johannes'.

221 In plaats van het doorgestreepte: 'met'.

222 Boven de regel is geschreven: 'synodi deputatus'.

daerover nae behoren met goeden ernst sal gecensureert worden, also hij om verscheyden insichten hadde behoren tegenwoordig te zijn.

2 *Absentie*

Het classis verstaet dat de schultus Dirck van Gheyn, als ouderling tot Barnevelt, meerder reden sijns uytblijvens ter eerster gelegentheyt gehouden sal zijn bij te brengen.

3 *Harderwijk ~ Geschil*

Is op dese vergaderinge wederom verschenen Gedeon de Hase. Ende nae lange repetitie van 't gepasseerde tusschen hem ende de kerckenraedt tot Harderwijk, is geresolveert dat hij gehouden is de acta in anno 1617 binnen Nieuwerkerck ontworpen, te voldoen. Ende bij soverre hij, Gedeon, meent sijn sake beter te konnen redden voor den eerstcomenden synodo, sal hem vrijgelaten wesen sulcx te onderleggen.

4 *Predikanten*

Also de classe met groot leedtwesen ende droeffnisse hares herten voorgekomen was, so door het aenschrijven der Eedele ende eereftesten heeren Gedeputierden des Veluschen quartiers, alsoock andersins, daerbij komende sekere informatie die bij sommige broederen ex officio daerop was genomen, hoe dat in den naest voorgaende extraordinarischen classen, gehouden tot Harderwijk in februario deses jaers, door liberaelheyt van leeren sekere misusen ende ergernissen souden zijn begaen, derwelcker geruchten niet alleen aenstotelijck waren binnen de stadt van Herderwijk, maer oock in ander gewesten, heeft de classis met²²³ sonderlinge sorgvuldicheyt hyerop gelettet ende de broederen de doemaels in de gemelde classen waren present geweest, hooft voor hooft hyerop ondersocht. Ende is eyndtlijck bevonden (D. Jacobo Medenbacchio absente, met denwelcken oock nae desen over 'tselven gepasseerde sal worden gesproken, voornaemtlijck dewijl gesegt wordt ende buyten twijffel gehouden, op sijn eygen handt sonder ymans bijwesen met den weerd soude gerekent hebben, over dewelcke vele broeders groot misnoegen hebben) hoe dat twee der voorgaenden vergaderinge plichtig waren aen sodanige mishandeling - hoewel de eene min, de ander meer - te weten, dat volgens haer eygen bekentnisse D. Assuerus Florentii des avonds, willende nae gedane maeltijdt met den weerd rekenen ende hem contentiren, ende daertoe niet connende komen, bij sekere occasie van de dienstmaecht boven behoren brandewijn begeert ende gedroncken heeft. Verclarende dat hem t'enemael onbewust was eenige spijs nae gedane maeltijdt in de keucken genuttet te hebben, hoewel hij bekende dat het konde geschiedt zijn, dat den weerd soeckende in 't voorbijgaen, yet soude mogen aengetast hebben ende in de mondt gesteken. Daerbij verclarende hem sulckes van herten leedt te zijn, met belofte van voortan voorsichtiger sick te sullen dragen, met versoek aen de samptelijcke vergaderinge hem sulckes ten besten te willen houden. Die vergaderinge, aenmerckende hoe dat bij seker incident daeraen hij niet plichtig en was, wel wat uyt passie tegens hem gesproken te zijn, heeft hem serieuselijck hyerover berispet ende gecensureert, 'twelck hij oock in de vrese Gods aengenomen heeft, ende belooft voortan sick te dragen in voegen als tevoren aengewesen. Edoch,

223 Hierna is doorgestreept: 'sodanige'.

betreffende D. Joachimum Straetmannum heeft de classis bevonden de sake anders geschapen te zijn, als dewelcke door den dranck was overrompelt geweest, ende also seker misuse begaen, doch niet in alle deelen also gelijk als de geruchten wijdt ende sijdt liepen. Waerover hij, ditselvige voor den classe ende oogen Gods bekent hebbende, uyt menschelijcke swackheydt geschiedt ende hem sulckes hertelijck leedt te zijn, versocht dat de vergaderinge hem sulckes ten besten wilde houden ende vergeven, met belofte van voortan sick so te dragen dat diergelijcke noyt van hem soude worden gehoort. De classis in de Heylige vrese Gods dese sake rijpelijk overwegende, heeft tot wechneming van de gegevene ergernissen hem seer serieuslijck hyerover bestraft, ende tot een amende opgeleyt tot drie verscheyden reysen, maendt op maendt aen malcander volgende, tot Harderwijck aen d'armen der kercken (alwaer d'ergernisse gegeven is) te betalen telckens een pondt groot, daarvan het eerste betaelt sal worden van nu over een maendt, ende so volgens, welcke censura ende straffe D. Straetmannus voorsz. in de vrese Gods heeft aengenomen ende belooft na te komen, ende voortan sick also te comporteren in voegen tevoren uytgedrukt.²²⁴

5 *Predikanten*

Is oock goetgevonden een beleefde rescriptie met oversendinge van de voorgaenden acte aen den Eedelen ende eerentfesten heeren Gedeputeerden des quartiers van Veluwen te doen, met dienstlijck versoek dat Haer Eedelen ende eerentfesten wilde gelieven, waer het voorgemelde gepassierde ten ergsten mochte worden verhaelt ende tot nadeel des Heyligen ministerii geduydet, sodanige uyt cracht deser bijgaenden acte eens beteren te willen berichten.

6 *Voorthuizen ~ Superstitie*

Sijn de acten des naest voorgaenden classen ordinariae herlesen, ende is op het 7en gravamen van dien besloten dat de oude koster van Voorthuysen ernstlijck van den kerckenraedt vermaent sal worden om van het segenen van menschen ende vee af te staen, schuldtbekenninge te doen ende leetwesen te vertonen. Ende bij soverre hij mochte weygerig zijn, sal alsdan de kercke van Voorthuysen gehouden zijn tegens hem trapswijse nae de ordeninge Christi, Mattheüs 18, te procediren. Ende bij soverren de voorsz. coster mochte beloven sulcx niet meer te willen onderstaen, sal dan noch, voor genoegsame vertoninge van waerachtig berou, tot het gebruyck des Heyligen Avondmaels niet toegelaten noch ontfangen worden.

7 *Remonstranten ~ Contraremonstranten*

Is den classi door D. Ellardum van Mehen geëxhibiert een seecker langh geschrift, bij den gedeputeerden der classen des Nimwegschen quartiers gestelt, ende Sijn Ehrwaerden van den Edlen Hoove deser lantschap, alss synodi deputato, toegesonden, om die t'samtelicke broederen deser vergaedinghe te communicereen, om daerop te doen naer behooren, ter meester stichtinghe. Die classis, 't gemelde geschrift mit aller vlijt hebbende overlesen, ende daerbij overwogen die geschriften die hinc inde in januario ende julio des jahrs 1617 op 't gesinnen der Edlen ende eerentfesten heeren Cantzeler ende Rhaden, mitsgaeders der Lantschap gecommiteerde, bij die gedeputeerde der classen des voorgenoemden

224 Bij dit artikel is in de marge geschreven: 'N.:'

quartiers ende de gedelegeerde der classen van Zutphen ende Veluwen gepasseert, heeft noodich geacht iet ter beantwordinghe van 't gemelde geschrift te stellen. Ende verstaende uut D. Ellardo van Mehen voorsch., alss diewelcke op den classe van Zutphen alss synodi deputatus geweest hadde, hoe dat bij denselven classe seeckere beantwordinghe op 'tselve geschrift gestelt was, heeft die op dese vergaederonghe aenwesende broederen, ter onderhoudinghe van goede correspondentie, D. Sebastianum Damman ende D. Johannem Bouillet versocht ende gebeden om die visie ende lecture van dien te mogen hebben. Ende sulcks erlanget hebbende, heeft bevonden ende geordelt dieselve beantwordinghe alsoo gestelt te sijn dat sij achtede dat daerdoor voorg. lange geschrift na nodruft genoochsam in substantie beantwordet was, ende haer daarmede te conformeeren, luydende alss volget.

Classis, hebbende in 't openbaer hooren lesen seecker wjtlooffich geschrift, bij den gedeputeerden der classen des Nimwegschen quartiers gemaect ende aen die Edlen heeren des Hooffs in januario lestleden overgelevert, na genoochsame examinatie van allen stucken die in 't gemelde schrift verhandelt worden, kan niet bevinden dat door 'tselve het beveil ende die goede intentie deser Lantschap naegekomen ende getrachtet wort, tot rechte bevreedinghe der bedroeffde kercken in deser provincie. Reden hiervan sijn verscheeden.

Vooreerst bevint men in 't gemelde schrift doorgaens, van vohren tot achteren toe, niet dan al te veel seer bittere schimpredenen ende lieffdelose bedenckingen, die niet dan om haere medebroederen te verachten, te tergen ende tot ijver te verwecken dienen en konnen. Doch dit trecke wij ons sooseer niet aen. Gott wil het hen vergeven. Ten anderen worden seer schware beschuldigen voortgebracht tegens niet weinige ehrlicke ende gotlievende predicanten, so in dese alss andere classibus sijnde, om haer van growlicke missleeringen ende leelike gepleegde handelingen bij die Edlen heeren van die Lantschap soo verdacht te maecken, dat sij qualick offte werdig offte bequaem souden voortaan sijn te houden, dat men mit haer onderstaen soude van vrede te handelen offte te spreken. Alss bij exempel dat sommige gedeputeerde uut die quartieren van Zutphen ende Veluwe alss dictatores perpetuus usurperende den nahm der classen ende kercken, vele saecken verrichten sonder haere principaelen te doen hebben behoorlicke kennisse. Item datter sijn die door haere twistschriften, tegens die order des synodi uitgegeven, ende notoire oprorige prediciën, allen verstandigen kleyne hoope geven van accommodatie ende vrede. Epistola Bommelensis, de 3. februarii 1618.²²⁵

Dat sommige leeraers ten huydigen dage ook binnen dese provincie, usurpeerende onbehoorlik den nahm van die gereformeerde kercke, door haere onbuyschsamheit die gemeente jamerlick ende gevaerlik doen turbeeren (nietgegenstaende contrarie gedaene verclaringhe) oorbaer genooch is om bedencken te hebben, off niet sommighe van ons de thien poncten²²⁶, offte die meeste van dien, houden voor het gevoelen der kercken.²²⁷

Dat sij vrij wat op ons souden weten te seggen aengaende dat wij iemande in consciëntie souden hebben beschwaert; ymant opgedrongen alss nootsaeklick te geloven 'tgene de gereformeerde altoos heeft vrijgelaten ende ongedecideert;

225 In de marge is hierbij geschreven: 'Epistola Bommelensis p. 2, l. 21' en 'item p. 3, l. 23.'

226 De tien punten zijn gepubliceerd in *Schriftelicke Conferentie*, p. 7-9.

227 In de marge is hierbij geschreven: 'P. 8, l. 18'; 'p. 4, l. 21'.

ymant gesocht uut den dienst te weeren om verscheidenheit van onse gevoelen; ymant beschwaert mit sinistre rapporten, bij den Edlen heeren von dem Hoove offte elders, in onse classibus in 't beroopen ende examineeren der predicanten, offte andersyns ons eenige onbeoorlicke auctoriteit tot ymants nadeel overgenomen; gewonlicke kerkclieke ordeninghe geïnfingeert mit calumniose, oproorighe predicatiën ende licentioese schriften, tegens d'ordre des synodi uitgegeven; ymands gesocht bij hooge ende leege odioess te maecken.²²⁸ Dat wij dese nieuwichheit (van wederom offte ten tweeden mahl te examineren) alreede hebben begonnen in 't werk te stellen aen predicanten die tevooren wettelik, naer ordre der kercken geëxamineert, ende eenen geruymen tijt in dienst geweest waren.²²⁹ Dat wij tot dempinghe der waerheit ende verstoorringhe van christlijke vrede gebruycken gans onbeoorlike middelen. Dat wij mit onse vreemde handelinge haere gemeinten soecken daglicks in onrust te brengen. Dat wij hebbende ter quader trouwen gehandelt, soveel hebben verschuldet, dat sij ons ter gevalle niet een woort meer van die saeck en behooren te spreken, maer alle voorder handelinge billick mochten affbreecken.²³⁰ Dat onse gevoelen soude sijn dat Gott den Heere ontallicke, jonge kinderken, oock der geloovigen, ewiglick wil tormenteeren mit die helsche pijn, alleenlick om die erffsonde; solcks dat die voornoemde kinderen niet meer hoope van salicheit en hebben ass die boose, affvallige engelen.²³¹ Dese ende andere meer dergelicke beschuldigen²³² (die om der kortheit hier niet werden verhaelt), welke tesamen openbaere onwarheiten sijn voor soveel sij ons aengaen, en konnen ymmers niet dienen om vrede te bevorderen, maer veel meer om denselven te verachten in aller manieren. Daerom dan die classis haere gedeputierde ad synodum belast mit alle instantie aen te houden dat om alle impedimenten des vreedes weg te nemen, in synodo ende voor den Edlen heeren Cantzler ende Rhaden, mitsgaeders des Lantschaps gecommitterden, beoorlike kennisse hiervan genohmen ende genoochsame satisfactie hiervan gedaen werde von dengenen die alsolcke beschuldigen uutgeset hebben. Ten derden, alsoo bij die Edlen heeren van den Hoove ende die gecommiteerden²³³ van de Lantschap den gedeputeerden der classen van 't quartier van Nimwegen mit die andere dienaren van dieselve classen in 't laetste Affgescheit²³⁴ gelastet was over die antitheses haer te bedencken, ende haere verclaringhe schriftlik over te leveren, teneinde men verstaende waerin wij mit malanderen eens offte oneens waren, tseffens ende tegelick alle strijdige artickelen ende verscheiden opiniën hadde mogen syen soveel mogelijk neder te leggen ofte te verminneren, ofte, den staet des geschils recht getroffen hebbende, dieselve ad synodum nationalem bequaemlick te brengen, so en wort niet alleen bij dat schrift geene soodanighe verclaringhe niet gedaen, dat oock een acte des classis van Nimmegen (daer die andere classen haer na reguleeren) ingebracht wert, bij welke goetgevonden wert dat men sich niet veerder inlaten sal tot verhande-

228 In de marge is hierbij geschreven: 'P. 10, l. 2' en 'p. 13, l. 8'.

229 In de marge is hierbij geschreven: 'P. 34, l. 9'.

230 In de marge is hierbij geschreven: 'P. 45, l. 12', 'p. 49, l. 16' en 'p. 81, l. 2'.

231 In de marge is hierbij geschreven: 'p. 110, l. 2'.

232 In de marge is hierbij geschreven: 'Vide p. 61, l. 5'.

233 In plaats van het doorgestreepte: 'gedep'.

234 *Eerste ende tweede Af-ghescheyt, Van weghen de Heeren Staten van Gelrelant den Kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven.* Amsterdam 1617.

linghe van de voorseyde antitheses, ja oock dat men voortaan geene theses ende antitheses sal beantwoorden, voor ende aler het stuck van die onderlinghe verdrachsamheit in de vijf verschillende leerpointen volkomentlik sal wesen affge-daen.²³⁵

Wert²³⁶ dienvolgens die goede meyninghe der Edlen heeren directelick genoeg verachtet, ende den gewünschten vrede terugge gehalten, so niet alle hoope om bequaemlick ten vrede eens te geraecken geheelick affgeschieden en wert. Doch men verhoopt dat die Edlen heeren haere auctoriteit in desen interponeeren sollen.

Aengaende die redenen daermede die van 't quartier van Nimmegen dese haere weygeringhe van gehoorsamheit soecken te excuseren, classis oordeelt die soo impertinent ende schlecht te sijn dattet schijnen mochte meer dat men die Edlen heeren heeft gesecht te eludeeren, alss in rechten ernst mit behoorlicke respect te bejegenen, hetwelcke licht wesen sal in synodo mondelingh te demonstreeren. Behalven dat uut haere tweede reden die sij allegeren, ende anderssins dit te noteren staet dat sij, hoeseer sij alle onwaerheit die tegens die theses strijt geacht willen sijn te verwerpen, evenwel harselven niet geheel vrij en kennen van eenighe dingen die in antithesibus verworpen werden, diewelcke sij dan billick nu oock behoorden te openbaren, opdat men dieselvighe voegen mocht bij die andere bekende controverse articulen, te weten: die vijf der remonstranten; item van die providentie, beelt Godes, erfsonde ende sacramenten (want in dit haer schryfft seggen sij dat die sacramenten alleen 't geloove betuigen ende verseege-len, 'twelck die wederdoopers ende socinianen drijven; daer die confessie, art. 33, alduss daarvan spreekt dat die sacramenten oock onse geloove onderhouden ende voeden, ende in onse herten die salicheit bondich maeckt, ende die cate-chesis, quaestio 65, dat se het geloove in ons verstercken, ende quaestio 66, die belofftenisse des evangeliums te beter te verstaen geven ende versegelen, 'twelck wat het beteyckent is te sien quaestionibus 69 ende 75). Ende soo eens tot bevorderinghe van vrede eenen aenvanck maecken.²³⁷

Dat sij in dit schryfft klagen dat onse gedeputeerde tot Arnhem niet en hebben distinctelick aangewesen waerin den staet des verschils van die van 't quartier van Nimmegen qualick gestelt was. Sijnde die classis bericht dat om solcks aen te wij-sen haere gedeputeerde niet en waren versocht, ende dat oock die classen van Zutphen ende Veluwe om den staet des geschils selfs te stellen bij 't Afscheit in februario 1617 niet en waren gelastet. Oordeelt bij dieselfde haere gedeputeerde niet onredlick ende oneerlik (gelick het schryfft schijnt te willen seggen) in desen gehandelt te sijn, hebbende dese classis redenen genoeg verstaen waerom haere gemelte gedeputeerden sodanig adviss tot Arnhem hebben gegeven, daarvan tot een proeffken dese navolgende alleen goetgevonden is aen te teykenen.

1. Art. 1, daer 't verschil gestelt wort, paragraef 3 end 7. Dit is buyten controver-sie, maer wort als controversss aengetrocken om ons te beschwaren. Ibidem daer d'eenstemmicheit gestelt wort, paragraef 3. Dit houden sij buyten controversie om haer gevoelen te verschonen, ende nochtans is 't controversss.

2. Art. 2, in die eenigheit, paragraef 3. Dit is controversss. Ibidem in 't verschil, die quaestie en wort daer niet duydelik voorgesteld, want die vrage niet eygentlick en

235 In de marge is hierbij geschreven: 'P. 29, l. 3', 'item p. 2' en 'item p. 20, l. 3'.

236 Hiervoor is doorgestreept: 'goetgevonden'.

237 In de marge is hierbij geschreven: 'Pag. 82, l. 1', 'p. 120' en 'p. 14'.

is off Christus voor alle off voor weinighe gestorven is, maer off hij voor alle ende ieder is gestorven.

3. Art. 3, wort geseyt geene quaestie te sijn. Ende nochtans is 't der quaestie, welke verborgen wort onder die woorden affectie offte wille, voor affectie ende wille; sijnde der remonstranten gevoelen, dat in die affecten ongeregeltheit is, maer niet in den wille; daer wij seggen datte ongeregeltheit in beyden is.

4. Wort alleen in quaestie getrocken die onwederstandelickheit. Nochtans in 't articel wort oock geseit dat Gott allen dengenen die hij roept ende noodigt door het Wort genoegsame genade geefft om die noodinghe te kunnen gehoorsamen. 'tWelck wij ontkennen.

5. Art. 5, in de eenicheit, paragraef 2. Dit is in verschil. Ibidem in 't verschil, die quaestie en wort niet volcomen gestelt. Behoorde also geformeert te worden, off een geloovich mensch, wanneer sijnen opperherder Jesus Christus, die volcomen gewillich ende machtich is om hem t'bewaren, hem gestadelik end getrowlik bewaert, dat hij niet uut en valle, evenwel dan noch uutvallen kan.

Belangende die klachten die verders in dit schriffte gedaen worden, over die twee laetste schriffte bij den gedeputeerden der classen van Zutphen ende Veluwe in julio 1617 an die Edlen heeren Cantzler ende Rhaden, mitsgaeders die gecommitterde van die Lantschap overgegeven, kan die classis, die gemelte schriffte nu wederom gelesen ende geëxamineert hebbende, niet verstaen dat dieselve klachten sijn gefondeert, sollende door bloote lecture ende collatie gemelter schriffte ende dit wederschrift lichtelick solcks kunnen bewesen worden in ipsu synodo; onnodig derhalven 'tselffde wijtlofflich alhier te deduceeren.

Dat men in 't eynde voorbrenget eenen grooten hoop vragen, begeerende dat daerop werde geantwort, leggende ten fundament dat sij soveel rechts behoorden te hebben over ons alss wij over haer, ende specialik dat haer bij die Edle heeren toegestaen was sodanighe vragen ons voor te stellen ende ons gelastet daerop te antwoorden coomt den classi vreemt voor, also het nergens uut blijcken kan dat onser ymant sik heeft aengenohmen haer te vragen die theses ende antitheses aengaende; datter sijn geen vragen, maer affirmative ende negative verclaringhe van ons gevoelen. Ende dieselve en sijn haer van onse gedeputeerde niet voorgeleit, maer van die Edlen heeren des Hoves ende der Lantschap. 't En bevint sich oock, noch bij het eerste, noch bij het tweede Affgescheit, dat ons op eenighe vragen bevolen sij te antwoorden, maer wel op andere schriffte dier van 't quartier van Nimmegen, daerop wij oock geantwort hebben ende antwort noch mits desen. Sodat, indien sij van gelicke recht willen spreken, sij van dese haere vragen eerst behooren assertiën te maecken, die aen te nemen off te verwerpen, ende dan last uut te brengen van die Edle heeren des Hooffs ende Lantschaps gecommiteerde om onse verclaringhe daerop te moten doen. Hetwelcke geschiet sijnde, sollen wij alssdan mit meerder respect ende gehoorsamheit onse hooge overheit bejegenen alss sij hebben gedaen. Latende die saecke solange berusten, mit vaste hope dat dit onse dilay van antwort niet qwalik en sal genohmen werden bij diegene die dese vrage ons doen, allen waer het maer omdat dieselffden soseer bevreesd sijn voor meerder disputeren, ende dat uut onse antwort niet anders else disputeren en kunnen ontstaen.²³⁸

Tot een beschluyt lastet die classis haere gedeputeerde ad synodum mit allen ernst aen te houden om die redenen te weten waerom die van 't quartier van

238 In de marge is geschreven: 'Pag. 2,' p. 17, l. 15,' p. 127, l. 18' en 'p. 68, l. 15'.

Nimmegen den synodum Hardrovicenam dorven so vrijmodelik illegitimam noemen²³⁹, opdat men dieselve verstaende ende die niet bestendig sijnde, sij naer behooren over dese haere vrijmoedicheit gecensureert werden, ofte anderssins daerop gelettet werde dat in desen aenstaenden synodo also beleyt werde dat immers dieselve voor legitima erkent moge worden. Niet konnende die classis verstaen dat men vruchtbaerlik in synodo kan conveniëren mit sodanighe, die sonder bondighe reeden weygeren, alss 't haer te passe komt, voor wettelik aen te nemen 'tgeene wettelik is, ende oock voor wettelik is erkent van de Edle heeren van den Hoove ende andere haere wettelicke overheiden.²⁴⁰

8 Gravamina

Volgen de gravamina van nieuw voorgesteld:

I

Ten 1, den christelijcken synodum te versoeken dat haer wilde gelieven bij den Eedelen Hove ende Landschaps gedeputeerde, jae des noods zijnde bij de Landschap selve, aen te houden dat door publycke autoriteyt daerin mag worden versien, dat de luyden op de plattelanden hare kinderen niet ongedoopt laten liggen tot 1, 2, 3 jaren toe.²⁴¹

Dat het papegayschieten, gansentrecken, profanatie des sabbats, het drincken²⁴², dansen, caetsen ende ander insolentiën onder de predicatiën, het uyt- ende inlopen der kercken onder de predicatiën, mag verboden worden, als streckende tegen de glorie Gods ende gemeene stichting.²⁴³

2

Item dat in het verkiesen der kerckmeesteren op de duchtichste persoenen soude moge gelet, ende die gehouden worden om alle jaer pertinente rekeninge te doen.²⁴⁴

3

Dat de ehebrekerije ende hoererij, de d'overhandt seer nemen, mogen gekeert ende geweert worden, ende dat de eheordeninge van anno 1597²⁴⁵ soude worden gerenoveert ende van nieuw gepubliceert.²⁴⁶

4

Dat Gerryt ten Holte toe Nunspete mach geïnhibeert worden om den predicant aldaer met het stellen der cruycen op der doden graven ende diergelijcken niet te molestiren.²⁴⁷

5

Dat ad synodum nationalem soude mogen worden gebracht ende gevraegt, oft het niet stichtelijck soude zijn dat in de kercken der geünieerde landen eenpaericheyt worde onderhouden in de gebeden voor ende nae de predicatiën, in 't singen der

239 In de marge is geschreven: 'Epistola Neomagensis, p. 2, l. 25.'

240 Dit artikel is geschreven in het handschrift van Rutgerus Vitaeus.

241 In de marge is hierbij geschreven: 'I'.

242 Boven de regel geschreven.

243 In de marge is hierbij geschreven: 'II'.

244 In de marge is hierbij geschreven: '9' en 'III'.

245 In plaats van het doorgestreepte: '1697'. *Ordonnantie ende decreet van Ridderschap ende Steden des Vorstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen aengaende den houwelicken staet*. Nijmegen 1597; Van Loon, *Twede deel (...) Placaet-boeck*, kol. 57-58.

246 In de marge is hierbij geschreven: '10'.

247 In de marge is hierbij geschreven: '11'.

1619 I Classis Neder-Veluwe

lofsangen ende observatiën der feesten, ende specialijcken wat angaet de macht der gedeputeerde synodorum et classium.²⁴⁸

13 *Gedeputeerde ~ Correspondentie*

In deputatum classis in plaetse D. Jacobi Medenbacchii is geëligeert D. Otto ab Heteren. Neffens D. Goddaeum is geëligeert ad classem Arnemiensem te trecken toecomende manendag D. Vittaeus.

14 *Correspondentie*

Ad proximam classem Zutphaniensem is gedeputeert D. Ellardus van Mehen, ende ad classem Arnemiensem D. Johannes Hattemius.

15 *Agenda*

Locus proximae classis is de stadt Elburg. Ende sal aldaer de predicke doen D. Velthuysius.

16 *Visitatie*

De broederen na de staet haerder kercken ondervraegt zijnde, hebben verclaert de redelijck te zijn ende den segen Gods bij haren arbeydt te bevinden.

17 *Correspondentie*

De gecommitteerde broederen des classis van Zutphen ende Arnhem voorsz. zijn voor hare goede advisen ende stichtelijcke bijwoninghe hertelijck bedanckt geworden.

19 *Sluiting*

Nae censura morum ende dancksegginge tot God is het classis in vreden gescheyden.

20 *Ondertekening*

Ellardus van Mehen, praeses classis
Rutgerus Vittaeus, assessor classis
Johannes Hattemius, classis scriba

1619 I Classis. Elburg, 12 augustus

Inv. nr. 113, p. 229-234.

1 *Leiding ~ Aanwezigen*

Acta classis van Neder-Veluwen, gehouden ter Elburgh anno 1619 den 12en augusti. Naer aenroepinghe des naems Godes sijn mit gemeyne stemmen vercoren in praesidem D. Winandus Johannis, in assessorem D. Johannes Alberti, in scribam Rutgerus Vittaeus. Sijn mit behoorlicke credentiën verschenen: van Harderwick D. Otto ab Heteren, predicant, end D. Anthonius Thysius, ouderlinck; van Elburgh D. Winandus Johannis, predicant, ende burgemeyster Gerridt Maesen, ouderlinck; van Hattem D. Johannes Urbanus, predicant, end Derrick van Heerde, ouderlinck; van Niekerck D. Johannes Zwitterius, predicant, ende Goosen van

²⁴⁸ In de marge is hierbij geschreven: '12'.

Corler, ouderlinck; van Bernevelt D. Johannes Alberti, predicant, ende Derrick van Geyn, ouderlinck; van Eep Rutgerus Vittaeus, predicant, ende Gerhart van Dompeler, ouderlinck; van Putten Johannes Rutgeri Verbruggen, predicant, ende Coop Schrasser²⁴⁹, ouderlinck; van Voorthuysen D. Petrus Peregrini, predicant, ende Melis Gerrisen, ouderlinck; van Heerde D. Jacobus Schoonhoven, predicant, ende Goert Jansen, ouderlinck. Sonder credenty ende ouderlinck zijn verschenen²⁵⁰: van Ermel D. Jacobus Medenbachius; van Garder D. Fredericus Cortenius; van Dornspick D. Joachimus Straatmannus; van Oldebroeck D. Ahasverus Florentii; van Vaesen D. Hermannus Goddaeus; van Oen D. Thomas Dinslakius; van Elspet D. Georgius Ernesti; van Cootwick D. Johannes Kinsius; van Osterwolde D. Hendericus Sustius; van Nunspeet D. Henricus Conradi; van Vorchten D. Johannes Velthuysius. Uut dem classe van Arnhem is op desen classe mit behoorlicker credentie verschenen D. Johannes Godefredi, predicant van Bennecom.

²⁵¹ *Aanwezigen*

Sijn oock uut last des Edlen Hooffs verscheenen die Ehrwaerde heern gedeputeerden des provincioneelen synodi ad nationalem, mit nahmen D. doctor Wilhelmus Stephani, D. Sebastianus Damman end D. Johannes Bouiliet, om te verclaren hetgeene op synodo nationali tot Dordrecht was affgehandelt worden.

3 *Aanwezigen*

Sijn insgelijchs in deser classicalen t'samenkomste met verthoninge van authorisatie verschenen die Edle heern rhatsheern joncker Hendrick van Essen ende joncker Carel Bentinck, om vanwegen des furstlicken Hooffs dessem classi bij te wohnen ende door haere autoriteit alles in goede ordre te helpen dirigeren.

4 *Putten ~ Predikant*

Is op dessem classe gelesen die beroopinghe der kercke van Putten op die persoon D. Johannis Rutgeri Verbruggen, alsoock sijne dimissie van Brummen ende aggregatie des Edlen Hooffs mit die attestatie classis Arnhemensis. Welkes alles wetlick bevonden sijnde, is D. Johannes Rutgeri in membrum classis aengenommen. Ende D. Otto ab Heteren genomineert om Johannem voorsch. ob beqwaren tijt voor die gemeente tot Putten te bevestigen.

5 *Arnhem ~ Beroep*

Die Achtbaere magistraet van Arnhem door den Edlen heere Carl Bentinck, alsoock die kercke van Arnhem door D. Godeschalcum, predicanten aldaer, hebbende instantelick ende mit wichtige reden aengehouden op die dimissie D. Johannis Alberti Hattemii naer Arnhem. Ende daertegens gehoort hebbende die reden van gedeputeerden der kercken van Barnevelt, waerdoor sij haeren predicant sochten te behouden, heeft classis, overwegende pondus rationum utrinque, in deser saecken geoordeelt dat D. Johannes Alberti behoorde bij sijn kercke

249 Boven de regel is geschreven 'Coop Schrasser' in plaats van het doorgestreepte: 'Melis Gerrisen'.

250 In plaats van: 'verschreven'.

251 In plaats van het doorgestreepte: '1'.

1619 I Classis Neder-Veluwe

te blijven, ter tijt toe dat die kercke van Arnhem D. Johannem voorz. soude in vrientschap van die van Barneveldt verkrijgen können.

6 *Arnhem ~ Beroep*

Dese sententie gelesen sijnde, hebben die heern gecommitterde des magistraets ende kerckenraets van Arnhem daertegens geprovoceert ad synodum provincialem.

7 *Nationale synode*

Sijn op het voorstellen der Edle heeren gecommiteerde rhaden gelesen het oordel des synodi nationalis over die bekende vijff hoofdstucken der leere end die hervatte ende verbeterde kerckenordre. Over welcke van D. Dammano breede verclaringhe gedaen sijnde, heeft classis alles geapprobiert ende aengenohmen.

8 *Correspondentie*

Is gevragt van D. Dammano, synodi deputato, off het gebuerde dat die van Utrecht om correspondentie te houden eenen offte meer personen tot haeren synodo t'eeniger tijt beriepen, ho hem deputati daerin te dragen hadden. Is geantwort, dat het goet sij, versocht sijnde, bij hen te compareeren.

9 *Correspondentie*

Dessgelicks is oock van het synodo van Overijsel geresolveert.

10 *Catechese*

Formula catechisationis is oock gelesen ende geaprobeert worden.

11 *Ondertekening belijdenisgeschriften*

Heeft men begost particularia te handelen. Maer door tuschenspreken der Edlen heeren gecommiteerden sijn particularia gesuspenseert, ende onderschrijvinghe gedaen van allen broederen des classis, predicanten sijnde, over den catechismus, confessie end verclaringe synodi nationalis over die vijff bekende pointen.

12 *Predikanten*

Naer onderschrijvinghe voorsch. sijn alle ende iedere predicanten in 't particuleer van den Edelen heeren Carl Bentingh gevraegt off sij imant wysten, die hem in leer offte leven verlopen hadde? Ende heeft Sijn Edle, dit gedaen sijnde, verclaert dat die broederen onschuldig bevonden waren; daerover Sijn Edle die broederen gepresen van haere eenicheit.

13 *Ermelo ~ Predikant*

Die particularia classis hervat sijnde, heeft men den 4 art. classis praecedentis D. Jacobo Medenbachio voorgehouden, alsoock copie van seeckeren brieff welcken hij an die Edlen heern Gedeputeerden gesonden hadde. Waerop geschiet dat het class sijne excuyse over die reckeninghe gedaen gehoort hebbende, dieselve heeft aengenohmen, ende daerbij vermaent dat hij offte niemant voortaan in generale reeckeninghe mit den weert soude op eygenen auctoriteit treden²⁵², maer die reckeninghe sal van praeside, assessore end scriba naer gewoonte ge-

252 Boven de regel geschreven.

nomen worden. Sijn schrijven an Mijn heeren Gedeputeerden aengaende, seght classis dat hij daerin eenige scharpe woorden gebruyckt hadde, van diewelcke offte dergelicke hij vermaent worden hem voortaan te onthouden. Hetwelck hij te doen heeft angelofft.

14 Gravamen

Bij occasie van seecker ingegeven request om een schooldienst, is goetgevonden dat deputati ad synodum proximam souden aenhouden, om eenige bijlage voor die costers ten plattenlande (daer het noot is) van der Lantschap te vercrijgen, ten eynde een schoolmeyster, oock coster sijnde, mochte nootdrufftigen onderhout hebben. Ende also die dorpen mit schoolmeysters mochten versehen worden.

15 Oene ~ Predikant

Is een request ingegeven van den kerckmeesteren tot Oen, om te hebben Thomae Dinslakii, haeres predicanten sohn, ten predicanten, ende dat Thomas vorsch., tanquam emeritus, mochte onderhouden worden. Sijn daerop inspectores classis gelastet Thomae voorsz. saecke Mijn heern Gedeputeerden te remonstreeren, ende voor hem, als ouderdoms- ende anderer accidentenhalven voortaan tot den kerckendienst inhabyt sijnde, bestens vermogens te intercederen. Onderhout voor D. Thomam erlangt sijnde, sal van die successie sijnes sohns kunnen gehandelt worden.

16 Gravamen

Also van eenige broederen des plattenlandes gedoleert wiert dat sij, bevallende mit schware huyssholdinge, qwalick kosten mit ordinarischem salario van vierdehalffhondert gl. haere familias naer noot offte behoor versorgen. Sijn D. deputati ad synodum belastet om dese doliantie in synodo voor te stellen end om vermeerderinghe aen te holden, temeer dewil die benachbaerde provinciën den predicanten ten plattenlande meer toelleggen.

17 Gravamen

Die kercke van Harderwijck heeft door haere deputatos de meliori nota gerecommendiert seeckeren jongman mit nahmen Theodorus Petri, ten einde classis door haere deputatos ad synodum denselven mochten in synodo voorstellen om hem tot een kerckendienst te helpen. Heeft classis datselve te doen aengenhomen.

18 Gravamen

Also D. Johannes Zwitterius hem beclaegt dat hij vanwegen sijnes ouderdoms ende andere accidenten den kerckendienst niet ten vollen bedienen koste, begerende dat hem een adjunct mochte toegevoegt worden, heeft classis, wetende dese klage gefondeert te wesen, aengenhomen dieselve per deputatos ad synodum te defereeren ende mit vlijt te bevorderen.

19 Gravamen

Oock heeft het presbyterium van Niekerck vertoon bij seeckere geschryfften dat alhowel Johannes Phasius, schoolmeyster aldaer, dickwijls vermaent was tot volbrenginge van sijn officie, verscheiden beloffte end verbinteniss, hij niettemyn in onachtsaemheit op sijn school end dissoluytheit in sijn leven vortvaert. Is goet-

1619 I Classis Neder-Veluwe

gevonden dat hij in synodo solde aengegeven werden, ten einde hij, alss alreede van sijn dienst ontset sijnde ende nochtans niet willende wicken, door auctoriteyt des Edlen Hooffs mocht gremoviert worden.

20 *Armenzorg*

Classis belast alle predicanten dat sijluyden in haeren kerken souden die collectie voor die armen, daer sij is, onderhouden, ende daer sij niet en is, invohren.

21 *Elburg ~ Ondertekening belijdenisgeschriften ~ Schoolmeesters*

Die classis, op het aengeven der Edlen heeren gecommiteerden, heeft doen roepen die schoolmeesters ter Elburgh, diewelcke, gelesen hebbende het oordel nationalis synodi over die vijff bekende poincten, sijn vermaent om catechismum, confessie ende voorg. oordel te onderschrijven. Hetwelck sij willich gedaen hebben.

22 *Ondertekening belijdenisgeschriften ~ Schoolmeesters*

Is bij dese occasie den inspectoren classis van den heern gecommiteerden rhaden²⁵³ end classe auctoriteit end last gegeven om die schoolmeesters, onder onse class resorteerende, tot gelicke onderschrijvinge te induceeren.

23 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum provinciale sijn gedeputeert D. Johannes Urbanus, D. Fredericus Cortenius, D. Johannes Alberti, predicanten, ende een ouderlink van Harderwijk.

24 *Correspondentie*

Ad classem Arnhemensem gedeputeert ecclesiastes Nunspitanus, D. Henricus Conradi.

25 *Correspondentie*

Ad Zutphaniensem D. Georgius Ernesti.

26 *Gedeputeerden*

Inspectores classis sijn gestemmet D. Otto ab Heeteren ende D. Johannes Alberti.

27 *Agenda*

Locus futurae classis is genoemt Hattem. Ende sal D. Johannes Velthusius aldaer prediken.

28 *Sluiting*

Die gecommiteerde heern des Edlen Hooffs, alsoock D. deputati ex synodo ende deputatus classis Arnhemensis, ellick naer behoor bedanckt sijnde, is het classis mit dancksegginge tot Gott in vrede gescheiden.

29 *Ondertekening*

Winandus Johannis, praeses classis

²⁵³ In de marge geschreven.

Johannes Hattemius, classis assessor
Rutgerus Vittaeus, classis scriba

1619 II Classis (extraordinaris). Harderwijk, 1-3 december

Inv. nr. 113, p. 235-239.

1 Leiding

Acta des extraordinaryschen Neder-Velischen classis, vergadert te Herderwijck den eersten decembris anno 1619. Sijn mett gemeyne stemmen, nae aenroepinghe van²⁵⁴ des Heyligen naem, verkoren in praesidem D. Johannes Hattemius, in assessorem D. Johannes Urbanus, in scribam Georgius Ernestus.

2 Aanwezigen

Ende sijn op desen classen verschenen: van Herderwijck D. Johannes Rhodius ende den Eersaemen Gerrit van Heukelum, burgemeester, als olderlinck; van Hattem D. Johannes Urbanus ende den Edelen joncker Jochum van Keppell, als olderlinck; van Nijkercke D. Johannes Zwitterius ende Gysbert Aelbertsen, als olderlinck; van Bernevelt D. Johannes Hattemius; van Putten D. Johannes Rutgeri Verbruggen; van Voorthuysen D. Petrus Peregrini ende Jan Reyersen, olderlinck; van Heerde D. Jacobus Schoonhovius; van Ermell D. Jacobus Medenbacchius; van Gerder D. Fredericus Curtenius; van Elspeet D. Georgius Ernestus; van Nunspeet D. Henricus Conradi²⁵⁵; van Vaesschen D. Hermannus Goddaeus; van Cootwijck D. Johannes Kinsius; van Oldenbrouck D. Assuerus Florentii; van Oosterwolde D. Henricus Soestius; van Forchten D. Johannes Velthusius.

3 Harderwijk ~ Predikant

Alsoo dan de gemeynte van Amsterdam tott haeren kerckdienaer versocht ende beroopen hadden D. Ellardum van Mehen, dienaer des Heyligen evangeliums tott Herderwijck, ende sij denselven in vrientschap van de kercke van Herderwijck niet en konden lossmaecken, soo hebben sij hierover desen extraordinarischen classen door onsen deputatos classis laten tesamen roepen, om haere motive daer voorgesteld hebbende het ordeel den classi te bevelen, off hij niet mett redenen soude moghen gedimiteert werden.

4 Harderwijk ~ Predikant

De broederen des classis vergadert sijnde, hebben de Weerde gecommiteerde van Amsterdam, D. Lucas Ambrosii, dienaer des Heyligen evangeliums binnen Amsterdam, ende den Edelen Willem van Sitterich, als olderlinck, audiëntie versocht om haere saecke voor te stellen, ende geadmitteert sijnde, hebben Haer Weerde in 't brede voorgesteld, soo mondelick alsoock door sekere missive van den Eerweerden kerckenraet van Amsterdam aen den classen gedateert, haer versouck ende de redenen desselven.

254 Hierna is tussen vierkante haken geschreven: 'den naem'.

255 Hierna is doorgestreept: 'van Doornspick, D.'.

1619 II Classis Neder-Veluwe

5 *Harderwijk ~ Predikant*

Doch eer datt men in dese saecke vorder ginck, is bij den classe goetgevonden datt men tott meerder ende naerder openinghe van dese saecke D. Ellardum eerst soude horen, ende hem affvraghen sijn gesintheyt ende roeringhe sijner consciëntiën tott hettselfe beroep; heefft hij datt gedaen, ende sulx opentlick in tegenwoordicheyt van beyde parthije, soo van Amsterdam als van Herderwijck, ende vooreerst der vergaedinghe gethoont den brieff van een wettelick beroep, ende daerbij de verklaeringhe van sijn gesintheyt schrifttelick ingegeven, luyden- de van woordt tott woordt aldus:

Op de vraghe (dewelcke ick versouck datt mett haeren response actis classis mach werden geïnsereert) mij voorgesteld dient tott antwoordt, in aller oprechticheyt voor den Heere, datt ick hett beroep bij de Eerweerde kerckenraedt van Amsterdam op mij gedaen totten dienst haerer kercke nielt anders dan wettelick te sijn in mijn gemoett en bevinde, temeer ick mij wellbewust ben datt hettselfe noch van mij, noch van yemandt in mijnen naeme geprocureert is, wienvolgende ick dan nielt min en hebbe konnen noch behoren te doen, dan daerin mij den Heere ende sijne kercke ten dienste gelaten te stellen. Verklare oock daerenboven datt, offwell (sonder roem gesproken) verscheydene eerlicke beroepinghen van treffelicke kercken op mijn persoon gedaen sijn geweest, ick noyt tott enighe van dien mij alsoo in mijn gemoett geroert gevonden hebbe als tott dese tegenwoordige, waerover ick oock bereyt sall sijn deselve in des Heeren naeme nae te commen, soo wanneer mij behoorlicke dimissie geprocureert ende gepasseert sall sijn. Ellardus van Mehen

6 *Harderwijk ~ Predikant*

Dese acte D. Ellardi van Mehen den classi overgegeven sijnde, hefft de kercke van Herderwijck hiervan gesocht copie, ende die haer toegestaen sijnde, gelichtet.

7 *Harderwijk ~ Predikant*

Hebben noch twee andere gecommiteerde der gemeynte binnen Herderwijck audiëntie versocht, die hunlieden als behoorlick is toegestaen.

8 *Harderwijk ~ Predikant*

Ende alsoo onder redenen om den classen te convoceren van de Weerde gecommiteerde der kercke van Amsterdam was ingebrocht datt de kercke van Herderwijck hadde affgeslagen de dimissie D. Ellardi Mehenii op het beroep naer Amsterdam, hebben de gecommiteerde broederen der voorn. kercke van Herderwijck haerlieder redenen soo schrifttelick als mondelicken ingebrocht.

9 *Harderwijk ~ Predikant*

De parthijen vertrocken sijnde, sijn de redenen van beydersijts geëxamineert ende rijpelick overwoghen.

10 *Harderwijk ~ Predikant*

Ende sijn nochmaels beydersijts gecommiteerde, alsoock D. Ellardus, elck besonder ingeroepen, ende is haer affgevraecht off sijlieden tott hett vooringebrachte nocht yetwes hadde bij te voeghen, waerop geantwoordt neen, ende sijn daerop wederom vertrocken.

11 *Harderwijk ~ Predikant*

Volgens heeft de vergaderinghe reden tegens reden van stuck tott stuck tegens malkanderen gepondereert, ende nae gedane vermaninghe ende beloften datt een yeder soude handelen mett goeder consciëntie, beneffens datt door hett eenpaerlick gebet des classis de saecken Godt den Heere gerecommendeert was, oock mede door hett gemeyne gebett der kercke binnen Herderwijck van den predickstoell Godt opgedraeghen, ende daerop besloten als volcht.

Alhoewell ons hertelick beweecht heeft de lieffde der goeder gemeynte van Herderwijck tott haeren herder, onsen lieve ende weerde medebroeder D. Ellardum van Mehen, lettende nochtans insonderheyt op den ijever van de grote stadt van Amsterdam, op de jamerlicke verleydinghe veler eenvoudighen bij gebreck van sufficient getall van getrouwe arbeyders in den oogst des Heeren aldaer, ende daerenboven op de inderlicke roeringhe D. Ellardi van Mehen over de beroepinghe van Amsterdam, die hij ons soo hooch ende duer mett mont ende schrift verklaerd heeft, soo is 't datt wij in den naeme des Heeren sluyten datt D. Ellardus van Mehen de beroepinghe der kercke van Amsterdam sall moghen volghen indien 't hem beliefft, ende datt hem volgens die behoorlicke dimissie van sijne bedieninghe tott Herderwijck behoort gegeven te worden.

Dese conclusie uitgesproken sijnde, hebben de gecommiteerde van de kerckenraedt tott Herderwijck daertegens geprovoceert ad synodum provinciale. Ende alhoewell de gecommiteerde van Amsterdam hiertegens hebben geëxcipieert hett appell niet te moghen aengenomen worden, vermits D. Ellardus verklaerd datt hij des classis uitspraeke aenneemt, soo heeft nochtans 't classis 'tselvolgens kerckenorderinghe de kercke van Herderwijck niet konnen affslaen.

12 *Sluiting*

Nae dancksegginge van des Heeren naem sijn de broederen deser vergaderinghe in goeder eendracht gescheyden desen 3 decembris anno 1619.

13 *Ondertekening*

Johannes Hattemius, praeses classis
Johannes Urbanus, assessor
Georgius Ernestus, scriba

1620 I Classis. Hattem, 9-11 mei

Inv. nr. 113, p. 240-244.

1 *Leiding*

Acta classis ordinariae, gehouden binnen Hattum anno 1620 diebus 9, 10, 11 maii. Naer aenroepinghe van Godes Heiligen name sijn met gemeene stemmen vercosen in praesidem D. Johannes Urbanus, in assessorem D. Rutgerus Vitaeus, in scribam Henricus Conradi.

2 *Aanwezigen*

Met behoorlicke credentiën sijn op den tegenwoordighen classem verschenen: van Harderwijck D. Johannes Rhodius, als predikant²⁵⁶, den Erentfesten Dir-

256 Boven de regel is geschreven: 'als predikant'.

rick van Ommeren, als ouderling, ende D. Ottho ab Heteren als deputatus classis; van Elburg de Erentfesten Andries Greef, burgemeester, ende Gerrit Aeltsen, ouderlingen, waarvan d'eerste gecomen is in plaets D. Winandi Johannis, die hem geëxcuseert heeft dat hij vanwege de swaicheit sijns lichaems inhabil was de reyse tott den classen aen te nemen; van Hattum D. Johannes Urbanus, als predikant, ende de Erentfesten Gijsbert Greve, burgemeester, als ouderling; van Nijkerk D. Johannes Zwitterius, geassisteert met de Erentfesten Aert van Steendeler, ouderling; van Barnevelt D. Johannes Hattemius, sonder ouderling; van Eep D. Rutgerus Vitaeus, vergeselschap met Gerrit Jansen ten Holten, ouderling; van Putten D. Johannes Rutgeri²⁵⁷ Verbruggen, sonder ouderling; van Voorthuysen D. Petrus Peregrinus, sonder ouderling; van Heerden D. Jacobus Schoonhovius, met Jan Henricks, ouderling. Sonder credencen ende ouderlingen sijn gecompareert: van Ermell D. Jacobus Medenbachius; van Gardir D. Fridericus Curtenius; van Elspeet D. Georgius Ernesti; van Doornspijck D. Joachimus Straetmannus; van 't Oldebroeck D. Assuerus Florentii; van Nunspeet D. Henricus Conradi; van Vaessen is niemant, om redenen den classi belooft, verschenen; van Oehn D.²⁵⁸ Thomas Dinslagius; van Coetwijck D. Johannes Kinsius; van Vurchten D. Johannes Veltthusius; van Oosterwold D. Henricus Soesthius. Uut den classibus Zutphaniensi et Arnhemieni sijn met behoorlicke credencen verschenen D. Petrus a Valencijn ende D. Hubertus Lyselius, predikanten, om in dese bedroefde tijden temeer²⁵⁹ correspondentie te holden.

3 *Credenties*

De credentiën gelesen wordende, is van den classe geobserveert geworden datter twe ouderlingen van Elburg, d'eene in plaets D. Winandi, dienaer der plaetse voorn., op hare classicale vergadering verschenen sijn. Ende het classis, hare redelicke excusen overwogen hebbende, ordelt dat deselve crachtich waren om in sulcker qualiteit voor dese tijt geadmitteert te worden.

4 *Absentie*

Heeft mede het classis genoteert dat den predikant van Barnevelt ende den predikant van Voorthuysen beyde sonder ouderlingen gecompareert sijn, ordelende dergelicks dat hare bijgebrachte excusen behoren aengenomen te worden.

5 *Oene ~ Predikant*

Sijn relegeert acta classis antecedentis ordinariae. End is bij occasie van den 15den art. van den classe geconcludeert, dat D. deputati classis neffens gecommiteerden der kercken tott Ohen communi opera bij den Edelen Gedeputeerden des quartiers wederom opnieuw behorden te solliciteren om 't ordinaris salarium voor den kerckendienaer, die bij D. Dinslagio, pastoir der kercke voorn., vanwege de tegenwoordige onbequaemheit sijns lichaems, ten dienste geadjungeeret sal worden, blijvende ondertusschen den pastoir voorn. in possessie sijner pastoryën.

257 Boven de regel geschreven.

258 Hierna is geschreven: 'D'.

259 Boven de regel geschreven.

6 *Synode*

Sijn oock gelesen d'acten al t'samen der²⁶⁰ synodi provincialis, laestleden gehalten binnen de stadt Nimmegen anno 1619.

7 *Harderwijk ~ Predikant*

Insgelicks sijn herlesen acta classis extraordinariae, t'Harderwijk gehalten den eersten decembris 1619, vanwege het beroep bij de kercke van Amsterdam op den persoene des Eerweerden Ellardi van Mehen geïnstituert. Ende wat aengaet de sententie des classis voorn. van datselve, hebben daerover de Eerweerde gecommiteerden der kercke tott Harderwijk met vele redenen naerstelick gedoleert, ende instantelick aengehouden dat de geconcipieerde beschrevene sententie des classis gerevideert, ende wat naerder, salvo actorum classicalium honore, verclaert mocht worden, seggende dat hare kercke in dimissie D. Ellardi gantsch ende t'eenemael niet en soude verstaen ofte bewilligen kunnen, presenterende²⁶¹ mede (also haere van den classe tott eenich concept van nader verclaringe²⁶² der sententie consent gegeven wiert) de volgende acte, om van den classe voor de hare aengenomen te worden, luydende verbotenus aldus:

8 *Harderwijk ~ Predikant*

Also de kercke van Harderwijk versocht heeft dat bij dese classicale vergadering over de resolutie des naesten extraordinariae classis, aengaende de sake ende beroepinge D. Ellardi van Mehen, een naedere opening ende verclaring mocht worden gedaen, temeer also die kercke van Amsterdam bij sekere missive aen de kercke van Harderwijk die voors. resolutie also duydet alsof D. Ellardus bij den classe gedimiteert ende haerluyder toegeëigent waer, so is 't dat classis verclaert haer meining niet geweest, alsoock noch niet te sijn, D. Ellardum als alles ende een yegelick lief ende weert sijnde, met de sententie te dimitteren, maer Sijn Weerden niet in sijn consciëntie hebben willen graveren, verhopende ende des toeversichts sijnde dat Sijn Weerden sal gelieven bij sijne kercke, die oock geensins kan ofte wil tott sijne dimissie verstaen, te verblijven.²⁶³

9 *Harderwijk ~ Predikant*

Edoch het classis die van Amsterdam niet present hebbende, oock bevindende dat sodanighe verclaring gheen verclaring maer eer omkeeryng haerder sententie was, als dewelcke onder anderen hout dat de kercke van Harderwijk D. Ellardum geensins soude kunnen ofte willen dimitteren, heeft daerom deselve acte voor goet niet kunnen aennemen, ordelende nochtans dat haer eenige naerder verclaringe behoorde gedaen te worden, te weten als volcht:

10 *Harderwijk ~ Predikant*

Also de kercke van Harderwijk versocht heeft dat bij dese classicale vergadering op de resolutie der naesten extraordinarischen classis, aengaende de sake ende beroepinge D. Ellardi van Mehen, een naerder opening ende verclaring mocht worden gedaen, temeer omdat deselfte (gelick wij verstaen) van sommige mis-

260 Hierna is doorgestreept: 'extraord'.

261 Hiervoor is doorgestreept: 're'.

262 Boven de regel is geschreven: 'van nader verclaringe'.

263 In de marge is hierbij geschreven: 'Datae sententiae declaratio'.

1620 I Classis Neder-Veluwe

duydet wort, so is 't dat de classis verclaert hare meining noyt geweest te sijn D. Ellardum absolutelick te dimitteren (als dewelcke t'samentlick hem vooralsnoch voor eenen weerden broeder holden), maer alleen Sijne Weerden vrij te stellen, indien hij door consciëntie gedreven wort om de beroeping van Amsterdam te volgen, hetselve te meugen doen.

11 *Harderwijk ~ Predikant*

Deses nochtans niettegenstaenden hebben die Eerweerden broederen van Harderwijck den classi overgelangt sekere vier vraegstukken, dewelcke op hare begeerte classis heeft toegelaten haren actis classicael te meugen geïnsereert worden, ende luyden aldus:

12 *Harderwijk ~ Predikant*

Gheeft die kerckenraedt van Harderwijck de christlicke classicael vergadering te bedencken, versouckende dat sulcks den actis classis mach worden geïnsereert: 1. Of niet in den synodo vreempt genomen sal worden dat men D. Ellardo van Mehen sijne dimissie gheeft alear ende bevorens Sijn Weerden die versouckt? 2. Of die classis sulcks niet en doet tegens wille ende danck des kerckenraeds, onaengesien vele goede ende bestendige redenen? 3. Of dit niet alles geschiet sij eer D. Ellardus a consistorio ad classem ende oock consistorium ad classem heeft geprovoceert? 4. Of oock des classis sententie sij conform ende genoegsaem insiet die meining ende verclaring D. Ellardi, ende met namen die clause derselven.

13 *Harderwijk ~ Predikant*

Dient tott antwoord: Op het eerste vraegstuck, eerstelick, dat men dien oock wel dimissie gheeft, die hem gelaten hout, ende niet alleenlick dien die dimissie versouckt; ten anderen, dat D. Ellardo gansch ghene dimissie gegeven sij, tensij dat Sijne Weerden verclaert heeft ofte noch verclaren mochte door roeringe sijner consciëntie meerder na d'Amsterdamse kercke te hellen; ende dat dienvolgens het classis van den synodo gheen vreempt gevoelen meent te verwachten. Op het 2de, datter noch ghene bestendige redenen tegens de sententie des classis gebleken sijn, ende dat oversulcks de kerckeraet met wille ende danck deselve hadde behoren aen te nemen. Op het 3de, dat de acten der classis extraordinariae wel gegaen sijn eer D. Ellardus a consistorio ad classem ende oock het consistorium ad classem geprovoceert hadde, gelick oock noch niet van beyden geschiet is, maer dat die kercken van Amsterdam ende van Harderwijck parthijen waren, ende D. Ellardus dien persoon, over welcke de kercke van Amsterdam ad classem geprovoceert ende waerin oock de kercke van Harderwijck sich gesisteert heeft. Op het 4de, dat het classis anderen niet en weet als jae.

14 *Gravamina*

Is men gecomen ad gravamina, ende wort vooreerst deputatis ad synodum proximam lastgegeven alle gravamina des classis laestleden ad synodum wederom te brengen.

15 *Gravamen*

Het gravamen der kercke tott Harderwijck aengaende die catechizatie is afgeslagen, ter tijt toe deselve van den classe in 't brede ende clær gesien ofte gehoorst sal sijn.

16 *Nijkerk ~ Predikant*

Bij occasie van den 18den artikel classis ordinariae laestleden t'Elburg²⁶⁴ gehalten, heeft de kercke van Nijkerck van den classe begeert dat hetselve een missive metten eersten aen den Edelen Hove afveerdigen wilde, om daermede Hare Edelen submisselick te versoucken, ten effecte des accoorts²⁶⁵ bynnen Nijkerck tusschen Hare Edelen, d'amptsjonckeren ende kercke tott Nijkerck, alsoock mede den deputatos classis onlangs ter plaetse voorn. beraempt, aengaende het recommanderen ende²⁶⁶ senden van sekere gequalificeerde personen aldaer, ter fine de kercke tott Nijkerck, so²⁶⁷ tot dieselven als anderen²⁶⁸ (hare gaven oock²⁶⁹ gehoorst hebbende), eenen verkiesen ende beroepen mochte; end sulcks heeft classis, als ghefundeert, geconsenteert ende aengenomen

17 *Gravamen*

Also D. Johannes Hattemius doleantie maectt over sekere moetwillige leeryngen eeniger jesuïten, gelick deselve nu in sijn kerspel bij dage ende bij nachte bestaen worden, ende oock D. deputatus classis Zutphaniensis daerbij adviseert dat over deselve casum van haren classe seker gravamen ad synodum ende ten Edelen Hove²⁷⁰ gerefereert is, so vint onsen classis goet dat oock sodanich gravamen van harentwegen aengestellet werde, serieuselick d'utroeyinge van sodanige misusen bij den Edelen Hove versouckende.

18 *Elburg ~ Geschil*

De Erentfeste burgemeester Andries Greef d'advisen des classis over sekere delinquanten in haren consistorio tegens hare respectieve overicheit aldaer versocht hebbende, adviseert classis dat de sake in haren consistorio behoort te dienen²⁷¹.

19 *Correspondentie*

Om te meer correspondentie onder de respectiven classen te holden sijn gelesen acta classis ordinariae Zutphaniensis, gehalten 1, 2, 3 et 4 maii deser lopenden jaers.

264 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'Herden'.

265 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'resolutie'.

266 In de marge is geschreven: 'commanderen ende'.

267 Boven de regel geschreven.

268 Boven de regel is geschreven 'als anderen' in plaats van het doorgestreepte: 'eenen'.

269 Boven de regel geschreven.

270 Boven de regel is geschreven: 'ende (...) Hove'.

271 Hierna is doorgestreept: 'ende de delinquanten na desselven kercklicker ordre in aller sachtmoedicheit goetduncken te bestraffen staen'. Hiervan is boven de regel geschreven: 'kercklicker (...) sachtmoedicheit'.

1620 II Classis Neder-Veluwe

20 *Gedeputeerden ter synode*

Ad synodum provinciale[m] sijn met gemeener toestemminge vercoren D. Johannes Urbanus, D. Ottho ab Heteren (alhoewel hij sich daertoe vanwegen sijne kercke beswaert vont ende serieuselijk daertegens exciperende²⁷²), D. Jacobus Medenbachius, predikanten, ende een ouderling van Elburg.

21 *Correspondentie*

Ad classem Zutphaniensem is gecommiteert D. Assuerus Florentii Sergius, ad Arnhemiensem D. Joachimus Straetmannus.

22 *Gedeputeerden*

In deputatum classis, loco D. Otthonis ab Heteren, is vercosen D. Georgius Ernesti, ende D. Johannes Hattemius wort gecontinueert; alles na voorgaende herlicke bedanckinge aen D. Heteren voor sijnen getrouwen dienst²⁷³.

23 *Agenda*

Locus futurae classis sal wesen Harderwijk, en sal dan prediken D. Johannes Hattemius.

24 *Correspondentie*

Sijn de respective deputati classium Zutphaniensis et Arnhemiensis grootlicks voor hare getrouwe adsistentie ende goede advysen bedanct

25 *Sluiting*

Eintlick censura morum gehouden sijnde, is classis naer alle behoorlicke dancsegging des godtlicken naems, in goeden vrede ende eendrachticheit gescheiden.

26 *Ondertekening*

Johannes Urbanus, praeses
Rutgerus Vittaeus, assessor
Henricus Conradi, scriba

1620 II Classis (extraordinaris). Harderwijk, 17 juli

Inv. nr. 113, p. 245.

1 *Leiding*

Acta classis extraordinariae, gehouden tott Harderwijk den 17den julii 1620. Na gedane gebett sijn in praesidem, assessorem et scribam gecontinueert de geëli-geerden des voorgaenden ordinarischen classis, gehouden tott Hattum.

2 *Aanwezigen*

Sijn op desen extraordinarischen classe verschenen: van Harderwijk D. Ellardus van Mehen, als predikant, ende den Erentfesten burgemeester²⁷⁴ Gerrit van Huekelom, olderling; van Hattum D. Johannes Urbanus, als predikant, ende den

272 Boven de regel is geschreven: 'ende (...) exciperende'.

273 Toegevoegd: 'alles (...) dienst'.

274 Hiervoor is doorgestreept 'Arent van' en hierna is doorgestreept: 'Arent'.

Erenfesten Arent van Rutenburgh, als olderling; van Barnevelt D. Johannes Hattemius, predikant; van Eep D. Rutgerus Vitaeus, predikant; van Putten D. Johannes Rutgeri, predikant; van Ermell D. Jacobus Medenbach, predikant; van Garder D. Fridericus Curtenius, predikant; van Elspeet D. Georgius Ernesti, predikant; van Nunspeet D. Henricus Conradi, predikant.

3 *Vergadering*

Also een sekere missive van de kerckenraet t'Amsterdam aen onsen deputatos classis afgeveerdicht, ende onversiens, terwijlen de vergadering begost te geschieden, aengecomen was, is daerover van de gecommiteerden der kercke tott Harderwijk den classi afgevraegt of men op dese hare extraordinarische vergadering meer dingen soude willen verhandelen als gravamina classium ad synodum betreffende²⁷⁵, ende onder anderen den inhoud van de voorn. missive? Ende niet-tegenstaende noch praeses, noch assessor, noch scriba per more gecosen waren, ende oversulcks gheen antwoord definityf daerop sonder confusie conde gegeven worden, sijn nochtans de gecommiteerden, met miscontentement der vergadering, niet alleen uut deselve gescheiden, seggende dat haer van haren kerckenraet tott yet anders te verhandelen gheen last gegeven was, maer hebben oock geweigert wederom te compareren alse door den custoden van den classe daertoe vrientlick versocht wierden. Hetwelcke op toecomenden classe dienen sal.

4 *Gravamina*

Sijn de gravamina classium, gelick se aen den deputatos nostrae classis toegesonden waren, overlesen. Ende is tott het verhandelen van dien, alsoock mede van andere voorvallende swaricheden den deputatis ad synodum gewoonlicke authorisatie gegeven.

5 *Oene ~ Predikant*

Is oock voorlesen sekere missive van den jonckeren ende kerckmeesters tott Oehn aen den Eerweerden Hattemio gesonden, ende den deputatis classis last gegeven daerin na de resolutie des verleden classis te procederen.

6 *Ondertekening*

Johannes Urbanus, praeses classis
Rutgerus Vitaeus, assessor
Henricus Conradi, classis scriba

275 Boven de regel geschreven in plaats van het doorgestreepte: 'tentserende'.

Bijlage 1

Gemeenten in de classes Nijmegen, Tiel/Bommel, Tiel, Bommel, Zutphen, Over-Veluwe (Arnhem) en Neder-Veluwe (Harderwijk) 1592-1620

In verband met het ontbreken van voldoende bronnen over de vroege geschiedenis van de classes bestaan er vele onzekerheden omtrent de predikanten en hun ambtsperiode. Hier is alleen opgenomen wat met redelijke zekerheid bekend is. Uitgangspunt werd genomen in de publicaties van F. van Lieburg (bibliografische handreiking nr. 27).

Aalst (B)

1619-1626 Gerardus Remigius.

Aalten (Z)

Gecombineerd met Winterswijk

1602-1626 Anthonius van Keppel; 1611-1613 Theodorus Petri; 1613-1614 Jacobus Revius.

Aerdts (N)

Ook gecombineerd met Herwen, Pannerden

1598-voor 9 mei 1609 Johannes Rongius; 1609-1609 Hubertus Liesselius; 1609-1615 Henricus Ebberus; 1615-1619 Christophorus Reusnerus.

Almen (Z)

Ook gecombineerd met Gorssel

1598-voor 10 juni 1600 Godefridus Bucherus; 1602-1603 Henricus Brumannus; 1603-1606 Henricus Winckelius; 1608-1611 Andreas Suavius; 1611-1618 Lambertus Rotarius; 1618-1636 Warnerus Wentholt.

Alphen (N)

1609-1610 Thomas van Zutphen; 1614-1616 Johannes Porcelius.

Altforst (N)

Gecombineerd met Appeltern

1610-voor 2 mei 1614 Helmichius Episcopus; 1615-1623 Theodorus Henselius.

Angeren (N)

1608-1609? Melchior Frencelius; 1609-voor 2 mei 1614 Christianus Elstroth; 1615-1616 Petrus Bulaeus; 1617-voor 1622 Everhardus Weidenfeldius

Angerlo (Z)

Gecombineerd met Drempt, Hoog-Keppel

1610-1614 Gellius Petri de Bouma; 1614-1636 Bartholdus Wentholt.

Apeldoorn (OV)

1595-1597 Theodorus Jacobi; 1598-1601 Georgius Bucherus; 1602-1616 Balthasar Hermanni Hydoraeus; 1616-1631 Albertus Hydoraeus.

Arnhem (OV)

1578-1615 Johannes Fontanus; 1579/80-1595 Jacobus Eldenius; 1590-1599 Hermannus Phrygio; 1595-1598 Georgius Bucherus; 1598-1609 Jacobus Burschetus; 1599-1608 Jacobus Bruno; 1608-1617 Henricus Brumannus;

- 1610-1616 Henricus Meilingius; 1616-1619 Engelbertus Aegidii van Engelen; 1617-1619 Wilhelmus Stephani; 1617-1619 Cornelis Dunganus; 1619-1633 Adolphus Sopingius; 1619-1623 Hieronymus Hoenerbringa; 1619-1649 Godschalculus Altius.
- Avezaath (T)
1592-1601 Hendrick van Hemert; 1600-1606 Johannes Broekhuizen; 1607-1607 Cornelis Johannis van Drongelen; 1610-1612 Henricus Johannis Vredaeus; na 10 mei 1614-voor 24 april 1615 Albertus Hydoraeus; 1615-1619 Johannes Seroyen; 1619-1626 Lambertus Latomus.
- Bahr (Z)
Gecombineerd met Lathum
1614-1619 Wilhelmus Molnerus; 1619-1629 Valentinus Lindeborn.
- Balgoy (N)
Gecombineerd met Niftrik
1609-1610 Bernardus à Mandeville; 1617-1619 Petrus Straatman.
- Barneveld (NV)
1592-1603 Regnerus Wijncopius; 1604-1615 Antonius Weddaeus; 1617-1633 Johannes Alberti Hattemius.
- Batenburg (N)
1608-1615 Wilhemus Isfordinck; 1615-1627 Marcus Mignonius
- Beekbergen (OV)
Gecombineerd met Loenen
1605-1618 Johannes Drielanus; 1618-1623 Cornelius Botterus.
- Beesd (B)
Gecombineerd met Rhenoy
1603-1622 Johannes Grotius.
- Bemmel (N)
Ook gecombineerd met Lent, Ressen
1601-1602 Gerardus Tonsorius; 1603-1606 Regnerus Berck; 1606-1617 Daniël Holstius; 1619-1624 Christophorus Reusnerus.
- Bennekom (OV)
1599-1604 Antonius Weddaeus; 1607-1612 Isaïc Wassenberg; 1612-1626 Johannes Godefridi.
- Bergharen (N)
Gecombineerd met Hernen
1611-1615 Samuel Velsius; 1615-1619 Adolphus van Broekhuysen; 1619-1632 Theodorus Strackius.
- Beuningen (N)
1608/09-1637 Anselmus Jodoci van Gemert.
- Borculo (Z)
1616-1619 Bernardus ab Holle; 1619-1666 Theodorus Havenberg.
- Brakel (B)
Ook gecombineerd met Vuren
1614-1618 Laurentius Cornelii; 1618-1630 Johannes de Noy.
- Bredevoort (Z)
1598-1600/02 Johannes Sutorius; 1602-1635 Johannes Petri Verschagen.
- Bruchem (B)
Gecombineerd met Kerkwijk
1606-1606? Johannes van Eindhoven; 1607-1632 Johannes Verschuyt.

- Brummen (OV)
Gecombineerd met Hall
 Voor 11 september 1592-1595 Gualtherus de Bruyn; 1595/96-1602 Johannes Wedaeus; 1603-voor 3 april 1605 Everhardus van Goor; 1605-1614 Bartholdus Wentholt; 1614-1619 Johannes Rutgeri Verbruggen; 1619-1626 Wilhelmus Molnerus.
- Cuijk, Land van (Nederambt) (N)
 1614-1619 Abraham de la Quevellerie; 1620-1648 Henricus Beventrop.
- Cuijk, Land van (Overambt) (N)
 1616-1620 Abraham Paludanus; 1620-1638 Hermannus Beventrop.
- Deil (B)
Gecombineerd met Enspijk
 Voor 12 september 1608-1649 Ernst Mersman.
- Didam (Z)
 1596-1597 Pibo Ovitius van Abbema; 1604-1609 Lambertus Leopoldus; 1609-1626 Johannes Jorlingius.
- Dieden (N)
 1614-1615 Petrus Straatman; 1616-1619 Lambertus Latomus.
- Dinxperlo (Z)
 1609-1619 Albertus Lomeyer; 1619-1624 Gerardus Nieuwenhuys.
- Doesburg (Z)
 1587-1608 Henricus Dibbetz; 1593-na 22 april 1623 Johannes Langius; 1608-1619 Henricus Winkelius; 1609-1643 Bernardus Gosewini Spa-naeus.
- Doetinchem (Z)
 1593-1599 Matthias van Regt; 1600-1653 Georgius ter Mollen.
- Doornspijk (NV)
 1593-1607 Wessel Johannes; 1607-1608 Laurentius Pauli Borchlonius; 1610-1624 Joachim Straatman.
- Dorth, Huis (Z)
 1615-1617 Petrus à Valencijn; 1618-1619 Daniël Goyckerus; 1620-1621 Andreas Loderus
- Druten (N)
Gecombineerd met Afferden
 1615-1659 Henricus de Bruin.
- Echteld (T)
 1598-1607 Johannes Zasius; 1608-1619 Bernerus Vesekius; 1619-1666 Abraham Rademaker.
- Eck (T)
Gecombineerd met Wiel
 1598-1607 Casparus Leo; 1609-voor 10 sept. 1611 Simon Lucas Bijsterus; 1611-1616 Petrus Lucanus; 1617-1623 Johannes Corneli Verhouwel.
- Ede (OV)
 1593-1605 Petrus Sonnius; 1607-1622 Arnoldus Kemenerus.
- Eibergen (Z)
Ook gecombineerd met Rekken
 1616-1617 Henricus Meilingius; 1617-1620 Johannes Palmerius; 1620-1652 Theodorus Rumphius.

- Elburg (NV)
1589-1620 Winandus Johannis Neranus.
- Elden (N)
Ook gecombineerd met Driel
1602-1627 Johannes Woltingius.
- Elspeet (NV)
1594-1597 Johannes Anthonii; 1598-1612 Johannes Hesselius; 1614-1621 Georgius Ernesti.
- Elst (N)
Ca. 1590-1597 Johannes Lemhovius; voor 30 mei 1598-1608/9 Johannes Mulhovius; 1611-1614 Johannes Wigelius; 1615-1619 Wilhelmus Isfordinck.
- Epe (NV)
1592-1598 Ludolphus Pieck; 1598-1604 Johannes Voskuyl; 1604-1625 Rutgerus Vittaeus.
- Ermelo (NV)
1596-1599 Georgius van Cooth; 1600-1604 Wemmarus Stipelius; 1605-1653 Jacobus van Medenbach.
- Etten (Z)
Zie ook Terborg
1613-1625 Theodorus Petri.
- Garderen (NV)
Gecombineerd met Kootwijk
1593-1594 Gerardus Versteegen; 1594-1604 Timannus Alberti; 1604-1605 Jacobus van Medenbach; 1607-1630 Fredericus Curtenius.
- Geesteren (Z)
1616-1623 Daniël Suavius.
- Geldermalsen (B)
Gecombineerd met Meteren
1590-1597 Georgius Freilingius; 1605-1614 Casparus Pellenberg; 1615-1615 Jodocus Adriani; 1617-1620 Elias van Spranckhuysen; 1620-1624 Johannes Haldermontius.
- Gellicum (B)
Gecombineerd met Rumpt
1610-1618/19 Segerus Wilhelmi Phalius; 1619-1623 Johannes à Porta.
- Gelselaar (Z)
1616-1617 Henricus ab Holle; 1617-1618 Warnerus Wentholt; 1618-1630 Albertus Brielius.
- Gendringen (Z)
1605-1631 Johannes Rochlingius.
- Gendt (N)
1608-1609 Johannes Lucae; 1610-1618 Hermannus Crucius; 1619-1634 Petrus Straatman.
- Gorssel (Z)
Ook gecombineerd met Almen
1603-1606 Henricus Winckelius; 1613-1614 Henricus Fabricius; 1614-1621 Gellius Petri de Bouma.

- Grave (N)
1602-1619 Godefridus Paludanus; 1605-1615 Johannes Narsius; 1616-1619 Henricus Hollingerus; 1618-1619 Abraham de la Quevellerie; 1619-1621 Paulus Colonius; 1619-1622 Adam Hartwegh.
- Groenlo (Z)
1597-1598 Johannes Sutorius; 1598-1602 Jacobus Frederici; 1602-1606 Johannes Wigelius.
- Groesbeek (N)
1612-1613 Petrus Calcarius.
- Haaften (B)
1608-1619 Anthonius Leo; 1620-1625 Andreas Boltius.
- Harderwijk (NV)
1583-1592 Henricus Heiningius; 1591-1597 Johannes Caesarius; 1592-1602 Wilhelmus Wirtzfeldius; 1598-1639 Ellardus van Mehen; 1604-1647 Johannes Rhodius; 1613-1655 Otto van Heteren.
- Hatterem (NV)
1580-1603 Johannes Sanderus; 1604-1624 Johannes Urbanus.
- Hedel (B)
Ook gecombineerd met Ammerzoden, Well
1612-1661 Nicolaus Backerus.
- Heerde (NV)
1594-1595 Wesselus Matthei Salingensis; 1597-1626 Jacobus Schoonhovius.
- 's-Heerenberg (Z)
1592-1597 Johannes Venator; 1597-1617 Casparus Solingius; 1617-1626 Caspar Keydwerd.
- Heerwaarden (B)
Ook gecombineerd met Fort Nassau
1600-voor 24 april 1604 Jan Arentsz. Wonder; 1609-1612 Abraham Hasius; 1614-1616 Simon de Lange; 1618-1618 Jacobus Bontebal; 1619-1620 Johannes Haldermontius.
- Hengelo (Z)
Zie ook Zelhem
1598-1599 Rutgerus Henrici van Onna; 1604-1604/05 Hermannus Brumanus; 1605-1613 Petrus Wilbrenninck; 1614-1645 Matthias Zelhorst.
- Herveld (N)
Zie ook Slijk-Ewijk
1610-1612 Henricus Slatius; 1606-1610 Conradus Heckerus; 1613-1616 Jacobus Heisius; 1616-1629 Rutgerus à Rheenen.
- Herwen (N)
Gecombineerd met Aerdt
1598-voor 10 juni 1600 Johannes Rongius; 1601-1610 Hermannus Crucius; 1610-1615 Henricus Gregorius Blijvenburch; 1615-1637 Henricus Ebberus.
- Herwijnen (B)
Gecombineerd met Hellouw
1608-1610 Johannes Godefridi Coxius; 1610-voor 28 april 1612 Johannes Lindenius; 1612-1623 Henricus Christiani.

- Heteren (N)
Gecombineerd met Driel, Valburg, Randwijk
 1598-voor 28 april 1601 Henricus Tammerus; 1601-1602 Bathasar Hermannus Hydoraeus; 1605-1610 Johannes Grevius; 1610-1612 Gerard van Velsen; 1612-1664 Gerardus Noorman.
- Heumen (N)
Gecombineerd met Malden
 1615-1617 Johannes de Noy; 1618-1619 Jacobus van Mekerem.
- Hien (T)
Gecombineerd met Dodewaard
 1597-1598 Wilhelmus van der Wal; 1603-1624 Hermannus van Broekhuysen.
- Hoevelaken (OV)
 1594-voor 28 april 1601 Adriaen Vossius; 1612-1619 Regnerus Liesselius.
- Horssen (N)
 1609-1619 Johannes Lotichius; 1619-1656 Franciscus Diepenbroek.
- Hummelo (Z)
Gecombineerd met Hoog-Keppel
 1598-1604/07 Henricus Raasfeld; 1610-1616 Arnoldus Grevingius; 1618-1627 Lamberus Rotarius.
- IJzendoorn (T)
Ook gecombineerd met Ochten
 1593-1600 Arnoldus Stelant; 1603-1604 Gellius Petri de Bouma; 1607-1612 Henricus Christiani; 1614-1624 Godefridus van Broekhuysen.
- Ingen (T)
 1596-1606 Adam Billichius; 1608-1610 Johannes Galenus; 1612-1618 Simon Lucas Bijsterus; 1620-1622 Wilhelmus Wigelius.
- Kerkdriel (B)
 1603-1603 Thomas Hessing; 1609-1620 Pieter Jansz. Zegers.
- Kesteren (T)
Ook gecombineerd met Opheusden
 1580-1616 Petrus Montanus; 1616-1619 Adam Hartwegh; 1619-1634 Bernhardus Crusius.
- Kootwijk (NV)
Zie ook Garderen.
 Ca. 1610-ca. 1612 Fredericus Curtenius; 1617-1627 Johannes Kintzius
- Leeuwen (N)
 1603-1603 Jacobus Waalwijn.
- Lent (N)
Zie ook Bemmel.
 1616-1618 Johannes Mulhovius; 1620-1623 Johannes Sophianus.
- Lichtenvoorde (Z)
 1617-1624 Thomas Comin.
- Lienden (T)
 1598-1612 Henricus Cruyff; 1613-1639 Isaac Johannis van Rheewijk.
- Lochem (Z)
Gecombineerd met Laren
 1598-1610 Johannes Overmeyer; 1609-1620 Andreas Suavius.

- Lunteren (OV)
Ook gecombineerd met Otterlo
 1601-1606 Johannes Fabricius; 1606-1607 Reinerus ab Erpraath; 1608-1609 Henricus Schrammius; 1609-1662 Hubertus Liesselius.
- Maasbommel (N)
 1615-1620 Andreas Boltius.
- Maurik (T)
Ook gecombineerd met Rijswijk
 1598-1601 en 1602-1608 Wierus Vorchtenius; 1609-1609 Segerus Wilhelmus Phalius; 1609-1612 Christianus Sopingius; 1612-1619 Paulus Colonus; 1620-1623 Jacobus van Mekerem.
- Meteren (B)
Ook gecombineerd met Geldermalsen, Est
 1620-1621 Gibbo Theodori van Eerst.
- Millingen aan de Rijn (N)
 1620-1628 Philippus Ludovicus Selbach.
- Fort Nassau (of de Voorn) (T)
Ook gecombineerd met Fort Sint Andries, Heerewaarden
 1602?-1602 Hermannus Grevenstein; 1602-1606/7 Gerardus Tonsorius; 1607-1620 Abraham Hasius.
- Neede (Z)
 1616-1622 Andreas Suavius.
- Neerbosch (N)
Gecombineerd met Hees
 1607-1610 Reinerus ab Erpraath; 1612-1616 Henricus Johannis Vredaeus; 1616-1616 Albertus Huttenus; 1616-1631 Jacobus Heisius.
- Niftrik (N)
Gecombineerd met Keent, Balgoy
 1615-1619 Petrus Straatman.
- Nijbroek (OV)
 1591-1594 Johannes Anthonii; 1595-1616 Carolus Gallus; 1610-1631 Henricus Magirius.
- Nijkerk (NV)
 1594-1623 Johannes Paulusz. Switterius.
- Nijmegen (N)
 1581-1585 en 1591-1598 Jacobus Lomannus; 1592-1598 Johannes Neranus; 1597-1598; Johannes Venator; 1600-1618 Gerardus Livius; 1600-1618 Henricus Georgii Lepflerus; 1605-1618 Johannes Coetsius; 1618-1651 Johannes Smetius; 1618-1623 Daniël Gysius; 1619-1630 Leo Petri de Leeuw van Coolwijk.
- Nunspeet (NV)
 1593-1616 Tilmannus Mylius; 1618-1624 Henricus Conradi.
- Ochten (T)
Ook gecombineerd met IJzendoorn
 1593-1594 Pibo Ovitius van Abbema; 1603-1604 Gellius Petri de Bouma; 1608-1616/17 Sibrandus Sixti; 1617-1623 Henricus Crollius.
- Oene (NV)
 1599-1599 Johannes Keteler; 1599-1623 Thomas à Dingslagen.

- Oijen (N)
1610-1611 Johannes Fonckius; 1613-1617 Bernardus Busschof; 1618-1619 Franciscus Wernerius; 1619-1622 Johannes Breyerus.
- Oldebroek (NV)
1592-1594 Timannus Alberti; 1595-1601 Gosuinus Dorre; 1601-1605 Johannes Heesius; 1606-1609 Christianus Elstroth; 1610-1658 Assuerus Florentii Serris.
- Ommeren (T)
1598/1601-1618 Gerardus Wilhelmi; 1618-1637 Ludovicus van Edel.
- Ooij (N)
Gecombineerd met Persingen
1602-1602 Conradus Velthusius; 1605-1624 Johannes Gobelius.
- Oosterbeek (OV)
Ook gecombineerd met Renkum
1598-1607 Hubertus Arnoldi Heynsbergen; 1607-1609 Bartholomeus Schrantz; 1609-1619 Engelbertus Aegidii van Engelen.
- Oosterwolde (NV)
1601-1617 Johannes Nuckius; 1618-1642 Henricus Johannes Soestius.
- Ophemert (B)
Gecombineerd met Varik
1610-1611 Jacobus Bontebal; 1615-1619 Marcus Jillisz. Nothaeus; 1619-1658 Theodorus Petri.
- Opheusden (T)
Zie ook Kesteren
1615-1639 Hubertus Ellerus.
- Opijnen (B)
Ook gecombineerd met Neerijnen en Waardenburg
1609-1618 Wilhelmus Wirtz; 1620-1635 Wijnandus Jansz. Canzius.
- Otterlo (OV)
Ook gecombineerd met Lunteren
1592-1593 Petrus Sonnius; 1597-1602 Jacobus Waalwijn; 1604-voor 14 april 1607 Petrus Vigelius; 1607-1624 Henricus Schrammuis.
- Overasselt (N)
Gecombineerd met Nederasselt
1608-1610 Petrus Calcarius; 1616-1619 Thomas Maartensz. Stalius; 1619-1620 Jacobus van Mekeren.
- Pannerden (N)
Gecombineerd met Aerdt, Doornenburg
1600-voor 18 april 1615 Johannes Rongius; 1616-1617 Caspar Keydwerd; 1617-1627 Johannes Kelbergen.
- Poederrijen (B)
1613-1613 Samuël de Prince; 1617-1620 Henricus Vogellius.
- Puiflijk (N)
1609-voor 26 juli 1619 Hermannus Gerardi Postelius.
- Putten (NV)
1598-1618 Petrus Kintzius; 1619-1645 Johannes Rutgeri Verbruggen.
- Renkum (OV)
Ook gecombineerd Doorwerth, Heesum, Oosterbeek

- 1593-1598 Cornelius Franz. Polletz; 1598-1606 Hubertus Arnoldi Heynsbergen; 1607-1609 Bartholomeus Schrantz; 1610-1636 Georgius Heshusius.
- Rheden (OV)
Ook gecombineerd met Velp, Rozendaal
 Voor 11 september 1592-1598 Petrus Kintzius; 1598-1607 Ahasverus Hermanni Holtzbergen; 1608-1610 Petrus Wassenberg; 1612-1636 Johannes Peye.
- Rijswijk (T)
Ook gecombineerd met Maurik, Ravenswaaij
 1592/98-1602 Hermannus van Amerongen; 1602-1618 Wierus Vorchteneus; 1618-1637 Johannes Brandolphus.
- Rossum (B)
Gecombineerd met Fort Sint Andries
 1609-1618 Johannes Lorius; 1619-1625 Segerus Wilhelmus Phalius.
- Ruurlo (Z)
 1598-1602 Johannes Wigelius; 1602-1604 Henricus Meilingius; 1604-1606 Zacharias Wolfius; 1607-1617 Johannes Meilingius; 1617-1646 Matthias Caesarius.
- Fort Schenkenschanz ('s-Gravenweert) (N)
 1598-1615/16 Henricus Hollingerus; 1616-1624 Henricus Johannis Vredaeus.
- Scherpenzeel (OV)
 1597-1599 Henricus Mommius; 1594-1595 Carolus Gallus; 1600-1601 Johannes Fabricius; 1603-1604 Johannes Rhodius; 1605-1609 Johannes Baers; 1610-1626 Reinerus ab Erpraath.
- Slijk-Ewijk (N)
Ook gecombineerd met Herveld, Oosterhout
 1602-voor 5 april 1603 Johannes Bachusius; 1606-1625 Conradus Heckerus.
- Spankeren (OV)
Gecombineerd met Ellecom, Dieren, Middachten
 Voor 24 mei 1597-1601 Leonardus Holtzbergen; 1602-1605 Abraham Theodorici Knoop; 1605-1632 Reinerus Gerardi Everwijn.
- Steenderen (Z)
Gecombineerd met Bronkhorst
 1595-1595/96 Johannes Wedaeus; 1596-1602 Johannes Tremoniensis; 1602-1628 Vincentius Schultgen.
- Terborg (Z)
Ook gecombineerd met Etten, Silvolde
 1591-1593 Pibo Ovitius van Abbema; 1607-1610 Johannes Volcerus; 1611-1612 Johannes Carolus Heisius; 1613-1626 Georgius Claphouwer.
- Terwolde (OV)
 1594-1597 Gerhardus van Keppel; 1597-1597 Henricus Hollingerus; 1599-1599 Johannes Arnoldus Rodingenus; 1601-1605 Johannes Drielandus; 1606-1630 Johannes Buranus.

- Tiel (T)
1580-1618 Johannes Vredaeus; 1606-1618 Alardus de Vries; 1619-1650 Bertramus van Laar; 1619-1625 Laurentius Eckius.
- Tuil (B)
Ook gecombineerd met Gameren, Neerijnen, Waardenburg
1604-1609 Wilhelmus Wirtz; 1611-1612 N.N.; 1612-1638 Johannes de Roy.
- Twello (OV)
1592-1601 Gerhardus van Keppel; 1601-1637 Wilhelmus Nagge.
- Vaassen (NV)
1610-1634 Hermannus Goddaeus.
- Valburg (N)
Gecombineerd met Heteren en Homoet
1601-1602 Bathasar Hermanni Hydoraeus; 1605-1606 Conradus Heckerus; 1609-1633 Wilhelmus Franck.
- Varsseveld (Z)
1598-1598? Hieronymus Gerropaeus; 1600-1627 Godefridus Bucherus.
- Velp (OV)
Ook gecombineerd met Rozendaal; zie ook Rheden
1598-1601 Johannes Drielanus; 1607-1610 Petrus Wassenberg; 1611-1613 Otto van Heteren; 1614-1619 Godefridus Corneli.
- Voorst (OV)
Johannes Lontius; 1594-1598 Gerardus Verstegen; 1598-1603 Sergius Brumanus; 1603-1608 Henricus Brumanus; 1608-1623 Hermannus Kekius.
- Voorthuizen (NV)
1593-1595 Johannes Lontius; 1595-1615 Gualtherus de Bruyn; 1616-1659 Petrus Peregrinus.
- Vorchten (NV)
1612-1617 Henricus Visbach; 1618-1621 Johannes Velthuysen.
- Vorden (Z)
1598-1598 Johannes Broekhuizen; 1604-1605 Zacharias Wolfius; 1605-1607 Johannes Volcerus; 1609-1631 Bernardus ab Holle.
- Waardenburg (B)
Gecombineerd met Tuil, Neerijnen en Opijnen
1604-1618 Wilhelmus Wirtz; 1618-1648 Laurentius Corneli.
- Wadenoijen (B)
1598-1598 Wilhelmus van der Wal; 1606/07-1611 Cornelis Johannis van Drongelen; 1611-1612 Henricus Galenus; 1614-1627 Aegidius van Couwenberg.
- Wageningen (OV)
1591-1595 Simon Johannes Philaeus; 1596-1620 Johannes Plettenberg; 1617-1625 Wolbrand Plettenberg.
- Wamel (N)
Ook gecombineerd met Dreumel
1608-1616 Franciscus van Merwen; 1617-1634 Jacobus Sigart.
- Warnsveld (Z)
1602-1603 Johannes Tremoniensis; 1604-1608 Gellius Pertri de Bouma; 1608-1629 Johannes Bouillet.

- Well (B)
Gecombineerd met Ammerzoden
 1609-1626 Gerrit Adriaansz. van Duyfhuysen.
- Westervoort (Z)
 1609-1620 Conradus Sagelius; 1620-1626 Joachim Gribbenitius.
- Wijchen (N)
Gecombineerd met Leur
 1610-1614/15 Thomas van Zutphen; 1615-1619 Samuel Velsius; 1620-1625 Henricus Vissingius.
- Wilp (OV)
 1598-1599 Georgius ter Mollen; 1602-1605 Godschalcus Altius; 1607-1616 Hugo Halewech; 1617-1622 Hugo Gallus.
- Winssen (N)
 1607-1637 Mattheus Xylander.
- Winterswijk (Z)
Ook gecombineerd met Aalten
 1598-1618 Johannes Rauwertz; 1611-1613 Theodorus Petri; 1613-1614 Jacobus Revius; 1618-1621 Petrus à Valencijn.
- Zaltbommel (B)
 1573-1607 Johannes Leo; 1599-1619 Henricus Leo; 1608-1614 Albert Selcart; 1610-1618/19 Wihelmus Remautius (Franse gemeente); 1615-1618 Johannes Narsius; 1619-1622 Johannes Blom.
- Zeddam (Z)
 1602-1608 Hieronymus Gerropaeus; 1608-1609 Conradus Sagelius; 1609-1612 Johannes Lucae; 1613-1613 Jacobus Revius; 1614-1623 Henricus Brinkman.
- Zelhem (Z)
Ook gecombineerd met Hengelo
 1593-1596 Johannes Tremoniensis; 1598-1598 Rutgerus Henrici van Onna; 1605-1610 Petrus Wilbrennick; 1611-1620 Theodorus Rumphius.
- Zetten (N)
 1601-1602 Wierus Vorchtenius; 1606-1616 Rutgerus à Rheenen; 1617-1656 Petrus Muserus.
- Zoelen (T)
 Tussen 1576 en 1596 Goossen Wijnants en Jacobus; 1596-1597 Dithmarus Blefkenius; 1597-1598 Theodorus Anthoni Viëtor; 1600-1617 Johannes Broekhuizen; 1617-1618 Bernardus Busschhof; 1619-1634 Johannes Nevius.
- Zuilichem (B)
 1604-voor 20 april 1613 Aegidius van Couwenberg.
- Zutphen (Z)
 1580-1583 en 1591-1604 Petrus Gellius Faber de Bouma; 1591-1592 Gerhardus van Keppel; 1591-1595 Hermannus Avercamp; 1594-1608 Sergius Brumanus; 1597-1599 Johannes Mauritiï Bergerus; 1598-1640 Wilhelmus Baudartius; 1604-1640 Sebastiaan Damman; 1608-1619 Bernardus Ste-demeyer; 1614-1621 Henricus Fabricius.

Bijlage 2

Predikanten in de classes Nijmegen, Tiel/Bommel, Tiel, Bommel, Zutphen, Over-Veluwe (Arnhem) en Neder-Veluwe (Harderwijk) 1592-1620

In verband met het ontbreken van voldoende bronnen over de vroege geschiedenis van de classes bestaan er vele onzekerheden omtrent predikanten en hun ambtsperiode. Hier is alleen opgenomen wat met redelijke zekerheid bekend is. Uitgangspunt werd genomen in de publicaties van F. van Lieburg (bibliografische handreiking nr. 27).

Abbema, Pibo Ovitius van, † ca. 1618.

1589-1590 pastoor te Kessel; pastoor te Orsoy (Kleve); pastoor en medicus te Weeze (Kleve); 1591-1593 Terborg; 1593-1593 'Vossen?'; 1593-1594 Ochten; 1594-1595 Werkhoven; 1595-1596 Wieringen (mogelijk Hippolytushoef); 1596-1597 Didam; 1598-1599 Enschede en Lossers; 1599-1603 Hagestein (vanaf 1603 in combinatie met Tull en 't Waal), 1603-1609 Nigtevecht, 1610-1618 Zuilen.

Adriani, Jodocus, † 1615.

1615-1615 Geldermalsen en Meteren.

Alberti, Timannus, † 1604.

Schoolmeester te Elburg; 1592-1594 Oldebroek; 1594-1604 Garderen en Kootwijk.

Altius, Godschalcus, ca. 1575-1649.

Huisleraar te Arnhem; 1602-1605 Wilp; 1606-1619 Bolsward; 1619-1649 Arnhem.

Amerongen, Hermannus van.

1592/98-1602 Rijswijk (Gelderland).

Anthonii, Johannes, † 1605.

1591-1594 Nijbroek; 1594-1597 Elspeet; na 3 juni 1597-1598 Mastenbroek; 1598-1605 Zalk.

Avercamp, Hermannus, † 1595.

1583-1591 Ternaard; 1591-1595 Zutphen.

Bachusius, Johannes, geb. 1580.

1602-voor 5 april 1603 Slijk-Ewijk en Herveld; ca. 1603-na juli 1634 Krimpen aan de Lek.

Backerus, Nicolaus, † 1667.

1612-1661 Hedel.

Baers, Johannes, ca. 1581-1653.

1605-1609 Scherpenzeel (Gelderland); 1610-1619 Fijnaard; 1619-1629 Vreeswijk en De Vaart; 1629-1630 Pernambuco (Brazilië); 1630-1631 Vreeswijk; 1632-1645 Soest.

Baudartius, Wilhelmus, 1565-1640.

Conrector te Sneek; 1593-1596 Kampen; 1596-1598 Lisse; 1598-1640 Zutphen (1626-1636 tevens bijbelvertaler te Leiden).

Berck, Regnerus.

1603(-1606) Bemmelen.

- Bergerus (ab Ebersberch), Johannes Mauriti, † na 1614.
Franciscaner monnik; 1589-1593? Essen (luthers predikant); 1593-1596 Unna (Mark) (luthers predikant); in 1596 en 1597 prediker te Haren (Groningen) en Visvliet; 1597-1599 Zutphen (bij provisie); 1600-1605 Utrecht; 1605-1608 Leusden; medicus te Amsterdam.
- Beventrop, Henricus, ca. 1595-1654.
1620-1620 Uedem (Kleve); 1620-1648 Land van Cuijk (Nederambt); 1648-1654 Land van Cuijk (Over- en Nederambt).
- Beventrop, Hermannus, ca. 1597-1638.
1617-1619? Wallach (Kleve) (hulppredikant); 1619-1620 Sonsbeck (Kleve); 1620-1620 Xanten (Kleve); 1620-1638 Land van Cuijk (Overambt).
- Bijsterus, Simon Lucas, ca. 1587-ca. 1670.
1609-voor 10 september 1611 Eck; 1612-1618 Ingen; remonstrants predikant te Warmond en Leiden.
- Billichius, Adam, † 1624.
Ca. 1572-1574 Asperen; 1579-1594? Hippolytushoef (Wieringen); 1594-1596 Montfoort; 1596-1606 Ingen; 1606-1624 Culemborg.
- Blefkenius, Dithmarus.
1595-1595? in classis Tiel (Zoelen?); 1596-1597 Zoelen; voor 14 april 1603-voor 8 december Andel; 1603-1609 Giessen; Wijk bij Duurstede?
- Blijvenburch, Henricus Gregorius, geb. ca. 1587.
1610-1615 Herwen; 1615-1619 Zoetermeer; schoolmeester te Overschie.
- Blom, Johannes, 1586-1622.
1610-1619 Meerkerk; 1619-1622 Zaltbommel.
- Boltius, Andreas, geb. ca. 1585.
1610-1612? Waldniel (Jülich); 1612-1615 Kaldenkirchen (Jülich); 1615-1620 Maasbommel; 1620-1625 Haaften; 1625-1626 Hattem; 1627-1627? Heveskes.
- Bontebal, Jacobus, geb. ca. 1589.
1610-1611 Ophemert en Varik; 1613-1617 Hilleegersberg; 1618-1618 Heerwaarden.
- Borchlonius, Laurentius Pauli.
1607-1608 Doornspijk.
- Botterus, Cornelius, † 1623.
1618-1623 Beekbergen en Loenen (Gelderland).
- Bouillet, Johannes, † 1632.
Voor 8 december 1608-1629 Warnsveld; 1629-1632 Zutphen.
- Bouma, Gellius Petri de, 1579-1658.
1603-1604 IJzendoorn en Ochten; 1604-1608 Warnsveld; 1608-1610 Landsmeer en Buiksloot; 1610-1614 Angerlo, Drempt en Laag-Keppel; 1614-1621 Gorssel; 1621-1658 Zutphen.
- Bouma, Petrus Gellius Faber de, ca. 1550-1604.
1575-1577 Lamsheim (Pfalz); 1578-1580 Nijmegen; 1580-1583 en 1591-1604 Zutphen; 1584-1584 's-Gravenhage (hofpredikant); 1584-1591 Leer (Ostfriesland).
- Brandolphus, Johannes, † 1637.
1618-1637 Rijswijk (Gelderland) en Ravenswaaij.

- Breyerus, Johannes, † 1655.
1619-1622 Oijen; 1622-1625 Ravenstein (1625-1625 bij lening te Dor-
drecht); 1625-1655 Utrecht.
- Brielijs, Albertus, † 1642.
Monnik te Mönchengladbach (Jülich); preceptor te Zutphen; 1618-1630
Gelselaar; 1630-1642 Steenderen.
- Brinkman, Henricus, † 1637.
1614-1623 Zeddum; 1623-1637 Ochten.
- Broekhuizen, Johannes.
Schoolmeester te Zutphen; 1598-1598 Vorden; ca. 1600-1617 Zoelen (ca.
1600-1606 tevens te Avezaath).
- Broekhuysen, Adolphus van, † 1636.
1615-1619 Bergharen en Hernen; 1626-1632 Niftrik; 1632-1636 Niftrik
en Ravenstein.
- Broekhuysen, Godefridus van, † 1637.
1614-1624 IJzendoorn; 1624-1637 Hien.
- Broekhuysen, Hermannus van, † 1624.
1603-1624 Hien en Dodewaard.
- Bruin, Henricus de, † 1659.
1615-1659 Druten en Afferden.
- Brumanus, Henricus.
1602-1603 Almen; 1603-1608 Voorst; 1608-1617 Arnhem.
- Brumanus, Hermannus.
1604-1604/05 Hengelo (Gelderland).
- Brumanus, Sergius, ca. 1560-1608.
1584-1594? Sint-Georgiowold (Ostfriesland); 1594-1594 rector te Nijkerk;
1594-1608 Zutphen (tevens rector te Zutphen; 1598-1603 predikant te
Voorst).
- Bruno, Jacobus, 1573-1608.
1599-1608 Arnhem; 1608-1608 Utrecht.
- Bruyn, Gualtherus (Wolter) de, † 1615.
Pastoor te Brummen; voor 11 september 1592-1595 Brummen en Hall;
1595-1615 Voorthuizen.
- Bucherus, Georgius, geb. ca. 1570.
1595-1598 Arnhem; 1598-1601 Apeldoorn.
- Bucherus, Godefridus.
1598-voor 10 juni 1600 Almen; 1600-1627 Varsseveld.
- Bulaeus, Petrus, † 1616.
1615-1616 Angeren.
- Buranus, Johannes, † 1630.
Voor 1598/99 in Friesland?; 1598/99-1599 Kamperveen; 1602-1604 Die-
penheim en Goor; 1604-1605 Goor; 1606-1630 Terwolde.
- Burschetus, Jacobus, ca. 1560/1565-1609.
Na 1584 in graafschap Wied; 1593-1593 Köln (Köln); 1594-1597 Emme-
rich en Kleve (Kleve); 1598-1609 Arnhem.
- Busschhof, Bernardus, 1592-1639.
1613-1617 Oijen; 1617-1618 Zoelen; 1618-1639 Utrecht.

- Caesarius, Johannes, † 1597.
Rector te Amersfoort, Zutphen en Utrecht; 1591-1597 Harderwijk (tevens rector tot 1594).
- Caesarius, Matthias, ca. 1583-1646.
Rector te Culemborg; 1617-1646 Ruurlo.
- Calcarius, Petrus, † 1625.
Pastoor te Overasselt; 1608-1610 Over- en Nederasselt; 1612-1613 Groesbeek.
- Canzius, Wijnandus Jansz., ca. 1589-1659.
Schoolmeester te Doetinchem; 1620-1635 Opijnen; 1635-1659 Mijsheerenland.
- Christiani, Henricus, † 1623.
1607-1612 IJzendoorn; 1612-1623 Herwijnen en Hellouw.
- Claphouwer, Georgius, † 1637.
1613-1626 Terborg en Silvolde; 1626-1637 Lochem en Laren (Gelderland)
- Coetsius, Johannes, ca. 1585-1625.
1605-1618 Nijmegen; 1624-1625 Culemborg.
- Colonius, Paulus, † 1653.
1612-1619 Maurik; 1619-1621 Grave; 1621-1653 Leerdam.
- Comin, Thomas, † 1658.
1617-1624 Lichtenvoorde; 1624-1627 Winterswijk en Aalten; 1627-1658 Winterswijk.
- Conradi, Henricus, 1591 (ca. 1592)-1650.
1618-1624 Nunspeet; 1624-1626 Elburg; 1626-1630 Epe; 1630-1637 Purmerend; 1637-1650 's-Hertogenbosch.
- Coolwijck, Leo Petri de Leeuw van, 1580-1630.
1604-1619 Nieuwenhoorn; 1619-1630 Nijmegen.
- Cooth, Georgius van.
Pastoor te Ermelo; 1596-1599 Ermelo.
- Cornelii (Elbertides), Godefridus, geb. ca. 1590.
1614-1619 Velp; remonstrants predikant te Wijk bij Duurstede en Veenendaal.
- Cornelii, Laurentius, † 1648.
1614-1618 Brakel en Vuren; 1618-1648 Waardenburg en Neerijnen.
- Couwenberg, Aegidius (Gillis) van, ca. 1560-1628.
1585-1587 Made en Drimmelen; 1587-1589 Meerkerk; 1590-1595 Werkendam; 1596-1604 Eethen en Meeuwen; 1604-voor 20 april 1613 Zuulchem; 1614-1627 Wadenoijen.
- Coxius, Johannes Godefridi, geb. ca. 1583.
1608-1610 Herwijnen en Hellouw; 1610-1639 Brandwijk en Molenaarsgraaf; 1639-1646 Brandwijk.
- Crollius, Henricus, ca. 1595-1653.
1617-1623 Ochten; 1623-1633 Heicop; 1633-1653 Nieuwland.
- Crucius, Hermannus, † 1618.
1601-1610 Herwen; 1610-1618 Gendt.
- Crusius, Bernhardus, † 1651.
1619-1634 Kesteren; 1634-1651 Zutphen.

- Cruyff, Henricus, † 1612.
1598-1612 Lienden.
- Curtenius, Fredericus, † 1630.
1605-1605 Denekamp en Ootmarsum; 1607-1630 Garderen (ca. 1610-ca. 1612 tevens te Kootwijk).
- Damman, Sebastiaan, 1578-1640.
1604-1640 Zutphen (1619-1619 bij lening predikant te Utrecht en Nijmegen).
- Dibbetz, Henricus, 1533-1614.
1567-1569/70 Köln (Köln); 1572-1572 Roermond; 1572-1578 in hertogdom Jülich; ca. 1579-1583 Harderwijk; 1584-1586 Venlo; 1587-1608 Doesburg.
- Diepenbroek, Franciscus, † 1656.
1619-1656 Horssen.
- Dingslagen, Thomas à, † 1623.
1599-1623 Oene.
- Dorre, Gosuinus.
Backemoor (Ostfriesland); 1595-1601 Oldebroek.
- Drielandus, Johannes, † 1618.
Pastoor te Velp en Rozendaal; 1598-1601 Velp en Rozendaal; 1601-1605 Terwolde; 1605-1618 Beekbergen.
- Drongelen, Cornelis Johannis van.
1607-1607 Avezaath; 1606/07-1611 Wadenoiijen; 1611-1619 Veen.
- Dunganus, Cornelis, ca. 1580-1636.
1606-1612 Jutphaas; 1612-1617 Oost-Zaandam; 1617-1619 Arnhem; 1619-1636 Utrecht.
- Duyfhuysen, Gerrit Adriaansz. van, † 1626.
1609-1626 Well en Ammerzoden.
- Ebberus, Henricus, † 1637.
Vicaris te Emmerich (Kleve); 1609-1615 Aerdt; 1615-1627 Herwen; 1627-1637 Herwen en Aerdt.
- Eckius, Laurentius, ca. 1586-1625.
1613-1616 Meppel; 1616-1619 Stavoren; 1619-1625 Tiel.
- Edel, Ludovicus van, ca. 1597-1637.
1618-1637 Ommeren.
- Eerst, Gibbo Theodori van (ab).
1620-1621 Meteren en Est; 1621-1637 Schoonrewoerd; 1637-1668 Oudewater.
- Eindhoven, Johannes van.
1606-1606? Bruchem en Kerkwijk.
- Eldenus (van Elden), Jacobus, † 1595.
1579/80-1595 Arnhem.
- Ellerus (Hellerus), Hubertus, 1581-1639.
1605-1610 Köln (Köln) (Nederlandse gemeente); 1611-1615? Münstereifel (Jülich); 1615-1639 Opheusden.
- Elstroth (Elsraat), Christianus, † 1615.
1602?-1604 Tubbergen; 1606-1609 Oldebroek; 1609-voor 2 mei 1614 Angeren.

- Engelen, Engelbertus Aegidii van, ca. 1584-voor 26 augustus 1642.
1609-1619 Oosterbeek (vanaf 1616 tevens te Arnhem); remonstrants predikant te Arnhem.
- Episcopijs (Busschhof), Helmichius.
Schoolmeester te Altforst en Appeltern; 1610-voor 2 mei 1614 Altforst en Appeltern.
- Ernesti, Georgius, ca. 1590-voor 20 augustus 1633.
1614-1621 Elspeet; 1621-1633 Fort Nassau.
- Erpraath, Reinerus ab, † 1626.
1606-1607 Lunteren; 1607-1610 Neerbosch en Hees; 1610-1626 Scherpenzeel (Gelderland).
- Everwijn, Reinerus Gerardi, † na 20 januari 1638.
1605-1632 Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten.
- Fabricius, Henricus, † 1650.
Monnik te Köln (Köln); pastoor te Boisheim (Jülich); 1611-1613 Süchteln (Jülich); 1613-1614 Gorssel (tevens ziektentrooster te Zutphen); 1614-1621 Zutphen; 1621-1650 Leiden.
- Fabricius, Johannes, † 1606.
1600-1601 Scherpenzeel (Gelderland); 1601-1606 Lunteren.
- Fonckius (Vonckius), Johannes, ca. 1570-ca. 1613.
1589-1600 Weidum; 1600-1607 Hazerswoude. Afgezet; 1609-1610 Babyloniënbroek; 1610-1611 Oijen.
- Fontanus, Johannes, 1545-1615.
1568-1576 Neuhausen (Pfalz) (tevens hoogleraar); 1577-1578? hofpredikant bij Johan Casimir van de Pfalz; 1578-1615 Arnhem.
- Franck, Wilhelmus, † 1654.
1609-1633 Valburg; 1633-1654 Elden.
- Frederici, Jacobus.
Schoolmeester te Nijkerk; conrector te Zutphen; 1598-1602? Groenlo.
- Frencelius (Anhaltinus), Melchior, geb. ca. 1574.
1608-1609? Angeren.
- Freylingius, Georgius, † 1626.
1590-1597 Geldermalsen; 1597-1598/99 Emmerich (Kleve); 1599-1610 Naarden; 1611-1626 Aalsmeer.
- Galen (Galenus), Johannes Gerardsz. van.
1608-1610 Ingen; 1610-1610 Waddinxveen; 1610-1619 Schoonhoven; rector te Zaltbommel.
- Galenus (van Galen), Henricus.
1611-1612 Wadenoijen; rector te Zaltbommel.
- Gallus (de Haan), Carolus, 1530-1616.
Pastoor te Elst; pastoor te Deventer; na 29 juni 1561-1576 Hamm (Mark); 1578-1581 legerpredikant in Gelderland; 1583-1586 ontvanger van de geestelijke goederen te Deventer; hoogleraar te Leiden; 1594-1595 Scherpenzeel (Gelderland); 1595-1616 Nijbroek.
- Gallus (Haane), Hugo, 1594-1633.
1616-1617 Diepenheim; 1617-1622 Wilp; 1622-1633 Vollenhove.
- Gemert (Gemerdanus), Anselmus Jodoci van, † 1637.
1608/09-1637 Beuningen.

- Gerropaeus, Hieronymus.
1598-1598? Varsseveld; 1602-ca. 1608 Zeddam; vice-cureit te Qualburg (Kleve).
- Gobelius, Johannes, † 1624?
1605-1624 Ooij en Persingen.
- Goddaeus, Hermannus, † 1634.
1610-1634 Vaassen.
- Godefridi, Johannes, ca. 1590-voor 19 november 1626.
1612-1626 Bennekom; 1626-1626 Zaltbommel
- Goor, Everhardus van.
1603-voor 3 april 1605 Brummen en Hall.
- Goyckerus, Daniël, † 1621.
1618-1619 Huis Dorth; 1619-na 13 aug. 1621 Zwartsluis; 1621-1621 Blankenham.
- Grevenstein, Hermannus.
1602?-1602 Fort Nassau.
- Grevingius, Arnoldus, † 1616.
1610-1616 Hummelo en Hoog-Keppel.
- Grevius, Johannes, geb. ca. 1584.
1605-1610 Heteren en Randwijk; 1610-1618 Heusden, Oudheusden en Herpt (1610-1611 tevens te Vlijmen).
- Gribbenitius (Grapenits), Joachim, † 1637.
1620-1626 Westervoort; 1626-1637 Etten, Netterden en Silvolde.
- Grotius, Johannes, † 1623.
1603-1622 Beesd en Rhenoy.
- Gysius, Daniël, 1588-1641.
1615-1618? Antwerpen (Brabant) (Waalse gemeente); 1618-1623 Nijmegen; 1629-1638 Koudekerk aan den Rijn; 1638-1641 Leiden.
- Haldermontius, Johannes, geb. ca. 1589.
1619-1620 Heerewaarden; 1620-1624 Geldermalsen.
- Halewech, Hugo, ca. 1579-1616.
1603-1605 Raalte; 1607-1616 Wilp.
- Hartwegh, Adam.
1616-1619 Kesteren; 1619-1622 Grave; 1622-1623 Zunderdorp en Schellingwoude; 1623-1629 Zunderdorp (1625-1627 tevens Nieuwendam); 1629-1642 Stad aan 't Haringvliet.
- Hasius, Abraham.
1600-1604/05 Wijk aan Zee; 1604/05-1607 Gennep (Kleve); 1607-1609 Fort Nassau en Fort Sint Andries; 1609-1620 Fort Nassau (tot 1612 tevens Heerewaarden).
- Hattemius (de Vrije), Johannes Alberti, † 1633.
1602-1605 Giethoorn; 1605-1617 Sloten (Friesland); 1617-1633 Barneveld.
- Havenberg, Theodorus.
1610-1619 Sonsbeck (Kleve); 1619-1666 Borculo.
- Heckerus, Conradus, † 1631.
1605-1606 Valburg; 1606-1610 Herveld, Slijk-Ewijk en Oosterhout; 1610-1625 Slijk-Ewijk en Oosterhout; 1625-1631 Fort Schenkenschanz.

- Heesius, Johannes, † 1605.
1601-1605 Oldebroek.
- Heiningius, Henricus, ca. 1530-na 17 augustus 1596.
1557-1575 Trarbach (Sponheim, Pfalz) (luthers predikant); 1582-1583
Zutphen; 1583-1592 Harderwijk.
- Heisius, Jacobus, † 1631.
1613-1616 Herveld; 1616-1631 Neerbosch en Hees.
- Heisius, Johannes Carolus.
1611-1612 Terborg, Silvolde en Etten.
- Hemert, Hendrick van.
Personaat te Avezaath; 1592-1601 Avezaath.
- Henselius, Theodorus, † 1623.
1615-1623 Altforst en Appeltern.
- Heshusius, Georgius, † 1636.
1610-1636 Renkum (vanaf 1617 tevens te Heelsum).
- Hesselius, Johannes, † 1612.
Schoolmeester te Barneveld; 1598-1612 Elspeet.
- Hessing (Hessinck), Thomas, † voor 1620.
1603-1603 Kerkdriel; 1603-1604 Heusden; 1604-1618 Leerdam.
- Heteren, Otto van, ca. 1585-1655.
1611-1613 Velp en Rozendaal; 1613-1655 Harderwijk.
- Heynsbergen (Trebilius), Hubertus Arnoldi, † 1615.
1598-1606 Renkum, Heelsum en Oosterbeek; 1606-1615 Schelluinen.
- Hoenerbringa, Hieronymus, † 1625.
1600-1602 Sexbierum; 1602-1615 Oosterlittens; 1615-1619 Wierum; 1619-
1623 Arnhem; 1623-1625 Zaltbommel.
- Holle, Bernardus ab, † 1622.
Pastoor te Borculo; 1616-1619 Borculo; 1619-1622 Gieten.
- Holle, Bernardus ab, † 1631.
1609-1631 Vorden.
- Holle, Henricus ab.
1616-1617 Gelselaar.
- Hollingerus (van Straatsburg), Henricus, † 1642 of later.
1597-1597 Terwolde; 1598-1615/16 Fort Schenkenschanz; 1616-1619 Gra-
ve; remonstrants predikant te Amersfoort, Woudenberg, Bunschoten,
Alkmaar, Wormer, Schoorl, Schoonhoven en Tiel.
- Holstius, Daniël, † 1617.
1606-1617 Bemmelen en Ressen.
- Holtzbergen, Ahasverus Hermanni, † 1607.
1598-1607 Rheden.
- Holtzbergen, Leonardus, † 1601.
Voor 24 mei 1597-1601 Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten.
- Huttenus, Albertus, 1587-1663.
1616-1616 Neerbosch en Hees; 1616-1619 Buren; remonstrants predi-
kant te Rotterdam, Noordwijk aan Zee, Amsterdam en Nijmegen.
- Hydoraeus, Albertus, † 1631/1632.
Na 10 mei 1614-voor 24 april 1615 Avezaath; 1616-1631? Apeldoorn.

- Hydoraeus (van de Water), Balthasar Hermanni (Arminius), † 1616.
Rector te Sneek; 1587-1589 Hantum; 1589-1601 Anjum; 1601-1602 Valburg (gecombineerd met Heteren en Randwijk); 1602-1616 Apeldoorn.
- Isfordinck, Wilhelmus, † 1649.
1608-1615 Batenburg; 1615-1619 Elst; remonstrants predikant te Noordwijk aan Zee en Nijmegen.
- Jacobi (Apeldornius), Theodorus, † 1597.
1595-1597 Apeldoorn.
- Jacobus.
Tussen 1576 en 1596 Zoelen.
- Johannis (Groningensis), Wessel, † 1607.
1593-1607 Doornspijk.
- Jorlingius, Johannes, † 1636.
Preceptor te Zutphen; 1609-1626 Didam (1615-1616 tevens Zevenaar); 1626-1636 Brummen.
- Keckius, Hermannus, † 1623.
1608-1623 Voorst (1618-1618 bij lening predikant te Kampen).
- Kelbergen, Johannes, † 1627.
Schoolmeester te Neerbosch; 1617-1627 Pannerden.
- Kemenerus, Arnoldus, † 1622.
Ca. 1600-1602 Winschoten; 1602-1605 Delden; 1605-1607 Tecklenburg (Tecklenburg); 1607-1622 Ede.
- Keppel, Anthonius van, † 1626.
Pastoor te Aalten; 1602-1626 Aalten.
- Keppel, Gerhardus van.
Vermoedelijk pastoor; van 1584 in Overijssel?; 1591-1592 Zutphen; 1592-1601 Twello (1594-1597 tevens predikant te Terwolde); zieken- trooster en gasthuispredikant te Deventer.
- Keteler, Johannes.
1599-1599 Oene; na 20 apr. 1602-ca. 1604 Holten.
- Keydwerd, Caspar, 1588-1659.
1613-1616 Kalkar (Kleve); 1616-1617 Pannerden; 1617-1626 's-Heeren- berg; 1626-1658 Wesel (Kleve).
- Kintzius, Johannes, † 1627.
1617-1627 Kootwijk.
- Kintzius, Petrus, † 1618.
Voor 11 september 1592-1598 Rheden en Velp (1593-1593? tevens El- lecom en Dieren); 1598-1618 Putten.
- Knoop, Abraham Theodorici, † 1605.
1602-1605 Spankeren, Dieren, Ellecom en Middachten.
- Laar, Bertramus van, ca. 1590-1650.
1614-1616 Xanten (Kleve); 1616-1619 Detmold (Lippe); 1619-1650 Tiel.
- Lange, Simon de, † 1616.
1614-1616 Heerewaarden.
- Langius, Johannes, † 1624.
1593-na 22 april 1623 Doesburg.
- Latomus (Masson), Lambertus, † 1656.
Monnik; 1616-1616? Homberg (bij Düsseldorf, Berg); 1616-1619 Die-

- den; 1619-1626 Avezaath; 1630-1631 in Brazilië (West-Indië); 1633-1637 Wilre en Sittard (Jülich); 1637-1656 Wilre.
- Lemhovius (Lemhoorn), Johannes, † 1608.
Ca. 1590-1597 Elst; 1597-1599 Asperen; 1599-1601 Zuiderwoude (1599-1600 tevens Broek in Waterland); 1601-1603 Noordeloos; 1603-1608 Zevenhuizen.
- Leo (de Leeuw), Anthonius, 1586-1638.
1608-1619 Haaften; 1619-1638 Schoonhoven.
- Leo, Casparus.
1598-1607 Eck.
- Leo (de Leeuw), Henricus, ca. 1575-1648.
1599-1619 Zaltbommel; 1631-1632 Kerkdriel; 1632-1648 Nijmegen.
- Leo (de Leeuw), Johannes, ca. 1550-1607.
Ca. 1567-1572 Goch, Gennep, Emmerich en Rees (Kleve); 1573-1607 Zaltbommel.
- Leopoldus, Lambertus, † 1609.
1604-1609 Didam.
- Lepflerus (Löffler; Cochlaeus), Henricus Georgii, † 1635.
Vicaris te Altena (Mark); ca. 1593-1595 in hertogdom Berg; 1595-1600 IJsselmonde; 1600-1618 Nijmegen; 1625-1627 Ooij en Persingen.
- Liesselius, Hubertus.
1609-1609 Aerdt; 1609-1662 Lunteren.
- Liesselius, Regnerus, † 1653.
1612-1619 Hoevelaken; remonstrants predikant te Hoorn.
- Lindeborn, Valentinus.
Ca. 1615-1619? Erkelenz (Jülich); 1619-1629 Bahr en Lathum; zieken-trooster en predikant in Oost-Indië.
- Lindenius, Johannes.
1610-voor 28 april 1612 Herwijnen en Hellouw.
- Livius (Bonga), Gerardus, ca. 1570-1636.
Conrector en organist te Oudewater; 1599-1600 Aarlanderveen; 1600-1618 Nijmegen; 1625-1626 Maasbommel en Alphen (Gelderland); 1626-1628 Rossum (Gelderland) en Fort Sint-Andries; 1628-1636 Zaltbommel.
- Loderus, Andreas, † 1665.
1620-1621? Huis Dorth; 1621-1638? Hoevelaken; 1638-1665? Doesburg.
- Lomannus, Jacobus, † 1598.
Pastoor te Dorsten (Recklinghausen); pastoor-kanunnik te Kleve (Kleve); 1581-1585 Nijmegen; 1587-1591 Alkmaar; 1591-1598 Nijmegen.
- Lomeyer, Albertus, † 1619.
1584-1597? Wettbergen (Hannover); 1597-1598? Freren (Lingen); 1598-1603 Stedum; 1603-1609 Aduard; 1609-1619 Dinxperlo.
- Lontius, Johannes, † 1621.
Rector te Zutphen (hulpdiensten te Voorst); 1593-1595 Voorthuizen; preceptor en rector te Utrecht; schaftmeester Statencollege te Leiden.
- Lorius (Leurius, van der Leure), Johannes.
1609-1618 Rossum (Gelderland) en Fort Sint-Andries; remonstrants predikant te Leiderdorp en Hazerswoude; genees- en heelmeeester te Abcoude; remonstrants predikant te Woerden.

- Lotichius, Johannes, geb. ca. 1585.
1609-1619 Horssen.
- Lucae, Johannes, geb. ca. 1582.
Köln (Köln) (heimelijke gemeente); 1605-1606 Blaricum; 1608-1609 Gendt; 1609-1612 Zeddam; schoolmeester te Lopikerkapel.
- Lucanus (Plessius), Petrus.
1607-1610 Bedum; in Jülich; 1611-1616 Eck en Wiel.
- Magirius, Henricus, 1585-1631.
1610-1631 Nijbroek.
- Mandeville, Bernardus à.
1609-1610 Balgoy.
- Medenbach, Jacobus van, 1571-1657.
1604-1605 Garderen en Kootwijk; 1605-1653 Ermelo.
- Mehen, Ellardus van, ca. 1570-juni 1639?
1598-1639 Harderwijk (1600-1601 tevens preceptor).
- Meilingius, Henricus, ca. 1580-na 1632.
1602-1604 Ruurlo; 1605-1610 Huizum; 1610-1616 Arnhem; 1616-1617 Eibergen; 1617-1618 Hengelo (Overijssel); 1618-1619 Hengelo (Overijssel) en Delden; raad en advocaat-fiscaal te Borculo.
- Meilingius, Johannes, † 1638.
1607-1617 Ruurlo; 1618-1619 Genemuiden; remonstrants predikant te Buren.
- Mekeren, Jacobus van, † 1623?
1618-1619 Heumen en Malden; 1619-1620 Over- en Nederasselt; 1620-1623 Maurik
- Mersman, Ernst, † 1652.
Voor 12 sept. 1608-1649 Deil en Enspijk; 1649-1652 Alem.
- Merwen, Franciscus van.
1608-1616 Wamel en Dreumel.
- Mignonius (Miniorus), Marcus, † 1636.
1615-1627 Batenburg; 1627-1636 Groenlo.
- Mollen (Molnerus; ter Meulen), Georgius ter.
1598-1599 Wilp; 1600-1653 Doetinchem.
- Molnerus (Molitor; Mullerus), Wilhelmus, † 1636.
1614-1619 Bahr en Lathum; 1619-1626 Brummen en Hall; 1626-1636 Wilp.
- Mommius, Henricus (Joost Hendriksz.).
Pastoor te Scherpenzeel (Gelderland); 1597-1599 Scherpenzeel (Gelderland).
- Montanus (Hambroeck), Petrus, † 1616.
Pastoor te Kesteren; 1580-1616 Kesteren en Opheusden.
- Mulhovius (Millecomius), Johannes.
Voor 30 mei 1598-1608/9 Elst.
- Mulhovius, Johannes, † 1620?
1616-1618 Lent; 1618-1620 Leerdam.
- Muserus (Mosterus), Petrus, † 1656/57.
1617-1656 Zetten
- Mylius, Tilmannus, ca. 1565-1616.
1593-1616 Nunspeet.

- Nagge, Wilhelmus, † 1637.
1601-1637 Twello.
- Narsius, Johannes, 1580-1639.
1605-1615 Grave en Mill; 1615-1618 Zaltbommel; geschiedschrijver en lijfarts aan het hof in Zweden; raad en geneesheer op Java (Oost-Indië).
- Neranus, Johannes, † 1598.
1588-1590 Streefkerk; 1590-1592 Papendrecht (1591 bij lening te Breda); 1592-1598 Nijmegen.
- Neranus, Winandus Johannis, † na 27 februari 1621.
1582-1589 Bleskensgraaf; 1589-1620 Elburg.
- Nevius, Johannes, † 1635.
1619-1634 Zoelen; 1634-1635 Venlo.
- Nieuwenhuys, Gerardus, † 1624.
1619-1624 Dinxperlo.
- Noorman, Gerardus, † 1664.
1612-1664 Heteren en Randwijk.
- Nothaeus, Marcus Jillisz.
1615-1619 Ophemert en Varik; rector te Goes; conrector te Zaltbommel.
- Noy (Noë), Johannes de.
Proponent te Huissen (Kleve); 1615-1617 Heumen en Malden; 1617-1618 Dwingeloo; 1618-1630 Brakel.
- Nuckius, Johannes, † 1617.
Pastoor te Oosterwolde (Gelderland); 1601-1617 Oosterwolde (Gelderland).
- Onna, Rutgerus Henrici van, † 1614.
1598-1598 Zelhem; 1598-1599 Hengelo (Gelderland); 1599-1614 Abbenbroek.
- Oosterzee, Regnerus van, 1585-1654.
Proponent te Eck en Wiel; 1611-1615 Soest; 1615-1619 Bunnik; 1622-1632 't Waal; ziekentrooster.
- Overmeyer, Johannes, † 1611.
1598-1610 Lochem en Laren (Gelderland).
- Palmerius, Johannes, † 1629.
1617-1620 Eibergen en Rekken; 1620-1629 Zwolle (Engelse gemeente).
- Paludanus (van Broeckhuysen), Abraham (Amandus), † 1625.
1616-1620 Land van Cuijk (Overambt); 1620-1625 Fort Crèvecoeur en Engelen.
- Paludanus, Godefridus.
1596-voor 1601 Montfoort; 1601-1602 Warmond; 1602-1619 Grave; remonstrants predikant te Zaltbommel, Delft en Friedrichstadt (Holstein).
- Pellenberg, Johannes (Casparus), † 1614.
1605-1614 Geldermalsen en Meteren.
- Peregrinus, Petrus, † 1659.
1616-1659 Voorthuizen.
- Petri, Theodorus.
1619-1658 Ophemert en Varik.

- Petri (ab Eerst), Theodorus.
1611-1613 Winterswijk en Aalten; 1613-1625 Etten.
- Peye, Johannes.
1612-1636 Rheden.
- Phalius, Segerus Wilhelmus, † 1625.
Claviger Illustre School te Harderwijk; schoolmeester te Hattem; 1609-1609 Maurik; 1610-1618/1619 Gellicum en Rumpst; 1619-1625 Rossum (Gelderland) en Fort Sint-Andries.
- Philaeus, Simon Johannes, † voor 25 maart 1603.
1580-1581 Bovenkarspel; 1581-1585 Dirksland en Herkingen; 1586-1588 Oudewater; 1588-1589 Oostzaan; 1589-1591 Scherpenisse; 1591-1595 Wageningen; 1595-1596 Hellum; 1596-1598 Slochteren; 1598-1598 Haren (Groningen); 1598-1601 Meppel; 1601-1603 Genemuiden.
- Phrygio, Hermannus, geb. ca. 1565.
1590-1599 Arnhem.
- Pieck, Ludolphus.
Pastoor te Epe; 1592-1598 Epe.
- Plettenberg (Stoterus), Johannes, ca. 1550 -1620/29.
1589-1590 Düsseldorf (Berg); 1590-1590 in het Gladbacher en Neuenhovener kwartier (Jülich); 1590-1595 Rheydt (Jülich); 1596-1620 Wageningen.
- Plettenberg (Stoterus), Wolbrand, † 1625.
1617-1625 Wageningen.
- Polletz, Cornelius Fransz., † 1623.
Monnik; 1593-1598 Renkum; 1599-1607 Ter Aar; 1607-1610 Uitwijk; 1610-1619 Capelle (Noord-Brabant) en Waspik; 1619-1623 Hooge Zwaluwe en Lage Zwaluwe.
- Porcelius, Johannes, † 1661.
1614-1616 Alphen (Gelderland); 1616-1661 Ter Aar.
- Porta, Johannes à, geb. ca. 1594.
1619-1623 Gellicum en Rumpst.
- Postelius, Hermannus Gerardi, † 1622.
1609-voor 26 juli 1619 Puiflijk.
- Prince, Samuël de.
1613-1613 Poederoijen; 1614-1619 Baardwijk. Afgezet.
- Quevellerie, Abraham de la, 1589-1630.
1614-1619 Land van Cuijk (Nederambt) (1618-1619 tevens te Grave); 1619-1630 Rotterdam.
- Raasfeld, Henricus, † 1625.
Pastoor te Hummelo; 1598-1604/07 Hummelo en Hoog-Keppel; 1607-1625 Amerongen en Leersum.
- Rademaker, Abraham.
1619-1666 Echteld.
- Rauwertz, Johannes.
Pastoor te Winterswijk; 1598-1618 Winterswijk.
- Regt, Matthias van, † 1608.
Predikant op Texel; 1593-1599 Doetinchem; 1599-1599 Heukelum; 1599-1608 Asperen.

- Remigius (Rijmen), Gerardus, † 1626.
Schoolmeester te Aalst; 1619-1626 Aalst (Gelderland).
- Remautius, Wilhelmus, geb. 1585.
1610-1618/19 Zaltbommel (Franse gemeente).
- Reusnerus, Christophorus, † 1624.
1615-1615 Huissen (Kleve); 1615-1619 Aerdt; 1619-1624 Bommel en Ressen.
- Revius (Reefsenius), Jacobus, 1586-1658.
1613-1613 Zeddum; 1613-1614 Winterswijk en Aalten; 1614-1641 Deventer; 1641-1658 regent Statencollege te Leiden.
- Rheenen, Rutgerus à, † 1629.
1606-1616 Zetten; 1616-1629 Herveld.
- Rheewijk, Isaac Johannis van, † kort na 15 september 1652.
1607/1608-1612 Kleve (Kleve); 1613-1639 Lienden; 1639-1652 Fort Nassau.
- Rhodus, Johannes, 1583-1647.
1603-1604 Scherpenzeel (Gelderland); 1604-1647 Harderwijk.
- Rochlingius, Johannes, † 1631.
1605-1631 Gendringen.
- Rodingenus, Johannes Arnoldus.
1590-1590 Sittard-Heinsberg (Jülich); 1591-1595 Köln (Köln); 1599-1599 Terwolde; rector te Harderwijk; 1603-1619 Hoorn (tevens rector).
- Rongius, Johannes, † voor 18 april 1615.
1598-voor 10 juni 1600 Herwen en Aerdt; 1600-voor 18 april 1615 Panerden (gecombineerd met Aerdt of Doornenburg).
- Rotarius, Lambertus, † 1658.
1611-1618 Almen; 1618-1627 Hummelo en Hoog-Keppel; 1627-1632 Bennekom; 1632-1657 Nijbroek.
- Roy, Johannes de.
1612-1638 Tuil en Gameren.
- Rumphius, Theodorus, † 1652.
1611-1620 Zelhem; 1620-1652 Eibergen en Rekken.
- Sagelius, Conradus, † 1656.
1608-1609 Zeddum; 1609-1620 Westervoort; 1620-1652 Doorn.
- Salingensis, Wesselus Matthei.
1594-1595 Heerde.
- Sanderus, Johannes, † 1603.
Pastoor te Zalk; 1580-1603 Hattem.
- Schoonhovius, Jacobus, † na 1631.
1597-1626 Heerde.
- Schrammius, Henricus, † 1654.
1607-1624 Otterlo (1608-1609 tevens Lunteren); 1624-1654 Voorst.
- Schrantz, Bartholomeus.
1605-1605 Diepenheim; 1607-1609 Renkum en Oosterbeek.
- Schultgen, Vincentius.
1602-1628 Steenderen.
- Selbach, Philippus Ludovicus, † 1628.
1614-1619 Dhünn (Berg); 1620-1628 Millingen aan de Rijn.

- Selcart, Albert, † 1614.
Rector te Zaltbommel (tevens 1579-1579? predikant te Kerkwijk); 1591-1595 Abbenbroek; 1595-1608 Vianen; 1608-1614 Zaltbommel.
- Seroyen, Johannes, † 1621.
1615-1619 Avezaath; 1619-1621 Schoonrewoerd; 1621-1621 Heusden.
- Serris, Assuerus (Ahasverus) Florentii, ca. 1590-1658.
1610-1658 Oldebroek.
- Sigart, Jacobus, † 1634.
1617-1634 Wamel.
- Sixti, Sibrandus, † voor 3 september 1617.
1604-1608 Oude Tonge; 1608-1616/17 Ochten.
- Slatius, Henricus, 1585-1623.
1610-1612 Herveld; 1612-1618 Bleiswijk.
- Smetius, Johannes, 1590-1651.
1613-1613 Sittard (Jülich); hoogleraar te Sedan; 1618-1651 Nijmegen.
- Soest (Benthemensis), Henricus Johannes, † 1642.
Voor 13 apr. 1602-1604 Steenwijkerwold; 1604-1617 Genemuiden; 1618-1642 Oosterwolde (Gelderland).
- Solingius, Casparus, † voor 27 januari 1617.
1597-1617 's-Heerenberg.
- Sonnius, Petrus, † 1605.
1587-1590? Goch (Kleve) (hulppredikant); 1590-1592 Emmerich (Kleve); 1592-1593 Otterlo; 1593-1605 Ede.
- Sophianus, Johannes, 1582/1584-1657.
1620-1623 Lent; 1623-1625 Fijnaart; 1625-1650 Zevenbergen en Moerdijk.
- Sopingius, Adolphus, ca. 1588-1633.
Rector te Buxdorf?; 1612-1619 Schettens en Longerhouw; 1619-1633 Arnhem.
- Sopingius, Christianus, 1584-1651.
1609-1612 Maurik; 1612-1619 Warmond; remonstrants predikant te Alkmaar en Gouda.
- Spanaeus, Bernardus Gosewini, 1575-1643.
1590-1600 Thamen en Mijdrecht; 1600-1603 Jisp en Wormer; 1603-1605 Jisp; 1605-1606 Klaaswaal en Numansdorp; 1606-1608 Numansdorp; 1609-1643 Doesburg.
- Spranckhuysen, Elias van, geb. ca. 1598.
1617-1620 Geldermalsen en Meteren; 1620-1625 Raamsdonk.
- Stalius, Thomas Maartensz, ca. 1594-1635.
1616-1619 Over- en Nederasselt; 1619-1623 't Woud; 1623-1635 Delft (gasthuispredikant).
- Stedemeyer, Bernardus, ca. 1576-1619.
Conrector en rector te Deventer; 1602-1608 Maassluis; 1608-1619 Zutphen (1613-1618 tevens rector).
- Stelant, Arnoldus.
1593-1593 De Meern; 1593-1600 IJzendoorn.
- Stephani, Wilhelmus, 1570/75-1636.
1603-1611 Wesel (Kleve); 1611-1614 Kleve (Kleve) (hofpredikant bij de

- keurvorst van Brandenburg); 1615-1616 Kampen; 1617-1619 Arnhem; 1619-1636 Kampen.
- Stipelius, Wemmarus, † 1604.
1600-1604 Ermelo.
- Straatman, Joachim, † 1624.
1599-1610 Adorp; 1610-1624 Doornspijk
- Straatman, Petrus, † 1634.
1614-1615 Dieden; 1615-1619 Niftrik en Keent (vanaf 1617 tevens te Balgoy; 1618 bij provisie te Ravenstein); 1619-1634 Gendt.
- Strackius, Theodorus, † 1632.
1619-1632 Bergharen en Hernen.
- Suavius, Andreas, † 1649.
1608-1611 Almen; 1609-1620 Lochem en Laren (Gelderland); 1620-1623 Alkmaar; 1623-1647 Utrecht.
- Suavius, Andreas, ca. 1586-voor 1 mei 1622.
1615-1616 Diepenheim; 1616-voor 1 mei 1622 Neede.
- Suavius, Daniël, † 1623.
Geesteren (Gelderland), Zelhem? en Borculo; 1616-1623 Geesteren (Gelderland).
- Sutorius, Johannes.
1597-1598 Groenlo; 1598-1600/02 Bredevoort.
- Switterius (Zuitterius), Johannes Paulusz., † 1623.
Venhusen (Ostfriesland); 1594-1623 Nijkerk.
- Tammerus, Henricus, geb. ca. 1540.
Legerpredikant; 1591-1593 Joure; schoolmeester te Joure; 1593-1594 Haskerhorne; luthers predikant te Woerden en Amsterdam; 1598-voor 28 april 1601 Heteren en Driel; 1606-1610 Eethen; 1610-1619 Genderen en Doeveren.
- Tonsorius, Gerardus, † ca. 1607.
1601-1602 Bommel, Lent en Ressen; 1602-1606/7 Fort Nassau.
- Tremoniensis, Johannes.
1593-1596 Zelhem; 1596-1602 Steenderen; 1602-1603 Warnsveld.
- Urbanus, Johannes, † 1624.
Ca. 1600-1604 Gennep (Kleve); 1604-1624 Hattem.
- Valencijn, Petrus à, † 1624.
Voor 5 maart 1614-1615 Süchteln en Dülken (Jülich); 1615-1617 Huis Dorth; 1618-1621 Winterswijk; 1621-1624 Elburg.
- Velsen, Gerard van, geb. ca. 1585.
1610-1612 Heteren en Randwijk; 1612-1619 Rockanje.
- Velsius, Samuel, ca. 1581-1649.
1611-1615 Bergharen en Hernen; 1615-1619 Wijchen en Leur. Afgezet; 1621-1649 Aarlanderveen.
- Velthusius, Conradus (Gerardus), † 1638.
Vicaris te Wermelskirchen en Wülfrath (Berg); 1596-1599 Sittard-Heinsberg (Jülich); 1599-1602 Wichrathberg (Jülich); 1602-1602 Ooij en Persingen; 1602-1605 Krefeld (Jülich); 1605-1638 Meurs (Jülich)
- Velthuysen, Johannes, † 1650.
1618-1621 Vorchten; 1623-1625 Wognum en Wadway; 1625-1650 Gorinchem.

- Venator (de Jager), Johannes, ca. 1565-1598.
Rector te Wesel (Kleve); 1592-1597 's-Heerenberg; 1597-1598 Nijmegen.
- Verbruggen, Johannes Rutgeri, † 1645.
1614-1619 Brummen en Hall; 1619-1645 Putten.
- Verhouwel, Johannes Cornelii, † voor 22 juli 1623.
1617-1623 Eck.
- Verschagen, Johannes Petri, † 1643.
1602-1635 Bredevoort.
- Verschuyt, Johannes, † 1636.
Proponent te Rumpt; 1607-1632 Bruchem en Kerkwijk.
- Verstegen, Gerardus (Bernardus), ca. 1565-1637.
1593-1594 Garderen en Kootwijk 1594-1598 Voorst (1594-1594 tevens
hulppredikant te Zutphen; 1594-1596 tevens hulppredikant te Deventer);
1597-1616 Buren, Asch en Erichem; 1616-1624 Nieuw-Lekkerland;
1624-1633 Oud-Beijerland.
- Vesekius, Bernerus (Wernerus), ca. 1585-1631.
1608-1619 Echteld.
- Viëtor, Theodorus Anthoni (Dirk Theunissen).
1594-1597 Soest; 1597-1598 Zoelen.
- Vigelius, Petrus.
1604-voor 14 april 1607 Otterlo.
- Visbach, Henricus (of Johannes?), † 1617.
1612-1617 Vorchten.
- Vissingius, Henricus, † 1625.
1620-1625 Wijchen en Leur.
- Vittaeus, Rutgerus, † 1625.
1604-1625 Epe.
- Vogellius, Henricus, † 1666.
Schoolmeester te Poederoijen; 1617-1620 Poederoijen; 1625-1666 Buur-
malsen.
- Volcerus, Johannes, † 1625.
1605-1607 Vorden; 1607-1610 Terborg, Silvolde en Etten; 1611-1619
Zwartsluis; 1619-1621 Vollenhove; 1621-1625 Brielle.
- Vorchtenius (van Forgten; Forgtenus), Wierus, † 1623.
Pastoor te Rijswijk (Gelderland) en Ravenswaaij; 1598-1601 Maurik;
1601-1602 Zetten; 1602-1608 Maurik en Rijswijk (Gelderland); 1608-
1618 Rijswijk (Gelderland).
- Voskuyl, Johannes, † 1645.
Na 1595-1598 Oudehorne; 1598-1604 Epe; 1606-1645 Steenwijk.
- Vossius, Adriaen, † 1611.
1594-voor 28 april 1601 Hoevelaken.
- Vredaeus, Henricus Johannis, † 1624.
1610-1612 Avezaath; 1612-1616 Neerbosch en Hees; 1616-1624 Fort
Schenkenschanz.
- Vredaeus (Fockinck), Johannes.
Monnik bij Vreden; 1578-1579 Heinenoord; 1579-1580 Mechelen e.o.
(Brabant); 1580-1618 Tiel.
- Vries (Frisius), Alardus de, ca. 1578-1636.
Preceptor te Nijmegen; 1606-1618 Tiel; kruidenier te Tiel.

- Waalwijn (Waalvin), Jacobus.
1597-1602 Otterlo; 1603-1603 Leeuwen (ingedrongen); schoolmeester op Fort Nassau.
- Wal, Wilhelmus (Gerardus Wilhelmi) van der, † na 20 november 1620.
Schoolmeester te Kedichem; conrector te Vianen; 1597-1598 Hien en Dodewaard; 1598-1598 Wadenoijen; 1598-1603 Heicop; 1603-1603 Andel en Giessen; 1603-1618 Noordeloos.
- Wassenberg, Isaac, † na 13 februari 1612.
1607-1612 Bennekom.
- Wassenberg, Petrus, 1587-1655.
1607-1608 Velp en Rozendaal; 1608-1610? Rheden, Velp en Rozendaal?; 1611-1612 Huissen (Kleve); 1612-1619 Poortugaal en Hoogvliet; 1619-1629 Amersfoort (1620-1620 bij lening predikant te Utrecht); 1629-1655 Dordrecht.
- Wedaeus, Johannes, † 1624.
1595-1595/96 Steenderen en Bronkhorst; 1595/96-1602 Brummen en Hall; 1602-1624 Zwolle.
- Weddaeus, Antonius, ca. 1574-1615.
1599-1604 Bennekom; 1604-1615 Barneveld.
- Weidenfeldius, Everhardus.
1617-voor 1622 Angeren.
- Wentholt, Bartholdus, † 1636.
1605-1614 Brummen en Hall; 1614-1636 Angerlo, Drempt en Laag-Kepel.
- Wentholt, Warnerus, ca. 1590-1636.
1617-1618 Gelselaar; 1618-1636 Almen.
- Wernerius, Franciscus, † 1652.
1618-1619 Oijen; 1619-1652 Beusichem en Zoelmond.
- Wigelius, Johannes, † 1614.
1598-1602 Ruurlo; 1602-1606 Groenlo; 1607-1611 Beetgum; 1611-1614 Elst.
- Wigelius, Wilhelmus, † 1622.
1620-1622 Ingen.
- Wijnants, Goossen.
Tussen 1576-1597 Zoelen.
- Wijncopius, Regnerus, † 1619.
Pastoor te Barneveld; 1592-1603 Barneveld.
- Wilbrenninck, Petrus, † 1613.
1605-1610 Hengelo (Gelderland) en Zelhem; 1610-1613 Hengelo (Gelderland).
- Wilhelmi, Gebhardus.
Pastoor te Ommeren; ca. 1598/1601-1618 Ommeren.
- Winckelius, Henricus, † 1619.
1603-1606 Gorssel en Almen; 1606-1608 Middellie en Kwadijk; 1608-1619 Doesburg.
- Wirtz, Wilhelmus, † 1618.
1604-1609 Waardenburg, Neerijnen en Tuil; 1609-1618 Waardenburg, Neerijnen en Opijnen.

Wirtzfeldius, Wilhelmus, ca. 1550-1602.
 1576-1579 in de Pfalz; 1579-1591 Rhenen; 1592-1602 Harderwijk.

Wolfius, Zacharias.
 1602-1603 Böhmerwold (Ostfriesland); 1603-1604 Emmen; 1604-1605
 Vorden en Ruurlo; 1605-1606 Ruurlo; 1607-1611 Blankenham; 1613-
 1618 Oostwold (Westerkwartier); schoolmeester te Enumatil.

Woltingius, Johannes, † 1627.
 1602-1627 Elden en Driel.

Wonder, Jan Arentsz., † 1620.
 1600-voor 24 april 1604 Heerewaarden.

Xylander (Andernacensis; Holtmann), Mattheus, † 1637.
 1607-1637 Winssen.

Zasius, Johannes, † 1607.
 Pastoor te Echteld; 1598-1607 Echteld.

Zegers, Pieter Jansz., geb. 1572.
 Franse schoolmeester te Dordrecht; 1595-1601 Simonshaven; 1601-1606
 Ooltgensplaat en Den Bommel; 1606-1608 Middelharnis; 1609-1620
 Kerkdriel.

Zelhorst, Matthias, 1586-1645.
 1614-1645 Hengelo (Gelderland).

Zutphen, Thomas van.
 Pastoor te Alphen (Gelderland); 1609-1610 Alphen (Gelderland); 1610-
 1614/15 Wijchen.

Glossarium

ablegeren	wegsturen, wegzenden
accopteren	aannemen, inlijven
achterhaling	beschuldiging
adhiberen	aan de dag leggen, tonen
alinge	gehele
amende	boete, straf
apostilleren	beantwoorden van een request
asseveratie	ernstige bewering
blau	schijnheilig, geveinsd
boelen	naaste bloedverwanten
cederen	afstaan
clameus	heimelijk
componeren	samenbrengen, verenigen
conciteren	veroorzaken
contentie	onienigheid, twist, dispuut
delaberen	afglijden
delogeren	vertrekken, verhuizen
denegeren	afwijzen, weigeren
depreceren	bidden om te verminderen
distraheren	in andere handen doen overgaan
divulgeren	ruchtbaar maken, bekend maken
duceren	leiden, voeren
effugeren	ontsnappen, ontvluchten, vermijden
ejureren	afzweren
erlediging, erledigen	bevrijding, bevrijden
geboden doen	huwelijk afkondigen
geboerlijk	rechtmatig
goedensdag	woensdag
impediëren, impediment	belemmeren, belemmering
imploieren	benutten
importuneren	lastig vallen, opdringerig zijn
improberen	afkeuren, verwerpen
incumberen	zich toeleggen op
induceren	iemand tot iets overreden, opwekken
induleren	kwijtschelden van straf
injungeren	opleggen, voorschrijven
koechler	koekebakker
lederen	benadelen, beledigen
lekker	smulpaap, gulzigaard
loos	onbetrouwbaar
molesteren	iemand lastig maken
onbehaald	niet gebonden
op het garus dienen	legerpredikant zijn

pose
precipiteren
protestatie
protraheren
rapteren
reis, roes
relaxeren
relegeren
respeciëren
semoveren
sponderen
subiceren
subtraheren
succureren
suspireren
uitvondig maken
valediceren, vadiidoneren
vilipendie
wederstaden
wijsmoeder
ywers

keer, maal
tot zeer grote haast aanzetten
uitdrukkelijke verklaring
uitstellen, op de lange baan schuiven
snel grijpen
keer, maal
vrijwaren
opnieuw lezen
rekening houden met
verwijderen
borg staan
onderwerpen
onttrekken
bijstaan, helpen
vermoeden, veronderstellen
door een uitspraak beslissen
vaarwelzeggen
verachting, smadelijke bejegening
vergoeden
vroedvrouw
ergens, op een of andere plaats

Bibliografische handreiking

De in het notenapparaat voorkomende afkortingen met hun nummers in de onderstaande bibliografische handreiking:

- Afghescheyt* (nr. 154)
Archieven Nederlandse Hervormde Kerk (nr. 9)
Bary (nr. 155)
Baudartius, *Memoryen* (nr. 80)
Beernink (nr. 156)
Blanson Henkemans (nr. 157)
Den Boer (nr. 83)
Borsius (nr. 37)
Ten Boom, 'Protestantisering' (nr. 159)
Ten Boom, 'Vestiging' (nr. 158)
Broek Roelofs (nr. 89)
Brouwer (nr. 92)
Buylinckx (nr. 160)
Copie Van een Vertooch (nr. 161)
Van Dalen, (nr. 162)
Van Deursen (nr. 97)
Van Dooren (nr. 38)
[Driessen], *Inventaris classis* (nr. 167)
[Driessen], *Inventaris synode* (nr. 165)
[Driessen], *Plaatsingslijst* (nr. 166)
Dullaert en Dijkhuis (nr. 169)
Eerste ende tweede Af-ghescheyt (nr. 168)
Frijhoff (nr. 170)
Geurts en Janssen (nr. 171)
Goossens (nr. 172)
Groenveld (nr. 110)
Groot (nr. 111)
Van Heiningen (nr. 174)
Hoefer (nr. 175)
Houtkoop (nr. 176)
Hulsebos, 'Archieven' (nr. 177)
Hulsebos, 'Handelingen' (nr. 178)
Janssen, 'Livius' (nr. 181)
Janssen, 'Verdeelde' (nr. 179)
Janssen, 'Wanray' (nr. 64)
Janssen en Janssen (nr. 180)
Janssen en Meeuwissen (nr. 54)
De Jong, 'Kerkgeschiedenis' (nr. 184)
De Jong, 'Scheidslijnen' (nr. 185)
Keizer (nr. 186)
Van der Kemp (nr. 187)
Keverling Buisman, 'Bestuur' (nr. 189)
Knipscheer (nr. 190)
Kolman (nr. 192)
Van Loon, *Placaet-boeck (...) eerste deel* (nr. 62)
Van Loon, *Tweede deel (...) Placaet-boeck* (nr. 63)
Proclamation (nr. 204)
Maris, *Inventaris Tiel* (nr. 196)
Maris, *Reformatie* (nr. 194)
Modderman (nr. 197)
Nairac (nr. 198)
Nauta (nr. 128)
Overdijk (nr. 200)
Placcaet (nr. 201)
Potjer (nr. 202)
Rutgers (nr. 73)
RvV II-V (nr. 67)
Van Schilfgaarde (nr. 208)
Schriftelicke Conferentie (nr. 209)
Schulte (nr. 210)
Sendt-brief (nr. 211)
Spiertz en Megens (nr. 7)
Staats Evers (nr. 143)
Thielen (nr. 213)
Tukker (nr. 145)
Te Vaarwerk (nr. 215)
Van Veen, 'Graafschap' (nr. 219)
Van Veen, 'Grave' (nr. 218)
Van Veen, 'Nymegen' (nr. 217)
Van Veen, 'Overgang' (nr. 223)
Van Veen, 'Remonstrantsche' (nr. 222)
Van Veen, 'Slatius' (nr. 220)
Van Veen, 'Veluwe' (nr. 221)
Vermeesch (nr. 148)
Verschoor (nr. 45)
Verslagen (nr. 14)
Wagenaar (nr. 150)
Van der Woude (nr. 152)
Van der Zee, *Acta* (nr. 226)
Van der Zee, 'Epe' (nr. 225).

A. ALGEMEEN

I. Repertoria

A. BIBLIOGRAFIE

1. *Bibliografie betreffende de Nederlandse kerkgeschiedenis* (Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis), verschenen te Rotterdam vanaf 1991/1992 tot en met 1995/1996, 1996/1997 in: *Tijdschrift voor Nederlandse Kerkgeschiedenis I* (1998), aflevering 4.
2. *Bibliografie van de stedengeschiedenis van Nederland*, samengesteld door G. van Herwijnen. Leiden, 1978.
3. *Bibliographie van Noord-Nederlandsche plaatsbeschrijvingen tot het einde der 18e eeuw*, samengesteld door W. Nijhoff, bewerkt en aangevuld door F.W.D.C.A. van Hattum. 's-Gravenhage, 1953.
4. *Catalogus van de pamfletten-verzameling berustende in de Koninklijke Bibliotheek*. Samengesteld door W.P.C. Knuttel. Deel I, 1, 1486-1620. 's-Gravenhage, 1889 (fotomechanische herdruk 1978).
5. *Kerkelijke archieven. Gidsen voor kerkhistorisch onderzoek, I, Gids voor de studie van reformatie en katholieke herleving in Nederland 1520-1650*, samengesteld door M.G. Spiertz en J.A.M.M. Janssen. Den Haag, 1982.
6. *Repertorium van boeken en tijdschriftartikelen betreffende de geschiedenis van Nederland*, samengesteld door J. Brok-ten Broek, Th.S.H. Bos, E.M. Koenen, M. Schillings. De lopende reeks begint in 1966.
7. Spiertz, M.G. en R.W.A. Megens, *Gids voor de studie van reformatie en katholieke herleving in Gelderland 1520-1620. Uitgegeven bronnen en literatuur*. Gidsen voor kerkhistorisch onderzoek, deel 3 (I en II), Rijksarchief Utrecht, 1986.
8. Wiggers, A., M.G. Spiertz en G.J. Mentink, *Gids voor de studie van reformatie en katholieke herleving in Gelderland 1500-1700: Bronnen aanwezig in het rijksarchief in Gelderland*. Gidsen voor kerkhistorisch onderzoek, deel 4 (I en II), Rijksarchief Utrecht, 1988.

B. ARCHIEVEN

9. *De archieven van de Nederlandse Hervormde Kerk in korte overzichten*, uitgegeven door de Commissie voor de Archieven van de Nederlandse Hervormde Kerk, 2 delen. Leiden, 1960, 1974.
10. Booma, J.G.J. van, *Onderzoek in protestantse kerkelijke archieven in Nederland. Handleiding, tevens beknopte gegevens over de geschiedenis van de kerkelijke instellingen, over het kerkelijk archiefrecht en het kerkelijk archiefbeheer*. 's-Gravenhage, 1994.
11. Fris, A., *Inventaris van de archieven behorend tot het 'Oud Synodaal Archief' van de Nederlandse Hervormde Kerk, 1566-1816*. 's-Gravenhage/Hilversum, 1991.
12. *Overzicht van de bestemming van archivalia en documenten afkomstig uit het voormalig archiefdepot der Nederlandse Hervormde Kerk*, samengesteld door M. Kok. 's-Gravenhage, 1986.
13. *Overzichten van de archieven en verzamelingen in de openbare archiefbewaarplaatsen in Nederland*, uitgegeven onder auspiciën van de Vereniging van Archivarissen in Nederland. Alphen aan de Rijn, 1979-1992.

14. *Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven*. Deel XXI (1898), 's-Gravenhage 1900; deel XXII (1899), 's-Gravenhage 1900.

C. BIOGRAFIE

15. Abels, P.H.A.M., 'Naamlijst van Utrechtse (probleem)predikanten' in: *Tijdschrift voor Nederlandse Kerkgeschiedenis*, jrg. 5, 2002, p. 89-97.
16. Bauks, F.W., *Die evangelischen Pfarrer in Westfalen von der Reformationszeit bis 1945*. Beiträge zur Westfälischen Kirchengeschichte, Band 4. Bielefeld, 1980.
17. *Biografisch Lexicon voor de Geschiedenis van het Nederlandse Protestantisme*, onder redactie van D. Nauta e.a., 6 delen. Kampen, 1978-2006.
18. *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, uitgegeven door A.J. van der Aa. Haarlem, 1852-1878.
19. *Biographisch woordenboek van Protestantsche godgeleerden in Nederland*, uitgegeven door J.P. de Bie en J. Loosjes. 's-Gravenhage, [1919]-1949.
20. Biundo, G. *Die evangelischen Geistlichen der Pfalz seit der Reformation. Pfälzisches Pfarrerbuch*. Neustadt an der Aisch, 1968.
21. *De Remonstrantsche broederschap. Biographische naamlijst van hare professoren, predikanten en proponenten, met historische aantekeningen omtrent hare kweekschool en gemeenten*, samengesteld door J. Tideman, bewerkt door H.C. Rogge en B. Tideman Jzn. Amsterdam, 1905 (2e druk).
22. Gagnebin, F.H., 'Liste des églises Wallonnes des Pays-Bas et des pasteurs qui les ont desservies' in: *Bulletin de la commission pour l'Histoire des Eglises Wallones*, deel III (1888), p. 25-64, 97-120, 209-240 en 313-356.
23. *Godgeleerd Nederland. Biographisch woordenboek van Nederlandsche godgeleerden*, uitgegeven door B. Glasius. 's-Hertogenbosch, 1851-1856.
24. *Naamlijst van predikanten, hoogleeraren en proponenten der Luthersche kerk in Nederland; biographie en bibliographie*, samengesteld door J. Loosjes. 's-Gravenhage, 1925.
25. *Nieuw kerkelijk handboek*, uitgegeven door M.W.L. van Alphen. De in 's-Gravenhage tussen 1903-1914 en in 1949 verschenen delen bevatten naamlijsten van predikanten in de Nederlandse Hervormde Kerk in de verschillende provincies vanaf de reformatie.
26. *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, onder redactie van P.C. Molhuysen en P.J. Blok. Leiden, 1911-1937.
27. *Repertorium van Nederlandse hervormde predikanten tot 1816*, samengesteld door F.A. van Lieburg 2 delen. Dordrecht, 1996.
28. Rosenkranz, A., *Das Evangelische Rheinland, ein rheinisches Gemeinde- und Pfarrerbuch*, II. Band: Die Pfarrer. Düsseldorf, 1958.

D. GEOGRAFIE

29. *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, samengesteld door A.J. van der Aa. Gorinchem, 1839-1851.
30. *ANWB Topografische Atlas Gelderland*, 1:25000. Den Haag 2004.
31. Bachiene, W.A., *Kerkelijke geographie der Vereenigde Nederlanden*. Amsterdam, 4 delen, 1768-1773.
32. Knappert, L. en A.A. Beekman, *De gereformeerde kerk onder de Republiek omstreeks het midden der 18e eeuw*, behorend bij: *Geschiedkundige Atlas van Nederland*. 's-Gravenhage, 1927.

33. *Lexicon dorpen en steden Benelux*. Utrecht/Antwerpen, 1984.
34. *Vuga's alfabetische plaatsnamengids van Nederland*. 's-Gravenhage, 1991.

II. Bronnenuitgaven

35. *Acta of Handelingen der Nationale Synode*, uitgegeven door D. Donner. Leiden, 1885 (fotomechanische herdruk 1987).
36. Bakhuizen van den Brink, J.N., *De Nederlandsche belijdenisgeschriften. Vergeelijkende teksten*. Amsterdam, 1976 (tweede druk).
37. Borsius, J., 'Onuitgegeven akten der vergadering van eenige gereformeerde predikanten, uit de onderscheidene gewesten der Vereenigde Nederlanden, in 1616 te Amsterdam zamengekomen' in: *Archief voor Kerkgeschiedenis, inzonderheid van Nederland*, deel III (1843), p. 195-264.
38. *Classicale acta 1573-1620. Particuliere synode Zuid-Holland. I Classis Dordrecht 1573-1600*, bewerkt door J.P. van Dooren. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 49. 's-Gravenhage, 1980.
39. *Classicale acta 1573-1620. II Particuliere synode Zuid-Holland. Classis Dordrecht 1601-1620, Classis Breda 1616-1620*, bewerkt door J. Roelevink. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 68. 's-Gravenhage, 1991.
40. *Classicale acta 1573-1620. III Particuliere synode Zuid-Holland. Classis Rotterdam en Schieland 1580-1620*, bewerkt door J. Bouterse. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 69. 's-Gravenhage, 1991.
41. *Classicale acta 1573-1620. IV Provinciale synode Zeeland. Classis Walcheren 1602-1620, Classis Zuid-Beveland 1579-1591*, bewerkt door J. Bouterse. Rijks Geschiedkundige Publicatiën. Kleine serie 79. Den Haag, 1995.
42. *Classicale acta 1573-1620. V Provinciale synode Zuid-Holland. Classis Leiden 1585-1620. Classis Woerden 1617-1620*, bewerkt door M. Kok, bezorgd en ingeleid door J. Roelevink, met medewerking van A.J.J. van 't Riet. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 88. Den Haag, 1996.
43. *Classicale acta 1573-1620. VI Provinciale synode Overijssel. Classis Deventer 1601-1620, Classis Kampen 1596-1601 en 1618-1620, Classis Steenwijk/Vollenhove 1601-1620*, bewerkt door J. van Gelderen en C. Ravensbergen, met medewerking van J. van den Berg. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 90. Den Haag, 2000.
44. *Classicale acta 1573-1620. VII Provinciale synode Zuid-Holland. Classis Delft en Delfland 1572-1620*, bewerkt door P.H.A.M. Abels en A.Ph.F. Wouters. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 93. Den Haag, 2001.
45. *Classicale acta 1573-1620 VIII. Classis Gorinchem 1579-1620*, bewerkt door A.J. Verschoor. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 108. Den Haag, 2008.
46. *Communio et mater fidelium. Acta des Konsistoriums der niederländischen reformierten Flüchtlingsgemeinde in Wesel, 1573-1582*, bewerkt door J.G.J. van Booma en J.L. van der Gouw. Keulen/Delft, 1991.
47. *Generalsynodalbuch. Die Akten der Generalsynoden von Jülich, Kleve, Berg und Mark 1610-1793. 1. Teil. Die Akten der Generalsynoden von 1610-*

1755. *Abt. I: 1610-1698*, bewerkt von D. Lic. Albert Rosenkranz. Düsseldorf, 1966.
48. *Groot-Plaacaetboek van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, de Staten van Hollandt, mitsgaders van de Staten van Zeelandt*, 9 delen. 's-Gravenhage, 1658-1796.
 49. Hartsoeker, C. en P. van Limborch, *Praestantium ac eruditorum virorum epistolae ecclesiasticae et theologicae, Quarum longe major pars scripta est à Jac. Arminio, Joan Uytenbogardo, Conr. Vorstio, Ger. Joan. Vossio, Hug. Grotio, Sim. Episcopio, Casp. Barlaeo*, Editio tertia, novo augmento locupleta. Amsterdam, 1704.
 50. Hooyer, C., *Oude kerkordeningen der Nederlandsche Hervormde gemeenten (1563-1638) en het concept-reglement op de organisatie van het Hervormd Kerkgenootschap in het koninkrijk Holland (1809)*. Zaltbommel, 1865.
 51. Kaajan, H., *De proacta der Dordtsche Synode in 1618*. Rotterdam, 1914.
 52. *Een kerk in opbouw. Classisboek Sneek 1583-1624*, bewerkt door J.J. Kalma. Leeuwarden, 1978.
 53. *Een kerk in opbouw. Classisboek Bolsward-Workum, 1600-1633*, bewerkt door J.J. Kalma. Leeuwarden, 1981.
 54. *Kerkenraadsacten van de Nederduits Gereformeerde Gemeente te Nijmegen 1592-1651*, uitgegeven en van bijlagen voorzien door A.E.M. Janssen en W.J. Meeuwissen. Nijmegen, 1996.
 55. *Die Kirchenratsprotokolle der Reformierten Gemeinde Emden 1557-1620*, bewerkt door H. Schilling en K.-D. Schreiber, 2 delen. Keulen, 1989-1992.
 56. Kist, N.C., 'Synopsis der handelingen van de classis van Nijmegen, van het jaar 1590 tot 1660; op last der classis, in het jaar 1660, te zamen gebragt door David Heijster, predikant te Ressen in Overbetuwe' in: *Nederlandsch archief voor kerkelijke geschiedenis*, deel 4 (1844), p. 1-108.
 57. Kuyper, H.H., *De Postacta of nahandelingen van de Nationale Synode van Dordrecht in 1618 en 1619 gehouden*. Amsterdam, [1899].
 58. Langeraad, L.A. van, 'De kerkorde, gearresteerd in de Nationale Synode, gehouden te 's-Gravenhage, den 20sten juni-1sten augustus 1586, benevens de toen vastgestelde formulieren van: doop, bevestiging van predikanten, bevestiging van ouderlingen en diakenen, ban- en wederopneming in de gemeente, een visitatie- en een schoolreglement' in: *De Navorscher*, LI (1901), p. 347-383 en 432-460.
 59. Langeraad, L.A. van, 'Handelingen van de vergaderingen van correspondentie van 1614 tot 1618 in Holland gehouden' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 1 (1902), p. 47-81 en 163-213.
 60. *Livre des actes des églises wallones aux Pays-Bas, 1601-1697*, publié et arrangé par G.H.M. Posthumus Meyjes et H. Bots, avec la collaboration de Johanna Roelevink. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Kleine serie 101. Den Haag, 2005.
 61. *Livre synodal contenant les articles résolus dans les synodes des églises Wallones des Pays-Bas*, I, 1563-1685. La Haye, 1896.
 62. Loon, W. van, *Groot Gelders Plaacaet-boeck, Inhoudende de Plaacaeten ende Ordonnantien, Soo by wylen Keyser Kaerle en Coninck Philips als Hertogen van Gelre ende Graven van Zutphen, als by de Edele Mogende Heeren Staeten des Furstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen, sedert den Jaere 1543 tot den Jaere 1700 uytgegeven. Als mede de Principaelste*

- Resolutien raekende saecken van Politie en Justitie, by de selve Heeren Staeten sedert den Jaere 1577 tot den Jaere 1700 successivelyck genomen, en voorts sodanigen Praeliminaire Puncten als by resolutien van Welgemelde Heeren Staeten den 19. Martii en 14. Junii 1699 genomen, is vast gestelt ende goet gevonden. Het eerste deel.* Nijmegen, 1701.
63. Loon, W. van, *Het tweede deel van 't Groot Gelders Placaet-boeck, Inhoudende de Placaeten ende Ordonnantien, By de Edele Mogende Heeren Staeten des Furstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen, sedert den Jaere 1580 tot den Jaere 1700 uytgegeven. Als mede de Principaelste Resolutien raekende saecken van Politie en Justitie, by de selve Heeren Staeten sedert den Jaere 1580 tot den Jaere 1700 successivelyck genomen, en voorts sodanigen Appendix van oude Landt en Dyck-brieven, Overkomsten, Verbonden, en generale Landt-rechten, als by resolutie van Welgemelde Heeren Staeten den 8. April 1702 genomen, is vast gestelt ende goet gevonden.* Nijmegen, 1703.
 64. *Om den gelove. Wederwaardigheden van Willemken van Wanray als remonstrantse weduwe in 1619 en 1622 te Nijmegen doorstaan en vervolgens eigenhandig opgetekend.* Teksteditie, van inleiding, aantekeningen, hertaling en enkele bijlagen voorzien door A.E.M. Janssen. Nijmegen, 2003.
 65. Petri, W., *Sitzungsberichte der Convente der reformierten Klever Classis von 1611 bis 1670.* Düsseldorf, 1971.
 66. 'Prins Maurits en de goede zaak. Brieven van Maurits uit de jaren 1617-1619', bewerkt door J.G. Smit, in: *Nederlandse historische bronnen*, I. 's-Gravenhage 1979, p. 43-173.
 67. Reitsma, J. en S.D. van Veen, *Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572-1620*, 8 delen. Groningen, 1892-1899.
 68. *Resolutiën der Staten-Generaal.* Nieuwe Reeks 1610-1670, Deel IV 1619-1620, bewerkt door J.G. Smit met medewerking van J. Roelevink. 's-Gravenhage, 1981.
 69. Rosenkranz, A., 'Die Protokolle der ältesten Bergischen Klassikal-Konvente (Solingen, Elberfeld und Düsseldorf)' in: *Monatshefte für Evangelische Kirchengeschichte des Rheinlandes*. 8. Jahrgang (1959), p. 190-208.
 70. Rosenkranz, A., *Die reformierten Bergische Synoden während des jülich-klevischen Erbfolgestreites, I. Band. Die Zeit des Krieges 1611-1648.* Düsseldorf, 1963.
 71. Rotscheidt, W., 'Die Protokolle der Classis Duisburgensis 1611-1649' in: *Monatshefte für Rheinische Kirchengeschichte*. 12. Jahrgang (1918), p. 84-94, 123-126, 247-256 en 303-309; 13. Jahrgang (1919), p. 41-56.
 72. Rotscheidt, W., 'Die Protokolle der Weseler Classe von 1611 an' in: *Monatshefte für Rheinische Kirchengeschichte*. 29. Jahrgang (1935), p. 359-371; 30. Jahrgang (1936), p. 27-32 en 117-127.
 73. Rutgers, F.L., *Acta van de Nederlandsche synoden der zestiende eeuw.* 2e druk, Dordrecht, 1980.
 74. Simons, E., *Urkundenbuch zur Rheinischen Kirchengeschichte, I, Synodalbum. Die Akten der Synoden und Quartierkonsistorien in Jülich, Cleve und Berg, 1570-1610.* Neuwied, 1909.
 75. Verbeek, E.W., *Zutphensch Classicael Register. Waer in De behandelde zaken, Resolutien, de Namen en Standplaatzen der Heeren Predicanten, en*

de Commissien door dezelve bekleed. In Twee Deelen aangewezen worden. Waer van het tweede deel Behelst De Commissien, ende Naamen en Standplaatschen der Predikanten, de tyd van hunne komst in de classis, hun Vertrek of Versterf. Tot het Jaar 1770 ingesloten. Zutphen, [s.a.].

III. Overzichten en monografiën

76. Abels, P.H.A.M., 'Das Arnoldinum und die Niederlande während seiner ersten Blütezeit: Das Verhältnis einer Haßliebe' in: *400 Jahre Arnoldinum, 1588-1988, Festschrift*. Greven, 1988, p. 78-97.
77. Acquoy, J.G.R., *Jan van Venray (Johannes Ceporinus) en de wording en vestiging der hervormde gemeente te Zalt-Bommel*. 's-Hertogenbosch, 1873.
78. Acquoy, J.G.R., 'Mislukte pogingen der Nederlandsche Gereformeerde Kerken om haare geschiedenis te doen beschrijven' in: *Geschiedkundige opstellen, aangeboden aan Robert Fruin*. 's-Gravenhage, 1894, p. 229-257.
79. Apeldoorn, L.J. van, 'Het voortbestaan der parochies na de reformatie. Bijdrage tot de geschiedenis van het recht omtrent de kerkelijke goederen en de armengoederen' in: *Christendom en historie*. Kampen, 1931, p. 22-63.
80. Baudartius, G., *Memoryen ofte, Cort Verhael Der Gedenck-weerdichste so kercklicke als werltlicke gheschiedenissen van Nederland, Vranckrijck, Hooghduytschland, Groot Britannyen, Hispanyen, Italyen, Hungaryen, Bohemen, Savoyen, Sevenburgen ende Turkyen, Van den Iaere 1603 tot in het Iaer 1624*. Arnhem, 1625 (2e druk).
81. Bergsma, W., *Tussen Gideonsbende en publieke kerk. Een studie over het gereformeerd protestantisme in Friesland, 1580-1650*. Hilversum/Leeuwarden, 1999.
82. Blaupot ten Cate, S., *Geschiedenis der doopsgezinden in Groningen, Overijssel en Oost-Friesland, van derzelve ontstaan tot dezen tijd*, 2 delen. Leeuwarden-Groningen, 1842.
83. Boer, W.A. den, *Duplex amor Dei. Contextuele karakteristiek van de theologie van Jacobus Arminius (1559-1609)*. Apeldoorn, 2008.
84. Boersma, O., *Vluchtig voorbeeld. De Nederlandse, Franse en Italiaanse vluchtelingenkerken in Londen 1568-1585*. [Kampen, 1994.]
85. Boom, H. ten, e.a., *Geloof, opbouw en strijd. De geschiedenis van de classis Rotterdam*. Delft, 2001.
86. Brandt, G., *Historie der reformatie en andre kerkelyke geschiedenissen in en omtrent de Nederlanden*, deel 2, *Van het jaer 1600 tot het laetste van 't jaer 1618*. Amsterdam, 1674, en: deel 3. Rotterdam, 1704.
87. Bremmer, R.H., 'De Nationale Synode van Middelburg (1581): politieke achtergronden van kerkelijke besluitvorming' in: *De Nationale Synode te Middelburg in 1581. Calvinisme in opbouw in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden*. Werken uitgegeven door het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, I. Middelburg, 1981, p. 1-126.
88. Briels, J., *Zuid-Nederlanders in de Republiek 1572-1630. Een demografische en cultuurhistorische studie*. Sint-Niklaas, 1985.
89. Broek Roelofs, O.C., *Wilhelmus Baudartius*. Kampen, 1947.

90. Broeke, C. van den, *Een geschiedenis van de classis. Classicale typen tussen idee en werkelijkheid (1571-2004)*. Kampen, 2005.
91. Broeyer, F.M.G., 'Het convent van 's-Gravenhage (1623): de zaken van de bijbelvertaling, de reconciliatie van remonstrante predikanten en het kerkverband' in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 68 (1988), p. 46-84.
92. Brouwer, D., *De reductie van Bommel (1572-1602)*. Arnhem, 1918.
93. Clemens, T. en W. Janse, *The Pastor Bonus. Papers read at the british-dutch Colloquium at Utrecht, 18-21 September 2002*. Leiden/Boston, 2004.
94. Dankbaar, W.F., 'De kerkvisitatie in de Nederlandsche Gereformeerde kerk in de 16de en 17de eeuw' in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 38 (1952), p. 38-55.
95. Deursen, A.Th. van, *Bavianen en slijkgeuzen. Kerk en kerkvolk ten tijde van Maurits en Oldenbarnevelt*. Assen, 1974.
96. Deursen, A.Th. van, *Mensen van klein vermogen. Het kopergeld van de Gouden Eeuw*. Amsterdam, 1996 (3e druk).
97. Deursen, A.Th., *Maurits van Nassau. De winnaar die faalde*. Amsterdam, 2000.
98. Dijk, K., *De strijd over infra- en supralapsarisme in de gereformeerde kerken van Nederland*. Kampen, 1912.
99. Duke, A., *Reformation and revolt in the Low Countries*. Londen/Ronceverte, 1990.
100. Elliott, J.P., *Protestantization in the Northern Netherlands, a case study: the classis of Dordrecht 1572-1640*. Columbia University, New York, 1990.
101. Evenhuis, R.B., *Ook dat was Amsterdam. De Kerk der Hervorming in de Gouden Eeuw*, Deel 1 en 2. Amsterdam, 1965-1967.
102. Frijhoff, W.Th.M., 'Inspiration, instruction, competence? Questions autour de la selection des pasteurs réformés aux Pays-Bas, XVIIe-XVIIIe siècles' in: *Paedagogica historica. International Journal of the history of education*. XXX (1994) p. 1-38.
103. Frijhoff, W.Th.M., *La société néerlandaise et ses gradués, 1575-1814. Une recherche sérielle sur le statut des intellectuels*. Amsterdam, 1981.
104. Gelder, H.A. Enno van, *Getemperde vrijheid. Een verhandeling over de verhouding van kerk en staat in de Republiek der Verenigde Nederlanden en de vrijheid van meningsuiting inzake godsdienst, drukpers en onderwijs gedurende de 17e eeuw*. Groningen, 1972.
105. Geudeke, E., *De classis Edam, 1572-1650. Opbouw van een nieuwe kerk in een verdeelde samenleving*. Gouda, 2010.
106. Ginkel, A. van, *De ouderling. Oorsprong en ontwikkeling van het ambt van ouderling en de functie daarvan in de Gereformeerde Kerk der Nederlanden in de 16e en 17e eeuw*. Amsterdam, 1975.
107. Glasius, B., *Geschiedenis der nationale synode, in 1618 en 1619 gehouden te Dordrecht, in hare vóorgeschiedenis, handelingen en gevolgen*. Eerste deel. Leiden, 1860.
108. Groenhuis, G., *De predikanten. De sociale positie van de gereformeerde predikanten in de Republiek der Verenigde Nederlanden vóór 1700*. Groningen, 1977.

109. Groenveld, S. en H.L.Ph. Leeuwenberg e.d. (red.), *De Tachtigjarige Oorlog. Opstand en consolidatie in de Nederlanden (ca. 1560-1650)*. Zutphen, 2008.
110. Groenveld, S., *Het Twaalfjarig Bestand, 1609-1621. De jongelingsjaren van de Republiek der Verenigde Nederlanden*. [Den Haag, 2009.]
111. Groot, D.J., 'De conventus praeparatorius van mei 1607' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 27 (1935), p. 129-166.
112. Hoerderdaal, G.J., 'Remonstrantie en contraremonstrantie' in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 51 (1970-1971) p. 49-94.
113. Hofman, T.M., *Eenich Achterdencken. Spanning tussen Kerk en Staat in het gewest Holland tussen 1570 en 1620*. Heerenveen, 1997.
114. Itterson, G.P. van, *Franciscus Gomarus*. 's-Gravenhage, 1929 (herdruk Groningen, 1979).
115. Jong, O.J. de, *Nederlandse kerkgeschiedenis*. Nijkerk, 1986 (3e druk).
116. Jong, O.J. de, *De reformatie in Culemborg*. Assen, 1957.
117. Joosse, L.J. 'Scoone dingen syn swaere dingen'. *Een onderzoek naar de motieven en activiteiten in de Nederlanden tot verbreiding van de gereformeerde religie gedurende de eerste helft van de zeventiende eeuw*. Leiden, 1992.
118. Kaajan, H., *De groote synode van Dordrecht in 1618-1619*. Amsterdam, 1918.
119. Kaplan, B.J., *Calvinists and Libertines. Confession and Community in Utrecht 1578-1620*. Oxford, 1995.
120. Kist, N.C., *Neêrlands bededagen en biddagsbrieven*. Leiden, 1848-1849.
121. Knappert, L., 'De Gereformeerde kerk in haren strijd om het wettig huwelijk' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 2 (1903), p. 217-275 en 359-396.
122. Knetsch, F.R.J., 'Een classis in Wording, I' in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 63 (1983), p. 25-35.
123. Knetsch, F.R.J., 'The First Decades of the Regional Church Organization of the Reformed Church in Holland. (Classis in Wording, II)' in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 82, afl. 2 (2002), p. 324-341.
124. Kok, J.A. de, *Nederland op de breuklijn Rome-Reformatie. Numerieke aspecten van Protestantisering en Katholieke Herleving in de Noordelijke Nederlanden 1580-1880*. Assen, 1964.
125. Kooi, C., *Liberty and Religion. Church and State in Leiden's Reformation 1572-1620*, Studies in medieval and reformation thought, Vol. 82. Leiden/Boston/Köln, 2000.
126. Kuypers, H.H., *De opleiding tot den dienst des Woords bij de Gereformeerden, I, Inleiding, geschiedenis*. 's-Gravenhage, 1891.
127. Lieburg, F.A. van, *Profeten en hun vaderland. De geografische herkomst van de gereformeerde predikanten in Nederland van 1572 tot 1816*. Zoetermeer, 1996.
128. Nauta, D., 'De Nationale Synode van Dordrecht (1578)' in: D. Nauta en J.P. van Dooren, *De Nationale Synode van Dordrecht 1578. Gereformeerden uit de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden bijeen*. Amsterdam, 1978, p. 9-52.
129. Nijenhuis, W., 'De publieke kerk veelkleurig en verdeeld, bevoorrecht en onvrij, 1579-1621' in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel VI. Haarlem, 1979, p. 325-343.

130. Olthuis, H.J., *De doopspraktijk der Gereformeerde Kerken in Nederland, 1568-1816*. Utrecht, 1908.
131. Pettegree, A. *Emden and the Dutch Revolt. Exile and the development of reformed Protestantism*. Oxford, 1992.
132. Pettegree, A., *Foreign protestant communities in sixteenth-century London*. Oxford, 1986.
133. Po-Chia Hsia, R. en H.F.K. van Nierop (ed.), *Calvinism and Religious Toleration in the Dutch Golden Age*. Cambridge, 2002.
134. Pollmann, J. *Een andere weg naar God. De reformatie van Arnoldus Buchelius (1565-1641)*. Amsterdam, 2000.
135. Posthumus Meyjes, G.H.M., *Geschiedenis van het Waals College te Leiden 1606-1699*. Leiden, 1975.
136. Reitsma, J., *Geschiedenis van de hervorming en de Hervormde Kerk der Nederlanden*, 4e druk, herzien door J. Lindeboom. Utrecht, 1933.
137. Rogier, L.J., *Geschiedenis van het Katholicisme in Noord-Nederland in de 16de en de 17de eeuw*, 5 delen. Amsterdam/Brussel, 1964 (3de druk).
138. Roodenburg, H., *Onder censuur. De kerkelijke tucht in de gereformeerde gemeente van Amsterdam, 1578-1700*. Hilversum, 1990.
139. Rooze-Stouthamer, C.M., *De hervorming in Zeeland*. Goes, 1996.
140. Rutgers, H.C., *Kerkelijke deputaten, hun werkring en bevoegdheid inzonderheid gelijk deze gekend worden uit de handelingen der Zuid-Hollandsche synoden en deputaten*. Kampen, 1910.
141. Rutgers, F.L., *Het kerkverband der Nederlandsche Gereformeerde Kerken, gelijk dat gekend wordt uit de handelingen van den Amsterdamschen kerkeraad in den aanvang der 17e eeuw*. Amsterdam, 1882.
142. Schokking, H., *De leertucht in de Gereformeerde Kerk van Nederland tusschen 1570 en 1620*. Amsterdam, 1902.
143. Staats Evers, J.W., *Johannes Fontanus, Arnhem's eerste predikant (1577-1615) en zijn tijd*. Arnhem, 1882
144. Swigchem, C.A. van, *Een huis voor het Woord: het protestantse kerkinterieur in Nederland tot 1900*. 's-Gravenhage, 1984.
145. Tukker, C.A., *De classis Dordrecht van 1573 tot 1609. Bijdrage tot de kennis van in- en extern leven van de gereformeerde kerk in de periode van haar organiseren*. Leiden, 1965.
146. Verboom, W., *De belijdenis van een gebroken kerk. De Dordtse Leerregels – voorgeschiedenis en theologie*. Zoetermeer, 2005.
147. Verboom, W., *De catechese van de Reformatie en de Nadere Reformatie*. Amsterdam, 1986.
148. Vermeesch, G., *Oorlog, steden en staatsvorming. De grenssteden Gorinchem en Doesburg tijdens de geboorte-eeuw van de Republiek (1570-1680)*. Amsterdam, 2006.
149. Visser, J.Th. de, *Kerk en staat*. Leiden, 1926-1927.
150. Wagenaar, L.H., *De hervormer van Gelderland. Levensbeschrijving van Johannes Fontanus*. Kampen, 1898.
151. Woltjer, J.J., *Friesland in Hervormingstijd*. Leiden, 1962.
152. Woude, C. van der, *Sibrandus Lubbertus. Leven en werken, in het bijzonder naar zijn correspondentie*. Kampen, 1963.

153. Wouters, A.Ph.F. en P.H.A.M. Abels, *Nieuw en ongezien. Kerk en samenleving in de classis Delft en Delfland 1572-1621*, 2 delen. Delft, 1994.

B. DE CLASSES IN GELDERLAND

154. *Afghescheyt Van Weghen de Heeren Staten van Gelrelant den Kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven*. Arnhem, 1617.
155. Bary, E.H., 'Grenzen in verkondiging en bediening. Historisch-geografische notities over de kerkelijke organisatie in het Gelders rivierengebied' in: S.E.M. van Doornmalen (eindred.), *Geloven tussen de rivieren. Verkenningen in de Gelderse kerkgeschiedenis*. Delft, 1999, p. 3-20.
156. Beernink, G., 'De reformatie te Nykerk (1578-1628)' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel XV (1912), p. 1-155.
157. Blanson Henkemans, L.J., 'Angerlo twee eeuwen lang eene zelfstandige predikantsplaats zonder pastorie' in: *Archief voor Nederlandsche Kerkgeschiedenis*, deel 2 (1887), p. 188-192.
158. Boom, H. ten, 'De vestiging van de gereformeerde kerk in het Land van Maas en Waal en de aangrenzende dorpen van het Rijk van Nijmegen in het begin van de 17^e eeuw. Een mislukte reformatie' in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel L (1969), p. 197-229.
159. Boom, H. ten, 'De mislukte protestantisering van het Land van Maas en Waal' in: S.E.M. van Doornmalen (eindred.), *Geloven tussen de rivieren. Verkenningen in de Gelderse kerkgeschiedenis*. Delft, 1999, p. 105-126.
160. Buylinckx, J.J.A., *Plaatsingslijst van de archieven van de classis Bommel van de Nederlandse Hervormde Kerk (1612) 1615-1996*. [s.l., s.a.]
161. *Copie Van een Vertooch, door drye Gedeputeerden aen de vergaderinghe der Remonstranten ofte Arminianen ghesonden, gehouden tot Tiel den sesten May 1617. Hier zijn tot gherief des eenvoudigen Lesers byghevoecht de vijff Artijckelen daer hen de Remonstranten ofte Arminianen altijdts op beroepen*. [s.l.], 1617.
162. Dalen, A.G. van, 'De protestantisering en recatholisering tussen Rijn en Oude IJssel' in: *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, 73^e deel, 1^e afl. (1955), p. 1-158.
163. Demoed, E.J., *Kerkgeschiedenis van de Graafschap*. Kampen, 1996.
164. Doornink-Hoogenraad, M.M., 'Een Zutphense rector en zijn geloof' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel LXXII (1981), p. 69-98.
165. [Driessen, H.L.], *Inventaris van het archief van het bestuur van de [Nederlands Hervormde] synode van Gelderland*. [s.l., s.a.]
166. [Driessen, H.L.], *Plaatsingslijst van het archief van het bestuur van de classis Nijmegen*. [s.l., s.a.]
167. [Driessen, H.L.], *Inventaris van het archief van het bestuur van de classis Over-Veluwe*. [s.l., s.a.]
168. *Eerste ende tweede Afghescheyt, Van weghen de heeren Staten van Gelrelant den kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven*. Amsterdam, 1617.
169. Dullaert, P.J.L. en C.J. Dijkhuis, *Inventaris van het archief der classis Zutphen*. Zutphen, 1970.

170. Frijhoff, W.Th.M., 'De protestantse reformatie in de Nederkwartieren' in: Johannes Stinner en Karl-Heinz Tekath, *Gelre – Geldern – Gelderland. Geschiedenis en cultuur van het hertogdom Gelre*. Geldern, 2001, p. 323-335.
171. Geurts, P.A.M. en A.E.M. Janssen, 'Gelderland van 1566-1609' in: P.J. Meij e.a., *Geschiedenis van Gelderland 1492-1795*. Zutphen, 1975, p. 97-131.
172. Goossens, T., *Het Archief van de Classis Neder-Veluwe 1592-1815. Het Archief van de Classis Harderwijk 1816-1976. Een poging tot beschrijving*. [s.l., s.a.]
173. Hageman, M.J.M., 'De Reductie van Nijmegen (1591)' in: *Numaga*, 38 (1991), p. 45-67.
174. Heiningen, H. van, *Tussen Maas en Waal. 650 jaar geschiedenis van mensen en water*. Zutphen, 1972.
175. Hofer, F.A., *Aanteekeningen betreffende de kerk van Hattem*. Arnhem, 1900.
176. Houtkoop, A., 'De praktijk van het Hervormd Kerkbestuur te Zaltbommel' in: *Tussen Voorn en Loevestein*, IX (1974), nr. 26, p. 64-80.
177. Hulsebos, G.A., 'Over kerkelijke archieven' in: *Stemmen voor Waarheid en Vrede*. Utrecht, 1906.
178. Hulsebos, G.A. 'De handelingen van de eerste classicale bijeenkomst van de classis Over-Veluwe, gehouden te Harderwijk, den 15den juli 1592' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 15 (1919), p. 133-149.
179. Janssen, A.E.M., 'Het verdeelde huis. Prins Willem van Oranje en graaf Jan van Nassau bij de totstandkoming van de Unie van Utrecht' in: S. Groenveld, H.L.Ph. Leeuwenberg, *De Unie van Utrecht. Wording en werking van een verbond en een verbondsacte*. Den Haag, 1979, p. 101-135.
180. Janssen, A.E.M. en J.A.M.M. Janssen, 'Enkele notities uit de correspondentie van Johannes Fontanus 1545-1615, predikant te Arnhem' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel LXXI (1980), p. 81-99.
181. Janssen, A.E.M., 'Over Gerardus Livius (±1570-1636). Een Gelders predikant temidden van kerkelijke onenigheid' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel XCII (2001), p. 80-123.
182. Janssen, A.E.M., 'Remonstrantse remotie in Nijmegen (1622-1623)' in: *Numaga*, 30 (1983), p. 68-75.
183. Janssen, A.E.M., 'Nijmegen en de Unie van Utrecht. Gelderlands eerste hoofdstad temidden van politiek-religieuze spanningen (1578/1579)' in: *Numaga*, 26 (1979), p. 55-91.
184. Jong, O.J. de, 'Kerkgeschiedenis 1492-1795' in: P.J. Meij e.a., *Geschiedenis van Gelderland 1492-1795*. Zutphen, 1975, p. 331-384.
185. Jong, O.J. de, 'Scheidlijnen op godsdienstig gebied, 1550-1610' in: M. Witteveen-Jansen, *Bommelerwaard, eiland in de geschiedenis*. Zaltbommel, 1991, p. 24-45.
186. Keizer, G., 'Uit den overgangstijd binnen het ressort van de Neder-Veluwsche classis' in: *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift*, 26ste jrg., afl. 7 (1925), p. 249-268; 26ste jrg., afl. 9 (1926), p. 364-376; 26ste jrg., afl. 10 (1926), p. 404-419; 27ste jrg., afl. 11 (1927), p. 468-477; 28ste jrg., afl. 6 (1927), p. 309-320; 28ste jrg., afl. 7 (1927), p. 362-377; 32ste jrg., afl. 8 (1931), p. 305-315.
187. Kemp, A.C.J. van der, *Kerkelijk leven te Arnhem (1578 tot 1815)*. Bijdrage tot de geschiedenis der Ned. Herv. Gemeente van Arnhem. Arnhem, 1896.

188. Keverling Buisman, F., 'Een "gemeine landtsregiering" voor Gelre en Zutphen? De mislukte pogingen om in het gewest Gelre en Zutphen tot één College van Gedeputeerde Staten te komen' in: A.M.J.A. Berkvens en G.H.A. Venner (red.). *"Om daarmede vrijelijk te doen naer wil ende welgevallen."* *Rechtshistorische opstellen aangeboden aan Prof. Mr. A.Fl. Gehlen*. Maastricht, 1998, p. 159-188.
189. Keverling Buisman, F., 'Het bestuur van het gewest Gelre van 1543-1795' in: *Van Gelre tot Gelderland. 650 jaar besturen van Gelderland*. [s.l.], 1989, p. 36-45.
190. Knipscheer, F.S., *Henricus Leo. Een remonstrantsch-gereformeerd predikant (±1575-1648)*. Huis ter Heide, 1929.
191. Kolks, H.L.J., 'De komst der Reformatie in Terborg en het katholiek verweer, 1570-1630' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel LXIX (1976/77), p. 103-123.
192. Kolman, R.J., *De reductie van Nijmegen (1591), voor- en naspel*. Groningen/Djakarta, 1952.
193. Loosjes, J., 'Adam Billichius' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 17 (1924), p. 271-294.
194. Maris, A.J., *De reformatie der geestelijke en kerkelijke goederen in Gelderland, in het bijzonder in het kwartier van Nijmegen*. 's-Gravenhage, 1939.
195. Maris, A.J. en H.L. Driessen, *Het archief van het Hof van Gelre en Zutphen (1543-1795), het Hof van Justitie (1795-1802), en het Departementaal Gerechthof (1802-1811)*, 3 delen. Arnhem, 1973-1978.
196. Maris, A.J., *Inventaris van het oud-archief der Ned. Hervormde classis van Tiel*, [s.l., 1934.]
197. Modderman, J.F.A., 'Doetinchem in de branding van revolutie en oorlog (1566-1599)' in: J.C. Boogman e.a. (red.), *Geschiedenis van Doetinchem*. Zutphen, 1986, p. 119-130.
198. Nairac, C.A., *Geschiedenis van de kerk te Barneveld, van 1533 tot 1795, uit oorspronkelijke bronnen zamengesteld*. Barneveld, 1871.
199. Offenbergh, J.A.S., *De scheiding. Steenderen en Bronckhorst in de reformatietijd*. Zutphen, 1976.
200. Overdijk, D.A.J., *De gewoonte is de beste uitleg van de wet. Een onderzoek naar de invloed van het Hof van Gelre en Zutphen op de rechtspleging in criminele zaken in het Kwartier van Nijmegen in de zeventiende en achttiende eeuw*. Leiden, 1999.
201. *Placcaet. UUt-ghegeven Van wegghen de Heeren Staten des Furstendombs Gelre ende Graeffschaps Zutphen, Tegghen De ghestroyde lasteringhen ende calumnien, van de Evangelische Ghereformeerde Christelijcke Religie*. Arnhem, 1618.
202. Potjer, M., 'De Reformatie in de Nederbetuwe 1590-1620' in: S.E.M. van Doornmalen (eindred.), *Geloven tussen de rivieren. Verkenningen in de Gelderse kerkgeschiedenis*. Delft, 1999, p. 31-71.
203. Potjer, M., 'Machtsverhoudingen in de classis Tiel in de zeventiende eeuw' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel XC (1999), p. 67-93.
204. *A proclamation given by the discreet lords and states, against the slanders laid upon the Evangelicall and Reformed Religion, by the Arminians and Separatists. Containing all the Points, Accusations, Declarations and Confessions, taken out of the last Provinciaall Synode holden at Arnhem, the 15. day*

- of September last past. 1618. Togetherwith the severall Examinations and Confessions (at Utrecht and the Hage) of one Leydenberg, Pentioner of Leyden, and Taurinus; with their sodaine and fearefull ends.* Londen, 1618.
205. Romer, R.C.H., 'Een en ander uit de vroegste jaren der Geldersche Hervormde Kerk (1579-1586)' in: *Godgeleerde Bijdragen*, deel 41 (1867), p. 671-706.
206. Royaards, H.J., 'De Geldersche synode, in 1580 te Harderwijk gehouden, en de kerke-orde, aldaar vastgesteld voor de Geldersche Hervormde Kerk' in: *Archief voor kerkelijke geschiedenis, inzonderheid van Nederland*, deel X (1840), p. 163-181.
207. Schatorjé, J.M.W.C., 'Faber en Venlo. Engelbert Faber en de Reformatie in Venlo (1565-1580)' in: *Venlo's Mozaïek. Hoofdstukken uit zeven eeuwen stadsgeschiedenis*. Maastricht, 1990, p. 113-142.
208. Schilfgaarde, A.P. van, *De graven van Limburg Stirum in Gelderland en de geschiedenis hunner bezittingen*. Eerste stuk, geschiedenis, inventaris. Assen, 1961.
209. *Schrijfelicke Conferentie Tusschen Kercken-Dienaren des Vorstendoms Geldre ende Graef-schap Zutphen, Aen-ghevanghen Anno 1617. ende in hare Provinciale Synode in Junio ende Iulio Anno 1618. volbracht: Aengaende de vyff Artijculen metten ghevolghe van dien. Hier is noch by-gedaen eene Voor-reden vervatende den oorspronck ende voort-gangh der Kerckelijke swaricheden*. Delft, 1618.
210. Schulte, A.G., *Kerken in Gelderland*. Zutphen, 2000.
211. *Sendt-brief Gerardus Livius Predicant tot Nymeghen, gheschreven aen Henricum Brimaniy Predicant tot Arnhem, Aengaende 'tghene daer ghepassert is. Daer achter aen ghevoeght is een Tuyltgen van sommige Bloemen uyt den Sendt-brief ghepluckt. Met een Liedeken. Ghedruckt na de Copie van den Briefuyt Nymeghen gheschreven*. [s.l.], 1618.
212. Spiertz, M.G., 'De kerkeraad van Zutphen in beraad (1591-1621)' in: G. Ackermans e.a. (red.), *Kerk in beraad. Opstellen aangeboden aan prof. dr. J.C.P.A. van Laarhoven bij gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen*. Nijmegen, 1991, p. 177-193.
213. Thielen, Th.A.M., *Bijdragen tot de geschiedenis van de katholieke enclave Groenlo-Lichtenvoorde*. Zutphen, 1966.
214. 'Uitreksels uit het reces van den landdag in maart 1618 te Arnhem gehouden' in: *Kroniek van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, jrg. 26 (1870), p. 317-322.
215. Vaarwerk, B. te, 'De overgang van de heerlijkheid Borculo naar Gelderland' in: *Jaarboek Achterhoek en Liemers*, deel 22 (1999), p. 101-116.
216. Veen, J.S. van, 'Arnhem in den tijd van overgang (1578-1590)' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel XV (1912), p. 247-360.
217. Veen, J.S. van, 'Blaadjes uit de kerkelijke geschiedenis van het kwartier van Nymegen bezuiden de Waal' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 21 (1928), p. 261-272.
218. Veen, J.S. van, 'De classis Grave (1617-1618)' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 23 (1930), p. 222-224.
219. Veen, J.S. van, 'De Graafschap in den tijd van overgang' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel XXVIII (1925), p. 83-111; deel XXIX (1926), p. 1-53.

220. Veen, J.S. van, 'Henricus Slatius als predikant van Herveld' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 15 (1919), p. 150-157.
221. Veen, J.S. van, 'Losse blaadjes uit de kerkgeschiedenis der Veluwe (1592-1650)' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel XXV (1922), p. 89-131.
222. Veen, J.S. van, 'Remonstrantsche "stoutigheden" te Tiel' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 23 (1930), p. 155-156.
223. Veen, J.S. van, 'Uit den tijd van overgang' in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, deel 9 (1912), p. 82-114; deel 10 (1913), p. 18-62.
224. Verhallen, R.E.M., 'Beschavingsoffensief te Arnhem, 1604-1671' in: *Bijdragen en mededelingen vereniging Gelre*, deel LXXXI (1990), p. 74-99.
225. Zee, G. van der, 'Uit de Reformatie-tijd. De Hervorming te Epe in de 16^e eeuw' in: *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift*, 36^e jrg., nr. 6 (1935), p. 297-313.
226. Zee, G. van der, *Acta van de classis Neder-Veluwe (Harderwijk) van 1592-1620*. Goes, [1937].

Algemene index

Voor gedetailleerde gegevens van de predikanten van de classes Nijmegen, Tiel/Bommel, Tiel, Bommel, Zutphen, Over-Veluwe (Arnhem) en Neder-Veluwe (Harderwijk) en de plaatsen waar zij stonden, zie de Bijlagen 1 en 2. Naar deze bijlagen wordt in de index verwezen door middel van gecursiveerde bladzijdennummers.

A

- Aachen (Aken): XL, 539.
Aalst (Neder-Betuwe): 44.
Aalst (Bommelerwaard): 267, 388, 442, 446, 447, 452, 455, 458, 919.
– heer van: 455.
– pastoor te: 442.
– schoolmeester te: 388; zie ook Remigius.
Aalst (Aelst), zie ook Andelst.
Aalten: XXVII, 479, 483, 485, 486, 490, 491, 495, 500, 506, 510, 514, 517, 520, 524, 526, 530, 533, 534, 536, 545-552 *passim*, 557, 563, 564, 569, 583, 603, 612, 919, 929.
– koster te: 520.
–, – zoon van: 520.
– pastoor te: 479, 483; zie ook Keppel.
–, – vrouw van: 479
– richter van: 484.
Aanstoot, zie Otterlo.
Aartshertogen, zie Overheden, Spaanse.
Abbema, Pibo Ovitius van, predikant: 465, 476, 477, 930.
Absenten, zie Classis Bommel; Classis Neder-Veluwe; Classis Nijmegen; Classis Over-Veluwe; Classis Tiel/Bommel; Classis Tiel; Classis Zutphen.
Academie, zie Universiteit.
Acquoy: 433.
– predikant te, zie Loveren.
– baronie: XXII.
Acronius, Johannes, predikant te Wesel (Kleve): 125, 126, 127.
Adriaenss., Pontiaan, koster te Eck: 288, 293.
Adriani, Jodocus, predikant: 384, 387, 388, 389, 391, 930.
Adriani, zie ook Duyfhuysen.
Advent: 155, 173, 234.
Aegidius, zie Engelen.
Aelberts (Alersen), Servaes, burgemeester en ouderling te Tiel: 237, 240, 246, 256, 280, 286, 313, 314, 316.
Aelst, Gerrit van, schepen en ouderling te Tiel: 309.
Aeltsen, Gerrit, ouderling te Elburg: 912.
Aerd: XXXIII, 15, 67, 77, 82-94 *passim*, 98, 99, 101, 105, 106, 115, 128, 135, 138, 140, 144, 147-152 *passim*, 154, 164, 166, 170, 174, 176, 182, 187, 192, 201, 203, 206-208, 219, 223, 230, 233, 406, 919, 923, 926.
– jonkers te: 219.
– koster te: 101.
–, – zoon van: 101.
– schoolmeester te, zie Egberti.
– snijder te: 201.
Aertsen, Jan, ouderling te Putten: 870, 874.
Aertssen, Eijmbert, schoolmeester te Bruchem: 404.
Aeverhogen, Fenna, weduwe van Henricus Dobbelingh: 483.
Afferden: 79, 88, 94, 129, 136, 145, 148, 158, 164, 166, 175, 182, 197, 201, 209, 219, 231-233, 322, 921.
– schoolmeester te: 79, 129, 149; zie ook Haen; Peters.
Alardus, schoolmeester te Geldermalsen: 447, 449.
Alberti, Timannus, predikant: 648, 753, 761-778 *passim*, 781, 784-799 *passim*, 805, 809, 812, 814, 827, 930.
– weduwe van: 827.
Alberti, zie ook Hattemius.
Alberts, Gijsbert, ouderling te Nijkerk: 874, 887, 909.
Albartsen, Cornelis, ouderling te Hien en Dodewaard: 370.
Albertzen, Derck, ouderling te Doesburg: 557.
Albertzen, Timan, ouderling te Hattem: 817.
Albinus, Adolphus, schoolmeester te Wageningen: 744.
Aldenhoven, Cornelius ab, schoolmeester te Mook: 157.
Alem: 383.

- Alendorpius, Johannes, proponent: 94, 104, 105, 107.
- Alimentatie*, zie Predikanten, traktement van en subsidie voor.
- Alkmaar: 34, 619, 623, 643.
- Almen: 472, 478, 480, 485, 487, 490, 494, 500, 510, 516, 528-533 *passim*, 536, 548, 552, 557, 564, 569, 576, 583, 592, 594, 603, 612, 919, 922.
- pastoor te: 472.
- Alphardus, zie Arntzen.
- Alphen: 68, 74, 77-88 *passim*, 93, 94, 101, 131, 136, 138, 140, 141, 144, 148, 153, 157, 158, 169, 206, 919.
- schoolmeester te: 141; zie ook Penninck; Sterrenbergius.
 - schout van: 94.
- Altaren*: 24, 28, 33, 57, 65, 72, 80, 84, 90, 141, 147, 149, 164, 184, 263, 289, 362, 383, 389, 433, 455, 480, 486, 491, 498, 514, 588, 607, 614, 779, 780.
- Altforst: 84, 85, 90, 98, 101, 106, 115, 119, 128, 141, 151, 153, 157, 161, 164, 166, 170, 175, 183, 187, 197, 202, 206, 217, 224, 228, 919.
- kerkmeesters te: 151; zie ook Gerritse.
 - koster te, zie Gerritse.
 - schoolmeester te: 101; zie ook Episcopus (Buschovius).
 - schout van: 151.
- Altius, Godschalculus, predikant: 37, 227, 231, 649, 650, 653, 662, 664-667, 690, 739, 744, 750, 783, 905, 930.
- Alumni*, zie Studenten.
- Alutarius, Conradus, schoolmeester te Nijkerk: 753.
- Ambrosius, Lucas, predikant te Amsterdam: 909.
- Ameldonck, zie Coetsius.
- Amelroijen, Jan Leendertsen van, schoolmeester: 411.
- Amerongen, Hermannus van: 3, 5, 7, 8, 15, 17, 930.
- Amersfoort: XLIV, 678, 733, 889.
- predikant te, zie Johannis.
- Ammerzoden (Amelrooden): 267-275 *passim*, 279, 289, 296, 299, 382, 384, 388, 392, 393, 397, 398, 406, 419, 441, 452, 457, 923, 928.
- heer van, zie Arkel.
 - schoolmeester te: 296, 382.
- Amsterdam: XL, XLI, 242, 476, 534, 842, 892, 909-914 *passim*, 917.
- classis: 67, 73.
 - predikant te, zie Ambrosius.
- Andelst (Aelst): 60, 63, 67, 141, 146, 149, 164.
- Andernacensis, zie Xylander.
- Andries, Jan, koster te Terwolde: 649, 651.
- Andriessen, Tijman, ouderling te Hattem: 870, 877.
- Angeren: 6, 59, 73-76, 81, 86-93 *passim*, 98, 106, 115, 128, 141, 143, 148, 153, 157, 159, 165, 168, 171, 175, 182, 187, 197, 218, 224, 576, 919.
- Angerlo: 487, 495, 513, 516, 520, 523, 526, 530, 533, 539, 548, 552, 557, 560, 564, 569, 583, 603, 612, 745, 919.
- Anhaltinus, zie Frenclius.
- Anholt: XXII, XXVII, 469, 470, 479-481, 485, 495, 504, 512, 514, 558.
- hopman te, zie Spaens.
 - pastoor te, zie Arnoldi.
 - predikant te: 469, 504.
- Ansen, Jan, te Gendringen: 596, 597.
- Ansinnck, Lambertus, kanunnik en koster te Hummelo: 497.
- Anthonii, Johannes, predikant: 769, 770, 774, 776-778, 783-788, 790, 930.
- Anthonis, N.N., schoolmeester te Beesd: 246.
- Antwerpiensis, Philippus, schoolmeester te Ingen: 17, 38, 260.
- Apeldoorn: LXXIX, 20, 629-635, 637, 643, 644, 648, 651, 652, 655, 661, 662, 667-670, 673, 676, 677, 679, 683, 691, 698, 703, 704, 707, 727, 732, 739, 744, 745, 748, 793, 796, 797, 817, 845, 861, 919.
- geërfden te: 648.
 - koster te: 645; zie ook Peters.
 - schoolmeester te: 652; zie ook Peters.
 - schout van: 631.
- Apeldoorn tot de Poll, Sweder (Assuerus), landdrost van Veluwe: 746.
- Apeldornius, zie Jacobi.
- Appeltern: 73, 90, 119, 143, 146, 151, 164, 202, 206, 919.
- koster te, zie Noordt.
 - pastoor te: 73.
 - schoolmeester te: 206.
- Aquensis, zie Aachen.
- Arbraet, zie Erpraath.
- Archiefzorg*: LVI, LXI, LXV, LXIX, LXXIV, LXXVIII, LXXXIII, 204, 210, 355, 368, 376, 382, 443, 449, 461, 508, 790.
- Arcerius, N.N. medicus, schoolmeester te Woerd: 209.
- Ariaenssen, Gerrit, ouderling te Voorst: 673.
- Arianen*, *arianisme*: 163, 422.
- Ariensen, Aert: 460.
- Arkel, Otto van, heer van Ammerzoden, Well en Lokhorst: 289, 393, 398.

- Arler, Reiner van: 822.
- Armengoederen: 487, 488, 491, 492, 511, 527, 595.
- Armenmeesters: 99, 444, 682.
- Armenzorg: LX, LXXVIII, 9, 44, 51, 72, 94, 99, 106, 130, 141, 159, 180, 205, 206, 255, 258, 260, 266, 271, 275, 281, 292, 314, 324, 346, 354, 374, 444, 470, 484, 487, 491, 501, 505, 511, 527, 529, 541, 565, 566, 571, 585, 588, 595, 630, 632, 636-638, 672, 719, 749, 754, 762, 785, 832, 898, 908; zie ook Collecten; Diaconie; Oortjesgeld.
- Arminianen, zie Remonstranten.
- Arminius, dr. Jacobus, hoogleraar te Leiden: XXXIV, XXXV, 125, 127.
- Arnhem: XVIII, XIX, XXIV, XXV, XXVI-II, XXXIII, XXXV, XXXIX-XLII, XLIV, XLVIII, LI, LXXVI-LXXIX, LXXXI, LXXXII, 20, 31, 63, 96, 113, 114, 140, 168, 169, 172, 174, 183, 225, 227, 240, 241, 324, 328, 330, 335, 401, 402, 409, 413, 418-424 *passim*, 441, 442, 465, 469, 473, 476, 496, 546, 551, 553, 556, 567, 568, 571-577 *passim*, 585, 591, 598, 601, 602, 629-750 *passim*, 753, 757, 763, 764, 770, 783, 789, 791, 794, 797, 807, 811, 812, 815, 847, 861, 872, 876, 885, 891, 893, 895, 901, 905, 906, 919.
- burgemeesters van, zie Brienem; Eck; Everwijn; Huyghen; Rheydt; Silla; Voogt; Wintgens.
 - classis, zie Classis Over-Veluwe.
 - (con)rector te, zie Hackenbergerus; Orlo-nius.
- Arnhem, Caerl van, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen: 269.
- Arnhem tot Nederhagen en Hulshorst, jonker Paul (Pouwel) van, landrentmeester-generaal van Gelre en Zutphen, ouderling te Arnhem en Harderwijk: 667, 753, 812, 814, 822.
- Arnoldi, zie ook Heynsbergen; Linden.
- Arnoldi, Hermannus, pastoor te Anholt: 479.
- Arntzen, Alphardus, richter van Ruurlo: 581, 585.
- Arsenius, Gerardus, proponent: 706, 709.
- Arssen, Gerrit van, ouderling te Arnhem: 670.
- Artopaeus, Leonhardus, predikant te Zevenaar: 220.
- Artzen, Bart, te Scherpenzeel: 692.
- Assuerus, zie Matthisius.
- Atheïsme, atheïsten: 422.
- Attestaties: XXV, XXXVIII, L, 13, 20, 21, 37-43 *passim*, 49, 73, 78, 90, 92, 97, 113, 145, 158, 169, 172, 176, 181, 192, 194, 204, 216, 219, 231, 253, 259, 265, 277, 295, 296, 302, 307, 313, 330, 368, 462, 479, 500, 504, 554, 556, 613, 615, 624, 635, 642, 647, 680, 708, 786, 826, 833, 854; zie ook Predikanten, attestaties.
- Aula, zie Gelderland, Hof.
- [Auninus], dr. N.N., predikant in de provincie Utrecht: 246.
- Avercamp, Hermannus, predikant: 930.
- Avezaath: LX, 3, 10, 15, 16, 239, 245, 247, 262, 271, 274, 280, 283, 308, 312, 316, 326, 336, 349, 356, 358, 364, 370, 439, 920.
- Avonddiensten, zie Middagdiensten.
- Avondgebed: 44, 671.
- Avondmaal (Coena; Nachmaal), Heilig: XXV, XXXVIII, XL, LII, 12, 16, 22, 27, 32, 37, 39, 43, 44, 46, 50-59 *passim*, 63, 66, 71, 76, 82, 89, 98, 141, 192, 210, 222, 224, 249, 261, 271, 287, 302, 303, 310-316 *passim*, 353, 356, 361, 362, 372, 373, 375, 448, 454, 500, 503, 506, 511, 525, 528, 536, 537, 547, 550, 560, 563, 588, 589, 594, 597, 608, 631, 635, 637, 639, 658, 661, 663, 672, 695, 718, 725, 733, 757, 758, 764-777 *passim*, 780, 784, 785, 789-794 *passim*, 800, 801, 806, 811, 815, 818, 823, 827, 831, 847, 853, 858, 859, 876, 879, 882, 885, 898; zie ook Tuchtprocedures.
- Avondmaalsformulier: 375.

B

- Bachovius, dr. Bartholomeus, ouderling te Harderwijk: 890.
- Bachusius, Johannes, predikant: 22, 24, 30, 930.
- Backer, zie Beckers.
- Backerus, Nicolaus, predikant: 120, 127, 295-299 *passim*, 304, 381, 382, 384, 387, 391, 392, 396-406 *passim*, 410, 414, 418, 422-432 *passim*, 439, 441, 447, 451, 452, 457, 458, 461, 462, 930.
- Backhusius, N.N., schoolmeester te Zoelen: 276,
- Baecken (Baerkens), Arent, ouderling te Doesburg: 548, 563, 612.
- Baers, Johannes, predikant: 664-880 *passim*, 930.
- Bahr: 487, 495, 517, 521, 535, 543, 557, 583, 604, 605, 610, 612, 613, 920.
- en Lathum, ambtman van de bannerheerlijkheid: 549.
- Balgoy: 86, 89, 99, 119, 130, 138, 164, 168, 177, 178, 203, 205, 208, 449, 920, 925.
- heer van, zie Maschereel.
 - koster te: 177.

- rentmeester te: 206.
- schoolmeester te: 164, 208.
- Baljuwe, zie Biljoen.
- Barneveld: XXV, XXXIII, XXXVI, LXXVI, LXXXII, 201, 259, 564, 635, 686, 687, 691, 694, 695, 699, 703, 709, 713, 714, 739, 764, 767, 770-780 *passim*, 784-789 *passim*, 792, 797-817 *passim*, 820-825 *passim*, 828, 832, 834, 835, 838, 843-845, 848, 849, 855, 856, 859, 861, 862, 865, 870-890 *passim*, 894, 896, 897, 905, 906, 909, 912, 916, 920.
- ambtsjonkers in het schoutambt van: 814, 822, 827, 833, 843, 855, 859, 871-879 *passim*, 883.
- koster te: 873, 875.
- schoolmeester te, zie Hesselius; Johannis.
- schout van: 775, 777, 783, 784, 803; zie ook Gheyn.
- Batenburg: XXXI, 61, 67, 71, 75, 81, 84, 86, 91, 97, 105, 106, 110, 115, 125, 128, 135, 139, 144, 152, 154, 157, 176, 183, 195, 199, 200, 208, 216-218, 224, 228, 920.
- heer van, zie Bronckhorst-Batenburg.
- schoolmeester te: 208.
- Bathmen: 488, 492.
- pastoor te, zie Marckelensis.
- Baudartius, Wilhelmus, predikant: XXXII, XXXIII, LXXII, LXXXV, LXXXVIII, 240, 241, 256, 334, 420, 421, 478, 481, 485, 488-490, 502-519 *passim*, 522, 523, 526, 530, 533, 537, 539, 546-552 *passim*, 556, 562-577 *passim*, 580, 583, 587, 591, 593, 595, 599, 603, 604, 608-612, 618, 705, 706, 710, 720, 867, 930.
- Beckers (Backer), Balthasar, ouderling te 's-Heerenberg: 478, 612.
- Bededagen*, zie Vasten- en biddagen.
- Bedelaars*: 585.
- Bedevoarten*: LII, 121, 130, 136, 141, 149, 655, 732, 749.
- Beek: 501.
- Beekbergen: LXXIX, 629, 630, 633, 635, 639, 643, 645, 647, 652-659 *passim*, 662-679 *passim*, 682, 683, 685, 687, 691, 698, 704-709 *passim*, 727, 732, 733, 739, 744, 745, 845, 861, 920.
- pastoor te, zie Essenius.
- koster en schoolmeester te: 645; zie ook Falck.
- Beerts, zie Berentzen.
- Beesd: 32, 34, 36, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 246, 252, 265, 270, 271, 273, 286, 299, 381, 382, 384, 388, 392, 397, 406, 426, 433, 439, 452, 458, 920.
- en Rhenoy, ambt van: XXII, 445.
- , – ambtman van, zie Pieck.
- schoolmeester te, zie Anthonis.
- Beetgum: 94, 96.
- Begijnen*: 267, 470, 473, 512, 550.
- Begrafenisgebruiken*: XXV, LII, 12, 104, 107, 142, 206, 284, 374, 386, 433, 482, 529, 617, 638, 639, 653, 660, 661, 663, 668-670, 674, 684, 696, 700, 759, 779, 785, 789, 794, 797, 806, 810, 814, 879, 903.
- Beieranus, zie Buranus.
- Beijer, Jan, raadssecretaris te Nijmegen: 179.
- Belijdenisgeschriften*, ondertekening van: XXXIV, XXXV, LI, LXI, LXXIX, 89, 203, 272, 297, 300, 302, 788, 798.
- door catechiseermeesters: LXXXV.
- door (con)rectoren: LI, LXXV, LXXIX, 202, 440, 441, 741-746 *passim*.
- door koster: 18, 65, 67, 365, 621.
- door ouderlingen: 852.
- door predikanten: L, LI, LII, LXXIV, LXXV, LXXXIV, 3, 12, 50, 58, 67, 68, 74, 75, 77, 84, 89, 148, 162, 176, 198, 202, 218, 231, 233, 244, 257, 264, 266, 319, 344, 351, 355, 419, 439-441, 443, 520, 521, 528, 541, 570, 589-591, 594, 604, 615, 651, 657, 662, 671, 675, 680, 684, 691, 694, 695, 699, 703, 709, 739-741, 746, 798, 852, 870, 874, 896, 906.
- door proponenten: LXXXV.
- door schoolmeesters (preceptoren): LI, LII, LXXV, LXXIX, 18, 65, 67, 80, 83, 177, 179, 202, 203, 208, 353, 362-369 *passim*, 411, 440, 441, 446, 604, 605, 614, 621, 741, 742, 744, 746, 748, 908.
- door voorlezers: 65.
- zie ook Catechismus; Geloofsbelijdenis, Nederlandse.
- Bellarminus, Robertus, theoloog: 846.
- Bemmel: 7, 8, 12-14, 19, 24, 32, 39, 52, 56, 58, 63, 66, 71, 75, 81, 86, 91, 97, 105, 106, 110, 111, 115, 128, 135, 139, 144, 148, 149, 153, 155, 158, 172, 178, 182, 183, 195, 197, 203, 213, 217, 221-227 *passim*, 280, 920, 924.
- koster te: 223.
- schoolmeester te, zie Joachimus.
- Bennekom: 629, 645, 652, 654, 657, 662, 666, 673, 676, 679, 682, 683, 686, 687, 691-698 *passim*, 704, 707, 726, 732, 739, 744, 746, 805, 861, 905, 920.
- koster te: 645.
- Bensinck, N.N., te Ruurl: 581.
- Bentheim (Bentheim): 763.
- Bentheim-Steinfurt, Wilhelm Heinrich, graaf van: 546.
- Benthem, Godefridus van, stadssecretaris en ouderling te Tiel: 307, 320, 323, 325.

- Benthemensis, zie Soest.
- Bentinck tot Aller, jonker Carel, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen: 198, 351, 439, 604, 605, 739, 740, 743, 905, 906, 908.
- Bentinck, Johanna, vrouwe van Geldermalen: 395.
- Berck, Regnerus, predikant: 32, 930.
- Berck, zie Rheinberg.
- Berentzen (Beerts), Elbert, ouderling te Nijkerk: 813, 820, 832, 844, 856, 884.
- Berg, hertogdom: 214.
- Bergejus, Hermannus, predikant te Culemborg: 292.
- Bergerus (ab Ebersberch), Johannes Mauritii, predikant: 478, 647, 798, 931.
- Bergh, graafschap: XVIII, XIX, XXI, XXII, 19, 82, 479, 485, 518, 520, 524, 553.
- Bergh, Catharina, gravin van den, gravin van Culemborg: 490.
- Bergh, Frederik, graaf van den, Spaans stadhouder van Gelderland: XXI, 155.
- Bergh, Hendrik, graaf van den, Spaans stadhouder van Gelderland: 606.
- Bergh, Herman, graaf van den, Spaans stadhouder van Gelderland: XXI, XXII, 18, 23.
- Bergh, Maria, gravin van den, zie Nassau.
- Bergh, Willem, graaf van den, stadhouder van Gelderland: XIX, XXI.
- Bergharen (Haren): 73, 102, 107, 115, 118, 121, 128, 130, 136, 140, 141, 144, 148-157 *passim*, 161, 164, 166, 175, 182, 187, 197, 200, 206, 207, 210, 216, 218, 224, 227, 228, 920.
- pastoor te: 73.
 - schoolmeester te: 130.
- Bernaerts, Paulus: 259.
- Bernardi, Laurentius, proponent: 143.
- Berndt, B., vicaris te Lichtenvoorde, duivelbanner: 487, 491, 498, 661.
- Berntsen, Elbert, ouderling te Nijkerk: 792, 804, 870.
- Berntsen, Jan, ouderling te Elburg: 881.
- Beroepen*: XXIV, XL, XLI, 8, 17, 18, 20, 25, 30, 46, 47, 53, 60, 74, 75, 82, 83, 87, 93-99 *passim*, 117, 120, 125, 127, 145, 146, 152, 154, 156, 168, 172, 189, 196, 199, 210, 214-219 *passim*, 227, 234, 242, 251, 256, 257, 271, 272, 276, 283-285, 290, 294, 322, 350-353, 359, 366, 375, 376, 382, 390, 391, 402, 405, 419, 428, 437, 438, 446, 448, 467, 480, 516, 520, 525, 528, 531, 551, 560, 562, 563, 571, 575, 580, 584, 585, 600, 604, 609, 619-623 *passim*, 642, 648, 651, 654, 655, 664, 666, 677, 678, 680, 681, 691, 694, 699, 707, 714, 716, 733, 735, 743, 746, 747, 763, 768, 790, 798, 815, 817, 819, 826, 830, 844, 848-850, 853, 866, 868, 870, 871, 875, 876, 879, 880, 883, 887, 895, 900, 905, 909-915 *passim*; zie ook Examens.
- procedure: 222, 334, 335, 350, 360, 365, 436, 879.
- Beroepingsbrieven*: L, 20, 82, 87, 93, 94, 96, 120, 151, 152, 192, 197, 205, 214, 216, 218, 226, 284, 297, 350, 351, 353, 364, 402, 437, 438, 446, 448, 560, 664, 682, 684, 685, 699, 707, 709, 746, 819, 852, 866, 870, 871, 875, 882, 887, 910.
- Bertius, Petrus, (sub)regent van het Statencollege te Leiden: 49, 255, 422.
- Bestand, Twaalfjarig*: XIII, XXIII, XXIV, XXXIII, XXXIV, LXXII.
- Betuwe, kwartier van: XVIII, 8, 9, 10, 63, 82, 159, 653.
- Beuls, Henrich, timmerman te Gendringen: 520.
- Beuningen: 64, 79, 90, 91, 96, 98, 102, 105, 106, 108, 115, 118, 128, 140, 144, 148, 153, 157, 159, 166, 170, 172, 176, 183, 187, 197, 201, 205, 217, 228, 920.
- schoolmeester te: 172; zie ook Ruissinc.
 - voorlezer te, zie Ruissinc.
- Beurzen*, zie Studenten.
- Beusichem: 205.
- Beventrop, Henricus, predikant: 219, 224, 227, 228, 232, 931.
- Beventrop, Hermannus, predikant: 233, 234, 931.
- Biddagen*, zie Vasten- en biddagen.
- Bidden*, zie Gebeden.
- Biechten*: 88, 487.
- Biel, dr. Joannes, syndicus en ouderling te Nijmegen: 21, 22.
- Bierman, Henricus, ouderling te Doesburg: 552.
- Bijbel*: 3, 11, 12, 24, 50, 70, 89, 113, 124, 132, 146, 151, 156, 158, 165, 173, 190, 198, 213, 216, 225, 233, 248, 254, 277, 288, 298, 311, 313, 333, 339, 362, 376, 386, 402, 413, 422, 423, 445, 447, 449, 467-476 *passim*, 480, 499, 503, 506, 508, 513, 521, 525, 538, 578, 589, 593, 598, 615, 616, 624, 629, 633, 635, 636, 642, 645-650 *passim*, 653, 661, 665, 672, 679, 683, 686, 688, 693, 696-703 *passim*, 706, 709-724 *passim*, 728-731, 741, 742, 744, 754, 758, 761, 765-767, 772, 773, 780, 781, 785, 787-789, 799, 801, 806, 818, 836, 837, 890, 893, 898.
- vertaling van: 476, 513.
- Bijgeloof*, zie Superstitie.
- Bijland (met Pannerden en Millingen aan de Rijn): 25.

- ambtman van, zie Schaepe.
Bijtscholen: 6.
- Bijsterus, Simon Lucas, predikant: 73, 128, 254, 258, 264, 265, 269, 270, 274, 278, 280, 286, 293, 299, 307, 309, 313-345 *passim*, 418, 931.
- Biljoen (Baljuwe), Huis: 637.
- Billichius, Adam, predikant: 3, 5, 7-9, 11, 14, 16, 19-29 *passim*, 32, 36, 37, 41, 45-54 *passim*, 237-240, 243, 245, 247, 253, 281, 482, 931.
- Billichius, Henricus: 20.
- Billichius, Theodorus: 21.
- Bischoep, Johan, schoolmeester: 213.
- Bitter, N.N., dochter van: 719.
- Blanck, Jan, te Echteld: 276.
- Blefkenius, Dithmarus, predikant: 931.
- Bleylantszoon, Aelert, ruitermeester te Arnhem: 79.
- Blijvenburch, Henricus Gregorius, predikant: 95, 98, 99, 105, 106, 115, 118, 125, 128, 135, 136, 140, 143, 144, 150, 152, 931.
- Bloedschande*: 44, 77, 385, 795, 841.
- Bloemingh, N.N., vicaris: 484.
- Blom, Johannes, predikant: LXVII, 446-452 *passim*, 456-462, 931.
- Bocholt (Münster): 483.
- Bodecherus, Johannes Assueri, predikant te Cothen: 265.
- Boekholt, Adam te: 497.
- Boels, zie Bulaeus.
- Boeken en geschriften*: XXXV, XXXVII, XXXIX, XLI-XLIII, XLVII, XLVIII, 11, 50, 53, 68, 70, 98, 102, 125, 127, 130, 137, 146, 150, 163, 188, 194, 201, 210, 222, 224, 231, 261, 280, 304, 308, 310, 327, 333, 338, 339, 372, 386, 396, 420, 422, 445, 461, 521, 541, 552, 585, 590, 599, 600, 710, 716, 719, 724, 735, 765, 768, 836, 837, 840, 846, 876, 891, 899, 900.
- Boeten*: LVI, LX, LXI, LXIV, LXVIII, LXXIII, LXXIV, LXXVIII, LXXXIII, 71, 80, 83, 100, 103, 106, 116, 120, 123, 128, 136, 137, 145, 159, 207, 218, 253, 258, 265, 280-286 *passim*, 292, 293, 300, 308, 310, 314, 332, 359, 364, 382, 383, 387, 390, 394, 398, 403, 405, 407, 417, 455, 517, 518, 521-523, 526, 528, 530-535 *passim*, 542, 547, 551, 598, 607, 619, 621, 623, 630, 633, 636, 754, 762, 821, 832, 839, 898.
- Boetzelaar, jonker Gijsbert van den, heer van Leeuwen, landdrost van Kleve, ambtman van het Land van Maas en Waal: 82, 88, 149, 151, 156, 159, 164, 168-174 *passim*, 206, 217.
- Bogaerts, Joannes, schoolmeester te Puiflijk: 69.
- Bokelmannus, Patroclus, predikant te Wijhe: 488.
- Bokhoven, pastoor te: 152.
- Bolsward: 772.
- predikant te, zie Roothusius.
- Bolsward/Workum, classis: 747.
- Boltius, Andreas, predikant: 150, 154, 156, 157, 162, 166, 170, 176, 183, 187, 192, 197, 204-212 *passim*, 216, 220, 221, 230, 446-453 *passim*, 457, 458, 460, 461, 931.
- Bombesijntgen: 541, 542.
- Bommel, kwartier van, zie Bommelerwaard en Tielerwaard; Zaltbommel.
- Bommelerwaard, ambt van: XVI, XXII, XXIV, XXIX, XXXI-XXXIII, LIX, LXXXII, 24, 30, 31, 38, 43-45, 49, 54, 55-74, 239-241, 250, 251, 398, 406, 433, 443, 449, 677, 836, 843.
- ambtman van: XVI, XVII; zie ook Gieszen; Torck.
- rentmeester over de geestelijke goederen in het, zie Broeck.
- Bonga, zie Livius.
- Bondt, Aerd de, schout en ouderling te Kesteren: 349, 357, 363.
- Bontebal, Jacobus, predikant: 280, 284, 292, 410, 413, 416-419, 424, 434, 931.
- Boom, Gerrit, ouderling te Arnhem: 744.
- Boon, Geerit, te Nederhemert: 408.
- Borcheise (Broeckhese), Gerardus, pastoor te Etten: 485, 486, 490, 496, 504.
- vrouw van: 486, 490.
- Borchlonius, Laurentius Pauli, predikant: 836, 837-840, 849, 931.
- Borcken, Jan te, ouderling te Doetinchem: 526, 528.
- Borculo: XXVIII, XXXIII, 532, 568-570, 572, 576, 583, 606, 608, 609, 612, 615, 623, 624, 920.
- heerlijkheid: XXII, XXVII, XXVIII, XXXIII, XLIV, 561, 567-569, 571, 588, 594, 607.
- , – heer van, zie Limburg-Stirum.
- rector te, zie Weydeman.
- Boschman, Johan, schepen en ouderling te Tiel: 45.
- Bossens, Joannes, schepen en ouderling te Tiel: 264.
- Botterus, Cornelius, predikant: 690, 733, 734, 739, 745, 750, 931.
- Bouillet, Johannes, predikant: 198, 221, 352, 439, 510, 514-519 *passim*, 522, 523, 526, 530, 533, 539, 540, 546, 548, 552, 557, 559, 562, 564, 567, 569, 572, 574, 576, 580, 583,

- 589, 591, 593, 598, 603, 609, 612, 617, 618, 707, 710, 742, 743, 896, 899, 904, 905, 908, 931.
- Bouma, Gellius Petri de, predikant: LXXIV, 22, 25, 27, 30, 32, 33, 187, 336, 345, 347, 426, 435, 497, 499, 502, 504-509, 516, 520-526 *passim*, 530, 533, 537-553 *passim*, 557, 560, 562, 564, 567, 569, 572, 574, 576, 580, 583-585, 589, 590, 593, 599, 603, 604, 609, 611, 612, 618, 620-622, 624, 625, 727, 890, 893, 931.
- Bouma, Petrus Gellius Faber de, predikant: XXVI, LXXII, LXXIV, 22, 465-478 *passim*, 484, 485, 489-502 *passim*, 651, 931.
- Bouwens, Reynier, ouderling te Nijmegen: 227.
- Boxtel: 445.
- Brabant: XXX, XXXI, XXXIII, 433, 449.
- Brabants, Timannus, pastor te Wadenoijen: 47, 49.
- Bra, dr. Henricus à, schepen en ouderling te Zutphen: 478, 485, 486, 491.
- Brakel: 302, 381, 384, 388-397 *passim*, 401-403, 406, 410, 413, 426, 434, 438, 446, 447, 452, 453, 458, 920.
- schoolmeester te, zie Nicolai.
- Brakel, jonker Lodewijk van, ouderling te Nijmegen: 27.
- Brakel, jonker Lodewijk van, te Lienden: 78, 281, 293.
- Brandenburg, Johann Sigismund van, keurvorst van Brandenburg, hertog van Kleve: 566.
- Brandolphus, Johannes, predikant: 350, 354, 357, 358, 361, 364, 370, 373, 374, 931.
- Brandt, Gerardus, schoolmeester te Vaassen: 753.
- Brantius, Johannes, rector te Wesel: 494.
- Breda, baron van, zie Maurits.
- Brederode, Johan Wolfert van, heer van Kloetinge, Haaften, Hellouw en Herwijnen: 437, 438, 446, 448, 451, 458.
- Brederode, Walraven IV van, heer van Vianen, Brederode, Meerkerk: 359, 438, 461.
- Bredevoort: XXI, XXIII, 478-485 *passim*, 490, 494, 500, 510, 514, 517, 523, 525, 526, 530, 533, 536, 548, 552, 557, 564, 569, 583, 588, 603, 612, 614, 920.
- heerlijkheid: 549.
- pastoor te: 479.
- , – vrouw van: 479.
- vicaris te: 478.
- , – vrouw van: 478.
- Breene, N.N., herbergier te 's-Hertogenbosch: 273.
- Bremen: 210, 227.
- Breslo, Mathijs van, ouderling te Doetinchem: 569.
- Breyerus, Johannes, predikant: 207, 215, 216, 218, 224, 228, 932.
- Brielius, Albertus, predikant: 539, 587, 590, 594, 604, 608, 612, 617, 932.
- Brienen, jonker N.N. van: 100.
- Brienen, Arend van, burgemeester te Arnhem: 79.
- Brienen, Gijsbert van, burgemeester en ouderling te Wageningen: 676, 683, 704, 732, 739.
- Brienen, jonker Henrick van, rekenmeester van Gelre en Zutphen, ouderling te Arnhem: 636, 640, 778.
- Brinck, Albert, ouderling te Harderwijk: 792.
- Brinck, Herman, ouderling te Elburg: 768.
- Brinckman, Petrus, eerste meester aan de Latijnse school te Doetinchem: 620.
- Brinkman, Henricus, predikant: 539, 553, 556, 557, 564, 569, 583, 603, 608, 612, 932.
- Brinxius, Lambertus, predikant te Ede: XX.
- Broeckhese, zie Borchese.
- Broeckhuysen, zie Paludanus.
- Broederschappen*: 4.
- Broeck, Andries Willemsz. van den, rentmeester over de geestelijke goederen in de Tieler- en Bommelerwaard: LXIX, 241, 248, 249, 300, 390, 407, 434, 459.
- Broeck (Bruck), Rutger te, ouderling te Harderwijk: 776.
- Broekhuizen, Henricus, pastor te Vreden: 244.
- Broekhuizen, Johannes, predikant: XXXVIII, 7-11 *passim*, 15, 16, 21, 22, 27, 31, 32, 35-37, 40, 41, 46, 48, 52, 53, 56, 237-240, 246, 247, 251-253, 258, 264, 265, 269, 270, 274, 280, 286, 293, 298, 299, 307-318 *passim*, 484, 932.
- Broekhuysen, Adolphus van, predikant: 143, 148, 150, 153, 157, 161, 166, 170, 175, 182, 185-187, 190-192, 196-200 *passim*, 427, 561, 932.
- Broekhuysen, Godefridus van, predikant: 313-318 *passim*, 325, 327, 336, 340, 341, 344, 349, 354, 357, 360, 363, 368-373 *passim*, 376, 932.
- Broekhuysen, Hermannus van, predikant: 25, 27, 30, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 56, 82, 144, 229, 237, 239, 240, 246, 252, 253, 258, 259, 263, 265, 270, 274, 280, 286, 289, 293, 296, 299, 307, 309, 312-318 *passim*, 323-329 *passim*, 336, 346, 349, 356-363 *passim*, 370, 376, 932.

- Bromwijler, Petrus, pastoor te Zeeland (Land van Ravenstein): 99.
- Bronckhorst, jonker Gerhard van, ouderling te Nijmegen: 223.
- Bronckhorst, jonker Johan van, ambtman van Over-Betuwe: 33, 172, 176, 178, 185, 213, 223, 231, 233.
- Bronckhorst-Batenburg, Maximiliaan van, heer van Batenburg en Stein: XXXI, 154, 195, 200, 215, 216.
- Bronkhorst: 470, 472, 482, 485, 495, 501, 927.
- graaf van, zie Limburg-Stirum.
- Brouwer, Christoffel, te Arnhem: 140.
- Bruchem (Broeckem): 240, 252, 265, 270, 274, 286, 287, 299, 381, 384-389 *passim*, 392, 393, 397, 402, 404, 406, 410, 423, 426, 432, 439, 446, 451-457 *passim*, 920.
- schoolmeester te: 287, 397; zie ook Aertsen.
- Bruensen, Ambrosius: 643.
- Bruginck, Johannes, ouderling te Barneveld: 856, 865, 884.
- Bruiloften*, zie Huwelijksfeesten.
- Bruin, Henricus de, predikant: 148, 154, 158, 162, 166, 170, 175, 182, 186, 192, 197, 201, 202, 207, 219, 231, 233, 322, 879, 932.
- Bruins, N.N.: 541.
- Brumanus, Henricus, predikant: XXXIX, XL, XLIV, LXXVI, LXXIX, XCI, 94, 485, 487, 490, 494, 551, 571, 650, 653, 654, 666, 667, 670, 672, 675-677, 679, 683, 686, 690-697 *passim*, 700-731 *passim*, 932.
- Brumanus, Hermannus, predikant: 497, 499, 932.
- Brumanus, Sergius, predikant: LXXXVI, 472, 508, 629, 633, 636, 639, 643, 644, 648, 650, 932.
- Brumlevius, Johannes, proponent: 480.
- Brummen: 604, 629, 632, 633, 637, 651, 653, 659-667 *passim*, 670, 673, 676, 679, 683, 687, 690, 699, 703, 704, 707, 727, 732, 739, 745, 746, 797, 861, 905, 921.
- geërfden te: 699.
- koster te: 645.
- onderschout van: 659.
- schout van: 659.
- Bruno, Jacobus, predikant: 650, 652, 660, 662, 665-667, 673, 932.
- Bruntinck, Gerryt, te Neede: 611.
- Bruntinck, Jorrien, te Neede: 611.
- Bruyn, Gualtherus (Wolter) de, predikant: 667, 687, 690, 777-794 *passim*, 797, 798, 803, 808-814 *passim*, 817-828 *passim*, 832-835, 841-849 *passim*, 855, 856, 862, 865, 870, 874, 876, 879, 932.
- Bucanus, Guilelmus, theoloog: 50, 68.
- Bucherus, Georgius, predikant: 629-633 *passim*, 636, 643, 644, 793, 796, 932.
- vrouw van: 796.
- Bucherus, Godefridus, predikant: 478, 485, 486, 490, 493, 494, 499, 503, 505, 510, 513-517, 523, 526, 529, 530, 533, 539, 540, 547-553 *passim*, 557, 564, 566, 569, 571, 583, 587, 603, 612, 618, 643, 932.
- Bucherus, Henricus, proponent: 219, 226-228, 230, 233.
- Buesman, Christophorus, pastoor te Dinxperlo: 485, 486, 490, 496, 502, 503, 510.
- Bulaeus, Justus Jacobi, subregent van het Statencollege te Leiden: 445.
- Bulaeus (Boels), Petrus, predikant: 147, 148, 152, 153, 157, 159, 165, 932.
- Bullinger, Heinrich, theoloog: 11, 50, 261.
- Buranus (Beieranus), Johannes, predikant: 668, 670, 673-676, 680, 682, 684, 687, 690, 691, 698, 702, 704, 707, 710, 727, 732, 739, 745, 861, 932.
- Buren, classis: XXII, 205.
- graafschap: XXII.
- Buren, Arent van, drost van Lede en Oudewaard: 262, 263, 276.
- Burgsteinfurt (Steinfurt) (Bentheim): XXXV, 478, 497.
- Gymnasium Illustre te: 478, 587.
- Burschetus, Jacobus, predikant: 632, 633, 636, 640, 642, 644, 647, 657, 661, 665-675 *passim*, 797, 932.
- Busschhof, Bernardus, predikant: XXXVII, 129, 135, 139, 140, 144, 146, 148, 152-154, 158, 162, 166, 324, 327, 328, 330, 336, 338, 339, 343, 345, 348, 354, 427, 932.
- Busschhof, zie ook Episcopus.
- Buurmalsen: 404.
- schoolmeester te, zie Jan.
- Buyttingh, N.N.: 288.

C (zie ook K)

- Caesarius, Johannes, predikant: 753, 759, 760, 762, 773, 776, 780, 783, 784, 787, 933.
- Caesarius, Matthias, predikant: 539, 585, 590, 592, 594, 603, 607, 609, 612, 933.
- Calcarius, Petrus, predikant: 64, 68, 69, 73-76, 79, 81, 82, 86, 88, 100, 105, 108, 120, 129, 131, 189, 203, 933.
- vrouw van: 131.
- Calvijn, Johannes, theoloog: 13, 563.
- Calvinisme, calvinisten*: 13.
- Canis, zie Kanis.
- Cantzeler, Dirck, burgemeester en ouderling te Doetinchem: 548, 557.

- Canzius, Wijnandus Jansz., predikant: 457, 458, 933.
- Capellen, jonker Geerlich van der, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen: 478-480, 485, 491, 544, 494.
- Carket, Gijsbert, ouderling te Lochem: 548.
- Cartografie*: 513.
- Catechese*: 211, 222, 225, 360-362, 440, 443, 546, 549, 624, 658, 746, 778, 830, 906, 915.
- Catechismus, Heidelberger*: XXXV, XLI, L, LII, LVII, LXI, 3, 4, 6, 8, 11, 12, 18, 44, 50, 64-68 *passim*, 74-84 *passim*, 89, 131, 148, 162-164, 176, 177, 179, 186, 190, 202, 204, 208, 218, 225, 244, 257, 264, 266, 272, 276, 302, 311, 313, 319, 339, 344, 351, 353, 355, 360-362, 411, 413, 420, 441, 480, 484, 520, 521, 528, 538, 541, 553, 571, 577, 589, 593, 601, 614, 635, 637, 654, 657, 662, 675, 688, 691, 694, 695, 699, 700, 703, 709-724 *passim*, 728-730, 736, 739-744 *passim*, 747, 754, 758, 759, 761, 766, 770, 774, 778, 785, 788, 791, 794, 797, 798, 806, 829, 836, 852, 855, 862, 863, 867, 870, 872, 874, 885, 887, 891, 893, 896, 901, 906, 908.
- Catechismuspreken*: 25, 229, 355, 361, 480, 545, 546, 549, 553, 558, 565, 637.
- Catzelius (Catzens), Carolus, ouderling te Arnhem: 665.
- Caukerken, zie Kaldenkirchen.
- Celst, zie Zelst.
- Censura morum, classicaal*: LV, LX, LXIV, LXVIII, LXXIII, LXXVIII, LXXXII, 7, 14, 21, 26, 31, 35, 40-45 *passim*, 48, 52, 56, 58, 62, 66, 70, 75, 80, 86, 90, 94, 95, 104, 105, 110, 120, 123, 134, 139, 144, 147, 153, 157, 161, 166, 170, 175, 182, 185, 208, 223, 232, 240, 245, 252, 258, 264, 270, 274, 279, 281, 285, 292, 299, 304, 309, 312, 315, 318, 320, 322, 325, 329, 331, 335, 349, 357, 363, 370, 377, 384, 387, 391, 394, 400, 405, 409, 437, 444, 450, 456, 461, 468, 471, 474, 477, 484, 489, 495, 502, 505, 507, 509, 513, 521, 530, 533, 537, 548, 551, 556, 558, 562, 567, 574, 589, 599, 609, 618, 625, 633, 636, 638, 641, 644, 647, 650, 653, 657, 661, 665, 669, 673, 676, 679, 683, 686, 693, 698, 702-709 *passim*, 714, 738, 743, 750, 762, 766, 769, 773, 776, 780, 787, 792, 796, 804, 808, 813, 816, 820, 825, 828, 835, 843, 847, 856, 860, 869, 873, 877, 880, 884, 889, 904, 916.
- *locaal*: 51.
- Censuur*, zie Boeken en geschriften; Tucht; Visitatie.
- Ceporinus (Seporinus, Zeporinus), Paulus, te Gendt: 7, 8, 12, 19, 39.
- Ceporinus, Petrus, predikant te Goch (Kleve): 184.
- Christiani, Henricus, predikant: 57, 58, 68, 73, 84, 240, 243-247 *passim*, 252-258 *passim*, 265, 266, 270, 272, 274, 280, 286, 289, 293, 299, 302, 364, 381, 383-385, 388, 391-398 *passim*, 402-410 *passim*, 417, 423-431 *passim*, 439, 441, 446, 450-452, 456, 457, 461, 462, 933.
- Christianus, te Emmerich, vicaris te Groenlo: 488.
- Christmannus, Petrus, schoolmeester te Wageningen: 744.
- Claesen, Hendrick, ouderling te Zaltbommel: 258.
- Claphouwer, Georgius, predikant: 511, 539, 548, 549, 552, 553, 557, 564-571 *passim*, 583, 588, 604, 612, 617, 933.
- Claessen, Jacob, ziekenrooster te Nijmegen: 49.
- Classis Bommel: XXIV, XXIX, XXXII-XXXVII *passim*, XL-LI, LXII, LXIII, LXV-LXXI, LXXX, 135, 139, 142-161 *passim*, 165, 166, 169, 170, 174-182 *passim*, 185, 186, 196, 197, 204, 207, 217, 223, 230, 232, 303-327 *passim*, 331-334, 337, 348, 354-358, 362, 364, 370, 376, 381-462, 599, 736, 885, 890-892.
- absentie: XLV, LXVIII, 381-383, 387-392 *passim*, 397, 401, 403, 406, 410, 426, 439, 446, 447, 458; zie ook Boeten.
 - acta van: XIV, LVI, LVII, LXI, LXII, LXV, LXVIII, LXIX-LXXI, 161, 308, 312, 320, 361, 368, 381-462.
 - archief van: LXIX-LXXI, 355, 382, 393, 443, 449, 461.
 - assessor van: LXVI, LXVIII, 381, 384, 387, 392, 397, 403, 405, 410, 418, 426, 439, 447, 452, 458, 461.
 - financiën van: XVI, XVII, LXVIII, LXIX, 381, 390, 391, 394, 403, 436, 451-454, 458-460; zie ook Boeten.
 - gecommiteerden van: XL-XLII, XLV, LVII, LXVIII, LXXXV, LXXXIV, 189, 190, 399-401, 409, 413, 417, 601, 736, 898-900.
 - gedeputeerden naar de Nationale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden naar de Provinciale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden van: LXVII-LXIX, 230, 409, 433, 436, 442-461 *passim*, 572.
 - acta van: LXIX, 451.
 - orde (wetten) van: XLV, XLVII.
 - presidiaat van: XLIV, LXVI, LXVIII, 381, 384, 387, 392, 397, 403, 405, 410, 418, 426, 439, 447, 452, 458, 461.

- scribaat van: LXVI-LXVIII, 381, 384, 387, 392, 397, 403, 405, 410, 413, 418, 426, 439, 447, 452, 458, 461.
 - vergaderingen van: XLIV, LXVI-LXVIII, 394, 401.
 - , - leden van: L, LXVII, 381, 387, 390, 391, 403, 406, 410, 427, 437, 452, 453, 458.
 - , - plaats van: LXVI, LXVII, LXVIII, 394, 456.
 - , - stemrecht in: L, 404, 427.
 - , - tijdstip van: LIV, LXVI, LXVII, LXVIII, 384, 391, 394, 450, 456.
 - visitatoren of inspectoren van: LXVII, LXVIII, 381-399 *passim*, 405, 406, 409, 417, 433, 436, 443-445, 450.
 - zie ook Censura Morum; Correspondentie; Visitatie.
- Classis Neder-Veluwe (Harderwijk):
- XXIII-XXVI, XXX, XXXII-XXXVII, XLI, XLIII-XLV, XLVII, XLVIII, LI, LII, LXXII, LXXIII, LXXVI-LXXVIII, LXXX-LXXXV, 174, 177, 181, 183, 186, 189, 258, 259, 265, 266, 330, 331, 333, 418, 421, 466, 561, 564, 566, 570, 572, 574, 583, 589, 590-594 *passim*, 598, 601, 609, 612, 617, 618, 621, 631, 632, 638, 641, 644, 648-657 *passim*, 660, 662, 665-667, 673-680 *passim*, 683, 686-695, 698-712 *passim*, 727, 732-739 *passim*, 743, 745, 749, 750, 753-917.
 - absentie: XXIV, LXXX, LXXXIII, 754, 760, 762, 769, 770, 773, 774, 777, 784, 793, 797, 804, 805, 809, 813, 820, 821, 825, 827, 832, 835, 838-840, 844, 849-851, 857, 861, 862, 865, 874, 878, 881, 884, 887, 890, 894, 896, 897, 912; zie ook Boeten.
 - acta van: XIV, LXXVIII, LXXXII-LXXXV, 686-691, 694, 695, 699, 703, 739, 749, 753-917.
 - archief van: LXXXIII, LXXXIV, 749, 762, 768, 790.
 - assessor van: LXXX-LXXXII, 686, 753, 760, 762, 766, 769, 773, 776, 780, 781, 784, 787, 792, 796, 804, 809, 813, 817, 820, 825, 828, 832, 838, 844, 849, 856, 861, 865, 869, 873, 877, 881, 884, 886, 890, 896, 904, 906, 909, 911, 916, 917.
 - financiën van: XVI, XVII, LXXXII, LXXXIII, 762, 769, 771, 779, 785, 790, 794, 800, 806, 811, 812, 827, 833, 849, 852, 855, 857, 858, 868, 872, 892, 906; zie ook Boeten.
 - gecommiteerden van: XXXIII, XXXIX, XLI-XLIII, 602, 736, 737, 899, 901, 902.
 - gedeputeerden naar de Nationale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden naar de Provinciale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden (inspectoren) van: XX, LII, LXXX-LXXXII, LXXXIV, LXXXV, 572, 780, 783, 785, 789, 792, 796-804 *passim*, 808-828 *passim*, 832, 835-847 *passim*, 850-853, 855-860, 865-871, 873-883 *passim*, 887, 889, 894, 896, 904, 907-909, 912, 915-917.
 - , - acta van: LXXXI, 823, 843, 853.
 - inspectoren van, zie gedeputeerden.
 - orde (wetten) van: XXV.
 - presidiaat van: LXXX-LXXXII, LXXXIV, LXXXV, 686, 753, 760, 762, 766, 769, 771, 773, 776, 780, 781, 784, 787, 792, 796, 804, 809, 813, 817, 820, 825, 828, 832, 835, 838, 844, 848, 849, 856, 861, 865, 869, 873, 877, 881, 884, 886, 890, 894, 896, 904, 906, 909, 911, 916, 917.
 - scribaat van: LXXX-LXXXV, 686, 753, 760, 762, 766, 769, 773, 776, 780, 781, 784, 787, 792, 796, 804, 809, 813, 817, 820, 825, 828, 832, 835, 838, 844, 848, 849, 856, 861, 865, 869, 873, 877, 881, 884, 886, 890, 894, 896, 904, 906, 909, 911, 916, 917.
 - vergaderingen van: XXV, XXXIII, XXXIV, XXXVI, LXXX-LXXXIV, 761, 768, 821, 823, 825, 857, 858, 871, 889, 897, 898.
 - , - leden van: LXXXV, 769, 777, 790, 817, 821, 826, 832, 836, 839, 850, 857, 866, 870, 874, 875, 881, 882, 884, 887, 896, 905.
 - , - plaats van: XXXIII, LXXX, LXXXII, LXXXIII, 760, 762, 766, 769, 773, 776, 780, 792, 796, 804, 813, 816, 820, 824, 828, 835, 843, 847, 856, 860, 869, 873, 877, 880, 883, 889, 904, 908, 916.
 - , - tijdstip van: LXXVI, LXXX, 754, 760, 762, 766, 769, 773, 776, 784, 792, 804, 813, 825, 828, 869, 873, 881, 883, 895.
 - zie ook Censura Morum; Correspondentie; Visitatie.
- Classis Nijmegen: XXII, XXIV, XXVII-XXXVIII, XL, XLI, XLIII-L, LII-LXIII, LXV-LXXI, 3-234, 237, 245, 246, 252-260 *passim*, 264-280 *passim*, 285, 286, 290-293, 295, 298-336 *passim*, 346, 348, 349, 354-358, 362, 364, 368, 370, 376, 381-399 *passim*, 402-410 *passim*, 417, 418, 420, 425, 427, 436, 437, 439, 444-452 *passim*, 456-461 *passim*, 497, 540, 554, 584, 585, 599, 601, 638, 648, 653, 660, 666, 681, 689, 692, 736, 795, 864, 866, 885, 890-892, 900.
- absentie: XXIX, XXXI, XL, LVI, LXXX, 6, 15, 22, 32, 36, 41, 43, 46-56 *passim*, 63, 66, 67, 71, 76, 80-86 *passim*, 91, 98, 103,

- 106, 110, 111, 115, 116, 128, 129, 135-137, 140, 144, 145, 148, 152, 154, 158, 166-171 *passim*, 176, 179, 182, 195, 199, 203, 218, 229; zie ook Boeten.
- acta van: XIV, XXXII, LVI-LVIII, LXV, LXIX, 3-234, 51, 55, 61, 65, 67, 86, 106, 111, 123, 127, 145, 184, 203, 218, 229, 269, 279, 285, 291, 298, 308, 312, 320, 368, 387, 417, 453, 460.
 - archief van: LVI, LVII, LXI, LXV, LXX, 355.
 - assessor van: LIII, LV, 3, 7, 8, 14, 22, 27, 32, 36, 41, 45, 48, 52, 56, 58, 62, 63, 66, 71, 75, 81, 86, 91, 97, 105, 107, 110, 115, 129, 135, 140, 144, 148, 154, 158, 161, 166, 170, 176, 183, 187, 197, 217, 224, 228.
 - financiën van: XVI, XVII, XXX, LV, LVI, 6, 10, 51, 54-72 *passim*, 79, 80, 84, 86, 90, 93, 98-108 *passim*, 119, 129, 137, 148, 152, 154, 162, 165, 195, 207, 218, 219, 221, 226, 229, 233; zie ook Boeten.
 - gecommiteerden van: XXXII, XL-XLII, XLV, LXXV, LXXXIV, 7-11 *passim*, 15-19, 26, 30, 31, 37, 49, 54, 69, 85, 162, 169, 172, 174, 180, 188-190, 330, 404, 601, 736, 898, 899.
 - gedeputeerden naar de Nationale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden naar de Provinciale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden van: LIII, LIV, LV, 7, 17-24 *passim*, 27, 28, 48, 51, 60, 61, 69, 72, 82-87 *passim*, 102-119 *passim*, 123-129, 132, 134, 137, 140, 143, 146, 148, 151-156, 160, 162, 169, 171, 172, 176, 177, 182-184, 186, 192, 199, 203-208 *passim*, 214, 215, 218-229 *passim*, 232, 234, 346, 572.
 - acta van: LIV, LVIII, 110-115, 119, 123-128, 183, 204, 213.
 - geheimhouding: LVI, 120, 125.
 - inspectoren (visitatoren) van: LIII, LIV, LV, 31, 35, 40, 48.
 - orde (wetten; costume) van: XL, LIII, LV, 92, 101, 103, 105, 120, 160, 176, 183-189 *passim*, 198, 199.
 - presidiaat van: LIII, LIV, LV, 3, 7, 8, 14, 22, 27, 32, 36, 41, 45, 48, 52, 55-62 *passim*, 66-71 *passim*, 75, 81, 82, 86, 91, 97, 105, 107, 110, 115, 123, 129, 135, 140, 144, 148, 154, 158, 161, 166, 170, 176, 183, 187, 197, 212, 213, 217, 224, 228.
 - quaestor van: LIII, LV, 207, 223.
 - scribaat van: LIII, LV, 3, 7, 14, 20, 22, 27, 32, 36, 41, 45, 48, 52, 56, 58, 62, 63, 66, 71, 75, 81, 86, 91, 97, 105, 107, 110, 115, 123, 129, 135, 140, 144, 148, 154, 158, 161, 166, 170, 176, 183, 187, 197, 212, 213, 217, 224, 228.
 - vergaderingen van: XXVIII, LII-LV, 3, 25, 45, 60, 62, 67, 101-103, 105, 120, 125, 132, 159, 165, 203.
 - leden van: XXXI, LIII, 24, 34, 39, 63, 67, 73, 75, 77, 84, 88, 90, 92, 95, 99, 107, 116, 122, 129, 140, 145, 148, 151, 154, 162, 171, 176, 184, 188, 189, 197, 199, 216, 218, 219, 229, 254.
 - plaats van: XXVIII, XXIX, LII, LV, 21, 26, 31, 35, 40, 45, 48, 55, 62, 66, 70, 75, 86, 90, 103, 107, 137.
 - stemrecht in: 3, 188.
 - tijdstip van: XXIX, LIV, LV, 21, 26, 31, 35, 40, 45, 48, 52, 62, 66, 67, 70, 75, 80, 86, 90, 103, 107, 110, 112, 123, 134, 137, 141, 153, 156, 161, 234.
 - visitatoren van: LIII, 7, 8, 14, 17, 50, 51, 54, 60-70 *passim*, 74, 77-94 *passim*, 102-104, 110, 118-123, 127, 129, 132-138 *passim*, 141, 143, 147-160 *passim*, 164, 168, 169, 171, 176, 178, 181, 192, 193, 196, 203, 205-215, 219, 221, 223, 227, 229-232, 234.
 - zie ook Censura Morum; Correspondentie; Visitatie.
- Classis Over-Veluwe (Arnhem): XXIII-XXVI, XXX-XLVIII *passim*, LI, LII, LXXI-LXXIII, LXXVI-LXXXII, LXXXIV, 20, 33, 174, 177, 181, 183, 186, 189, 330, 331, 333, 418, 420, 421, 466, 497, 503, 551, 552, 561, 564, 566, 570, 571-574, 583, 589-594 *passim*, 598, 604, 609, 612, 617, 621, 629-750, 758, 770, 774, 777, 778, 784, 788-797 *passim*, 804-817 *passim*, 820, 824, 827, 828, 832, 835, 839, 842-849 *passim*, 856, 857, 860-896 *passim*, 901, 904, 905, 908, 912, 916.
- absentie: XXVIII, 630-644 *passim*, 648, 650, 657, 666, 667, 670, 673, 679, 680, 684, 686, 698, 702, 707, 710, 861, 862; zie ook Boeten.
 - acta van: XIV, XXV, LXXVII-LXXIX, LXXXIV, 20, 420, 629-750, 861-865.
 - archief van: LXXVIII, LXXIX.
 - assessor van: LXXVI, 676, 686, 861.
 - financiën van: XVI, XVII, LXXVIII, 643, 653, 658-670 *passim*, 674, 693, 697; zie ook Boeten.
 - gecommiteerden van: XXXIX, XLI, XLII, XLIII, 602, 736-738, 899, 902.
 - gedeputeerden naar de Nationale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden naar de Provinciale Synode, zie Synode.

- gedeputeerden (inspectoren) van: LXXVI-LXXXVIII, 572, 594, 611, 632, 640, 646, 647, 649, 653-655, 657-669 *passim*, 672, 675-686 *passim*, 691, 693, 697, 702-709 *passim*, 713-727, 729, 731, 734, 743, 745-750, 809, 839, 883, 888.
- inspectoren (visitatoren) van: XXV, LXXVII, LXXXI, 504, 632, 635, 638, 641, 644, 650; zie ook gedeputeerden van.
- orde (wetten) van: XXX.
- presidiaat van: LXXVI, LXXVII, 629, 633, 636, 638, 641, 644, 647, 650, 653, 662, 667, 670, 673, 676, 679, 686, 690, 694, 698, 702, 704, 706, 710, 726, 732, 738, 744, 861.
- scribaat van: LXXVI, LXXVII, 629, 633, 636, 638, 641, 644, 647, 650, 653, 662, 667, 670, 673, 676, 679, 686, 690, 694, 698, 702, 704, 706, 710, 726, 732, 738, 744, 861.
- vergaderingen van: XXXIII, XXXIV, XXXVI, XLIV, LXXXVI-LXXXVIII, LXXXII, 641, 644, 661, 685, 692, 693, 697, 745.
- , – leden van: LXXVI, LXXIX, 651, 657, 664, 669, 671, 673, 682, 684, 685, 691, 694, 699, 703, 707, 708, 731, 732, 739, 747.
- , – plaats van: XXXIII, LXXVI, LXXVIII, 632, 635, 644, 647, 653, 655, 656, 661, 665, 669, 672, 679, 683, 686, 693, 697, 701, 703, 706, 709, 734, 743, 750.
- , – stemrecht in: LXXVI, 642, 650, 697, 745.
- , – tijdstip van: LXXVI, LXXVIII, 632, 635, 644, 647, 653, 669, 672, 674, 683, 881, 883.
- zie ook Censura Morum; Correspondentie; Visitatie.
- Classis Tiel: XXIV, XXIX-LXXX *passim*, XC, 135, 138-161 *passim*, 165-170 *passim*, 174, 175, 177, 181-186, 188, 196, 197, 203, 204, 207, 223, 229, 232, 303, 304, 307-377, 381-399 *passim*, 403-406, 409, 410, 416-427 *passim*, 436, 437, 439, 444, 447, 450, 452, 456, 458, 461, 540, 599, 601, 654, 736, 885, 890, 891, 892.
- absentie: LXIII-LXV, 307, 316-323 *passim*, 332, 336, 349, 358-364 *passim*, 371, 377; zie ook Boeten.
- acta van: XIV, LVI-LXIII, LXV, LXVI, LXIX, 143, 161, 177, 188, 307-377, 387, 417, 448, 453, 460.
- archief van: LXV, 355, 359, 368, 376.
- assessor van: XLIII, LXII, 307, 310, 313, 316-323 *passim*, 326, 327, 329, 332, 336, 349, 358, 364, 371.
- financiën van: XVI, XVII, LXIV, 309, 318, 323, 332, 346, 354, 358, 359, 364, 366, 374, 376; zie ook Boeten.
- gecommiteerden van: XL-XLII, XLV, LVII, LXXXV, LXXXIV, 188-190, 333, 404, 601, 736, 898-900.
- gedeputeerden naar de Nationale Synode, zie Synode.
- gedeputeerden naar de Provinciale Synode, zie Synode.
- gedeputeerden van: LXIII, LXV, 309-328 *passim*, 340, 345, 346, 348, 352-362 *passim*, 366-376 *passim*, 572.
- inspectoren van, zie visitatoren.
- orde (wetten) van: LV.
- presidiaat van: XLIII, LI, LXII, 307-332 *passim*, 336, 349, 358, 364, 371.
- scribaat van: XLIII, LXII, 307, 310-332 *passim*, 336, 349, 358, 364, 371.
- vergaderingen van: XLIII, XLIV, LI, LXII-LXIV, 308, 310, 323, 350, 367.
- , – leden van: XXXIX, 309, 315, 319, 334, 343, 350, 351, 358, 364.
- , – plaats van: XLIII, LXII, LXIV, 308, 310, 318, 320, 327-329, 348, 357, 363, 370, 377.
- , – stemrecht in: 350.
- , – tijdstip van: LIV, LXII, LXIII, LXIV, 308, 310, 318, 320, 327, 363, 370, 372, 377.
- visitatoren (inspectoren) van: LXIII, 308-324 *passim*, 331, 334, 356, 362; zie ook gedeputeerden.
- zie ook Censura Morum; Correspondentie; Visitatie.
- Classis Tiel/Bommel: XXIV, XXX, XXXII, XXXV, XXXVII, XXXVIII, XLVI, LII-LXIV *passim*, LXX, 56, 59-63 *passim*, 66-78 *passim*, 82-86 *passim*, 90-100 *passim*, 104-106, 108-110, 115, 116, 120, 121, 127-130, 134, 235-304, 689, 692, 864, 866.
- absentie: XXX, LX, 237, 240, 243, 246, 252, 253, 258, 265, 266, 270, 274, 280, 282, 285, 286, 293, 298, 299; zie ook Boeten.
- acta van: XIV, LVI, LXI, LXII, LXX, 55, 57, 85, 86, 93, 105, 129, 237-304, 249.
- archief van: LXI.
- assessor van: LIX, LX, 237, 240, 245, 252, 258, 264, 270, 274, 280, 286, 293, 299.
- financiën van: XVII, LX, LXI, 93, 243, 247, 256, 263, 264, 268, 270, 272, 277, 282, 284, 286, 291, 294, 297, 298, 300, 304; zie ook Boeten.
- gecommiteerden van: 268, 269.
- gedeputeerden naar de Provinciale Synode, zie Synode.
- gedeputeerden van: LIX, LX, 262, 263, 268-273 *passim*, 287.
- geheimhouding: LXI, 280, 281.
- orde (wetten) van: LIX, 60, 120, 249.

- presidiaat van: LIX, LX, 237, 240, 245, 252, 258, 264, 270, 274, 280, 286, 292, 299.
 - scribaat van: LIX, LX, 237, 240, 245, 252, 258, 264, 270, 274, 280, 286, 293, 299.
 - vergaderingen van: LVIII, LIX, 247, 276, 291, 297, 302.
 - , - leden van: 244, 251, 254, 257, 264, 270, 271, 278, 284, 287, 297, 301, 304.
 - , - plaats van: XXX, LVIII, LXI, 240, 243, 245, 247, 252, 257, 261, 264, 269, 274, 279, 292, 298.
 - , - tijdstip van: LVIII, LX, 240, 243, 245, 252, 257, 264, 269, 274, 279, 290, 292, 298.
 - visitatoren van: LIX, LX, 245, 252, 257, 261-263, 268, 269, 272, 277, 279, 285, 287, 293, 298, 299.
 - zie ook Censura Morum; Correspondentie; Visitatie.
- Classis Zutphen: XIX, XXII, XXIV, XXXII-XXXVII, XLI-LII *passim*, LXXI-LXXVIII *passim*, LXXXII, 174, 177, 181, 183, 186, 189, 330, 331, 333, 418, 421, 465-625, 642, 654, 656, 658, 672, 689-712 *passim*, 727, 732-739 *passim*, 743, 745, 749, 750, 765, 795, 806, 862, 864, 866, 874, 876-878, 880, 881, 885-904 *passim*, 908, 912, 915, 916.
- absentie: XXVI, XXVII, LXXIII, 465, 466, 468, 472, 485, 514, 517, 518, 522, 523, 526, 530, 534, 542, 547, 552, 562, 564, 567, 580, 583, 594, 618, 619, 621; zie ook Boeten.
 - acta van: XIV, LXXIV, LXXV, 465-625, 749, 915.
 - archief van: LXXIV, LXXV, 474, 488, 492, 499, 504, 508, 518, 749.
 - financiën van: XVI-XVIII, 466, 474, 482, 486, 511, 514, 518-522 *passim*, 528, 537, 544, 575, 607, 616, 620, 623; zie ook Boeten.
 - gecommiteerden van: XXXIX, XLI-XLIII, 598, 601, 602, 736, 737, 899, 900, 902.
 - gedeputeerden naar de Nationale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden naar de Provinciale Synode, zie Synode.
 - gedeputeerden van, zie inspectoren.
 - geheimhouding: 558.
 - inspectoren (gedeputeerden, examinatoren) van: XXVI, XXVII, LI, LXXI, LXXII, LXXIV, 485-490, 492-497 *passim*, 502-513 *passim*, 518-537 *passim*, 541, 545-547, 551, 553, 559-561, 565-568, 572-575, 578, 579, 584-589, 592-599 *passim*, 605-611, 613-615, 617-624, 890.
 - orde (wetten) van: 499, 570, 575.
 - presidiaat van: LXXII, LXXIII, 465, 468, 471, 475, 478, 485, 489, 496, 510, 514, 517, 523, 526, 530, 533, 548, 552, 557, 564, 570, 584, 590, 594, 604, 612, 618, 621.
 - quaestor van: LXXII.
 - scribaat van: LXXII-LXXIV, 465, 468, 471, 475, 478, 485, 489, 496, 510, 514, 517, 523, 526, 530, 548, 533, 552, 557, 564, 570, 584, 590, 594, 604, 612, 618, 621.
 - vergaderingen van: XXV-XXVII, LXXI-LXXIII, 467, 492, 544, 549, 557, 575, 598, 607, 614, 616, 618, 623.
 - , - leden van: XXVI, 477, 497, 505, 508, 514, 517, 531, 532, 549, 557, 564, 566, 570, 584, 591, 592, 594, 604, 609-615 *passim*, 619, 654.
 - , - plaats van: XXVI, XXVII, LXXIII, LXXI, LXXV, 468, 471, 474, 477, 484, 489, 492, 498, 505, 519, 528, 532, 555, 558, 565.
 - , - stemrecht in: 128.
 - , - tijdstip van: XXVI, XXVII, LXXI-LXXIII, LXXVI, 468, 471, 484, 489, 492, 511, 518, 519, 623, 624.
 - zie ook Censura Morum; Correspondentie; Visitatie.
- Cleef, Jan van: 72.
- Cleefken, Johannes, vicaris te Heerde: 753, 754, 759, 760, 761.
- Cluse, Bartholomeus ter, pastoor te Oene: 753, 754, 760, 767, 777.
- Cnoop, Willem, schoolmeester: 719.
- Cochlaeus, zie Lepflerus.
- Cocq van Delwijnen, jonker Johan de, ouderling te Eck: 349.
- Coellen, zie Zoelen.
- Coenders, Johan, schoolmeester te Nijbroek: 744.
- Coetsius (Cutius; Coitz), Ameldonck, stadssecretaris en ouderling te Nijmegen: 97, 115.
- Coetsius, Johannes, predikant: XXXIX, LII, LVII, LXI, LXII, 51-56 *passim*, 62-66 *passim*, 70-75 *passim*, 80, 83, 86, 90, 98, 100, 103, 110, 111, 115-117, 122, 123, 134, 139, 140, 143, 144, 148, 152, 153, 156, 162, 166, 169, 170, 174, 175, 179, 181, 204, 210, 246-252 *passim*, 270, 272, 280, 292, 300, 301, 316, 317, 321, 322, 392, 406, 933.
- Coetwick, Hieronymus: 635.
- Collatierecht*, zie Patronaatsrecht.
- Collecten*: 130, 314, 565, 585, 588, 672, 908.
- Coller, zie Curler.
- Colonius, Daniël, predikant en regent van het Waals college te Leiden: 145.

- Colonus, Paulus, predikant: XXXVIII, LI, 130, 138, 194, 218, 228, 231, 234, 301, 308, 311-313, 316-319, 325-329, 336, 338, 343-345, 348-357 *passim*, 360, 439, 933.
- Combinaties*, zie Kerkelijke indeling.
- Comin, Thomas, predikant: 539, 571, 584, 590, 592, 594, 603, 612, 617, 624, 933.
- Coninxbergen, Leonardus Segeri van: 388, 434.
- Conradi, Henricus, predikant: 745, 749, 750, 865, 887, 894, 896, 903, 905, 908-912 *passim*, 916, 917, 933.
- Conraedts genoemd Engelen, Herman, ouderling te Arnhem: 753.
- Constantijn de Grote, keizer: 476.
- Contraremonstranten*, zie Remonstranten en Contraremonstranten.
- Contributie aan de vijand*: XXIII, XXIX, 36, 477, 500, 512.
- Conventikels*: 146, 149, 480, 488, 534, 550, 553, 748, 822.
- Conradts, Herman, ouderling te Arnhem: 633.
- Coolwijck, Leo (Leoninus) Petri de Leeuw (Leo) van, predikant: 199, 207-211 *passim*, 215, 217, 223, 227, 228, 232, 234, 364, 439, 933.
- Cooth (Kota), Georgius van (de), predikant: 753, 759, 760, 776-778, 795, 803, 933.
- Copius, dr. Christophorus: 476.
- Copius, Heinrich, predikant te Wesel (Kleve): 126, 129.
- Cornelessen, Heinrich, ouderling te Hattem: 753.
- Cornelii (Elberti, Elbertides), Godefridus, predikant: XLIV, LI, LII, 690, 698, 699, 704-712 *passim*, 716, 718, 724, 727, 729, 732-734, 739, 741, 742, 933.
- Cornelii, mr. Laurentius, predikant: 381, 384, 388-397 *passim*, 401-403, 406, 410, 413, 423-426, 434, 439, 442, 447, 451, 452, 457, 458, 933.
- Cornelii, zie ook Naess.
- Corneliss, Lambert, schoolmeester te Dreumel: 209.
- Corneliss., Claes, schoolmeester te Hoenzaardiel: 287.
- Cornelisz., Gerrit, ouderling te Hien en Dodaard: 336.
- Correspondentie*: 65, 126.
- classicaal: XXX, XXXVI, XLIV, LIV, LV, LIX, LX, LXIII, LXVII-LXXXIII *passim*, LXXXVI-LXXXII *passim*, 53-66 *passim*, 70, 71, 74, 82, 85, 86, 90-95, 98, 105-110 *passim*, 115, 128-130, 134, 135, 138, 139, 143, 144, 147, 153-161 *passim*, 166-170 *passim*, 175, 177, 182, 188, 196, 197, 217, 223, 229, 230, 232, 237, 239, 252, 257-265 *passim*, 269, 270, 272, 276, 279, 280, 285, 286, 290-293, 298, 299, 303, 304, 309-324 *passim*, 328-337 *passim*, 348, 349, 356-359, 362, 364, 368, 370, 372, 376, 381-399 *passim*, 405, 409, 410, 417, 418, 422, 426, 427, 436, 437, 439, 444-452 *passim*, 456-461 *passim*, 465, 466, 493, 497, 503, 552, 561, 564, 566, 570, 574, 583, 589, 590, 594, 598, 604, 606, 609, 612, 616, 617, 620, 621, 632, 638, 641, 642, 644, 648-667 *passim*, 673-710 *passim*, 727, 732, 734, 739, 743, 745, 749, 750, 783, 788, 792-797 *passim*, 804-820 *passim*, 824, 827, 828, 832, 835, 842, 843, 845, 856-863 *passim*, 869-883 *passim*, 887, 889, 893, 896, 899, 904, 905, 908, 912, 915, 916.
- , synodaal: 199, 352, 419, 425, 440, 605, 651, 742, 906.
- , – *contraremonstranten*, vergaderingen van: XL, XLI.
- Coster, Theodorus, secretaris van graaf Joost van Limburg-Stirum: 611.
- Cothen (Coeten): 265.
- predikant te, zie Bodecherus.
- Couwenberg, mr. Aegidius (Gillis) van, predikant: 43, 49, 249, 259, 260, 268, 271, 277, 278, 287, 381, 384, 385, 388, 391-397 *passim*, 402, 403, 406, 410, 426, 439, 446, 452, 458, 933.
- Coxius, Johannes Godefridi, predikant: 246, 250-252, 258, 264, 265, 269-273 *passim*, 277, 933.
- Cramer, Sebastiaen, ouderling te Opheusden: 325-327.
- Cranenborch, Henricus van, burgemeester en ouderling te Harderwijk: 877, 884, 887.
- Credentiebrieven*: LXIII, LXXVII, LXXXII, 35, 55, 56, 188, 197, 198, 218, 224, 228, 229, 270, 303, 327, 328, 337, 349, 350, 354, 356, 358, 364, 371, 423, 427, 437, 447, 460, 465, 466, 468, 472, 475, 479, 496, 502, 510, 517, 533, 548, 552, 564, 593, 594, 604, 612, 630, 634, 636, 640, 642, 644, 650, 654, 657, 662, 665, 667, 674, 675, 676, 680, 684, 687, 691, 694, 699, 702, 705, 707, 732, 739, 742, 745, 750, 754, 760, 763, 766, 768, 769, 773, 774, 776, 780, 788, 793, 797, 804, 809, 814, 817, 820, 825, 832, 836, 838, 839, 844, 849, 856, 861, 865, 870, 873, 874, 877, 878, 881, 884, 887, 890, 893, 896, 904, 905, 911, 912.
- Crèvecoeur, Fort: XXII, 226, 271, 275.
- predikant te, zie Havius.
- Crevelt, Dirk (Theodoricus Grevelingius) van, predikant te Doetinchem: 469.

– weduwe van: 469, 483.
 Creynk, zie Kreyneck.
 Crollius, Aegidius, student: 367, 368.
 Crollius, Henricus, predikant: 336, 344, 349, 354, 357, 359, 361, 366, 933.
 Crom, N.N.: 412.
 Crucius, Hermannus, predikant: 7, 8, 9, 15, 17, 18, 22, 23, 27, 30, 32, 36, 41, 46, 48, 51, 52, 56, 57, 59, 63, 66, 67, 71-87 *passim*, 91, 93, 97, 105, 106, 108, 115, 128, 129, 135, 139, 143, 144, 148, 152-157 *passim*, 161, 165, 166, 170, 173, 175, 178, 182, 186, 187, 191, 192, 195, 933.
 Crueger (Coloniensis), Valentijn, schoolmeester te Nijbroek: 744.
 Crusius, Bernhardus, predikant: 353, 358, 362-371 *passim*, 376, 377, 933.
 Cruyff, Henricus, predikant: 3, 7, 8, 15, 17, 22, 27, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 243, 244, 247, 252-260 *passim*, 265, 270-276 *passim*, 280, 281, 286, 294, 934.
 – weduwe van: 294.
 Cruyner, Jacob, ouderling te Hattem: 832, 865.
 Cruss, Winandt te, te Gendt: 213.
 Cuchlinus, zie Kuchlinus.
 Cuijck (Klee), Johannes à, schoolmeester te Kleve: 213, 219.
 Cuijk, Land van (baronie): XXII, XXXI, 7, 15, 91, 92, 136, 145, 154, 165, 167, 187, 227, 290, 336, 439.
 – (Nederambt): 219, 921.
 – (Overambt): 217, 218, 226, 233, 234, 921.
 Culemborg: 19, 53, 238, 292, 462.
 – graafschap: XXII, XXXVIII, 23, 275, 281, 301, 311, 322, 359, 360, 364, 485, 490.
 – graaf van, zie Pallandt.
 – predikant te, zie Bergejus.
 Cumingius, zie Comin.
 Cunaeus, Petrus, hoogleraar te Leiden: 112.
 Curler (Coller), Arendt (Art) van, ouderling te Elburg: 773, 776.
 Curler (Corler), Gosen van, schout en ouderling te Nijkerk: 687, 690, 788, 809, 817, 825, 827, 833, 838, 861, 864, 865, 881, 883, 896, 904.
 Curtenius, Fredericus, predikant: 590, 676, 687, 690, 705, 706, 727, 832, 838-859 *passim*, 862, 865, 868, 870, 874, 878-896 *passim*, 905, 908, 909, 912, 917, 934.
 Custer, Albert, te 's-Heerenberg: 498.
 Cutius, zie Coetsius.
 Cuyck, Hendrik van, bisschop van Roermond: 68.

D

Daemsen, Nelchen, te Hattem: 823.
 Dalen: 231.
 Dalen, Henrick van, ouderling te 's-Heerenberg: 490, 603.
 Dam, Den, Huis: 494.
 Damman, Sebastiaan, predikant: XLIX, LVII, LXV, LXX, LXXV, 116, 119, 123, 127, 163, 180, 187, 194, 198, 227, 290, 333, 336, 338, 352, 421, 422, 426, 439, 440, 503-505, 508-526 *passim*, 530, 533, 537, 539, 542, 546-563 *passim*, 567-585 *passim*, 589, 591, 595, 598, 603, 609, 612, 614, 618, 620, 687, 690, 699, 701-710 *passim*, 720, 727, 732, 742, 743, 862, 864, 865, 874-880 *passim*, 890, 893, 896, 899, 904-906, 908, 934.
 Danaeus, dr. Lambertus, predikant en hoogleraar: 836, 840.
 Danielis, Anselmus, te Eck: 254.
 Dansen: 4, 355, 547, 608, 646, 669, 903.
 Dansick, zie Gdånsk.
 Darthuysen, Dirck van, kerkmeester te Eck: 296, 300, 314, 316, 318.
 Deest: 99, 150.
 – schoolmeester te: 99; zie ook Ruiden.
 Deil: 38, 49, 170, 251, 252, 256, 265, 279, 280, 286, 287, 293, 296, 299, 381-388 *passim*, 392, 397-410 *passim*, 418, 423, 426, 438, 439, 444, 446, 448, 452, 454, 457, 459, 921.
 – heer van, zie Pijnsen.
 – schoolmeester te: 293; zie ook Servatius.
 – schout van: 287, 293.
 Delft: 49, 529, 545, 848.
 – predikant te, zie Linden.
 Delwijnen: 387, 389, 454.
 – schoolmeester te: 454.
 Den Bosch, zie 's-Hertogenbosch.
 Den Briel: 120.
 – classis: 120, 257, 295.
 Den Haag, zie 's-Gravenhage.
 Derixen, Gossen, ouderling te Tiel: 370.
 Derrickzoen, Johan, te Otterlo: 681.
 Detmold (Lippe): 350.
 Deventer: XIX, XX, XXI, 500, 562, 584, 585, 669, 685, 770.
 – bisdom: XX.
 – predikant te, zie Keckius; Schurckmanus.
 Dhünn (Duinen) (Berg): 214.
 – predikant te, zie Selbach.
 Diaconie: LXI, 121, 141, 383, 546, 859.
 Diakenen: XXV, LXIII, LXXII, 51, 72, 99, 237, 266, 297, 301, 307, 324, 337, 346, 348, 350, 373, 374, 376, 386, 389, 393, 459, 470, 491, 529, 588, 678, 682, 778, 834, 859.

- verkiezing van: 51, 203, 242, 470, 596, 637, 692, 778, 795, 800, 802, 845.
- zie ook Kerkenraden.
- Dibbetz, Henricus (van Hervelt), predikant: 465, 467-469, 472-475, 478, 479, 672, 765, 934.
- Dibbetz (Debetius), Johannes, predikant te Dordrecht: 238, 465.
- Didam (Deym, Diem): 476, 487, 490, 495, 497, 499, 501, 510, 515-517, 522, 523, 526, 530, 533, 548, 552, 557, 564, 566, 569, 571, 583, 597, 603, 612, 921.
- koster te: 476.
- richter van: 490, 527.
- schoolmeester te: 495, 515.
- vrouwe van, zie Bergh, Catharina.
- Dieden (Dyten): XXXIII, 88, 107, 119, 129, 140, 144, 147, 148, 162, 164, 176, 183, 187, 197, 203, 215, 221, 921.
- pastor te: 88, 107, 119.
- Diepenbroek, Franciscus, predikant: 215, 216, 218, 224, 229, 934.
- Diepenheim: 709.
- Dieren: 629, 637, 641-648 *passim*, 669, 672, 744, 927.
- schoolmeester te, zie Jansen.
- Diest, baron van, zie Maurits.
- Dilsen (Delsom), Peter van, burgemeester en ouderling te Nijmegen: 41, 45.
- Dingslagen, Thomas à, predikant: 687, 797-799, 803-814 *passim*, 817, 820, 825, 832, 838, 844, 848, 849, 857, 862, 865, 870, 874, 878, 881, 884, 887, 890, 896, 905, 907, 912, 934.
- Dingslagen, Thomas à, student: 907.
- Dinxperlo: LXXV, 479, 480, 485, 486, 490, 496, 499, 502, 503, 510, 517, 526, 530, 532, 534, 547, 548, 557, 583, 604, 612, 921.
- pastoor te: 479; zie ook Buesman.
- Disputen*: XXXIV, 201, 333, 521, 531, 578, 592, 603, 738, 830, 902.
- Dobbelingh (Stadtlohn), Henricus, predikant te Groenlo: 483.
- weduwe van, zie Aeverhogen.
- Doddendaal: 65, 172.
- heer van, zie Stepraedt.
- vrouwe van, zie Dorth.
- Dodewaard: LXVI, 3, 6, 8, 9, 13, 27, 30, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 56, 237, 240, 252, 263, 265, 274, 286, 289, 293, 296, 299, 307, 309, 313-318 *passim*, 323, 325, 336, 346, 349, 353, 357, 360, 363, 369, 370, 924.
- jonkers te: 346.
- schoolmeester te, zie Scholtmannus.
- Doesburg: XIX, XXVI, LXXI, LXXIII-LXXV, 465-491 *passim*, 496-502 *passim*, 506-535 *passim*, 543, 544, 548-562 *passim*, 567-576 *passim*, 583, 603, 612, 621, 646, 672, 732, 921.
- burgemeester te, zie Dunsborch.
- schoolmeester te: 473, 501; zie ook Johannes.
- wacht-, ammonitie- en burgemeester te: 488, 491.
- , – zoon van: 488.
- Doetinchem: XXI, XXVI, LXXI, 465-485 *passim*, 490, 494, 501, 503, 509-535 *passim*, 543, 544, 548, 551, 552, 557, 558, 572, 576, 583, 603, 615, 620, 621, 623, 921.
- burgemeester van, zie Cantzeler; Pol; Romunde.
- schepen van, zie Hoffsteede.
- Dokkum, classis: 747.
- Dompseler (Dumpseker), Gerrit (Gerhart) van, ouderling te Epe: 865, 874, 887, 905.
- Dompseler, Johan van, ouderling te Barneveld: 849, 881.
- Donteclock, Reijnier, predikant te Delft: 435, 436.
- Doodslag*, zie Moord.
- Doopbediening*: XXXVIII, 4, 10, 13, 29, 43, 59, 65, 67-69, 90, 91, 104, 108, 111, 136, 184, 192, 211, 222, 225, 249-251, 259, 261, 288, 303, 310, 369, 373, 375, 407, 433, 454, 469, 480, 487, 496, 499, 504, 507, 511, 517, 519, 521, 524, 536, 541, 556, 561, 565, 578, 594, 596, 597, 617, 637, 655, 661, 663, 669-672, 675, 678, 697, 701, 703, 705, 715, 719, 721, 728, 731, 732, 739, 743, 745, 749, 757-760, 764, 765, 768, 786, 791, 792, 802, 807, 816, 823, 830, 831, 834, 839-845 *passim*, 851, 853, 859, 871, 879, 888, 903.
- bevoegdheid tot: 20, 29, 136, 211, 222, 225, 288, 561.
- getuigen bij: 51, 480, 701, 759, 791, 834.
- registratie van: 480, 504, 511, 636, 659, 759.
- Doopfeesten* (kindelbieren, kraambieren), zie Volksfeesten.
- Doopformulier*: LXXXII, 111, 225, 369, 375, 841.
- Doopsgezinden* (mennonisten, wederdoperen): 507, 512, 535, 543, 544, 601, 658, 715, 721, 728, 736, 802, 901.
- Doorn: 265, 620.
- Doornenburg: 59, 66, 77-79, 101, 143, 152, 159, 164, 173, 206, 926.
- jonkers te: 79.
- schoolmeester te: 79.
- Doornik, zie Indoornik.
- Doornspijk: LXXXIII, 687, 753, 759-770 *passim*, 774-778, 782, 784-788, 792, 797,

- 799, 805, 809, 814, 817, 820, 822, 825, 836, 839, 845, 849, 851, 856, 861, 865, 870, 871, 874, 878, 881, 884, 887, 890, 894, 896, 905, 909, 912, 921.
- pastoor te, zie Uutslach.
 - schout van: 763, 765, 785, 786, 851, 895.
 - vicaris te, zie Henrichsen.
- Doorwerth: 630, 632, 645, 697, 701, 705, 731, 748, 926.
- heer van, zie Schellaert.
 - Huis: 637.
 - pastoor te, zie Henrici.
 - schoolmeester te: 748.
- Dordrecht: 193, 375, 440, 467, 739, 740-748 *passim*, 905.
- classis: XXII, 277.
- Dorp, jonker Pieter van, gouverneur te Zaltbommel: 283.
- Dorre, Gosuinus, predikant: 769, 774-788 *passim*, 792, 796-799, 803, 805, 806, 934.
- Dorth, Huis: 566, 568, 570, 576, 583, 595, 614, 623, 921.
- Dorth, Derk (Diederik) van, heer van Dorth, landdrost van Zutphen, legeraanvoerder: 506, 519, 524, 529, 565, 566, 568, 590, 595, 615, 623.
- Dorth, Maria van, vrouwe van Doddendaal: 65.
- Dorth, jonker Reinier van, heer van Varik: 460.
- Drempt: 487, 499, 513, 516, 520, 523, 526, 530, 533, 539, 548, 552, 557, 560, 564, 569, 576, 583, 603, 612, 745, 919.
- Dreumel: 83, 85, 118, 134, 138, 142, 145, 151, 159, 209, 928.
- koster te: 138.
 - schoolmeester te, zie Corneliss.
- Driekoningen*: 839.
- Driel (Triell): 18, 20, 30, 32, 46, 58, 84, 176, 660, 922, 923; zie ook Kerkdriel.
- schoolmeester te: 69, 176.
- Drielanus, Johannes, predikant: 629, 633, 635, 636, 640, 646, 648, 655, 665-691 *passim*, 698, 702-709 *passim*, 727, 861, 864, 934.
- Drijver, François de, schoolmeester: 77.
- Drongelen, Cornelis Johannis van: 238, 240, 244-247, 249, 252, 253, 258, 265, 270-275 *passim*, 934.
- Dronkenschap*: LII, 4, 23, 26, 96, 201, 202, 209, 248, 250, 283, 295, 355, 449, 471, 506, 509, 522, 532, 541, 542, 547, 607, 642, 795, 808, 846, 854, 876, 898.
- Drosten*, zie Overheden.
- Druten: 69, 82, 88, 94, 99, 100, 137, 138, 147, 148, 164, 201, 208, 219, 231-233, 251, 921.
- hoornblazer te: 138, 147.
 - schoolmeester te: 82, 147, 208.
- Dubbelingius, zie Dobbelingh.
- Duim, Joachim, burgemeester en ouderling te Lochem: 478, 621, 622, 623.
- Duinen, zie Dhünn.
- Duistervoorde, Huis: 669, 670.
- Duitsland, *Duitsers*: 538, 688, 863, 891.
- Duiven (Kleve): XXVII.
- Dumpseler, zie Dompseleer.
- Dunckius, Theodorus, predikant te Emmenrich: 531.
- Dunganus, Cornelis, predikant: 421, 719, 720, 726, 731, 934.
- Dunnen (Duen), Henrick, schoolmeester te Maasbommel: 212, 214.
- Dunsborch (Dunsberg), Johan, burgemeester te Doesburg: 484.
- zoon van: 484.
- Düren (Jülich): 12.
- Duyfhuysen, mr. Gerrit Adriaansz. van, predikant: 106, 217, 230, 269-274 *passim*, 279, 280, 286, 293, 296, 298, 299, 304, 316, 381-410 *passim*, 414-419 *passim*, 423-426, 428-432, 439-452 *passim*, 456-459, 461, 934.
- Duysborgh, Pieter van, ouderling te Nijmegen: 15.
- Dwalingen*, zie Leer(tucht).
- Dwingeloo: 438.

E

- Ebberus, Henricus, predikant: 84-94 *passim*, 98, 101, 104-106, 115, 128, 135, 138, 140, 143-157 *passim*, 161-166 *passim*, 170, 173, 175, 178, 182, 186, 187, 190-192, 197, 199, 201, 207, 213, 217, 223, 229, 230, 934.
- Ebersberch, zie Bergerus.
- Echteld: XXIX, LI, 3, 7, 9-11, 15, 22, 27, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 158, 237, 240, 243, 246, 247, 252, 256, 262, 265, 270, 274, 277-286 *passim*, 299, 307, 309, 313, 318-325 *passim*, 329, 332, 336, 353, 358, 361, 364, 371, 377, 406, 418, 921.
- heer van, zie Wijhe.
 - schout van: 283.
- Echtscheiding*: 795, 822, 903.
- Eck: 3, 7, 15, 22, 27, 32, 36, 41, 43, 46, 48, 240, 244, 247, 254, 256, 264, 265, 269-274 *passim*, 278, 281, 287-300 *passim*, 307, 309, 313-322 *passim*, 326, 336, 348, 349, 356, 357, 363, 364, 369-371, 427, 921.
- jonkers te: 254.
 - kerkmeester te, zie Darthuysen.
 - koster te, zie Adriaenss.
 - schoolmeester te: 269.

- Eck, jonker Cornelis van, ouderling te In-
gen: 44, 54, 237, 238.
- Eck, jonker Diederick van, burgemeester te
Arnhem: 96.
- Eck, Jochem van, burgemeester en ouder-
ling te Zutphen, raadsheer in het Hof van
Gelre en Zutphen: 468, 490.
- Eck, jonker Johan (Jan) Cornelisz. van,
rentmeester van de geestelijke goederen
in de Neder-Betuwe: 366.
- Eck, Hendrick van, ouderling te Arnhem:
707.
- Eckius, Laurentius, predikant: 227, 231, 351,
356, 363, 364, 370, 376, 452, 934.
- Edam, classis: 516.
- Ede: XX, 629, 632, 638, 645, 652, 664, 670,
673, 676, 679, 681, 683, 687, 691, 698, 704,
707, 726, 732, 739, 744, 747, 805, 861, 887,
921.
– koster te: 645.
– schoolmeester te, zie Schulten.
– schout van: 639.
- Edel, Ludovicus van, predikant: 348, 350,
354, 357, 361-363, 370, 376, 934.
- Eerst, Gibbo Theodori van (ab), predikant:
934.
- Eerst, zie ook Petri.
- Egberti, Everhardus, schoolmeester te
Aerd: 208.
- Egberts, Herman, ouderling te Epe: 820,
878.
- Egberts, Jan, te Twello: 701.
- Eibergen: XXVIII, LXXV, 571, 575, 578-
580, 584, 586, 597, 603, 608, 612, 619, 921.
- Eibergen, Hendrick van, ouderling te Bor-
culo: 612.
- Eibergen, Jan van, ouderling te Harderwijk:
769.
- Eibergen, Theodorus, student te Harder-
wijk: 789.
- Eindhoven, Johannes van, predikant: 237,
934.
- Elberfeld (Berg): 221.
- Elberti, Lambertus, vicaris te Nijkerk: 753.
- Elberti, zie ook Alberti.
- Elbertides (Elberti), zie Cornelii.
- Elburg: XXV, LII, LXXXI, 687, 753, 754,
760-780 *passim*, 784, 788, 792-804 *passim*,
809-825 *passim*, 831-849 *passim*, 855, 856,
861, 869-871, 873, 877-884 *passim*, 890,
896, 904, 908, 912, 915, 916, 922.
– burgemeester van, zie Greef; Maesen;
Rijnvisch.
– schout van: 840.
- Elden: 15, 18, 20, 22, 27, 30, 32, 36, 41, 46-48,
56, 58, 63, 66, 75, 79, 81, 91, 98, 106, 115,
128, 139, 144, 148, 153, 157, 166, 175, 182,
197, 217, 228, 660, 922.
- Eldenius (van Elden), Jacobus, predikant:
XV, XVIII, 934.
- Eldenius, zie ook Woltingius.
- Ellecom: 629, 631, 634, 637, 641-651 *passim*,
669, 672, 673, 676, 687, 707, 744, 861, 927.
– koster en schoolmeester te, zie Willems.
- Ellerus (Hellerus), Hubertus, predikant:
229, 319, 321, 325, 327, 328, 336, 338-340,
344, 349, 354, 357, 363, 370, 934.
- Elspeet: 687, 760, 764, 767, 769, 770, 774,
776-778, 783-790, 793, 797, 798, 800, 805,
809-828 *passim*, 832, 838, 844, 845, 849,
856, 862, 865, 871, 874, 878-884 *passim*,
887, 890, 894, 896, 905, 909, 912, 917, 922.
– ambtsjonkers te, zie Barneveld, ambts-
jonkers.
– koster te: 785.
– pastoor te: 760, 764, 767.
– schout van, zie Barneveld.
- Elst: XXII, 3, 7, 14, 22, 24, 27, 32, 36, 41, 46,
48, 50, 52, 56, 59, 61-63, 71, 83, 85, 89, 94-99
passim, 105, 106, 110, 115, 128, 141, 143,
148, 152, 153, 157, 166, 170, 175, 181, 182,
187, 194, 197, 200, 204, 206, 210, 221, 231,
233, 234, 237, 329, 660, 922.
– geërfden te: 96.
– rentmeester te, zie Water.
- Elstroth (Elsraat), Christianus, predikant:
75-93 *passim*, 98, 101, 105, 106, 115, 128,
135, 825, 826, 832, 833, 838, 840, 841, 844,
934.
- Elten (Neer-Elten): 490.
- Emden (Ostfriesland): 830.
- Emmerich: XXVIII, XXX, 13, 184, 209, 487,
488, 496, 497, 531, 541, 558, 608, 617, 661.
– deken te: 13.
– predikant te, zie Dunckius; Merkinus.
- Engeland, *Engelsen*: 181, 288, 443, 536, 538,
556, 573, 688, 863, 891.
- Engelen, dr. Engebert (Ottenzoon), griffier
in het Hof van Gelre en Zutphen: 554,
700, 701.
- Engelen, Engelbertus Aegidii van, predi-
kant: XL, XLIV, LI, LII, 678, 679, 682-691
passim, 698, 702-704, 706-708, 712, 725,
726, 732, 733, 738, 741, 742, 861, 864, 935.
- Enschede: XXI.
- Enschede, Willem van, schout en ouderling
te Zaltbommel: 286.
- Enspijk: 251, 296, 383, 386, 397, 398, 426, 433,
448, 454, 455, 459, 921.
– schoolmeester te: 398.
- Epe: 594, 657, 687, 732, 753, 760, 767, 777,
785, 788, 793, 796-805 *passim*, 809, 811,

- 813, 817-828 *passim*, 832-838 *passim*, 844-849 *passim*, 856, 860-874 *passim*, 878, 881, 884, 887, 890, 894, 896, 905, 912, 916, 922.
- jonkers te: 819.
 - schout van: 819.
- Epifanie*: 234.
- Episcopius (Buschop; Buschovius; Buschhof), Helmichius, predikant: 84, 85, 90, 95, 98, 101, 104-106, 115, 128, 135, 935.
- Epse: 500.
- Erlecom: 100, 106.
- Ermelo: 687, 727, 753, 759, 760, 776-779, 797, 798, 800, 805-818 *passim*, 822, 825, 826, 828, 832, 843, 844, 848, 849, 856, 862, 865, 867, 870, 874, 878-890 *passim*, 894, 896, 905, 906, 909, 912, 916, 922.
- schout van: 760, 780, 867.
- Ernesti, Georgius, predikant: 612, 710, 739, 743, 865, 871-896 *passim*, 905, 908-912 *passim*, 916, 917, 935.
- Erpraath (Arbraet), Reinerus ab, predikant: 63-75 *passim*, 81-83, 86-88, 669, 670, 673, 681-687 *passim*, 690, 691, 698, 704, 707, 727, 732, 739, 745, 832, 835, 861, 864, 935.
- Escharen: 121.
- Essen, jonker Hendrik van, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen: L, 187, 198, 336, 351, 427, 439, 604, 605, 739, 740, 743, 905, 908.
- Essenius, Henricus, te Beekbergen: 630, 633, 635, 639, 643, 647, 652.
- Esser, Hendrick, schoolmeester: 719, 725, 729, 730.
- Est: 261, 266, 271, 276, 277, 297, 382, 453, 458, 925.
- heer en vrouwe van, zie Maschereel.
 - schoolmeester te: 382; zie ook Lange.
 - ziekenrooster en voorlezer te, zie Krijger.
- Esvelt, Willem van, burgemeester en ouderling te Wageningen: 632, 636, 638, 650, 665, 690.
- Etten: 465, 485, 486, 490, 495, 496, 499, 504, 509-517 *passim*, 522, 523, 527, 533, 536, 544, 549, 550, 553, 558, 559, 564, 565, 569, 583, 604, 612, 922, 927.
- pastoor te: 465; zie ook Borcheise.
- Everhardus, Martinus, te Opijnen: 35, 38.
- Everts, Herman: 138.
- Everts, Rotger, ouderling te Doesburg: 468.
- Evertsen, Dirck, ouderling te Voorthuizen: 884, 896.
- Evertssen, Gerrit, ouderling te Voorthuizen: 809, 825, 865.
- Evertssen, Peter Faber, schoolmeester te Neerbosch: 64, 81.
- Everwijn, Giesbert, ouderling te Arnhem: 698.
- Everwijn, Reinerus Gerardi, predikant: 667-679 *passim*, 683, 687, 690, 698, 704, 707, 727, 732, 739, 745, 861, 935.
- Everwijn, dr. Wynandt, raadsheer en member in het Hof van Gelre en Zutphen, burgemeester en ouderling te Arnhem: LI, 732, 738, 742.
- Ewijk: 60, 159, 172, 223, 231; zie ook Slijk-Ewijk.
- schoolmeester te: 231.
- Examens*: XIX-XXX *passim*, XXXVIII, L, LIV, LXXVII, LXXVIII, LXXX, LXXXII, LXXXV, 3, 13, 25, 33, 39, 68-70, 74, 116, 126, 128, 132, 138, 189, 290, 298, 302, 330, 334, 335, 339, 394, 436, 467, 479, 482, 484, 490, 511, 515, 546, 556, 559, 564, 753-758, 761, 763, 764, 815, 855, 863, 875.
- van kosters: XXV, XXVIII, XXIX, 17, 58, 65, 67, 567.
 - van predikanten (proponenten, studenten): XXV, XXXV-XXXVII, XL-XLII, LIII, LV, LX, LXVIII, 18, 19, 23-30 *passim*, 34, 40, 43, 47, 50, 55, 57-60, 64, 65, 67, 73, 74, 77, 84, 85, 90, 95, 107, 113, 117, 122, 123, 126, 129, 140, 145-155 *passim*, 160, 162, 163, 168-176 *passim*, 183, 192, 196, 201-221 *passim*, 226-230, 238, 243, 244, 251, 254, 257, 264, 270, 271, 276, 278, 284, 297, 301, 308, 310, 315, 319, 324, 344, 348, 355, 374, 375, 387, 390, 402, 403, 405, 419, 437, 442, 472, 494, 508, 511-519 *passim*, 538, 539, 549, 553, 557, 564, 571, 580, 584, 595, 600, 607, 615, 631, 632, 639, 642, 643, 649, 664, 669, 678, 680, 681, 684, 685, 689, 691, 694, 706, 707, 709, 714, 734, 735, 761, 767, 773, 789, 790, 793, 797, 801, 802, 806, 809, 821, 836, 839, 845, 850, 851, 852, 857, 864, 866, 871, 872, 874, 879, 887, 888, 895, 900.
 - , - kosten van: LXXIV.
 - van schoolmeesters: XXIV, XXV, XXVIII, XXIX, 17, 58, 64, 65, 67, 80, 83, 503, 567.
 - van voorlezers: 65.
- Examinatoren*: XXXVIII, LIV, LV, LIX, LX, LXIII, LXVII, LXVIII, LXXXVII, LXXXII, 18, 25, 28-35 *passim*, 39, 40, 48, 51, 55-58, 62, 66, 69, 70, 74, 80, 85, 90, 94, 95, 107, 109, 139, 147, 152, 156, 165, 174, 176, 182, 196, 223, 227, 232, 240, 244, 245, 252, 257, 264, 269, 273, 279, 285, 291, 299, 304, 308, 312, 315, 317, 320, 322, 324, 331, 334, 348, 356, 362, 369, 376, 384, 387, 391, 394, 399, 405, 417, 444, 449, 456, 514, 549, 559, 643, 678, 681, 709, 767, 793, 809, 836.

F

- Faber, Engelbertus, predikant te Venlo: XVIII.
- Fabricius, Henricus, predikant: 539, 548, 549, 552, 557-569 *passim*, 574, 576, 580, 583, 594, 596, 599, 603, 608, 609, 612, 617, 620, 727, 887, 889, 935.
- Fabricius, Johannes, predikant: 639, 640, 642, 652, 666, 935.
- Faiblau, N.N., kapitein, op Fort Sint Andries: 383.
– sergeant van: 383.
- Falck, Jacob, schoolmeester te Beekbergen: 744.
- Farnese, Alexander, hertog van Parma: XIX, XXI.
- Fausten (Foisten), Jacob, ouderling te Doetinchem: 465, 475, 477.
– vrouw van: 477.
- Feestdagen*, kerkelijke: 89, 143, 152, 156, 177, 477, 497, 529, 534, 535, 543, 544, 566, 695, 759, 779, 782, 834, 839, 858, 904; zie ook Advent; Driekoningen; Goede Vrijdag; Heiligendagen; Hemelvaartsdag; Kerstfeest; Pasen; Pinksteren.
- Feit, Lambert, ouderling te Elburg: 788, 813, 825, 849, 896.
- Filips II, koning van Spanje: XIV, XIX, XXI.
- Financiën*, zie Classis Bommel; Classis Nijmegen; Classis Neder-Veluwe; Classis Over-Veluwe; Classis Tiel; Classis Tiel-Bommel; Classis Zutphen; Collecten; Geestelijke goederen; Kosterijgoederen; Pastoriegoederen; Vicariegoederen.
- Flaminck, zie Vleminghs.
- Flockenius, Johannes, procurator van de kerkelijke zaken: XV, XVI, 795, 807.
- Florentii, zie Serris.
- Fockens, Henrick: 295
- Fockinck, zie Vredaeus.
- Fonckius (Vonckius), Johannes, predikant: LXI, 246, 277, 279, 935.
– vrouw van: 277.
- Fontanus, Johannes, predikant: XIII, XVIII-XX, XXIV-XXVI, XXIX-XXXIX *passim*, LXXVII-LXXIX, LXXXI, LXXXVI, 12, 31, 88, 108, 111-113, 116, 117, 119, 123, 126, 240-243, 247, 256, 290, 295, 296, 469, 471, 539, 547, 550-559, 573, 629, 632-656 *passim*, 660, 666-698 *passim*, 702, 703, 706, 719, 725, 753, 759, 761, 767, 771, 772, 782, 783, 793, 861, 864, 878, 888, 935.
- Forgtenus, zie Vorchtenius.
- Formulieren*, zie Avondmaalsformulier; Doopformulier; Huwelijksformulier.
- Formulieren van Enigheid*, zie Belijdenisgeschriften.
- Fortificaties, Forten*: 434; zie ook Crèvecoeur; Nassau; Schenkenschanz; Sint Andries.
– gouverneurs van: 283, 287, 288, 314, 434; zie ook: Dorp; Riviere.
- Foyaert, Henrick, schout van Lienden: 293.
- Franciscus, zie Schurckmannus.
- Franck, Arent, ouderling te Doesburg: 490.
- Franck, Wilhelmus, predikant: 75-86 *passim*, 91, 97, 105, 106, 115, 128, 135, 140, 143-145, 148, 152-157 *passim*, 161-166 *passim*, 170, 173, 175, 179-192 *passim*, 197, 206, 209, 213, 217, 218, 229, 232, 234, 935.
- Francken, Christianus, ouderling te Hattem: 769.
- Francken, Reinerus, ouderling te Wageningen: 687, 690, 707, 726, 861, 864.
- Franckezen, Brant, ouderling te Elburg: 817.
- Franeker: XXXVII, 112, 227, 691.
– universiteit van, zie Universiteiten.
- Franckheim, dr. Marcellus, rector te Zutphen: 563.
- Frankfurt am Main: 846.
- Frankrijk, *Fransen*: XXI, 538, 550, 688, 863, 891.
- Franse kerk, zie Waalse.
- Franssen, Toenys, schoolmeester te Opheusden: 365, 367.
- Frederici (Fredenrijck), Jacobus, predikant: 478, 479, 484, 935.
- Fredericks, Hendrick, drost van Wisch: 486, 490, 494.
- Frencelius (Anhaltinus), Melchior, predikant: 73, 74, 935.
- Freylingius, Georgius, predikant: 935.
- Friburg, Justus, predikant te Emmerich: XXVIII.
- Friese, Laurents, ouderling te Lochem: 490.
- Friesland: 94, 96, 365, 608, 649, 795, 833.
- Frisius, zie Vries.
- Froelick, zie Vroelick.
- Funck, zie Vonck.
- Funckius, Johannes, te Oijen: 92, 93, 97, 98, 99, 106, 107, 116.
– vrouw van: 92, 99.

G

- Gaerts, Peter, te Alphen: 131.
- Galen (Gaeles; Galenus), Johannes Gerardsz. van, predikant: 246, 251, 252, 256-

- 258, 263-270 *passim*, 274, 276, 278, 284, 286, 935.
- Galenus (van Galen), Henricus, predikant: 277, 280, 440, 441, 447, 935.
- Gallus (de Haan), Carolus, predikant: 629-644 *passim*, 648, 650, 654, 658-684 *passim*, 691, 694, 935.
- Gallus (Haane), Hugo, predikant: 709, 727, 731, 732, 739, 745, 749, 935.
- Gameren: 301, 397, 406, 441, 453, 928.
- schoolmeester te: 453.
- Gardenen: 470, 687, 727, 763-769 *passim*, 773-778, 783-799 *passim*, 805, 809, 812-822 *passim*, 827, 832, 838, 840, 844-854 *passim*, 858-870 *passim*, 874, 878-890 *passim*, 896, 905, 909, 912, 916, 922, 924.
- koster te: 859.
 - schout van, zie Barneveld, schout.
- Gauwdoop (nooddoop): 59, 65, 251, 303.
- Gdąńsk (Dansick): 470.
- Gebeden: LV, LX, LXIV, LXVIII, LXXIII, LXXVII, LXXVIII, LXXXII, 3, 6, 7, 10, 12-14, 22, 26, 31, 36, 38, 41, 45, 52, 56, 58, 62, 74, 75, 80, 81, 86, 90, 95, 97, 105, 110, 114, 123, 128, 134, 139, 144, 147, 153, 157, 161, 166, 170, 175, 176, 182, 185, 196, 208, 220, 232, 237, 240, 245, 252, 258, 264, 270, 274, 279, 285, 299, 304, 309-331 *passim*, 335, 349, 357, 363, 364, 370, 371, 377, 387, 391, 394, 396, 400, 405, 409, 417, 418, 422, 426, 437, 438, 439, 444-451 *passim*, 457, 461, 465, 468, 471, 475, 477, 484, 489, 495-517 *passim*, 521, 526, 530, 533, 542, 548, 551, 552, 556, 557, 564, 567, 570, 574, 584, 589, 593, 594, 599, 612, 618, 621, 625, 629, 633-650 *passim*, 657, 661-679 *passim*, 683, 686, 690, 693, 694, 698-710 *passim*, 714, 726, 731, 732, 738, 743, 744, 748-754 *passim*, 758, 760, 762, 769, 773, 776, 780-787 *passim*, 792, 796, 804, 809, 813-820 *passim*, 825-838 *passim*, 844, 848, 849, 856, 865, 869, 873, 877, 881-896 *passim*, 903, 904, 908, 909, 911, 916; zie ook Avondgebed.
- Gebouwen, zie Kerkgebouwen; Pastorieën.
- Geestelijke goederen: XIII, XV, XVI, XXII-XXIV, XXVIII, XXIX, XXXI, LVI, LVII, LXI, LXIV, LXIX, LXXIV, LXXXII, 4, 8, 11, 15-25 *passim*, 30, 31, 33, 38, 45, 49, 57-65 *passim*, 69, 71-73, 78-89 *passim*, 93, 99, 101, 104, 118, 119, 121, 129, 131, 141, 146, 149, 150, 156, 158, 159, 164, 177, 196, 206, 221, 225, 229, 239-251 *passim*, 255-257, 263-276 *passim*, 294, 296, 300, 303, 314-316, 344, 345, 356, 366, 368, 386-396 *passim*, 406, 410, 443, 455, 459, 467, 470, 474, 478-501 *passim*, 506, 511, 512, 517, 518, 520, 524, 525, 527, 531, 534, 535, 543, 544, 549, 560, 568, 630, 631, 635, 642, 653, 660, 671, 682, 697, 814, 831, 852-860 *passim*, 876, 903; zie ook Armengoederen; Kerkengoederen; Kosterijgoederen; Pastoriegoederen; Vicariegoederen.
- rentmeester over, zie Bommelerwaard; Land van Maas en Waal; Neder-Betuwe; Nijmegen; Over-Betuwe; Tielerwaard; Veluwe; Zutphen.
- Geesteren: XXVIII, 569, 570, 583, 603, 612, 617, 618, 922.
- Gelderland (hertogdom Gelre en graafschap Zutphen): XXII, XXXIII-XXXVI, XLIX, LI, 17, 92, 256, 290, 347, 420, 428, 441, 466, 567, 766, 795.
- Hof van (Aula): XIV-XXVI *passim*, XXXI-LIV *passim*, LX, LXIX, LXXIV, LXXVII, LXXXI, LXXXIII, 4, 6, 9, 19-27 *passim*, 33, 38, 42, 47, 49, 54, 61, 68, 69, 73, 77, 89, 99-121 *passim*, 136-142 *passim*, 146, 149, 151, 155, 162, 164, 168-189 *passim*, 195-207 *passim*, 211, 215, 224, 225, 230, 233, 239-243, 249-251, 255-269 *passim*, 278-290 *passim*, 295, 297, 308, 312, 316, 319-346 *passim*, 350-361 *passim*, 366, 372, 385, 393, 397-420 *passim*, 424, 426-428, 432-445 *passim*, 452-455, 460, 465-467, 469-472, 476-485 *passim*, 490-497, 501-513 *passim*, 518, 519, 524, 527, 531, 535, 544, 546, 550, 554, 558, 561, 565, 568, 572-577 *passim*, 590-606 *passim*, 614, 617, 630-635 *passim*, 639-645 *passim*, 651-669 *passim*, 680, 682, 689, 694-705 *passim*, 711, 713-715, 719, 720, 726-743 *passim*, 747-749, 753, 757-767 *passim*, 771-789 *passim*, 801-818 *passim*, 822, 823, 826, 831, 840-842, 849-855, 857-860, 864, 866, 870-878 *passim*, 882-888 *passim*, 892-908 *passim*, 915.
 - , - griffier van, zie Engelen.
 - , - mombervan: XIV; zie ook Everwijn, Sande.
 - , - raden in: XIV, XXVI, 91, 137, 190, 260, 401, 417, 496, 554, 764.
 - , - stadhouder in het, zie Maurits.
 - Kerkenrekenkamer van: XV; zie ook: Eldenius; Floccenius.
 - Rekenkamer (algemene) van: XV.
 - Stadhouder van: XIV; zie ook Bergh; Maurits; Nassau.
 - Staten van: XIV, XIX, XXXV, XXXVI, XL-XLVIII *passim*, LVI, LXXI, LXXIV, XCII, XCIII, 5, 9, 10, 19, 20, 25, 28, 30, 31, 35, 77, 100, 108, 119, 160, 162, 168, 186, 187, 195, 198, 206, 210, 221-226 *passim*,

- 241, 256, 259, 260, 266, 268, 271, 278, 289, 290, 301, 312, 315, 321, 327, 332, 333, 336, 344, 366, 372, 385, 393, 394, 399, 401, 407, 419-421, 425, 436, 452, 454-456, 476, 481, 491, 493, 512, 517, 519, 526, 531, 534, 536, 543, 549, 558, 566-572 *passim*, 576, 577, 585, 586, 590, 599, 601, 606, 614, 616, 623, 624, 647, 648, 652, 670, 674, 708-715 *passim*, 719, 730-740 *passim*, 748, 753, 808, 811, 814, 827, 833, 868, 885, 888, 890, 899, 902, 903, 907.
- , – gecommiteerden van: XLI, XLIII, XLV, XLIX, L, 173, 187, 188, 190, 195, 196, 332, 342, 408, 424, 426-428, 437, 572, 576, 590, 591, 600-602, 708, 711, 713, 735-738, 885, 898, 900, 902, 903.
- Geldermalsen (Malssen): 34, 39, 43, 48, 52, 197, 237, 240, 252, 265, 270, 272, 274, 280, 286, 293, 299, 382-398 *passim*, 403, 406, 410, 426, 434, 439, 442, 447-454 *passim*, 458, 922, 925.
- heer van, zie Lauwick.
- schoolmeester te: 272; zie ook Alardus.
- vrouwe van, zie Bentinck.
- Gellicum: 270, 272, 274, 286, 293, 295, 297, 299, 385, 388, 389, 395, 397, 401, 406, 410, 433, 442, 452, 922.
- heer van, zie Riviere.
- schoolmeester te: 272.
- Geloofsbelijdenis*: 891.
- afleggen van: 479, 490, 493, 496, 507, 661, 879.
- *Apostolische*: 755, 758.
- *Nederlandse*: XXXIV, XXXV, XLI, L, LII, LVII, LXXIV, 8, 12, 18, 39, 50, 58, 64-68 *passim*, 74-80 *passim*, 84, 124, 131, 148, 162-164, 176, 186, 190, 202, 204, 208, 218, 244, 257, 266, 272, 302, 311, 319, 339, 344, 351, 353, 355, 411, 413, 420, 441, 473, 482, 499, 520, 521, 522, 528, 538, 541, 570, 577, 589, 593, 601, 651, 654, 657, 662, 671, 675, 680, 688, 691, 694, 695, 699, 700, 703, 709-717 *passim*, 721-723, 728, 736-747 *passim*, 798, 829, 836, 852, 855, 862, 863, 870, 872, 874, 885, 887, 891, 893, 896, 901, 906, 908.
- Gelselaar: XXVIII, 571, 584, 587, 588, 592, 594, 604, 608, 612, 614, 617, 922.
- Gemeentezang*, zie Psalmen.
- Gemerdanus, Joannes, te Wijchen: 64, 70.
- Gemert (Gemerdanus), Anselmus Jodoci van, predikant: 74, 77, 79, 85, 90, 91, 96, 98, 102-108 *passim*, 115, 118, 128, 135, 140, 143, 144, 148, 153, 154, 157, 161, 162, 166, 170, 172, 176, 183, 187, 191, 192, 197-207 *passim*, 217, 228, 935.
- vrouw van: 96.
- Gendringen: 480, 485, 490, 495, 496, 499, 502, 503, 510, 514-533 *passim*, 545, 546, 548, 552, 557, 564, 569, 583, 596, 604, 606, 612, 614, 621, 922.
- pastoor te, zie Vrede.
- richter van: 527.
- Gendt: 6-8, 19, 24, 39, 50, 67, 71-73, 75, 79, 81, 82, 91, 93, 97, 100, 105, 106, 115, 128, 135, 139, 143, 144, 148, 153, 157, 161, 166, 170, 175, 182, 187, 195, 206-208, 213-215, 218, 228, 231, 922.
- heer van, zie Gendt, Willem.
- koster te, zoon van: 173.
- richter van: 93, 143, 195.
- schoolmeester te: 78, 206, 208, 231.
- Gendt, jonker Claes van, te Winssen: 90.
- Gendt, jonker Cornelis van, heer van Loenen en Meinerswijk, burggraaf van Nijmegen: XV, XXX, 17, 57, 60-65 *passim*, 70, 72, 73, 102, 111, 117, 118, 136.
- Gendt, jonker Frederik van, ouderling te Arnhem: 96.
- Gendt, jonker Johan van, te Winssen: 78, 90.
- Gendt, jonker Johan van, heer van Oijen en Dieden: 97-99, 106, 107, 129, 139.
- Gendt, jonker Johan van, heer van Wolfereen, ambtman van Over-Betuwe: XVI, XVII, 10, 14, 20, 24, 25, 28, 33, 45, 47, 51, 57-69 *passim*, 72, 73, 77, 84, 87, 88, 90, 94, 99, 120, 138, 143, 147, 149-151, 155.
- Gendt, Jan van, commissaris en ouderling te Nijmegen: 153.
- Gendt, Willem van, heer van Gendt, Appelttern en Altforst: 195.
- Genemuiden (Gelemuiden): 525, 529.
- Genève: 830.
- Gennep (Kleve): 126.
- predikant te, zie Zeistius.
- Georgii, zie Urbanus.
- Gerardi, Hermannus, zie Postelius.
- Gerardi, zie ook Everwijn.
- Gerhardi, zie Everwijn.
- Gernerus, Anthonius: 216.
- Gerrisen, Melis, ouderling te Voorthuizen: 905.
- Gerritse, Johan, kerkmeester en koster te Altforst: 101, 151.
- Gerritsen, Evert, ouderling te Heerde: 84.
- Gerritsen, Hendrick, ouderling te Maurik: 326.
- Gerritsen, Maes, schout en ouderling te Zoelen: 325, 328, 364.
- Gerritss, Lambert, ouderling te Elburg: 865.
- Gerritss, Peter, ouderling te Hattem: 784, 788, 797, 813.

- Gerritss, Teunis Peter, te Nederhemert: 408.
- Gerritzen, Adriaen, ouderling te Zoelen: 363.
- Gerropaeus, mr. Hieronymus, predikant: 107, 485, 486, 490, 496, 502, 503, 936.
- Gesteren, Wilhelm van, ouderling te Tiel: 368.
- Gevangenen*: 475, 496.
- Gheyn, Dirck van, schout en ouderling te Barneveld: 810, 812, 814, 824, 827, 833, 834, 843, 854, 855, 859, 868, 871, 873, 878, 879, 883, 887, 897, 905.
- Giessen, jonker Joost van, ambtman van Bommel, Tieler- en Bommelerwaard: 35, 38, 42, 45, 49, 55, 237, 239, 249, 263, 275, 283, 296, 383-389 *passim*, 393, 407, 416, 433, 434, 445, 449.
- Giellissen, Abraham, schoolmeester te Rumpt: 268.
- vrouw van: 268.
- Giginck, N.N.: 494.
- Gijsbertsen, Teunis, ouderling te Putten: 884.
- Gijsbertsen, zie ook Krijger.
- Gilden*: 4, 84, 471, 473, 525, 531, 534, 543, 858.
- Gobelius (Kerspensis), Johannes, predikant: 38, 47, 48, 52, 56-66 *passim*, 71, 75, 81-87 *passim*, 91, 97, 105-110 *passim*, 115, 123, 128, 135, 139-144 *passim*, 148, 152-162 *passim*, 166-186 *passim*, 197, 199, 201, 217, 223, 228, 232, 286, 936.
- schoonmoeder van: 184.
- Goch (Kleve): 184.
- predikant te, zie Ceporinus.
- Goddaeus, Hermannus, predikant: 680, 687, 690, 732, 852, 857, 860, 862, 865, 869-874 *passim*, 878-890 *passim*, 896, 904, 905, 909, 936.
- Godefridi, Johannes, predikant: 690-698 *passim*, 703, 704, 707, 726, 732, 734, 739, 744, 749, 905, 908, 936.
- Goede (Stillen) Vrijdag*: 89, 100, 639, 779, 805, 810, 814, 818.
- Goltsteyn, jonker Johan van, richter van Veluwezoom: 675.
- Gomarus, dr. Franciscus, hoogleraar te Leiden: XXXIV, 126, 838, 839.
- Goor, Everhardus van, predikant: 651, 660, 936.
- Goos, pastor en schoolmeester te Heumen: 121.
- Gorinchem: 761.
- classis: XXII, XXX, 37, 92, 93, 97, 226, 271, 359, 457.
- Gorssel: 336, 426, 479, 480, 487, 490, 495, 500, 511, 518, 524, 527, 544, 548, 549, 552, 557, 560, 561, 564, 569, 576, 583, 599, 603, 612, 727, 919, 922.
- pastoor te: 479.
- Gosmannus, Johannes, predikant te Deventer: 562.
- Gouda, classis: 437, 438.
- Goutum: 649.
- predikant te, zie Schotanus.
- Goyckerus, Daniël, predikant: 587, 595, 936.
- Graafschap (Zutphen), zie Zutphen, Kwartier.
- Grapenis, Erasmus, ouderling te Doetinchem: 510.
- Grapenits, zie Gribbenitus.
- Gravamina*, zie Synode.
- Grave: XIX, XXII, XXX, XXXI, L, LIII, 34, 69, 91, 97, 105, 106, 110, 115, 121, 122, 128, 130, 135, 136, 139, 141, 144, 148, 154, 157, 161, 166, 167, 187, 195-204 *passim*, 214-218 *passim*, 222-224, 226, 392, 427, 922.
- burgemeester van, zie Lier; Riemsdijck.
- classis: XXXI, 91, 92, 167.
- Grave, Dirk van de: 105.
- Grave, Philis van de, te Arnhem: 658.
- 's-Gravendaal (Gräfenenthal), klooster, abdis van: 50.
- 's-Gravenhage: XXXIV, 188, 242, 547, 731, 733, 763, 767, 768, 770, 779, 782, 790, 794, 810, 859.
- conferentie van: 163, 242, 547.
- 's-Gravenweert, zie Schenkenschanz.
- Greef, Andries, burgemeester en ouderling te Elburg: 912, 915.
- Greeff, Mauris, ouderling te Elburg: 784.
- Greeffe (Greven), Melchior, schepen te Hattem: 753.
- Gregorii (Goris), dr. Martinus, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen, ouderling te Arnhem: XLVII, 544, 694, 698, 727.
- Gregorii, zie ook Blijvenburch.
- Gretser, dr. Jakob, hoogleraar te Ingolstadt: 846.
- Greve, Gijsbert, burgemeester en ouderling te Hattem: 912.
- Grevelingius, zie Crevelt.
- Grevenstein, Hermannus, predikant: 15, 936.
- Grevinchovius, Nicolaus, predikant te Rotterdam: 125.
- Grevingius, Arnoldus, predikant: 518, 519, 523, 526, 530, 533, 539, 548, 552, 553, 557, 564, 570, 583, 597, 936.
- Grevius (de Greve), Johannes, predikant: 48, 50, 52, 56-67 *passim*, 71, 75, 76, 80-86 *passim*, 104, 108, 119, 129, 407, 408, 936.

- Gribbenitius (Grapenits), Joachim, predikant: 615, 623, 936.
- Griethausen (Kleve): 213.
– predikant te, zie Zeel.
- Groen, Theodorus (Dirck) à, pastoor te Terborg: 490, 496, 509.
– vrouw van: 490.
- Groenen, Henrick van, kerkmeester te 's-Heerenberg: 535, 544.
- Groeningen: 162, 197.
– predikant te, zie Paludanus, Abraham.
- Groenlo (Groll): XXI, XXIII, 478-492 *passim*, 500, 503-505, 512, 592, 594, 923.
– koster te: 483.
– pater te: 512.
– schoolmeester te: 483, 488.
– vicaris te: 478; zie ook Christianus; Lieco; Loehuys; Louwen; Warnsinck; Wildenman.
- Groesbeek: 120, 129, 131, 189, 923.
- Groessen (Kleve): XXVII.
- Groningensis, zie Johannes.
- Groot-Brittannië: 133.
– koning van, zie Jacobus I.
- Groot, Jacob d', koster te Terborg: 617.
- Grotenhuis, Berent ten, ouderling te Doesburg: 472.
- Grotius, Johannes, predikant: 32, 34, 36, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 246, 252, 253, 258, 265, 270, 271, 280, 286, 293, 299-384 *passim*, 388, 392, 397, 403, 406, 426, 433, 439, 452, 458, 936.
- Guilhelmus, soldaat: 482.
- Guilliam, zie Vlemingsh.
- Gulielmi, zie Wilhelmi.
- Gymnasia Illustria*: 77, 262, 500, 513, 831; zie ook Burgsteinfurt.
- Gysius, Daniël, predikant: 189, 192, 196, 197, 203, 207-217 *passim*, 223-228 *passim*, 336, 452, 936.
- H**
- Haaften: XXXVIII, LXVI, 42, 230, 251, 252, 265, 270, 274, 279, 280, 286, 293, 299, 384, 387, 392, 395, 397, 400, 406, 410, 426, 437, 446, 447, 451, 452, 458, 923.
– heer van, zie Brederode; Haaften.
– schoolmeester te, zie Jan.
- Haaften, Walraven van, heer van Haaften: 42.
- Haag, Gerrit van: 9.
- Haan, zie Gallus.
- Haarlem: 643.
- Hackenbergerus, Valentinus, rector te Arnhem: 708, 741, 744, 747.
- Hackfort, jonker Johan, heer van Tuil: 294.
- Hackfort, Wijnandt, Huis van: 669.
- Haen, Herman, schoolmeester te Afferden: 209.
- Haersolte, jonker Wilhelm van, ouderling te Hattem: 884.
- Haes, Gedeon de, boekverkoper te Harderwijk: 885, 886, 889, 897.
– Janneken, vrouw van: 885, 886.
- Haes, Hendricxken de, vrouw van Johannes Rongius: 140.
- Haese, Gerrit die, burgemeester en ouderling te Wageningen: 679.
- Haldermontius, Johannes, predikant: 423, 424, 437, 439, 447, 451-461 *passim*, 936.
– vrouw van: 455, 456.
- Halein, Christophorus, predikant te Holten: 666, 685.
- Halewech, Hugo, predikant: 570, 670, 671, 673, 676, 680-693 *passim*, 698, 704, 706, 839, 843, 861, 864, 936.
- Halewijn, Diderick van, te Harderwijk: 865.
- Halewijn, dr. Theodorus van, ouderling te Harderwijk: 865.
- Hall: 604, 629, 645, 651, 660-666 *passim*, 699, 703, 704, 745, 921.
– geërfden te: 699.
– koster te: 645.
- Hallum: 833.
– predikant te, zie Wilhelmi.
- Haltern am See: 219.
- Hambroeck, zie Montanus.
- Hanssen, Hendrik, ouderling te Nijmegen: 36, 39.
- Harbers, Gerrit, ouderling te Groenlo: 490.
- Hardenberg, N.N., heer van: 544.
- Harderwijk: XVII, XXIV, XXXV, XLII, XLIV, LXXXVIII-LXXXV *passim*, 33-35, 39, 49, 55, 70, 102, 123, 131-133, 160, 163, 168, 192, 255, 297, 303, 319, 333, 334, 336, 343, 344, 426, 436, 470, 495, 512, 557, 603, 618, 635, 638, 640, 643, 653, 656, 658, 675, 677, 686, 687, 695, 697, 713, 727, 738, 747, 748, 753-917 *passim*, 923.
– burgemeester van, zie Cranenborch; Heukelum; Meyden; Voeth; Vorbrinck.
– classis, zie Classis Neder-Veluwe.
– schepen van, zie Vanevelt; Wolffs.
- Haren, zie Bergharen.
- Harffsen, jonker N.N. van, ouderling te Lochem: 530.
- Harfsen: 512, 525, 584.
– geërfden te: 512.
– vicaris te, zie Oort.
- Hartung, Georgius, ouderling te Doesburg: 569.

- Hartwegh, Adam, predikant: 163, 197, 198, 217, 223, 224, 327, 336, 338, 343, 348, 354, 356, 936.
- Hasius, Abraham, predikant: 63, 71, 197, 240-246 *passim*, 252, 257, 258, 265-268, 270, 274, 280-299 *passim*, 303-337 *passim*, 348-363 *passim*, 370, 388, 390-392, 396, 397, 402, 403, 410, 452, 453, 936.
- Hasselt: 519, 525.
– catechist te, zie Wierman.
- Hattem: XLII, LXXXIII, 564, 570, 687, 753, 754, 760-763, 766, 769, 772-776, 779, 784, 785, 788, 792, 793, 797-804 *passim*, 808-828 *passim*, 832-838 *passim*, 844-849, 854, 856, 860, 862, 870, 873, 877-896 *passim*, 904, 908-912 *passim*, 916, 923.
– burgemeester van, zie Greve.
– koster te: 772.
– schepen van, zie Greeffe.
– schoolmeester te, zie Vultur.
- Hattem, Aert van: 269.
- Hattemius (de Vrije), Johannes Alberti, predikant: 887, 890, 894, 896, 904-917 *passim*, 936.
- Haven, Jan, schoolmeester: 744.
- Havenberg, Theodorus, predikant: 609, 610, 612, 624, 936.
- Haverkamp, dr. Willem, predikant en bibliothecaris te Nijmegen: LVII, LXII.
- Havius, Matthias, predikant te Engelen, Fort Crèvecoeur, bij provisie te Hedel: 271, 275, 287.
- Hazerswoude: 97, 246.
– predikant te, zie Fonckius.
- Hebendans, Carolus, schoolmeester te Overasselt: 167.
- Heckerus, Conradus, predikant: XLIX, 48, 50, 52, 56-67 *passim*, 71, 74-76, 81-97 *passim*, 102-106 *passim*, 110, 115, 117, 128, 134, 135, 139, 143-148 *passim*, 152-161 *passim*, 165-192 *passim*, 196, 197, 202, 206-217 *passim*, 223-234 *passim*, 252, 255, 258, 313, 321, 384, 452, 936.
- Hedel: 267, 271, 275, 278, 287, 295, 298, 299, 304, 381-387 *passim*, 391-410 *passim*, 418, 426, 439, 441, 447, 452, 458, 923.
– predikant (bij provisie) te, zie Havius.
– schoolmeester te: 278.
- Heeckeren, jonker Joost van, heer van Ruurlo: 581, 585.
- Heeckeren, jonker Walraven van, heer van Nettelhorst en Enghuizen, te Lochem: 621, 622.
- Heelsum: 629, 697, 701, 704, 705, 731, 733, 744, 748, 926.
– rentmeester te: 733.
- Heerde: 631, 687, 753, 759-770 *passim*, 774-782 *passim*, 786-789, 793, 797-801 *passim*, 805-825 *passim*, 838, 844-849 *passim*, 853-858 *passim*, 862-874 *passim*, 878-890 *passim*, 896, 905, 909, 912, 915, 923.
– schoolmeester te, zie Jansen.
– schout van: 787, 800.
– vicaris te, zie Cleefken.
- Heerde, Dirck (Derrick) van, ouderling te Hattem: 687, 690, 844, 862, 865, 873, 896, 904.
- Heerde (Hirden), jonker Johan van, schout en houtvester te Rheden: 72, 73, 99, 118.
- Heerde, Peregrinus van, pastoor te Vaassen: XXIV, 631, 661, 681, 753, 754, 759, 777, 785, 788, 789, 793, 797, 807, 810, 815, 840.
– vrouw van: 785.
- 's-Heerenberg: LXXV, 23, 466-485 *passim*, 490, 494, 498, 501, 507, 510, 514, 516, 517, 523-535 *passim*, 541, 544, 548, 552, 557, 558, 564, 569, 572, 583, 584, 591, 596, 603, 606, 612, 614, 621, 622, 923.
– burgemeester van, zie Westhoeven.
– schoolmeester te: 485.
- Heerwaarden (Herwaarden; Weerdenburgh): XXII, 37, 267, 272, 289, 291, 295, 299-398 *passim*, 402, 405, 407, 410, 417-419, 425, 434, 437, 439, 447, 452-457 *passim*, 923, 925.
– schoolmeester te: 272.
- Hees: 63, 66, 69, 82, 87, 116, 128, 135, 227, 293, 316, 925.
- Heesius, Johannes, predikant: 809, 813-817 *passim*, 822, 937.
– weduwe van: 822.
- Heesselt, schoolmeester te: 407.
- Heicop: 366.
- Heide, N.N. van der, te Terborg: 617.
- Heidelberg (Pfalz): 563, 580, 821, 824, 826.
– universiteit te, zie Universiteiten.
- Heidenen: 716, 722, 819.
- Heiligendagen: 100, 646, 656, 759, 761, 792.
- Heiningius, Henricus, predikant: LXXXI, LXXXII, 753, 759, 760, 781, 937.
- Heisius, Jacobus, predikant: 129, 135, 140-144 *passim*, 148, 149, 152-157 *passim*, 161, 166, 170, 172, 175, 178, 182, 185-187, 192, 193, 197, 207-217 *passim*, 223-228 *passim*, 232, 234, 937.
- Heisius, Johannes Carolus, predikant: 533, 536, 544, 937.
- Hekeren, Reyner van, burgemeester en ouderling te Zutphen: 552, 553, 555, 583.
- Hell, Hendrick Casijn (Cosijn) van der, raadsheer in het Hof van Gelre en Zut-

- phen, schepen en ouderling te Zutphen: 477, 563, 590.
- Hellerus, zie Ellerus.
- Hellouw: 247, 250, 251, 272, 277, 278, 294, 385, 389, 395, 441, 446, 448, 923.
- heer van, zie Brederode.
- schoolmeester te: 385; zie ook Raet.
- Helmichius, Henricus, ouderling te Arnhem: 673, 676.
- Hemelvaartsdag*: 89, 100, 759.
- Hemen, Jan van, te Lakemond: 9.
- Hemert, zie Nederhemert; Ophemert.
- Hemert, Hendrick van, predikant: 3, 10, 15, 16, 937.
- Hemmen: 100.
- Hendricks, Engel, te Apeldoorn: 701.
- Hendricksen, Lambert, ouderling te Elburg: 873.
- Hendrickss., Dirk, schepen en ouderling te Tiel: 293.
- Hendrickzen, Jacob, ouderling te Maurik: 364.
- Hendriks, Cornelis, ouderling te Tiel: 32, 274, 318.
- Hendriksen, Cornelis, ouderling te Zaltbommel: 36, 264.
- Hendrixs., Jan, kerkmeester te Hien: 296.
- Hengelo: 472, 474, 479, 485, 486, 490, 495-500 *passim*, 505-510 *passim*, 514-520 *passim*, 526, 530, 533, 548, 551, 553, 559, 564, 569, 576, 583, 603, 612, 923, 929.
- pastoor te: 472, 474, 479; zie ook Paell.
- Henrichsen, Joost, vicaris te Doornspijk: 753.
- Henrici, Arnoldus, pastoor te Doorwerth: 630, 632, 645.
- Henrici, Henricus, huisleraar bij jonker Caspar van Lienden: 147, 314.
- Henrick, ouderling te Doetinchem: 478.
- Henricks, Evert, ouderling te Hattem: 760.
- Henricks, Jan, ouderling te Heerde: 912.
- Henricks, Henrickyen, te Harderwijk: 850.
- Henricksen, Willem, schoolmeester te Zaltbommel: 443.
- Henricksoon, Matteüs, burgemeester en ouderling te Zaltbommel: 246.
- Henricus, te Genemuiden: 525, 529.
- Henrix, Jacob, wever te Voorthuizen: 803.
- Henrycksen, Arent, koster en schoolmeester te Velp: 744.
- Henselius, Theodorus, predikant: 151, 153, 157, 161, 166, 170, 175, 182, 186, 187, 191, 192, 197, 199, 202, 207, 215-217, 224, 228, 937.
- Henskerus, zie Onna.
- Herbergen, herbergiers (tapperijen, tappers)*: XLV, LII, LV, LVIII, LX, LXII, LXXI, LXXX, LXXXIII, 4, 19, 45, 72, 103, 171, 176, 184, 210, 222, 224, 262, 268, 272, 275, 298, 323, 355, 372, 398, 413, 481, 541, 595, 638, 659, 669, 671, 682, 703, 705, 732, 765, 791, 795, 818, 876, 897, 906.
- Herberts, Herman, predikant te Gouda: 396.
- Herberts, Theodorus Hermansz., predikant te Gouda: 201.
- Herberts, Willem, ouderling te Doesburg: 465.
- Herborn (Hessen): 214.
- Hermanni, zie Holtzbergen.
- Hermansen, Cornelis, ouderling te Tiel: 349, 357, 361.
- Hernen: 107, 118, 121, 128, 150, 159, 164, 166, 200, 206, 208, 210, 216, 218, 227, 920.
- schoolmeester te: 121, 208.
- vrouwe van, zie Wijhe, Maria.
- Hertenius, Gerhardus, predikant in hertogdom Jülich: 205.
- 's-Hertogenbosch: XXX, XXXI, 122, 267, 272, 396, 445.
- bisdom, bisschop van: XX, XXII.
- klooster te: 267.
- plebaan te, zie Sweertius.
- Herveld: 22, 24, 52, 56-66 *passim*, 71, 87, 95, 98, 108, 110-115, 119, 129, 135, 140, 144, 148, 149, 153, 157, 159, 161, 164-166, 170, 175, 182, 197, 217, 223, 228, 252, 285, 923, 927.
- schout van: 111.
- Herwarden, zie Herwen.
- Herwaarden, zie Heerewaarden.
- Herwen (Herwarden): XXXIII, 3, 7, 9, 15, 22, 23, 27, 30, 32, 36, 41, 46-52 *passim*, 56, 57, 59, 63, 66, 67, 71-73, 75, 81-89 *passim*, 95-102 *passim*, 106, 115, 118, 125, 128, 135, 140, 144, 149-159 *passim*, 164, 166, 170, 175, 177, 182, 187, 197, 201, 206, 213, 217, 223, 919, 923.
- richter van, zie Wanroy.
- schoolmeester te: 150, 213; zie ook Penning.
- Herwijnen: 29, 42, 61, 250-252, 265, 272, 274, 277-283 *passim*, 288, 294, 299, 302, 364, 381-398 *passim*, 403, 406, 410, 426, 439, 441, 446-452 *passim*, 458, 923.
- heer van, zie Brederode.
- schoolmeester te: 29, 283, 385; zie ook Krijger.
- Heshusius, Georgius, predikant: 680-698 *passim*, 704, 705, 707, 726, 731, 732, 739, 744, 748, 750, 861, 864, 937.

- Hesselius, Johannes, predikant: 687, 690, 789, 793, 797, 798, 800, 805, 809-828 *passim*, 832, 838, 844-846, 849, 856, 862, 865, 872, 937.
- weduwe van: 872, 882, 883.
- Hessels, N.N., luitenant: 541.
- Hessing (Hissinck), Thomas, predikant: 32, 34, 37, 42, 937.
- Heteren: 14, 18-20, 31, 47, 48, 50, 52, 56, 59, 63, 66, 71, 75, 86, 88, 95, 98, 106, 108, 115, 119, 120, 122, 128, 129, 144, 166, 170, 178, 187, 197, 200, 217, 924, 928.
- richter van, zie Over-Betuwe, ambtman van.
 - schout van: 47, 88.
- Heteren, Otto van, predikant: 686-698 *passim*, 861, 864, 875, 880, 890, 894, 904, 905, 908, 912, 915, 916, 937.
- Heukelum, Gerrit van, burgemeester en ouderling te Harderwijk: 909, 916.
- Heukelum (Hoekel), Johannes van, predikant te Nijland: 772.
- Heumen (Höman; Hoyman): 24, 73, 104, 106, 109, 121, 130, 136, 148, 149, 164, 176, 196, 203, 205, 208, 210, 924.
- koster te: 149.
 - pastor te: 24, 73; zie ook Goos.
 - schoolmeester te: 104, 130, 136, 164; zie ook Goos, Jorissen.
- Heunnen, Herman van: 281.
- Heusden: 37, 119, 408, 455, 459; zie ook Opheusden.
- predikant te, zie Grevius; Voetius.
- Heuvel, Hendrick van, ouderling te Tiel: 323-325, 329.
- Hey, Cornelis, te Lakemond: 9.
- Heyden, Theodorus ter, schoolmeester te Vaassen: 818.
- Heynsbergen (Trebellius), Hubertus Arnoldi, predikant: 31, 629, 633, 636, 654, 658, 660, 666, 937.
- Hien: 3, 6, 27, 30, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 56, 144, 229, 237, 240, 252, 263, 265, 274, 286, 289, 293, 296, 299, 307, 309, 313-318 *passim*, 323, 336, 346, 349, 353, 357, 360, 363, 370, 924.
- jonkers te: 346.
 - kerkmeester te, zie Hendrixss.
 - schoolmeester te, zie Scholtmannus.
- Hiern, zie Waardenburg.
- Hille, Cornelis van, predikant te Rotterdam: 445.
- Hillenss, Aert: 462.
- Hindrickssen, Rickett, ouderling te Harderwijk: 844.
- Hoffstede, Jorgen, schepen en ouderling te Doetinchem: 468.
- Hoekel, zie Heukelum.
- Hoekelum, Huis: 697.
- Hoenerbringa, Hieronymus, predikant: 746, 937.
- Hoenzadriel (Huesdendriel): 287.
- schoolmeester te, zie Corneliss.
- Hoererij, zie Ontucht.
- Hoewelaken: XLV, 629, 641, 645, 649, 652, 657, 674, 676, 678, 684, 691, 694, 698, 704, 707, 712, 713, 727, 732, 734, 739, 745-747, 792, 889, 924.
- heer van, zie Zuylen.
 - koster te: 645.
 - pastoor te: 792.
- Holland: XIII, XXII, XXIII, XXXIII- XLIV *passim*, XLVIII, LXXXII, 28, 100, 116, 125, 127, 132, 133, 142, 152, 249, 295, 302, 492, 493, 578, 590, 711, 795, 836, 890, 892, 894; zie ook Zuid-Holland.
- Hof van: 24.
- Holland en West-Friesland, Staten van: XXXIV, 92, 102, 132, 419.
- Gecommitteerde Raden van: 97.
- Holle, Bernardus ab, predikant: LI, 532, 539, 569, 570, 576, 583, 588, 594, 606, 937.
- Holle, Bernardus ab, predikant: 510-519 *passim*, 523, 525, 526, 531-542 *passim*, 548, 552-557 *passim*, 564, 569, 574, 583, 604-614 *passim*, 937.
- Holle, Henricus ab, predikant: 571, 937.
- Hollingerus (van Straatsburg), Henricus, predikant: L, 3, 7, 14, 15, 21-32 *passim*, 36, 40, 41, 45-58 *passim*, 62-66 *passim*, 70, 71, 75-91 *passim*, 96, 97, 101-110 *passim*, 115, 122, 123, 128, 129, 134-157 *passim*, 166, 167, 174, 190-192, 295, 300, 937.
- Holstius, Daniël, predikant: 52, 56, 58, 62, 63, 66, 71, 74, 75, 80-86 *passim*, 91, 97, 101, 105-110 *passim*, 115-117, 123, 128, 134-136, 139, 143, 144, 148, 152-165 *passim*, 172, 280, 937.
- weduwe van: 195.
- Holte, Gerryt ten, te Nunspeet: 903.
- Holten, Gerrit Jansen ten, ouderling te Epe: 912.
- Holten, Johan van, ouderling te Elburg: 832.
- Holtmann, zie Xylander.
- Holtstein, Derck: 494.
- Holtzbergen, Ahasverus Hermanni, predikant: 629-637 *passim*, 646, 648, 652, 657, 666, 667, 670, 937.
- Holtzbergen, Leonardus, predikant: 629-637 *passim*, 643, 645, 937.

- weduwe van: 645, 646, 648.
- Hommius, Festus, predikant te Leiden: 126.
- Homoet: 141, 159, 209, 928.
- schoolmeester te, zie Janssen.
- Hoog-Keppel (Olde-Keppel): 518, 526, 530, 583, 587, 588, 594, 597, 603, 612, 623, 919, 924.
- Hoorn: 476.
- Horinghton, Nathanaël, predikant van het Engelse garnizoen te Zaltbommel: 443.
- Horszen: 75, 81, 91, 94, 97, 106, 115, 128, 135, 139, 144, 148, 153, 157, 166, 170, 208, 215, 216, 218, 224, 381, 924.
- schoolmeester te: 208.
- Hotte, Lowys de, brouwer te Ophemert: 435.
- Houweningen, Nicolaus Petri van, predikant te Heusden: 97.
- Hovius (Huen), Johannes (Jan), pastor te Herwijnen: 42, 43, 302.
- Hoymaecker, Jan: 137.
- Huelsen, zie Opheusden.
- Huen, zie Hovius.
- Huijgen (Hugo), Hermannus, conrector en ouderling te Zutphen: 507.
- Huesdendriël, zie Hoenzadriël.
- Huisman, Bartholdus, schoolmeester te Latham: 624.
- vrouw van: 624.
- Huissem, Botger, schoolmeester te Voorst: 744.
- Huissen (Kleve): XXXIII, 76, 142, 154, 192, 521.
- predikant te: 76; zie ook Reusnerus.
- proponent te: 142.
- Hulhuizen (Kleve), heerlijkheid: XXXIII, 100, 106, 116, 122, 151, 159, 173, 195, 206, 223, 230.
- pater (monnik) te: 159, 173, 195, 206, 223, 230.
- Hulsen, Werner van, ouderling te Harderwijk: 753.
- Huygen (Hugen), dr. Anthonius, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen: 705, 706.
- Huymensen, Hendrick, voorlezer te Rhenoy: 433, 443, 445.
- Hummelo: 479, 485, 489, 490, 492, 497, 504, 506, 518, 526, 530, 532, 533, 548, 552, 557, 564, 565, 570, 583, 587, 588, 594, 597, 603, 612, 618, 623, 924.
- koster te: 565; zie ook Ansinck.
- pastoor te: 479, 506.
- , – vrouw van: 479.
- Huttenus, Albertus, predikant: 152, 157, 160, 937.
- Huwelijk*: 5, 8, 11, 13, 15, 21, 38, 44, 64, 122, 149, 150, 159, 172, 173, 176, 181, 184, 194-196, 211, 222, 225, 250, 251, 256, 259, 262, 263, 266, 268, 278, 281, 282, 288, 289, 331, 385, 389, 393, 407, 408, 432, 433, 453, 462, 465, 470, 473, 474, 482, 483, 487, 504, 506, 511, 515, 517, 520, 521, 524, 528, 529, 535, 536, 543, 550, 556, 559, 560, 573, 588, 596, 607, 608, 611, 617, 624, 635, 637, 638, 659, 663, 668-670, 674, 678, 701, 743, 747-749, 758-761, 765, 766, 771, 779, 783, 786, 791, 795, 803, 811, 815, 819, 822, 823, 827, 831, 842, 854, 859, 868, 876, 879; zie ook Bloedschande; Echtscheiding; Ontucht; Samenwoning.
- afkondiging (huwelijksgeboden): 69, 150, 172, 250, 256, 268, 462, 470, 473, 481, 487, 524, 540-546 *passim*, 608, 624, 758, 783, 803, 821, 842, 854, 876.
- beletselen: 77, 206, 207, 251, 289, 540, 656, 661, 758, 766, 803.
- beloften: 211, 288, 289, 524, 703, 821, 831, 850.
- bevestiging van: 159, 172, 194, 248, 250, 268, 487, 608, 859.
- gemengd: 827, 831.
- inzegening: 69, 672, 748, 758, 765, 785.
- ondertrouw: 506, 507.
- orde van de Staten van Gelderland op: XXV, 282, 289, 407, 408, 473, 476, 482, 493, 559, 624, 640, 668, 779, 808, 903.
- sluiting en registratie: 10, 20, 43, 68, 481, 504, 506, 597, 759.
- Huwelijksdiensten*: 248.
- Huwelijksfeesten* (brulachten), zie Volksfeesten.
- Huwelijksformulier*: 375.
- Huyghen, Wilhelm, burgemeester te Arnhem: 96.
- Hydoraëus, Albertus, predikant: 706, 727, 732, 739, 745, 937.
- Hydoraëus (van de Water), Balthasar Hermann (Arminius), predikant: 7, 14-20 *passim*, 648-655 *passim*, 659, 661, 666-691 *passim*, 698, 702, 703, 707, 817, 820, 861, 938.
- Hyssing, Claes, ouderling te Voorst: 673.

I

- IJssel: XIX.
- IJsselmeer (Zuiderzee): XXIV.
- IJsselstein, baronie: XXII.
- IJzendoorn: 3, 5, 18, 25, 27, 30, 32, 73, 240, 243, 244, 252, 254, 255, 265, 266, 270-276 *passim*, 286, 289, 293, 294, 308, 312-318

- passim*, 325, 336, 349, 357, 360-371 *passim*, 924, 925.
- heer van, zie Pieck.
 - schoolmeester te: 271, 367, 371.
- Indoornik: 221.
- Indringers (lopers)*: XXIX-XXXI, XLII, 13, 19, 23, 24, 29, 30, 34-38 *passim*, 42, 43, 47, 49, 67, 69, 92, 97, 98, 116, 174, 183, 249, 259, 271, 277, 279, 324, 419, 469, 480, 482, 568, 569, 571, 579, 678, 830, 849.
- Ingen: XXIX, 3, 5, 7, 14, 17, 22, 27, 29, 32-48 *passim*, 52-54, 60, 128, 237, 238, 242, 243, 245, 251-256 *passim*, 263-270 *passim*, 274, 276, 278, 286, 293, 299, 307, 309, 313-332 *passim*, 336, 345, 349, 358, 362, 375, 418, 924.
- commandeur van de Johanneter Orde te: 245, 263.
 - kosten te: 362.
 - schoolmeester te: 321; zie ook Antwerpiensis.
 - schout van, zie Rijnen.
- Isfordinck, Wilhelmus, predikant: 67, 71, 75, 81, 86, 91, 97-106 *passim*, 110, 115, 123-128 *passim*, 134, 135, 139, 143, 144, 148, 152-200 *passim*, 204, 221, 328, 329, 938.
- Islam, zie Moslims.
- Inspectoren*: 481; zie ook Classis Bommel; Classis Neder-Veluwe; Classis Nijmegen; Classis Over-Veluwe; Classis Tiel/Bommel; Classis Tiel; Classis Zutphen.
- Isendoorn à Blois, jonker Marten van, heer van Stockum en de Cannenburg: 631.
- Israël: XXXVII.
- Issum (Kleve): 107, 503.
- predikant te, zie Stalenius.
- J**
- Jacobi, Michael: 137.
- Jacobi (Apeldornius), Theodorus, predikant: 634, 938.
- weduwe van: 630, 634, 637.
- Jacobsen, Aert, ouderling te Elburg: 844, 870.
- Jacobus, predikant: 938.
- Jacobus, Engelse predikant: 181.
- Jacobus I, koning van Groot-Britannië: 133.
- Jager, zie Venator.
- Jan, ouderling te Apeldoorn: 667.
- Jan, proponent te [Run]: 38.
- Jan, schoolmeester te Buurmalsen: 404.
- Jan, schoolmeester te Haaften: 79.
- Jan, schoolmeester te Kerkwijk: 383.
- Jan, schoolmeester te Wijchen: 121.
- Jansen, Arien: 35.
- Jansen, Balthasar, ouderling te 's-Heerenberg: 517.
- Jansen, Dionysius, schoolmeester te Dieren en Spankeren: 744.
- Jansen, Gaert, te Alphen: 131.
- Jansen, Gaert, ouderling te Heerde 878, 887, 905.
- Jansen, Gerrit, diaken te Hattem: 762.
- Jansen, Gerrit, ouderling te Epe: 687, 690, 862, 865, 881, 884.
- Jansen, Geurt, schepen en ouderling te Nijmegen: 187.
- Jansen, Hendrick, ouderling te Heerde: 870, 896.
- Jansen, Jan, ouderling te Hattem: 776.
- Jansen, Jan, schoolmeester te Heerde: 753.
- Jansen, Jasper, ouderling te Tiel: 41.
- Jansen, Lubbert, ouderling te Elburg: 780.
- Jansen, Wilhelm, te Voorthuizen: 821, 822.
- Jansen, Willem, ouderling op het Fort Nassau: 41, 363.
- Jansen, zie ook Drongelen.
- Janss., Giesbert, ouderling te Elburg: 856.
- Janss., zie Lange.
- Janssen, Gerrit, kerkmeester te Elspeet: 871.
- Janssen, Gerrit, ouderling te Hattem: 825, 849.
- Janssen, Gerrit, schoolmeester te Homoet: 209.
- vrouw van: 209.
- Janssen, Huijbert, te Elst: 210.
- Jansz., Winalt, schoolmeester: 243.
- Jezüieten*: XXX, LXI, 88, 92, 102, 121, 122, 163, 206, 230, 244, 288, 373, 396, 481, 482, 491, 563, 617, 743, 841, 915.
- Jezüitenscholen*: XXX, 101, 108, 209, 396, 481, 482, 491, 498, 504, 506, 511, 661, 841.
- Joachimus, Joannes, schoolmeester te Bommel: 39.
- Joden*: 596, 606, 614, 722.
- Joesten, Ernst, ouderling te Arnhem: 465, 753.
- Johannes, schoolmeester te Doesburg: 468.
- Johannis, Everhardus, predikant te Wijdenes: 763.
- Johannis, Everhardus, schoolmeester te Barneveld: 814.
- Johannis, Henricus, predikant te Amersfoort: 678.
- Johannis (Groningensis), Wessel, predikant: 762-764, 767-770, 774-776, 778, 784, 786-788, 792, 797, 799, 805, 809, 814, 817, 820, 822, 825, 832, 858, 938.
- weduwe van: 858.

- Johannis, zie ook Drongelen; Neranus; Rheeuwijk.
- Jolinck, Gerhardus, ouderling te Doetinchem: 517, 533.
- Jolinck, Henrick, ouderling te Doetinchem: 477.
- Josten, Ernst (Arndt), ouderling te Arnhem: 788.
- Jorlingius, Johannes, predikant: 510, 515-517, 522, 523, 526, 530, 533, 539, 541, 548, 552, 557, 564, 566, 569, 571, 583, 597, 603, 612, 938.
- Jorissen, Jorrien, schoolmeester te Heumen: 208.
- Jülich (Gulik): XL, 96, 154.
– ambtman van, zie Reuschenberg.
– hertogdom: 566.
– synode van: 154, 204, 205, 212.
- Jus patronatus*, zie Patronaatsrecht.
- Jutphaas (Jutvaes): 761.
- K** (zie ook C)
- Kaffenberck, Andreas, pastoor te Kamperveen: 786.
- Caldenbach, dr. Johan, ouderling te Zutphen: 603.
- Kaldenkirchen (Caukerken) (Jülich): 150, 204, 205, 212.
- Kampen: 471, 708, 743.
– classis: 895.
Kamperveen: 786.
– pastoor te, zie Kaffenberck.
- Kanis (Canis), Michiel, ouderling te Nijmegen: 15.
- Karquett, Gijss, ouderling te Lochem: 612.
- Keckius, Hermannus, predikant: 564, 611, 612, 676, 679, 682, 683, 687, 690, 691, 698, 702-708 *passim*, 726, 727, 731, 732, 738, 739, 743, 745, 750, 861, 864, 890, 893, 938.
- Keckius (Hertensius), Michaël, predikant te Deventer: 219.
- Keent: XXXIII, 171, 206, 208, 925.
– schoolmeester te: 171, 177, 206, 208.
- Kekerdom (Kleve): XXXIII, 100, 107, 116.
– priester te: 100, 107, 116, 155.
- Kelbergen (Keydbergius), Johannes, predikant: 165-178 *passim*, 182, 186, 187, 191, 192, 197, 199, 202, 206, 218, 224, 229, 938.
- Kemenerus, Arnoldus (Reinerus), predikant: 670-683 *passim*, 687, 690-693, 697, 698, 702-712 *passim*, 726, 732, 739, 743, 744, 845, 847, 861, 864, 887, 888, 889, 938.
- Kemner, Henricus, schoolmeester te Lichtenvoorde: 570.
- Kennemerland: 643.
- Keppel: 494; zie ook Hoog-Keppel.
- Keppel, N.N., drost: 504.
- Keppel, Agnes van, te Wilp: 668.
- Keppel, heer van, zie Pallandt.
- Keppel-Binnen, zie Laag-Keppel.
- Keppel, Anthonius van, predikant: 485, 490, 495, 506, 510, 517, 526, 530, 534, 539, 545, 547, 548, 552, 553, 564, 569, 583, 603, 612, 621, 938.
- Keppel, Gerhardus van, predikant: 629-636 *passim*, 640-642, 793, 938.
- Keppel tot Molecaten, jonker Joachim van, schout en ouderling te Hattem: 909.
- Kerkdiensten*: XXV, XXXIII, 3, 6, 10, 11, 38, 53, 89, 100, 116, 138, 147, 159, 178, 211, 222, 229, 239, 272, 281, 288, 295, 298, 314, 345, 361, 362, 369, 454, 459, 466, 469, 476, 480, 481, 499, 503, 506, 510, 511, 514, 518-529 *passim*, 535, 549, 553, 558, 565, 566, 588, 594, 595, 639, 654-656, 658, 662, 666, 669-671, 677, 758, 765-770 *passim*, 774, 778, 779, 782, 785, 791, 794, 797, 802, 805, 806, 810, 814, 816, 818, 831, 839, 867, 903; zie ook Weekdiensten.
– tijdstip van: 89, 639.
- Kerkdriel (Driel): LX, LXVI, 34, 37, 42, 241, 251, 257, 264, 265, 270, 272, 274, 279, 286, 288, 299, 381, 384, 387, 391-406 *passim*, 410, 426, 432, 437, 439, 444-452 *passim*, 456, 924.
– schoolmeester te: 272, 432.
–, – vrouw van: 432.
- Kerkelijke goederen*, zie Geestelijke goederen.
- Kerkelijke indeling*: 17.
– classicaal: XVIII-XXXIII *passim*, XXXVII, XLIII, XLVI, LII, LIII, LIX, LXI, LXXII, 17, 34, 35, 55, 74, 75, 91, 92, 167, 187, 188, 254, 255, 260, 290, 303, 495, 498, 501, 504, 512, 800.
– lokaal (combinatie): 18, 20, 23, 25, 32, 33, 37, 47, 60, 61, 67, 87-89, 94, 101, 119, 149, 150, 164, 168, 177, 206, 210, 222, 223, 238, 239, 242, 266-271 *passim*, 275, 276, 295, 368, 385, 389, 390, 434, 480, 500, 501, 521, 527, 597, 665, 731.
– nieuwe predikantsplaatsen: 42, 61, 129, 151, 272, 287, 301, 407, 639.
- Kerkengoederen*: XV, XVI, 9, 16, 42, 60, 87, 511, 534, 535, 560, 660, 697, 812, 852, 876; zie ook Pastoriegoederen.
- Kerkenraden*: XX-XL *passim*, XLIV, XLV, XLIX, LI, LIV, LXIII, LXXII, LXXV, LXXVII, LXXXII, 7, 15-23 *passim*, 37, 40, 44, 47, 51, 126, 179, 184, 192, 193, 203, 204, 214, 218, 222-227 *passim*, 242, 265,

- 273, 285, 287, 288, 333, 337, 339, 345-361 *passim*, 366, 368, 370, 382, 408, 412, 416, 419, 436, 437, 446, 465, 467, 470, 471, 475-477, 479, 489, 494-504 *passim*, 528, 529, 531, 545, 562, 563, 567, 571, 575, 596, 604, 619, 622, 624, 631-647 *passim*, 654, 657, 659, 663, 664, 681, 682, 692, 694-696, 705, 707, 716-718, 720, 724, 725, 728-731, 741, 745-747, 754, 765, 790, 794-802 *passim*, 811, 812, 815, 820, 828, 834, 848, 855, 866, 867, 879, 885, 886, 889, 897, 906, 909-917 *passim*; zie ook Diakenen; Diaconie; Ouderlingen; Predikanten.
- acta van: 470, 636.
 - vergaderingen van: 51, 636.
 - verkiezing van: 51, 193, 203, 242, 470, 663, 795, 845.
- Kerkgebouwen (tempelen):** XXV, 18, 57, 61, 65, 72, 76, 79, 84, 130, 164, 172, 204, 266, 267, 282, 283, 290, 296, 303, 383, 386, 406, 433, 467, 483-491 *passim*, 497, 499-501, 506, 511, 517-519, 527, 528, 531, 560, 565, 631, 640, 655, 671, 697, 701, 765-775 *passim*, 807, 810, 854.
- Kerkgeraad (kerkmeubilair, kerkzilver):** 18, 24, 28, 33, 57, 65, 67, 72, 80, 84, 90, 147, 184, 263, 289, 296, 362, 374, 375, 389, 433, 455, 480, 486-492 *passim*, 497, 498, 504, 506, 514, 517, 527-532 *passim*, 588, 595, 607, 614, 631, 663, 779; zie ook Altaren.
- Kerkklokken, zie Klokken.**
- Kerkmeesters:** XVI, 5, 9, 10, 16, 45, 51, 57, 60, 61, 69, 72, 79, 80, 84, 87, 101, 146, 151, 156, 164, 177, 196, 206, 223, 225, 243, 267, 268, 272, 281, 290, 291, 296, 297, 300, 301, 307, 314-316, 318, 356, 362, 369, 385, 386, 443, 455, 518, 524, 527, 534, 535, 544, 547, 549, 560, 585, 631, 635, 640, 642, 643, 649, 658, 660, 664, 671, 682, 779, 785, 786, 803, 807, 810, 812, 819, 824, 843, 854, 855, 858, 872, 873, 879, 903, 907, 917.
- Kerkmeubilair, zie Altaren; Kerkgeraad.**
- Kerkorde:** XXXIV, XXXV, XXXIX, XLVII, XLIX, 13, 20, 42-44, 61, 65, 67, 70, 91, 116, 117, 119, 123, 124, 128, 179, 185, 194, 197, 214, 216, 218, 281, 301, 310, 319, 333, 334, 337, 340, 346, 350, 351, 374, 394, 411, 416, 420-427 *passim*, 446, 497, 499, 524, 531, 532, 538, 544, 547, 557, 563, 567, 569, 577-589 *passim*, 593, 595, 600, 640, 645, 654, 658, 663, 688, 689, 694, 696, 712, 714, 735, 748, 767, 788, 823, 849, 850, 863, 866, 879, 885, 886, 887, 893, 900, 911, 915.
- van Dordrecht (1619): L, 199, 352, 440, 605, 742, 906; zie ook Synode, Nationale, Dordrecht.
 - van 's-Gravenhage (1586): XXV LXVIII, LXXXI, 8, 15, 37, 127, 199, 356, 605, 671, 674, 689, 707, 742, 767, 770, 794, 797, 815, 859; zie ook Synode, Nationale, 's-Gravenhage.
- Kerkvoogden, zie Kerkmeesters.**
- Kerkwijk:** 237, 240, 260, 265, 270, 274, 299, 383-397 *passim*, 403, 406, 411, 418, 423, 426, 439, 446, 449, 452, 454, 457, 920.
- schoolmeester te: 449; zie ook Jan; Philips.
- Kerkzegels, zie Zegels.**
- Kerstfeest (Christmis; corsdach):** 23, 88, 89, 100, 173, 195, 234, 375, 391, 544, 547, 759.
- Kesselbaur, Merten, schoolmeester:** 532.
- Kesteren:** LXII, LXIV, 3, 5, 7, 15, 22, 27, 32, 35, 36, 41, 46-54 *passim*, 197, 237, 240, 246, 250, 252, 265, 269, 274, 276, 280-288 *passim*, 299, 309, 311, 313, 324, 336, 346, 352, 353, 358-366 *passim*, 370, 374, 653, 924, 926.
- schoolmeester te: 287; zie ook Peter.
- Keteler, Henric, schoolmeester te Silvolde:** 525.
- Keteler, Johannes, predikant:** 793, 795, 938.
- Ketterijen, zie Leer(tucht).**
- Keydwerd, Caspar, predikant:** 162, 165, 539, 584, 590, 591, 596, 603-612 *passim*, 620-622, 938.
- Kintzius, Johannes, predikant:** 878, 882-890 *passim*, 894, 896, 905, 909, 912, 938.
- Kintzius, Petrus, predikant:** 631, 687, 690, 788-800 *passim*, 804-828 *passim*, 832, 835, 838, 842-851 *passim*, 856, 862, 865, 870, 874, 878-890 *passim*, 896, 938.
- Klee, zie à Cuijck.**
- Klein-Linden (Lynden):** 157, 197, 224, 228.
- predikant te, zie Beventrop; Quevellerie.
- Kleve:** XL, 88, 125, 126, 213, 482.
- classis: 107, 192, 220, 230.
 - hertogdom: XXVII, XXX, XXXIII, 76.
 - , - maarschalk van: 89.
 - predikant te, zie Rheeuwijk; Teschenmacher.
 - schoolmeester te, zie Cuijck.
 - synode van: 125, 126.
- Kloeck, Henrick, ouderling te Steenderen:** 478.
- Kloetinge (Clottinghen):** 438, 446, 448.
- heer van, zie Brederode.
- Klokken:** 492, 525, 527, 531, 534, 543.
- kleppen: 486, 491, 525, 531, 534, 543.
 - luiden: 146, 374, 527, 531, 534, 543, 661, 663, 668, 858.
- Kloosters:** 12, 13, 50, 267, 294, 488, 491, 534, 550,

- Kloppenburg, Johannes Theodori, predikant te Heusden: 226.
- Klots, Johan, koster te Vorden: 524, 532.
- Knechtsteden, klooster, abt van: 82.
- Knoop, Abraham Theodorici, predikant: 504, 651, 657, 661, 938.
- Kock, zie Cocq.
- Koenders, Johan: 165.
- Köln (Keulen, Zolen): 67, 632, 744.
- aartsbisdom: XX.
 - heimelijke gemeente te: 67, 73, 319.
- Koordenwercker, Frans de, te Harderwijk: 827.
- Kootwijk: 687, 772, 775, 777, 783, 786, 790, 794, 812, 817, 818, 854, 862, 868, 872, 875, 878, 882-884, 887, 890, 894, 896, 905, 909, 912, 922, 924.
- ambtsjonkers te, zie Barneveld, ambtsjonkers.
 - schout van, zie Barneveld, schout.
- Kosterijgoederen*: 87, 93, 143, 276, 443, 489, 500.
- Kosters*: XV, XXV, LXVI, LXXX, 9, 10, 17, 22, 33, 55, 58, 65, 67, 85, 92, 101, 143, 149, 171, 177, 210, 222-224, 237, 245, 248, 254, 255, 272, 275, 288, 293, 297, 310, 312, 316, 323, 355, 362, 363, 372, 435, 470, 476, 483, 489, 491, 500, 507, 520, 527, 532, 540, 560, 565, 567, 569, 574, 586, 606, 614, 617, 621, 631, 634, 640, 645, 651, 654, 662, 667, 671, 672, 693, 697, 772, 778, 785, 796, 803, 873, 907, 917.
- Kosters, Dierick: 149.
- Krankenbezoekers*, zie Ziekentroosters.
- Kreyneck (Creyneck, Creinch), jonker Gerhard (Gerrit), rekenmeester en ouderling Arnhem: 660.
- Krijger, Jan Gijsbertsen de, koster, voorlezer en ziekentrooster te Ophemert en Est: 29, 33, 43, 46, 245, 248, 254, 255, 261, 266, 271, 277, 453.
- Krijger, N.N., schoolmeester te Herwijnen: 395.
- Krimpen aan de Lek: 30.
- Kronberg, Johann Schweikhard von, aartsbisschop en keurvorst van Mainz: 601.
- Kronenburg, zie Lynden.
- Kruisgemeenten*: 834.
- Kruyner, Jacob, ouderling te Hattem: 849.
- Kruysen, Johan, te Hengelo: 520.
- Kuchlinus, Johannes, regent van het Staten-college te Leiden: 49.
- L**
- Laag-Keppel (Keppel-Binnen): 487, 488, 520, 534, 543, 549, 560, 564.
- rentmeester te, zie Lichtenhorst.
- Laar, Bertramus van, predikant: 183, 350-352, 357-363 *passim*, 370, 371, 376, 377, 447, 938.
- vrouw van: 350.
- Lakemond (Lachmünde): 9.
- Lamberts, Abert, schoolmeester te Wamel: 209.
- Lammers, Jacob, schoolmeester te Opijnen: 248.
- Landlopers* (vagebonden): 585.
- Land van Cuijk, zie Cuijk.
- Land van Heusden en Altena: XXX.
- Land van Maas en Waal, kwartier of ambt van: XIII, XVI-XXIII *passim*, XXX, XXXII, XXXIII, LIII, 7, 15, 22, 28, 33, 61, 69, 75, 82, 89, 94, 99, 100, 119, 136, 142, 149, 159, 164, 174, 196, 206, 217, 240, 241, 250, 260, 322, 666, 677, 836, 843.
- ambtman van, zie Boetzelaer; Mom.
 - rentmeester over de geestelijke goederen in: 119.
- Land van Ravenstein: 99, 122.
- Lange, Simon de, predikant: 381, 384, 388, 391, 392, 395, 938.
- weduwe van: 405.
- Lange, Simon Janss. de, schoolmeester te Est: 276, 297.
- Langius, Johannes, predikant: 465, 467-469, 474, 475, 481, 485, 488-496 *passim*, 499, 503-510 *passim*, 516, 517, 526, 530, 537, 539, 552, 553, 563, 576, 583, 590, 938.
- Laren: 528, 550, 621-623, 924.
- Lathum: 487, 495, 517, 521, 535, 543, 549, 557, 560, 564, 568, 570, 583, 604, 605, 610, 612, 613, 624, 920; zie ook Bahr.
- schoolmeester te, zie Huisman.
- Latijn*: 37, 49, 213, 420, 421, 443.
- Latijnse scholen*: 149, 202, 203, 545, 549, 604, 608, 620, 623, 648, 766, 907; zie ook Belijdenisgeschriften, ondertekening van.
- (con)rectoren van: LI, LXXII, LXXIX, 55, 75, 202, 209, 354, 435, 440, 447, 465, 472, 508, 604, 608, 615, 708, 741, 742, 744, 747, 848.
- Latomus (Masson), Lambertus, predikant: 162, 170, 176, 183, 187, 192, 197, 203, 207, 221, 358, 364, 370, 938.
- Laurentius, zie Scholtmannus.
- Laurentzen, Jan, te Elburg: 823.
- Lauwick, jonker Herbert van, heer van Geldermalsen: 40.
- Laurentius, N.N.: 288.
- Lawick, jonker Jorden van der, ouderling te Wageningen: 629, 632, 636, 644, 660, 670, 673.

- Laydecker, Aernt: 79.
- Lede en Oudewaard, heerlijkheid: 263, 276.
- drost van, zie Buren.
- Leerdam, graafschap: XXII.
- Leerregels, Dordtse*, zie Synode, Nationale, Dordrecht.
- Leer(tucht)*: XXXIV, XXXV, XXXIX, XLII-XLIV, XLVII-XLIX, 3, 7, 11, 13, 17, 18, 34, 39, 43, 69, 116, 117, 119, 126, 160, 162-164, 169-176 *passim*, 180, 184-186, 188-194, 198, 199, 211, 219, 231-233, 272, 290, 296-303 *passim*, 311, 324-343 *passim*, 353, 365, 375, 394, 399, 401, 402, 406-420 *passim*, 425, 428-432, 436, 441, 460, 465, 466, 469, 477, 490, 520, 521, 522, 537-539, 541, 551, 555, 563-573 *passim*, 577-593 *passim*, 598-602, 605, 635, 639, 645, 649, 652, 675, 680, 685-696 *passim*, 700, 708-744 *passim*, 754-761 *passim*, 778, 793, 795, 830, 837, 852, 862-866 *passim*, 876, 885, 888-902 *passim*; zie ook Examens, Predikanten, tucht(procedures) tegen; Tucht-procedures.
- Leeuw, zie Coolwijck, Leo.
- Leeuwarden, classis: 99, 504.
- Leeuwen: 33, 82, 88, 137, 138, 183, 196, 266, 924.
- heer van, zie Boetzelaar.
 - Huis te: 88.
 - schoolmeester te: 82, 138; zie ook Orttenbach.
- Leeuwen (Leuwe), Aelbert van, rentmeester: 33.
- Leger*: XVIII, XX-XXIV, XXX, 228, 397, 443, 470, 566, 666, 815.
- soldaten in: XIX, XX, XXVII, XXX, 33, 176, 283, 477, 482, 495, 535, 536, 541, 550, 566, 795.
 - predikanten in het, zie Predikanten, in het leger.
- Leiden: XLVIII, 77, 112, 113, 126, 360, 538, 836.
- universiteit van, zie Universiteiten.
 - Statencollege (Collegium Theologicum) te: 49.
 - , – (sub)regent van, zie Bertius; Kuchlinus.
- Lemgo, Jans van, schoolmeester te Scherpenzeel: 744.
- Lemhovius (Lemhoorn; Lemnius), Johannes, predikant: 939.
- Lemnius, Johannes, proponent: 156, 390, 395, 396.
- Lenardts, Cornelis, rector te Tiel: 354, 435.
- Lennip, Gerrit van, ouderling te Hattem: 881.
- Lent: XL, 12-14, 19, 24, 77, 162, 168, 184, 185, 217, 218, 224, 227, 228, 920, 924.
- schoolmeester te: 137; zie ook Penninck.
- Leo (de Leeuw), Anthonius, predikant: XXXVIII, XLII, XLV, LXVI, LXVII, 246, 251, 252, 258, 259, 265, 270, 274, 279, 280, 285, 286, 291, 293, 296, 299, 302, 308, 381-416 *passim*, 425, 426, 434, 436-438, 939.
- Leo, Casparus, predikant: 3, 7-9, 15-17, 22, 27-36 *passim*, 41, 43, 46, 48, 939.
- Leo (de Leeuw), Henricus, predikant: XXXI, XXXIX, XLV, LI, LXVII, LXIX, 22, 26, 30-48 *passim*, 91, 94, 144, 148, 152, 158, 175, 237, 239, 240, 244-257 *passim*, 261-274 *passim*, 278-284 *passim*, 288, 291-293, 297-304 *passim*, 313, 316, 320, 321, 323, 329, 337, 381-418 *passim*, 422-436 *passim*, 443, 939.
- Leo (de Leeuw), Johannes, predikant: XXIX, 27, 31, 41, 45, 52, 56, 939.
- Leo, zie ook Coolwijck.
- Leonardi, Antonius, koster en schoolmeester te Twello: 744.
- Leopoldus, Lambertus, predikant: 497, 499, 503, 939.
- Lepflerus (Löffler; Cochlaeus), Henricus Georgii, predikant: LII, LXXXV, 18, 21, 22, 26, 32, 33, 39-48 *passim*, 52, 59, 66, 70, 74, 80-86 *passim*, 97, 103, 105, 110, 114, 115, 120, 122, 123, 134, 135, 139, 153, 154, 157, 161, 166, 179, 181, 204, 210, 265, 266, 313, 320, 402, 580, 727, 939.
- Lettync, Jan, te Hummelo: 504.
- Leunesladt Montanus, Johannes, predikant te Solingen (Berg): 220.
- Leur: 208, 928.
- schoolmeester te: 208.
- Leure, zie Lorius.
- Leuth (Kleve): XXXIII.
- Lichtenhorst, N.N.: 534.
- vader van, rentmeester te Keppel: 534, 549.
- Lichtenvoorde: XXVIII, 483, 487, 488, 491, 498, 571, 584, 592, 594, 603, 612, 661, 924.
- duivelbanner te, zie Berndt.
 - vicaris te, zie Berndt.
- Lidt: 267.
- Lieco, vicaris te Groenlo: 488.
- Liemers (Kleve), drostambt: XXVII.
- Lienden (Linden): 3, 7, 11, 15, 22, 27, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 78, 175, 197, 230, 237, 240, 243, 247, 252, 255, 260, 265, 273, 275, 276, 281, 286, 293, 298, 299, 304, 307, 309, 313-329 *passim*, 332, 336, 353, 357-371 *passim*, 410, 418, 458, 924.
- kerkmeester te, zie Vonck.

- schoolmeester te: 78; zie ook Schultetus.
- schout van, zie Foyaert.
- Lienden, zie ook Lynden.
- Lier, Marten van, burgemeester en ouderling te Grave: 197, 198.
- Liesselius, Hubertus, predikant: 77-83 *passim*, 266, 679, 682, 683, 687, 690-692, 698, 702, 704, 707, 727, 732, 739, 743, 745, 861, 864, 874, 896, 904, 912, 916, 939.
- Liesselius, Regnerus, predikant: XLIV, LI, LII, 420, 690, 691, 694, 698, 704-716 *passim*, 727, 732, 734, 739, 741, 742, 889, 939.
- vrouw van: 698.
- Lijkpredikaties*: 12, 142, 248, 529; zie ook Begrafenisgebruiken.
- Limburg-Stirum (Limburg-Bronkhorst), graaf Joost van, heer van Wisch, Borculo: XXII, XXVII, XXXIII, 485, 495, 566-571 *passim*, 575, 580, 585, 588, 594, 595, 607, 609-611, 619.
- predikant op het huis van: 485, 495.
- Lindeborn, Valentinus, predikant: 610, 612, 613, 624, 939.
- Linden, Henricus Arnoldi van der, predikant te Delft: 233.
- Lindenius, Johannes, predikant: 274, 278, 280, 939.
- Lingen: XXI.
- Lintelo, jonker Everhardus van, burgemeester en ouderling te Zutphen: 471, 510, 516, 526, 528, 548, 551, 556, 569, 590.
- Lintvelt, Willemtjen: 524.
- Lippe: 350.
- Lippe-Detmold, Simon VII, graaf van: 350.
- Lissel, Mattheissen van, vrouw van: 89.
- Lithoijen, pater (monnik) te: 206
- Liturgie*, zie Kerkdiensten.
- Livius (Bonga), Gerardus, predikant: XXXII, XXXIII, XXXIX, XLIV, LII, LXXV, LXXX, XCI, 7, 14, 18, 24, 27, 31, 36, 41, 45-71 *passim*, 75, 80, 81, 83, 87, 91, 94, 95, 101-119 *passim*, 123, 128, 129, 134, 135, 139, 144, 148, 157, 158, 161, 168-170, 174, 175, 179, 181, 204, 210, 240-247 *passim*, 256-264 *passim*, 274, 278, 279, 286, 290, 293, 307, 323, 324, 329, 381, 388, 397, 603, 719, 720, 726, 730, 738, 939.
- Lobith (Kleve): XXXIII.
- Lochem: XXIII, 336, 426, 465, 472, 476-485 *passim*, 490, 495, 501, 503, 510-519 *passim*, 523-534 *passim*, 543, 548, 550, 552, 557, 560, 569, 572, 576, 583, 599, 603, 607-615 *passim*, 619, 621-623, 924.
- burgemeester van, zie Duim; Oelincxhoeve; Schoemaker; Vriesen.
- pastoor te: 465, 472.
- schoolmeester te: 501, 503; zie ook Westhoff.
- Lochem, Andreas van, gasthuismeester en ouderling te Doetinchem: 468.
- Loderus, Andreas, predikant: 615, 939.
- Loë, Dorothea van, vrouw van Palsterkamp en Persingen: 61.
- Loehuys, student, vicaris te Groenlo: 488.
- Loenen: 635, 652, 664, 733, 739, 920.
- geërfden te: 635.
- heer van, zie Gendt.
- Löffler, zie Lepfler.
- Lomannus, N.N.: 245.
- Lomannus, Jacobus, predikant: LIII, 3, 6, 7, 939.
- Lombrungh, Johan-Christian, schoolmeester: 221.
- Lomeyer, Albertus, predikant: 517, 519, 523, 526, 530, 532, 534, 539, 547, 548, 552, 557, 564, 583, 594, 539.
- Lommerd*: 225, 365, 373, 655, 749.
- Londen: LXI, 288.
- Longerhouw: 747.
- predikant te, zie Sopingius.
- Lontius (Luntius), Johannes, predikant: 465, 468, 762, 764-766, 771, 772, 939.
- Loo, Harmen te, te Gendringen: 529, 545.
- vrouw van: 529, 545.
- Lorius (Leurius; van der Leure), Johannes, predikant: 135, 166, 258, 264-270 *passim*, 274, 280, 283, 286, 291, 293, 298, 299, 303, 304, 313, 314, 381-410 *passim*, 418, 419, 424-435 *passim*, 939.
- Lopers*, zie Indringers.
- Lotichius, Johannes, predikant: 75, 79, 81, 86, 90, 91, 97, 105, 106, 110, 115, 128, 135, 136, 139, 144, 146-148, 153, 157, 161, 162, 166, 170, 381, 940.
- Loveren, Michaël van der, predikant te Acquoy: 433.
- Louwen (Lawen), Johannes, student, vicaris te Groenlo: 478, 488, 500.
- Lubberts, Gosen, te Scherpenzeel: 692.
- Lubberts, zie Sylvanus.
- Lubbertus, Sibrandus, hoogleraar te Franeker: XXXV, XXXVII.
- Lucae, Johannes, predikant: LXXXV, 67, 71-73, 75, 81, 82, 515, 517, 522, 523, 528, 531, 534, 536, 540-542, 553-555, 940.
- vrouw van: 541, 542.
- Lucae, zie ook Bijsterus.
- Lucanus (Plessius), Petrus, predikant: 281, 287, 290, 296, 297, 299, 307, 309, 313, 316, 318, 321, 322, 940.
- Luchteren, Johannes van, burgemeester en ouderling te Zutphen: 526, 530.

- Luibe, Geerlich, ouderling te Doetinchem: 612.
- Luiden*, zie Klokken.
- Luik, bisdom: XX.
- Lundersloo, Hendrik: 82.
- Lunteren: LII, 629, 630, 639, 642, 645, 652, 655, 663, 666, 670, 673, 676, 679, 681-683, 687, 691, 698, 704, 707, 727, 732, 739, 745, 746, 749, 861, 874, 925, 926.
- kosten te: 645.
- Luntius, zie Lontius.
- Luther, Maarten, theoloog: 716.
- Lutheranen*: XXXIII, 485, 594, 716, 723.
- Lynden, Anthony van, heer van Kronenburg en Loenen: 100.
- Lynden, jonker Caspar van: 147, 314.
- huisleraar bij, zie Henrici.
- Lynden, Catharina van, vrouwe van Scherpenzeel: 745.
- Lynden, zie ook Klein-Linden.
- M**
- Maach, Jan, ouderling te Harderwijk: 760.
- Maas: XXX, XXXIII, 195.
- Maasbommel: XXXIII, 76, 79, 119, 149, 150, 154, 156, 157, 164, 166, 176, 183, 187, 197, 204, 205, 209, 212, 214, 446, 448, 925.
- schoolmeester te: 119, 205, 209; zie ook Dunnen; Ribbens.
 - schoolmeester en voorlezer te, zie Peninck.
 - schout van: 156.
- Maas en Waal, zie Land.
- Maasen, Cornelis, ouderling te Zoelen: 370.
- Machemetanen*, *mahometanen*, zie Moslims.
- Maesen, Gerrid, burgemeester en ouderling te Elburg: 904.
- Magirius, Henricus, predikant: 594, 681-712 *passim*, 727, 732, 739, 744, 745, 749, 750, 861, 864, 878-884 *passim*, 890, 893, 896, 904, 940.
- Mainz (Ments), bisschop van, zie Kronberg.
- Maius, Johannes, conrector te Nijmegen: 202.
- Malburgen (Kleve): XXXIII.
- Malden: 73, 148, 153, 157, 176, 182, 187, 196, 197, 203, 205, 206, 217, 924.
- pastoor te: 73.
- Malsenius, Alardus Cornelii van, proponent: 438.
- Malssen, zie Geldermalsen.
- Mandemaeker, Wouter Cornelisse, diaken te Ingen: 237, 238.
- Mandeville, Bernardus à, predikant: 84, 86, 89, 940.
- Mandeville, dr. Michaël à, ouderling te Nijmegen: 48, 56, 81, 82, 91, 148, 157, 197.
- Mannaerts, Magdalena: 259.
- Mannus, Johannes, ouderling te Tiel: 15.
- Mannus, Johan, ouderling te Nijmegen: 63.
- Marckelensis, Gerhardus, pastoor te Bathmen: 488, 492.
- Markten*: 789, 790, 810.
- Maschereel, Johan van, heer van Balgoy, Keent, Opijnen en Est: 137, 178, 261, 449.
- vrouw van: 453, 458.
- Masson, zie Latomus.
- Matthaei, Jacobus: 570.
- Matthias (Mathijs), zie Havius.
- Matthiesen, Mattheüs, ouderling te Elburg: 838, 890.
- Matthsius, Assuerus, predikant te Deventer: 584.
- Maurik: XXXVIII, LXII, 3, 9, 15, 16, 22-28 *passim*, 32-37 *passim*, 41, 42, 46-53 *passim*, 115, 130, 218, 238, 240, 248, 252, 254, 258, 269, 270, 274, 278, 286, 291, 294, 301, 308-318 *passim*, 325, 326, 329, 336, 344, 345, 349, 353, 356, 360, 364, 365, 370, 439, 846, 925, 927.
- kosten te, zie Nuyens.
 - schoolmeester te, zie Phalius.
- Maurits, prins van Oranje, graaf van Nassau, stadhouder van Gelre en Zutphen: XX-XXVI *passim*, XXXI, 24, 91, 92, 96, 145, 187, 188, 197, 205, 222, 227, 234, 240, 241, 256, 435, 561, 669, 699, 753, 780, 795, 815.
- Mecenaten* (voedsterheren): 113, 120, 145, 295.
- Medel (Mehll, Meel): 244, 262, 276.
- Medenbach, Jacobus (Johannes) van, predikant: LXXXIII, 590, 687, 690, 727, 817-828 *passim*, 832, 838-849 *passim*, 856, 860-870 *passim*, 874, 878-890 *passim*, 894, 896, 897, 904-907, 909, 912, 916, 940.
- vrouw van: 840.
- Meekeren, jonker Berndt van, kerkmeester te Andelst: 141, 146.
- Meerkerk: 359.
- heer van, zie Brederode.
- Meerten: 243, 255.
- Megen, Willem van, ouderling te Doetinchem: 485.
- Mehen, Elbert van, schout van Voorst: 670.
- kind van: 670.
- Mehen (Moenius), Ellardus van, predikant: XLIV, LXXXV, 102, 187, 198, 280, 333, 336, 352, 426, 439, 440, 539, 551, 557-559, 580, 594, 641, 651, 686, 687, 690, 699-704 *passim*, 710, 713, 714, 719, 725, 730, 742, 743, 790, 792, 804, 806, 811-820 *passim*,

- 824, 831-838 *passim*, 842-845, 847-849, 856-864 *passim*, 869, 870, 873, 877-899 *passim*, 904, 909-916 *passim*, 940.
- Mehen, Gaert van, schout van Voorst: 640.
- Mehll, Meel, zie Medel.
- Meilingius, Henricus, predikant: XXXIX, XLIV, 485, 487, 490, 493, 497, 499, 504, 526, 551, 567-569, 571, 575, 578, 579, 586, 661, 684, 693, 694, 696, 700, 701, 705, 724, 940.
- Meilingius, Johannes, predikant: XLIV, 508-510, 514, 517, 523, 524, 526, 530, 532-534, 539, 546, 548, 552-557 *passim*, 564, 570, 578-586 *passim*, 940.
- vader van, te Borculo: 526.
- vrouw van: 570.
- Mekeren (Mecarius), Jacobus van, predikant: 169, 172, 176, 182, 185-187, 190-192, 196, 197, 203-207, 210, 213-215, 217, 218, 221, 364, 365, 370, 940.
- Melchiors, Vincent, ouderling te Epe: 896.
- Mendoza, Francisco Hurtado de, Spaans bevelhebber: XXI.
- Mennisten*, zie Doopsgezinden.
- Ments, zie Mainz.
- Meppel, classis: 438.
- Merkinius, Conradus, predikant te Emmenrich: 184, 421, 571.
- Merrickhusen, Hans van, ouderling te Doesburg: 475.
- Mersman, Ernst, predikant: 170, 251, 252, 258, 265, 270, 280, 286, 287, 293, 296, 299, 304, 381-410 *passim*, 418, 423-433 *passim*, 438, 439, 444-461 *passim*, 940.
- Merwen, Franciscus van, predikant: 75, 79-91 *passim*, 98, 105, 106, 115, 118, 121, 128, 134, 135, 138-160 *passim*, 164, 254, 257, 311, 940.
- Merwe, Hendrick van, te Wilp: 668.
- Messmaker, Johannes: 78.
- Meteren: 299, 382, 386-398 *passim*, 403, 406, 442, 458, 922, 925.
- Metternich, Lothar von, aartsbisschop en keurvorst van Trier: 682.
- Meulen, zie Mollen.
- Meurs: XXI.
- Meyden, Simon van der, burgemeester en ouderling te Harderwijk: 873.
- Michaël*: 508.
- Michielsz., Job, te Zierikzee: 111, 112.
- Middachten: 629, 631-633, 637, 643, 645, 648, 667-672 *passim*, 679, 683, 690, 698, 704, 727, 732, 739, 745, 927.
- Middachten, Anna van, vrouwe van Middachten: 643.
- Middagdiensten*: 6, 38, 44, 211, 222, 295, 355, 369, 545, 549.
- Middelburg: 467, 731.
- Middelharnis: 257, 948.
- Middelstum: 795.
- classis: 795.
- predikant te, zie Nicasius.
- Mignonius (Miniorus), Marcus, predikant: XXXI, 154, 157, 162, 170, 176, 183, 195, 199, 200, 208, 215-218, 223, 224, 228, 231, 940.
- Milander, Johannes, heer van Poederoyen, secretaris van Maurits: 402.
- Millecomius, zie Mulhovius.
- Millingen aan de Rijn: 141, 149, 155, 169, 171, 177, 211, 215-220 *passim*, 224, 226, 925.
- ambtman van, zie Bijland.
- Huis te: 141.
- pastoor te, zie Remigius.
- Missen*: XXX, 88, 100, 116, 122, 151, 155, 156, 173, 248, 254, 293, 403, 497, 534, 550, 717, 724.
- Moers, graaf van, zie Maurits.
- Moiderman, Johan, ouderling te Lochem: 603.
- Moenius, zie Mehen.
- Molinaeus, zie Moulin.
- Moll, Rutger Petersen, schoolmeester: 37.
- Mollen (Molnerus; ter Meulen), Georgius ter, predikant: 485-490 *passim*, 494, 495, 501, 503, 505, 510, 514-526 *passim*, 530, 533, 539-553 *passim*, 557-563 *passim*, 567, 569, 576, 583, 603, 607, 609, 612, 621, 629, 632-634, 636, 940.
- vrouw van: 621.
- Molnerus (Molitor; Mullerus), Wilhelmus, predikant: 553, 557, 559, 564, 570, 580, 583, 604, 690, 739, 743, 745, 940.
- Mom, Jacob, ambtman van het Land van Maas en Waal: XXII, XXIII, XXX, 17, 38, 68, 69, 72, 83, 85, 100, 118, 146.
- Mommius, Henricus (Joost Hendriksz.), predikant: 629, 630, 940.
- Monchius, M., te Londen: 288.
- Monchy, Johan de, ouderling te Tiel: 52.
- Monniken*, zie Rooms-katholieken.
- Monnikenhuizen (Muckenhuisen), jonkvrouw van: 637.
- Montanus (Hambroeck) Petrus, predikant: 3, 5-8, 14-23 *passim*, 27-36 *passim*, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 246, 250, 252, 253, 258, 259, 265, 269, 270, 274, 276, 280-286 *passim*, 293, 299, 307-316 *passim*, 653, 940.
- weduwe van: 321, 324.
- Montfort, drost van het ambt: 541.

Mook: 157.
 – schoolmeester te, zie Aldenhoven.
 Moord, doodslag: 250, 597, 795, 824, 853.
 Moores, Casparus, proponent: 289.
 Mortier, David du, preceptor te Nijmegen: 202.
 Moslims (machemetanen; mahometanen): 716, 722.
 Mosterus, zie Muserus.
 Moulin (Molinaeus), dr. Pierre du (Petrus), theoloog: 193, 723.
 Muckenhuisen, zie Monnikenhuizen.
 Mulhiovius (Millecomius), Johannes, predikant: 3, 7, 14-22 *passim*, 27, 30-36 *passim*, 40, 41, 46-59 *passim*, 63, 66, 70, 71, 74, 237, 660, 940.
 Mulhiovius, Johannes, predikant: XL, 156, 162, 165, 168, 171, 173, 194, 940.
 Mullem: 224, 233, 234.
 – predikant te, zie Beventrop; Paludanus.
 Muller, Willem, diaken te Doesburg: 478.
 Mullerus, zie Molnerus.
 Münster: 482, 491.
 – bisdom, bisschop van: XX, XXII, 503.
 – klooster (stift) te: 491.
 Munsterus, Anthonius: 589.
 Muserus (Mosterus), Petrus, predikant: 168-182 *passim*, 187, 192, 197, 206, 218, 224, 228, 234, 940.
 Muziek: LXXXIII, 11, 138, 146, 147, 173, 201, 339, 388, 499, 503, 608, 782, 789, 903, 904; zie ook Psalmen; Voorzangers.
 Mylius, Tilmannus, predikant: 687, 690, 762, 764, 769-799 *passim*, 805, 809-828 *passim*, 832, 838, 844, 848, 849, 856, 861, 862, 865, 870, 874-887 *passim*, 940.

N

Nachtmaal, zie Avondmaal.
 Naess, Albertus (Alardus) Cornelii, student: 396, 408.
 Naest, Johan: 353.
 Nagel, jonker N.N., te Lochem: 621, 622.
 Nagge, Conrad, ouderling te Elburg: 797.
 Nagge, Wilhelmus, predikant: LXXVI, 583, 590, 594, 642, 643, 646, 653, 657, 660, 665-679 *passim*, 683-698 *passim*, 702-710, 714, 727, 732, 734, 738, 739, 743-745, 749, 820, 825, 861, 864, 941.
 – vrouw van: 583.
 Nagge (Naggius), Dietmar (Decimarus), organist en voorzanger te Zutphen, ouderling te Elburg: 867, 884, 887.
 Narsius, Johannes, predikant: XXXIX, XLV, L, LXVII, LXXXIX, 94, 95, 105, 109, 110,

114, 115, 117, 122, 123, 128, 129, 134, 135, 139, 143, 144, 147, 152, 153, 156, 161, 166, 170, 332, 391-436 *passim*, 940.
 Nassau, Fort (of de Voorn): XXXII, LXII, 15, 22-25, 27, 32, 36, 41-48 *passim*, 52, 63, 71, 197, 237-243 *passim*, 252, 258, 265, 267, 270, 280, 287-299 *passim*, 307, 309, 313-325 *passim*, 329, 331, 332, 336, 348, 353, 357, 363, 366, 368, 371, 376, 388, 397, 403, 448, 452, 453, 923, 925.
 – gouverneur van: 287, 314.
 –, – vaandrig van: 314.
 Nassau, graaf Jan van, stadhouder van Gelderland: XVIII, XIX.
 Nassau, gravin Maria van, gravin van den Bergh: XXI, 465, 476.
 Nasau, graaf Willem Lodewijk van, stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe: XXI.
 Nasau, zie ook Maurits.
 Nederasselt: 73, 99, 119, 121, 130, 136, 164, 178, 182, 214, 221, 926.
 – geëfden te: 214.
 – pastoor te: 73.
 – schoolmeester te: 130, 136, 164; zie ook Wilt.
 Neder-Betuwe, ambt van: XVI, XX, XXIII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXII, XXXIX, LIII, LIX, 3, 6, 8, 11, 14-17, 21, 23, 28, 33, 35, 36, 40, 43, 45, 48, 55, 65, 69, 281, 289, 294, 298, 319, 323, 325, 330, 335, 366, 427, 482.
 – ambtman van: XVI, XVII; zie ook Vijgh.
 – gericht van: 276.
 – rentmeester van de geestelijke goederen in: XXVIII, 346; zie ook Eck.
 Nederhemert: 245, 407, 408, 417, 451, 455, 459.
 – heer van: 637; zie ook Torck.
 – koster, ziekentrooster en voorlezer te, zie Robetyer.
 Neder-Veluwe, zie Classis.
 Neder-Wesel, zie Wesel.
 Neede: XXVIII, 568-570, 583, 588, 597, 603, 611, 612, 643, 925.
 – richter van: 588.
 – schout van: 643.
 Neerbosch: 63-71 *passim*, 75, 81, 82, 86, 87, 116, 135, 140, 144, 148, 153, 157, 161, 165-170 *passim*, 175, 182, 187, 197, 217, 224, 227, 228, 293, 316, 925.
 – schoolmeester te, zie Evertssen; Kelbergen.
 Neer-Elten, zie Elten.

- Neerijnen: LXIX, 39, 46, 237, 263, 265, 299, 381, 384, 388, 392, 397, 399, 404, 406, 409, 425, 442, 452, 458, 926-928.
- Neest, Johan, ouderling te Maurik: 336.
- Neranus, Johannes, predikant: 941.
- Neranus, Winandus Johannis, predikant: 687, 753, 760-769 *passim*, 773, 775, 776, 781, 784-788, 792, 796, 797, 802, 804, 805, 809-821 *passim*, 825, 826, 828, 832-849 *passim*, 853, 856, 857, 860, 861, 865, 869-871, 873, 877, 881, 884, 887, 890, 893, 894, 896, 904, 908, 912, 941.
- Netterden: 480, 490, 495, 496, 499.
– pastoor te: 490, 496.
- Nevius, Johannes, predikant: 353, 358, 362-364, 370, 376, 447, 941.
- Nicasius, Johannes, predikant te Middeldstum: 795.
- Nicolaassen, Hendrik, ouderling te Zaltbommel: 27.
- Nicolai, Nicolaus, schoolmeester te Reeuwijk, Brakel: 446.
- Nieken (Nijcken, Fabricius, Venlonius, Zymmerman), Johannes à, predikant te Doesburg: XVIII.
- Nieuhuis, Peter, te Elst: 210.
- Nieuwaal: 442, 459.
– schoolmeester te, zie Ravenstein.
- Nieuweklooster (Neukloster), zie 's-Gravendaal.
- Nieuwe Lant, zie Nijland.
- Nieuwenhuys, Gerardus, predikant: 604, 612, 941.
- Nieuwjaarsdag: 89, 100, 389, 553, 759.
- Niftrik: 153-171 *passim*, 175, 177, 182, 187, 197, 203, 205, 920, 925.
- Nijbroek: 466, 629, 634, 637, 645, 656-687 *passim*, 691, 698, 704, 705, 707, 727, 732, 734, 739, 744, 745, 761, 770, 777, 788, 793, 861, 878, 881, 925.
– duivelbanner te: 705.
– koster te: 645.
– richter van: 634, 637.
– schoolmeester te, zie Coenders; Crueger.
- Nijcken, zie Nieken.
- Nijenbeek, Huis: 669, 670.
- Nijenhuis, Albertus, predikant te Burgwerd: 608.
- Nijkerk: 673, 687, 712, 753, 760, 762, 766-778 *passim*, 783, 784, 788-799 *passim*, 804, 808-828 *passim*, 832-844 *passim*, 848, 849, 854-861 *passim*, 865, 868-870, 873, 877-890 *passim*, 896, 897, 904, 907, 909, 912, 915, 925.
– ambtsjonkers te: 848, 915.
– pastoor en deken te, zie Swaer.
- rector te, zie Phasius.
– schoolmeester te: 795, 868; zie ook Alutarius; Timanni.
– schout van, zie Curler.
– vicaris te, zie Elberti.
- Nijland: 772.
– predikant te, zie Heukelum.
- Nijmegen: XV, XVIII-XXIII, XXVIII, XXIX, XXXVI, XXXVII, XL, XLVI, XLIX-LVII *passim*, LXI, LXII, LXIX, 3-234 *passim*, 238-240, 247, 251, 266, 267, 275, 280, 286, 290, 293, 300, 304, 307, 321, 323, 329, 333, 334, 336, 340, 356, 361, 364, 367, 381-383, 388, 392, 396, 397, 402, 406, 411, 416, 419, 439, 441, 452, 476, 477, 481, 489, 492, 517, 586, 607, 614, 632, 640, 650, 651, 669, 719, 720, 726, 727, 730, 746, 749, 786, 790, 812, 814, 830, 903, 913, 925.
– burgemeester van, zie Dilsen; Renssen; Singendonck; Weveringh.
– kwartier van: XIV-XXIX *passim*, XXXI-II- XLIV *passim*, XLVIII, XLIX, LXXII, LXXVI, 25, 46, 262, 336, 419, 433, 576, 591, 598, 601, 603, 710-712, 734, 736, 738, 885, 898, 901, 902.
–, – ontvanger van: 260, 266.
–, – jonkers in het: XVI, XXIII, XXIX-XXXI, 87, 225, 241, 247, 263, 277, 294, 315-321 *passim*, 328, 362, 369, 374, 375, 388, 453, 454, 459, 653.
–, – rentmeester over geestelijke goederen in: 100.
–, – Staten van: XVI, XLI, LVI, LXIX, 10, 15-18, 22, 23, 33, 249, 250, 301, 304, 330, 366, 391, 393, 436.
–, –, – Gedeputeerden van: XV-XVII, XXI-II, XXX, XXXII, 18, 21, 49, 59, 60-63, 66, 68, 69, 72-79 *passim*, 85-94 *passim*, 99-104 *passim*, 118, 119, 121, 129, 131, 138, 141, 150, 151, 154, 155, 158, 168, 169, 171, 206, 210, 229, 233, 234, 244, 248-250, 256, 257, 263, 272, 278, 291-300 *passim*, 311, 324, 328, 383-398 *passim*, 407, 408, 433, 434.
–, –, – Rekenkamer van: 275.
– preceptoren te, zie Mortier, Timannus, Veltius.
– (con)rector te, zie Maius; Verheijden.
– Rijk van, zie Rijk van Nijmegen.
– schepen van, zie Jansen.
- Noest, Gerrit, te Lienden: 293.
- Noord-Holland: 763.
– Particuliere synode van: 132, 419, 841.
- Noordt, Peter van, koster te Appeltern: 143.
- Noorman, Gerardus, predikant: 107, 122, 128, 135, 140, 143, 144, 148, 152-157 *pas-*

sim, 161, 165, 166, 170-192 *passim*, 197-202 *passim*, 206, 217, 223, 228, 941.
 Nothaeus, Marcus Jillsz., predikant: 332, 390-410 *passim*, 418, 425-435 *passim*, 439, 441, 443, 941.
 Noy (Noë), Johannes de, predikant: 139, 142, 145, 148, 153, 157, 162, 438, 447, 451-458 *passim*, 941.
 Noyen, Abraham: 885.
 Nuckius (Noucke; Nuick), Johannes, predikant: 687, 753, 760, 761, 772-782 *passim*, 795, 798, 801, 805, 806, 809, 814, 817, 820, 822, 825, 832, 838, 844, 849, 850, 854-856, 858, 862, 865, 867, 870, 871, 874, 878, 881, 941.
 – vrouw van: 761.
 Nunspeet: 687, 745, 753, 759-762, 764, 769-778 *passim*, 784, 787, 788, 793, 797-799, 805, 809-822 *passim*, 828, 832, 836, 838, 844-849 *passim*, 856, 862, 865, 870, 874, 878, 881-887 *passim*, 894, 896, 903-912 *passim*, 917, 925.
 – koster te: 778.
 – pastoor te, zie Wilhelm.
 Nuyens, Jan, koster te Maurik: 312, 316, 318, 345-353.

O

Ochten: 18, 19, 23, 28, 30, 32, 37, 98, 110, 140, 244, 252, 265, 270, 274-280 *passim*, 286, 293, 299, 307, 309, 313-321 *passim*, 336, 349, 354-374 *passim*, 924, 925.
 – rentmeester te, zie Pavort.
 Oefeningen, zie Proposities.
 Oelinkhoeve, Willem ten, burgemeester en ouderling te Lochem: 523, 621, 622.
 Oene (Oijen): 687, 753, 760, 767, 777, 788, 795, 797-799, 805-820 *passim*, 825, 832, 838, 844-849 *passim*, 857, 858, 862, 865, 868, 870, 874, 878, 881, 884, 887, 896, 905, 907, 912, 917, 925.
 – jonkers te: 799, 917.
 – koster te: 807.
 –, – vrouw van: 807.
 – pastoor te, zie Cluse.
 Officieren (gerechtshandelingen), zie Overheden.
 Oijen: XXX, XXXIII, XLIII, 92, 97, 98, 106, 116, 129, 139, 140, 144, 146, 148, 152, 153, 158, 166, 174, 188, 197, 205, 215-224 *passim*, 228, 249, 277, 279, 925; zie ook Oene.
 – heer van, zie Gendt.
 – vrouwe van, zie Wachtendonk.
 Oldebroek: 687, 753, 760, 762, 763, 768, 769, 774-788 *passim*, 792, 796-799, 803, 805,

809, 813, 814, 816, 822, 825, 826, 832, 833, 838, 840, 844, 845, 850-865 *passim*, 870, 871, 874, 878-890 *passim*, 894, 896, 905, 909, 912, 926.
 – koster te: 778, 796, 799.
 – richter van: 786, 803, 805, 840.
 – schoolmeester te: 786.
 Olde-Keppel, zie Hoog-Keppel.
 Oldenbarnevelt, Antonius van, ouderling te Nijkerk: 769, 773, 776, 780, 797.
 Oldenzaal: XXI, XXIII.
 Olifs, Philips: 654.
 Ommeren: LXIV, 3, 7, 15, 22, 27, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 252, 265, 270, 274, 280, 286, 293, 299, 307, 309, 313-336 *passim*, 344, 350, 354, 357, 361-370 *passim*, 376, 926.
 – schoolmeester en voorlezer te: 362.
 – koster te: 362.
 Ommeren, Dirrick van, ouderling te Harderwijk: 912.
 Ondersteuning, zie Armeenzorg.
 Ondertekening belijdenisgeschriften, zie Belijdenisgeschriften.
 Ondertrouw, zie Huwelijk.
 Onderwijs, zie Gymnasia Illustria; Latijnse scholen; Scholen; Statencollege; Universiteiten.
 Onna, Rutgerus Henrici (Henskerus, Hensbergh) van, predikant: 478, 941.
 Ontucht (hoerrierij; overspel, oneerbaarheid): 13, 68, 149, 150, 155, 248, 250, 281, 288, 346, 385, 387, 389, 393, 432, 546, 550, 573, 597, 611, 617, 635, 643, 660, 678, 803, 823, 827, 841, 842, 851, 859, 903; zie ook Samenwoning.
 Ooij (Oijen): LX, 18, 47, 48, 52, 56-66 *passim*, 71, 75, 79, 83, 86, 87, 91, 97, 105, 106, 110, 115, 128, 135, 139, 144, 148, 153, 157, 166, 176, 182, 197, 201, 217, 223, 228, 286, 926.
 Ooij: 262, 276.
 Ooij, Otto van, heer van Ooij: 61, 65, 83, 88.
 Oorlog: 248, 254, 469-472, 477, 486, 489, 493, 498, 505, 508, 656, 666, 758, 763, 788, 795, 826, 833, 834; zie ook Contributie aan de vijand; Wapenstilstand.
 Oort, zie Orttenbach.
 Oort, Willem op den, vicaris te Harfsen: 512, 525.
 – zoon van: 512.
 Oortjesgeld: 72, 94, 99, 159, 255, 260, 266, 271, 275, 324, 346.
 Oostenrijk, aartschertogen van, zie Overheden, Spaanse.

- Oosterbeek: 629, 645, 660, 671, 673, 676, 679, 683, 685, 687, 691, 698, 704, 708, 726, 732, 739, 745-747, 861, 926.
 – koster te: 645.
- Oosterhout: 63, 87, 158, 172, 223, 927.
- Oosterwolde: 687, 753, 760, 761, 772, 777-782 *passim*, 795, 798, 801, 805-810 *passim*, 814-825 *passim*, 832, 838, 844, 849, 850, 854, 856, 858, 862, 865, 867, 870, 871, 874, 878, 881, 882, 893-896, 905, 909, 912, 926.
 – ambtsjonkers te: 895.
 – schout van, zie Doornspijk, schout.
- Oosterzee, Regnerus (Wilhelmi) van, predikant: 29, 239, 240, 244, 247, 248, 254, 265, 941.
- Oosterzee, Wilhelmus (van), predikant te Rhenen: 29.
- Oost-Indische Compagnie, zie Verenigde.
- Ootmarsum: XXI.
- Ophemert (Hemert): XXIX, 29, 33, 43, 46, 49, 245, 254, 255, 280, 284, 332, 382, 385, 390-410 *passim*, 418, 423, 426, 435, 439, 441, 443, 447, 452, 458, 926.
 – brouwer te, zie Hotte.
 – koster, zie kenterooster en voorlezer te, zie Krijger.
 – schoolmeester te: 443.
- Opheusden (Heusden; Huelsen): XVII, XLIII, LXII, LXIV, 3, 7, 9, 15, 22, 32, 35, 36, 41, 46-52 *passim*, 69, 229, 240, 243, 251, 265, 269, 272, 274, 276, 281, 309-321 *passim*, 325, 328, 336, 349, 357, 362-370 *passim*, 924, 926.
 – klooster te, zie Sint Mariëngaarde.
 – schoolmeester te: 362; zie ook Franssen; Scholtmannus.
- Opijnen: LXIX, 35, 38, 178, 248, 262, 270, 286, 299, 388, 397, 403, 409, 425, 434, 449, 458, 926, 928.
 – schoolmeester te: 328; zie ook Lammers.
- Orange, prins van, zie Maurits.
- Orlonius (van Orlo), Henricus, conrector te Arnhem: 744.
- Ornitander, Johannes, preceptor aan de Latijnse school te Borculo: 570.
- Orttenbach (Oort Renibachensis), Franciscus (Fredericus), schoolmeester te Leeuwen: 172, 183, 196, 216.
- Ost-Friesland: 772.
- Otterlo (Aanstoot): 629, 631, 636, 640-642, 645, 649, 651, 652, 657, 660, 663, 664, 670-683 *passim*, 687, 691, 698, 704, 707, 727, 732, 739, 744, 746, 861, 870, 925, 926.
 – koster te: 645.
- Ouderlingen: XXIV, XXVI, XXVII, XLI-II, XLVI, LIII, LV, LX-LXVII *passim*, LXXII-LXXVII *passim*, LXXXI, 6, 16-21 *passim*, 31, 39, 40, 48, 51, 54, 62, 63, 70, 75, 80, 103, 134, 142, 185, 193, 207, 224, 237, 246, 251, 253, 257, 270, 273, 291, 310, 331, 336, 349, 350, 354-361 *passim*, 371, 423, 437, 459, 474, 477, 482, 491, 495, 498-501, 505, 507, 509, 517, 530, 537, 551, 593, 608, 624, 646, 647, 650, 656, 669, 673-682 *passim*, 686, 690, 697, 712, 743, 749, 766, 769, 771, 774, 776, 786-792 *passim*, 796, 797, 804, 808, 816, 819, 824, 828, 835, 842, 847, 855, 860, 869, 873, 892, 893, 908, 916; zie ook Belijdenisgeschriften; Kerkenraden.
 – afvaardiging naar classis: XLIII, LIII, LV, LXXII, 6, 15, 22, 27, 32, 36, 41, 45, 48, 52, 56, 63, 66, 70, 71, 75, 81, 86, 91, 97, 106, 115, 132, 139, 144, 148, 153, 157, 161, 166, 170, 187, 188, 197, 198, 217, 223, 227, 228, 237, 240, 246, 252, 258, 264, 270, 274, 293, 309, 313, 316-329 *passim*, 336, 349, 357, 363, 364, 370, 384, 403, 426, 436, 439, 456, 465-478 *passim*, 485, 489, 490, 496, 502, 507, 510, 516, 517, 522, 523, 526, 530, 533, 548, 552, 556, 557, 563, 564, 569, 574, 583, 603, 612, 618-623 *passim*, 629, 633, 636, 644, 650, 654, 657, 666-673 *passim*, 676, 679, 683, 687, 690, 698, 704, 707, 710, 726, 732, 738, 744, 745, 753, 760, 762, 766, 769, 773, 776, 781, 784, 788, 792, 797, 804, 809, 813, 817, 820, 825, 827, 832, 838, 844, 849, 852, 856, 861, 865, 870-890 *passim*, 896, 904, 905, 912.
 – verkiezing van: 51, 142, 203, 242, 310, 470, 503, 596, 637, 692, 795, 800, 802, 844, 845.
- Oudmunster (Sint Salvator), kapittel van, te Utrecht: 241.
- Oud-Zevenaar (Kleve): XXVII.
- Overasselt: 64, 73-76, 81, 85-89 *passim*, 99, 119, 130, 162-170 *passim*, 176, 187, 197, 214-221 *passim*, 364, 926.
 – geërfden te: 214.
 – schoolmeester te: 149; zie ook Heben-dans.
- Over-Betuwe, ambt van: XVI, XXVIII, XXXII, LIII, LVI, 4, 6, 9, 14-23 *passim*, 33, 35, 40, 45, 48, 55, 57, 64-69 *passim*, 73, 77, 79, 90, 100, 118, 120, 122, 164, 176, 178, 185, 210, 213, 217, 223, 482.
 – ambtman van: 158, 159, 164; zie ook Bronckhorst; Gendt.
 – rentmeester van de geestelijke goederen in het, zie Water.
- Overheden: LV, LXI, LXIV, LXXIII, LXXVI, LXXVIII, LXXXIII, 20, 33, 37, 125, 160, 367, 369, 412, 491, 597, 678, 718, 726, 728; zie ook Gelderland.

- kwartierlijke, zie Nijmegen; Veluwe; Zutphen.
 - landelijke, zie Raad van State; Staten-Generaal.
 - plaatselijke (gerechtsdienaren, magistrat, officieren, panderen, wachmeesters, voogden, richters, schouten): XV, XXIII-XXVI, XXVIII, XXXI, XXXVII, XXXIX, XL, XLIV- LI *passim*, LVI, LXXIII, LXXVII, 12, 35, 38, 42, 45, 54, 55, 58, 71, 73, 82, 87, 93, 111, 116-118, 129, 141, 142, 179-181, 184, 194, 202-211 *passim*, 222, 224, 225, 229, 239, 259, 260, 265, 267, 271-281 *passim*, 285, 287, 292, 293, 303, 346, 366, 373, 383, 388, 393, 411, 416, 437, 438, 443, 447, 454, 467, 468, 471, 473, 474, 478, 479, 483-491 *passim*, 503, 512, 518, 519, 524, 534, 535, 543, 544, 550-558 *passim*, 562, 568, 575, 585, 588, 606, 607, 617, 619, 636-638, 646, 648, 650, 659, 664, 682, 689, 700, 701, 707, 708, 714-731 *passim*, 740, 742, 746, 754, 761, 771, 779, 785, 799, 802, 811-817 *passim*, 822, 830, 836, 845, 851, 860, 864, 891, 905, 906, 915; zie ook de afzonderlijke steden en dorpen.
 - provinciale: 133, 141, 142, 159, 248, 304, 346, 373, 470, 473, 540, 640, 646, 652, 660, 662-664, 790, 819, 831, 861, 867, 868, 876, 889, 903.
 - regionale (ambtmannen, drossen, landschrijvers, schouw, gericht): XV-XVII, XXII, XXIII, XXVIII, XXIX, XXXI, 55, 65, 69, 89, 90, 103, 119, 156, 171, 275, 281-283, 319, 324, 512; zie ook Apeldoorn tot de Poll; Boetzelaer; Bronckhorst; Buren; Dorth; Fredericks; Gendt; Giessen; Kappel; Mom; Pieck; Scherpenzeel; Torck; Vijgh; Schaep.
 - Spaanse: XIX, XXI, XXX, 592, 594, 834; zie ook Filips II; Bergh.
 - Overijssel: 492, 493, 592.
 - provinciale synode van: 199, 352, 440, 488, 605, 651, 742, 806, 906.
 - Overkwartier, zie Roermond.
 - Overmeyer (Overneius), Johannes, predikant: 478, 485, 490, 495, 505, 510, 517, 941.
 - Overspel*, zie Ontucht; Samenwoning.
 - Over-Veluwe, zie Classis.
- P**
- Pachten*: 255, 344, 345, 634.
- Paell, Johannes, pastoor te Hengelo: 485, 486, 490.
- vrouw van: 486, 490.
- Palatinatus, zie Pfalz.
- Palinck, Gerhard, ouderling te Nijmegen: 32.
- Pallandt, Floris II van, graaf van Culemborg: XXXVIII, 19, 23, 28, 53, 238, 239, 243, 275, 281, 292, 301, 311, 322, 359, 360, 364, 485, 490, 501.
- Pallandt, Frederik van, heer van Keppel: 488.
- Pallandt, Jan van, heer van Keppel: 534, 549.
 - rentmeester van: 488.
- Palmerius, Johannes, predikant: 151, 539, 580, 584, 588, 590, 597, 603, 607-612 *passim*, 619, 941.
- Paludanus (van Broeckhuysen), Abraham (Amandus), predikant: 162, 192, 197, 207, 217, 218, 224, 226, 227, 941.
- Paludanus, Godefridus, predikant: XXXIX, L, 97, 98, 102, 103, 110, 123, 134, 135, 148, 154-162 *passim*, 199-204 *passim*, 392, 427, 941.
- Pamfjetten*, zie Boeken en geschriften.
- Pannerden: XXXIII, 7, 15, 22-27 *passim*, 32, 34, 36, 41, 46, 48, 52, 56, 57, 59, 63, 66, 71-78 *passim*, 86, 91-93, 98, 101, 106, 115, 128, 130, 136, 139, 140, 144, 147, 152, 155, 159, 162, 164, 172, 173, 175, 182, 187, 197, 202, 206, 208, 218, 223, 224, 919, 926.
 - ambtman van, zie Bijland.
 - schoolmeester te: 130, 136, 147, 164, 173, 178, 208.
- Pansier, Cornelis Janssen, ouderling te Ochten: 357, 364, 374.
- Papegaaischieten*, zie Volksfeesten.
- Pareus, David, hoogleraar te Heidelberg: 435, 824, 826, 833.
- Parkerus, Robertus, Engelse predikant te Doesburg: 556.
- Parma, zie Farnese.
- Parssant, N.N., ouderling te Tiel: 336.
- Pasen*: LIV, LVIII, LXXI, LXXIII, LXXVI, LXXX, 26, 35, 45, 52, 66, 75, 86, 89, 100, 110, 137, 152, 155, 156, 245, 251, 257, 269, 320, 345, 363, 375, 376, 409, 450, 471, 508, 525, 532, 533, 544, 579, 581, 605, 610, 618, 623, 646, 649, 656, 709, 759, 761, 818.
 - beloken: 245, 279, 391.
- Pastorieën* (wemen; wedemhoeve): LXXXI-II, 5, 6, 18, 19, 45, 50-65 *passim*, 72, 76, 79, 83, 84, 89, 93, 101, 102, 118, 141, 147, 150, 250, 266, 267, 283, 288, 308, 312, 362, 376, 398, 407, 433, 434, 444, 449, 454, 485, 486, 491, 494, 498, 506, 527, 532, 535, 536, 608, 631, 640, 646, 655, 677, 682, 803, 807-814 *passim*, 818, 823, 854, 855, 858, 867, 868,

- 872, 875, 882; zie ook Predikanten, behuizing.
- Pastoriegoederen*: XV, XVI, LX, 24, 33, 49, 50, 57, 63, 67, 83, 99, 101, 121, 141, 146, 149, 156, 206, 244, 246, 249, 261, 262, 269, 276, 366, 368, 458, 482-486 *passim*, 495-501 *passim*, 543, 549, 575, 580, 634, 645, 646, 731, 760, 772, 793, 803, 912.
- Patronaatsrecht* (collatierecht; collatoren): XXIX, XXXI, XXXVIII, 9, 61, 63, 72, 78, 89, 99, 100, 118, 149, 155, 241, 246, 275, 281, 301, 322, 359, 364, 395, 446, 448, 491, 568, 580, 609, 643, 860.
- Pavort, Richardus, rentmeester te Ochten: 18, 23.
- Peeke: 470.
- Pelagianen, pelagianisme*: 163, 422, 729.
- Pellenberg, Johannes (Casparus), predikant: 48, 52, 237, 240, 246, 252, 253, 258, 265, 270, 274, 280, 286, 293, 299, 386, 941.
- Penius, Johannes, student te Middelburg: 112.
- Penninck, Jacob, schoolmeester te Alphen: 101.
- Penninck, Jacobus, schoolmeester te Maasbommel: 149.
- zoon van: 149.
- Penninck, Leenhart, schoolmeester te Herwen en Lent: 100.
- Penninck, Robbert, schoolmeester te Maasbommel: 76.
- Penningh, Rupertus, schoolmeester te Fort Schenkenschanz: 6.
- Peregrinus, Petrus, predikant: 865, 878-890 *passim*, 894, 896, 905, 909, 912, 941.
- Perfectisten, perfectisme*: 783.
- Perizonius (Vorbrock), Antonius, hofpredikant te Brake (Lippe): 476.
- Persingen: 18, 61, 72, 79, 128, 201, 926.
- vrouwe van, zie Loë.
- Pest*, zie Ziekten.
- Peter, schoolmeester te Kesteren: 346, 360, 365, 366.
- Peters, Toenis, koster en schoolmeester te Apeldoorn: 655, 744.
- Peters, Willem, schoolmeester te Afferden: 145.
- Petersen, Jan, ouderling te Harderwijk: 753.
- Petersen, Job, ouderling te Maurik: 370.
- Petersen, Philip, te Delft: 49.
- Petri, Gellius, zie Bouma.
- Petri, Theodorus, predikant: 447, 451, 452, 457-461 *passim*, 907, 941.
- Petri (ab Eerst), Theodorus, predikant: 530, 534, 536, 539, 542, 545, 547-550, 553, 558, 559, 564, 565, 569, 583, 604, 612, 942.
- vrouwe van: 559.
- Petri, Victor, predikant te Zwolle: 619, 623.
- Peye, Johannes, predikant: 687, 690, 691, 695, 698, 704, 706, 707, 715, 720, 727, 728, 732, 739, 745, 861, 864, 942.
- Pfalz (Palatinatus): 469, 723, 824, 891.
- Phalius, Segerus Wilhelmus, huisleraar, predikant: 197, 217, 258, 259, 265, 266, 270, 274, 280, 286, 293, 297, 299, 358, 381, 382, 384, 388-406 *passim*, 410, 412-414, 423-426, 433, 434, 438-452 *passim*, 456, 457-461, 846, 942.
- Phasius, Johannes, rector te Nijkerk: 848, 907, 908.
- Philaeus, Simon Johannes, predikant: 942.
- Philips, Janchen: 822.
- Philips, schoolmeester en diaken te Kerkwijk: 383.
- Phrygio, Hermannus, predikant: 465, 637, 788, 942.
- Pieck, Dirk, heer van Tienhoven en Zuilichem: 268.
- dochter van: 268.
- Pieck, Herman, heer van IJzendoorn: 18, 25, 68, 244, 254, 289.
- Pieck, Herman, heer van IJzendoorn: 362.
- Pieck, Ludolphus, predikant: 753, 760, 767, 777, 785, 788, 942.
- Pieck, Willem, heer van Enspijk, ambtman van Beesd en Rhenoy: 389, 394, 433, 445.
- Pijnssen van der Aa, Willem, heer van Deil: 293, 395.
- Pinksteren*: LXXX, 89, 100, 130, 179, 183, 184, 193, 375, 402, 410, 473, 474, 514, 544, 718, 759, 840, 854.
- Pire, David du, predikant te Babiloniënbroek: 226.
- Plancius (Plantius), Petrus, predikant te Amsterdam: 513.
- Plant, N.N., kerkmeester te Varsseveld: 547
- zoon van: 547.
- Plessius, zie Lucanus.
- Plettenberg (Stoterus), Johannes, predikant: 629-657 *passim*, 666-679 *passim*, 683, 687, 690, 698, 702-705, 707, 727, 744, 746, 748, 809, 861, 942.
- Plettenberg (Stoterus), Wolbrand, predikant: 714, 732, 739, 942.
- Poederoijen: 267, 299, 304, 402-410 *passim*, 426, 428, 439, 442, 444, 447, 452, 457, 459, 926.
- drost van: 267, 459.
- heer van, zie Milander.
- Poer, Engelbert, ouderling te 's-Heerenberg: 475, 477.

- Pol, Johan ten, burgemeester en ouderling te Doetinchem: 490, 494.
- Poll, Henricus van der, te Ochten: 37.
- Polletz, Cornelius Franz., predikant: 942.
- Pollichius, Arnoldus, predikant te Radevormwald (Berg): 220.
- Pollichius, Johannes: 220.
- Polman, N.N.: 541.
- Polyander van Kerckhoven, Johannes, hoogleraar te Leiden: 145, 317, 319.
- Pontanus, Franciscus, predikant te Oudega (Smalingerland): 138, 308.
- Poorten, Willem ter, ouderling te Zaltbommel: 22.
- Porcelius, Johannes, predikant: 140, 144, 148, 153, 157, 942.
- Porta, Christianus à, proponent: 480.
- Porta, Johannes à, predikant: 442, 447, 451, 452, 457, 458, 461, 942.
- Post, Hendric, te Hummelo: 504.
- Postelius, Hermannus Gerardi, predikant: 74, 77, 84-86, 91, 98, 99, 105, 106, 115, 122, 129, 135, 139, 144, 148, 153, 158, 162, 942.
- Pottou (Poitou), dr. Everhardus, ouderling te Arnhem: 690.
- Predestinatie*, zie *Uitverkiezing*.
- Predikanten*: XV, XXIX, LXVIII, *passim*; zie ook *Belijdenisgeschriften*; *Beroepen*; *Examens*; *Indringers*; *Kerkenraden*; *Proponenten*; *Studenten*; *Vacatures*.
- attestaties (*testimonia*): L, 6, 12, 13, 18, 20, 30, 34, 39, 43, 60, 63, 67, 73, 75, 82, 92, 95, 96, 113, 116, 120, 126, 138, 143, 145, 146, 151, 154, 156, 162, 167, 168, 171, 189, 192, 193, 197-205 *passim*, 212-220 *passim*, 226-229, 257, 263, 264, 271, 276-284 *passim*, 294, 297, 319, 322, 347-353 *passim*, 358, 361, 366, 410, 434, 471, 494, 497, 503, 504, 516, 520, 524, 525, 549, 555, 556, 563, 564, 575, 584, 591, 604, 609, 610, 614, 615, 619, 631, 646, 648, 655, 659, 664, 666, 671, 677, 682, 684, 699, 709, 734, 743, 763-778 *passim*, 782, 784, 789, 790, 794, 795, 797, 808, 810, 821, 826, 838, 839, 844, 845, 846, 850-852, 857, 866, 870, 875, 882, 887, 905; zie ook *Attestaties*.
 - bevestiging van: XXV, XXVII, 8, 11, 12, 16, 17, 22, 24, 28-34 *passim*, 39, 47, 50, 59, 63-69 *passim*, 73-77 *passim*, 83, 84, 89, 94, 104, 108, 113, 118, 122, 129, 140, 148, 199, 205, 210, 215, 216, 218, 228, 229, 257, 261, 284, 351, 365, 375, 381, 402, 406, 436-438, 446, 452, 481, 490, 493, 499-510 *passim*, 514, 516, 524, 584, 592, 594, 595, 609, 632, 634, 642, 643, 649, 651, 669, 682, 684, 685, 691, 694, 699, 707, 709, 761-778 *passim*, 783-794 *passim*, 799, 801, 809, 810, 814, 818, 821, 826, 832, 840, 845, 850-853, 857, 866, 874, 882, 887, 895, 905.
 - Engelse: 443, 536; zie ook *Horinghton*; *Jacobus*; *Parkerus*.
 - huisvesting van: 29, 42, 73, 84, 88, 101, 131, 150, 178, 263, 283, 286, 308, 362, 444, 449, 454, 455, 491, 516, 547, 549, 560, 584, 592, 608, 623, 635, 639, 646, 652, 664, 677, 733, 803, 808, 811, 823, 867; zie ook *Pastorieën*.
 - in het leger: XVIII, LXXXII, 228, 443, 556, 642, 652, 795, 806, 811, 815.
 - kinderen van: LVI, 78, 92, 97, 99, 243, 549, 559, 630, 634, 646, 786, 801.
 - neveninkomsten van: 85, 434.
 - ontslag van (*deportatie*, *destitutie*, *demissie*): LIII, 10, 40, 91, 96, 116, 131, 135, 160, 165, 183, 205, 220, 248, 268, 334, 374, 421, 435, 554, 555, 579, 590, 607, 759, 798, 821, 831, 911.
 - , - gedwongen (*afzetting*): XLIV, XLIX-LII, 88, 98, 107, 126, 200, 201, 345, 347, 435, 441, 511, 532, 536, 540, 542, 553, 559, 581-584, 610, 643, 645, 649, 651, 731, 775, 781, 782.
 - , - vrijwillig (*emeritaat*, *stilstand*): XLIX-LI, 16, 272, 595, 604, 665.
 - schorsing van (*suspensie*): XLVI, XLIX, 11, 26, 42-44, 68, 91, 96, 100, 120, 121, 142, 179, 180, 181, 184, 194, 202, 205, 212, 219, 220, 249, 281, 285, 399, 419, 486, 496, 547, 631, 634, 644, 645, 651, 832, 846.
 - Schotse: 536.
 - traktement van en subsidie voor: XV-XVIII, XXIV, XXXI, LVI, LXI, LXIV, LXVIII, LXXIV, LXXVIII, LXXXIII, 5, 6, 9-11, 16-18, 20, 24, 25, 30-42 *passim*, 47-51 *passim*, 57-68 *passim*, 72-101 *passim*, 105, 107, 108, 114, 118-121, 127, 129, 131, 138-150 *passim*, 154, 155, 159, 189, 196, 217, 226, 234, 238-247 *passim*, 255-269 *passim*, 275, 278, 279, 283-291 *passim*, 311, 344, 345, 362, 372, 386, 389, 390, 407, 434, 437, 444, 449, 458, 466-470, 473, 476, 483, 488, 489, 494, 500-509 *passim*, 513-520 *passim*, 527, 528, 535, 589, 595, 631-648 *passim*, 652, 654, 659, 663-665, 668, 675-684 *passim*, 703, 708, 761, 762, 771, 772, 778, 779, 782, 786-788, 793, 803, 805, 810-822 *passim*, 826, 827, 831, 833, 840, 841, 846, 851-860 *passim*, 867, 871, 872, 874, 878, 879, 893, 895, 907, 912.
 - tucht(*procedures*) tegen: 40, 68, 91, 96, 100, 102, 146, 194, 199, 200, 201, 420, 532,

536, 545, 549, 552, 559, 608, 613, 642, 697, 715.

- verplaatsing (translatie) van: 21, 23, 28, 59, 76, 78, 83, 87, 88, 93, 138, 146-155 *passim*, 203, 205, 263, 289, 294, 298, 317, 321, 360, 479, 512, 522, 545-550 *passim*, 560, 571, 587-594 *passim*, 605, 610, 619, 634, 637, 642, 652, 654, 665, 666, 668, 709, 763, 770, 778, 822, 826.
- vrouwen van: 8, 15, 64, 68, 78, 88, 92, 96-99, 549, 583.
- weduwen van: XXVIII, LVI, LXI, LXIV, LXVIII, LXIX, LXXIV, LXXVIII, LXXXIII, 5, 10, 18, 35, 45, 73, 165, 195, 294, 321, 324, 390, 393, 405, 444, 453, 469, 473, 483, 517, 551, 597, 630, 645, 646, 674, 765, 771, 786, 801, 822, 827, 858, 868, 872, 875; zie ook Weduwengeld.
- wezen van: LVI, LXIX, LXXVIII, LXXXIII, 5, 10, 18, 25, 73, 434, 444, 453, 483, 674, 868.
- ziekte en gebreken van: XXIX, LVI, LXI, LXIV, LXVIII, LXXIV, LXXVIII, LXXXII, LXXXIII, 16, 46, 57, 88, 101, 237-246 *passim*, 253-260 *passim*, 270-276 *passim*, 281, 344, 358, 382, 426, 433, 439, 509, 534, 562, 564, 576, 583, 594, 598, 637, 641, 650, 654, 657, 659, 662, 666, 667, 668, 674, 676, 680, 684, 687, 691, 694, 703, 753, 760, 777, 793, 798, 817, 822, 832, 844, 861-870 *passim*, 874-890 *passim*, 894, 896, 907, 912.

Predikantsplaatsen, nieuwe, zie Kerkelijke indeling.

Predikantsweduwen, zie Predikanten, weduwen van.

Preken: XLV, 13, 43, 67-69, 88, 89, 100, 111, 150, 163, 183, 184, 188, 207, 248, 251, 311, 334, 348, 427, 496, 536, 544, 579, 580, 599, 600, 606, 616, 708, 709, 715-730 *passim*, 735, 743, 748, 765, 779, 899, 900; zie ook Catechismuspreken; Lijkpredikaties; Proposities.

Priester, Lambertus, ouderling te 's-Heerenberg: 552, 563, 564.

Prince, Samuël de, predikant: 299, 304, 942.

Procurator van kerkelijke zaken, zie Eldenius; Flockenius.

Proefpreken, zie Proposities.

Proponenten: LIV, LX, 8, 19, 25-30 *passim*, 34, 38-40, 43, 48-60 *passim*, 68, 77, 84, 85, 94, 95, 102, 104, 105, 120, 129, 139, 142, 143, 147, 151, 207, 215, 219, 233, 238-247 *passim*, 254-261 *passim*, 265, 317, 348, 360, 367, 375, 438, 595, 608, 615, 620, 649, 802, 855, 879; zie ook Examens; Proposities.

- toelating van (admissie): 21, 29, 54, 74, 239, 243, 348, 355, 608, 846.

Proposities (vermaningen, proefpreken): XXXVIII, 13, 368, 615, 649, 779, 855; zie ook Examens; Preken; Proponenten.

- als extra oefening voor predikanten: LXXIII, 11, 12, 508, 511, 525, 532, 547, 632, 798, 810, 842.

- als oefening (algemeen): 39, 84, 210, 529, 734, 748.

- als proefpreek voor classis en gemeente: LX, 8-19 *passim*, 25, 34, 39, 52, 57, 67, 68, 73, 74, 77, 84, 94, 95, 107, 108, 116, 120, 122, 129, 143, 145, 147, 151-158 *passim*, 165-172 *passim*, 213, 215, 216, 221, 226, 238, 269, 278, 284, 294, 301, 375, 376, 404, 448, 449, 472, 484, 497, 499, 505, 508, 556, 571, 580, 585, 615, 634, 643, 649, 681, 763, 767, 772, 773, 775, 781, 789, 793, 797, 801, 836, 852, 879, 895.

- in de classis: XXVI, LV, LX, LXVIII, LXXIII, LXXVII, LXXX, LXXXII, 8, 25, 104, 106, 107, 159, 467, 469, 474, 477, 629, 633, 635, 636, 642, 646-653 *passim*, 661, 665, 667, 671, 679-686 *passim*, 697, 701-709 *passim*, 734, 743, 750, 754, 765, 780, 787, 788, 804, 808-820 *passim*, 828, 841, 847, 856, 860, 869, 873, 877, 880, 883, 889, 904, 908, 916.

Psalmen: 11, 388, 507, 570, 717, 779, 785.

Puiflijk: 23, 30, 34, 38, 42, 47, 49, 69, 74, 77, 84-94 *passim*, 98-100, 105, 106, 115, 129, 136, 140-148 *passim*, 153, 158, 164, 206, 207, 926.

- schoolmeester te: 145; zie ook Bogaerts.

Putten: 687, 753, 757, 764, 767, 772, 775, 777, 782, 787, 788, 793, 797, 798, 800, 805, 809-828 *passim*, 832, 835, 838, 842-851 *passim*, 856, 862, 865, 870, 874, 878-890 *passim*, 896, 905, 909, 912, 916, 926.

- kelnarij van: 800.

- pastoor te, zie Weese.

Q

Qualburg (Kleve): 107.

- vicaris te, zie Gerropaeus.

Quevellerie, Abraham de la, predikant: 145, 154, 157, 162, 192, 196, 197, 207, 208, 215, 336, 439, 942.

R

Raad van State: 42, 46, 53, 78.

Raasfeld, Henricus, predikant: 485-494 *passim*, 499, 942.

- Rademaker, Abraham, predikant: 353, 358, 361, 364, 371, 942.
- Raet, Abrahamus Jans de, schoolmeester te Rossum en Hellouw: 243, 247, 302, 395.
- Raett, Joannes de, schoolmeester te Rhenoy: 394.
- Randwijk: 18-20, 30, 50, 59, 88, 108, 119, 120, 122, 129, 135, 140, 147, 148, 153, 157, 161, 164, 175, 178, 182, 200, 223, 228, 923.
- richter van, zie Over-Betuwe, ambtman van.
- Rantsoenen*: 477.
- Rappaeus, Hermannus, predikant: 579.
- Rates, Derck, ouderling te Doesburg: 485.
- Rauwertz, Johannes, predikant: 485, 490, 496, 504, 510, 517, 523, 526, 530, 534, 539, 545-548, 552, 557, 564, 569, 583, 589, 595, 604, 942.
- Ravenstein: 176.
- Land van: 126.
- predikant te, zie Straatman.
- Ravenstein, Anthonius, schoolmeester te Nieuwaaal: 442, 459.
- Ravenswaaij: LXIV, 9, 282, 290, 314, 350, 354, 361, 373, 927.
- Rechtspraak*, kerkelijke, zie Tuchtprocedures.
- wereldlijke: LXXXIII, 276, 367, 376, 465, 584, 644, 868.
- Redincham, zie Renkum.
- Reede, zie Rheydt.
- Reefs, Ernst, ouderling te Elburg: 804, 805.
- Reefsensus, zie Revius.
- Reeuwijk: 446.
- schoolmeester te, zie Nicolai.
- Regiomontanus (Königsberg), Leonardus Zegeri, student: 49.
- Regt, Matthias van, predikant: 465, 467, 468, 471, 475, 477, 479, 942.
- vrouw van: 477.
- Reinen, zie Rheenen.
- Rekken: 597, 608, 619, 921.
- Remigius (Riemen, Rijmen), Gerardus, predikant: 442-447 *passim*, 451-461 *passim*, 943.
- Remigius, Laurentius, pastoor te Millingen aan de Rijn: 169, 171, 177, 216, 220, 226.
- Remautius, Wilhelmus, predikant: L, LXVI, LXX, 175, 309, 321, 381-405 *passim*, 409, 410, 417, 418, 424, 427, 943.
- Remonstranten en Contraremonstranten*: XIII, XXIV, XXXII-LII, LVII, LXII-LXXVII, LXXXVII, 116, 117, 125, 131, 133, 137, 162-164, 169-177 *passim*, 183-192 *passim*, 198, 211, 222, 225, 301-304, 308, 310, 316, 321-343 *passim*, 353, 368, 369, 373, 399-432 *passim*, 571-573, 576-578, 584-586, 590-592, 598-603, 605, 688, 708-715 *passim*, 720, 722, 729, 733-738, 740, 862, 863, 885, 888-892, 894, 898, 901; zie ook Leer(tucht).
- Renes Wiltshut, Toenis van, te Renkum: 654.
- Renesse, Ernestus van, te Elburg: 753.
- Renkum (Redincham): 31, 262, 276, 629-634 *passim*, 645, 646, 651, 654, 663, 670-687 *passim*, 691, 698, 704, 707, 726, 731, 732, 739, 744, 747, 861, 926.
- koster te: 645, 646, 651, 677; zie ook Wijmeren.
- , – vrouw van: 646, 677.
- schoolmeester te, zie Wijmeren.
- schout van: 262, 276.
- Rente*: 225, 241.
- Renssen, Reijnier van, burgemeester en ouderling te Nijmegen: 86, 166.
- Ressen: 12, 13, 19, 24, 172, 178, 182, 195, 206, 217, 221, 229, 920.
- Reuschenberg (Ruischenbergh), Johann von, erfmaarschalk van Limburg, ambtman van Jülich: 96.
- Reusnerus, Christophorus, predikant: 154-166 *passim*, 170, 173-176, 178, 182, 186, 187, 192, 196, 197, 203, 206-217 *passim*, 224, 227, 229, 234, 354, 406, 943.
- Reviere, zie Riviere.
- Revius (Reefsensus), Jacobus, predikant: 539, 548-557 *passim*, 562, 563, 943.
- Reyersen, Jan, ouderling te Voorthuizen: 909.
- Rheden (Ree; Reyen): 72, 118, 629-636 *passim*, 645, 646, 652, 657, 663, 667, 670, 673, 676, 679, 684-691 *passim*, 698, 704, 707, 727, 732, 739, 745, 746, 849, 861, 927, 928.
- houtvester te, zie Heerde.
- koster te: 645.
- Rheenen (Reinen), Rutgerus à, predikant: 52-67 *passim*, 71, 75-87 *passim*, 91, 93, 97, 100, 105, 106, 115, 128, 135, 139, 143-157 *passim*, 161, 165-186 *passim*, 197, 202, 206, 215, 217, 223, 228, 232-234, 317, 388, 390, 393, 697, 943.
- vader van: 87.
- Rheewijk, Isaïc Johannis van, predikant: 107, 125, 161, 175, 197, 230, 299, 304, 307-343 *passim*, 348-363 *passim*, 368-371, 376, 377, 410, 414, 418, 458, 943.
- Rheinberg (Berck) (Köln): 708, 744.
- Rhenen (Rijnen): 46, 239, 276.
- koster te: 275.
- Rhenoy: 34, 271, 272, 382, 386, 389, 394, 404, 406, 433, 443, 445, 457, 920.

- schoolmeester te: 382, 386, 406, 433, 457; zie ook Raett.
- voorlezer te, zie Huymensen.
- Rheydt (Reede), Joost van, leengriffier van Gelre en Zutphen, burgemeester en ouderling te Arnhem: 638, 650, 704, 727.
- Rhodium, Johannes, predikant: 649-654 *passim*, 659, 710, 817, 820, 824, 825, 826, 831, 835, 838, 842, 843, 849, 850, 856, 865, 873, 877, 880-894 *passim*, 909, 911, 943.
- Ribbens, Philips, schoolmeester te Maasbommel: 212, 214.
- Riemsdijck, Wouter van, burgemeester en ouderling te Grave: 217.
- Rijckenborch, Engele ten, te Ruurlo: 524.
- Rijkewaert, Theophilus, predikant te Den Briel: 120, 127.
- Rijksen (Rixen), Elbert, ouderling te Voorthuizen: 784, 788, 813, 820, 821, 832, 844.
- Rijk van Nijmegen, kwartier of ambt van: XIII, XVI, XVIII, XXIII, XXX, XXXII, 17, 55, 226.
- burggraaf (ambtman) van, zie Gendt; Welderen.
- Rijnberk: XXI, XXIII.
- Rijnen, Jan van, schout van Ingen: 9.
- Rijnen, zie ook Rhenen.
- Rijnvisch, Henrick, burgemeester en ouderling te Elburg: 792, 877.
- Rijswijk (Gelderland): XXVIII, LXIV, 3-9 *passim*, 15, 25, 28, 33, 37, 46, 47, 52, 53, 237, 238, 240, 248, 252, 254, 261, 265, 270, 274, 280, 286, 297, 299, 307, 309, 313-323 *passim*, 329, 332, 336, 344, 350, 354, 357, 361, 364, 370-374 *passim*, 925, 927.
- koster te: 297.
- schoolmeester te: 374.
- Rimt, zie Rumpst.
- Riviere van Arschot, jonker Jan van, heer van Gelicum en Kerkwijk, gouverneur van Fort Crèvecoeur: 295, 386, 389, 395.
- Rixsen, Arlandt, ouderling te Elburg: 753.
- Robetyer, N.N., koster, ziekentrooster en voorlezer te Nederhemert: 245.
- Roche Chandieu, Antoine de la, theoloog: 70.
- Rochlingius, Johannes, predikant: 503, 510, 516, 518, 522, 523, 525, 529, 530, 533, 539, 545, 548, 552, 557, 564, 569, 583, 596, 604-612 *passim*, 618, 621, 943.
- Rockanje: 120.
- Rode van Tongerlo, mr. Johan de, richter en ouderling te Borculo: 603.
- Rodingenus, Johannes Arnoldus, predikant: 636, 943.
- Roeffsen, Evert, ouderling te Elburg: 760.
- Roermond: XIX, 88.
- bisschop van, zie Cuyck.
- deken te: 88.
- kwartier van: XIV, XV, XVIII, XIX, XXI-II.
- Rogge, Hans, ouderling te Doetinchem: 603.
- Roijs, Lysbeth, Cornelis de, te Culemborg: 462.
- Romp, Warner, te Winterswijk: 546, 588.
- Romunde, Jan van, burgemeester en ouderling te Doetinchem: 530.
- Rongius, Johannes, predikant: 3-8 *passim*, 14, 17, 22-28 *passim*, 32, 34, 36, 41, 46, 48, 52, 56, 57, 59, 63, 66, 71, 72, 75, 82, 86, 91, 93, 98, 101, 105, 106, 115, 128, 135, 139-147 *passim*, 152, 943.
- Elske, vrouw van Johannes: 78, 98; zie ook Haes.
- Rooms-katholieken, rooms-katholicisme*: XXII, XXIII, XXX, XXXI, XXXIII, LII, LXVIII, 18, 24, 26, 28, 49, 67, 70-74 *passim*, 80, 84, 90, 100, 104, 107, 108, 116, 119, 121, 122, 126, 146-151 *passim*, 155, 156, 159, 164, 173, 177-183 *passim*, 190, 195, 196, 207-210, 216, 222-225, 229, 231, 249, 250, 267, 272, 276, 282, 293, 339, 372-374, 386-393 *passim*, 403, 407, 433, 443, 445, 449, 454, 457, 460, 467, 480, 486-488, 491, 497, 498, 501, 506, 511, 512, 519, 525, 534, 540, 541, 543, 550, 553, 558-569 *passim*, 631-646 *passim*, 655, 663, 668, 669, 670, 675, 681, 693, 697, 699, 705, 717, 724, 743, 749, 764, 778, 783, 792, 799, 805, 807, 827, 830, 836, 837, 840, 858; zie ook Altaren; Bedevaarten; Heiligendagen; Missen.
- onderwijs: 108, 164, 173, 206, 209, 372, 433, 457, 467, 473, 481, 488, 491, 498, 501, 504, 506, 511, 525, 540, 631, 661, 841; zie ook Jezuietenscholen.
- regulieren (paters, monicken): 122, 173, 206, 230, 267, 465, 470, 473, 501, 512, 569, 617, 731, 783, 915; zie ook Begijnen; Jezuieten.
- seculieren (bisschoppen, pastoors, paus): XIX, XXIII-XXX, 61, 88, 99, 122, 159, 169, 171, 216, 220, 230, 249, 449, 470, 473, 478, 479, 483, 485, 486, 490, 493, 496, 504, 519, 534, 550, 567, 569, 608, 630, 632, 645, 647, 669, 671, 675, 681, 705, 731, 743, 749, 753-760, 764, 767, 782, 823, 837, 842; zie ook de afzonderlijke steden en dorpen; Cuyck, 's-Hertogenbosch; Kronberg; Metternich; Münster.

- , - ontslag van (afzetting, cassatie, opzegging, remotie): XXX, 64, 121, 480, 490, 496, 510, 645.
- , - traktement van en subsidie voor: 470, 473, 647.
- Roothusius, Thomas, predikant te Bolsward: 772.
- Rossum: XXII, 135, 264, 265, 274, 279, 280, 283, 286, 291, 293, 299, 303, 381-393 *passim*, 397-406 *passim*, 410, 419, 425, 426, 434, 435, 438, 452, 458, 927.
- schoolmeester te: 283, 293; zie ook Raet.
- , - vrouw van: 293.
- Rotarius, Lambertus (Albertus), predikant: 530, 531, 533, 539, 540, 547, 548, 552, 553, 557, 564, 569, 572, 576, 583-585, 592, 594, 603, 612, 618, 623, 943.
- Rothuis, Arnoldus, ouderling te Borculo: 583.
- Rotterdam: 37, 165, 410.
- classis, en Schieland: 410.
- Rouw, Gerrit, ouderling te Harderwijk: 881.
- Roy, Johannes de, predikant: 294, 297, 299, 304, 307, 381, 384, 388, 391, 392, 396, 397, 401-410 *passim*, 417, 423-426, 429-432, 434, 439, 441, 447, 451, 452, 457-462 *passim*, 943.
- Rozendaal: 635, 673, 691, 927, 928.
- Rubens, Philip, schoolmeester te Valburg: 24.
- Ruiden, Christophel van, schoolmeester te Deest: 150.
- Ruischenbergh, zie Reuschenberg.
- Ruissinc, Theodorus, schoolmeester en voorlezer te Beuningen: 64.
- Ruit, Jacob, burgemeester: 858.
- Rulmannus, Johannes, theoloog: 68, 386.
- Rumelaer, jonker Steven van, ouderling te Eck: 254, 336, 346, 354.
- Rump, zie Romp.
- Rumphius, Theodorus, predikant: 525-533 *passim*, 539, 548, 552, 553, 557, 564, 569, 583, 603, 607, 609, 612, 619, 623, 943.
- Rumpt (Rimt): 48, 268, 270, 274, 286, 293, 297, 299, 381-388 *passim*, 392, 395, 397, 401, 403, 406, 410, 426, 433, 434, 442, 447, 452, 458, 462, 922.
- heer van: 395, 442.
- schoolmeester te: 385; zie ook Gielissen.
- schout van: 442.
- [Run]: 38.
- Rutenberg tot Zuthem, jonker Unico van den, drost van IJsselmuiden: 895.
- Rutenburgh, Arent van, ouderling te Hattem: 916.
- Rutgeri, zie Verbruggen.
- Ruurlo: XLIV, 478, 480, 485-491 *passim*, 500, 504-517 *passim*, 523, 524, 526, 530, 532, 533, 546, 548, 552, 556, 557, 570, 578-583, 585, 592, 594, 603, 612, 661, 927.
- Ruytenberch, Henrick, koster en schoolmeester te Wilp: 744.
- Ruyter, Johan de, ouderling te Wageningen: 698, 744.

S

- Sacramenten*: 3, 34, 86, 92, 106, 250, 261, 348, 375, 582, 594, 601, 631, 639, 700, 708, 709, 736, 747, 757, 791, 901; zie ook Avondmaal; Doopbediening.
- Sadeel, zie Roche Chandieu.
- Sagelius, Conradus, predikant: 348, 352, 510-517 *passim*, 521-526 *passim*, 530, 532, 533, 539, 548, 552, 557, 564, 569, 583, 604, 612, 620, 943.
- Salingensis, Wesselus Matthei, predikant: 762-777 *passim*, 782, 943.
- Salinghen, zie Solingen.
- Samenwoning* (concubinaat; boeleren): 5, 8, 13, 21, 38, 53, 64, 68, 195, 250, 256, 259, 267, 369, 389, 432, 465, 478, 486, 490, 573, 596, 630, 635, 701, 759, 761, 785, 791, 803, 815, 819, 841, 851, 854.
- Samosatenen, samosatenianisme*: 163.
- Sande, dr. Carel van de, secretaris van de Gelderse Rekenkamer en ouderling te Arnhem: 666.
- Sande, dr. Frederik van de, raadsheer in en member van het Hof van Gelre en Zutphen: XLI, XLIII, 241, 566, 650, 701, 705, 706, 720, 722.
- Sanders (Zandersz.), Wolter, ouderling te Barneveld: 687, 690, 862, 865.
- Sanderus, Johannes, predikant: 753, 760-762, 766-779 *passim*, 784, 785, 788, 792, 796, 797, 801, 802, 804, 809, 813, 943.
- Santen, zie Xanten.
- Sartorius, Johannes, student: 561.
- Sasius, zie Zasius.
- Sauvegarden*: 19, 241, 256.
- Schaep, Gerardus, ambtman van Bijland: 24, 25, 28, 57, 72, 73, 93, 141.
- Scheiding*, zie Echtscheiding.
- Schellaert van Obbendorf, Daem, heer van Doorwerth: 637, 645.
- Schellaert van Obbendorf, Johan, heer van Doorwerth: 697.
- Schellaert van Obbendorf, Daem Willem, heer van Doorwerth: 701, 731.
- Schenkenschanz, Fort ('s-Gravenweert): XXXIII, LIII, 3, 6, 7, 13, 14, 21-27 *passim*,

- 32, 36, 41, 45-66 *passim*, 71, 75, 78, 81, 89, 91, 97, 105, 106, 110, 115, 128, 130, 135, 139, 142, 144, 148, 153, 156, 157, 161, 166, 167, 170, 175, 182, 187, 197, 200, 217, 223, 228, 300, 402, 927.
- schoolmeester te, zie Penningh.
- Schepelitus, Petrus, predikant te Wachtedonk: 24, 26.
- Scherpenzeel: 87, 88, 629-636 *passim*, 640-642, 645, 651, 657, 659, 663-687 *passim*, 691-707 *passim*, 727, 732, 739, 744-748 *passim*, 791, 861, 927.
- drost te, zie Veluwe, landdrost.
 - koster te: 645, 703, 705.
 - pastoor te: 630, 633, 636, 791.
 - schoolmeester te: 663, 667; zie ook Lemgo.
 - schout van: 63.
 - vrouwe van, zie Lynden.
- Scherpenzeel, Johan van, heer van Scherpenzeel, landdrost van Veluwe: XXIV, 88, 642, 672, 676, 678, 681, 703, 705, 880.
- Schettens: 747.
- predikant te, zie Sopingius.
- Scheur, Henrick van der, te Nijkerk: 823.
- Scheutzlich, Georg, predikant te Wesel (Kleve): 126.
- Schimmelpenninck, Arndt, vicaris te Zutphen: 519, 681.
- Schoemaker, Bertolt, burgemeester en ouderling te Lochem: 517, 583.
- Scholten: XXX, LV, LX, LXIII, LXVIII, LXXVII, 4, 53, 83, 130, 203, 283, 366, 369, 371, 372, 374, 382, 385, 388, 447, 467, 469, 473, 474, 481, 483, 488, 500, 501, 504, 508, 513, 515, 529, 545, 549, 570, 634, 638, 640, 663, 671, 727, 748, 758, 764, 796, 800, 807, 868, 907; zie ook Gymnasia Illustria; Jezuietenscholen; Latijnse scholen; Rooms-katholieken, onderwijs; Statencollege; Universiteiten.
- toezicht op (scholarchen): 529, 637, 768, 778, 831.
- Scholtmannus, Johannes Laurentius, schoolmeester te Dodewaard, Opheusden en Hien: 8, 13, 17, 23, 30, 34, 38, 42, 47, 49, 69, 251, 307, 346, 353, 360, 363, 369.
- Schomantius, Johannes, rector en proponent te Tiel: 38, 55, 256, 261, 266.
- Schoolmeesters: XV, XXIV, XXV, XXVIII, LI, LII, LVI, LXXIX, 4, 6, 9, 10, 17, 22, 28, 29, 33, 37-39, 58, 64-69 *passim*, 77-83 *passim*, 87, 88, 93, 94, 101, 104, 108, 109, 118, 119, 121, 129, 130, 131, 136, 137, 145, 147, 149, 157, 158, 159, 164, 165, 171, 172, 176-179, 206-210, 222-224, 231, 237, 243, 246, 251, 255, 260-278 *passim*, 283, 287, 288, 293-302 *passim*, 321, 328, 346, 353, 360-365 *passim*, 372, 374, 382, 385, 388, 389, 395, 397, 404, 411, 432-434, 442, 443, 454, 459, 470, 473, 483, 485, 488, 490, 494, 495, 500, 501, 515, 524-532 *passim*, 540, 546, 560, 567, 569, 570, 586, 589, 604, 614, 620, 621, 631, 634, 635, 645, 649, 651, 652, 662, 663, 667, 671, 672, 678, 693, 697, 741, 742, 746, 753, 767, 768, 771, 796, 814, 819, 841, 867, 868, 907, 908; zie ook Belijdenisgeschriften; Examens; Latijnse scholen.
- ontslag van: LI, 64, 104, 108, 121, 130, 178, 214, 225, 293, 346, 353, 365, 454, 483.
 - traktement van en subsidie voor: XV, LXI, 6, 10, 17, 24, 38, 39, 42, 46, 61, 69, 76, 78, 79, 94, 99, 101, 108, 118, 119, 129, 131, 137, 141, 149, 150, 158, 159, 209, 214, 225, 246, 248, 250, 269, 297, 328, 365, 367, 372, 382, 385, 394, 398, 407, 442, 443, 453, 459, 468, 470, 473, 488, 494, 501, 560, 746, 814, 868, 907.
- Schoonderwoerd, heerlijkheid: XXII, 297, 366.
- Schoonhoven: 5, 389, 437, 438.
- burgermeester te: 437.
 - predikant te, zie Sevenhuysen.
- Schoonhovieus, Jacobus, predikant: 631, 687, 690, 788, 789, 793, 797, 798, 801, 805, 809-825 *passim*, 838, 844, 848, 849, 855, 857, 858, 862, 865, 870, 871, 874, 878-890 *passim*, 896, 905, 909, 912, 943.
- Schotanus (Scotanus), Gellius (Bernardi), predikant te Goutum en Zwichum: 649.
- Schotland, *Schotten*: 194, 389, 536, 891.
- Schrammius, Henricus, predikant: 590, 670-679 *passim*, 683-698 *passim*, 702-714 *passim*, 726, 727, 731, 732, 734, 738, 739, 743, 745, 750, 861, 864, 870, 943.
- Schrantz, Bartholomeus, predikant: 670, 671, 673, 943.
- Schrassert, Coop (Jacobus), secretaris van de Gelderse rekenkamer, ouderling te Putten: 887, 905.
- Schrassert, Otto, stadssecretaris en ouderling te Harderwijk: 781.
- Schrassert, Peter, ouderling te Hattem: 792, 804.
- Schrunder, Theodorus, preceptor te Burgsteinfurt (Steinfurt): 525.
- Schuell, zie Verschuyll.
- Schulden: 78, 506, 646, 839.
- Schulten, Johannes, schoolmeester te Ede: 744.
- Schultetus, Joannes, schoolmeester te Lienden: 365.

- Schultgen, Vincentius, predikant: 485, 490, 493, 499, 505, 508, 510, 514, 517, 523, 525, 526, 530, 534-540 *passim*, 545, 548, 552, 557, 564, 570, 583, 603, 612, 943.
- Schurckmannus, Franciscus, predikant te Deventer: 770.
- Schutte, Johan, ouderling te Zutphen: 522, 526.
- Schuttenbieren, zie Huwelijksfeesten.
- Schuurman, Johan, ouderling te Epe: 809, 838, 856.
- Scrivierius, Antonius, proponent: 367.
- Scultetus, Abraham, hofpredikant te Heidelbergh: 580.
- Seis, zie Zeistius.
- Selbach, Philippus Ludovicus, predikant: 214, 216, 218, 224, 229, 232, 943.
- Selcart, Albert, predikant: 106, 258, 259, 264, 266, 270, 274, 283, 286, 292, 299, 304, 944.
- Selcart, Caspar, proponent: 130.
- Seporinus, zie Ceporinus.
- Seroyen, Johannes, predikant: XXXVIII, XXXIX, 188, 317, 319, 326, 327, 329, 336, 344, 349, 354, 356, 366, 439, 944.
- Serris (Sergius), Assuerus (Ahasverus) Florentii, predikant: 687, 690, 850-865 *passim*, 870, 871, 874, 878-890 *passim*, 894-897, 905, 909, 912, 916, 944.
- Servatius, Winandus, schoolmeester te Deil: 385.
- Sevenhuysen, Gerardus, predikant te Schoonhoven: 437.
- Severin, N.N., ouderling te Grave: 229.
- Sigart, Jacobus, predikant: 168, 171, 176, 183, 187, 192, 193, 197, 207-217 *passim*, 223-228 *passim*, 232, 233, 364, 368, 458, 944.
- Sigerus, zie Phalius.
- Sijnwaard, zie Zennewijnen.
- Siligineus (Rogge), Theodorus, predikant te Veenendaal: 648.
- Silla (de Sille), dr. Laurentius, burgemeester en ouderling te Arnhem: 701, 727.
- Silvolde: 479, 485-487, 490, 495, 499, 512, 517, 522, 525, 527, 533, 536, 544, 552, 557, 566, 569, 571, 583, 588, 604, 612, 927.
- pastoor te: 479; zie ook Wolterus.
- , – vrouw van: 479.
- schoolmeester te, zie Keteler.
- Simons, Teunesken, weduwe te Nederhemert: 408.
- Singendonck, Pontiaen, burgemeester en ouderling te Nijmegen: 144, 217.
- Sint Andries, Fort: XXII, XXXII, 44, 45, 166, 197, 217, 239, 242, 264, 265, 270, 274, 288, 291, 299, 358, 381, 383, 386, 388, 392, 396-406 *passim*, 418, 419, 425, 426, 434-439 *passim*, 444-452 *passim*, 456, 458, 459, 925, 927.
- gouverneur van: 288, 406.
- Sint Anthonius: 732, 749.
- Sint Jacob: 656.
- Sint Jan: 287.
- Sint Jan, kapittel van, te Utrecht: 241.
- Sint Maarten (Martini): 33, 565.
- Sint Mariëngaarde, klooster te Opheusden: XVII, 294.
- Sint Paulus, abdij van, te Utrecht: 243, 255.
- Sitterich, Willem van, ouderling te Amsterdam: 909.
- Sixti, Sibrandus, predikant: 98, 110, 140, 252, 253, 258, 260, 265, 270-280 *passim*, 286, 291, 293, 299, 304, 307-322 *passim*, 944.
- Slatius, Henricus, predikant: XXXVII, 95, 98, 99, 104-119 *passim*, 127, 165, 285, 944.
- Slijk-Ewijk: 22, 24, 59, 60, 63, 66, 75, 81, 86, 87, 91, 97, 105, 106, 110, 115, 128, 139, 144, 148, 153, 157, 158, 161, 166, 170, 175, 182, 187, 197, 217, 223, 227, 228, 313, 321, 452, 923, 927.
- Slosen, Derck, ouderling te Lochem: 557.
- Sloten (Friesland): 887.
- Sluiters, Geesken, te Gendringen: 596, 597.
- Smetius (Smith), Johannes, predikant: 189, 192, 196, 205-212 *passim*, 217, 223-234 *passim*, 354, 421, 944.
- Smit, Jan: 719.
- Sneek, classis: 887.
- Socinus, Faustus, theoloog: 112, 114, 724, 728.
- Socinianen, socianisme: XXXV, XXXVII, 108, 112, 114, 134, 163, 422, 601, 717, 724, 728, 736, 901.
- Soest (Benthemensis), Henricus Johannes, predikant: 893-896, 905, 909, 912, 944.
- Soet, Aerndt Cornelissen, ouderling te Opheusden: 357.
- Soldaten, zie Leger.
- Solingen (Salinghen; Sallingen): 220, 763, 767, 770.
- predikant te, zie Leunesladd.
- Solingius, Casparus, predikant: 476, 483, 485, 490, 494, 496, 501-503, 507-533 *passim*, 539, 540-543, 547, 548, 551, 552, 556, 557, 563, 569, 576, 583, 584, 944.
- Sonnus, Petrus, predikant: LXXVII, 629-650 *passim*, 654, 660, 664, 665, 788, 805, 814-816, 944.
- Sophianus, Johannes, predikant: 174, 215, 217, 218, 224-234 *passim*, 944.
- Sopingius, Adolphus, predikant: 706, 746, 944.

- Sopingius, Christianus, predikant: 115, 269, 270, 274, 278, 280, 281, 285-287, 291, 293, 294, 944.
- Spaens, N.N., hopman te Anholt: 469, 479.
- Spaldorp, heerlijkheid: 102.
– vrouwe van, zie Wyllich.
- Spanaeus, Bernardus Gosewini, predikant: 511, 516, 517, 523, 524, 533, 539, 542, 548-557 *passim*, 569, 574, 594, 598, 599, 603, 609, 612, 618-625 *passim*, 732, 944.
- Spanje, *Spanjaarden*: XIII, XIX-XXXVII, XXX, 19, 134, 246, 761; zie ook Bergh; Filips II; Mendoza; Overheden, Spaanse; Spinola.
- Spankeren: 504, 629-637 *passim*, 641-648 *passim*, 669, 672, 707, 744, 927.
– kosten en schoolmeester te: 645; zie ook Jansen.
- Spelen*, zie Volksspelen.
- Spenhovius, Johannes, predikant te Utrecht: 290.
- Spindler, Georgius, theoloog: 11, 50, 261.
- Spinola, Ambrogio, Spaans legeraanvoerder: XXI, XXIII, XXVII.
- Spranckhuysen, mr. Elias van, predikant: 197, 354, 402, 403, 406, 410, 412, 413, 423-426, 434, 436, 439, 442, 446-453 *passim*, 944.
- Spruyt, Johan, ouderling te Tiel: 368.
- Stadtlohn (Münster): 524.
- Stalenius, Henricus, predikant te Issum (Kleve): 107.
- Stalius, Thomas Maartenz., predikant: 151, 155, 156, 162, 166, 170, 176, 178, 182, 186, 187, 192, 197, 207, 944.
- Stangerus, Regnerus, predikant te Goor: 637.
- Statencollege: 77; zie ook Leiden.
- Staten-Generaal*: XIII, XXXIV, 82, 116, 119, 122, 131, 242, 256, 301, 420, 547, 566, 742, 748, 829, 830, 831, 834.
- Staverden: 867.
- Stedemeyer, Bernardus, predikant: 510-517 *passim*, 522, 523, 526, 530, 533, 537, 539, 546-552 *passim*, 556, 561-563, 567, 569, 574, 576, 580, 583, 598, 944.
- Steendeler, Aert van, ouderling te Nijkerk: 912.
- Steenderen: 470, 478, 484, 485, 490, 491, 501, 505-517 *passim*, 523, 525, 526, 530, 534, 535, 545, 548, 552, 557, 564, 570, 583, 603, 612, 639, 927.
– geërfden te: 484.
– pastoor te: 484.
– richter van: 505.
- Steenwijk: 819.
- Steenwijk, Roelof van, stadssecretaris en ouderling te Nijmegen: 71.
- Steenwijk/Vollenhove, classis: 592.
- Stege, Peter ter, secretaris van de Gedeputeerden van het kwartier Veluwe: 858.
- Steinfurt, zie Burgsteinfurt.
– graaf van, zie Benthem.
- Stelant, Arnoldus, predikant: 3, 5, 944.
- Stephani, Hermannus: 300.
- Stephani, dr. Wilhelmus, predikant: XL, 187, 198, 336, 352, 439, 706-708, 710, 716-719, 723, 724, 732, 734, 738, 742, 743, 905, 908, 944.
- Stephanus, te Deil: 38, 49.
- Stepraedt, Johan van, heer van Dodden-daal: 172.
- Sterrenbergius, Henricus, schoolmeester te Alphen: 158, 169.
- Steven, te Deil: 256.
- Steven, mr., ouderling te Zaltbommel: 384, 426, 429, 439, 444.
- Stevens, Hendrik: 129.
- Stevensen, Wouter, te Aalst: 44.
- Stip, Nicolaus, student te Den Briel: 120.
- Stipelius, Wemmarus, predikant: 797-817 *passim*, 945.
- Stirum, zie Limburg-Stirum.
- Stockius, Henricus, huisleraar bij de vrouwe van Spaldorp: 102.
- Stoeldrayer, Berent, te Hummelo: 504.
- Stoterus, zie Plettenberg.
- Straatman, Joachim, predikant: 687, 849-851, 856-861, 865, 869-898 *passim*, 905, 912, 916, 945.
- Straatman, Petrus, predikant: 129, 140, 144-148 *passim*, 153, 154, 157, 161, 166, 168, 170, 171, 175-177, 182, 187, 192, 197, 203, 205, 207, 214, 218, 228, 945.
- Straatsburg, zie Hollingerus.
- Strackius, Theodorus, predikant: 215, 216, 218, 224, 227, 228, 232, 945.
- Studenten*: 29, 49, 73, 112, 114, 120, 151, 155, 239, 255, 478, 517, 534, 559, 561, 587, 680, 691, 779, 824, 826, 836, 850.
– alumni: LXXXIII, 295, 300, 307, 310, 562.
– beurzen voor: LVI, LXXXIII, 21, 120, 239, 396, 408, 474, 478, 488, 512, 517, 534, 616, 779, 783, 789, 818, 831.
- Suavius, Andreas, predikant: 187, 336, 426, 510-533 *passim*, 539, 540, 546-552 *passim*, 557-563 *passim*, 567, 569, 572, 576, 580, 583, 584, 589, 590, 593, 599, 603, 607-612 *passim*, 618-623 *passim*, 890, 893, 945.
- Suavius, Andreas, predikant: 539, 569, 570, 583, 588, 597, 603, 611, 612, 945.

- Suavius, Daniël, predikant: 539, 569, 570, 583, 588, 603, 612, 617, 618, 945.
- Suchtelen, Gerhard van, te Deventer: 584.
- Suermont, Willem, ouderling te Zoelen: 336, 358.
- Superstitie: 487, 491, 498, 705, 888, 898; zie ook Begrafenisgebruiken; Toverij.
- Sutorius, Johannes, predikant: 478, 479, 945.
- Swaeffken, N.N., pater: 506.
- Swaer, Everhardus, pastoor en deken te Nijkerk: 753.
- Sweers, Arnt, ouderling te Nijmegen: 161.
- Sweertius, Robertus, plebaan te 's-Hertogenbosch: 273.
- Switterius (Zuiterius), Johannes Paulusz., predikant: 641, 686, 687, 690, 762, 766-776 *passim*, 780-797 *passim*, 804-828 *passim*, 832, 835, 838, 844, 848, 849, 854, 856, 861, 864, 865, 869-877 *passim*, 881-890 *passim*, 896, 904, 907, 909, 912, 945.
- Sylvanus, Wilhelmus Lubberti, proponent: 855.
- Synode, Nationale: XXXIV, XXXIX, XL-XLII, 116, 117, 125, 131, 133, 160, 163, 164, 183, 185, 186, 222, 242, 281, 301, 332, 334, 348, 360, 369, 373, 414, 416, 421, 422, 427, 436, 474, 476, 489, 498, 504, 508, 529, 538, 547, 561, 584, 589, 593, 596, 601, 624, 653-658 *passim*, 662, 668, 671, 674, 688, 689, 692, 696, 697, 712, 713, 736, 783, 794, 797, 816, 829, 830, 834, 863, 867, 879, 885, 895, 900.
- Nationale, Dordrecht (1578): XVIII, 375, 467, 663.
 - Nationale, Dordrecht (1618-1619): XXXV, XLVI-LV *passim*, LXII-, LXIII, LXVI, LXVII, LXIX, LXXVI, 190, 193, 194, 198, 200-202, 208, 225, 335, 337, 343, 352, 418, 428, 436-443 *passim*, 447, 604, 606, 614, 621, 740-748, 905, 906.
 - , - acta van: 202, 207, 218, 220, 222, 229, 352, 353, 355, 441, 445, 446, 454, 459, 474, 619.
 - , - canones van (Dordtse leerregels): L-LII, 198, 201, 202, 208, 231, 233, 355, 362, 367, 371, 439-441, 443, 604, 614, 739-747 *passim*, 906, 908.
 - Nationale, 's-Gravenhage (1586): XX, LIII, LXXVIII, 8, 20, 39, 51, 127, 132, 242, 302, 317, 419, 538, 582, 640, 658-663 *passim*, 689, 692, 731, 733, 745, 746, 763, 764, 768, 770, 774, 779, 782, 790, 810, 815, 859, 863, 866, 871.
 - Nationale, Middelburg (1581): XIX, 467, 731, 745.
 - Oecumenische: 334, 421, 422.
 - , - van Nicea: 476.
 - Provinciale: 117, 125, 160, 183, 469, 712, 867.
 - Provinciale, Gelderland: XV-LXXXV *passim*, 4-24 *passim*, 29-39 *passim*, 43, 48-55 *passim*, 59, 64, 65, 67, 77, 98, 102, 107, 114, 116-118, 124-136 *passim*, 141, 142, 146, 160, 163, 168, 177-188 *passim*, 192, 193, 198-212 *passim*, 216-232 *passim*, 238, 241, 247-255 *passim*, 262, 263, 280, 282, 286, 297, 298, 302-304, 308, 310, 319, 328, 333-336, 340-348 *passim*, 352-356, 360, 361, 369, 372, 397, 416-424, 426-428, 435-443 *passim*, 456, 457, 466, 469-477 *passim*, 481, 482, 486, 487, 492-502 *passim*, 506, 509, 511, 513, 520, 537, 540, 551, 554, 555, 557, 561, 565, 571, 573, 585, 589, 590, 593, 598-604, 623, 632, 638-643 *passim*, 648, 649, 655-660, 662, 670, 674, 680, 685, 688, 693, 695-697, 699, 712, 716, 722, 733, 735-737, 741, 745, 747, 749, 759, 763, 764, 769-790 *passim*, 794, 796, 798, 803-810 *passim*, 814, 827-836 *passim*, 843, 846, 857, 868, 872-881 *passim*, 892-914 *passim*.
 - , - acta van: LVII, LXXV, 4, 51, 57, 58, 61, 65, 67, 85, 93, 123, 128, 131, 132, 192, 202, 207, 220, 222, 225, 229, 255, 269, 279, 285, 298, 333, 334, 340, 347, 361, 373, 447, 460, 471, 485, 489, 492, 504, 508, 512, 544, 551, 607, 616, 624, 651, 662, 663, 668, 670, 677, 681, 695, 713, 746, 763, 798, 851, 857, 871, 872, 885, 896, 913.
 - , - gecommiteerden van: XXXII, XLIX, L, 187-198 *passim*, 202, 204, 207, 336, 337, 339, 343-345, 347, 352-357 *passim*, 427, 428, 435, 437.
 - , - gedeputeerden naar: XXXVI, XLIII-L *passim*, LIV, LV, LIX, LX, LXIII, LXVI-II, LXXII, LXXVII, LXXVIII, LXXXII, 4-6, 14, 21, 31, 40, 54, 55, 62, 70, 80, 90, 102, 103, 118, 122, 127-134 *passim*, 141, 143, 174, 177, 180-188 *passim*, 207, 211, 223, 224, 226, 246, 251, 273, 291, 297, 303, 304, 328, 331-333, 347, 356, 366, 370, 376, 409, 411, 418-420, 423-425, 444, 456, 457, 466, 467, 474, 481, 487, 489, 495-509 *passim*, 513, 514, 519, 530, 537, 551, 561, 593, 603, 606, 608, 616, 617, 620, 632, 638, 640, 644, 650, 653, 656, 660, 665, 669, 673-686 *passim*, 692-697 *passim*, 702, 704, 706, 712, 733, 735, 738, 743, 748, 749, 770, 780, 785, 792, 796, 804, 808, 812-819 *passim*, 824, 827, 828, 842, 847, 855, 860, 869, 872, 873, 877, 880, 883, 892, 893, 900, 902, 907, 908, 914, 915.
 - , - gedeputeerden van: XXXII, XXXVI-XXXVIII, XLIII, XLV, LV, LVII, LXV,

LXXVII, LXXXI, 6, 25, 42, 77, 89, 102, 113-118 *passim*, 123-125, 132, 133, 193, 198, 199, 201, 204, 219, 227, 230-232, 239, 241, 242, 255, 256, 282, 283, 289-291, 302, 304, 324, 334, 340, 344, 348, 361, 372, 373, 434-436, 442, 492, 493, 499, 513, 539, 544, 546, 552, 557, 559, 561, 566, 573, 580, 590, 594, 656, 658, 668, 680, 689, 692, 697, 699, 706, 709, 710, 727, 739, 749, 807, 810, 836, 852, 864, 867, 871, 875, 878, 879, 890-898 *passim*, 904, 906.

–, – gravamina voor: XXXVI, 4-6, 9, 17, 21, 38, 53, 77, 102, 123-125, 132-134, 181, 183, 184, 207, 210, 211, 222-226, 246, 251, 262, 263, 282, 304, 310, 333, 334, 369, 372, 373, 420-422, 436 443, 444, 457, 466, 472-474, 476, 481, 482, 487, 492-499 *passim*, 506-514 *passim*, 518, 540, 561, 596, 606, 616, 620, 639, 640, 642, 648, 656, 660, 661, 663, 692, 693, 699, 733, 749, 771, 785, 789-798 *passim*, 802-811 *passim*, 815-823 *passim*, 827-834 *passim*, 841, 842, 846, 853, 858, 866, 868, 875, 903, 907, 914, 915, 917.

– Waalse (Franse): 154, 193, 427.

T

Taffin, Jean, theoloog: 261.

Taemelinck, Hendrick, ouderling te Doesburg: 603.

Tammerus, Henricus, predikant: 945.

Tapperijen, zie Herbergen.

Tatz, Fredericus, te Lunteren: 630, 633.

Taurinus, Jacobus, predikant te Utrecht: 290.

Tellicht (Telcht), jonker Lambert van: 276.

Terborg: 465, 479, 486, 490, 491, 495, 496, 499, 509, 510, 512, 516, 517, 522, 523, 527, 533, 536, 544, 548, 552, 557, 564-571 *passim*, 583, 588, 604, 612, 617, 922, 927.

– koster te: 491; zie ook Groot.

– pastoor te: 479, 486; zie ook Groen.

–, – vrouw van: 479, 485.

Terwolde: 629, 636, 640, 646-651 *passim*, 655, 659, 663-676 *passim*, 680-687 *passim*, 691, 698, 700, 704, 707, 727, 732, 739, 745, 746, 861, 927.

– jonkers te: 640, 646.

– koster te, zie Andries.

– schoolmeester te: 663, 667, 746.

– schout van, zie Voorst.

Teschenmacher, Werner, predikant te Kleve: 213, 219.

Testimonia, zie Predikanten, attestaties.

Teunissen, Gijsbert, ouderling te Putten: 881.

Texel: 471.

Theodori, Lubbertus, koster te Voorst: 744.

Theodoricus, zie Crevelt; Knoop.

Theologen: 11, 13, 50, 68, 70, 112, 114, 193, 261, 386, 421, 425, 563, 572, 716, 721, 723, 724, 728, 740, 846; zie ook Arminius; Danaeus; Gomarus; Gretser; Lubbertus; Pareus; Polyander van Kerckhoven; Thysius; Vorstius; Zanchius.

Tholen: 44.

Thysius, Anthonius, hoogleraar en ouderling te Harderwijk: LXXXI, LXXXVII, 108, 333, 687, 690, 727, 812, 835, 836, 861, 864, 894, 904.

Tiel: XXIII, XXIV, XXVIII-XXX, XXXVIII, XXXIX, XLIX-LV *passim*, LVIII-LXIII, LXV, 3, 6, 7, 10, 14, 16-18, 22-48 *passim*, 52-66 *passim*, 74, 98, 110, 115, 128, 135, 138, 148, 154, 158, 166, 175, 237, 240, 243-371 *passim*, 377, 381, 384, 396, 397, 403, 406, 410, 418, 420, 427, 435, 447, 452, 551, 695, 846, 872, 928.

– burgemeester van, zie Aelberts.

– koster te: 323.

– rector te, zie Lenardts; Schomantius.

– schepen van, zie Aelst; Boschman; Bossens; Hendrickss.

– stadssecretaris te, zie Benthem.

Tielerwaard, ambt van: XVI, XXII, XXIV, XXIX, XXXI-XXXIII, LIX, LXXXII, 24, 30, 31, 43, 49, 54, 55, 74, 239-241, 250, 289, 398, 399, 406, 433, 434, 443, 449, 487, 677, 836, 843.

– ambtman van: XVI, XVII; zie ook Giesen; Torck.

– rentmeester over de geestelijke goederen in het, zie Broeck.

Tijdrekening: 66, 70, 128, 135, 152, 177, 195, 206, 245, 258, 264, 274, 280, 297, 363, 539, 650, 667, 690, 753, 757, 758, 769, 820, 825, 843, 869.

Timanni, Altetus, schoolmeester te Nijkerk: 753.

Timannus, Johannes, preceptor te Nijmegen: 202.

Toenhuis, Jan, ouderling te Lochem: 563, 569.

Thomas, Wilhelmus: 794.

Tonsorius, Gerardus, predikant: 7, 8, 12-14, 19-27 *passim*, 32, 36, 41, 44, 45, 48, 52, 237, 240, 945.

Torck, Johan, heer van Nederhemert, ambtman van Bommel, Tieler- en Bommelerwaard: 407, 455, 459, 460.

Toverij: 43, 546, 597, 681, 705, 803, 805, 888.

- Trakementen*, zie Predikanten, trakementen; Rooms-katholieken, Seculieren; Schoolmeesters, trakement.
- Trajectum, zie Utrecht.
- Trebellius, zie Heynsbergen.
- Tremoniensis, Johannes, predikant: 8, 468, 469, 472, 478, 485, 490, 494, 639, 945.
- Triell, zie Driel.
- Trier, keurvorst en aartsbisschop van, zie Metternich.
- Triest, Jerifaeas van, ouderling te Lienden: 357, 363.
- Trinitatis*: 152, 155, 172, 178, 185.
- Trouwen*, zie Huwelijk.
- Tucht (discipline)*: 637, 639, 692, 757; zie ook Censura morum; Dronkenschap; Huwelijk; Leer(tucht); Ontucht; Predikanten, ontslag; Predikanten, schorsing; Tucht-procedures; Visitatie.
- Tuchtprocedures*: 40, 181, 347, 353, 354, 356, 373, 515, 528, 532, 563, 646, 658, 827, 886, 898; zie ook Predikanten, ontslag; Predikanten, schorsing; Predikanten, tucht(procedures).
- Tuil (Zuil): 39, 46, 52, 237, 263, 272, 284, 289, 294, 299, 304, 381, 384, 388-397 *passim*, 401, 403, 406, 410, 426, 439, 441, 447, 452, 458, 462, 928
- heer van: 462; zie ook Hackfort.
 - schout van: 462.
- Turken*: 716, 722.
- Twello: LXXVI, 583, 629, 633, 640-646 *passim*, 663-679 *passim*, 683, 685, 687, 691, 698, 704, 705, 707, 727, 732, 739, 744, 745, 820, 861, 928.
- jonker te: 640.
 - koster en schoolmeester te: 645, 667; zie ook Leonardi.
 - schout van, zie Voorst.
- U**
- Ubbergen, heer van, zie Vijgh.
- Uden (Land van Ravenstein): 219.
- predikant te, zie Beventrop.
- Uitgeest, secretaris te: 643.
- Uitverkiezing* (predestinatie):XXXIV, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XLII, 112, 131, 132, 163, 185, 186, 201, 301, 324, 330, 333, 402, 425, 428, 429, 430, 555, 700, 714, 717, 720, 721, 723, 837.
- Unie van Utrecht, 1579*: XIV.
- Universiteiten*: 360, 482, 500, 586, 716, 875.
- Universiteit van Franeker*: 112.
- Universiteit van Heidelberg*: 821, 826.
- Universiteit van Leiden*: XXXIV, XXXV, 49, 112, 113, 126, 317, 360, 538, 689, 863.
- Urbanus, Johannes (Georgii), predikant: 102, 333, 564, 570, 687, 690, 817-828 *passim*, 832-838 *passim*, 842-849 *passim*, 853, 856, 860-865 *passim*, 869, 870, 873, 877, 880-896 *passim*, 904, 908-917 *passim*, 945.
- Urpach, Wilhelmus: 666.
- Ursinus, Zacharias, theoloog: 11, 50.
- Utrecht, provincie (Sticht van): XXXVIII, 211, 295, 620, 649.
- Staten van: 114, 244, 290, 352, 440.
 - provinciale synode (classis) van: 113, 199, 352, 440, 555, 742, 906.
- Utrecht (Trajectum), stad: XLVIII, 241, 243, 246, 255, 265, 290, 382, 396, 408, 476, 647.
- abdij te, zie Sint Paulus.
 - bisdom: XX.
 - Collegium Paulinum te: 396, 408.
 - kapittelen, zie Oudmunster; Sint Jan.
 - predikant te, zie Spenhovius; Taurinus.
- Usselinx, Ariaen, ouderling te Elburg: 769.
- Utslach, Johannes te, pastoor te Doornspijk: 753, 759, 782.
- Uuytenbogaert, Johannes, predikant te 's-Gravenhage: 122, 719.
- V**
- Vaassen: 661, 677-687 *passim*, 732, 753, 777, 785, 788, 793, 797, 807, 810, 818, 841, 845, 852, 857, 862, 865, 870, 874, 878-890 *passim*, 896, 905, 909, 912, 928.
- pastoor te, zie Heerde.
 - schoolmeester te, zie Brandt; Heyden.
- Vacatures*: XXVII, L, LVI, LXI, 17, 88, 94, 130, 136-141 *passim*, 149, 184, 206, 215, 219, 230, 231, 249, 262, 293, 308, 312, 319, 376, 382, 421, 449, 453, 459, 487, 495, 498, 499, 507, 516, 550, 551, 584, 623, 629, 640, 641, 655, 657, 662, 667, 675, 684, 691, 704, 732, 745, 747, 771, 772, 822, 875, 878, 880, 887; zie ook Beroepen.
- bediening tijdens (verwaring): XXVIII, LVI, LX, LXIV, LXVIII, LXX, LXXIII, LXXIV, LXXXIII, 4, 25, 46, 73, 83, 89, 121, 136, 143, 152, 155, 159, 165, 172, 178, 182, 185, 195, 206, 210, 221, 233, 234, 289, 294, 298, 300, 301, 347, 348, 360, 368, 372, 385, 390, 391, 395, 398, 402-409 *passim*, 417, 423, 451-459 *passim*, 479, 503, 511, 513, 551, 553, 566, 568, 597, 598, 622, 646, 649, 652, 674, 677, 684, 733, 747, 763, 768, 775, 787, 801, 822, 840, 845, 883; zie ook Weduwengeld.

- Vaget, zie Voogt.
- Valburg: XXII, 7, 14, 20, 24, 48-50, 75, 79-86 *passim*, 91, 98, 106, 108, 115, 128, 140, 144, 148, 157, 159, 164, 166, 170, 175, 182, 187, 197, 217, 218, 923, 928.
- schoolmeester te: 67, 79, 108, 159; zie ook Rubens.
- Valckenburgh, Hans Cornelii, ouderling te Nijmegen: 106.
- Valencijn (Aquensis), Petrus à, predikant: 539, 566-572 *passim*, 576, 580, 583, 595, 597, 603-609 *passim*, 612, 624, 912, 915, 916, 945.
- Vanevelt, Brinck (Amelrinck) van, schepen van Harderwijk: 753.
- Varik: 284, 300, 390, 397, 399, 406, 423, 435, 441, 452, 460, 926.
- Varick, jonker Goossen van, heer van Wijenrade, eerste rekenmeester van Gelre en Zutphen, ouderling te Arnhem: 187, 336, 427, 710, 726.
- Varsseveld: 479, 485, 486, 490-492, 497, 501, 504-506, 510, 514, 516, 517, 523-533 *passim*, 547, 548, 552, 557, 564, 569, 571, 583, 587, 595, 604, 612, 928.
- drost te, zie Fredericks; Keppel.
- pastoor te: 479, 506.
- , – vrouw van: 479.
- schoolmeester te: 490, 501, 505, 532.
- Vasten: 74, 89, 100, 639, 779, 802, 805, 810, 814, 818.
- Vasten- en biddagen: LXIX, 19, 36, 38, 143, 152, 156, 251, 289, 373, 383, 407, 455, 460, 511, 518, 524, 527, 592, 606, 623, 648, 649, 656, 659, 748.
- Vastenavond: 100, 155, 283, 471, 473, 474, 488, 493, 535, 544, 651, 854.
- Vaysen, Jacob Harmsen van, te Beekbergen: 643.
- Vechten, vechtpartijen: 209, 532, 547, 824, 826, 854, 876.
- Veenendaal: 648, 649.
- predikant te, zie Siliginus.
- schoolmeester te, zie Willemsen.
- Veere, markies van, zie Maurits.
- Veessen: 753.
- Velde, zie Veltius.
- Veldpredikanten, zie Predikanten, in het leger.
- Velp: 629-637 *passim*, 641, 673, 676, 679, 684, 687, 690, 691, 698, 699, 704, 707, 727, 732, 733, 739, 744, 745, 747, 839, 849, 861, 875, 927, 928.
- koster en schoolmeester te, zie Henrycksen.
- Velp (Veelep) (Land van Ravenstein): 122.
- pastoor te: 122.
- Velsen, Gerard van, predikant: 88, 95, 98, 104-106, 115, 120, 945.
- Velsius, Samuel, predikant: 107, 115, 118, 128, 135, 140, 144, 148, 152, 153, 158, 161, 165-170 *passim*, 176, 182, 185-187, 190-192, 194, 197, 199, 202, 203, 233, 397, 418, 945.
- Velthusius, Conradus (Gerardus), predikant: 18, 945.
- Velthuysen, Johannes, predikant: 865, 887, 896, 904-912 *passim*, 945.
- Veltius (van de Velde), Wilhelmus, preceptor te Nijmegen: 202.
- Veluwe, kwartier van: XIV, XVIII, XX, XXIII, XXIV, XXVIII, XXXVII, LI, LXXII, LXXVII, LXXXIII, 87, 88, 262, 330, 422, 436, 466, 481, 540, 576, 599, 611, 637, 638, 655, 659, 674, 682, 757, 761, 778, 792, 831, 864, 876, 882, 890.
- jonkers in: XXX, 653, 747, 748.
- landdrost (ambtman) van: XV; zie ook Apeldoorn tot de Poll; Scherpenzeel.
- rentmeester over geestelijke goederen in: 733.
- Staten van: XVI, 647, 746, 851, 872, 876.
- , – Gedeputeerden van: XV, XVII, XXIII, LXXVIII, LXXXIII, 639-647 *passim*, 655, 658, 664, 667, 668, 674, 675, 677, 681, 684, 685, 693, 703, 746, 803, 818, 827, 831, 833, 852, 855, 857, 867-874 *passim*, 878-882 *passim*, 888, 893-898 *passim*, 906, 907, 912.
- Veluwezoom, richterampt: 675, 682.
- richter van, zie Goltsteyn.
- Venator (de Jager), Johannes, predikant: 466-477 *passim*, 946.
- vrouw van: 468.
- Venlo: XVIII, XIX.
- Venray: 88.
- Verbanning: 122, 700.
- Verbeck, Symon: 251.
- Verbruggen, Johannes Rutgeri, predikant: 690, 699, 703-708 *passim*, 727, 732, 905, 909, 912, 916, 946.
- Verbruggen, Rutgerus Jansen, ouderling te Harderwijk: 781, 817.
- Vereenigde Oost-Indische Compagnie, bewindhebbers van: 114.
- Verheijden, Jacob, rector en ouderling te Nijmegen: 75, 81, 139, 202, 228.
- Verhouwel, Johannes Cornelii, predikant: 326, 327, 336, 344-349 *passim*, 354-370 *passim*, 376, 427, 946.
- Verhuysen, onder Lienden: 275.
- Verkrachting: 795.

- Vermeulen, Johan, ouderling te Avezaath: 326, 327, 358.
- Vermeulen, Quirijn (Krijn) Janssen, diaken en ouderling te Avezaath: 336, 364, 370.
- Verschagen, Johannes Petri, predikant: 485, 490, 494, 500, 502, 509, 510, 513, 517, 523, 525, 526, 530, 533, 536, 539, 542, 545, 548, 552, 553, 557, 564, 569, 583, 588, 594, 603, 612, 621, 946.
- vrouw van: 594.
- Verschuyt, mr. Johannes, predikant: 48, 240, 244, 246, 252, 258, 265, 270, 274, 280, 286, 293, 299, 381, 384, 388-406 *passim*, 410, 418, 423-426, 432, 439, 446-452 *passim*, 457, 461, 946.
- Versteech, Corstiaen, te Rump: 462.
- Verstegen, Gerardus (Bernardus), predikant: 468, 471, 764, 946.
- Vervins, Verdrag van: XXI.
- Verwantschapsgraden*, zie Bloedschande.
- Verzoek om standplaats*: 8, 22, 99, 107, 120, 127, 150, 213, 214, 220, 231, 244, 246, 255, 266, 277, 317, 348, 390, 393, 518, 553, 587, 666, 678, 772, 786, 907.
- Vesekius, Bernerus (Wernerus), predikant: XLIX, LI, 158, 240, 244-246, 252, 256-258, 262, 264, 265, 270, 273, 274, 280, 285, 286, 293, 299, 304-343 *passim*, 392, 406, 418, 946.
- vrouw van: 376.
- Vicariegoederen*: XV, XVI, 4, 8, 158, 366, 478, 483, 484, 488, 512, 517, 630, 634, 640, 643, 731, 782, 831, 860.
- Vicarissen* (vicecureit; substitutus): XXIV, XXVI, 478, 479, 487, 753, 878; zie ook Berndt; Bloemingh; Christianus; Cleefken; Elberti; Henrichsen; Lieco; Loehuys; Louwen; Oort; Gerropaeus; Schimmelpenninck; Warnsinck; Wildeman; Wilhelmus.
- Victoris*: 195.
- Vieracker, Gerard van, burgemeester te Zutphen: 485.
- Viëtor, Theodorus Anthoni (Dirk Theunissen), predikant: 3, 5, 946.
- Vigelius, Petrus, predikant: 657, 658, 660, 664, 666, 946.
- Vigelius, zie ook Wigelius.
- Vijgh, jonker Adolph, ouderling te Zoelen: 326, 327.
- Vijgh, jonker Carel, heer van Zoelen en Ubbergen, ambtman van Neder-Betuwe, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen: XXXVIII, LXIV, 33, 187, 266, 277, 282, 308, 310, 315-324 *passim*, 328, 336, 344-346, 356, 362, 366-369, 373-375, 427, 428.
- Vijgh, Dirk, heer van Zoelen, ambtman van Neder-Betuwe: XXVIII, 10, 16, 28, 44, 45, 65, 237, 243-245, 272, 282, 283, 288-296 *passim*, 300.
- Vijgh, jonker Johan, heer van Waardenburg en Neerijnen: 283, 428.
- , – huisleraar bij: 283.
- Vinckius, N.N., predikant: 571.
- Visbach, Henricus (of Johannes), predikant: 865, 866, 870-882 *passim*, 887, 946.
- Visitatie (inspectie)*, van gemeenten: XXXII, LVI, LXXVII, LXXVIII, 9, 27, 32, 46, 50, 52, 56, 59, 63, 65, 71, 72, 76, 77, 86, 92, 94, 98, 103, 106, 116, 121, 129, 135, 140, 158, 162, 166, 171, 176, 203, 218, 237, 240, 242, 246, 253, 259, 265, 270-274 *passim*, 282, 287, 293, 300, 307, 310, 313, 316, 321, 324, 329, 332, 354, 368, 369, 373, 374, 381-392 *passim*, 397, 403, 406, 416, 433, 442, 447, 453, 459, 510, 518, 525, 614, 630, 652, 674, 693, 763, 771, 775, 847, 855, 860, 869, 877, 889, 904.
- Visitatoren*, zie Classis Bommel, Classis Neder-Veluwe, Classis Nijmegen, Classis Over-Veluwe, Classis Tiel/Bommel, Classis Tiel, Classis Zutphen.
- Vissingius, Henricus, predikant: 219, 226-229, 232, 946.
- Vittaeus, Rutgerus, predikant: 594, 673, 675, 687, 690, 732, 820-822, 825, 826, 828, 832-838 *passim*, 844, 847-849, 856, 860-862, 865, 870-896 *passim*, 903-905, 909, 911, 912, 916, 917, 946.
- Vleminghs (Flaminck), mr. Guiliam (Chiliam), ouderling te Zaltbommel: 32, 237, 240, 270, 274.
- Voeth, Dirck, burgemeester en ouderling te Harderwijk: 784, 849.
- Voeth, dr. Gerhard, raadsheer in het Hof van Gelre en Zutphen en ouderling te Arnhem: 632, 781-784.
- Voeth, Cornelius, pastoor te Apeldoorn: 630.
- Voeth, Jacob, burgemeester en ouderling te Harderwijk: 809, 810, 832, 856, 870, 896.
- Voetsius, Gisbertus, predikant te Heusden: 407.
- Vogellius, mr. Henricus, predikant: XLII, 402, 405, 406, 410, 412-414, 423-426, 428, 434, 439-452 *passim*, 946.
- Volcardus (Zwammerdammensis), Alexander, proponent te Geldermalsen: 34, 39, 40, 43.

- Volcerus, Johannes, predikant: 504, 505, 509-517 *passim*, 522-524, 946.
- Volckeringk, Henric, te Ruurlo: 524.
- Vollenhove, zie Steenwijk/Vollenhove.
- Vollenhove, Johannes, herbergier en ouderling te Zutphen: LXXI.
- Volkssfeesten (kraambieren, banketten, gildemaaltijden): 4, 84, 367, 389, 471, 473, 474, 493, 535, 541, 544, 608, 638, 646, 648, 659, 669, 732, 739, 745, 759, 816.
- Volksspelen: 4, 19, 72, 89, 100, 156, 275, 283, 319, 355, 393, 398, 471, 474, 499, 565, 596, 606, 651, 739, 745, 816, 854, 858, 903.
- Volmeulen, Matthias, proponent: 231.
- Vonck (Funck), Arent (Aert), ouderling te Opheusden: 281, 370.
– vrouw van: 281.
- Vonck, Johan, kerkmeester te Lienden: 281, 293, 314, 316, 318.
- Vonckius, zie Fonckius.
- Voogt, dr. Johan de, ouderling te Arnhem: 644.
- Voogt (Vaecht), dr. Nicolaus de, burgemeester en ouderling te Arnhem: 687, 690, 861, 864.
- Voorlezers (lectoren), voorlezen: XV, XXIX, 43, 46, 64, 65, 67, 76, 245, 248-255 *passim*, 261, 266, 271, 276, 362, 386, 433, 442, 443, 445, 453, 454, 459, 507, 534, 748.
- Voorn: 216, 348, 357, 363, 403; zie ook Nassau, Fort.
- Voorst: 468, 470, 494, 551, 564, 611, 629, 631, 636, 643, 645, 650-658 *passim*, 667-683 *passim*, 687, 691, 693, 694, 698-700, 704, 707, 718, 724, 727, 732, 739, 744, 745, 861, 928.
– koster te: 645; zie ook Theodori.
– schoolmeester te, zie Huissem.
– schoutambt: 669.
–, – schout van: 643, 646, 668, 669; zie ook Mehen.
- Voorthuizen: 687, 753, 757, 762, 764, 771, 772, 777, 778, 782-805 *passim*, 809-821 *passim*, 825, 827, 828, 832-844 *passim*, 848, 849, 855, 856, 862, 865, 868, 870, 874-890 *passim*, 894, 896, 898, 905, 909, 912, 928.
– jonkers te, zie Barneveld, ambtsjonkers.
– koster te: 803, 805, 888, 898.
– pastoor te, zie Wolterri.
– schout van, zie Barneveld, schout.
- Voorzangers: 560, 614.
- Vorbrinck, Albert, burgemeester te Harderwijk: 891.
- Vorchten: 753, 806, 853, 858, 866, 870, 871, 874, 878, 881, 887, 896, 905, 909, 912, 928.
- Vorchtenius (van Forgten; Forgtenus; Wrechtenius), Wierus, predikant: 3, 4, 7-9, 15-18, 22-29 *passim*, 32-37 *passim*, 41, 42, 46-53 *passim*, 237, 238, 240, 246, 248, 252, 254, 258, 261, 265, 270, 274, 280, 286, 291, 293, 297, 299, 307-323 *passim*, 329, 332, 336, 340, 342-344, 946.
- Vorden: LI, 479, 480, 485, 486, 490, 495, 499, 504, 505, 510-517 *passim*, 523-526, 531-536 *passim*, 542, 548, 552, 556, 557, 569, 574, 583, 605-613 *passim*, 928.
– koster te: 574.
– pastoor te: 479; zie ook Warnsinck.
- Vorren, N.N., procurator te Aerdt, zoon van: 99.
- Vorstius, dr. Conradus, hoogleraar te Leiden: XXXIV-XXXVII, 109, 116, 117, 124, 126, 132, 194, 290, 297, 537, 538, 687-689, 862, 863, 867.
- Vos, Johan, ouderling te Hattem: 838, 856.
- Voskuyl, Johannes, predikant: 657, 793, 796-805 *passim*, 809-821 *passim*, 946.
- Vossius, Adriaen, predikant: 629, 630, 633, 639, 946.
- Vragender: 487.
- Vredaeus, Henricus Johannis, predikant: 116, 123, 128, 135, 139-144 *passim*, 148, 152-154, 157, 161, 166-192 *passim*, 196-200 *passim*, 205-219 *passim*, 223, 228, 230-232, 266, 274, 280, 293, 309, 316, 402, 946.
- Vredaeus (Fockinck), Johannes, predikant: XLIX, LIII, 3, 7, 14, 16, 21, 22, 26, 27, 31-33, 36, 41-48 *passim*, 52, 56, 237, 239, 240, 245, 250-258 *passim*, 264, 269-274 *passim*, 278-280, 285, 288, 292-299 *passim*, 307, 309, 313-338 *passim*, 392, 946.
- Vrede, Johannes de, te Gendringen: 485, 490, 496, 502.
- Vreden (Münster): 244, 536.
– pastor te, zie Broekhuizen.
- Vries (Frisius), Alardus de, predikant: XXXVIII, XXXIX, XLIX, LXXXIX, 58-60, 66, 86, 98, 110, 111, 115, 128, 134, 135, 138, 148, 152, 154, 158, 161, 166, 170, 175, 243, 245, 246, 250-273 *passim*, 276-287 *passim*, 291-304 *passim*, 309-332 *passim*, 336-347 *passim*, 381, 384, 397, 403, 406, 410, 418, 946.
- Vriesen, Henrich, burgemeester en ouderling te Lochem: 526, 527.
- Vrije, zie Hattemius.
- Vroelick, Jan, ouderling te Doetinchem: 563, 583.
- Vultur, Martinus, schoolmeester te Hattem: 801, 802.
- Vuren: 381, 390, 397, 434, 447, 920.

W

Waal: XIX, XXIII, XXX.

Waalse kerk (Franse kerk): L, 154, 175, 381, 384, 387, 388, 392, 397, 406, 418, 427.

– synode van, zie Synode, Waalse.

Waalwijn (Waalvin), Jacobus, predikant: 33, 34, 37, 42, 46, 239, 629, 633, 636, 641, 642, 645, 649, 651, 654, 947.

Waardenburg (Hiern): 39, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 241, 263, 381, 383, 397, 425, 428, 434, 439, 442, 447, 452, 458, 926-928.

– heer van, zie Vijgh.

– schoolmeester te: 383.

Wachtendonk: 24, 26.

Wachtendonk zu Biesenbruch, Wilhelmina van, vrouwe van Oijen en Dieden: 152, 205, 215.

Wacker, Herman, ouderling te Voorthuizen: 878, 879, 881, 887.

Waddinxveen: 276.

Wadenoijen: 47, 49, 240, 245-252 *passim*, 265, 270-275 *passim*, 280, 284, 286, 289, 295, 298, 381-392 *passim*, 397, 403, 406, 410, 426, 439, 446, 452, 458, 928.

– jonkvrouwen te: 249.

– schoolmeester te: 271.

– koster en schoolmeester te: 275.

Waeter, Jan die, ouderling te Elburg: 762.

Wageningen: XXV, LXXVI, LXXVIII, 629-638 *passim*, 644-653 *passim*, 657, 663-690 *passim*, 694, 698-707 *passim*, 714, 726, 727, 732, 739, 744-748, 861, 928.

– burgemeester van, zie Brienen; Esvelt; Haese.

– koster te: 645.

– schoolmeester te: 645; zie ook Albinus; Christmannus.

Wagtmanus, Hubertus, predikant te Buren, Asch en Erichem: 367.

Wal, Wilhelmus (Gerardus Wilhelmi) van der, predikant: 3, 6, 462, 947.

Waldeck, N.N, graaf van: 610.

't Walfort, Huis: 506.

Wamel: 74, 75, 79, 81, 85, 86, 91, 98, 105, 106, 115, 118, 121, 128, 134-151 *passim*, 157, 159, 168, 171, 176, 183, 187, 193, 197, 209, 217, 224, 227, 228, 257, 311, 364, 368, 458, 666, 928.

– schoolmeester te, zie Lamberts.

Wanroy, Ott van, richter van Herwen: 51.

Wapenstilstand (bestand): XXI, XXIII, XXIV, XXX, XXXI, 256, 834; zie ook Bestand.

Wardt, Cornelis van de, ouderling te Nijmegen: 59.

Warendorp, Ernestus, proponent: 54.

Warmond: 294.

Warnerius, dr. Jacobus, hoogleraar en ouderling te Harderwijk: 804, 805, 820, 825.

Warnsinck, Andreas, vicaris te Groenlo, pastoor te Vorden: 478, 485, 486, 490, 492.

– vrouw van: 490.

Warnsveld: 485, 490, 494-500 *passim*, 510-517 *passim*, 523, 526, 530, 533, 548, 552, 557, 564, 569, 576, 583, 603, 612, 617, 618, 707, 928.

Wassenberg, Isaïc, predikant: 673-690 *passim*, 861, 864, 947.

Wassenberg, Petrus, predikant: 673-683 *passim*, 849, 856, 947.

Water, zie Hydoraeus.

Water, Jan ten, ouderling te Elburg: 809.

Water, Simon van de, rentmeester van de geestelijke goederen in de Over-Betuwe: 210.

Wedaeus (Weede; Wittaeus), Johannes, predikant: 472, 629-651 *passim*, 797, 947.

Weddaeus, Antonius, predikant: 638-656 *passim*, 662, 687, 690, 805, 817, 818, 820, 825, 827, 828, 832, 835, 838, 843, 844, 848, 849, 855, 856, 861, 862, 865, 870, 873, 874, 878, 880, 881, 883, 888, 947.

– weduwe van: 882, 883, 888.

Wederdopers, zie Doopsgezinden.

Weduwen: 488, 534, 550; zie ook Predikanten, weduwen.

Weduwengeld (annus gratiae): XXVIII, LVI, LXI, LXIV, LXVIII, LXXIV, LXXVIII, LXXXIII, 10, 25, 73, 165, 195, 294, 321, 324, 390, 391, 393, 405, 428, 483, 517, 551, 646, 648, 674, 765, 786, 801, 822, 827, 858, 868, 872, 883, 888.

Weekdiensten: 100, 672, 759, 765, 768, 786, 798, 802, 805, 810, 814, 818.

Weerdenburgh, zie Heerewarden.

Weese, Wilhelmus de, pastoor te Putten: 753, 757, 764, 767, 775, 777, 782, 823, 842, 845, 851.

Wehl (Kleve): XXVII, 541, 558.

Weidenfeldius, Everhardus, predikant: 168-182 *passim*, 186, 187, 192, 197, 206, 207, 215, 218, 224, 229, 234, 947.

Welderen, Bernard van, burggraaf van Nijmegen: 164, 168, 172, 226.

Well: 106, 217, 267-275 *passim*, 279, 280, 286, 293, 299, 384, 388, 392-410 *passim*, 418, 419, 426, 439-446 *passim*, 452, 456-459, 923, 929.

– schoolmeester te: 272.

Welsum: 700.

Wely, Tonnis van, te Homoet: 141.

- knecht van: 141.
- Wentholt, Jan, ouderling te Zutphen: 497, 599.
- Wentholt, Bartholdus, predikant: 539, 552, 562, 564, 569, 572, 576, 583, 603, 609, 612, 664-683 *passim*, 687, 690, 698, 699, 745, 749, 750, 861, 947.
- Wentholt, Warnerus, predikant: 539, 571, 576, 580, 584, 587, 590, 594, 603, 612, 947.
- Werdenborch, N.N., kapitein: 482.
- Wernerius, Franciscus, predikant: 188, 197, 205-211 *passim*, 221, 947.
- Werth en Wertherbruch: XXVII, 501.
- Wesel (Kleve): 63, 126, 127, 129, 494, 708.
- predikant te, zie Acronius; Copius; Scheutzlich.
- rector te, zie Brantius.
- Westerholt, Borchart van, schout van Zutphen: XXXIII.
- Westervoort: 348, 352, 487, 495, 499, 501, 512, 516, 517, 521-536 *passim*, 548, 552, 556, 557, 564, 569, 583, 604, 612, 620, 623, 929.
- richter van: 527, 556.
- West-Friesland: 769.
- Westhoeven, Herman, burgemeester en ouderling te 's-Heerenberg: 583, 622.
- Westhoff, Everhardus, schoolmeester te Lochem: 529.
- Weteringh, Peter van den, ouderling op het Fort Nassau: 357.
- Wetten, dr. Jacobus van, ouderling te Arnhem: 679, 683.
- Weveringh, Philippus, burgemeester en ouderling te Nijmegen: 170.
- Weydeman, Valentinus, rector te Borculo: 608, 615, 620, 623.
- Wezen*, zie Predikanten, wezen.
- Wichmans, Lambert, ouderling te Epe: 817, 825, 832, 844.
- Wichmond: 492, 494, 497, 500.
- Wickrathberg (Wickrath): 18.
- Wiel: 244, 247, 254, 281, 287, 290, 297, 321, 921.
- Wierman, Theodorus, catechist te Hasselt: 519, 525.
- Wierum: 747.
- predikant te, zie Hoenerbringa.
- Wigelius (Vigelius), Johannes, predikant: 94-122 *passim*, 128, 134, 135, 143, 478, 479, 485, 489-495 *passim*, 499, 947.
- Wigelius, Wilhelmus, predikant: 210, 221, 367, 375, 376, 947.
- Wijchen: 64, 70, 82, 91, 98, 106, 115, 121, 128, 135, 136, 139, 142, 143, 148, 152, 153, 158, 161, 166, 170, 176, 182, 187, 194, 197, 203, 206, 207, 210, 226, 228, 229, 233, 397, 418, 928.
- pastor te, zie Gemerdanus.
- schoolmeester te: 210; zie ook Jan.
- Wijck Huybertsen, Jan van: 275.
- Wijdenes: 763.
- Wijhe: 488, 806.
- pastoor te: 806.
- predikant te, zie Bokelmannus.
- Wijhe, jonker Christiaan van, ouderling te Echteld: 364, 377.
- Wijhe, Maria van, vrouwe van Hernen: 150.
- Wijhe, Otto van, heer van Wijhe: 40.
- Wijmeren, Jan van, koster en schoolmeester te Renkum: 744.
- Wijnants, Goossen, predikant: 947.
- Wijnbergen, jonker Herman van, ontvanger-generaal van de Graafschap, ouderling te Zutphen: 533, 539, 546, 574, 612.
- Wijncopius, Regnerus, predikant: 764-770 *passim*, 774-780 *passim*, 784-788 *passim*, 793, 797, 798, 805-810 *passim*, 814, 816, 947.
- Wijnhoff, Johannes, burgemeester en ouderling te Zutphen: 491, 507.
- Wijntkens, Aeltken, te Gendringen: 520.
- Wilbrenninck, Petrus, predikant: 505-510 *passim*, 514, 516, 517, 526, 530, 533, 539, 947.
- weduwe van: 551.
- Wildenman, dagloner, vicaris te Groenlo: 488.
- Wilhelms, Johann, vicaris: 630.
- Wilhelmi, Anthonius, predikant te Hallum: 833.
- Wilhelmi (Gulielmi), Gebhardus, predikant: 3, 7, 8, 11, 15, 17, 22, 27, 32, 36, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 245, 246, 252, 258, 265, 270, 274, 275, 280, 286, 293, 299, 307, 309, 313-336 *passim*, 344, 947.
- zie ook Phalius.
- Wilhelmi, Johannes, pastoor te Nunspeet: 753, 759, 760, 761.
- Willarts, Daniël: 145.
- Willems, Steven, koster en schoolmeester te Ellecom: 744.
- Willemsen, Jacob, ouderling te Tiel: 363.
- Willemsen, Johan, schoolmeester te Veenendaal: 649.
- Willemsz., zie Broeck.
- Wilp: 473, 570, 629, 631-634, 640, 641, 645, 659, 664-676 *passim*, 680, 683, 687, 691, 697, 698, 704, 707, 709, 727, 731, 732, 739, 744, 745, 861, 929.
- pastoor te: 473.

- koster en schoolmeester te: 645; zie ook Ruytenberch.
 - Wilt, Leenaert de, schoolmeester te Nederasselt: 121.
 - Winckelius, Henricus, predikant: 490, 495, 504, 507, 947.
 - Winshem, jonker Jacob van, burgemeester en ouderling te Zutphen: 465, 475-478.
 - Winssen: 59, 63-71 *passim*, 75-91 *passim*, 97, 106, 115, 118, 128, 135, 139, 144, 148, 153, 157, 161, 164, 166, 170, 175, 182, 187, 197, 201, 217, 223, 228, 230, 929.
 - schoolmeester te: 80; zie ook Wolff.
 - Winterswijk: 479, 485, 486, 490, 496, 500, 504, 510, 514, 517, 523, 526, 530, 534, 536, 545-550, 552, 557, 563, 564, 569, 583, 588, 595, 597, 603, 612, 919, 929.
 - pastoor te: 479; zie ook Rauwertz.
 - , – vrouw van: 479.
 - Wintgens, Henricus, burgemeester en ouderling te Arnhem: 629.
 - Wirtz, Wilhelmus, predikant: LXIX, 39, 41, 46, 48, 52, 237, 240, 246, 258, 263, 265, 270, 274, 280, 286, 293, 298, 299, 381, 383, 384, 388, 391, 392, 396-406 *passim*, 428, 434, 947.
 - Wirtzfeldius, Wilhelmus, predikant: LXXXI, 753, 759-769 *passim*, 773, 776, 780-797 *passim*, 804, 808-815 *passim*, 948.
 - Wisch, bannerheerlijkheid (hoogheid): 527, 566, 571.
 - richter van: 527.
 - Wisnar (Mecklenburg), N.N., rector te: 530.
 - Wissingius, zie Vissingius.
 - Wittaeus, zie Wedaeus.
 - Wittius, Daniël, proponent: 242, 243.
 - Woerd: 209.
 - schoolmeester te, zie Arcerius.
 - Wol, zie Zwolle.
 - Wolboker, Peter, ouderling te Tiel: 15, 22, 27, 252, 253, 258.
 - Wolff, Marcus, schoolmeester te Winssen: 230.
 - Wolffs, Aert (Arndt), schepen te Harderwijk: 753.
 - Wolffius, Zacharias, predikant: 499, 504, 506, 948.
 - Wolteri, Henricus, pastoor te Voorthuizen: 753, 757.
 - Wolterus, Johannes, pastoor te Silvolde: 485, 486, 490.
 - Woltinck, Wolter van, ouderling te Harderwijk: 762, 773, 797, 813, 838.
 - Woltingius, Johannes, predikant: 15, 18-23 *passim*, 27, 30, 32, 36, 41, 46-48, 56, 58, 62, 63, 66, 71, 75, 76, 81, 83, 86, 87, 91, 98, 104-107, 115, 128, 135, 139, 143, 144, 148, 152-157 *passim*, 161-166 *passim*, 170-178 *passim*, 182, 186, 197, 206, 217, 228, 233, 234, 660, 948.
 - Wonder, Jan Arentsz., predikant: 948.
 - Woutersn, Wijnandt, ouderling te Kesteren: 349, 370.
 - Wrechtenius, zie Vorchtenius.
 - Wulffs, Henrichen Willem, te Voorthuizen: 821, 822.
 - Wuysthoff, N.N. van: 412.
 - Wylich, Johanna, vrouwe van Grondstein en Spaldorp: 102.
- X**
- Xanten (Santen): 527.
 - Xylander (Andernacensis; Holtmann), Mattheus, predikant: 59, 63-71 *passim*, 75, 81-87 *passim*, 91, 97, 105, 106, 115, 117, 128, 135, 136, 139, 143, 144, 148, 153, 157, 161, 166, 168, 170, 175, 182-187 *passim*, 192, 197, 199, 201, 207, 210, 216, 217, 223, 228, 232, 233, 948.
- Z**
- Zaltbommel: XVI, XXII, XXIV, XXVIII, XXIX, XXXI, XXXII, XLIV-XLVI, L-LIII, LV, LVIII-LXI, LXVI, LXVII, LXIX, 17, 22-48 *passim*, 52-58 *passim*, 70, 74, 91, 106, 138, 144, 148, 156, 158, 166, 170, 175, 177, 237-304 *passim*, 314, 321, 323, 329, 332, 337, 381-461 *passim*, 487, 508, 673, 735, 836, 841, 899, 929.
 - ambtman van, zie Giessen; Torck.
 - burgemeester van: 278; zie ook: Henrickssoon.
 - rector te, zie Galenus.
 - schoolmeester te, zie Henricksen.
 - schout van, zie Enschede.
 - Zanchius, Hiëronymus, theoloog: 70.
 - Zasius (Sasius), Johannes, predikant: XXIX, 3, 7-11 *passim*, 15, 17, 22, 27, 32, 36, 40-48 *passim*, 52, 237, 243, 948.
 - Zeddam: 82, 480, 485, 486, 490, 491, 496, 503, 510-517 *passim*, 522, 523, 528-536 *passim*, 540, 541, 548-550, 553, 554, 557, 564, 569, 583, 586, 603, 608, 612, 929.
 - pastoor te, zie Garripaeus.
 - Zeel, Wilhelmus Georgii, predikant te Griethausen: 213.
 - Zeeland: 493.
 - Zeeland (Land van Ravenstein): 99.
 - pastoor te, zie Bromwijler.
 - Zeeland, provincie: 295, 795, 892.

- Zegels*: LXV, 20, 21, 65, 67, 72, 204, 205, 508, 749, 831.
- Zegenen*: 159, 700, 888.
- Zegers*, mr. Pieter Jansz., predikant: LXVII, 257-265 *passim*, 270, 274, 280-293 *passim*, 298, 299, 354, 381-392 *passim*, 396-418 *passim*, 423-426, 432-439 *passim*, 444-452 *passim*, 456-461 *passim*, 948.
- Zeistius* (Seis), Aegidius, predikant te Genep (Kleve): 125, 126.
- Zelhem*: 468, 472, 484, 495, 499, 501, 505-512 *passim*, 516, 517, 519, 525-533 *passim*, 548, 552, 557, 564, 569, 583, 603, 612, 619, 620, 623, 923, 929.
- vicaris te: 479.
- , – vrouw van: 479.
- Zelhorst*, Matthias, predikant: 539, 559, 564, 569, 572, 576, 583, 603, 612, 948.
- Zelst*, Matthias van, ouderling te Doetinchem: 523.
- Zennewijnen* (Sijnwaard): 390.
- Zeporinus*, zie *Ceporinus*.
- Zetten*: 7, 56-66 *passim*, 71, 75-87 *passim*, 91, 93, 97, 106, 115, 128, 139, 144-157 *passim*, 164, 168, 171, 176, 182, 187, 197, 208, 224, 228, 388, 697, 929.
- schoolmeester te: 80, 208.
- Zevenaar* (Kleve): XXVII, 566, 571.
- Zevenendertig Artikelen*, zie *Geloofsbelijdenis*, Nederlandse.
- Ziekenbezoek*: 24, 281, 433, 460, 662, 759, 796.
- Ziekentroosters*: XV, XXIX, 43, 46, 245, 248, 254, 255, 261, 271, 276.
- Ziekenzorg*: 43, 180, 519, 872.
- Ziekten en gebreken*: XXIX, LVI, LXI, LXIV, LXVIII, LXXIV, LXXVIII, LXXXII, LXXXIII, 32, 36, 43, 47, 135, 197, 231, 293, 301, 468, 490, 523, 570, 592, 656, 663, 797, 821, 838, 844; zie ook *Predikanten*, ziekte.
- Zierikzee*: 111.
- Zoelen* (Zuylen; Coellen): XXXVIII, LXII, 3, 5, 7, 11, 15, 16, 22, 23, 27, 32, 36, 41, 48, 52, 237, 240, 252, 265, 270, 276, 277, 280, 286, 293, 299, 307-316 *passim*, 323-330 *passim*, 348, 349, 353, 358, 361-363, 367, 370, 371, 376, 427, 447, 929.
- heer van: 33, 266, 277, 308, 310, 315; zie ook *Vijgh*.
- , – huisleraar bij, zie *Phalius*.
- koster te: 310.
- schoolmeester te: 367; zie ook *Backhusingius*.
- schout van, zie *Geritsen*.
- Zolen*, zie *Keulen*.
- Zondagsheiliging*: XXV, LII, 4, 19, 72, 89, 99, 156, 177, 195, 209, 226, 250, 268, 272, 275, 312, 315, 319, 328, 346, 372, 383, 386-388, 393, 398, 469, 473, 477, 481, 488, 498, 500, 512, 565, 638, 659, 669, 670, 674, 682, 703, 705, 732, 739, 745, 765, 771, 779, 785, 789, 806, 810, 854, 903.
- Zuiderzee*, zie *IJsselmeer*.
- Zuid-Holland*, Particuliere synode van: XXII, XXXIV, 5, 132, 233, 238, 242, 268, 277, 278, 281, 302, 419, 425, 620, 841.
- Zuil*, zie *Tuil*.
- Zuilichem* (Sulekom): 43, 49, 249, 259, 268, 271, 277, 287, 302, 433, 447, 449, 929.
- heer van, zie *Pieck*.
- schoolmeester te: 433, 449.
- Zuitterius*, zie *Switterius*.
- Zutphen*: XIX-XXI, XXV-XXVII, XLI, LXXI-LXXIV, 17, 107, 117, 119, 128, 132, 194, 227, 231, 240, 291, 330, 336, 394, 426, 465-620 *passim*, 644, 647, 664, 665, 672, 682, 687, 707, 727, 732, 748, 764, 780, 783, 802, 805, 810, 811, 824, 855, 867, 887, 929.
- burgemeester van, zie *Eck*; *Hekeren*; *Lintelo*; *Luchteren*; *Vieracker*; *Wijnhoff*; *Winshem*.
- Kwartier (graafschap) van: XIV, XVII, XVIII, XX-XXV, XXVIII, XXXIII, XXXVII, LI, LXXIII, LXXIV, 8, 262, 330, 422, 436, 465, 469, 471, 473, 518, 520, 525, 529, 567, 576, 599, 661, 746.
- , – bannerheren in: XIV.
- , – geërfden in: 511, 518, 531.
- , – jonkers in: XXX, XXXIII, 511, 531, 534, 653.
- , – landdrost (ambtman) van: XV; zie ook *Dorth*.
- , – rentmeester over geestelijke goederen in: 466, 488, 494, 504, 534, 549.
- , – Staten van: XVI, XVII, XXI, LXXIV, 483, 526-528, 568, 614, 616.
- , –, – Gedeputeerden van: XV, XVIII, XXIII, LXXV, 486-496 *passim*, 500-506 *passim*, 510-536 *passim*, 542-549 *passim*, 553-595 *passim*, 607, 608, 614, 616, 620.
- (con)rector te, zie *Franckheim*; *Huijgen*.
- schep van, zie *Hell*; *Bra*.
- vicaris te, zie *Schimmelpenninck*.
- Zutphen*, Thomas van, predikant: 68, 69, 74-93 *passim*, 98, 105, 106, 115, 128, 135, 139, 142, 948.
- Zuylen van Nyevelt*, Jacob van, heer van *Hoewelaken*: 678.
- Zuylen*, zie *Zoelen*.
- Zwitserland*: 891.
- Zwolle* (Wol): 619, 623, 651.

Illustratieverantwoording

- Pagina LXXXVI: portret van Johannes Fontanus (1545-1615), predikant te Arnhem. Gravure.
Foto Gelders Archief, Arnhem
- Pagina LXXXVII: portret van Anthonius Thysius (1565-1640), hoogleraar te Harderwijk. Gravure.
Foto Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag
- Pagina LXXXVIII: portret van Wilhelmus Baudartius (1565-1640), predikant te Zutphen. Schilderij van Samuel Hoffmann uit 1616.
Foto Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag
- Pagina LXXXIX: Inscriptie [uit 1604] van Alardus de Vries (ca. 1578-1636), predikant te Tiel, in het album amicorum van Johannes Narsius (1580-1639), predikant te Grave en Zaltbommel.
Foto Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
- Pagina XC: *Copie Van een Vertooch, door drye Gedeputeerden aen de vergaderinghe der Remonstranten ofte Arminianen ghesonden, gehouden tot Tiel den sesten May 1617. Hier zijn tot gherief des eenvoudigen Lesers bygevoecht de vijff Artijckelen daer hen de Remonstranten ofte Arminianen altijdts op beroepen.* [s.l.], 1617.
Foto Bibliotheek Universiteit van Amsterdam, Amsterdam
- Pagina XCI: *Sendt-brief Gerardus Livius Predicant tot Nymeghen, gheschreven aen Henricum Brimanij Predicant tot Arnhem, Aengaende 'tghene daer ghepasseert is. Daer achter aen ghevoeght is een Tuyltgen van sommige Bloemen uyt den Sendt-brief ghepluckt. Met een Liedeken. Ghedruckt na de Copie van den Brief uyt Nymeghen gheschreven.* [s.l.], 1618.
Foto Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
- Pagina XCII: *Afghescheyt Van weggen de Heeren Staten van Gelrelant den Kercken-dienaren der selver Lantschap ghegheven.* Arnhem, 1617.
Foto Bibliotheek Protestantse Theologische Universiteit, Kampen
- Pagina XCIII: *Placcaet. UUt-ghegeven Van weggen de Heeren Staten des Furstendombs Gelre ende Graeffschaps Zutphen, Teghen De ghestroyde lasteringhen ende calumnien, van de Evangelische Ghereformeerde Christelijcke Religie.* Arnhem, 1618.
Foto C. Ravensbergen, Amsterdam
- Pagina XCIV: deel van de kaart *Geldria et Transysulana* van Gerardus Mercator uit 1623 en heruitgegeven in 1638.
Foto Gelders Archief, Arnhem

Pagina XCV: deel van de kaart *Tractus Rheni et Mosea totusque Vahalıs* van
Joan Blaeu uit 1642 of 1643.
Foto Gelders Archief, Arnhem

Pagina 1: folio 1 van de acta van de classis Nijmegen (inv. nr. 1)
Foto Gelders Archief, Arnhem

Pagina 235: folio 1 van de acta van de classis Tiel/Bommel (inv. nr. 24)
Foto Gelders Archief, Arnhem

Pagina 305: folio 3 van de acta van de classis Tiel (inv. nr. 30)
Foto Gelders Archief, Arnhem

Pagina 379: pagina 1 van de acta van de classis Bommel (inv. nr. 1)
Foto Streekarchief Bommelerwaard, Zaltbommel

Pagina 463: folio 1 van de acta van de classis Zutphen (inv. nr. 1)
Foto Regionaal Archief Zutphen, Zutphen

Pagina 627: folio 9 van de acta van de classis Over-Veluwe (inv. nr. 1)
Foto Gelders Archief, Arnhem

Pagina 751: pagina 1 van de acta van de classis Neder-Veluwe (inv. nr. 113)
Foto Gelders Archief, Arnhem

Classicale Acta 1573-1620. Deel IX: Provinciale synode Gelderland

De classis, een kerkelijke vergadering, was in de late zestiende en in de zeventiende eeuw de spil van het hervormde kerkelijk leven. Zij vormde het bestuurlijke middenniveau tussen de plaatselijke kerkenraad en de provinciale synode. Alle zaken van enig belang kwamen in de classis aan de orde.

In de uitgavereeks *Classicale acta* wordt per classis de tekst van de notulen uitgegeven. De acta geven inzicht in de organisatie van de kerk, de opleiding en beroeping van de predikanten, de verhouding tussen kerk en wereldlijke overheden, de doorwerking van de reformatie en theologische geschillen. Tal van maatschappelijke onderwerpen worden besproken, zoals armoede, onderwijs, huwelijksleven, bijgeloof en toverij. Classicale acta bevatten daarom gegevens voor de kerk-, de sociaal- en de mentaliteitshistoricus. De uitgaven beginnen steeds met de oudste bewaard gebleven acta, meestal uit het laatste kwart van de zestiende eeuw. Ze eindigen met 1620, toen na de Nationale Synode van 1618-1619 het proces van hervorming organisatorisch werd afgesloten.

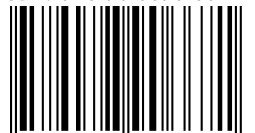
De notulen van de classis worden waar nodig kort toegelicht. Verder zijn lijsten opgenomen van de gemeenten en de predikanten in de classis. Elk deel bevat een index op personen, plaatsen en zaken. Aan de tekst vooraf gaan inleidingen op de gehele serie en ieder deel in het bijzonder.

Dit deel beslaat de hele provincie Gelderland met de vergaderverslagen van de classes Nijmegen, Tiel en Bommel, Zutphen, Overveluwe (Arnhem) en Nederveluwe (Harderwijk). Deze bron biedt een levendige inkijk in het kerkelijke, sociale en culturele leven van de periode.

Sidestone Press

ISBN: 978-90-8890-667-1

9 789088 906671 >